

TIETOJA, TAPAHTUMIA JA SATTUMUKSIA MERIKARVIALTA LÄHINNÄ VIISIKYMMENLUVULTA.

Mottoni:

”Ihminen vanhenee, muistot eivät”.

Muistoista muistiin merkkaili:

PERTTI KOHVAKKA.

2002 – 2015.

MERIKARVIA SEURA.

Olen Jumpin sukua äitini puolelta. Hän oli Ylijumpin talon isännän Erkin s. 1832(Kaasa tuli kotivävyksi ja otti Ylijumpin nimen) ja emäntä Amandan Maria Iisakin tytär Ylijumpin s. 1844 joiden vanhin tytär Maria Josefiina Erkintytär Ylijumppi s. 1872. Talon peri veljensä Eerik Herman Ylijumppi s. 1875 ja sisar oli Anni Sofia Ylijumppi s.1882.(Eerik ja Anni kuolivat lapsettomia.)

Omistan muisteluni Maria Josefinan tytärelle joka oli äitini Aili Kohvakka os.Renvall (suomensi nimensä Riikkalaksi 1935) .

Nämä seuraavat muistelut olen koonnut vuosina 2002 – 2015 lähinnä aikani kuluksi ajatellen omia lapsiani ja lasteni lapsia.

Tässä naputellessani on tullut mieleeni voisiko näistä kiinnostua joku muukin.

Lähetän nämä kokoamani tekstit **Merikarvia Seuran** nykyiselle puheenjohtajalle Lauri Hakosalolle. Seura voi menetellä näiden muistojen kanssa parhaaksi katsomallaan tavalla muistaen nimeni niitä käytettäessä. Oman käyttöoikeuteni näihin säilytän.

Olen pyrkinyt mahdollisimman suureen tarkkuuteen päivämäärissä ja muissakin asioissa. Kuitenkin myönnän inhimillisen erehtymisen mahdollisuuden jossain asiassa kun olen näitä asioita muististani ja muistiinpanoistani poiminut. Olen yrittänyt kirjoittaa asioista ketään loukkaamatta, vain tosiasiat.

Noormarkussa 25.9..2015 Pertti Kohvakka

Notkokuja 3. 29600 Noormarkku puh. 040085 4426 tai 02-5481121.

Ohessa alkupäässä sivulla 5 sisällysluettelo aiheittain jaotettuna numero järjestyksessä ilman sivunumeroita , Kone teki tenän.

Sivuja kertyi kaikkiaan 371 kpl.

LUKIJALLE SAATTEEKSI.

Merikarvialle Ylikylään olen muuttanut varsinaisesti 1948. Olin käynyt Merikarvialla jo sitä ennenkin sillä Isoäitini oli Maria Josefiina Erkintytär Jumppi jonka tyttären Ailin poika olen. Sotaa paossa olin välillä Ojalassa sillä Helli oli äitini sisko joten sieltä ensimmäiset muistoni ovatkin Merikarvialta. Isoisäni Hj Renvall piti valokuvaamoja Annilassa vaimonsa sisaren Annin kuoltua 1942 – 1948. Hän oli jo aiemminkin (1893 alkaen) Merikarvialla erillaisia aikoja, Annin Kuvaamon hän mm. auttoi alkuun jo 1920 luvulla..

Asuin Ylikylässä Jumpin pihapiirissä Annilassa lapsuuteni ja nuoruuteni . Lähdin 1957 puutarharajoittelijaksi Poriin. Ammattiini valmistuessani kotini oli vielä vuosia Merikarvialla. Taisin vaihtaa ”kirjoille” Espooseen vasta 1964 mentyäni naimisiin. Sen jälkeen olen ollut ja olen edelleenkin ”kesämökkiläinen” eli kesä merikarvialainen vaikka asunkin Noormarkussa vuodesta 1970..

Nämä seuraavat muistot ovat pääosin 1950 luvun alun vaiheilta ja siitä kymmenkunta vuotta eteenpäin. Sellaisena kuin ne ovat silloisen nuoren pojan muistiin jääneet. Olen syntynyt 1939 eli noin kymmenvuotiaana Ylikyläläisen eli Kirkonkyläläisen näkökulmasta katselen silloisia asioita ja tapah-
tumia. Reviirini ei ollut kovin suuri. Kävellessä tai pyörällä ei niin laajalla liikutu eli se keskittyi lähinnä Ylikylän alueeseen. En pyri olemaan missään nimessä ”historioitsija”, olen vain kirjannut muistamiani tai ylös merkkamiani asioita. Joku muu voi muistaa asioita toisin. Historioitsija tukeutuu vain faktaan tietoon eikä esitä arvelujaan kuten allekirjoittanut. Vuosiluvut olen varmistanut mahdollisuuksien mukaan eri lähteistä joista mainittakoon: mm Satakunnan Kansa, Merikarvian kunnallislehti, Merikarvian lehti, Kansanvalistus seuran kalenterit.

Isäni oli ”moni osaaja” kuten moni muukin sen ajan ihmisistä. Hän kunnioitti ”käden taidon osaajia” kaikissa ammateissa. Hän vaati minua oppiakseni, tekemään monen laista. Hänen mielilauseensa oli: ” Ei sitä tiedä mitä tulet joskus tekemään. On hyvä osata!” Opin sirpillä rukiin leikkauksesta -
pärekaton tekoon, kaikenlaista. Jos jossain oli talkoot niin isä lähetti minut, vaikkei itse aina ehtinytkään. Siinä oppi monenlaista ja jäi ehkä paremmin mieleen kun jonkun homman itse teki. Pikkupoika oli myös sellainen yksilö jota aina ei huomattu. Tai jonka ei ainakaan uskottu mitään ymmärtävän! Se ymmärsinkö kaiken oikein on jo kokonaan eri juttu!

Muistini on enimmäkseen ns. näkömuistia eli näen vieläkin tavallaan kuin valokuvana jonkun asian jonka olen tehnyt tai nähnyt tehtävän jopa yli kuudenkymmenen vuoden takaakin. Rajoitun pääasias-
sa muistoissani 1948-1957 aikajaksoon. Ihmisen muisti on merkillinen ”tietokone”. Sinne on jäänyt asioita joita ei edes muista mutta jotka tulevat mieleen jonkun ”hakusanan” avulla. Olo on kuin sipulin kuorijalla, aina tulee eteen uusi kerros. Vanhat asiat tuntuvat muistuvan jopa paremmin kuin uudemmat. Olen pyrkinyt totuuteen mahdollisuuksien mukaan. Onko totuus se minkä muistan on jo eri asia. Ehkä jotain on minulle kerrottu totuutena kun lapsen silmin näitä asioita muistelen. Olen kirjannut muistiin sellaisia tapauksia ja sattumuksia tai asioita jotka silloin tapahtuivat. Asioita jotka silloin olivat tärkeitä tai jotka poikkeavat nykyisestä käytännöstä. Silloin koko kylä tuns-
sensa nimeltä ja ulkonäöltä. Kaikkien kanssa puhuttiin ja aina löytyi jutun juurta kun kohdattiin! Kaikkia tervehdittiin toivottamalla hyvää päivää tai hyvää iltaa kumpi sopi paremmin. Vanhat ihmiset vastasivat hauskaasti ”Jumal’` antakoon !”

Kun joku vieras tuli kyläämme niin kyllä se selvitettiin mistä kaukaa vieras oli ja mitä hän kyläs-
sämme teki! Ihmiset välittivät toisistaan enemmän kuin tänään ja olivat auttavaisempiakin. Paljon on vettä virrannut Merikarvian joessa reilun kuudenkymmenen vuoden aikana. Moni asia on muut-
tunut ja me sen mukana. Ihmiset ovat mielestäni vieraantuneet toisistaan. Kyläkuva on muuttunut...

Toinen Maailmansota oli alkanut 30. 11. 1939 Talvisotana (105 päivää), tuli välirauha ja alkoi jat-
kosota joka päättyi Suomen osalta 27.4.1945 viimeisten saksalaisten peräännyttyä Kilpisjärveltä Norjaan. Sodan seurauksena myös Merikarvialla oli sotaorpoja, lapsia joilta toinen tai molemmat

vanhemmat olivat kuolleet sodassa. Sotilaita ja lottiakin kuoli rintamalla mutta paljon kuoli siviileitäkin pommituksissa. Sotainvalideja oli myös. Tällä tarkoitettiin sodassa vammautuneita joilta oli mennyt käsi, jalka, silmä tai jokin muu. Puujalka tai tekokäsi oli silloin korvaamassa puuttuvaa raajaa. Tekoraajat olivat huomattavasti huonompia kuin tänään. Esimerkiksi sääriproteesi tai vastavasti jos jalka oli mennyt ylempää esimerkiksi reidestä niin koko korvaava jalka tehtiin puusta. Proteesin päähän oli nahasta tehty tuppi mikä kiinnitettiin nahkahihnoin menetetyn korvaajaksi sääreen tai reiteen. Puujalka oli kirjaimellisesti nimensä mukainen, puusta tehty missä nahka ”sarana” korvasi polven ja nilkan. Koko jalka vaati oman kävelyn tekniikkansa ennen kuin sillä pystyi liikkumaan. Muistan kuinka jalka napsahti sellaisella jolla oli proteesi hänen astuessaan eteen päin. Pui-sen jalan tai käden omaavalla ei ollut samoja mahdollisuuksia kuin terveellä erilaisiin töihin. Elanto oli silti saatava. Muistan kuinka moni teki työtään valittamatta. Vammoista ei juuri puhuttu. Sisua oli näillä vaikka muillekin jakaa. Silloin ei käsitettä osatyökykyinen edes ollut! Suomessa oli paljon siirtolaisia jotka olivat lähteneet sodan jaloista Karjalan kannakselta ja muilta luovutetuilta alueilta. Myös Merikarvialla oli heitä. Heitä sanottiin evakoiksi. Oli myös meitä muualta muuttaneita. Me lapset olimme kaikki samaa porukkaa ilman eroja. Me kaikki yhdessä olimme Merikarvialaisia. Me sodan aikana syntyneet ikäluokat muodostimme niin sanotusti ”suuret ikäluokat” jotka vaikuttavat vielä tänäänkin, ainakin eläkeläisinä.

Pariisin Rauhansopimus solmittiin 10.2.1947 Toisen Maailmansodan voittajien ja pienten häviäjävaltioiden kesken. Suomen kannalta sopimus johti sotakorvauksiin ja alueluovutuksiin. Sotakorvauksia maksettiin Neuvostoliitolle (nyk. Venäjä). Rakennettiin laivoja ja muuta. Suomi maksoi velkansa 1952 ja onkin ainut maa Toisen Maailmansodan niin sanotuista ”hävinneistä maista” joka sen on tehnyt!

Vasemmalta ”paperossi kone” eli tupakan pyörykseen, paperossin polttamiseen holkki (imuke), säilykepurkin avaaja, motti vehkeet (sodan aikana tehtiin puhdetöinä), marssi merkki 1941, motti kirveet vuosilta 1942 ja 1943. Sokerirasia jolla kuljetettiin omat sokerit mukana kun kylään mentiin. Kuva 2006 PK.

Lapsuuteeni kuuluivat ”Mottitalkoot” neljäkymmenluvun alusta missä kaikki tekivät Suomelle halloja. Kirves ja pokasaha heiluivat ja tulosta tuli. ”Maaottelumarssissa” jossa taas haastettiin kaikkia kävelemään ”Ruotsia nurin” kuten myös ”Kansanhihto” missä kaikkia haastettiin hiihtämään.

Haaste kansanhihdossa oli kyläkohtainen tai kuntakohtaisiakin oli. Oli myös maakuntakohtaisia ja sitten koko maan yhteiset suoritukset Ruotsia vastaan. Näillä oli merkitystä yhdistävänä tekijänä ja yleisenä kunnan kohentajana.

Kansakouluissa tuli 1948 ruokailu yleiseksi kerran päivässä, tavoitteena oli lämmin ateria, puuroa tai muuta. Suomalle jo myönnetty Olympialaiset 1940 jouduttiin peruuttamaan sodan sytyttyä 1939. Olympialaiset pidettiin Helsingissä 1952 ja samana vuonna Miss Universumiksi valittiin Armi Kuusela Suomessa säännösteltiin korttiannoksia vähän kaikkea ja säännöstely päättyi vasta loppuvuodesta 1953. Korttiaikana ”mustapörssi” kukoisti, ostettiin ja myytiin ”pimeästi” esimerkiksi lihaa tai voita Kansanhuolto valvoi parhaansa mukaan että kaikilla olisi samat mahdollisuudet ostaa tavaroita ja tarvikkeita. Lapsilisiä alettiin Suomessa maksaa vasta 1948. Yleislakko oli 1956. Pohjoismaiden väliltä poistettiin passipakko 1957. Samana vuonna oli avaruudessa Laika-koira kiertämässä maata Sputnikilla 3.11. 1957. Kaikki eivät uskoneet siellä mitään koiraa olevan. Kuukautta aiemmin venäläiset olivat lähettäneet ensimmäisen rakettinsa maata kiertävälle radalle.

Ei niin kovinkaan kauaa sitten mutta muutos ja kehitys oli todella nopeaa. Näistä ajoista on tapahtunut melkoista edistystä. Aloin muistella näitä aikoja ehkä hiukan pilke silmäkulmassa vuonna 2002 jäätyäni eläkkeelle ja kun oli aikaa! Paljon on muuttunut. Kuusikymmentä vuotta sitten oli harvoissa paikoissa edes radio. TV:stä tai tietokoneista ei kukaan edes tiennyt! Puhelimia oli kahta mallia nimittäin seinä- ja pöytäpuhelin. Tänäpä on kaikilla kännykkä, radio, televisio, video, levysoittimet, nauhurit ja näistäkin jo viimeistä huutoa olevat digi-laitteet. Lapsillakin on omat tietokoneensa ja kännykkänsä. Kylmäkomeron ja kellarin tilalla on jääkaapit ja pakastimet. Ennen ei ollut autoja monellakaan koko kunnassa, tänäpä on lähes joka talossa vähintään yksi. Näitä vertailuita olisi vaikka kuinka paljon! Huomasin monen asian muuttuneen. Muistot poikivat toisia ja tästä naputtelusta taitaa tulla vähän pidempi kuin ensin ajattelin. Tämä paisuu kuin pullataikina. Tulee mieleen jostain lisättävää ja siinä kai on tällaisen kirjoittamisen mielekkyys. Ei valmistu kerralla! Ei ehkä valmistu koskaan kun aina muistuu lisää! Ehkä jossain asiassa olen erehtynytkin mikä lienee inhimillistä mutta näin asiat ja tapahtumat muistan! En ole halunnut ketään muistelullani loukata tai pilkata. Sellaiset tapaukset olen ”unohtanut” pois joiden muistelusta joku voisi vielä vuosienkin jälkeen ehkä loukkaantua. Toisaalta kuudenkymmenen vuoden aikaero tasoittaaakin mielipiteitä puolin ja toisin.

Arvoisa lukija! Nämä sivut olen koostanut lähinnä aikani kuluksi, itseäni, lapsiani ja lastenlapsiani varten. Ajasta kun vaari oli nuori. Ehkä heillä ja heidän ikätovereillaan olisi näihin menneisiin aikoihin kiinnostusta. Aikaan jolloin suomea nostettiin jaloilleen sodan jälkeen ja sotakorvauksia maksettiin. Elettiin silloisten mahdollisuuksien mukaan. Toisaalta kehitys yhteiskunnassamme ja erikoisesti tekniikassa on ollut mullistavaa ja juuri meidän ikäluokkamme on ollut ehkä vuosisadan suurinta muutosta todistamassa. Ajanjakso josta kerron oli myös kylämaiseman muutosten aikaa. Merikarvian Ylikylässä viisikymmenluvun alussa. Kirkon lisäksi, korkein rakennus oli 1939 valmistunut paloasema torneineen Pappilan vieressä. Talot olivat pääsääntöisesti yksikerroksisia taloja. Joukossa muutamia suuriakin taloja. Vanhat tilojen päärakennukset olivat kuitenkin lähinnä huonekorkeudeltaan korkeita 3,5 – 4 metriä. Sodan jälkeen oli alettu rakentaa kaksi kerroksisia taloja joiden vintteihin tehtiin huone tai kaksi. ”Aseveli taloja” tehtiin silloin tarpeeseen paljon, myös tänne.. Varsinaisia kerrostaloja Merikarvian Ylikylään kyläkuvaan tuli kun pankit rakensivat uusia toimitilojaan viisikymmenluvun puolivälin tienoilla. Kylämaisemassa tapahtui tällöin suuri muutos ja ”kaupunkimainen rakentaminen” valtasi alaa myös maaseuduilla. Se näkyi paitsi rakennuksissa myös tieverkoissa ja kaavoituksessakin.

Joku ajattelija on joskus todennut: ”Kaikella muistitietoudelle on yhteistä tietynlainen jälkiviisaus ja parhain päin selittäminen.” Ehkä niin onkin!

”Errare humanum est” eli ”ihminen on erehtyväinen” ja lehmä on märehäiväinen kuten eräs koulukaverini aikanaan sattuvasti riimiteli!

NOOrmarkku 2002 - 2015 - Pertti Kohvakka.

SISÄLLÖN AIHEITA NUMERO JÄRJESTYKSESSÄ.

1. Merikarvia eli Sastmolan kunta. 2. Eräitä perustietoja Merikarvialta. 3. Elinkeinoja. 4. Kauppoja ja liikkeitä 1950 luvulta. 5. Maataloja ja mökkejä Ylikylässä. 5 B. Ylikylän tiet ja asujat 1950. 6. Asuminen talvella. 7. Hevosia ja hevosmiehiä Ylikylässä. 8. Tiet, autot ja hevoset kyläkuvassa 1950. 9. Maatalot ja niiden rakenteet 10. Jumpin kai- vo. 11. Kellari. 12. Talli ja navetta. 13. Aitat. 14. Maitotinki Kouhilla. 15. Keinonsonni eli Seminologi. 16. Pappilan lampuotina. 17. Sian tappo. 18. Kanit. 19. Lammas, villat ja pellavat. 20. Kanat 21. Pellot ja niiden raivaus 22. Talvi ja kesätöitä hevosella. 23. Autoista Merikarvialla 24. Halkoja ajamassa. 25. Linja-auto liikenteestä. 26. Polkupyörä kulkuvälineenä 1950 . 27. Moottoripyörä. 28. Muistoja Häyrisen kaupasta. 28. B Paperi pussit. 29. Orkulan mäen kiosk. 30. Muisto oman isoisäni ajoista. 31. Ensi muistoja Merikarvialta. 32. Teitittely ja tervehtiminen. 33. Pu- keutumisesta 1950 - luku. 34. Ovien lukitseminen. 35. Vanhat mitat. 36. Kellot ja ajan seuranta. 37. Omenapuista ja marjapensaista Ylikylässä. 38. Koristekasveja. 39. Koti- tarve viljely osana pärjäämistä. 40. Perinne ruokaa ja muutakin syötävää. 41. Muutama hajamuisto ja muistelu Merikarvialta. 42. Vanhoja sanontoja. 43. Joulumuistoja ja vähän muutakin. 44. Sängyt, pöydät ja kehitys. 45. Väinö Myllyrinne – iso Merikarvialainen. 46. Merikarvian nähtävyyksiä. 47. Väärä koivu. 47 Näkin kivet. 48. Rogellin patsas. 49. Rahapuu. 50. A. Kirjailijakoti Kalliola. 50. B. Isoisäni Hj. Renvall ja Merikarvia (Alaotsikot). 51. Tienrakentajien muistokivi ja Brännäs järvi. 52. Tampereen rata. 53. Suolakivi. 54. Hirven kivi. 55. Viisarin mäki. 56. Kärjäkivet. 57. Sikarounikko. 58. Merikarvian pulut ja rusakot. 59. Ouran Pooki ja ryssän kasarmi. 60. Kirkon mäki ja Kanttorila. 61. Pikkupappila. 62. Pappila. 63. Nuortenniemi ja Kellotapuli. 64. Koulut. (alaotsikot Ahlströmin koulu, Yhteiskoulu .) 65. Kouhin saha, Tuulikki. 66. Kalkutta- ja. 67. Myllyt. 68. Lehtisen saha ja höyläämö . 69. Keppisuulit. 70. Jukolan sahan piip- pu. 71. Pankit. 72. Posti. 73. Puhelin keskus. 74. Sähkötehdas. 75. Sairaala ja Neuvola. 75 B. Ruttola. 76. Poliisit ja ”Valtesmanni” . 77. Kunnan kirjasto. 78. Elokvateat- terit. 79. Filmin tekoa Merikarvialla. 80. Sirkus huveja. 81. Paloasema ja VPK. 82. Ol- linmäki 83. Mäkivelka. 84. Pärekkattotalkoot. 85. Tiili talkoot . 86. Turpeen nosto. 87. Pula aika muistoissa. 88. Korvikkeet ja vastikkeet. 89. Guttabergera ja leikkikaluja. 90. ”Puhtaus on puoliruokaa”. 91. Mankelit, silitysraudat ja hellat. 92. Jumpinmäen Olympialaiset ja muut leikit. 93. Uintia Ylikylässä. 94. Hiihtäminen, sukset ja sauvat. 95. Luistelu. 96. Potkukelkat ja vesikelkat. 97. Puhdetyöt. 98. Käymälä kulttuuria. 99. Muurahaisen munia. 100. Metsästäjiä, metsästystä ja riistan hoitoa . 101. Hämeen- maan Guffa. 102. Kallion Urho . 103. Koirat ja koiramiehet. 104. Metsästystä Merikarvialla. 105. Merikarvian Metsäs tyseuran ampumakilpailut. 106 Merikarvia- Sii- kaisten Yl. Riistanhoito yhdistys. 107. Muistoja Merikarvian joelta (alaotsikot: Siiko- ja lippoamassa., Norssia lippoamassa, Toepyynti, Liistekatiskat, Uistelua joella, Tukin uittoa ja tukkilaisista, Holman silta.) 108. Vaalit. 109. Merikarvian Pallo. 110. Merikarvian Into. 111. Partiolaisuus 1950 luvulla. 112. Merikarvian Shakkikerho. 113. Merikarvian Mies- ja sekakuoro. 114. Muistoja meren rannoilta . 115. Merellä ongella, veneen tekoa ja muutakin. 116. Halkokäljaasit. 117. Franssin sirkelisaha. 116. Silakka rääkissä. 119. Tumlari eli pyöriäinen. 120. Tyrni. 121. Muistoja kalastajista. 122. Suola ja suolaus. 123. Oura ja lampaat. 124.

Muutama muisto laivoihin liittyen. 125. Meri vei. 126. Murteesta ja murretta . 127. Hyljemiesten laulu.

MUISTOJA MERIKARVIALTA.

1. MERIKARVIA ELI SASTMOLAN KUNTA.

Merikarvian kunta on yksi pohjoisen satakunnan rannikko kunnista. Kuului aikanaan Turun- ja Porin lääniin. On ollut aikanaan kaksikielinen niin seurakuntana kuin kuntanakin. Oli aikanaan Sastmalan pitäjää. Kivikarviaksikin sanottu! Bröttikseksikin tai Pröttikseksi kutsuttu, nimi joka ehkä on juonnettu prötistä ! Vielä 1920 luvulla tunnettiin Merikarvia myös ruotsalaisella nimellä Sastmolana .Muuttui vasta 1936 virallisesti yksikieliseksi vaikkakin toimi edelleen kaksikielisen tavoin.

Kunnantoimistossa sai asiansa toimitettua viisikymmenluvulla myös ruotsiksi. Samoin oli seurakunnallakin mm. joulukirkko pidettiin vielä viisikymmenluvulla kaksikielisesti! Oli suomenkielinen ja ruotsinkielinen joulukirkko erikseen vaikka papit olivat samat.

Vaasan läänin rajalla olevissa kylissä puhuttiin yleisesti murteellista ruotsia, ns. ”Kasalan ruottia”. Suurin osa vanhoista ihmisistä siellä ei osannut kunnolla suomea ollenkaan.

Merikarvialla oli useita kyliä eli taajamia: Ylikylä, Alakylä, Trolssi, Riispyy, Kasala, Honkajärvi, Koittankoski, Kuvaskangas, Lauttijärvi, Tuorila, Lankoski, Viisarinmäki, Etelämaa, Harvala, Lamela, Pohjansaha, Kööriä, Peippu - siinä ne taisivat ollakin.

Merikarvia oli tyypillinen maalaiskirkonkylä vielä viisikymmenluvun alussa. Lantaluukut tehtiin navettojen ja tallien taakse pois maantieltä siisteyden vuoksi. Kun tiet oikaistiin niin uusi tielinja meni useimmiten niin että tunkiot jäivät maantielle päin. Tämä selittää miksi niin moni lantala on vanhan navetan tien puolella. Paloaseman torni oli paikkakunnan korkein rakennus kun kirkkoa ja kellotapulia ei lasketa. Ensimmäiset kerrostalot syntyivät pankkien kilpaillessa toimisto rakennustensa komeudella viisikymmenluvun puolessa välissä. Taisi olla kuusikymmenlukua kun ensimmäiset rivitalot tulivat Ylikylään.

Näin niin sanottu ”kehitys” hävitti hiljalleen maaseutumaiseman.

2. ERÄITÄ PERUSTIETOJA MERIKARVIASTA.

Merikarvialla on ollut asutusta jo kivikaudella ja näitä merkkejä ja jäänteitä on täältä löydetty. Vanhimmat löytyneet vasarakirveet on ajoitettu v. 1800 eKr. Muita ovat mm eri puolilta löytyvät pronssikauden haudat (n. 50 kpl) sekä Trolssin ”Tonttu” –kivet joita väitetään 1700 luvulta oleviksi. Melko vanhoja ovat kiviaidatkin joista suurin osa on purettu täytteenä johonkin. Mielestäni harvalla paikkakunnalla on niin hienoja kiviaitoja kuin Merikarvialla ja niistä loput tulisi säästää muistoksi tuleville sukupolville. Näytteenä, mitä syntyy sivutuotteena kun kiviseen maahan on raivattu peltoa.

Merikarvian itäisten osien vanhimmat maa-alueet ovat noin 4000 vuotta sitten nousseet merestä. Merikarvia on ollut asutuspaikkana jo ainakin 1300 luvulta jolloin tunnettiin ainakin Ylikylä (oikeammin silloin Yläkylä) ja Alakylä. Postitie kulki 1500 luvun alusta Ahlainen - Merikarvia – Korsholma välillä. Rantatie Porista Kristiinään oli myös ns. ”Ratsuposti tie” aikanaan.

Tunnettu kasvitieteilijä Carl von Linne’ käytti tätä tietä syyskuun lopulla 1732 palatessaan yhdeltä retkeltään pohjois suomesta. Takaisin hän tuli silloin rannikkotietä Kemistä - Turkuun. Poikkiesi silloin Olussa, Kokkolassa, Vaasassa, Lapväärtissä, Ahlaisissa, Söörmarkussa ja Ulvilassa. Turusta laiva lähti 6.10.1732 Tukholmaan.” Hän kuvaa kirjassaan Lapinmatka 1732, (Arvi A. Karisto Oy 1969, suom. Tuomo Itkonen) seuraavasti tietä Merikarvialta Kööriä ja Ahlaisten kautta Poriin

”Varsin vaikean taipaleen, maantieksi sitä tuskin voi kutsua.” ”Köörtilän ja Ahlaisten välillä Linne’ toteaa tien noudattavan aivan meren rantaa”. Maisemat lienevät olleet silloin vähä puustoisia ja meri näkyi, varmaan huomattavasti paremmin kuin nykyisin. On otettava huomioon myös maan kohoaminen kolmessa sadassa vuodessa joka on melkoinen. (7,4 mm/ vuosi 1976 tieto). Myös tästä johtuva maaperän happamuus on estänyt aluksi puuston kasvua ensin tulivat tyrni, leppä ja kuusi.

Matilda Roslin- Kalliola kirjassaan ”Viestini menneiltä sukupolvilta” mainitsee ”Keväällä 1801 muutti kirkkoherra Bergelin siis perheineen Merikarvialle. Omilla hevosilla sekä Ruoveden ukkojen saattamina saapuivat matkustajamme ratsain Siikaisiin, sieltä vierasvaraiset siikaislaiset saattelivat heidät veneillä järviä myöten Merikarvialle Lankosken kylään, jonka asukkaat taaskin veivät heidät tuota silloin vielä valtavan luonnon ihanaa jokea alas pappilaan. Silloin ei vielä ollut maanteitä, muuta kuin valtamaantie, joka kulkee halki seurakunnan. Ainoastaan polkua, joka luikerteli yli nevojen ja rotkojen, pääsi silloin emäkirkolta kappeliin.” Tämä on korutonta kertomaa 1800 luvun kulkemisesta Ruovedeltä kirkkoherraksi Merikarvialle. Valtamaantienä mainittu tieyhteys oli nykyisin ”Rantatienä” tunnettu Pori- Ahlainen- Merikarvia- Kristiina. Kappelilla tarkoitettiin siihen aikaan Siikaista. ”Merikarvialla oli saman lähteen mukaan silloin 1652 henkeä ja siikaisissa 1178 eli yhteensä 2830. Taloja oli kaikkiaan 152 joista 85 kuului emäkirkolle.”

Vanhin rakennus paikkakunnallamme olevista ehkä lienee Ourassa Luotsituvan lähellä oleva kalamaja. Se lienee ehkä jostain 1700-1800 luvulta, voi olla vanhempikin. Tämä on oma mielipiteeni. Kannattaisi suojata katoksella se mitä on jäljellä. On se sen verran vanha ja kuitenkin säilynyt meriilmastossa ikäänsä nähden hyvin. Se oli hyvin ”hahmossaan” kun ensikerran sen näin viisikymmenluvun alussa ollen silloin vielä käytössäkin. Sitten pärekatto lahosi ja tuho alkoi. Siellä on myös ns. Ryssänkasarmi joka rakennettiin 1916 venäläisiä sotilaita varten ja jota on useampaan kertaan sen jälkeen kunnostettu.

Merikarvia oli ensin Ulvilan pitäjää ja erosi siitä itsenäiseksi kirkkoherrakunnaksi 1640. Siikainen erosi 1861 vuorostaan Merikarviasta itsenäiseksi omaksi seurakunnaksi. Merikarvialla on Suomen suurin ja samalla kai myös Pohjoismaiden suurin ympäri vuoden käytössä oleva puukirkko joka on valmistunut 1899. Kirkko sijaitsee pienellä kummulla (n.10 metriä merenpinnasta, osittain kalliolla) mistä se nousee 21 metriä ja tornissa on merenkulkijoita palveleva vilkkuvalo joka loistaa Merikarvialle mereltä tulijoille. Kirkko on malliltaan ristikirkko, päälaiva on pituudeltaan 43 metriä ja leveyttä 36 metriä. Istumapaikkoja on 2000 tai jossain on mainittu myös 2400. Taitaa riippua laskentatavasta. Ehkä koululaisia mahtuu enemmän kuin isäntiä ja emäntiä.

Se on rakennettu porilaisen Johan Nordstrandin piirustusten mukaan. Isoisäni Frans Hjalmar Renvall (s. 19.3.1873) joka oli silloin ammatiltaan jo tunnettu koristemaalari teki siihen 1899 koristemaalaukset apupoikanaan mm. 17 vuotias Linden josta myöhemmin tulikin koristemaalari. Samoin Isoisäni myöhemmin maalasi myös Uuden Siunauskappelin koristemaalaukset 1931 silloin apunaan Ylikyläläinen Yrjö Kuusinen. Muistan isoisäni kertoneen kirkon olevan jo kolmas tällä paikalla. Alunperin on ollut pieni kalastajakirkko joka oli rakennettu 1650-1670 välillä ja siihen aikaan tultiin veneilläkin kirkkoon Paikka oli Papinniemi nimeltään, oliko kyse joen vaiko peräti meren niemestä on kysymyksen arvoinen. Uskoisin kyseessä olleen joen niemi. On otettava huomioon joen olleen silloin luonnon tilassa, uomaa kaivettiin vasta paljon myöhemmin ja meriveden silloin käytännössä ”vastanneen” pitkästi jokeen koska maan kohoamisen vaikutus oli silloin ehkä lähes 2,5 metriä (300v x 7,4 mm) nykyiseen verrattuna eli veden pinta oli silloin nykyistä korkeammalla. Tällä ”vastaamisella” tarkoitettiin meriveden mukaista nousua ja laskua joessa. Vuosittainen meriveden ylin korkeus on ollut lähes puolitoista metriä ja alakorkeuskin lähes metrin normaalia alempana mitkä olen itsekin nähnyt. Vielä viisikymmenluvun alussa muistan itsekin meren ”vastanneen” Salmelan sillalle asti. Nykyinen kirkko (kuva) on valmistunut 1899. Kun seurakunta kasvoi on rakennettu uusi kirkko. edellinen kirkko valmistui 1776 ja se nimettiin Sofia Magdalenan kirkoksi

silloisen kuningattaren mukaan. Kirkot on rakennettu aina edellisen ulkopuolelle jolloin vanha kirkko on voinut palvella kunnes se on purettu uuden tieltä. Hevospuomit olivat nykyisen torin puolella kirkon kiviaidassa 1950 luvulla missä tässä kuvassa on heinä kupoja vielä 1920 luvulla eli nykyisen torin paikalla kasvatettiin heinää.

Kellotapuli on vuodelta 1816. Tämä nykyinen kirkkomme valmistui 1899, siihen laitettiin uusi katto kuparista viisikymmenluvun alkupuolella. Muistan kuinka sen ”loistamista” moitittiin mutta ei kestänyt kuin vuoden kun se alkoi tummua kunnes ajallaan tummui nykyiseen kauniiseen vihertävään väriinsä joka johtuu meri ilmasta.

Vanhimpia kuvia kirkostamme mitä minulla on isoisäni Hj. Renvallin kuvaamista. (Huom, W = Merikarwia silloinen kirjoitus muoto.). Kuvassa kuhilaita nykyisen torin alueella. Kirkon koristemaalaukset sisällä ja ulkona ovat isoisäni Hj. Renvallin maalaamia 1899.

Kirkon Lainajyvästön makasiini on kirkon kiviaidan ulkopuolella lähellä kellotapulia kertomassa siitä ajasta kun kirkko ja kruunu takasivat siementen riittämisen viljan osalta myös katovuonna. Kuva Pertti Kohvakka.2006.

Hautausmaista vanhin on kirkon ympärillä ja siihen alueeseen on myös Sankarihauta-alue tehty. Sankarivainajia on Merikarvialle nyt siunattu 217. Uusi hautausmaa on otettu käyttöön 1900 luvun alkupuolella ja johon on myöhemmin tehty laajennus on kirkosta pohjoiseen Urheilukentän takana. Samaan alueeseen, tiellä erotettuna, kuuluu Skutnabbien ja Helluntailaisten hautausmaa alue. Uskon että näiden hautausmaiden korotus reunat eli kiviaidat on rakennettu Vuojolta tuoduista graniitti lohkeista koska lähempänä ei tietääkseni ole ollut tämän kiven louhimaita (Porissa Raatihuoneen puiston kiviaita on Vuojoen graniitista.)

Merikarvian satama tunnettiin Brändön satamana jo kauan. Ensimmäisen kuntakokouksen esimiehenä 1868 toimi merikarvialaissyntyinen Antti Ahlström Lankoskelta. Toukokuun 1 p:nä 1877 pidetyn kuntakokouksen pöytäkirjassa missä aiheena oli Merikarvian kauppalan perustaminen, josta tosin ei tullut mitään. ”Pöytäkirjaan kuitenkin oli kirjattu silloisissa Merikarvian satamissa vuoden aikana poikenneet laivat: Brändö 100 alusta, Kuuskerissa 25, Haminaholmassa 30, Riispyyssä 15 eli vilkasta tervan, puutavaran ym laivausta. Kuntalaisilla oli purjelaivoja 930 lästiä (lästi= 12 tynnyriä= 1,978 kuutiometriä) ja yksi isohko höyrylaiva. Pitäjässä oli yksi iso höyrysaha, kuusi vesisaha, yksi olut-, yksi lasi- ja yksi paperitehdas sekä yksi isohko kaakelitehdas. Silloin Ylikylässä ja Alakylässä oli n. 2500 henkeä.” Näin kertoo kokouspöytäkirja.(Lähde: Kotiseutuni / Suomen Maa-kuntajulkaisu Oy. 1977) (Porissa oli asukkaita 1879 vuoden lopulla 4014 mp (miehen puolta) ja 3827 np (naisenpuolta) eli yhteensä 7841 henkeä mikä sopinee vertailukohdaksi / Porin historiaa)

Merikarvialla oli viisikymmenluvulla edelleen oma satama. Silloin tunnettiin paremmin Krookka nimellä, josta on rahdattu paljon puutavaraa ja sahatavaraa maailmalle. Ulkoredin lastauspaikka oli Tynnyrikari ja Lankosken reimarilla lastattiin myös. Satamaan tultiin kahta laiva reittiä nimittäin pohjoista Truutinkarin ja eteläistä Halluskerin väylää. Satama työllisti viisikymmenluvulla noin 200 miestä ja silloin oli Merikarvialla myös omat luotsit ja luotsiasema, merivartijat ja Merivartio-aseinkin. Ouran luotsiasema on perustettu 1851 ja lakkautettu 1968.

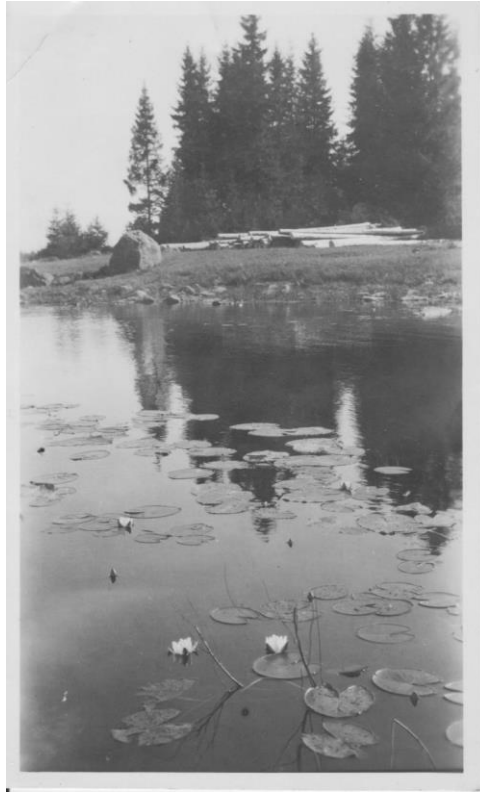
Merikarvian satamalahdelta Hj. Renvallin ottama kuva n.1900 luvun alussa. Kaljaaseja tulossa tai menossa. Kuva on otettu "Kunnanlaiturin" vieressä olevalta kalliolta.

Merikarvia on merenrannikko kunta joka sijaitsee Vaasan läänin rajasta etelään ,Siipyystä - Poriin rajoittuvalla alueella. Ennen tosin oli etelässä raja naapurina Ahlainen joka liitettiin Poriin vasta 1972 jolloin Pori tuli naapurikunnaksemme. Oman vaakunansa Merikarvia sai 2.2.1951 jolloin se vahvistettiin .

"Karvian Ourat" on saariryhmä joka hakee vertaistaan ainutlaatuisena kokonaisuutena. Meri, umpeen kasvaneet lahdet (Fladat), saaret, luodot, linnut ja kasvit ovat hieno kokonaisuus. "Ouran Pooki" eli merimerkki hallitsee aluetta. Ouran Pooki on rakennettu 1856 merimerkkinä opastamaan Merikarvian Sastmolan luotsipaikalle.(Suomen majakat/Seppo Laurel 1999/ Nemo). Muistaisin Ourasta sanotun kouluajanani että siinä on enemmän saaria, luotoja ja karikoita kuin vuodessa päiviä ja se ulottuu kymmenen kilometrin päähän rantaviivasta. Maan nousema on muuttanut näitäkin lukuja.

Merikarvian joki, kuten koko Karvianjoen vesistökin, oli ennen hyvä raakku eli helmisimpukka joki. Raakku rauhoitettiin kokonaan 1955. Isoja raakkujen kuorikasoja oli jokivarressa viisikymmenluvun alussa jäänteinä helmenpyynnistä. Raakut olivat isokokoisina (pituus vähintään 150 mm) helposti erotettavissa tavallisesta joki simpukasta (70- 80 mm). Vielä viisikymmenluvulla jokeemme nousi lohi ja siika kutemaan. Merikarvian jokea (Karvian joki) myöden uitettiin paljon puutavaraa, lähinnä tukkeja, vielä viisikymmenluvun alkupuolella. Joella oli enemmän merkitystä kuin tänään.

Tänäänkin joella on merkitystä lohien, taimenen ja siian kutujokena, kiitos istutusten.

Merikarvian joki Alakylässä Saineen kohdalta kuvattuna. Poomitukkeja vedettynä rannalle kuivumaan 1950 luvun alussa. Poomitukeissa oli reijät kettinkiä varten molemmissa päissä jolsta ne sidottiin yhteen ohjaus puomiksi tukin uiton aikaan. Joella kasvoi lummetta ja ulpukkaa. Kuva Helli Ojala.

Merikarvian vanhaa keskustaa . Valkea tornillinen talo on Ahlströmin koulu. Joen yli Holman saareen on Holman silta jonka takana näkyy Kalkuttaa. Pappila on kokonaan puiden siimeksessä vasemmalla. Seuraava talo on Rosnell eli entinen Jumppi. Sen piharivi ja tiensuuntainen talousraken-

nus. Aikanaan graniittisten portipylväiden vasemmalla puolella oli navetta rakennus. Kuvassa näkyvät talojen saunat: Rosnell eli Jumppi, Ahlströmi (Måggi eli Anttila) ja Ala- Knuussi. Pappilan sauna oli heti kuvasta vasemmalle. Etualalla on Grönbergin talo. Kuva n. 1912. Hj. Renvall.(postikortti)

Koulutoiminta alkoi Merikarvialla jo varhain. Ensin oli kiertokoulu järjestelmä josta vastasi seurakunta. Ahlströmin koulun perusti Antti Ahlström 1874 ja hän lahjoitti sekä koulun että sen ylläpidon kunnalle. Asetus kansakoulujen perustamisesta oli annettu 1866 joten alkupäässä Merikarvia oli kouluja perustettaessa. Vuonna 1891 mainitaan kunnassa olleen yksi kansakoulu ja neljä ”vakinaisluontoista kiertokoulua”.

Antti Ahlström perusti Haminaholmaan kansakoulun 1895 mutta se lopetettiin 1922 kun saikin lopetti toimintansa. Vuonna 1899 koulut siirtyivät kuntien vastattaviksi ja koulumäärä oli 1908 kuusi ja sama määrä oli tullut lisää 1942 mennessä. Kunnassa on ollut peräti 17 kansakoulua joissa 1958 oli suurimmillaan 1350 oppilasta ja Merikarvian Yhteiskoulu joka toimi yksityispohjalla perustettiin 1920. Vuonna 1967 lakkautettiin yli puolet kansakouluista ja 1973 kunta osti Yhteiskoulunkin ennakoiden koulumuutosta. Kunta siirtyi peruskoulu järjestelmään 1976. (lähde: Kotiseutuni /1977)

Merikarvian Yhteiskoulu oli tässä rakennuksessa josta näkyy ”vanhempi osa” valkoisena. Koulun nimi on vielä näkyvissä , vaikka ei se ole enää käytössä kouluna. Kuva Pertti Kohvakka 2006.

Merikarvia on siitä harvinainen kunta että siellä on ollut Ylikylässä kaksi kaupunginosaakin tai peräti kaupunkia. Nimittäin viisikymmenluvun alussa tunnettiin ”PP- kaupunki” ja ”Pikku Berliini”. ”PP- kaupunki” oli lyhenne nimestä ”pirun paska” jonka nimen alkuperästä en tiedä. Yleisesti se oli käytössä ja sillä tarkoitettiin aluetta joka alkoi sieltä Uuno Uudentalon talosta eteenpäin käsittäen sen kulmakunnan. Siinä oli useita pieniä taloja mm Kotikumpu ja Vienonen. ”Pikku Berliini” taas oli Vassalla oleva asutusalue joka oli rakentunut, oikeastaan nykyisen Urheilutalon ympärille. Ehkä kumpikin ”kaupunginosa” kuvasi asujaamista ja aikaansa. Luulisin näiden alueiden muotoutuneen 1900 luvun alussa. Ainakin ne olivat vakiintuneessa käytössä alueen niminä neljäkymmenluvun lopulla. Kumpikaan nimistä ei taida olla koskaan ollut oikein ”virallisia”! ”Vassa” tarkoitti niittyä (peltoa) ja jokirantaa Lindellin Jussin verstaalta aina Yhteiskoulun riippusillalle asti. ”Kalpakka” oli

kallioinen alue Vassalta Krookkaan päin. ”Kräni” oli vuorostaan siitä Alakylään päin ja siinä sataman rajalla oli ”Braandi Rikalainen”. ”Krookka” tarkoitti sataman aluetta ja ”Kunelli” oli taas siitä pohjoiseen. ”Stubila” oli Yhteiskoulun kohdalla ja sen takana oli ”Kiilan” kalliot.

Kouhin saha, Tuulikki, oli myös paikannus kohde. Niin sitten siitä Tuorilaan päin oli vielä ”Sähkötehtaan tie” jonne tie meni Huhtisen Yrjön ja Sarparannan välistä. Seuraava ”osoite” oli ”Korpimatti” johon tie haarautui vasemmalle ennen ”Värtviikin lettoa”. ”Jokisivut” oli alue johon kuljettiin ”Värtviikin letosta” vähän Tuorilaan päin olevasta tien haarasta (Nyk. Astnäsin tie) ja ”Jokisivut” oli vastapäätä ”Vaadin niemeä” joka oli joen sille kohtaa muodostama laaja s-mutka. Joessa toinen vastaava niemi heti perään oli nimeltään Kytiholma mutta siellä ei taloja ollut. Vielä Tuorilan tien varressa vasemmalla oli Toivolalan Tuomon talo ja vähän siitä eteenpäin kääntyi vasemmalle ”Annalammintie”. Ennen Tuorilaa oli vielä Mankkoo saman nimisen talon kohdalla. Pohjaranta kattoi alueen Uudeltahautausmaalta pohjoiseen ja Alakylä alkoi ”Sairaalan mäeltä” etelään. Siinä niitä silloisia viisikymmenluvun osoitteita jo olikin. Erittäin monipuolinen kunta. Kuntamme kasvua kuvaavat luvut olen poiminut eri lähteistä.

Matilda Roslin- Kalliolan mukaan 19:nneen vuosisadan alussa (siis 1800 luvun alussa!) painetun matrikkelin mukaan oli kunnassamme 1652 henkeä ja Siikaisissa 1178 eli yhteensä 2830. Taloja oli kaikkiaan 152, joista 85 kuului emäkirkolle. Silloin Merikarvia ja Siikainen olivat samaa seurakuntaa, Siikainen erosi omaksi seurakunnakseen 1861. Asukkaita Merikarvialla oli 1. 1. 1900 henkikirjoitusten mukaan 6852 ja 1. 1. 1910 vastaavasti 8304 henkeä ja pinta-alaksi ilmoitettiin 417,5 neliökilometriä. Ruokakunta luku oli Merikarvialla vuonna 1901 peräti 1001 joista omalla maalla asui 235 ja vuokramaalla 766. Karjaa oli 1910 merikarvialaisilla: hevosia 728, nautakarjaa 2784, lampaita 5739 ja sikoja 637. Osuusmeijerikin Merikarvialla oli 1909 (perustettu 1904) ja jäseniä tässä oli 49 joista 15 omisti yli neljä lehmää. Viljaa kylvettiin merikarvialaisille pelloille: Ruis 737, ohra 668, kaura 1650 ja perunaa 2668 hehtolitrat! Satoa saatiin: Ruis 6129, ohra 2848, kaura 8322 ja perunaa 18618 hehtolitrat! Hehtolitra on 100 litraa! Mainittakoon Merikarvian väkiluvun 6852 (8304 suluissa olevat luvut vuodelta 1910) olleen hyvin vertailukelpoinen jo 1900 . Vastaavasti silloin oli silloisen Porin 13963 (13981) ja Porin maaseurakunta 5903 (7024), Ikaalinen 11075 (12254), Keuruu 10139 (11330), Virrat 8590 (9997), Kankaanpään 8102 (8899), Parkano 6778 (7741). Tässä Pohjois- Satakunnan suurimmat kunnat silloin. (Nämä tiedot on poimittu Porin – Kankaanpään – Haapamäen Rautatien perusteluista v. 1912.) Merikarvian asukasluku ilmoitettiin 1912 hauskasti: mp 4145 ja np 4063 eli yhteensä 8208 henkeä joista läsnäolevia 7326 ja poissaolevia 882. Mp tarkoittaa miehen puolisia ja np naisenpuolisia sekä läsnäolevat tarkoittanevat vakinaisesti asuvia ja poissa olevat muualla asuvia tai siirtolaisena esim. Amerikassa! (Kansanvalistusseuran kalenterin mukaan). Merikarvian väkiluku on ollut huomattava ja sen pinta-alaksi mainitaan 417,5 neliökilometriä vuonna 1912. Merikarvian pinta-ala oli 1942 kasvanut vähän ollen 425 neliökilometriä, johon maan nousemisesta ja väkiluku 8122 henkeä eli siinä oli laskua. Enää mainituissa tietolähteissä vuodelta 1945 ei mainita sukupuolia. Vuoden 1958 väkiluku oli 6977 henkeä ja pinta-ala 424,95 neliökilometriä.

Vuoden 2004 lopussa kunnan väkiluku oli 3648 henkeä ja syntyvyys oli laskenut alle kuolleiden määrän. Kuolleita oli 46 ja syntyneitä 28. Vähän on huonot merkit.

Merikarvian seurakunnan väkiluvussa tapahtui huomattava muutos kun rovasti Väinö Raitala jäi viisikymmenluvun alussa eläkkeelle (täytti 70 vuotta 1951) ja ennen kuin uusi kirkkoherra valittiin 24.9.1954, siis Teuvo Innola. Tällöin muistan puhutun että vanhan papin eläke ja uuden papin palkka määräytyi seurakunnan väkiluvun mukaan, tai ainakin se vaikutti! Kerrottiin että Merikarvian seurakunnan väkiluku tarkastettiin tässä välissä niin että Raitala sai suuremman eläkkeen ja vastaavasti Innolalle seurakunta maksoi vähemmän palkkaa. Tämä oli semmoista ”mummujen” puhelemaa tietoa. Todenperäisyyttä en tiedä. Silloin tosiasiaa Merikarvian Seurakunnan kirkonkirjoista

kyllä tarkistettiin yli satavuotiaat Amerikkaan siirtolaisena lähteneet pois jollei heistä ollut mitään tietoa tullut. Väkiluku on kirjattu 1949 peräti 8570 henkeä, luku romahti 1950 peräti 7265 henkeen joten osa syy voi olla mainituksa yli 100 vuotisten poistossa..Toisen kerran Amerikkaan menneitä yli satavuotiaita joista ei ollut mitään tietoa kuulutettiin 24.1.1957 poistettavaksi kirkonkirjoista joissa heitä oli vielä 63 kirjattuna. En tiedä paljonko näistä poistettiin. Joskus 1800 luvun lopulla muutti Merikarvialta paljon ihmisiä Amerikkaan paremman toimeen tulon toivossa. Sanottiin myös että ”lähdettiin puuveitsellä kultaa vuolemaan”.Ehkä peräti 1234 henkeä lähti Merikarvialta useamman vuoden aikana. Myös isoäitini Maria Josefina Jumppi (s.15.9.1872) lähti Merikarvialta ja avioitui Turkulaisen isoisäni Frans Hjalmar Renvallin (s.19.3.1873) kanssa 1893 Pitsburgissa ja vielä samana vuonna he muuttivat suomeen takaisin. Syynä takaisin muuttoon oli isoisäni sotaväkeen meno. En tiedä varmaksi kauanko he ehtivät Amerikassa olla, jäi kysymättä silloin kun vielä olisi ollut mahdollista. Lapsena ei sellaiseen osannut kiinnittää edes huomiota. Isoisäni kertoi siellä asuneen silloin paljon suomalaisia siirtolaisia. Muodostui oikein suomalais alueita. Isoisäni oli silloin ammatiltaan koristemaalari.(Myöhemmin 1900 alusta myös valokuvaaja) .Suomalaiset olivat hyvän työntekijän maineessa.Oli silloin minun nuoruudessani viisikymmenluvun alussa moniakin merikarvialaisia jotka olivat Amerikassa käyneitä ja takaisin tulleet. Isoisäni sanoi Amerikan kahdella iillä. Koskisen ”Tuffa” (eli Frans Oskari s. 6. 4. 1864) oli myös muistaakseni Amerikan kävijä. Hän oli Ojalan Pentin isoisä ja siksi tuttu vanhus joka eli yli yhdeksänkymmenvuotiaaksi. Kolmas vanha mies asui siinä Sairaalaista Alakylään päin (noin 200 m) joka oli käynyt Amerikan ja sieltä lähti Venäjälle siirtolaiseksi mistä kuitenkin ehti palata vielä poisikin ennen kuin siellä kävi hullusti. Hänen kotipihassaan oli varmaan kolmimetrinen kivistä ladottu kartio josta nyt on vain alaosa jäljellä. Hänen nimensä oli Jalmari Tuominen. Häntä ennen siinä mökissä oli asunut Horellin Heikki (eli Heikki Tuomi) joka kävi aikanaan innokkaasti onkimassa siinä niemessä missä Vuoren talo on. Vuoren Sepon muistaman mukaan hänen isänsä olisi nimennyt sen heidän asuinpaikkansa ”Heikin niemeksi” aikanaan tilan erottamisen yhteydessä juuri siksi.

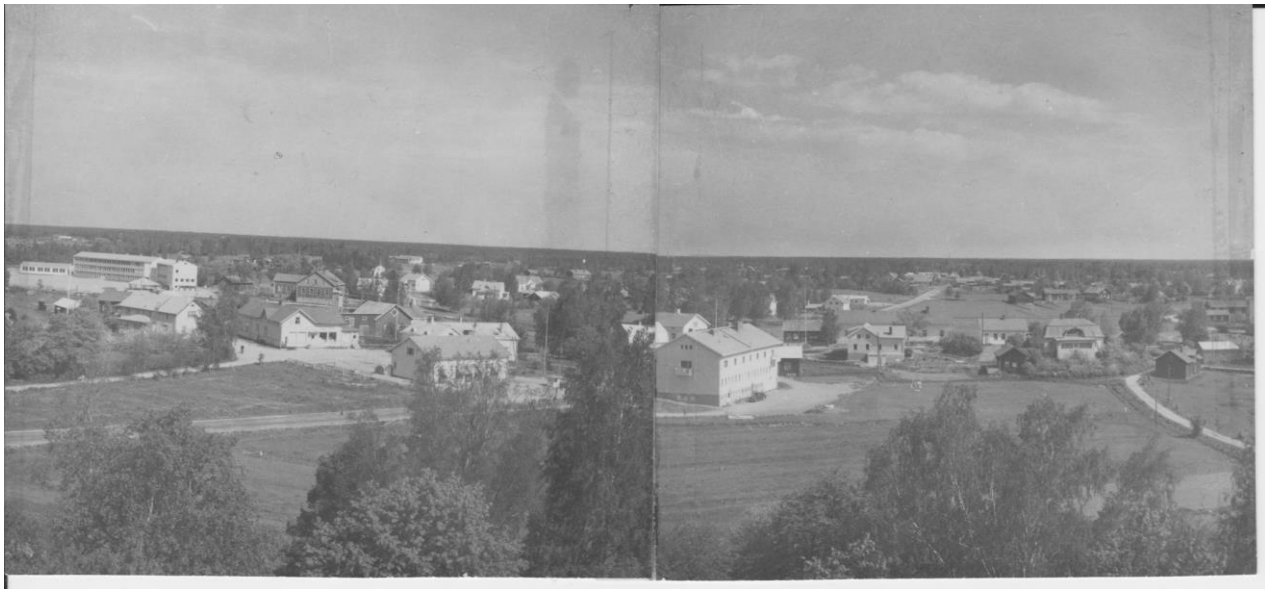
Merikarvialta muutti paljon ihmisiä työn hakuun ruotsiin 1953-1957. Silloin suomessa oli heikko työtilanne ja ruotsin oloja keuhuttiin. Minunkin koulukavereistani suuri osa lähti ja kun tulivat loimailemaan kertoivat olevansa Volvon tehtailla töissä. Autona oli yleensä Volvo tai harvemmin muu merkki, vilkaisu rekisterikirjaan paljasti aika monen olevan reissussa autovuokraamon autolla. Toisaalta jos kaikki ne jotka ilmoittivat olevansa Volvolla töissä olisivat olleet siellä ei sinne muita olisi tarvittukaan! Koko suomesta lähti silloin työn perään ruotsiin paljon väkeä eikä osalla ollut edes kielitaitoa saati ammattiosaamista. Tukholmassa puhtaanapidolla oli paljon suomalaisia siivoustöissä ja jotka eivät kehdanneet tunnustaa missä olivat töissä jolloin Volvo oli sopiva vastaus! Muuttamisen helppous oli syynä, silloin ei enää tarvittu passia kun ruotsiin meni. Toisaalta ” ei työ miestä pahenna jollei mies työtä! ” Näin sanoo vanha sananlasku.

Australiaan muuttaneista en osaa kertoa koska kukaan tuttuni ei lähtenyt. Paitsi Erkki Hakasalo, ”Oliver Hawk” nimellä myöhemmin tunnettu, lähti helmikuussa 1952, asui siellä viisikymmenluvun alussa kait muutaman vuoden ja opetteli hypnotismia. Siirtolaisia muutti enemmänkin sinne vähän myöhemmin. Merimiehen ammatti vei myös monta merikarvialaista ympäri maailman meriä ja osa jäikin matkoilleen. Löysi asuinpaikan ja ehkä puolison tai sitten hukkui tai kuoli muuten.

Toripäivät on perinteikäs tapahtuma joka osoittaa mm Merikarvian tärkeäksi kauppapaikaksi. Ainakin Kansanvalistus-seuran kalenterissa mainitaan 1893 toripäivän olevan 1.3 keskiyöviikkona ja 4.10 keskiyöviikkona eli kevään syksyyn oli toripäivä joka noteerattiin koko suomessa. Ehkä näitä on ollut jo aiemminkin. Kansanvalistusseuran kalenterissa oli 1905 maininta että toripäivä Merikarvialla on joka perjantai ellei se ole pyhä jolloin se siirtyy edeltäväksi arkipäiväksi.1905 näitä paikkakuntia olivat: Loimaan Pelkoisen kylässä, Hinnerjoen kirkonkylässä, Merikarvian Ylikylässä, Noormarkun pitäjässä Noormarkun tehtaalla ja Humppilan Koiviston kylässä. Merikarvia oli silloin jo merkittävä kauppapaikka. Mainittakoon että tähän lisättiin vasta 1906 Lapuan kirkonkylä! Samassa

kalenterissa kerrotaan Kiikoisten kylässä ja Kankaanpään kirkonkylässä pidetyn toripäivää kuukauden ensimmäisenä ja kolmantena torstaina. Kuukauden ensimmäisenä ja kolmantena arki perjantaina oli Lavian pitäjän kirkonkylässä toripäivä. Joka toinen viikko arki perjantaina oli Luvian pitäjässä. Näin Merikarvia oli naapureitaan edellä 1905! Voi olla jo aiemminkin, mutta ainakin nämä kalenterit kertoivat näistä. Isoisäni Hj. Renvall kertoi toripäiviä pidetyn ainakin jo 1893 hänen tullessaan ensi kerran Merikarvialle. Toripäivät olivat näissä kalentereissa jaksotettuna otsikon ”Toripäivät, pidettävät useammasti vuodessa.” Jako oli: Kerran kuukaudessa, kahdesti kuussa, joka toinen viikko, kerta viikossa, kahdesti viikossa ja joka päivä. Tämä oli jako 1905 kalenterissa. Toripäivät olivat silloin kaikkia kiinnostava myyntitapahtuma. Muistan nähneeni isoisäni ottaman valokuvan missä oli tultu kirkkoon tai torille veneillä tulvivaa jokea myöden. Useampi paatti oli kiinni lähellä kirkon kiviaitaa joen puolella.

Viisikymmenluvulla oli toripäivä joka perjantai ja täällä kävi myös ulkopuolisia myyjiä. Silloin torilla Kirkon vieressä nykyisellä paikalla myytiin pääasiassa kalaa, vihanneksia ja kotona tehtyjä tuotteita. Silloin oli myös ”Helppo Heikkejä” jotka olivat suustaan mahdottoman suulaita ja jutun keksijöinä vallan mahdottomia. Iso rinki kuunteli ”Helppo Heikkiä”, nauroi sen jutuille ja osti tavaraa jota ei välttämättä edes tarvinnut! Kuten kampoja, partakoneen teriä ja sen teroittimia, paperossikoneita (tupakankäärintään), hiuspinnejä ym, ym. Mainittakoon ettei ” Helppo Heikkejä ” ollut vain yksi vaan tämä nimitys kätki taakseen ison joukon suulaita kiertäviä kauppiaita, kokonaisen ammattikunnan. Usein suuremmilla markkinoilla olikin useampi Helppo Heikki jotka kilpailivat keskenään kenellä oli paremmat jutut ja kuka paremmin myi! Myöhemmin Kaikilla markkinoilla ja suuremmilla toripäivillä oli ”Helppo Heikki ”tunnettu kautta suomen. Myöhemmin ”Helppo Heikit” kilpailivat oikein suomen mestaruudestakin.

Tämä kuva on kahdesta kuvasta. Ylikylänkeskustaa n. 1960 luvulta. Keskellä on Säästöpankin talo jonka takaa häämöttää KOP ja Koskivuo. Vasemmalla Ol. Kansa vieressä Satakunnan Osuuskauppa ja vanha ja uusi koulu. Säästöpankista oikealle vaalea talo on Orkula jonka takaa häämöttää Kunnan talo, Aartelo ja vieressä Rantala. Kuvattu Kellotapulista. Pirkko Kohvakka.

Kuva on otettu Annilan katolta 1952. Etualalla Jumpin varasto sen takana Pappilan seurakuntahuone, siitä vasemmalle on Rosnellin talo (Koivisto) Kuvassa oikealla reunassa on Nuortenniemeen myöhemmin siirretty Pappilan aitta. Taustalla kirkko ja kellotapuli. Pertti Kohvakka.

Satamalahtea Jukolaan päin, sahan piippu on pystyssä vielä. Tämäkin kuva lienee vuodelta 1952. Pertti Kohvakka.

3. ELINKEINOJA MERIKARVIALLA.

Merikarvia on ollut elinkeino rakenteeltaan hyvin monipuolinen. Seuraavassa vain osa tärkeimmistä. Päätoimekseen kalastusta harjoittavia on ollut runsaasti. Isoisäni mukaan 1930 luvulla olisi ollut yli 300 venekuntaa, tänään ehkä vain vajaa kymmenesosa siitä saa päätulonsa kalastuksesta. Taitaa sekin olla yläkanttiin. Harrastaja kalastajia on tänään lukematon määrä.

Oli Merikarvialla sahojakin oikein useampia, oli ja oli ollut. Muistini mukaan Jukolan saha oli kai kaikkein vanhin, Tapion saha, Kalkuttaan saha ja Kouhin saha (Tuulikki) minkä kukoistus aika alkoi näihin aikoihin. Viisikymmenluvun alussa oli Kouhin saha varmaan suurin yksittäinen työllistäjä kunnassa. Valmiin puutavaran varasto Krookassa siinä Kouhin suulin ympärillä oli suuri ja sin-

ne ajettiin Tuulikilta puutavaraa jatkuvasti tapuleihin. Kouhilta laivattiin puutavaraa ulkomaille melkoisesti.

Brändön Varvi (laiva veistämö) oli vielä viisikymmenluvun alkaessa toiminnassa. Sen omisti Kosti Kouhi. Se sijaitsi siinä vastapäätä Kouhin suulia Brändön rannassa, siinä rinteessä satamalahden puolella. Siellä rakennettiin proomuja ja ihan viimeksi taisi valmistua ”Kouhin laiva” jonka työnimenä oli muistini mukaan ”Susi”. Taisi se virallisesti olla Kouhin laiva mutta työnimen olivat antaneet sen tekijät. Muistaisin siitä sanotun ettei se tule kulkemaan suoraa koska runko on kiero. Eiköhän se palvellut lopulta proomuna. Proomuja siellä oli rakennettu ainakin kauan. Paikka on tunnettu Varvina ainakin 1800 luvulta asti. Imeisesti samalla paikalla oli jo 1860 luvulla Antti Ahlströmin varvi missä rakennettiin parkkilaiva Lankoski joka valmistui 1866. Töitä siellä tehtiin silloin viisikymmenluvun alussa vain kesäisin sillä siellä ei ollut mitään varsinaista rakennusta. Tarvittavat lankut proomujen rakentamiseen ajettiin Brändösen jättien aikana ja varastoitiin karkoihin siihen rinteeseen sataman puolelle. Sielläkään ei olisi kakarat saaneet liikkua mutta käytiin me sielläkin. Tietä varsinaisesti Brändööhön ei silloin ollut mutta pääsi sinne plossaamalla (kahlaamalla) sieltä missä nyt kulkee tie Leirintäalueelle. Veneväylä kulki silloin samasta suntista Renlundin ja Satamalahden välissä ja siinä oli huomattavasti enemmän vettä kuin nykyisin. Siihen sunttiin alettiin ajaa tiemaaksi kiviä 1955.

Satamalahtea jossa oikealla on Kouhin sahan tapuleita ja rantamakasiini. (päin merta pitkä rakennus). Nykyisin ravintola ja Krookan katsomo ja näyttämö. Postikortti .

Merikarvialla oli pyttyteollisuutta vielä 1955 toiminnassa ainakin Kouhin saha ja Kala- astiatehdas, sekä Kala-astiatehdas Arvo Esko ja oli varmaan muitakin pienempiä vielä. Veneen rakentamista, laiva teollisuuttakin sekä laivausta, pienteollisuutta, yritystoimintaa, kauppiaita, maanviljelyä ja karjanhoitoa sekä metsänhoitoakin jonkun verran. Kalastusta ja merenkulkua unohtamatta. Oma linja-auto liikennöitsijä, ”pirssejä” , kuorma-autoja ym. Monipuolista elinkeino toimintaa kaiken kaikkiaan.

On minulla muistikuva Salmen sahasta ja tehtailijasta itsestäänkin. Tehtailija Salmi ajoi nimittäin kolarin keskellä kylää, siinä Kunnantalon kohdalla Koskivuota vastapäätä. Hän tai oikeammin hänen kuljettajansa ajoi tukkiauton perän alle, auto meni ruttuun. Auto oli Citroen sellainen matala ja virtaviivainen. Näin kolarin tapahtuneena ja muistan siitä olleen Satakunnan Kansassa kuvankin. Silloin kolarit olivat harvinaisia. Ehkä siksi jäi mieleenikin. (Tapahtui ehkä 1952.)

Vanhoista sahoista Haminaholman saha, jonka oli perustanut Antti Ahlström, oli silloin viisikymmenluvun alussa vain paikka jäljellä. Perustuksia höyrysahasta oli jäljellä. Samoin rannassa kasa rimoja uponneena liejuun ja laiturien tolppia. Muistan paikan hyvänä onkipaikkana mistä sai suuria ahvenia.

Pohjan saha muistetaan enää vain Pohjansahana eli paikkana. Tosiasiassa siinä lähellä on ollut saha tai peräti kaksi nimittäin Prinssijärvestä laskevassa joessa oli ollut toinenkin ja sen perusti Erik Inberg 1724 samoin Oksjärven saha. Lankoskella oli saha 1738 samoin Lauttijärvellä. Nämä lienevät vanhimmat täälläpäin. Salmen sahan lopettaessa viisikymmenluvulla sahoista oli jäljellä vain Koushin saha Tuulikki (purettu) ja Kalkuttaan saha joka on vanhalla paikallaan. Jo entinen sekin.

Monenlaista ammattia ja ammatin harjoittajaa on Merikarvialta aina löytynyt ja löytyy nytkin. Kesäasukkaita ja matkailijoita on nyt melkoisesti vuoden aikana. Viisikymmentä vuotta sitten ei montaa kesämökkiä ollut Merikarvialla. Nyt on! (1700 kesäasuntoa 2015) Asukas määrä nousee melkoisesti kesäaikaan. Taitaa reilustikin tuplaantua!

Kaiken kaikkiaan vireä kunta ja maisemiltaan ainutlaatuinen. Ennen oli koulujen maantiedon oppikirjassa yksi kuva joka oli muistaakseni otettu Alakylästä Pitkärannan navetan takaa ja alla oli teksti: Suomen kivisin paikkakunta! Oura on laajasti tunnettu saaristomme jossa saaria ja luotoja väitettiin olevan yhteensä enemmän kuin vuodessa päiviä! Erittäin hieno ja hyvin säilynyt kivinen saaristo missä viisikymmenluvun alussa oli puita oikeastaan vain muutamassa saareissa. ”Ouran Pooki” ja merivartioasema näkyivät joka suuntaan. Tänäpäin puusto on kasvanut ja levinnyt. Johtuu ehkä osittain siitä ettei enää viedä lampaita saariin kesäksi kuten ennen. Ne söivät suihinsa kaiken kasvavan joten pysyi kurissa niin heinät kuin katajatkin. Ahomansikkaa käytiin saarista keräämässä ennen, puhuttiin oikein marjakareista. Maan nousema on muuttanut maisemaa sadassa vuodessa paljon. Merestä nouseva maa on hapanta ja ensimmäiseksi puuksi siihen kasvaa leppää.

Kyllä Merikarvialla kiviä on aina ollut ja vielä niitä riittää jälkipolvillekin!

Kerran yksi isäntä myi talvella huvilan tonttia meren rannasta ja ostaja oli kuumana. Kauppa syntyi. Tuli kesä ja jäät sulivat. Ostaja syytti isäntää petoksesta. Ei kuulemma löytynyt mistään kohtaa tontilta hiekkarantaa jota isäntä oli väittänyt löytyvän. Isäntä heilautti kättään todeten tässähän sitä on! Ei ollut puhetta murukoosta! Kivikkoa oli koko tontilla tasaisesti!

Tämän tositarinan opetus on: Merikarvialaiset osaavat myös hiukan liioitella jos on tarvis ja toisaalta kesä mökin tontin ostaminen on niin tarkkaa hommaa ettei siitä kannata talvella kauppoja tehdä!

4. KAUPPOJA JA LIIKKEITÄ MERIKARVIALLA 1950-LUVUN ALUSSA SEKÄ NIIHIN LIITTYVIÄ MUISTIKUVIA.

Muistoissa olen useasti palannut Merikarvian Ylikylän kylän raiteille ja kujille ihan niinkuin siinä V.A.Koskenniemen runossa KOULUTIE jonka mukaan silloinen rehtorimme Leila Säynäjärvi pisti meidät kirjoittamaan oman koulutiemme runo muodossa..

Päätin yrittää niitä kujia ja maanteitä kirjata ylös sellaisena kuin niitä viisikymmenluvun alkupuolelta muistan. Tähän liittyen tein kartankin johon kirjasin kohteita ja teiden koukeroita niin kuin ne muistini mukaan viisikymmenluvun alussa olivat. Yritin myös muistella missä yksityiset ihmiset sil-

loin asuivat, pääosin ne löytyvät kartasta ja sen liitteestä. Käyttäessäni sanoja oikea ja vasen tarkoitan etenemis suunnassa joka välillä vaihtuu teiden haarautuessa. Voi olla että tiedoissani tai muistoissani erehdynkin jossain kohdassa. (Kartta julkaistiin Merikarvian Joulussa 2009 supistettuna ja alkuperäinen piirrokseni on Merikarvia seuralla.. Katso luettelo 5 B Ylikylän tiet ja asujat 1956.)

Kauppoja ja liikkeitä oli Merikarvialla mielestäni paljon silloin viisikymmenluvun alussa. Osa oli oikein erikois liikkeitäkin. Yhteinen piirre kaikille kaupoille oli sijainti. Silloisten pääteiden varressa, tämä varmisti auratun tien myös talvella. Asiakkaiden liikkumiseen kiinnitettiin jo silloin huomiota. Asiakas kun tuli useimmiten jalan, polkupyörällä tai talvisin potkukelkalla kauppaan. Hevosella tuli moni, autolla muutama harva. Silloin ”rospuuton” eli kelirikon aikaan tiet olivat pettäväpintaisia kun niihin oli jäänyt lunta silloisista auraamisista huolimatta ja se sulii kerralla. Tätä kesti keväästä riippuen pariviikkoa.

Monilla vanhoilla kaupoilla oli siihen aikaan kyltti missä luki: SIIRTOMAA JA SEKATAVARA KAUPPA. Nämä myivät kirjaimellisesti kaikkea. Mitä ”Siirtomaa ja sekatavara” oikein tarkoitti ei ollut silloin eikä oikein vielä minulle selvä. Olettaisin tämän tarkoittaneen kaikkea kaupasta löytyvää ryyneistä alkaen maataloustarvikkeisiin, pitäen takanaan niin siemenet, apulannat kuin koneet ja laitteetkin. Nämä nimet hävisivät viisikymmenluvulla muistini mukaan. ”Siirtomaa” voisi tarkoittaa mausteita kuten esimerkiksi pippuria, kanelia, suolaa ym tai teetä, kaakaota ja kahvia joita tuotiin ulkomailta. Myös kuivattuja hedelmiä mm rusinoita, pähkinöitä, manteleita, taateleita, aprikooseja sekä ”kriikunoita” eli luumuja ei kasvanut kotimaassamme joten nekin olivat tuontitavaraa. Koulussa silloin kyllä opetettiin ”Siirtomaista” joita oli ainakin Englannilla, Ranskalla, Portugalilla, Saksalla, Belgialla ja Hollannillakin. Ehkä se liittyi näihin.

Merikarvialla oli viisikymmenluvun alussa Satakunnan Osuuskauppoja ja Osuusliike Kansan myymälöitä sekä yksityisiä kauppiaita. Ensin muistan jälkimmäisten kauppojen oven pielessä olleen Y-merkin (= yksityis yrittäjä) joka muuttui K- merkiksi kauppojen tultua Keskon kaupoiksi. Seuraavassa olen yrittänyt muistella missä mikäkin liike oli niinkään välittämättä oliko joku vanhempi tai nuorempi kuitenkin nämä liikkeet löytyivät Merikarvialta 1949- 1957. Niistä mistä tiedän vuosilukuja olen sen merkinnyt. Muistin varaisesti näitä muistellessa on vaikea varmuudella muistaa oliko joku liike olemassa jo 1952 vaiko vasta 1955. Parhaani yritin saadakseni viisikymmenluvun alun liikkeet oikein. Liikkeiden nimet lihavoin lukemisen ja löytämisen helpottamiseksi.

Tuorilasta Merikarvian Ylikylään tullessa ensimmäinen liikelaitos oli **Kouhin saha**, Tuulikki nimeltään joka oli ensimmäisenä vastassa silloisen maantien oikealla puolella. Tärkein työllistäjä viisikymmenluvulla Merikarvialla. Kouhi omisti myös isänsä Fredrikin 1919 rakentaman sähkötehtaan sahan kohdilla Merikarvian joen rannalla. Se toimi muistaakseni vielä 1950 luvun lopussa. Tähän liittyen sahalla oli oma punatiilinen muuntajakin.

Yksityiskauppoja, myöhemmin K-kauppoja (Keskon kauppoja), oli useita ja sitten oli myös muita liikkeitä. Vären mäellä oli **Vären kauppa** jossa isännöi Ensio Väre ja Kaarina mutta oli siellä Ension äitikin Lyyli vielä kaupan puolella myymässäkin. Siellä myymälän takahuoneessa oli Kaarinalla myös **kampaamo**, viisikymmenluvun alussa. Äitini kävi siellä ja kun tarvitsi olla oikein hieno kampaus. Kaarina teki ”permanenttejä eli kestokiharoita”! Siellä takahuoneessa oli naisten päät sellaisen pallomaisen kuvun sisällä missä sähköllä kuumennettiin kiharat pysyviksi. Joskus näkyi kaupan puolelle kun oli ovi jäänyt auki, miehet siellä eivät asioineet. Normaalisti kotiololoissa äitini käytti ”papiljotteja” tai ”piippaussaksia” kuten muutkin. Joskus näin vuoroaan odottavia emäntiä istuvan kaupan puolella kampaajalle pääsyä odottamassa. Taisi olla Merikarvian ensimmäinen oikea kampaamo. Tälle mäelle rakensi Viikilä talon mihin tuli **Vaatetusliike** siihen Tuulikin puolelle ennen Vären varastoa ehkä 1952 tienoilla. Värettä vastapäätä vasemmalla oli **Virtasen leipomo** mikä lopetti viisikymmenluvun alussa. Tämän mäen nimi olikin vielä viisikymmenluvun alussa ”Paakaranmäki” eli ”Leipurinmäki” Virtasen leipomon mukaan mutta kun se loppui sitä alettiin kutsua ”Vären

mäeksi”. Miksi mäet muistetaan vieläkin lienee perua hevosajurien ajalta kun ne vaikeuttivat kuorman vetoa huomattavasti. Nämä ”mäet” olivat siksi ehkä tärkeitä. Näin uskon.

Seuraava mäki olikin ”Ojalan mäki” missä oli linja-autoilija **Vihtori Ojalan talo ja autotallit**. Ojalasta ohi autotallien lähti kuja oikealle Uuteenheikkilään missä **Arvo Esko piti Kala-astia tehdasta** missä valmistettiin silakka pyttyjä puusta. Vastapäätä Ojalaa oli **E. V. Lehtosen korjaamo** missä pistettiin kaikki koneet kuntoon! Siinä oli **varaosa myymäläkin** ja jos ei ollut jotain osaa tai niitä ei saanut, niin EV. teki itse sopivan mallin mukaan! (1957 toukokuussa aloitti E.V myös TB-polttoaineen myynnin) Ojalan mäeltä oli suora uusi tie (1938) ohi kirkon Meri- Kinon kohdalle asti mutta linja-autot ajoivat vielä vanhaa maantietä jota nyt seuraan. Tien varressa oli Ojalasta lähdettäessä vanhaa tietä oikealla ensin puuseppä Lindenin talo, sitten Kaasmannin talo ja heti perään vastapäätä vasemmalla puolen oli Peltosen ja Santamäen talot ja **Merikarvian puhelinkekus** jonka kohdalta johti kuja Impivaaran kujalle.

Häyrisen kauppaan oli ennen kulku kulmasta nykyisen katuvalon kohdalta. Kuva vuodelta 2006 kun se oli jo yksityis asuntona Gunnar Häyrisellä Kuva 2006 Pertti Kohvaskka .

Seuraava talo oikealla oli **Häyrisen kauppa ja matkustajakoti**. (Talo tunnettiin nimellä Toukola) ja sitä vastapäätä tien toisella puolen oli Kouhin Keppisuuli. Kouhikin valmisti vielä silloin kala-astioita. Ennen Keppisuulia lähti toinen kuja joka johti Impivaaraan ja sen oikealla puolella heti kujan alussa oli Paloruiskun säilytys vaja (VPK), Keppisuulin ja Kouhin talon välistä lähti toinen kuja Murtomäen talon kohdalle missä haarautui yksi kuja josta pääsi Impivaaraan ja Uurteelle, samasta kohdasta lähti kuja ohi Kouhin navetan Murtomäen pihan läpi oikealle haarautui Malmlundin kullamilla mistä haarautui Ahlströmin koululle ja Alaknuussille suoraa ja oikealle toinen haara Jumpin tallin takaa yhtyen Jumpin mutkassa maantiehen. Pääkuja jatkui Kouhin navetan ja Murtomäen talon ohi Yliknuussin kohdalle josta lähti yksi kuja vasemmalle P-P kaupunkiin ja yksi, oikeastaan pääkuja meni Holman sillalle Österbyn ja Alaknuussin välistä.

Häyrisen kaupan ja Viertolan talon välistä oli kuja joka johti uudelle tieoikaisulle (Ojala - Kirkko) ja jatkui vielä siitä ylikin.

Seuraava mäki olikin varsinaisen vanhan maantien mukaan jatkettaessa ohi Kouhin. Jumpin mäelle.

Joka oli Jumpin talon mukaan nimetty. Mäkeä riitti vasemmalla olevien Kouhin ja Jumpin talojen ohi Pappilan mutkaan asti joelle. Tämä osuus Ojalasta Pappilan mutkaan oli maantietä vielä 1956,

Jumpin talo (entinen Yli Jumppi) kuvattuna pihan puolelta. Oikeasta umpikuistista pääsi aikanaan apulais nimismiehen kansliaan. Oikealla valkea rakennus on Vanha Heikkilä.(Kouhi). Kuva 2006 Pertti Kohvakka.

Jumpin talossa (entinen Ylijumppi) toimi **apulaisnimismiehen kanslia** Hallikaisen Taunon tullessa ensimmäisenä uuteen virkaan 1953. Kanslia toimi Jumpin emännän entisessä kamarissa jolla oli oma sisäänkäynti kuistikin.(oikealla oleva kuisti) Aikanaan tässä talossa joka on vieläkin kunnossa toimi posti vuodesta 1893 - 1920 vasemmasta avokuistista mentiin sisään ..

Jumpin pihassa Annilan kiinteistössä toimi **Merikarvian Valokuvaamo**, perustettu 1920 luvulla, vuodesta 1948 sitä piti äitini Aili Kohvakka ja piharakennuksessa **Paperi- ja Lyhyt- tavara** 1949 perusti isäni Robert Kohvakka jossa myytiin koulutarvikkeita ym ei kuitenkaan kirjoja niiden yksinmyynti kuului kirjakauppias Salalle. Paperi- ja Lyhyttavara lopetettiin myöhemmin kannattamat tomana. (Välillä oltiin myös Orkulanmäellä.)

Jumpinmäellä olikin pitkät perinteet valokuvaamon paikkana. Isoisäni Hj. Renvall oli kuvannut Merikarviaa jo 1900 luvun alussa asuen silloinkin ilmeisesti Jumpilla vaimonsa kotona. Isoisäni oli tekemässä Annilan kuvaamo 1920 luvun alussa perheineen. Anni Jumppi (Äitini äidin sisar s. 1882) piti valokuvaamo kuolemaansa asti (1941) jonka jälkeen sitä piti isoisäni Frans Hjalmar Renvall kunnes se paloi tulipalossa 1946 tai 1947. Isäni tuli auttamaan sen uudelleen rakentamises- sa Isoisääni ja ostikin sen meille 1948. Olihan Isoisäni silloin jo 75 vuotias. Valokuvaamo oli toiminut tässä 1920 luvulta vuoteen 1941 Anni Jumpin pitämänä, 1941 – 1947 Hj. Renvallin pitämänä ja 1948-1970 äitini Aili Kohvakan (os. Renvall) pitämänä. Äitini kuvasi henkilökuvat mm. rippi-, koulu-, hääkuvat sekä suuremmat merkkipäivät ja hautajaiskuvat kuten edeltäjänsä aiemminkin.

Annilassa toimi myös 1961 alkaen **Satakunnan Kansan asioimisto** joka 1966 muuttui aluekonttoriksi ja toimitukseksi jota piti isäni Robert Kohvakka joka kirjoitti myös nimimerkillä Rob.

Lehtimiehenä isäni kirjoitti ja kuvasi uutiskuvia sen mitä silloin Satakunnan Kansa tarvitsi ja kuvat valmisti äitini.. Aluekonttoriksi se muuttui 1970 ja pitäjänä oli Leila Saine isäni jäädessä eläkkeelle.

Jumpin mutkan kohdalla suoraa päin jokea oli Rosnellin talo (entinen Ala-Jumppi, ennen sitä tun – nettiin Jumppina) , siinä Pappilan ja Ahlströmin koulun välissä minkä omisti nimismies Eero Koivisto ja siinä päärakennuksessa, vasemmassa päässä mäeltä katsoen oli **Nimismiehen Kanslia**.

Maantie jatkui suoraa Pappilan pihan läpi Rovasti Väinö Raitalan aikana . Rovasti Innolan aikaan maantie muutettiin kiertämään piha ja se otettiin käyttöön 1.10. 1955 . Nyt liittymä muuttui **Paloaseman** toiselle puolelle eli n.50 m keskustaan päin kun se oli ennen ollut Paloasemasta toiseen suuntaan n. 50 m. (Paloaseman kohdalla oli ennen pappilan sauna.)

Etualalla Seurakuntatupa ja valkea rakennus on vanha Pappila. Aikanaan maantie kulki pihan läpi, kuvan vaahteran oikealta puolelta. Koivu on uudempi puu. Kuva 2006 Pertti Kohvakka.

Pappilassa oli myös Kirkkoherran virasto ja piharakennuksessa Seurakuntatupa. Pappila on rakennettu 1820 ja laajennettu 1916. Tämä tuparivi oli asuinkäytössä vuokralla neljäkymmenluvun lopulle mutta palautettiin seurakunnan hartaustilaisuuksien ja kokousten tiloiksi kuten ennenkin oli ollut. Siinä pidettiin myös rippikouluja sekä kinkereitä.

Pappilan mutkasta (tarkoitettiin paikkana joen mutkaa ja tien mutkaa) tie kaartoi vasemmalle ohi Paloaseman kohti Orkulan mäkeä. Keväisin tulva sulki joskus tämän tieyhteyden. Silloin joen mutka ulettui aivan tiehen asti tulvan aikaan. Tien reuna oli ajetuilla kivilohkareilla suojattu veden ”syömistä” vastaan muistaakseni 1949. Tien alle oli laitettu Pappilan puoleiseen kurviin iso betoninen rumpu josta valumavedet pääsivät pelloilta pois mutta tulvavesikin pääsi siitä pelloille. ”Savisilta” oli tämän kohdan nimenä jo 1800 luvulla Kirjailija Matilda Roslin- Kalliolan mukaan. Isoisäni käytti tätä nimeä vielä viisikymmenluvulla. Nykyinen ”Korsun” alue on myöhemmin täytetty tähän kohtaan, silloin siinä oli tulvien aikaan reilusti vettä kevään syksyin. Joki muuten haarautui kahtia Näkinkivistä alkaen tulvan aikaan ja siihen jäi saari keskelle joka oli oikein korkealla vedellä kaksi osainen. Matalan veden aikaan vettä riitti vain Holman puoleiseen juopaan. Talvisin

Pappilan mutkasta ajettiin vielä viisikymmenluvulla jäitä taloihin joissa oli navetat ja tarvittiin maidon jäähdtyystä. Orkulanmäkeä toiset sanoivat myös Kunnantalon mäeksi olihan sillä mäellä myös Kunnantalo. Rantalan Nestorilla ja Mammalla oli **Ravintola- Kahvila** , siinä tien varrella vastapäätä Kalliolaa.. Muistan tarjoilutiskin ja kuparipannut sekä kattilat jotka olivat näytteillä hyllyllä kuten muitakin kuparisia astioita. Jäivät lapsen mieleen kun olivat hienosti kiillotettuja. Rantalan Nestorilla oli talonsa kirkonpuoleisella seinällä ”kasti” eli kylmä kasvihuone missä hän viljeli tomaattia, kurkkuja ja vihanneksia joista riitti myyntiinkin.

Kalliola kuvattuna ehkä 1920 luvulla Rantalan puolelta tietä. Tästä kulki liikenne vasemmalle kunnantalolle ja eteenpäin. Hevonen oli tärkein kulkuväline. Hj.Renvall kuvannut postikortiksi.

Vastapäätä tien toisella puolella oli **Kirjailijakoti eli Matilda Roslin- Kalliolan vanha koti**. Sen vieressä taas oli Kunnantalolle päin Seitola niminen talo jonka omisti Aartelo missä oli parturi. **Parturiin** oli sisäänkäynti suoraa maantieltä ja samasta eteisestä oli ovet parturiin joka oli heti tien puolella ja asuntoon. Pitiköhän sitä silloin Tähtinen?

Alhaalla jokirannassa eli Kalliolaa vastapäätä maantien toisella puolen oli talo (Grönbergin talo) minkä Ojalan Heikki osti (1950) ja siitä vähän alaspäin joen rannassa **Lindellin Jussin puuverstas** mistä sai tilauksesta mitä vain puusta. Jussilta tilattiin muun muassa ovet ja ikkunat pokineen. Hän hoiti myös ”tinurin” työt eli tinasi kuparisia astioita mm kahvipannut. Tinurin töitä teki muutama muukin ja oli niitä ”talosta taloon” kiertäviäkin tinureita ainakin neljäkymmentä luvulla. Lindellin tai ”Lintellin” niin kuin me kakarat sanoimme, taloon johti korotettu tie mutta tulvien aikaan joutui sinnekin kulkemaan veneellä.

Samasta risteyksestä mistä kuja lähti Lindellille se jatkui suoraan Lukkarilaan joka on Lainamakaasiinia vastapäätä. Siihen mistä maa alkoi nousta, kirkon puolelle, rakensi Rantalan Risto talonsa ja **kasvihuoneensa** ehkä viisikymmenluvun puolivälissä. Vuonna 1959 valmistui kasvihuone Kirkon puolelle kujaa. Tätä kujaa käytti Rovasti Raitala kirkkoon kulkiessaan. Tämä kuja katkesi myös aina joen tulviessa. (Kuja mainitaan myös Kirjailija M-R. K. ”Viestini menneiltä sukupolvilta”.)

Orkulan mäki alkoi **Kirjailijakodilta** ja jatkui ohi **Kunnantalon** Pankin risteykseen. Tämä risteys oli neljäkymmenluvun lopulla viiden tien ”risti” tai paremminkin ”riste” nimittäin siinä olivat vanhastaan olleet Kunnan talon mäeltä tulevat Ylikylän vanha tie ja Alakylän tie jotka yhtyivät jo joki-

rannassa Pappilan kohdalla, Koskivuon kulmalta vanha Satamatie meni oikealta ja suoraa ohi pankin (KOP valmistunut 1939) meni Pohjarannantie.(vasemmalta KOP rakennusta Säästöpankille). Tässä oli Koskivuota vastapäätä merkinä **Merikarvia** soikea valkea kilpi, samassa pylväässä olivat viitat mihin kukin maantie vei. Kylämme keskipiste. Tien oikaisu (1938) Ojalan mäeltä risteykseen ja siitä ohi Kirkon teki tästä viiden tien risteyksen. Tätä mäkeä sanottiin myös Kunnantalon mäeksi mutta Orkulan mäki oli vanhempi nimi ja vielä silloin käytössä. **Kunnan talo** ja Orkulan talo olivat vastapäätä toisiaan. Kunnan talo oli siirretty Kuvaskankaalta joskus. Niin Kunnantalosta kuin Orkulastakin aukesi ovi suoraa maantielle päin missä autot kulkivat porraskivien edestä.)

Orkulan mäellä toimi aiemmin **hautausliike**. **Jalmari Lehtovirta** piti sitä ennen Aili Salomaata joka jatkoi sitä Lehtovirran kuoltua 1948. Lehtovirta oli ilmeisesti testamentannut sen Helluntailaisille. Isäni, Robert Kohvakka osti sen 1949 Aili Salomalta (Helluntalaisilta), peruskorjasi talon ja muutti siihen **Paperi- ja Lyhyttavara liikkeen sekä Merikarvian Valokuvaamon**. (1950) Nämä kaksi olivat olleet aiemmin meillä Jumpinmäellä. (Myöhemmin Orkulan talo myytiin ja Valokuvaamo muutettiin takaisin Jumpinmäelle (ehkä 1954 ?). Paperi ja Lyhyttavara lopetettiin).

Oli meillä siinä Orkulan mäellä myös **kioski** (aloitettiin ehkä 1950) jossa myytiin makeisia, lehtiä, jäätelöä sekä juomia halukkaille. Lisäksi meillä oli siinä kioskissa Merikarvian ensimmäinen **Matkahuolto** (ehkä alkaen 1952) joka toiminta silloin levisi myös maaseudulle isompiin kirkonkyläin. Kioskimme lopetettua Matkahuolto toiminta loppui noin 1955 kunnes alkoi uudelleen ”Maijan Baarissa” (Maija Vuori), siihen Koskivuon talon päähän avattuun. Muistaakseni se baari ei ollut siinä vielä kun kioskimme lopetettiin vaan se oli tyhjillään jonkun aikaa. Kioskimme paikalla on vieläkin vanha kioski.

Kuva vuodelta 1951. Vasemmalla Aartelon sauna ja talo, Kunnantalo, uusi kunnan varastorakennus, maantie, toinen varasto (punainen.) risteyksen takana ja vieressä valkea KOP. Kuva PK.

Pankki taas oli **KOP eli Kansallis- Osake Pankki**. Muistan vastapäätä KOP:tä toisella puolen tietä olleen ensin kunnan makasiinirakennuksen joka purettiin vasta syksyllä 1960 (ja paikalle tehtiin pysäköinti tilaa autoille!) Sen vieressä vielä neljäkymmenluvun lopulla oli silloin vielä kellarikin.(varaston paikalla, ihan pellon reunassa.)

Koskivuo oli matkustajakoti josta sai matkustavaiset ja vieraspaikkaiset yösijan. Muistan sen huonosti kun en siellä käynyt, kuten senkin oliko siinä risteyksen puoleisessa talon päässä juuri Koskivuon kahvila? Jotenkin muistan siinä olleen kahvilan ja sitten vasta **postin** (1948 - 1951) ja myöhemmin vasta siitä tuli baari. Silloin postin siinä ollessa muistan siinä olleen pitkän palvelutiskin huoneen keskellä ja oli siinä kaksi käytössä olevaa ovea uloskin. Kerrottiin siinä joskus olleen pankinkin minkä peruja tiskit ja ovet olivat. Toinen ovi oli normaaleja asiakkaita varten ja KOP:n

puoleisesta nurkkaovesta kuljetettiin paketit ja muu posti postiautoon joka peruutti sen oven eteen. Kolmannesta ovesta pääsi vielä ulos siitä ”putkan” puoleisesta sivusta. Koskivuon ja KOP:n välissä oli varastorakennus jonka omistajaa en muista. Risteystä ympäröi näin rakennukset joka suunnasta koska vielä siinä Orkulan puoleisessa kulmassakin oli navetta joka oli toiminnassa vielä viisikymmenluvun alussa. Omistajaa en muista.

Säästöpankin talo nykyisin. Pankki on poissa, samoin vanha maantie. Nykyisin on katuvalot, jalkakäytävä ja katu asfaltti jota juuri korjattiin. Kuva vuodelta 2011. PK.

Koskivuon talon takanurkassa siinä ”putkan” puolella oli **pieni kauppa** jossa myytiin naisten tarvikkeita (oliko pitäjä Rantamäki?), sellaista ”pikku rihkamaa” nappeja, neppejä, vetoketjuja, pinnejä ym jota naisväki tarvitsi. Muutti ehkä postin tullessa 1948 Satamaan. Se oli siinä vanhan tien puolella kauimpana risteyksestä (Putkan kohdalla!). Itse Koskivuon rakennus oli taitekattoinen hieno kaksi kerroksinen rakennus joka sopi kyläkuvaan. Yläkerrassa oli matkustajien huoneet. Sen katto oli levyistä joiden muistaisin olleen asbestia. Selälaisia 40 x 40 cm kokoa ja kulmittain lomitettuja. Ne olivat suomussa niin kuin päreet ja naulattuna muistaakseni vain yläkulmasta.

Koskivuon kohdalle rakennettiin uuden tien toiselle puolelle, siis Kirkon puolelle, **Säästöpankin talo** jolloin siitä purettiin navetta ja ulkorakennus jotka olivat vähän uudesta pankista Kunnantaloon päin. Tämä tapahtui viisikymmenluvun alussa. Uusi pankki valmistui kai 1957 ja siihen tuli **K.G. Häyrisen sekatavarakauppa (Kaarlo Gunnar s.1919, k.2009)** mutta isänsä Kalle Häyrisen kauppa toimi vielä Jumpinmäellä. Näin kaksi polvea, isä ja poika, olivat samaan aikaan kauppiaina

ja eri kaupan omistajina. Siihen Pankin taloon tuli myös **Ooperin leipomon** myymälä jossa oli myös Kahvi baari..

Sähkö – Palo oli Risto ja Hanna Lehtosen perustama **sähköalan erikoisliike** siinä Ojalasta suoraan Kirkkoon päin eli ”uuden tien” varrelle. He rakensivat siihen talon (Liike 1961) joka sai nimekseen kyläläisiltä ”Jakorasia” muotonsa vuoksi. Samalla tieosuudella seuraavana oli varsinainen **Kirjakauppa**, mitä piti Salan Hento. Tällä talolla oli nimenä ”Valitut Palat” johtuen rakennukseen tehdystä jatko-osasta ja jo silloin ilmestyvästä saman nimisestä lehdestä. Pappilan pellot ulottuivat puoliväliin aukeata ja usein kun joessa oli kevättulva vesi nousi tälle peltoaukealle melkein ”uudelle” tielle asti. Pellot olivat avo-ojissa jolloin kuivuivat helpommin. Tien varressa joen puolella ei ollut yhtään rakennusta Lindenin kallion ja Kunnantalon välissä. Salan talo oli vanhempi mutta 1950 luvulla rakennettuja olivat Väinö Raitalan, Viljo Yli-Kerttulan ja Reino Rannikon talot ennen Kop:n taloa joka oli myös vanha. Tämä mainittu tien oikaisu oli Ojalan mäeltä suoraa ohi Kirkon siihen torin kulmalle asti. Oli ilmeisesti rakennettu 1930 luvun loppupuolella valmistui ehkä 1938. Linja-autot kulkivat Satamaan mennessään vielä viisikymmenluvulla ns. vanhaa tietä Häyrisen kaupalle ja siitä Pappilan kautta Kunnanhuoneelle, ohi Koskivuon oikealta puolelta, sitten Satakunnan kaupan ja Ol. Kansan välistä yhtyen torin kohdalla uuteen tiehen joka jatkui vanhana tienä Satamaan asti. Palatessaan tallille Ojalan autot palasivat suoraa tätä uutta tietä Ojalaan. Jatkettaessa vanhaa maantietä ohi Koskivuon oikealta puolelta tultiin Satakunnan Osuuskaupan ja Ol. Kansan myymälöiden väliin. Suurimmat kaupat Ylikylässä **Satakunnan Osuuskauppa ja Osuusliike Kansa** olivat vastakkaisilla puolilla tietä. Satamaan kuljettaessa oli Kansa vasemmalla ja Satakuunnan kauppa oikealla. Ne olivat poliittisesti väriä tunnustavia kuten asiakaspiirinsäkin. SOK eli Satakunnan Osuuskauppaa kannattivat porvarit ja OTK eli Kansa taas oli työväenliikkeen ihmisten kuten kaupan oven päälläkin luki :Työväen Osuusliike Kansa josta puhuttaessa käytettiin myös pelkkää Kansa nimeä ja vastaavasti kilpailijan liian pitkäksi koettu nimi lyhennettiin puhuttaessa Satakunnan kaupaksi.. Näiden sivuliikkeet tai pienemmät myymälät olivat syrjä kylissä. Satakunnan Osuuskaupalla kait useampia. Muistaakseni kummallakin osuuskaupalla oli polttoaineen myyntiäkin, ainakin Ylikylässä. Ylikylässä muistan ainakin molemmilla olleen sellaisen lukittavan peltisen kotelon sisällä olleen käsipumpun josta ensin pumpattiin lasiseen säiliöön 5 litraa tai vähemmän benssiiniä joka päästettiin valumaan letkusta asiakkaan astiaan tai auton säiliöön ja samalla voitiin pumpata toiseen lasisäiliöön toinen annos. Näitä lasisia mittalaseja oli kaksi rinnakkain ja niissä oli tarkat mittaviivat. Siihen aikaan oli vain yhtä benssiini laatua ja naftaa ei vielä ollutkaan. Petroolia myytiin 200 litran tynnyreistä maamooottoreihin, veneisiin ja valaistukseen. Kaikki autot kulkivat jo benssiinillä. Puukaasun käyttö lopetettiin joskus neljäkymmenluvulla loppupuolella. Joten puuhiilien kauppakin oli loppunut. Kummallakin osuusliikkeellä oli omat tukkuliikkeensä ja oma autokantansa, kuorma-autot joiden kyljissä luki kaupan nimi. Niillä oli oma jakelureittinsä tai pitäisikö sanoa kiertonsa jokaisessa myymälässä sen mukaan kuinka tarvittiin tavaraa. Ylikylässä Satakunnan Osuuskauppa ja Osuusliike Kansa olivat ”sulassa sovussa” oikeastaan samassa ”pihapiirissä” siinä vastapäätä kirkkoa Näsin talosta Koskivuolle päin. Koskivuolta satamaan päin menettäessä, silloista linja- autojen reittiä, oli ensin oikealla puolella, vähän tiestä kauempana päin Hyrskylähtea, poliisiasema eli ”Putka” ja seuraavana oli oikealla puolella tietä Satakunnan kauppa ja vasemmalla puolella tietysti Kansa kuten poliittisesti hyvin sopikin. Alakylässä oli Satakunnan Osuuskaupalla myymälä mitä veti Paavo Lammi ja vastaavasti Ol. Kansalla oli satamassa omansa joten tasapaino oli näissäkin. Kummallakin kaupalla oli selvästi ”poliittisesti valveutunut” kannattaja kuntansa. Ol. Kansan Ylikylän myymälän hoitajana oli Martti Levander joka perheineen asui siinä liikkeen vasemmassa reunassa tien puolella. Myymälä apulaisena oli Airi niminen tyttö ja ”puksuna” (kauppapuksu, puotipoika, juoksupoika) oli ”Eetu” eli Edvard Toivo. Ol. Kansan juoksupojalla Eetulla oli kolmipyöräinen tavarapyörä millä hän hoiteli tarvittaessa myös kotiin kuljetuksiakin. Airi ja Eetu muodostivat jo silloin ”riiuu parin” ja menivätkin naimisiin (Myöhemmin Ee-

tusta tuli Satakunnan Osuuskaupan myymälänhoitaja Söörmarkkuun.) Syy miksi nämä muistan on siinä että ”Eetun” pikkuveli Kalevi oli luokkakaverini Yhteiskoulussa. Olihan siinä Satakunnan Osuuskaupassa myös myymälänhoitaja Ylikylässä jonka nimeä en saa mieleeni. **Saarisen Parturi-liike** oli Satakunnan Osuuskaupan takaisella kujalla mikä alkoi Näsiltä ja minkä varrella oli myös **Hyrskylahden Korjaamo**, siinä myytiin myös Philips- ja Salora radioita ja korjattiin polkupyöriä ja myytiin uusia, se oli siinä ”**Putkan**” eli **poliisiaseman** kohdalla (muistaisin että Hyrskylähti – Putka - Koskivuon olivat ikään kuin melkein samalla suoralla, Putkalle pääsi kummaltakin puolelta sekä kujalta että maantieltä), kuja meni edelleen Merikarvian **Säästöpankille**. Hiukan ennen Säästöpankkia oli kujan varressa vielä ”**Uusi kansakoulu**” **Ylikylän koulu**. Koulu purettiin 1965. Näsin talon nurkalta haarautui myös toinen kuja mikä vei **Urheilukentälle** joka oli valmistunut 1949. Vanha maantie vei edelleen ohi Osuuskassan talon ja yhtyi tienoikaisuun joka tuli Paakarimäeltä asti. Erikoisuutena Merikarvialla Ylikylässä oli **lihaliike** jossa lihamestari myi ja paloitteli lihaa sekä makkaraa. Tämä liike tuli alakertaan uuteen **Osuuskassan taloon** (ja avattiin 26.7.1951), sitä piti **Satakunnan Osuusteurastamo RL** Näsin puoleiseen päähän, siihen kirkkoa vastapäätä. Liike oli kellari tiloissa niin että ikkunat jotka olivat korkealla olivat maan rajassa ulkoa katsottaessa. Ensimmäisenä lihamestarina ja myymälänhoitajana oli Kalevi Vesterlund eli ”Vestu”. Lihaa myytiin myös muissa kaupoissa mutta tämä oli ensimmäinen erikoistunut liha- ja makkara myymälä Merikarvialla. Osuuskassan lisäksi tässä rakennuksessa toimi myös **posti** joka muutti siihen talon valmistuttua Koskivuon talosta. **Merikarvian Kunnallislehden toimisto** muuttui siihen kun sen omistaja L.A. Valakivi osti talosta asunnon itselleen. Hänen aikaisempi asuinpaikkansa oli Nor-kooli mihin ”juttuja” vein isältäni joka oli ”avustaja” silloin.

Kuvassa nykyasussa Osuuskassan talo. Keskellä oli sisäänkäynti josta muistaakseni kuljettiin postiin ja lihakauppaan. Asuntoihin oli sisäänkäynti sisäpihalta. Kuva 2011 PK.

Kirkosta seuraavana satamaan päin oli vasemmalla **tori** ja elokuvateatteri **Meri- Kino**, jonka osti ja uusi Jaakko Kankaanpää 2.3.1955 siinä alkoivat näytännöt. (Edellinen omistaja Ensio Väre) Sitten **Tuomolan Toivon kioski** ja **Työväentalo** missä myös esitettiin elokuvia **nimellä Bio Karhu**. Bio

Karhu aloitti toimintansa 29.6.1956. Toivolan Tuomo myi kioskissaan kotitekoisia munkkipossuja jotka olivat koko kylän kuuluja! Suuria kooltaan ja maultaan hyviä! Merikarvialla oli silloin vain kaksi kioskia. Sotainvalidien kioski tuli vasta myöhemmin siihen torille (ehkä 1953- 1954), kirkon puoleiselle reunalla.

Työväentalo oli seuraavana (purettu 1977) ja **Veikko Siulon Kelloliike** oli sitä seuraavana ja siitä satamaan päin oli **”Vesasen putkifirma”**. Hänellä oli pakettiauto, kaasupullot sellaiset isot ja putkipenkki jossa hän väänti kierteitä putkiin. Ehkä 1956- 1957 aloittaen. Vesasesta tulee mieleeni hänen käyttämänsä sanat kun hän sopi urakkaa jostain putkityöstään. ”Hän sanoi isännälle: Tehdään sillai ko hyvästi on!”. Tarkoitti että tehdään hyvä työ mutta me kakarat ymmärsimme tarkasti että hän toivotti ”Hyvästi!” kirjaimellisesti ja meillä riitti hauskaa.

Samalla alueella oli myös **Louhen kauppa** minkä muistan huonosti kun en koskaan siinä käynyt. Siinä niillä main oli myöskin **”Nahkuri Teräs ”** (Mustan Pekan korttien mukaan) josta minulla ei ole varmaa muistikuvaa, jotenkin muistissani olisi että tämä liiketila olisi ollut jossain Siulon kohdalla vähän kauempana tiestä. Nahkuri taisi olla Peltonen nimeltään. Hain kerran ehkä 1949 sieltä nahkaa, sellaista raakavuotaa isälleni. Siitä reissusta muistan isot puiset tiinut missä liotettiin nahkoja ja varastossa oli niputettuja parkittuja nahkoja. Haju jäi mieleeni, se oli ällöttävää. Näiden talojen takaa alkoi ”Pikku Berliininä” tunnettu alue.

Työväen taloa vastapäätä oli Kankaanpään Kaisan Vaatetusliike ja samassa yhteydessä Jaakko myi metsästysaseita ja panoksia. Sen virallinen nimi oli **Merikarvian Talous ja Lyhyttavara J. Kankaanpää**. Siihen viereen, Kirkkoon päin, tuli myös ensimmäinen **Merikarvian Vaatetusliike** missä myytiin myös kenkiä sitä piti aluksi Salon Heimo ja Saara. Muuttivat myöhemmin Ähtäriin. En muista varmasti nimeltä kuka sitä kauppaa jatkoi mutta muistaisin hänen olleen Saloilla ”puotipuksuna”, Eila Saarela taisi olla nimi ja neiti ihminen. Samalla puolella melkein Meri Kinoa vastapäätä oli **Satakunnan Hattutehdas** joka paremmin tunnettiin omistajansa B. E. Erkkilän mukaan ”Hattu Erkkilänä”, hattuja valmistava ompelimo joka teki ainakin naisten hattuja. Nimessä B tarkoitti Brunoa. Näin muistan! Siellä oli useita naisia töissä.

Satamaan päin, melkein Siuloa vastapäätä oli kauppa, **sekatavarakauppa**, mistä en muista varmasti kuka sitä piti (ehkä ensin Ahti ja sen jälkeen A. Ranta?) . Näihin kohtiin sijoittui myös T ja A Aholan **Merikarvian Kenkäkauppa** joka siirtyi siihen Ahdin kauppaan 1953. Oli siinä pieni **leipomokin** muistaakseni Martinin, se oli kauempana tiestä. Seuraava Satamaan päin oli **Haapaniemen ”monitoimiliike”** (hautaustarvikkeita, arkkuja ym) eli hautaustarvikkeet ja siihen liittyvä mitä hoiteli Anja rouva, muuta kuten arkkujen kuljetusta hoiti mies nimeltään Aulis jolla oli myös mahtava romuvarasto joka olikin ehkä hänellä päätoimi.

Melkein vastapäätä vasemmalla puolen ja edelleen satamaan päin **Matkustajakoti Ravintola Kajava** jota myös ”yönsilmäksi” kutsuttiin paloihan sen ulkovalo öisin! (vuodesta 1955.)

Sitten **Apteekki** oli oikealla puolella seuraavana. Apteekki oli Paavo Huhtisen kotitalossa joka oli rakennettu 1900. Se on vieläkin nähtävillä ja julkisivultaan se oli komea talo vielä viisikymmen luvulla, nyt jo vähän rapistunut. Ilmeisesti se oli Apteekiksi rakennettu. Vanha apteekkari oli ollut Paavon isä, näin muistaisin kuulleen. Seuraavana apteekkarina oli Lindeman. Oli siellä Apteekissa muistaakseni välillä kaksikin naista valkoisissa takeissaan mutta varmaksi en muista. Pääasiassa apteekista haettiin lääkärin määräämät ”tropit”. Suurimman osan lääkkeistään taisivat apteekkarit itse sekoittaa. Yskänlääke oli ainakin omatekoista koska siinä oli eri maku jos haki Porista apteekista. ”Hockmannin tippoja” ja ”Mikstuuraa” sekä ”Kamferttia” käytettiin myös. Oli semmoisia pulloja missä oli ”tippa korkki”, sellainen lasi korkki mistä käännettiin nokkaa jolloin kaadettaessa tipahti ”tippa”. Annostelussa se oli hyvä ja siihen sai apteekista uutta ainetta kun pullo tyhjjeni. Haavoihin sai ”plaastaria” ja ”Ideal- siteitä” jollei käytetty lakanasta reväistyä ”tukkoa” tai muuta kotoa löyty-

vää liinakangasta. Veren myrkytystä torjuttiin jodilla. Asperiini kelpasi moneen sairauteen. Yleisin muu lääke taisi olla Hota- särkylääke jota myytiin pussissa missä oli intiaanipäällikön kuva!

Muistan kuinka yksi isäntä valitti kerran kovaa päänsärkyään: ”Olen ottanut jo neljätoista Hotaa ja vaan särkee!” Taisi olla jo lääkityksestä johtuvaa!

Vatsan vaivoihin ”kotikonstina” käytettiin suudaa tai niin kuin silloin sanottiin ”soodaa” tai ”suutaa”. Pervitiiniä käytettiin myös särkyihin vaikka isäni tiesi sitä käytetyn piristyslääkkeenä sodassa kun jouduttiin paljon valvomaan joskus.

Vanha sanonta jota käytettiin oli: ”Jos ei viina, terva ja sauna auta on tauti kuolemaks!”

Apteekkari Lindeman asui siinä pellolla oikealla Apteekista satamaan päin ja seuraavana asui Peltomäen Heikki joka oli Ojalan linja-auton kuljettaja ennen kuin rupesi ”pirssiksi” eli Taxiksi. Tästä kurvista suoran päässä satamaan päin vasemmalla puolen oli ”**Seppä Snelmannin paja**” Tällä sepällä oli oma mallinsa esimerkiksi perunakuokasta eli ”kräksistä”. Se oli yksiteräinen kolmionmallinen kärkikuokka tosin teki hän myös kaksihaaraista kuokkaa. Miksikö kuokan malli oli tärkeä? Tällä seppä Snelmannin kolmio kuokalla sai ”pyyhkeillä” molemmiin puolin vakoa ja perunat pysyivät ehjänä. Ei tullut kolhuja! Seppä teki siihen aikaan takomalla ”traaspiikit” (sepännaulat eli takonaulat eli pajanaulat) kun niitä tarvittiin. ”Traaspiikki” oli sellainen naula millä lyötiin vaikka hirsiä kiinni toisiinsa, yleensä ne olivat taotut nelikanttisiksi ja oli niillä pituuttakin 10-40 cm. Kaupasta ei niitä saanut mutta seppä teki tilauksesta juuri sopivia kuhunkin tarpeeseen. Seppä myös karkaisi nautoja tarvittaessa jolloin ne kestivät paremmin lyömistä. Silloin sodan jälkeen, pula aikana, naulat kerättiin usein purettavista rakennuksista talteen, oiottiin ja käytettiin uudelleen. Naulojen irrotus ja oikominen oli pikkupoikien ja vanhusten työtä. Palaneistakin taloista otettiin naulat talteen tosin ne olivat huonoja, ”melттаantuneita”, pehmeitä lyödä, eivätkä kestäneet taivutusta.

Snelmannin pajasta satamaan päin oli **kauppaliike**, jossa myytiin rihkamaa, neppejä, nappeja, vetoketjuja ym. Sitä piti muistaakseni kaksi vanhempaa naista, olivat vanhojapiikoja ja siskoksia nimeltään Rantamäki. Taisivat aiemmin pitää myymäläänsä Koskivuon talossa Ylikylässä. Pitkä punainen maantien suuntainen talo.

Vastapäätä Snelmannin pajaa oli **Karin kauppa**. Tämä kauppa myi paljon **kalastustarvikkeita kalastajille ja oli siellä urheiluvälineitäkin**. Tämä kauppa muuten ilmoitti 1949 myyvänsä ”Talvionkijoille Nylon siimaa, kairoja ym”. Kauppaa piti leskirouva Aino Kari jonka mies Veikko oli hiljan hukkunut. Karin kaupan kohdalta kuljettiin kujaa Sataman kouluun. Siitä satamaan päin samalla puolella oli ”Lännenpaja”, **koneremontteja tekevä versta**s jonka pitäjän nimeä en muista varmaksi. Olikohan Lännenmäki? Sitä vastapäätä oli **Kulosaaren kahvila** missä en pikkupoikana koskaan poikennut. Se taisi lähinnä olla merimiesten ja satamassa ”lastoossa” käyvien paikka. Sitten oli **Sevion Heimon kauppa** jonka toiminimi oli : **D.E.Snelman**. ”**Jussin paja**” sijaitsi Sevionta oikealle kaartavan tien varressa mäen päällä. Siellä tehtiin mitä vaan. **Seviota** vastapäätä viinottain tien vasemmalla puolen oli **Ol. Kansan myymälä** myymälänhoitajana Tähtinen. Siitä Kulosaaren Ravintolaan päin oli poliisi Väkisen talo.(Satamaan tuli Mauno Saarisen kioski siihen Sevion alapuolelle ehkä 1954 tai 1955.) **Kalansavustamo ja suolaamo** oli silloin jo toiminnassa siinä paikassa missä on nykyisin ”Vanha Savu”. Muistaisin että siinä oli myös **jäähdyttämö** viisikymmenluvun alussa mikä toimi osakeyhtiö pohjalla muttei siitäkään mitään tullut. Konkursiin sen toiminta päättyi. Mittatappiota syntyi kun siihen aikaan kalat ostettiin ”ehyinä” eli kokonaisina kalastajilta ja perattiin vasta jäähdyttämössä niin ettei painot voineetkaan täsmätä. Jäätynyt kala painaa muutenkin vähemmän kuin tuore. Jäät ja lohikalojen avaaminen merellä heti pyynnistä saatuna tuli vasta myöhemmin, taitaa olla seitsenkymmenluvulta vasta.

Ruohon Heikin sekatavarakauppa tuli (kai 1951) Pohjarannalle rantatien varteen ja **erikoistui kalastajien ja rakentajien tarvikkeisiin** normaalin sekatavaran lisäksi. **Salosen Kalle teki venei-**

tä Lankosluodon tien varressa. **Nuortenniemi** rakennettiin alkuun 1956 edellisenä syksynä 1955 Kirkkoneuvoston ostamalle tontille Trolssiin, Innolan aikaan **Seurakunnan Leirikeskukseksi** Lankoslahden perukkaan. Sinne oli rakennettu myös koulu joka nyt on jo lopetettukin. Lähellä Nuortenniemen tienhaaraa oli oma **yksityinen sekatavara kauppa** ja oli Trolssissakin myös **Satakunnan kauppa**.

Palataanpa takaisin keskustaan. Paloasemasta ja Pappilasta Alakylään päin oli Nimismies Eero Koi-viston talo (entinen Jumppi tai Ala Jumppi myöhemmin Rosnell) missä palveli **Nimismiehen kanslia**. Seuraava olikin **Ahlströmin koulu**. Siitä seuraava oli Ala-Knuussin talo (entinen Knuussi). **Leipomo** oli Itäkylän takana mäellä Ooperin talossa 1953 alkaen. Leipomoa pitivät Jouko ja Kaisu Grönros sekä sisarensa Liisa. Åberg (= joki kallio) omistaja vanhalta nimeltään josta muodostui Ooperi kansan suussa.

Ala- Knuussin ja Österbyn (Itäkylän) talojen välistä yli joen vei Holman maantiesilta joka oli puu-rakenteinen kaksiarakuinen maantiesilta. Maantie jatkui sillalta vähän oikealta kaartaa ohi Seuro-jentalon kallion kohti Setälän siltaa. Tässä kohdassa oli vielä 1948 näkyvillä pätkä vanhaa kärry tie-tä joka ilmeisesti oli oikaistu joskus kolmekymmenluvun lopulla. Nykyisen tielinjauksen tieltä on myöhemmin leikattu kallion nokkaa pois. Holman silta korjattiin työttömyystöinä 1951 tai parem-minkin tehtiin vanhan sillan alapuolelle kokonaan uusi silta rautapalkkien varaan ilman välitukia ja vanha purettiin pois uuden tultua valmiiksi. Vain maapäät ovat sillasta jäljellä. (Rantatie tuli koko-naan Valtion tieksi vasta 20.10.1955).

Holman Sillan pielestä vasemmalle alkoi kuja joka vei Överholmaan päin missä oli **Uudentalon Eeliksen mylly ja pärehöylä** sekä vielä siitä eteenpäin Överholmassa oli **Kalkuttajan saha**. Kalkuttajan takaa oli jalankulku yhteys patoa myöden Uudentalon Unon puolelle jokea eli PP-kaupunkiin. Tässä osassa saarta ei muita asuintaloja ollut kuin Uudentalon Eeliksen. Tältä Överhol-man kujalta oli Österbyn lammin kohdalla kuja yhteys Hakasaloon talolle. Holman saarella, sillalta tullessa maantien varressa siinä heti kallion jälkeen oli Merikarvian Nuo risoseuran **Seurojen talo** (aiemmin Suojeluskuntatalo, myöhemmin eli 11.9.1951 alkaen **Mieskuoron talo**) ja sen vieressä Hakasaloon talo missä **posti** oli vielä 1948. Postiautot ajoivat silloin Seurojen talon pihan kautta postille ja tällä kohdalla oli paljas tasainen kallio näkyvillä joka myöhemmin jäi osittain Mieskuo-ron talon uuden siiven alle. Vanha tanssikallio ehkä alun perin, joka sijaitsi ainakin keskeisellä pai-kalla ja oli tasainen sekä sileä. Tässä mainittu kallio joka jatkui harjanteena nousten maantiehen asti on nykyisin hiukan pienempi tien oikaisun vuoksi mutta juuri tämä kallio on kuvattuna vanhoissa Merikarvian Laulujuhlien kuvissa missä on oikein ulkolavakin. Lava oli kalliosta päin Holman sil-taa. Kalliota on ”niistetty” hiukan pienemmäksi. Siihen aikaan (1950) Holman saarella ei ollut mainittujen lisäksi muita taloja kuin vastapäätä Seurojentaloa oikealla puolen maantietä oleva Oksila ja vasemmalla oleva **Setälän mylly** toisen jokihaaran varressa puisen maantiesillan Holman puoleisella rannalla. Jokirannassa näkyi siinä vastapäätä Setälän myllyä niin kuin rakennuksen pe-ruskiviä jotka Isoisäni mukaan olivat vanhan myllyn jäännöksiä, myllystä jota enää ei ollut. Sitä vastapäätä, tien alapuolella, joen rannalla sillan pielessä, oli **Fenno- Radioliike** jonka omistajaa sa-nottiin ”Fenno Unoksi” (pitäjänä Uno Peltomäki). Sieltä sai ostaa uusiakin radioita sitten kun niitä alkoi tulla myyntiin, mutta siellä korjattiin niitä myös. Erikoisliike siis! Radioliikettä vastapäätä. parisataa metriä joesta oli **Merikarvian Sairaala** joka oli rakennettu 1920. Melkein Sairaala vastapäätä lähti tie jokirantaan missä asui yksi **pirsseistä** (taxi) nimittäin Vuoren Olavi.

Mieskuoron talo nykykunnossa. Kuva 2006 Pertti Kohvakka.

Kuvattu Setälän myllysellä ylös päin jokea. Oikealla jo pois purettu mylly. Hj. Renvall. (postikortti sarjaa) ehkä 1920.

Ennen Yhteiskoulua Alakylässä lähti tienhaara oikealle jokirantaan missä oli **Kunnanlääkärin asunto ja vastaanotto**. **Yhteiskoulusta** Alakylään päin seuraava oli Vanhatalo jota omistivat silloin Heikki ja Hilma Vaihinen.. Yhteiskoulua vastapäätä oli 1951 rakennettu **Neuvola** ja melkein samalta kohdalta, hiukan Ylikylään päin, purettiin Sepän Maijan mökki. Neuvolasta vä- hän eteenpäin rakensivat Yhteiskoulun opettajat Leila Säynäjärvi ja Aihe Lastu talonsa viisikymmen luvun alussa joka nimitettiin ”Ylijäämävarastoksi” asuihan siinä kaksi yksinäistä. Tähän kiinteistöön tuli myöhemmin **Hanna Lehtisen sekatavara kauppa**.(1960 – 70 luvulla?) Seuraava Ollin-

mäkeen päin asui **Vihtori Jokimäki**. Hän hankki tai teki ensin yhden **säiliöllisen lika-auton** (loka-auton) millä tyhjennettiin likakaivoja kun vessat ja vesijohdot alkoivat yleistyä. En muista varmaksi mutta taisi ensimmäinen likasäiliö olla traktorilla vedettävä. Tämä oli siinä viisikymmenluvun puolivälin vaiheilla. Seuraava lokasäiliö oli kuorma-autosta tehty. Siitä pienestä alusta syntyi iso likeyritys. Vastapäätä Jokimäkeä joen rannassa oli **kuorma-autoilija** Valle Vihervuoren talo.

Seuraavana oli Ollinmäki jossa toimi **Neuvola** ennen uuden rakentamista. Sitä vastapäätä oli jokirannassa **Lehtisen saha ja höyläämö** ja siitä Alakylään päin oli vanha käytöstä pois jäänyt **Rut-tola eli kulkutautisairaala** joka oli ennen kulkutautisairaala oloa toiminut myös yhteiskouluna. Melkein sillä kohdalla on nyt leipomo. Vanhassa tiessä ei ollut siltaa yli joen vaan tien haara joka päättyi Lehtiselle. Vanha maantie kulki mäen reunaa Ollinmäeltä ohi Vapaatalon (Frigårdin) ja Ruissalon. Seuraavassa isossa maantien mutkassa vastapäätä Rogellin patsasta asui Erkki Salmi-nen jolla myös oli **kuorma-auto**.

Satakunnan Osuuskauppa missä kauppiaina oli Paavo Lammi oli siinä Rogellin patsaasta ja Heimo Vuorelasta vähän eteenpäin mäen alussa oikealla puolella tietä. Siinä mäellä oli silloin ”Kunin-kaan kivinä tai käräjäpaikkana ” tunnettu paikka. **Venhon kauppa** oli Alakylässä melkein **Alakylän kansakoulua** vastapäätä. Sitten oli vielä **Merimaan Ainon kauppa** jo kauempana rantatien varressa Peipussa asti.

Tuorilassa oli ainakin **Ojalan Kustaan kauppa** joka oli jo 1920 luvulta ja päättyi ehkä Kustaan kuoltua 1956 mutta oli siellä muitakin muistaakseni. Tuorilassa oli myös **Shellin huoltoasema ja kahvila** jonka perusti viisikymmenluvulla Eeva ja Gunnar Häyrinen. Tämä huoltoasema oli ensimmäinen Merikarvialla. Seuraava oli Lounasvaaran Kaukon Ylikylään siihen nykyisen varaosamyy-mälän paikkaan perustama huoltoasema joka toimi ensin muistaakseni **Kesoilin huoltoasema**. Se oli kuitenkin Keskon alainen. (Vai oliko Unionina sittenkin ensin, en muista sillä olin silloin jo pois-sa Merikarvialta opiskelemassa. **E.V.Lehtosen korjaamo** Ylikylässä ei pidä myöskään tässä yhte-ydessä unohtaa. Oli perustettu jo 1930 luvun lopulla. Polttoaineet tulivat sinne vasta 1957 myyntiin. Huoltoasemia oli muuten 1956 koko suomessa n. 600 kpl kun niitä 1981 oli peräti n. 2000 kpl. Itse-palvelu yleistyi vuosina 1973 – 75 mikä oli syynä ehkä määrän kasvuun. Luvut poimittu tilastosta.)

Vanha Vaasantie näkyy oikealla. Tässä ajettiin kumpaankin suuntaan. Nykyinen Vaasantie menee vasemmalla mistä auto juuri menee, siinä on ajokaista molempiin suuntiin niin leveänä että vanha tie mahtuu leveydestään hyvin kokonaan yhdelle kaistalle. 20010 PK.

Niin oli **Viisarinmäelläkin kauppa** kummallakin puolella Vaasan tietä tai länsi puolella peräti kaksikin. Köörtilässäkin oli ainakin **posti** siinä missä tie kääntyi Lammelaan Merikarvialta tultaessa **ja yksityiskauppa sekä ol Kansan myymälä**.

Enkä nyt muita saa mieleenikään mutta onhan niitä tässäkin, pääasiassa kirkonkylän kauppvoja jotka olivat minulle tutumpia! Tarkkaavainen lukija huomioi että osa edellä mainituista kaupoista ja liikkeistä oli jo 1948 ja osa tuli vasta viisikymmenluvun puolella. Osa vaihtoi paikkaakin. Merikarvia oli kehittyvää aluetta ja siksi uutta rakennettiin ja uusia kauppvoja tarvittiin.

5. MAATALOJA, TALOJA JA MÖKKEJÄ YLIKYLÄSSÄ.

Silloin viisikymmenluvun alussa oli yleisin talojen väri punamulta ja valkeat nurkka- ja ikkunalaudat. Pienet talot olivat yleisesti punaisia. Punamulta maalia keitettiin itse ruisjauhoista ja punamullasta joten se oli halpaa. Muutamat isommat talot olivat valkoisia ja oli muutama keltamullalla vedetty keltaiseksikin. Näiden talojen ulkorakennukset olivat punamullalla maalattuja. Ilmeisesti valkea ja keltainen olivat ”färeinä” kalliimpia. Valkoinen maali oli ”Sinkkivalkoista” mitä sävytettiin ”Kimröökillä” eli mustalla jolloin siitä saatiin hiukan harmaanpi eli ”taitettu” valkea niinkuin Isoisäni sanoi. Osa taloista harmaantui maalaamattomina kauniin harmaiksi, eivät nekään rumia olleet. Niissäkin oli ”fuorilaudat” eli vuorilaudat lyötynä. Vuorilautoja lyötiin kahdella mallilla nimittäin osa lyötiin niin että lauta tuli pohjalle ja sauman päällekin, osassa käytettiin päällä noin 5 cm rimaa saumoissa. ”Fuori” oli paitsi vuorilauta myös vaatteessa esimerkiksi takissa oli vuori eli ”fuori”. Hirsitaloja jätettiin myös ilman vuorilautoja maalaamattomina harmaantumaan ja niissä oli usein vain ikkunoissa ja ovissa raamilaudat. Monia neljä- viisikymmenlukujen vaihteessa rakennettuja taloja ei maalattu uutena yksinkertaisesti kustannus syistä. Tarvittiin talo, rahat riittivät omatoimiseen rakentamiseen. Maaleja ei silloin ollut kaupoissa eikä ehkä aina rahaakaan niiden hankkimiseen. Sen aika tuli myöhemmin. Osassa maalattiin vain ikkunoiden ja ovien ”raamilaudat”. Sodan jälkeen syntyi ns. ”Rintamamies talo” joka tarkoitti juuri neljäkymmenluvun lopulla käyttöön otettua talomallia jota rakennettiin ympäri suomen. Tätä ”tyyppitaloa” on vieläkin jäljellä. Siinä oli yleensä korkea valettu sokkeli joten sinne mahtui sauna, kellari ja puusuoja. Tämä korkeus edellytti taas korkeat ulkoportaat ja toiset vielä yläkertaan ulkopuolelta jos sinne tehtiin huone tai pari. Yleensä ullakko oli ensin vain varastotilaa minne kuljettiin päädyistä luukusta, irtotikkaiden avulla. Usein myöhemmin jos ullakolla oli riittävästi korkeutta tuli eteen asuinhuoneen tai parin teko sinnekin. Harvemmin oli portaat suoraa sisältä vintille mutta toki niitäkin oli. En osaa sanoa kumpi oli yleisempää.

Kuisteja oli aika yleisesti niin pienissä kuin isoissakin taloissa. Oli avokuisteja jotka oli rakennettu peittämään portaat ja helpottamaan sisään kulkua. ”Lasikuisti” oli hienompi jossa oli oikea niin kuin huone missä oli lasi ikkunat tuulen suojana vaikei se lämmitettävä ollutkaan. Eräs malli oli se kun ei ollut ikkunoita oli lautaseinät lyötynä umpeen ja vain oven saattoi kesäksi ottaa pois ns. umpikuisti. Ulkoeteisiksi näitä voitaisiin myös sanoa. Kuisti eli ”porstua” toimi hyvänä tuulikaappina talvella. Usein näissä kuisteissa oli kummallakin seinustalla puiset säilytys laatikot tavaroille jotka toimivat samalla myös istuimina eli penkkeinä. Oli myös sellaisia kuisteja joissa oli pysty seinää vain reilu metri, katos päällä ja portaat olivat tasanteella missä oli myös usein sivuilla kapea penkki istuimena. Tämä kuistikin oli koristeellinen vaikei siitä tainnut muuta hyötyä olla kuin se että se suojasi sateelta sisään meno oven. Merikarvialta löytyy kauniita kuisteja vieläkin. Vanhemmissa kuistittomissa taloissa oli vielä viisikymmentä luvulla osassa ulko-ovi rakennettu kahdesta ovesta. Näistä sisämäinen poistettiin kesäksi kun oli lämmintä.

Isoista taloista oli muutama keltamullalla maalattuja ja oli muutamia myös ”sinkki valkoisella” maalattujakin. Muutama oli punamullallakin valkoisin ikkunan pielin maalattuja.

Ulkorakennuksista taisi suurin osa olla maalaamattomia. Yleisin maali - jos oli maalattu, taisi olla punamulta. Yleensä riihet ja ladot jätettiin maalaamatta. Merellisessä ilmastossa varsinkin punamulta oli hyvin näkyvä maali auringossa. Muistan kuinka auringon paisteella joku talo näytti kirkkaan punaiselta mutta kun oli jo vanhentunut maalaus niin sateella se olikin harmaa.

Kattojen yleisin katemateriaali oli päremistä tehtyjä kattoja oli paljon. Niitä uudistettiinkin eli lyötiin uusi pärekatto vanhan päälle tai vanha poistettiin ennen uuden lyömistä. Vanhemmissa maataloissa oli päärakennuksessa oikein punaisesta tiilestäkin tehtyjä kattoja. Peltikatto oli harvinaisuus joita oli muutamia. Tervahuopaa käytettiin pääasiassa ulkorakennusten katoissa. Erikoisin oli Koskivuon Matkustajakodin katto joka oli nelikanttisista asbestilevyistä tehty.

Tonttien koossa oli eroja, pienimmissä oli rajapyykit aivan talon nurkissa melkein kiinni ja tontti rajoittui kujaan jolloin kulkuyhteys oli taattu. Isommissa taloissa riitti pinta- alaa hehtaareittain ja vielä metsäpalstat erikseen. Vielä viisikymmenluvun alussa ei kaukaisia metsäpalstoja, suota tai saaria juurikaan arvostettu. Tonttien rajakivistä käytettiin yleisesti vielä viisikymmenluvulla ”sammass” nimeä.

Muutama isompi talo Ylikylästä joiden pihapiiri oli vanha suuren talon perinteinen piha. Taloissa vielä viisikymmenluvun alussa oli mielestäni selvä perinteinen sisäpiha mitä ulkorakennukset täydensivät neliöksi. Eli umpipiha, ei ehkä ihan tyypiltään sama kuin Hämeessä missä vanhimmissa näkemissäni taloissa olivat talojen välit vielä lauta-aidalla ja porteilla suljettu umpi neliöiksi ilmeisesti susien vuoksi.. Merikarvialla useissa taloissa oli yksi sivu pihasta auki kokonaan ja rakennusten väliäkin oli.(Esim. Viertola) Kuitenkin pihan rakennukset olivat rajaamassa piha aluetta neliömäiseksi kokonaisuudeksi.

Kouhin piha (Vanha- Heikkilä) oli vastaava neliö jonka sisäpiha periaate oli täydellisenä joka näkyy vieläkin! Vanhat talli- ja navettarivi olivat olleet nykyisestä väliaidasta alkaen. Kulkutie oli kummankin sivurakennuksen edestä. Niistä vasen päätalosta katsoen oli se missä oli renkitupa ym. Oikealla taas oli varastoja. Varsinainen puutarha omenapuineen oli päätalon ja Häyrisen välissä rajoittuen maantiehen ja sen varrella olevaan aitaan. Piha oli kaksijakoinen (1950),siinä oli puutarhapiha mihin karja ei päässyt ja joka oli aidalla erotettu navettapihasta. Siinäkin kuitenkin oli kokonaisuutena sisäpiha. Kouhin tiilinavetta oli uusi ja sen tilalla lienee ollut vanha navetta aiemminkin. Nyt sen edessä oli siisti hiekkapiha.

Jumpin piha oli myös yksi näistä. Ylijumpin taloksikin aikanaan sanottu, päärakennus joka vieläkin on paikallaan lienee 1800 luvun puolella rakennettu ainakin äitini tiesi äitinsä syntyneen (s. 1872) siinä. Ylijumpin perintötalo oli 19.9.1808 lohkottu kauppakirjan mukaan osiin 1:1 ja 1:3 joten tämä kertonee tilan perustamisvuoden ja luultavasti myös rakentamisvuoden. Tosin lainhuudatuksia haettiin usein vasta myöhemmin joten voi se aiempikin olla. Tämän osti Kosti Kouhi omakseen viisikymmenluvun alussa jolloin siinä kaupassa oli vielä elatus ”syytinki” Jumpin vanhalla emännällä. Pihan keskellä oli vinttikaivo. Päärakennus suojasi pihapiiriä maantien puoleiselta sivulta ja se on vieläkin nähtävillä. Silloisen Ahlströmin koulun puolella oli navetta ja tallirivi (purettiin 1950 luvun alussa). Aittarivi oli Murtomäen puolella keskellä pihaa (nämäkin purettiin 1950 luvun alussa) ja

Kouhin ulkorakennus täydensi neliön. Pihaan oli silloisen maantien puolelta kulku jalan pikkuportista päärakennuksen ja Kouhin rajan välistä. Tässä portissa oli sepän tekemä liuku sulku,(sellainen ”lisku”), joka meni itsestään kiinni omalla painollaan. Portti oli niin saranoitu että portti ”kallisti” kiinni päin jolloin se painui automaattisesti omalla painollaan kiinni päin ja salpa toimi niin herkästi että kuului vaan pieni kilaus kun portti lukkiintui. Portti muuten aukesikin pihaan päin jolloin sitä ei vahingossa saanut esimerkiksi painamalla auki. Tämä oli ilmeisesti lähinnä eläinten tähden. Silloin isolle nurmea kasvavalle pihamaalle voitiin päästää karjaakin. Tämä pikkuportti oli yleisesti meillä

kävijöiden käytössä vaikka kuljettiinkin Jumpin trappujen (portaat) edestä. Se oli sitä vanhaa ”nautinta oikeutta”, oli aina ennenkin kuljettu!

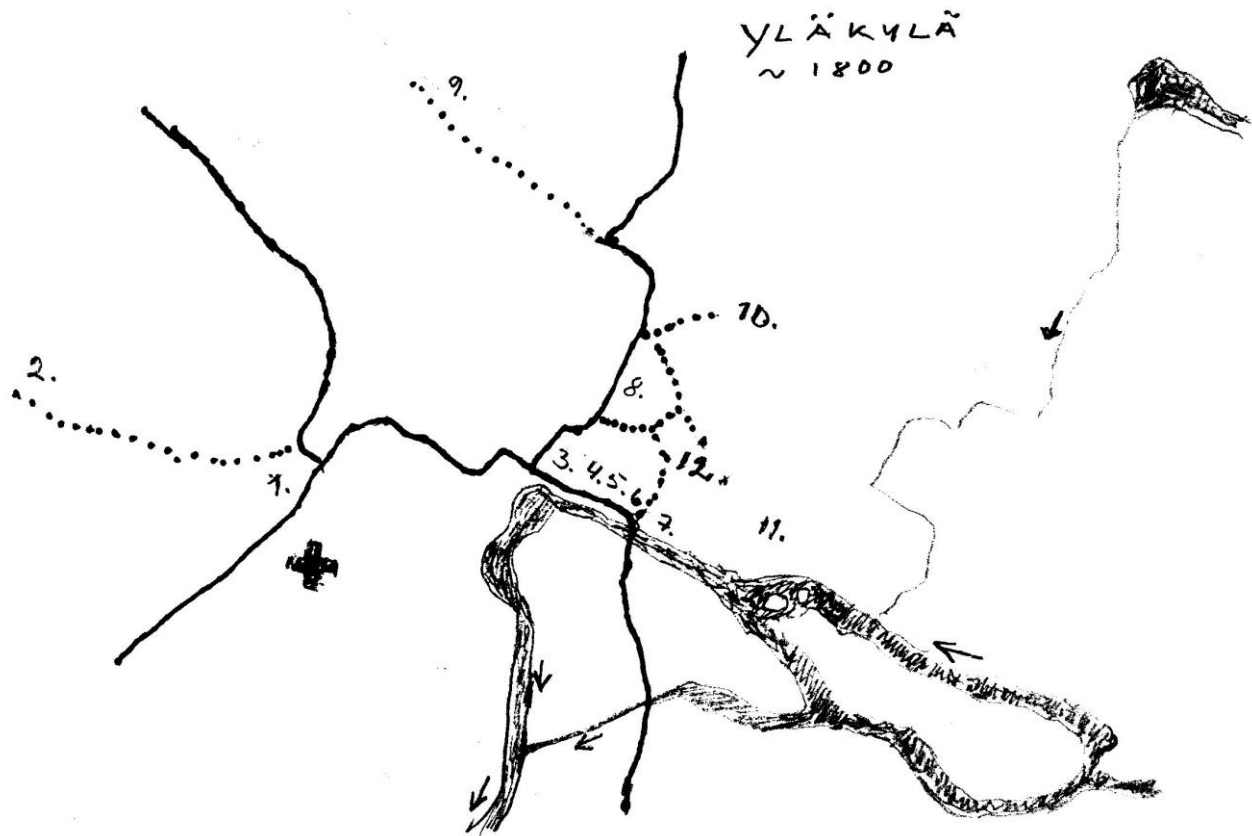
Pääkulku oli navetan ja päärakennuksen välistä oikein kivitolppien veräjästä. Näissä pylväissä oli portit paikallaan ja tien varressa yhtenäinen rima aita. Nämä portit olivat valkoiseksi maalattuja mikä oli silloin vielä harvinaista. Tässä oli itse asiassa kaksi porttia, isompi portti josta pääsi hevosella oli yleensä kiinni ja sen vieressä oli pieni kulkuportti josta kuljettiin jalkaisin. Oli siis kolme kivi pylvästä. Jalankulku portissa oli samanlainen lukitus kuin toisessakin pikkuportissa mutta isossa portissa oli oikein sanko joka oli avattava. Nämä portit aukesivat sisäänpäin eli pihaan päin kuten silloin oli tapana. Kesäisin voitiin karjaa ja hevonen päästää pihaan jaloittelemaan ennen laitumelle vientiä eikä ollut pelkoa että ne karkaisivat maantielle tai kylälle. Talveksi puiset portit nostettiin vajaan sisään

Autojen tullessa yleisemmin liikuntavälineeksi isäni siirrätti keskimmäisen kivipylvään pois niin että Valokuvaamossa asioivat pääsivät ajamaan pihaan. Tällöin kulkukin vakiintui tätä kautta kaikkialla

Tallin edestä pääsi myös kujalle joka tuli maantieltä Pappilan suunnasta Koulun ja Jumpin rajaa pitkin Malmlundin kulmalle. Tästä kujaa pitkin pääsi Ahlströmin koulun pihaan ja Alaknuussin pihan läpi jokirantaan maantielle. Toinen haara Malmlundin kulmalta johti Murtomäen pihan kautta kujalle joka kaartoi Häyrisen kaupan kulmalta ohi Kouhin navetan Itäkylän talon eli Österbyn kohdalle Holman sillan päähän. Murtomäen kohdalta lähti kuja myös ohi Yli-Knuussin, Ooperille ja aina PP-kaupunkiin asti (Uuno Uudentalon takaa alkoi PP-kaupunki eli Pirun Paska). Yksi kuja kiersi Murtomäeltä vielä Kuusiselle ja sieltä aina Uurteelle asti. Sieltä oli kuja myös Impivaaraan mistä oli toinen yhteys Keskuksen nurkalle. Vastaavia kujia oli muuallakin Ylikylässä tämä alue vain oli minulle tutuin ja kelpaa esimerkiksi. Kujien verkosto oli hyvä ja niitä pääsi hevosella kyllä ajamaan talvella ja kesällä.

Vanha ja nyt kyläkuvasta poistunut talo oli ns. Alajumppi joka viisikymmenluvun alussa vielä vanhat ihmiset muistivat Rosnellinä ja jonka nimismies Eero Koivisto oli ostanut (omisti jo neljäkymmenluvun alussa). Se oli Pappilan ja Ahlströmin kouluun välissä olevalla jokirannasta nousevalla mäellä. Siinä oli päärakennus poikittain joen suuntaisesti alkaen melkein Pappilan rajasta, pitkä punainen rakennus. Puolet tontin leveydestä oli pihana. Ahlströmin puoleisella rajalla oli ”piharati” alkaen maantiestä, missä oli iso tupa, leivinuuneineen ja vielä kamarikin. Jokirannassa tiehen rajoittuen näkyi vielä vanhan navetan tai tallin jäännökset maassa ja samoin oli Pappilan rajallakin ollut joku rakennus, ilmeisesti ”latasliiteri” tai vastaava. (lahonneet pohjat näkyivät vielä 1950). Näin oli ”Rosnellinkin” piha ollut neliö aikanaan. Mäen päällä oli aitta tai oikeammin luhti mikä vieläkin on pystyssä. Näistä mainittu ”piharivi” paloi maan tasalle siitä koulun rajalta viisikymmenluvun alussa. Jokirantaan oli jo Jumpin aikaan rakennettu sauna joka oli tien ja joen välissä. Saunan oli Koivisto remontoanut ja maalannut.

Alaknuussin piha oli Ahlströmin koulun ja Österbyn välissä ollen vastaava pihapiiri kuin mitä oli Rosnellinkin piha. Sauna oli siinäkin tien ja joen välissä. Österbyssä eli Itäkylässä oli myös sauna jokirannassa missä se on vieläkin. Näin ihan jokirannassa oli neljä saunaa Österbyn lammin ja Pa-aseman välisellä joki osuudella kun koulun saunakin oli siinä. Vanhoissa valokuviissa näkyvät nämä saunat ja vielä Pappilan sauna joka oli ollut Rosnellin saunasta alaspäin siinä missä ”Pappilan mutka” joessa alkoi. Toinen yhtäläisyys on Alaknuussi ja Yli-Knuussi nimissä kuten oli Alajumppi ja Yli-Jumppi taloissakin eli onko nämäkin talot aikanaan jaettu kahtia?

Piirroksessa vanhoja Yläkylän taloja n.1700 - 1800 luvulla.. 1. Näsi, 2. Lännen Näsi, 3.Pappila, 4. Jumppi (Rosnell) , 5.Måggi (Anttila) 6. Alaknuussi, 7. Österby (Itäkylä), 8.Vanha Heikkil (Kouhi), 9. Uusiheikkilä (Esko), 10. Impivaara, 11.Uusitalo (Åberg), 12. Yliknuussi. Piirroksessa numeroi- den 8 ja 3:n puolivälissä on Ylijumppi.Ylhäällä oikealla on Ovastengin lammi josta johti ”pikku jo- ki” Pölsäkin oja vesiä tulva aikaan tulvauomana jokeen. Tämä uoma oli vielä 1909 julkaistussa Suomen Matkailijayhdistyksen Suomi Kartasto karttakirjassa vesitienä. Vanha maantie yhtenäisenä viivana ylös Tuorilaan, alas Alikylään ja vasemmalle ohi Kirkon alas Krookkaan, ylös vasemmalle Riispyyseen. Katkoviivat kuvaavat silloisia kujia joita oli enemmänkin vielä 1950 käytössä. Piirros PK.

Neliömäinen piha oli vanhaan aikaan käsite suojasta mitä tarvittiin estämään susien ja karhujen hyökkäyksiä pihassa olevan karjan kimppuun. Rakennusten välit oli tukittu lautaseinin umpeen ja kulkuportit olivat ns. susiportteja. Toisaalta siinä olivat kaikki rakennukset tiiviisti ja kätevästi lähellä toisiaan. Ilmeisesti jälkimmäinen syy oli rakentamisen peruste rannikollakin. Toisaalta hyvää peltomaata ei uhrattu rakennuksen alle vaan ne sijaitsivat pellon reunassa, yleensä vähän ylempänä peltoa.

Muita muistamiani melkein neliömäisiä pihoja oli viisikymmenluvun Merikarvialla Ylikylässä vielä Huhtisen Yrjön talo, Itäkylän piha (oli rakennettu 1905 ja silloin tunnettiin paremmin Österbynä tai Vanhatalona) , Eskon Arvon piha (joka tunnettiin myös talona nimellä Uusi Heikkilä), Laihon Lau- rin pihapiiri eli Impivaara ja Mäkivaara, Kaasmannin Niilon piha, Viertolan Jullen pihakin oli mel- kein saman tyyppinen vain kirkon suuntaan oli silloin avoin, Murtomäen Eeron, Uudentalon Uunon ja Ooperin pihat, Yli-Knuussin piha, Näsin piha oli Kirkkoa vastapäätä ja Huhtisen Paavon talon pi- ha (Apteekki rakennettu 1900), oli Kurjen piha tai Norkoolina (Norrgård) paremmin tunnettu ja oli muutama muukin. Pappilan piha oli malliesimerkki mikä muodosti lähes täydellisen ison neliön mutta siitä kulki maantie halki pihan. Vain saunan puoleisessa kulmassa oli puutarha. Pappila on ra-

kennettu 1820 . Jumpin talo mainitaan jo 1767 itsenäisenä ja jaettiin 1780 luvulla kahtia jolloin sen nimeksi tuli Ala Jumpi (myöhemmin Rosnell) sekä Yli Jumpi (nykyään Jumpi) talot. Nämä pihat ainakin edustivat hyvin vanhaa rakennus perinnettä ”sisäpihoineen”, varsinkin Kaasmannin piha mikä harmaine hirsirakenteineen oli kuin kotiseutumuseo ! Ainakin Impivaara, Mäkiavaara, Norkooli ja Österby ovat rakennetut 1900 luvun alussa. Ehkä on muitakin.

Vastaavia pihoja oli Alakylässä Ruissalo, Vuorela, Purosalo, Mäkipuro ja muutama muukin. En tuntenut niitä taloja niin hyvin kuin Ylikylän talot. Silloinen pikkupojan ”reviirini” käsitti pääosan Ylikylää ja satunnaisesti polkupyörä retkiä muualle. Löytyi niitä varmaan ympäri Merikarviaa.

Oli Merikarvialla paljon myös mökkejä ja tupia eri puolilla. Ylikylässä oli omat mökki keskittymänsä. Yksi oli Värenmäellä (kauppa vastapäätä) missä oli monta pienellä tontilla olevaa mökkiä lähkeäin, osa oli vuokra mökkejä, osa omistus asuntoja. Siellä oli osa harmaantunut omia aikojaan, osassa oli punamultaa värinä. Aivan samanlainen alue oli Kirkosta satamaan päin siinä Työväentalon takaa alkaen (tunnettiin myös Pikku Berliininä). Kolmas muistamani taajempi mökkialue oli jokivarressa Uudentalon Uunon talosta eteenpäin (Pirun paskanakin tunnettu). Satamassa oli myös oma mökkialueensa, ei kesämökkejä kuten jäljellä olevat nyt taitavat enimmäkseen olla vaan oikein asuintoina.

Näistä kaikista yhteisesti muodostui Ylikylän kylä kuva joka oli siisti ja jopa vauraan tuntuinen.

Tyypillinen maalaiskylä sanoisi joku.

Neljäkymmenluvun lopulla Merikarvian Ylikylässä oli korkein rakennus 1939 valmistunut Paloase-ma letkutorneineen kirkon ja kellotapuln lisäksi.

Kyläkuva tai maisema muuttui olennaisesti vasta pankkien kilpaillessa uusilla kolmikerroksisilla pankkitaloillaan viisikymmenluvun puolessa välissä. Silloin vasta alkoi ns. ”nykysuuntaus”, purettiin kauniit talot ja tilalle rakennettiin tehokkuuden nimissä kerrostalot ja rivitalot, tuli ilmastoomme sopimattomat tasakatot, kaavoitettiin tiet ja kadut kortteleihin ja vanhat kujat ja kiertotiet jäivät unholaan. Talojen liittymät teihin tehtiin uudelleen uuden tieverkoston mukaisesti. Talot oli rakennettu entisen tien mukaan julkisivu päin tietä mutta nyt ne pyörähtivätkin kuinka sattui. Teiden muuttuessa etupihasta tuli takapiha ja päinvastoin.

Merikarvian sivukylissä näkee vielä paikoin vanhaa rakennuskulttuuria parhaimmillaan. Ne kertovat ajasta kun tavalliset rakentajat hallitsivat oikean mitoituksen ja rakennukset sijoitettiin maisemallisesti sopivasti.

5. B. YLIKYLÄN TIET JA ASUJAT.

MERIKARVIAN YLIKYLÄSTÄ VIISIKYMMENLUVUN TIEVERKOSTOA PAIKAN NIMINEEN.(Julkaistu osittaisena 2009 Merikarvian Joulussa)

Viisikymmenluvun alussa maantiet ja kujat kiersivät asutuksen mukaan. Silloinen liikenne oli autojen osalta pientä, enemmän oli hevosia, mutta eniten kuljettiin kävellen ja polkupyörällä kesäisin sekä talvisin hiihdettiin ja kelkkailtiin. Monesta syrjäkulman asumuksesta olikin oikopolku läpi metsän lähimpään naapuriin ja kylämme keskustaan. Polut lyhensivät välimatkoja.

Ensimmäinen maantien oikaisu joilla oli merkitystä kyläkuvassa taisi olla Ojalan mäeltä kirkolle oleva suora joka oli valmistunut 1938. Tarkasti ottaen oikaisu alkoi Vären kohdalta vanhan tien kunnostuksena ja leventämisenä, jatkui Ojalan kohdalta uutena tienä aina Merikinon kohdalle missä yhtyi vanhaan tiehen. Seuraavia tehtiin hätäapu töinä kuten ”Värtviikin letto” ja Holman sillan uusiminen ja siihen liittyen tien oikaisu Holman puolella. Pappilan pihan jakava maantie siirrettiin kulkemaan 1955 Pappilan pihapiirin ympäri.

Oikeastaan vasta sitten muuttui kyläkuva kun tehtiin ”ruutukaavan mukaisia” asutus-alueita tontteineen ja teineen. Talot olivat ennen pääasiassa yksikerroksisia. Puolitoistakerroksiset talot, joissa

oli vinttiin tehty huone tai kaksi yleistyivät sodan jälkeen. Näitä puolitoistakerroksisia olivat ns. ”rintamamiestalot” joita rakennettiin samoin piirustuksin ympäri suomen. Rakennuksina tulivat ensimmäisinä kerrostaloina kyläämme pankkien toimitilat joissa oli peräti kolme kerrosta, sitten tulivat rivitalot, omakotialueet ja korkeammat kerrostalot. Vanha kylämaisema katosi.

Linja-autoliikennettä tuli viisikymmenluvun alussa Merikarvialle Porista Ruosniemen kautta Noor-markkuun mistä edelleen Ahlaisten, Pirttijärven ja Viisarinmäen kautta Tuorilaan josta Ylikylään ja toinen haara ns. Rantatie joka erkani Ahlaisista kirkon kautta Köörtilään ja Peippuun mistä edelleen Alakylään ja yhtyi Pappilan kohdalla toiseen reittiin kulkien samaa reittiä Kunnantalon risteykseen mistä jatkui omana tienään kohti pohjoista aina Kristiinaan asti.

Kuorma-autoilla kuljetettiin tiestöä hyödyntäen tavaraa ympäri kuntaamme. Tämän lisäksi tavaraliikennettä hoidettiin vielä myös meritse. Kaikissa meren rannan kylissä oli omat satamansa ja laitursinsa kalastajia ja paikallista muuta tarvetta varten. Laivat veivät Krookasta puutavaraa ulkomaille asti mutta myös muuta tavaraa. Merikarvialla oli vielä viisikymmenluvulla tavallista että satamalahdella näki useita kaljaaseja sekä monia proomuja joita hinaajat eli ”bukseerit” vetivät perässään ja näin hoitivat rannikkoliikennettä. Kalastajaveneet eli ”rääkipaatit” kuljettivat mereltä pyydettyä kalaa myös lähisatamiin. Paljon niitä käytettiin myös paikallisena kuljetustapana koska meritse pääsi moniin taloihin helpommin kun kunnan tietä ei ollut rannikon taloihin.

Myöskään joen hyödyntämisestä kuljetus tienä ei pidä unohtaa olihan se siihen aikaan käytetyin tukkien kuljetustapa maakunnasta merelle. Jokea pitkin uittamalla kevät tulvaa hyödyntäen merelle ja edelleen hinaajilla lauttoina sahoille tai laivoilla ulkomaille vietäväksi.

Seuraavassa Merikarvian Ylikylässä ja ympäristössä olevia viisikymmenluvun alun käytössä olleita tien kohtia ja ”osoitteita” joita olen parhaani mukaan merkannut oheiseen karttaan jälkipolvien tiedoksi. Asujat ja osoitteet ovat viisikymmenluvun alkua. Osa nimistä on omistajien, osa vuokralaisten ja osa lienee talojenkin nimiä niin kuin minä ne muistan. Varmimmin muistan Ylikylän osuutta. Tienviittoja ei ollut. Kujillakin oli omat nimensä mutta ohessa vain pääasiassa tienvarsi kohteita. Yleensä kujan nimenä oli viimeisen sen varrella olevan talon nimi, eli minne kuja johti. Kujat olivat hevosilla ajettavia. Yleensä kujan toisella puolella oli kiviaita mutta usein se oli molemmilla puolin. Nämä aidat olivat syntyneet aikanaan ”sivutuotteena” peltoja raivattaessa löytyneistä kivistä. Kiviaidat olivat hyvin tehtyjä eli ”reidalla rustattuja” perustuksineen, eivät ne muuten olisi niin hyvin aikojen saatossa kestäneet. Kiviaidat on keskustasta lähes kaikki hajotettu ja purettu pois ”kehityksen” tieltä.

Nämä talot joita nimeän olivat minulle tuttuja, joissa poikkesinkin mutta monia minulle outoja jäi nimeämättäkin.

Tässä alussa nimistössä esiintyvät ”mäet” olivat tavallaan käytössä olleita asuin osoitteita Ylikylässä, joita tarvittiin kun neuvottiin missä joku asui. Olen siksi näistä ”osoitteista” käyttänyt numeron tilalla aakkosia ja vain osan sain mahtumaan karttaan kirjoitettunakin. Oli Merikarvialla oikein paikan nimistöäkin joista osa on jäänyt pois käytöstä. Talojen numerot eivät ehkä ole tarkasti oikealla kohdalla mutta olen yrittänyt parhaani. Osaa taloista ei enää ole. Tähän tekstiin liittyy kartta noin 1:20000 jonka piirsin. Numerot vievät tilaa ja aivan oikeille kohdille ne eivät tästä syystä aina osu joten ne ovat osin viitteellisiä. Anteeksi jos joku nimi on väärin!

A. ”VÄRTVIIKIN LETTO” eli ”Kuivasilta”. Tie oikaistiin tällä kohdalla neljä- viisikymmenluvun vaihteessa. Kiersi aiemmin ”kovaa maata” Pennin talon ohi vasemmalta Tuorilaan mentäessä, vanha tie näkyi vielä 1950. Tässä muodostui niin kuin silta kaiteineen joka ylitti vettynyttä maaperää eli kuivasilta sai nimensä tästä.

B. KOUHIN SAHA eli Tuulikki. Tässä oli muistaakseni toinen punatiilinenmuuntaja Ylikylässä, muut olivat puisia..”Uuden koulun” kohdalla oli toinen 1950 luvulla.

- C. ”PAAKARIN MÄKI” oli nimetty Virtasen leipomon mukaan mutta kun se loppui niin käyttöön tuli ”Vären mäki” kaupan mukaan. Vären kauppaa vastapäätä rakennettiin kuntamme ensimmäinen palokaivo oikein isoilla betoni renkailla, muistaakseni viisikymmenluvun alkupuolella.
- D. ”OJALAN MÄKI”. Linja-autoilija Vihtori Ojalan talon ja autotallien mukaan. (Vanha maantie haarautui tästä ja linja-autot kiersivät vuoronsa vielä vanhaa tietä E. V. Lehtosen Korjaamolta , Häyrisen kaupalle ja siitä Pappilaan ja edelleen Kunnantalolle, Koskivuon kulmasta Satakunnan kaupalle ja siitä vähän ohi Kirkon ja Meri- Kinon ohi Satamaan. Uusi tie (valmistui kai 1938) kulki suoraa Ojalan mäeltä Pankin risteykseen missä se ”ylitti” vanhan maantien ja edelleen suorana kirkolle ja yhtyi siinä ennen Meri- Kinoa taas vanhaan maantiehen. Ojalan linja-autot palasivat tallille suoraa Kunnantalolta oikaisten. Linjahan päättyi varsinaisesti Satamaan mistä lähtöaikakin aikataulun mukaan alkoi Poriin. Ojalan kulmalta lähti siitä Autotallien takaa kuja Uusi- Heikkilään (Esko) ja päättyi Mäntylään. Tältä kujalta oli kuja yhteys myös Kolsion talon kohtaan maantiehen.
- E. ”JUMPINMÄKI” oli nimetty vanhan Yli-Jumpin talon mukaan. Käytössä oli viisikymmenluvun alussa pelkkä Jumppi. Tiessä oli myös mutka ja levennys, tasainen kohta Jumpin alaportin kohdalla missä usein pelasimme palloa. Autoliikennettä oli siksi vähän ettei vaaraa ollut..
- F. ”PAPPILAN MUTKA”. Pappilaa seurasi risteys jokirannassa Paloasemasta joen yläsuuntaan. Joessa oleva mutka tunnettiin ” Pappilan mutka” nimellä. Toiset samaistivat sen maantien mutkak-sikin. Näkinkivet olivat joessa keskellä ”Pappilan mutkaa” missä oli niiden alapuolella pieni saari.. Myöhemmin (valmistui 1.10. 1955) tie korjattiin kiertämään Pappilan asuintontin niin että maan-teiden liittymä muuttui Paloaseman toiselle puolelle. Paloaseman ja Kirjailijakodin välistä tieosuut-ta nimitettiin vielä ”Savisillaksi” joka on perua ehkä 1700 luvulta koska tunnettiin jo 1800 luvun a-lussa tällä nimellä kuten Holman saarikin (M. R- K). Näkinkivistä alaspäin oli joessa kaksi haaraa joiden väliin jäi pieni saari jolla ei ollut nimeä. Tai oikeammin siinä saaressakin oli kaksi osaa ko- van tulvan aikaan mutta kesäveden aikaan oli vain toisessa jokihaarassa vettä viisikymmenluvun a-lussa. Joen kaivu valmistui 1949. Joki rajoittui tällä kohdalla isoon Holman saareen itäreunaltaan. Joen kaivu valmistui 1949 jonka jälkeen tulvat pienenevät.
- G. ” ORKULAN MÄKI”. Orkulan talon mukaan nimetty mäki jolla oli myös Kunnan talo joten se tunnettiin myöhemmin ”KUNNANTALON MÄKENÄ”.
- H. ”PANKIN RISTEYS” siinä sijaitsi KOP:n konttori ja käytettiin siitä myös ”KUNNANTALON RISTE” nimeä.
- I. ”SAIRAALAN MÄKI” tässä sijaitsi Merikarvian Sairaala.
- J. ”YHTEISKOULUN MÄKI” eli Merikarvian Yhteiskoulu. Jokirannassa oli koulun kohdalla riip-pusilta josta kuljettiin kävellen yli.(valmistui ehkä 1949)
- K. ”SALMELAN SILTA”. Jokisilta, puinen maantiesilta, josta pääsi autollakin vaikka pääkulku olikin Alakylästä suoraa Sairaalan ja Seurojentalon ohi Pappilan mutkaan.
- L. ”ANNALAMMIN TIENHAARA”. Annalammilla asuivat: Uusi- Heikkilä, Hirvonen, Hannukai-nen, Ratala ja Metsäniemi.
- M. ”KORPIMATIN TIENHAARA”. Korpitien varressa asuivat: Vähätalo, Tiittanen ja Anttila. Ennen Korpi-Matin peltoja olivat paikkoina tunnetut Karhuloukas, Vääräkoivu ja Kirkkokivi
- N. ”SÄHKÖTEHTAAN TIENHAARA” tämä tie johti vanhan Sähkötehtaan paikalle. Taloista sieltä muistan vain Pauli ja Olavi Saloniuksen kotipaikan mutta oli sielläkin muutama muukin..
- O. ”PP - KAUPUNKI” eli ”Pirun Paska” missä oli monta mökkiä.
- P. ”HOLMA” eli joen muodostama saari johon johti tästä Holman silta. Silta oli puurakenteinen kaksi arkkuinen silta. Nykyinen silta rakennettiin tämän sillan alapuolelle ja vanhasta sillasta näkyvät enää maapäät jokirannoissa. Maantie kulki Österbyn talon kohdalta (Itäkylä) Holmaan ja sieltä pois Setälän sillan kautta Sairaalalle ja siitä Alakylään..
- Q. ”MIESKUORON TALO” aiemmin Nuorisoseuran talo, VPK:n ja Seurojentalo nimet.
- R. ”PIKKU BERLIINI” tälle kohdalle annettu kutsumanimi ja missä oli useita mökkejä kai kolmekymmenluvulla ja neljäkymmenluvun alkupuolella rakennettuja..

S. "VASSA" oli nimenä jokivarrella Kirkon kohdalta Yhteiskoulun riippusiltaan asti.

T. "STUBILA".

U. "KRÄNI". Kräni alkoi mielestäni Kalpakan kallioilta.

V. "STRIKKA". Tienhaara Alakylässä missä olivat Sundelinin ja Salon talot, vasemmalle haara-
utuvalla tiellä olivat Aittamäen ja Lauri Anttilan talot. Ahlasiin menevän tien varrella olivat en-
simmäisinä Koskelan ja Saineen talot. Koskelan talon kohdilla oli joessa aiemmin jo kaivettu
"Tikkasunti" josta pääsi vielä soutuveneellä Tikkalahdelle.

W. SATAMA tunnettiin paremmin KROOKKANA.

X. "KUNELI".

Y "POHJARANTA". Pohjarannalla oli Ruohon Heikin kauppa (146) Ylikylästä tullessa oikealla
puolen tietä, vasemmalla oli Vanha Ruoho, Salin, Koivisto, Meriranta, .Ruohon kaupan jälkeen oli-
vat Rantatien varressa talot oikealla puolella Järvenpää, Haanpää, Kuusisto ja Mäkitalo. Melkein
Haanpäästä vastapäätä oli Peltolan talo ja Sikamäen jälkeen heti Virtalan talo. (entiseltä nimeltään
Brännäs , tällä kohdalla on Sikamäen järvi jonka vanha nimi vielä 1950 oli Brännäsjärvi).

Seuraavana oli meren puolelle lähtevä Brännäsviikin tie joka haarautui ensin puolenkilometrin
päästä vasemmalle josta johti leveämpi tie Brännäsbäckiin, josta rantaa pitkin kuljettiin pienempää
tietä taloihin Santamäki, Rantanen, Välsalo ja Marjamäki., Lehtola ja siitä tämä pikkutie jatkui
polkuna Koiviston talon kohtaan Tampereentien varteen. Brännäsviikin tie jatkui ja sen varrella
olivat Alinen, Uusimäki, Koivutalo, Nikaniemi, Rinne sekä kaksi Kallion taloa Heikin ja Toivon.
Ruohon kauppaa ennen Rantatien meren puolella olivat vielä Melin, Venho, Suomi ja Viikilä.
Vähän Ylikylään päin olivat vielä Vesa, Alitalo ja Viitanen . Oli muutama muukin talo joita en
muista.

Seuraava tienhaara rantatiessä oli Lankoslahdentie jonka varrella vasemmalla muistan veneentekijä
Kalle Salosen koti ja verstaas, vastapäätä oli koulu ja perällä asuivat silloin saarissa Rantasen Heikki,
Rimpirannan Franssi ja Alagrunni. Nämä muistan.

Ä. " JOKISIVUT" tämä tie johti joen rantaan niityille jonne Anttilan Väinö rakensi ja muutti
perheineen 1949.

ÄÄ. "MOSAPAKKA" paikka lähellä jokea.

ÄÄÄ " VAADINNIEMI". Joen muodostama niemi.

Ö. "KYTIHOLMA" joen niemi vastapäätä edellistä.

1. Vären kauppa. Melkein sitä vastapäätä oli Riihivaaran talo, noin 2-30 metriä Tuorilan suuntaan
punainen mökki pääty päin tietä.

2. Miina Järvinen. Tämä oli pitkä punainen vuokra rakennus mikä oli pääty päin tietä "Paakari
Virtasta" lähellä ja siinä taisi olla kolmekin vuokra asuntoa.3. Virtasen leipomo. Sen eteläpuolelta
suoraan kulki kuja Impivaaraan. 4. Hiekkola Lauri. Tällä kohdalla ihan tien varressa oli Mitron
mökki.5. Palomäki..6 Toivonen Uuno.7. Anttila Olli. Tuppurainen oli niillä vaiheilla myös.8. Lehto.
9. E. V. Lehtonen. Asuintalo missä oli varaosamyymälä päässä ja vieressä erillisenä Korjaamo sekä
myöhemmin pihaan tuli TB jakelu piste. Ojala oli vastapäätä ja Ojalan Autotallien edestä alkoi kuja
joka johti Arvo Eskolle (Uusi Heikkilä) ja päättyi Mäntylään. E. V. Lehtosen ja Lindenin välistä
kulki vanha maantie Häyrisen kautta Pappilaan missä yhtyi Alakylästä tulevaan tiehen. Linja-autot
ajoivat tästä.

10. Linden.11. Peltonen, vieressä Santamäki.12. Puhelinkeskus. Keskuksen nurkalta oli suora kuja
joka yhdistyi Häyrisen kaupalta Impivaaraan johtavaan kujaan.13. Kaasmanni Niilo.14. Impivaara.
15. Viertola Julius. Talon ohi vei kuja Häyrisen kaupalta Ojalan ja Kunnantalon väliselle suoralle
tieyhteydelle (1938 valmistuneelle.).

16. Häyrisen kauppa. Tästä kaupan kohdalla vielä haaraantui kaksikin kujaa, toinen vei Impivaaraan
ja sen varrella oli Palokunnan ruiskuvaja siinä n. 50 m kaupalta, sen kujan oikealla puolella. Toinen
kujan haara vei Kouhin keppisuulin ja Kouhin talon välistä Murtomäen kohdalle jossa haarautui

kuja Kuusiselle ja Uurteelle vasemmalle ja oikealle johti kuja Ahlströmin koululle ja Alaknuussille sekä Malmlundin kohdalta haarautui vielä kuja kohti Pappilaa ja yhdistyi Jumpin mutkassa maantien.. Häyrisen kaupalta alkanut pääkuja jatkui Murtoäen kohdalta vähän eteenpäin Yliknuussille josta haarautui kuja Ooperille ja PP – kaupunkiin. Tämän kujan alussa oli betonitiilistä muurattu sähkömuuntaja joka valmistui 1950 luvun alussa. Toinen kuja haarautui Itäkylän viereen Holman sillalle.

17. Kouhin talo.(Vanha Heikkilä) 18 Jumpin talo. (aiemmin Ylijumppina tunnettu) Alapäässä taloa asui vuokralla Risto Lehtonen, yläpäässä Tauno Hallikainen myöhemmin Olavi Tiitinen

19. Merikarvian Valokuvaamo. (piti Jumpin Anni noin 1920- 1941, Hj. Renvall 1941- 47 jolloin kuvaamo paloi 1947, Kohvakka Aili ja Robert 1948- 1970) Annilassa oli myös 1961- 1970

Satakunnan Kansan toimisto. Tie jatkui Pappilan pihan läpi Ranta- tielle.

20. Paloasema. 21. Kirjailija Matilda Roslind Kalliolan koti.22. Rantala Nestor. Kahvila ja Ravintola 23. Orkula. Vieressä Kioski / Kohvakka, (ensimmäinen Matkahuolto) sekä Orkulassa oli vähän aikaa Paperi- ja Lyhyttavara sekä Merikarvian valokuvaamo jonka jälkeen siirtyi takaisin Jumpinmäelle. Aiemmin Aili Salomaa piti Orkulassa Hautausliikettä 1948 kuolleen Jalmari Lehtovirran jälkeen. 24. Seitola myös Aartelona tunnettu, tässä talossa oli parturi.25. Kunnantalo.Yläkerassa oli Kunnan lainakirjasto.

26. Koskivuon Matkustajakoti ja kahvila. Merikarvian posti.(1948- 1951) oli tässä. Myöhemmin Maijan Baari (Maija Vuori) (MH jatkoi tässä Maijan aikana.)

27. Satakunnan Osuuskauppa ja toisella puolen tietä Ol. Kansa. Vanha maantie kulki Koskivuon talolta edelleen Satakunnan ja Kansan kauppojen välistä Merikinon kohdalle ja tätä ajoivat vielä myös linja- autot viisikymmen luvun alkupuolella.

28. Saarisen parturi. Tämä oli kujan varrella joka alkoi Satakunnan kaupalta ja haarautui Näsin kohdalla jolloin vasemmalle menevä meni urheilukentälle ja oikealle johtavan kujan varressa ensimmäinen talo vasemmalla oli parturi Saarinen.

29. Hyrskylahden korjaamo.30. Putka eli poliisien tukikohta missä oli vankihuone ikkunaristikoin ja missä asui putkanvartijana Salminen..

31. Uusi koulu. 32. Merikarvian Säästöpankki.33. Setälä Niilo.34. Vaihinen Touko.35. Norkooli jota Viljo Kurki isännöi.

36. Pikku pappila. Siitä Kunnantaloon päin oli KOP eli Kansallis- Osake pankki. Pankin ja Kunnantalon ”välissä” oli Keppisuuli, kunnan varasto ja kellarirakennus,. Pankin ja Koskivuon välissä oli suulirakennus ja Koskivuon ja Orkulan välissä oli Navetta ja mökki jotka purettiin uuden Säästö - pankin tieltä.Tästä risteyksestä, ohi pankin ja Pikkupappilan kohti pohjoista, lähtivät linja-autot Siidebyhyn (Siippy) ja Kristiinaan.

Rantatie Porista tuli Ahlaisten kirkolta Alakylän kautta Ylikylään jatkuen tästä risteyksestä Kristiinaan asti.

Ojalan mäki.37. Ojala Vihtori ja linja-autotallit.38. Koskisen Tuffa. Tanne johti kärrytie Vären varaston vierestä mutta sieltä pääsi käveltävää kuja pitkin kiviaidan sivua Ojalaan.

39. Särme Frans.40. Pietilä

41. Sähkö Pallo, Risto Lehtonen(1960).42. Salan Kirjakauppa. 43. Yli- Kerttula Viljo.44. Rannikko Reino.Vieressä Väinö Raitala.

42. 45. Näsin talo jonka kohdalta meni kuja joka johti Urheilukentälle. Näsin kohdalta haarautui myös kuja Säästöpankille.46. Osuuspankki johon Posti muutti 1952.

47. Kirkko.(Risti.)

48. Tori. Kirkon vieressä satamaan päin.49. Meri- Kino.50. Työväentalo, missä toimi myös Bio-Rex . Vieressä Kioski / Tuomo Toivola piti. 51. Siulon Kelloliike. Näillä kohdilla oli myös Vuoren ja Tähtisen talot ja näiltä main alkoi ”Pikku Berliini” jossa oli useita taloja. Kuja sinne alkoi Siulon kohdalta .Tässä oli myös nahkuri Teräs (Peltonen?) 52. Vesasen putkiliike. Louhen talo oli vieressä maantien suuntaisena.

53. Satakunnan Hattutehdas joka tunnettiin ehkä paremmin Erkkilän hattutehtaana.
54. Salon Kenkäkauppa.(Heimo Salo piti) 55. Merikarvian Talous ja Lyhyttavara. Tässä kaupassa Jaakko Kankaanpää myi mm. urheilutarvikkeita, metsästysaseita ja vaimonsa Kaisa myi vaatteita.
56. Kauppa jota en muista nimellä. (Ranta?) Tästä oli seuraavana Marttiinin leipomo ja Anja sekä Aulis Haapaniemen Hautaustarvike liike ennen Apteekkia. Auliksella oli myös paras romuvarasto mitä Merikarvialla oli.
57. Apteekki.(Paavo Huhtinen.) 58. Lindeman, Apteekkari.59. Peltomäki Heikki.60. Salmi . Siinä mäen takana oli myös muutama talo.
61. Snelmannin paja. Seuraava satamaan päin oli Rantamäen sisarusten kauppa. Punainen talo tien suuntaisesti. 62. Karin kauppa. Kuja johti tästä ohi Sataman koululle. 63. Sataman koulu. Koulun tienhaarasta maantie laski notkelmaan missä oli vasemmalla Kulosaaren Kahvila ja sitä vastapäätä "Jussin paja" tai Länнемäen paja.
64. Ol. Kansan sataman myymälä. (Vastapäätä oli Eemeli Henrikssonin talo) 65. Heimo Sevion kauppa. Jonka Toiminimi oli D.E.Snelman. Tässä linja-autot kävivät kääntymässä laiturilla rannassa ja aikatauluissa tämä oli linja-autojen lähtöpiste. Tällä kohdalla oli iso laiturialue.
66. Kouhin suuli ja laiturin sekä puutavara varasto.
67. Kala satama. Tässä kalastajat toivat maihin silakkansa ja muut kalalastinsa. Tässä myytiin kalaa suoraa ostajille.68. Kala jäähdyttämö ja savustus. (Tällä kohdalla toisella puolella tietä oli E. Henrikssonin veljen talo) Tästä jatkui kuja ohi Rikalaisen ainakin Rantaseen asti päättyen meren rantaan. Muistaisin että tältä kujalta pääsi myös Koskenkorvaan.

Mennään takaisin Kirjailijakodin kohdalle keskustaan.

69. Ojala Heikki (entinen Grönberg).70. Lindel Jussi. (Puusepän verstaas.)71. Rantala Risto.(Kasvihuone.)72. Lukkarila. Kuja sinne alkoi Rantalan ja Ojalan välistä ja johti Lainamakasiineille asti ja siitä kuljettiin kirkkoon. Kuja ollut jo 1800 luvulla Pappilan ja kirkon välisenä kulkutienä.
73. Hakosalo. (Varpola)74. Vesanen 1950 luku (myöh.Saarinen Mauno).

Palataan takaisin Pappilan mutkaan. Tässä yhtyi Ahlaisista Alakylän kautta tuleva tie jota käyttivät Porista Ahlaisten kautta tulevat ja menevät linja-autot.75. Pappila. Maantie kulki Pappilan pihan läpi.76. Nimismiehen kanslia. Koiviston talo. (entinen Jumpin myöhemmin Ali -Jumpin talo. Tunnettiin myös nimellä Rosnel) 77. Ahlströmin koulu.78. Ala- Knuussi Heikki.79. Österby eli Itäkylä.

80. Kallio Urho.81. Malmmlund. Murtomäen ja Ahlströmin välissä. (Toukola asui 1948, 1951 Kalle Taimi osti) 82. Murtomäki Eero.83. Yli- Knuussi.84. Kuusinen Suoma.85. Uurre Aune.86. Laihon Lauri.87. Laihon Lahja.(Vanha Laiho) 88. Ooperi. Tässä oli leipomo mitä hoiteli Jouko Grönros. 89. Uudentalon Uuno. Tästä alkoi PP- kaupunki eli "Pirun paska" jossa oli useita taloja mm. Kotikumpu, Vienonen, Haanpää. 90. Uudentalon Arkka. (Talon nimi muistaakseni Katajamäki.) Samoilla kohdilla oli muitakin taloja.

91. Heilä. 92 Kangas.93. Lähdekorpi.94. Ollila.95. Anttila Väinö.

Holman saaren kohdalta jatketaan kohti Alakylää.

96. Oksila. Vastapäätä oli Seurojentalo eli Palokunnantalo eli Mieskuoron talo (Tie oikaistu kallion pään kohdilta.)97. Hakasalo (entinen Merikarvian posti vuoteen 1948.) 98. Uudentalon mylly ja Uudentalon Eeliksen talo..99. Kalkuttajan saha. Överholman saarella jonne johti oma silta myllyjuovan yli.100. Setälän mylly. Setälän sillaksi kutsuttu jokisilta jonka jälkeen vastapäätä Peltomäkeä oli Järvelän mökki. 101. "Fenno myymälä" Radioliike ja korjaamo. (Peltomäki Uuno ja samalla puolella oli Mustosen talo Sairaala vastapäätä.) 102. Kiilan kallioid.

103. Vuori Olavi.(Heidän tienhaaran kohdalla, melkein vastapäätä oli punainen pieni mökki jossa asui Tuomisen Jalmari joka oli ostanut sen Horellin Heikiltä.)

104. Kunnan lääkärin vastaanotto. Saman kujan alkupäässä joen puolella oli Nurmisen Lean talo.

105. Sepän Maija ja Hilma. Samalla kohdalla tien toisella puolen on Yhteiskoulu.
 106. Neuvola joka rakennettiin 1950 luvun alussa jolloin Sepän Maijan mökki purettiin pois. Tästä lähti tie Puukoskelle ja heti tienhaarasta Alakylään päin oli Säynäjärven ja Lastun talo maantien varressa.
 107. Vaihinen Heikki.108. Jokimäki Vihtori.109. Vihervuori Valle.110. Ollinmäki. (Iines Tommila)
 111. Lehtisen Toivon Saha ja höyläämö.112. ”Ruttola” eli kulkutauti sairaalana viimeksi, jo 1950 suljettuna. Entinen Yhteiskoulukin.113. Vapaatalo Frans. (Vanhalta nimeltään Frigård.)114. Pitkäranta.115. Ruissalo.116. Salminen. Rogellin patsaan kohdalla.117. Rogellin patsas.118. Purosalo.
 119. Mäkipuro.120. Vuorela.121. Kuggi.
 122. Satakunnan Osuuskauppa, Alakylän myymälä. 123. Alakylän koulu 124. Venhon kauppa.
 124 A. Salmela.
 Palataanpa vielä Tuorilan tien varteen.
 125. Toivola Tuomo.126. Laine.127. Kuusinen. 128. Peltomäki.128 A. Santamäki129. Penni.
 130. Vuorela Reijo.131. Holmi Heikki..132. Huhtinen Yrjö.133. Sarparanta.134. Kolsio. Siitä Kouhin sahaan päin seuraava oli Salmisen talo. Muistaisin tästä olleen kujan Uuteen Heikkilään eli se olisi jatkunut suorana Kolsion ja Salmisen välistä. Sitten olikin Kouhin saha eli ”Tuulikki”.
 135. Rata Erkki.136. Viikilän asusteliike.
 137. Uusi Heikkilä.(Arvo Esko) Kuja jatkui Mäntylään.138. Högnäsbacka.139. Varheenmaa.
 140. Lounasvaara.141. Sirenin Pappa.(Vihtori) 142. Haapala.143. Vestilä 144. Stengård.
 145. ”Tampereen rata”.146. Ruohon kauppa.

Tässä nimelistassa on talon nimiä, omistajien nimiä ja vuokralaistenkin nimiä. Näitä nimiä muistista hakiessani varmaan joku meni väärinkin, parhaani kuitenkin yritin. Pertti Kohvakka.

Luettelo liittyy piirtämäni karttaan Ylikylästä. Kartassa oli numeroituna tämän mukaan talotkin. Kartan toi Mäntylän Altti. Löytyykö? Merikarvian Joulussa julkaistiin vain paikannimet, ei mökkien asukkaita! Soita jos ei löydy! PK

6. ASUMINEN TALVELLA.

Silloin talojen rakenne oli erilainen kuin nykyisin. Kaikissa rakennuksissa oli harja katto. Yleensä oli alusta auki kokonaan ja hirret olivat kivien varassa noin puolimetriä maasta. Tämä tapa oli kylmissä rakennuksissa ja silloinhan alusta tuulettui eikä tullut kosteus vaurioita. Oli myös taloja joiden kivijalka oli ladottu irtokivistä vastaavasti ympäri rakennuksen. Vain kissan kulkuaukot, ”kissan reiät” kuten me mukulat niitä nimitimme oli jätetty kaikille sivuille. Kai ne oikeasti olivat tuuletus reikiä mutta kyllä niitä kissatkin käyttivät. Sitten tulivat uusiin taloihin oikein valetut sokkelit eli perustukset jotka kiersivät rakennusten ulkoseiniä ja väliseiniäkin kohdalla. Näihinkin jätettiin tuuletus aukot mutta niihin tehtiin yleensä luukut joilla voitiin sulkea ne kokonaan talvella. Kesäluukku oli tehty taajasta katiskaverkosta joka esti kissojen ja rottien sekä hiirien kulun alustoihin. Silloinen rakentaminen oli terveellistä, ei ollut lattia- tai homesieniä ja ilma riitti kaikille vaikka nukkujia oli joskus paljonkin. Aina oli rakoja mistä ilma kulki vaikka kuinka yritettiin ”tilkitä”.

Talojen perustukset olivat yllä kuvattuja. Taloissa oli uuni lämmitys. Oli muurattuja leivinuuneja ja keittiön uuneja sekä pellitettyjä pystyuuneja. Talvi aikaan, kovilla pakkasilla, jouduttiin lämmittämään kaksi kertaa nimittäin aamulla pari pesällistä ja illalla saman verran lisää. Tämä kulutti paljon puita .Oli myös tullut Porin Matti mikä oli helppo asentaa piipun hormiin ja mikä oli varaava lämmönlähde. Sitä oli ainakin kolmea kokoa saatavana ja se oli tehokas lämmityksessä ja vielä siinä oli päällä keittolevykin. Näitä käytettiin erikoisesti vinttihuoneissa mitä siihen aikaan paljon käytettiin

asumiseen. Vintteihin oli halpaa ja helppoakin tehdä lisä tilaa perheen kasvaessa. Näihin aikoihin hyvin tavallista oli asua alivuokralaisena yhdessä huoneessa. Sodan jälkeen oli vuokrattavana ”Hel-lakamari” joka käsitti nimensä mukaisesti huoneen missä oli hella! Myös hellat olivat lämmönlähteinä hyviä sillä jatkuvaa valkeaa pitämällä pysyi keittiö lämpimänä sillä. Useimmiten keittiössä ei muuta uunia ollutkaan kuin hella. Nekin olivat alkujaan tiilestä muurattuja ja usein niissä oli myös uuni jossa paistettiin leipää ja tehtiin vuoka- eli laatikkoruokia. Eräs hauskuus oli savupiippujen koonti isommissa taloissa usein vain kahteen savupiippuun vaikka pitkissä taloissa tulisijoja oli useampia. Isoisäni kertoi kuinka ennen oli verotettu savujen mukaan ja tämän jääneen silloisesta ”veron kierrosta” käytännöksi. Piippuihin johdettiin vintillä lähes vaakasuorilla muuratuilla piipuilla eri tulisijojen savut yhteen. Sanottiin ”savun selkä on notkea!” millä tarkoitettiin että ei paljoa nousua tarvita kun savu menee! Usein jos veto oli huono saatettiin piippua jatkaa peltitorvella korkeammaksi ja siellä piipun päässä oli vielä pyörivä tuulen mukaan kääntyvä hattu joka ohjasi savun tuulen alle. Näitä sanottiin ”korsteeniksi” kuten toiset sanoivat tiilistäkin muurattua piippua. Tavallista oli silloin että savupiipuissa oli oma pelti joka tulisijaa kohti, joskus oikein tuplapellitkin. Pelti oli sijoitettu katon rajaan ja näin hyödynnettiin piipun lämpökin asumuksen lämmitykseen.

Silloin talvisin oli tavallista että luotiin talon sokkelin eli kivijalan ympäri lumikerros lämmittämään. Tämä auttoi paljon ja silloin minun lapsuudessani oli aina lumisia talvia!

Ikkunalla oli monta nimeä käytössä ”klasi”, akkuna”, ”fönsteri” yleisimpinä.. Taloissa oli yleisesti käytäntö että oli kaksinkertaiset ikkunat. ”Tuplat” niin kuin niitä sanottiin. Ulommainen ikkuna oli aina paikallaan mutta sisämäisen sai kesäksi pois ja usein ne korjattiinkin vintille kuivaan säilytykseen. Kesällä emännillä oli kukkia ikkunalla ruukuissa vaikkei niissä paljoa valinnan varaa ollutkaan. Yleisimmät olivat ”pelakuu” eli pelargonia tai pielikukka kuten sen suomalainen nimi kuului. Toinen muistamani oli ”Vedenpisara” merikarvialaisittain jolla tarkoitettiin verenpisaraa! Kukkautoja ikkunan sisäpuolella oli vain isommissa taloissa, näin muistan. Syksyllä ennen pakka-sia tuotiin pestyt ”tuplat” jotka nostettiin paikalleen, usein niissä oli pari kannatonta naulaa ylhäällä ja vastaavat kolot karmissa ja vielä pienillä nautoilla niiden pysyminen varmistettiin. Usein vain tuuletus ikkuna oli saranoilla niin että sen saattoi avata talvellaikin. ”Tuplakin” oli saranoilla mutta harvemmin niitä tuuletukseen käytettiin. Ikkunoiden väliin laitettiin ensin kuivattua jäkälää tai samalta joka piti kosteuden poissa ja ikkuna ei talvella jäätynyt. Myöhemmin samaan tarkoitukseen alettiin käyttää kahta tulitikku askia jotka olivat puoliksi avoinna niin että ”tuhnapäät” näkyivät. Tämän jälkeen tiivistettiin suuremmat raot sisäänpäin sanomalehdestä leikatuilla suikaleilla ja sau-man päälle liimattiin valkea liimapaperinauha mitä myytiin valmiina rullissa.

Puista sen verran että parhaiten lämmittivät koivupuut. Koivuhalat maksoivat myös enemmän kuin sekahalot. Huolellinen talon omistaja osti halot niin että ne ehtivät kuivua kasassa ulkona yhden kesän, syksyllä ne laitettiin liiteriin ja polttaminen alkoi vasta seuraavana syksynä. Näin puiden poltto-arvo oli hyvä! Oli sanontakin ”Osto lämmin ja lainapuut!” mikä tarkoitti että lämmöstä tuli huolehtia ja puut oli syytä varata ajoissa ettei joutunut turvautumaan lainapuihin.. ”Pönttöuuneja” eli ”peltikuorisia” uuneja oli silloin joka huoneessa omansa joten puita kului! Pieniä huonetta lämmitettiin ”Porin Matilla”. Jos talossa oli tupa niin kuin vanhoissa taloissa oli, siihen liittyi myös leivinuuni joka toimi myös lämmön lähteenä tuvassa pysyen usein lämpöisenä parikin vuorokautta kun oli kuumaksi ensin lämmitetty. Hienommissa taloissa oli oikein kaakeliuunit, ”kakluunit” niin kuin Merikarvialla sanottiin.

Keittiössä oli lämmön lähteenä hella ja isoimmissa taloissa vielä leivinuunikin minkä perä usein lämmitti viereistäkin huonetta. Leivinuunin koko ilmoitettiin leipäluvulla mitä uuniin kerralla mahtui. Oli pienempiä kuuden leivän ja isompia 12 leivän uuneja. Nämä leivinuunit lämmitettiin harvemmin ja niiden lämmitykseen tarvittiin usein pitkät puut, usein halko mahtui kokonaisuena. Tavallisin hella oli tiilistä muurattu suorakaiteeksi jossa päällä oli ”piitta” eli valurautainen levy

missä oli 2-3 reikää joihin oli hellanringit millä ne saatiin pataan sopivan kokoisiksi. Näissä oli usein pieni leivinuuni ja toisessa päässä kuparinen vesisäiliö missä vesi lämpesi kun hellassa oli tuli .

Talojen eteiset olivat yleensä aina tuulikaapilla varustettuja tai sitten oli oikein lasikuisti. Lasikuisti tai niin kuin vanhat ihmiset sanoivat ”Klasikuisti” oli kesällä umpinaisena niin kuin lisähuone. Näiden tarkoitus oli yksinkertainen. Avattaessa ulko-ovi oli sisämäinen ovi kiinni ja vasta kun ulko-ovi oli kiinni avattiin sisämäinen ovi. Näin kylmä ulkoilma ei talvella päässyt suoraa huoneeseen. Kesällä tällainen lasikuisti oli ylimääräinen huone. Näissä kuisteissa oli yleensä reunoilla puiset kiinteät istuin ”laatikot” joissa oli takareunasta saranoitu kansi. Näissä säilytettiin talon tavaroita. Usein niissä pidettiin myös polttopuita. Varsinaisesti ne olivat vieraan kannalta istuimia. Kuisteja oli myös ns. avokuisteja missä ikkunat puuttuivat. Ikkunat olivat kalliita ja siksi niitä saatettiin laittaa myöhemminkin mutta oli myös avokuisteja. Ikkunat olivat aikanaan ”vero perusteita” joten niiden koon mukaan verot laskettiin. Uskonkin juuri lasikuistien aikanaan yleistyneen vasta kun veroperuste poistui joten eiköhän lasikuistit yleistyneet vasta 1800 luvulla.

Oli muutamissa taloissa sellaisiakin kaksoisovia että välissä ei ollut tuulikaappia. Näiden ovien tarkoitus oli lähinnä talviaikaan toimia ”tuplana” ettei lämpö karkaa yöllä. Näistä tuplaovista nostettiin kesäksi toinen, yleensä sisin pois paikaltaan että oli helpompi liikkua. Yleensä näistä oli lukollinen vain ulommainen, sisämäisessä oli linkku tai haka.

Noista mainituista kissoista tuli mieleeni. Erästä poikaa kiusattiin naapurin työstä Liisasta jolloin hän tomerasti totesi: ”Kissat grannista nai!” Kuitaten puheet näin! Tosiasia on että vuosien jälkeen kumpikin eli yksinäisenä vanhana piikana ja vanhana poikana niin kuin silloin sanottiin!

7. HEVOSIA JA HEVOSMIEHIÄ YLIKYLÄSSÄ.

Muistamiani taloja joissa oli hevonen tai hevosia viisikymmenluvun alussa oli monia. Hevonen oli erittäin yleinen silloin. Siihen aikaan hevosella oli myös rahallista arvoa ja ennen kaikkea kaikki talon työt olivat siitä riippuvia. Hevonen oli siihen aikaan todella tärkeä. Suomen hevosia oli vielä 1950 noin 408000. Hevosia näki enemmän maantiellä silloin kuin autoja.

Kouhilla oli useampi hevonen, samoin taisi Näsillä ja Huhtisen Paavolla olla enemmän kuin yksi. Yksittäisiä hevosia löytyi ainakin: Viertolan Jullelta, Kaasmannin Niilolta, Anttilan Väinöltä, Murto-
mäen Eerolta, Yli-Knuussilta, Itäkylän Erkiltä, Ala-Knuussin Heikiltä, Uudentalon Uunolta, Eskon Arvolta, Laihon Laurilta, Huhtisen Yrjöltä, Lounasvaaran Kaukolta, Yläniemen Laurilta, Tiit-
tasen Martilta, Vähätalon Reinolta, Viikilästä, Ruissalolta, Pitkärannalta, Mäkipurolta ja Anttilan Laurilta. Annalammilla taisi olla ainakin Uudessa Heikkilässä, Metsäniemellä ja Hannukaisella hevoset. Parhaiten muistan Ylikylän hevosia. Me mukulat tunsimme oman kylämme hevoset. Ne tunnettiin ulkomuodosta niin kuin tänään tunnetaan automallit! Toivottavasti muistin silloisten isäntien etunimet oikein. Voi olla että jollain oli kaksikin hevosta tässä pitkässä listassa mutta en varmaksi saa mieleeni ja useinhan hevosta lainattiin naapurista jolloin saatettiin peltotöitä tehdä kahdellakin hevosella eli parilla. Yli kahdessakymmenessä talossa oli hevosia ihan keskustan tuntumassa, näin muistaisin ja joitain varmasti unohdinkin.

Kuvassa Paavo Riikkala, äitini veli, renkipoikana. Noin 1930 lukua. Kuvannut Aili Kohvakka.

Ei riittänyt että omisti hevosen, piti pitää se myös hyvässä kengässä. Muistan kuinka isäni kengitti muutaman hevosen Jumpin pihassa tai korjasi kun kenkä oli huonosti ja hevonen saattoi ontua sen seurauksena. Joskus hevosen kengässä saattoi olla pieni kivikin joka aiheutti hevosen ontumista joten ensimmäiseksi kaviot tarkistettiin. Yleensä isännät pitivät hyvää huolta hevosistaan. Osa osasi itse kengittääkin. En muista kengittikö Snelmannin Seppä hevosia, uskon hänenkin sitä tehneen. Osalle kiertävät kengittäjät tekivät palveluksia pikku ahjoineen syksyin keväin. Ahjoa tarvittiin kengien kuumentamiseen jolloin voitiin sovittaa kenkä juuri sille hevoselle kokonsa puolesta sopivaksi. Ei meillä itsellä ollut koskaan hevosta. Isäni oli kengityksen oppinut asevelvollisena palvellessaan hevosvetoisessa kenttätukikistössä. Isäni auttoi kengityksessä tuttuja isäntiä ja vain hätätilassa jos kenkä irtosi tms. eikä kengittäjää ollut muuta saatavissa. Minä hiukan pelkäsin isoa hevosta mutta kun isä nosti yhden kavion syliinsä ja näytti kuinka avuton iso eläin on kun sen tasapaino oli kolmella jalalla uskalsin hosua karpäsiä pois. Hevosen kavio kasvaa koko ajan ja silloin saattaa kenkä jäädä liian syvälle ja kavion reuna saattoi lohjeta. Ehkä 2 kk välein kengitystä uusittiin tai tarkistettiin, Myös kaviosairauksia oli hevosilla. Kaviokuumeesta muistan puhutun Silloin kavio oli käsin koitettaessa lämmin! Sairas hevonen jouduttiin usein lopettamaan ja vahinko oli tuntuva..

Seurasin kengitystä ”silma kovana” eli tarkasti kuten pikkupojat yleensä. Ensin irrotettiin vanha kenkä niin että naulat avattiin ”kotkauksesta”, katkaistiin tongeilla naula läheltä kavion pintaa ja vedettiin pois, näin kun kaikki naulat poistettiin kenkä irtosi. Sitten kavio vuoltiin mallikkaaksi oikein siihen työhön tehdyllä puukolla joka oli kahvoineen noin kaksikymmen senttinen missä terää oli viitisen senttiä ja loppu oli kahvaa mihin oli vedetty eristysnauhaa moneen kertaan kädensijaksi. Se oli lattaraudasta taottu ja siinä oli terävä ”nirkko” eli kärki. Snelmannin Seppä sen isälleni pyynnöstä teki ja karkaisi terän sopivaksi. Kavion vuoleminen oli tarkkaa puuhaa, veitsi ei saanut livetä kavion keskelle pehmeisiin osiin. Vuolemisen jälkeen sovitettiin kenkää kavioon ja hienosäätö tehtiin karkealla viilalla eli raspilla. Kun kenkä sopi hyvin niin lyötiin ensimmäinen naula. Niihin oli oikein oma naulansa, sellainen litteä missä oli kulmikas kanta joka sopi hevosen kengässä olevaan neliömäiseen reikään. Ne olivat hevosenkengän nauvoja oikein nimeltäänkin. Naula lyötiin ensin osittain läpi jonka jälkeen se katkaistiin tongeilla (hohtimilla) juuri siihen sopivan mittaiseksi, niin että siihen jäi varaa ”kotkaamiselle”. Naulan kärki lyötiin kengitysvasaralla ”kotkaamisraudan” avulla päästä mutkalle kavion ulkoreunaan päin jonka jälkeen se lyötiin kärjestään kavion sisään. Kun nau-

lat olivat kaikki lyöty kiinni niin työ viimeisteltiin vielä karhealla raspilla. Muistaisin että kavion vedettiin ”mönjää” ennen kengän naulaamista mikä oli mustaa, taisi olla tervaa. En ole varma. Talvikengässä oli irtohokkien paikat jolloin voitiin kiertää jenkalla hokki paikalleen jolloin hevonen pystyi vetämään jäälläkin liukastumatta. Näitä hokkeja oli eri mittaisia joten paljaalle jälle ja jäätynelle maalle oli omansa. Kesäkengässä oli matalampi suoraa siihen taottu hokki. Varsalle oli omat kenkensä jotka olivat pienemmät kooltaan kuin aikuisen kengät. Hevosen kenkiä sai ostaa melkein joka kaupasta silloin neljäkymmenluvun lopussa kuten naulojakin. Hevosen kavieri kasvoi niin että parin kolmen kuun välein täytyi kengittää uudelleen ettei kavieri vioitu. Kengityksestä oli jokaisessa suuremmassa kylässä mutta Merikarvialta en muista sellaista jolle sitten ”Snelmannin Seppä” ollut, uskon kuitenkin pääosan kengityksistä tehneen niiden kiertävien kengittäjien toimesta jotka kulkivat taloissa missä hevosia oli tai sitten isännät itse kengittivät.

Hevosia jalostettiin siihen aikaan ja ne olivat kantakirjassa tietojen saamiseksi. Kantakirjaa alettiin koota 1907 Venäjän aikana ja Suomen itsenäisyyden aikana 1924 kantakirja jaettiin kahtia toisaalta raskastekoisiin työhevosiin ja tätä keveämpiin yleishevosiin. Varmaan merikarvialaiset hevosen omistajat on niihin kirjattu. Kantakirjaan päästäkseen hevosen oli ensin eläinlääkärin tutkittava ja sen jälkeen oli myös vetokoe. Hevosen piti vetää määrätty paino reessä päästäkseen kantakirjaan. Silloin järjestettiin ”Kantakirjaan otto tilaisuuksia” aina silloin tällöin niinpä nuoret hevosetkin saivat vuosittain tilaisuuden päästä siihen. Kai siinä oli jotain muutakin. Ylikylässä oli Holman sillan saaren puolella sellainen paikka missä hevosia kokeiltiin kantakirjaan. Raskaan näköistä se oli keväisin reen veto hiekoitetulla tiellä jolloin siihen saatiin riittävästi painoa. Nuorilta hevosilta ja tammoilta ei vaadittu yhtä raskasta kuormaa kuin oriilta. Toiset hevoset vaahtosivat helposti sen muistan!

Hevosille järjestettiin myös juoksukilpailuja oikein virallisestikin muistaakseni jäällä. Muistan yhden kilpailun Satama-lahdella nähneeni se oli 27.2.1949. Jälle oli aurattu oikea rengas mainen rata missä hevosten oli hyvä juosta. Seuraava kilpailu taisi olla samassa paikassa Peipun Pienviljelijä yhdistyksen järjestämä 1951. Krookan lahdella pidettiin ravit maaliskuussa 1953 ja järjestäjänä Sotainvaliidien Veljesliiton Merikarvian Ala Osasto Ry kuten myös 6.2.1955. (Sotainvalidien Veljesliitto perustettiin 18.8.1940 Jyväskylässä) Nämä olivat siihen aikaan isoja tapauksia joihin pikkupojat kokoontuivat katsomaan kenen hevonen on kovin juoksija. Sen lisäksi aina kun kaksi isäntää meni samaan suuntaan tuli kilpailua. Samoin kirkkoon mentäessä. Muistan kuinka Merikarvialakin vartosi kirkonmenojen ajan hevosia kirkon kiviaitaan kiinnitettynä, loimet selässään. Odottivat kirkosta tulijoita heinä eväänään. Siinä oli puomi ja kiinnipitorenkaita kiviaidassa hevosia varten. Kirkkoreet olivat vielä silloin isäntien ”edustus ajoneuvoja”. Ne olivat oman aikansa käsityötaidon mestariluomuksia. Kun otetaan silloiset mahdollisuudet niiden tekoon huomioon ne olivat todella hienoja! Se oli komeaa kun kirkkoreella ajettiin talvella kilpaa, aisakellot kilkkasivat ja ”tilsat” lentelivät (lumi kokkareet) hevosten pannahassa parastaan! Se oli komiaa kun joskus sain seistä reen jalaksilla ja ”ookata”. ”Ookaaminen” tarkoitti hevosen ohjastamista, ohjaamista, ajamista. Kesäisin ajettiin rattailla jotka olivat hienostelua varten, kiesit, ei niillä arkina ja ilman asiaa.

Kauppojen edustalla oli myös puomit mihin hevosen sai kiinni. Hevonen hyödynsi sodan jälkeisessä Suomessa kotimaista polttoainetta heinää ja kauraa. Kauramoottoreiksi niitä sanottiinkin ja kyllä hevosella tehtiin silloin monipuolisesti töitä maanviljelyksessä. Sanoisin hevosten ja niiden kotimaisen ruuan olleen sodan jälkeisessä ajassa erittäin tärkeä Suomen selviytymisen kannalta. Metsistä ajettiin silloin kaikki puu hevosilla teiden varsille ja sahoille. Vasta viisikymmenluvun lopulla yleistyneet traktorit tulivat hevosen tilalle. Hevonen osoitti myös talon varallisuutta.

Viisikymmenluvun Suomessa oli paljon hevosia jotka olivat suorittaneet ”asepalvelua” joko isäntänsä kanssa yhdessä tai vieraan kanssa. Hevosia palautettiin sodan jälkeen rauhan ajan töihin. Hevosia oli kuollutkin sodassa joten joku isäntä sai korvaukseksi vieraan sotasaalis hevosen mikäli

oma Polle oli jäänyt reissulle. Nämä olivat usein huono hermoisia ja häiriintyneitä. Kyllä niistäkin hyvällä kohtelulla hevosia saatiin.

Merikarvialla ei muistini mukaan ollut yhtään traktoria neljäkymmenluvun lopussa. Polttoainetta sai huonosti ja se oli kallistakin. Kunnalla oli oma traktori jo neljäkymmentäluvun viisikymmentä lukujen vaihteessa, väriltään se oli punainen ja taisi merkki olla Volvo. Kunnan traktori taisi olla ensimmäinen tai ainakin ensimmäisiä Merikarvialle hankittuja. Lauri Yläniemi muistaakseni oli myös ensimmäisiä traktorin omistajia ja sen merkki oli Massey Fergusson eli ”pikku Ferggu” harmaa väriltään! Viisikymmenluvun lopulla taisi tulla ensimmäiset ”Zetorit”, vihreitä muuten, joista jäi mieleeni erikoisesti se että se sanoi itse nimensä käynnistettäessä. ”Zet, zet, zet ja zetor kun lopulta käynnistyi!”

Hevosen hampaat olivat ne mistä sen iän näki parhaiten. Isännät osasivat niistä määrittää hevosen iän. Usein ulkonaisesti hyväkuntoinen hevonen paljastui hampaita katsottaessa vanhaksi. Hampaat olivat kuluneet. Hevosia myytiin ja vaihdettiin vielä viisikymmenluvulla markkinoilla. Oli oikein Porissa ja Kristiinassa hevosmarkkinat. Porissa oli myös tori, ns. .Mullitori jossa myytiin karjaa. Tavallista oli että keväällä ja syksyllä oli isot karjamarkkinat.

Hevoskauppiaita kulki usein, keväisin varsinkin. Talvella oli ajettu rahtia, tukkeja ym. metsästä ja hevonen oli mennyt huonoon kuntoon savotan aikana. Se myytiin mielellään taloihin kasvamaan kesäksi ja syksyllä oli taas uudet syysmarkkinat mistä saattoi ostaa uuden tilalle. Hevosmiehiä oli myös monenlaisia. Oli reiluja ja rehellisiä sekä filunkeja. Nämä filungin tekijät yleensä hävisivät paikkakunnalta välittömästi kauppojen synnyttyä. Filunki myyjä saattoi värittää hevosen nuoren näköiseksi vaikka kengän kiillokkeella (Kas- Kas) ja näin hämätä ostajaa. Siksi olikin tärkeää ihan ensimmäiseksi katsoa hevosen hampaat, nämä antoivat tietoa jota ei voinut muuttaa.

Isäni kertoi kuinka hänen ollessaan armeijassa Viipurissa asevelvollisena 1929 yksi mustalaispoika oli lähtenyt puntikselle hevosen kanssa. Oli juuri hevosmarkkinoiden aikaa ja veri veti hevoskaupoille. Asevelvollisen palatessa takaisin oli hevonen nuorentunut ja vielä välirahaakin oli poika saanut. Armeija rankaisi poikaa puntikselle menosta mutta lieventävä asianhaara oli armeijan omaisuuden palautus välirahoineen. Poika selitti ottaneensa kaikkein huonoimman hevosen saadakseen paremman tilalle. Siitä että hevonen oli nuorentunut selvisi sillä että uusi hevonen sai vanhalta nimen, numeron ja syntymäajan eikä siitä puhuttu mitään. Pääluku täsmäsi!

Eräs sanonta joka on naseva. ”Lahjahevosen suuhun ei saa katsoa!” Olisi ollut epäkohteliasta katsoa hevosen hampaita jos oli sen lahjaksi saanut!

Tätä sanontaa käytettiin muissakin yhteyksissä kun jotain käytettyä annettiin tai saatiin jolloin kiitettiin lahjasta!

Se tarkoitti kirjaimellisesti silloin ettei pidä lahjana saatua arvostella!

”Se hevosista puhuu, joka hevosilla ajaa!”

” Kyllä vanhakin hevonen kotiinpäin juoksee!”

”Vettä ne herrain hevosetkin jua” sano isäntä rengilleen kun vettä juomiseksi tarjosi.

Eräs sanonta: ”Älä sure, anna hevosen surra, sillä on suurempi pää!”

Sanottiin myös: ”Huoleton on hevoseton poika”, millä tarkoitettiin että hevosesta on myös työtä ja huolta ympäri vuoden.

Hevosella oli useita lempinimiä olihan se niin tärkeä suomalaisille silloisessa viisikymmenluvun yhteiskunnassa.

”Kaakki”, ”koni” tarkoittivat huonoa vanhaa hevosta. ”Polle”, ”humma” olivat yleisimpiä lempinimiä. Kuvaavia olivat ”valakka” ja ”ruuna” jotka tarkoittivat salvettua orittia. Sitten oli varsa jonka emä oli tamma ja isä ori. ”Liinakko” oli vaalea harjainen hevonen, ”Valko” oli valkea hevonen tai ”hiirakko” jolloin siinä oli harmaata ja ”Musta” oli tietenkin musta. ”Luuska” tarkoitti vanhaa huo-

nokuntoista hevosta josta ei ollut kuin makkaratehtaalte.”Kauramoottoreiksi” sanottiin silloin he-
vosta

Olipa eläinlääkärikin saanut ”konitohtorin” arvonimen noin leikkisästi puhuttaessa.

Eläinlääkäreiden koulutus tähtäsi 40-50 luvuilla lähinnä kotieläinten hoitoon ja niistäkin tärkeimpiin eli hevoseen, lehmiin ja sikoihin. Esimerkiksi koirista ja kissoista harva eläinlääkäri tiesi mitään!

Muistamani sanonta: ”Sai kuulemma toivoa ja toive toteutui jos näki samaan aikaan valkoisen he-
vosen, kuun ja auringon!” (Merikarviallakin oli yksi valkea hevonen vielä viisikymmenluvun
alussa.)

8. TIET, AUTOT JA HEVOSET KYLÄKUVASSA.

Maanteistä vielä vähän. Oli yleinen maantie, kuten esimerkiksi tie Tuorilaan ja Vaasan tie joista piti
huolta valtio. Merikarvia – Tuorila tie oli ns. Valtion tie mutta Rantatie tuli vasta 20.10.1955 koko-
naan Valtion tieksi. Kunnanhallituksen alaisia teitä oli vielä 15.4.1957 Filppulan, Lammelan , Poh-
joisen Lauttijärven – Siikaisten ja Läuttijärven – Leppijärven tiet jotka Kunnanhallitus asetti KELI -
RIKON vuoksi ajokieltoon yli 6 tonnin autoille lukuunottamatta linja-autoliikennettä.

Nimismies oli silloin teitten kunnan paikallinen valvoja. Puhuttiin olevan tiellä ”Nimismiehen kiha-
raa” kun soratien pinta oli kesäisin pienellä kuopalla joka tärästi autoa pahasti. Sitten oli kunnan hoi-
tamattavat tavalliset tiet joilla liikennöitiin kuten maanteilläkin ja kolmas ”luokka” jos niin halutaan sa-
noa olivat yksityistiet joista kukin piti itse huolta ja kujaverkosto joka risteili talosta taloon keskus-
tankin alueella. Suuremmissa teissä oli tiehoitokunta joka piti tasapuolisesti kaikkien tien vaikutus-
alueella asuvien puolta. Tiehoitokunta sai Kunnalta anoa avustusta tien hoitoon jota myönnettiin
harkinnan mukaan. Vanha sanonta näiltä ajoilta oli : ”Ei lisä pahaa tee, kuin selkään saamisessa ja
maantien jaossa!”. Merikarvialainen taisi sanoa ”oikeesti että javos”, sanonta juontanee näistä ajois-
ta.

Tiet olivat ennen hyvinkin mäkisiä ja kurvaisia, eritoten pikkutiet. Näistä sanottiin ”Ne on tehty
torppariaikaan ja kun oli totuttu tekemään taloihin aina reilulla mitalla tehtiin tietkin puhdetöinä vä-
hän reiluja. Eivät mahtuneet muka suoriksi sen takia” ! Tosiasia lienee että ne tehtiin isommiksi
vanhojen tieurien paikoille jotka olivat aikanaan noudattaneet monin paikoin talojen rajoja ja siksi
olivat mutkaisia. Kunnasta toiseen tiet oli vedetty aikanaan kulkemaan kuivia maita pitkin asutusta
mukaillen, soita ja vesistöjä kiertäen. (Esimerkiksi Merikarvia – Siikainen tie.)

Teiden kunnostuksessa usein vain täytettiin pahimmat kuopat ja veden syömät kohdat. Teitä kyllä
lanattiin eli vedettiin lanaa jolloin pahimmat pikku epätasaisuudet häipyivät. Toisaalta yleensä ke-
vään sateen jälkeen silloiset soratiet ”savettiin” eli levitettiin sinistä ”tinasavea” tielle mikä tasoit-
tui märkänä ajoneuvojen kulkiessa tasaiseksi kovaksi pinnaksi. Maalaistiet olivat kaikki näitä teitä.
Kaupungeissa oli kivikatuja keskustassa esimerkiksi Porissa. Asfaltti on paljon uudempi teiden pin-
noite. Esimerkiksi vielä 1963 kun Vaasan tietä kunnostettiin ja oiottiin oli siinäkin sorapinta jota sa-
vettiin tarvittaessa. Silloin poistui tiestä Poriin mentäessä mutkat mm Pirttijärven kohdalla ja sa-
moin Ahlaisten kohdalla ”Pitkähde ja Isoahde” jäivät sivutiekse. Vasta silloin Vaasa-Pori tie tuli
nykyiseksi, siihen asti oli kierretty aina Noormarkun kirkolle ja siitä Ruosniemen kautta Poriin.

Merikarvian Ylikylässä oli Rantatie joka kiersi Ahlaisten kirkolta Merikarvialle ja edelleen meren
rantaa seuraten Sidebyhyn (Siippy). Tästä tiestä on osia vieläkin jäljellä Alakylässä missä sillä tiellä
on nykyisin nimenä ”Kuninkaantie”. Toinen tie johti Ylikylästä Tuorilaan yhtyen siinä Vaasa-Pori
tiehen. Vaasantie kulki silloin Läänin rajalta Kuvaskankaalle siitä Tuorilaan ja Viisarinmäkeen,
edelleen Pirttijärven koulun ohi Ahlaisten koululle ja edelleen Poikkijärvelle mistä Noormarkun

kirkolle ja sieltä Ruosniemen kautta Poriin. Vanhoja tieosuuksia on vieläkin näkyvillä kun 1963 tie oikaistiin kulkemaan nykyiselle linjaukselle. Tiet olivat sen verran kapeita että kun vastaan tuli linja-auto tai kuorma-auto edellytti se usein kesälläkin hiljentämistä että ohitus onnistui ja samoin talvella kun lumen takia ei reunaan nähnyt. Usein pysähtyminenkin oli tarpeen. Ainakin jos linja-auto ja kuormuri tulivat vastakkain. Silloin sitä pidettiin luonnollisena. Ei edes osattu vaatia leveämpiä teitä. Muiden ihmisten tarpeet huomioitiin tarkemmin kuin tänään ja silloin olivat autot niin harvinaisia tien käyttäjiä ettei niitä tarvinnut erikseen huomioida. Teitä alettiin hiekoittaa vasta muistini mukaan viisikymmenluvun alkupuolella ja silloinkin jätettiin tien laitaan hiekoittamaton alue hevosten rekiä varten. Keskelle vaan sai heittää soraa ja silloinkin jätettiin suorat, tasaiset tien osuudet vähemmälle. Maantiet olivat siihen aikaan kapeat mutta muistan ettei niitä talvella juuri hiekoitettu liukkaallaan kelillä. Haluttiin reen luistavan kuten myös talvisin hyvin yleisen liikkuma välineen potkukelkan. Hevosella oli silloin vielä ratkaiseva merkitys rahdin ja ihmisten liikkumisessa.

Tien kunnossapito oli siirtynyt tienvarsien talonpojilta valtiolle 1918. Vasta 1920 luvulla oli alettu aurata pääteitä. Autojen rekisteröinti ja katsastus tulivat pakollisiksi 1920. Silloin katsastusmiehet tarkistivat kuljettajien ajotaidon ja antoivat ajokortin. Ensimmäiset liikenne merkit tulivat vasta 1930 kaupunkeihin. Sitä ennen oli ollut noin 1920 luvulta tieliikenteessä ensimmäisiä liikennemerkkejä mutta vasta 1937 ne yleistyivät maaseudullakin..

Hevonen oli silloin vielä elintärkeä kaikille ja niitä näkyi kyläkuvassa paljon. Autokanta oli suhteellisen vähäinen. Pikkuteitä aurattiin talvisin puusta tehdyllä auralla joka oli kuin A-kirjain poikkipuuta myöden missä ajaja istui. Hevosen vetämällä auralla ei paksua nuoskalunta saanut paljon mihinkään. Pakkaslunta kyllä meni hyvinkin. Näitä auroja nimitettiin ”klouveiksi”. Teitä ”klouvvattiin” ja vastaavalla pienemmällä ”klouvasimme” pihateitä ja omia luistinratoja ym. Pihoiissa lumityöt tehtiin yleensä lumilapiolla mikä oli vanerista tehty, vasta myöhemmin tuli pelti ja vielä myöhemmin muovi ja alumiini lapion pohjaksi. Isommat tiet aurattiin autojen yleistyessä ns. kärkeauralla jota kuorma-auto työnsi. Merikarvian kunnallakin oli oma kuorma-auto jolla aurauksia hoidettiin kai viisikymmen luvun puolivälissä koska mieleeni on jäänyt kuinka se auto oli joskus ojassa kun oli pökännyt johonkin kiveen ja lentänyt auran päälle. Silloin kelirikko oli joka keväinen ilmiö koska silloisesta aurakalustosta johtuen jäi välillä paksustikin lunta tielle. Lumen sulaessa oli tien pinta pettevää ja siinä saattoi olla paksukin kerros loskaa. ”Rospuutoksi” sanottiin sellaista aikaa ja usein niihin laitettiin jo viisikymmenluvulla merkki jossa luki KELIRIKKO. Silloiset tiet olivat myös huonommin pohjattuja. Oli myös tieosuuksia miltä kiellettiin juuri kevät loskan aikaan ajaminen kokonaan autoilla. Toisaalta jokainen ajoi omalla vastuullaan muutenkin ja kieltomerkit olivatkin vain TVH:n (eli Tie- ja vesirakennus hallituksen) hallinnoimilla yleisillä maanteillä. Kelirikko oli useimmiten niin paha että liikennöinti loppui kunnes lumet ja loska sulivat.

Tiellä ei ollut Merikarvialla tievaloja, vain kauppojen kohdalla oli yksityiset ulkovalot. Olihan autoissa omat valot pimeässä ajamista varten. Yksityisillä oli ulkovaloja jotka paloivat tarvittaessa, ei siis koko yötä! Ne paloivat silloin kun oli vieraita tai kun pihalla muuten liikuttiin. Ulkovalona oli useimmiten yksi hyvin sijoitettu hehkulamppu jossain talon nurkassa tai omassa pylväässään niin että se valaisi mahdollisimman laajasti tarvittavaa piha aluetta. Lampun heijastimena oli pyöreä pelti kaulus, osassa oli myös emaljoitu alta valkea ja päältä sininen. Valkea tai kiiltävä pelti heijasti valoa paremmin kuin tumma. Tämä heijastin oli lampulle myös suoja sadetta vastaan.

Porissa muistan näitä nähneeni viisikymmenluvulla ja niissä olleen hehkulamppuja valaisemassa katuja. Voitiin puhua katu valoista, ei tosin nykyisillä valomäärillä. Vähästäkin valosta oli etua kun muuten oli pimeää.

Silloin oli huviajeluun talvella kirkkoreet mitkä olivat hyvinkin koristeellisia ja missä oli mukava olla ”Fällyjen” alla lämpimässä. Pimeällä ajettaessa toiset käyttivät hevosen valjaisiin, yleensä luo-

kan ja aisan kulmaukseen ripustettua öljylamppua. Kuutamolla ei valoja kaivattu. Aisakellot vaan kilkattivat ja samalla varoittivat jalan kulkijoita.

Kesällä kevyet ajelurattaat (kiesit, tai rillat) olivat sirot ja kovapyöräiset. Niillä kelpasi ajella. Töihin oli kesällä vastaavasti kärryt missä oli kumipyörät (1950 luvulla), yleensä vanhat auton renkaat ja oikein auton lehtijouset ettei tärissyt niin kuin kovapyörät.

Maantie tai kunnan kylätie oli karttaan merkitty kaksoisviivalla. Teistä käytettiin yleisesti vielä nimitystä ”kylän raitti” jolla tarkoitettiin kylien teitä ja tieverkostoa kokonaisuutena. Maantietä täydensi kylissä kujaverkosto joka risteili yleensä talojen rajoja noudattaen talosta taloon. Hyvin usein niitä reunusti kiviaita, ainakin toisella puolella ja varsinkin peltojen kohdilla. Rima-aitojakin maallatuina koristeaitoina sekä pelloilla riuku aitoja. Uusimpina tulokkaina piikkilanka-aidat. Kaikkiin taloihin kylässä tuli olla tiemaa jos ne oli erotettu.

Kylämme ulkolaidoilla oli vielä muutama talo viisikymmenluvun alussa joihin ei kulkenut muuta kuin jalan kuljettava polku suoraa ja hevosella kuljettava huono tie kiersi jostain kauempaa. Saarissa asuvat kulkivat usein osan matkastaan veneellä. Joko niin että koululaiset soudettiin aikuisten toimesta yli jostain ”viikistä” eli lahdesta tai suntista eli salmesta ja illalla taas haettiin. Tai sitten vene, jos sitä ei päivällä tarvittu, odotti rannalla ja isommat lapset soutivat mennessä tullen.

Silloin oli myös ns. ”kärrytie” ja ”talvitie” käytössä. Nämäkin oli oikein karttoihin merkitty eli ns. virallinen kulkutie jolla sai ja pääsi ajamaan hevosella. Usein nämäolivat myös rasisiteina merkitty talojen kauppakirjoihin. Kartoissa kärrytie oli merkitty ehjällä yhdellä viivalla ja sitten oli == katkoviiva toisena kuvaamassa taivitietä tai metsätietä. Karttatie oli myös kaikkien käytössä. Usein tämä merkki oli myös metsäpelloille johtavilla teillä jolloin se tarkoitti hevosella ajettavaa tietä missä autolla ei ollut menemistä kivien ja mutkien ym. esteiden vuoksi. Hevonen pystyi kulkemaan kesällä kärryjen kanssa huomattavasti huonompaa tietä kuin auto. Talvitie oli vedetty yleensä kovia maita myöden ja siksi ne kiersivät hakiessaan parasta väylää. En ole varma olivatko tällaiset tiet ns. rasisiteita mutta uskon kuitenkin niitä myös naapurien ajaneen omille pelto- tai metsälohkoilleen. Polku oli silloin usein jalan kuljettaessa lyhin tie paikasta toiseen metsien läpi. Nämäkin olivat karttoihin merkittynä, sellaisella pisteviivalla ----. Polut olivat siihen aikaan maastossa näkyviä koska niitä käytettiin.

Talvella tehtiin hevosella ajettavia teitä myös niin että lumien tullessa käytiin ajamassa aiemmin raivatuille urille kevyellä reellä jäljet jolloin pakkasen lujitti pohjaa paremmin. Ajettiin näihin teihin joskus vettäkin tiinulla että saatiin paremmin kantavuutta. Varsinkin suo kohdat olivat upottavia ja sinne tarvittiin poikittain näreitäkin tai oksia vahvistamaan pohjaa. Näitä tarvittiin kun metsästä ajettiin puutavaraa, tukkeja ja pinotavaraa sekä halkoja. Nämä olivat omistajaa varten itse tehtyjä yleensä vain sitä hakkuu kohdetta varten. Silloin isäntä otti metsästään useimmiten puun sieltä toisen täältä niin ettei sitä oikein huomannutkaan. Tarvepuun sai mielestäni jokainen omasta metsästään ottaa. Metsänhoidon neuvoja valvoi isompia hakkuuta mutta yksittäisiä tarvepuita jokainen haki omasta metsästään, sen enempiä leimauksia ei tarvittu.

Eräs erikoisuus oli jäätie. Niitä tehtiin joesta yli ja myös meren lahtien yli. Jälle satanut lumi sotkettiin tiukaksi ja usein tehtiin sivummalle avantojakin joista saatiin nostettua ämpärillä vettä jälle ja näin pakkasen avustamana saatiin jäätie kuntoon. Kysymys oli usein kilometrien säästöstä kun päästiin oikaisemaan esimerkiksi kouluun suoraa eikä tarvinnut kiertää oikeaa tietä pitkin. Usein jäätie tehtiin talkoilla ja ne olivat vuodesta toiseen samassa paikassa jossa tiedettiin jäätien pysyvän kauemmin. Ne oli viitoitettu kuusen ”kratuilla” että näkyivät myös tuiskujen jälkeen eikä eksytty pois tieuralta. Vastaavasti metsäteitä vahvistettiin lumien tultua esimerkiksi suokohtien yli.

Ennen aikaan oli olemassa kylän yhteiset maat joista muistona vieläkin on kartoissa joissakin paikoissa esimerkiksi suolla tai rannoilla merkintä: ”Yht.” tarkoittaen juuri tätä. Tämä on jäänne jolla

on turvattu esimerkiksi vesien yhteiskäyttöä venepaikkojen muodossa, savikuoppaa tai suolta turpeen ottoa. Merikarvialla oli Sarkajaossa jaettu maat niin että jokainen kylän talo sai saman arvoista maata, oli sitten kyse metsästä, pellosta tai vähempiarvoisesta suosta. Sarkajako oli toteutettu karkeasti niin että esimerkiksi 30,50 tai 100 metriä leveä kaista rajattiin ”itä - länsi” suunnassa, päättyen mereen jolloin tällaista sarkaa ”pätkittiin” manttaalin mukaisiin pätkiin ja näin saatiin saman arvoista maata taloille. Tämä helpottaa vieläkin Merikarvialla liikkumista metsissä kun löytää rajalinjan jossa näkyy pitkälle tietää sen olevan itä-länsi suunnassa. Poikkiraja voi olla vinokin mutta päättyy itä-länsi suunnan rajaan. Isojako alkoi Suomessa joskus 1700-luvun puolivälissä. Isojako selvensi sitä aikaisempaa sarkajakoa muodostaen isompia yhtenäisiä tiloja. Merikarvian osalta isojako oli kesken aina 1990-luvulle jolloin se saatettiin päätökseen Alakylänkin osalta. Muistaakseni Merikarvia oli viimeinen tai ainakin viimeisiä Suomessa missä tämä toteutui.

Metsäteitä alettiin tehdä viisikymmenluvulla puolivälissä ja niihin sai valtiolta, Tapiolta avustuksia. Tällainen tie vedettiin pitkin rajaa jolloin se palveli kumpaakin rajanaapuria. Tiehen käytettiin niitä maita mitä saatiin kun rajaoja yleensä kaivettiin samalla. Näistä teistä tehtiin ensin vain hevosella ja traktorilla ajettavia mutta pian ne tehtiin autoilla ajettavia.

Viisikymmenluvulla alettiin myös metsiä ojittaa, ensin lapiolla kaivamalla mutta puolivälin lukuja jälkeen koneellisesti. Tähänkin sai tukea.

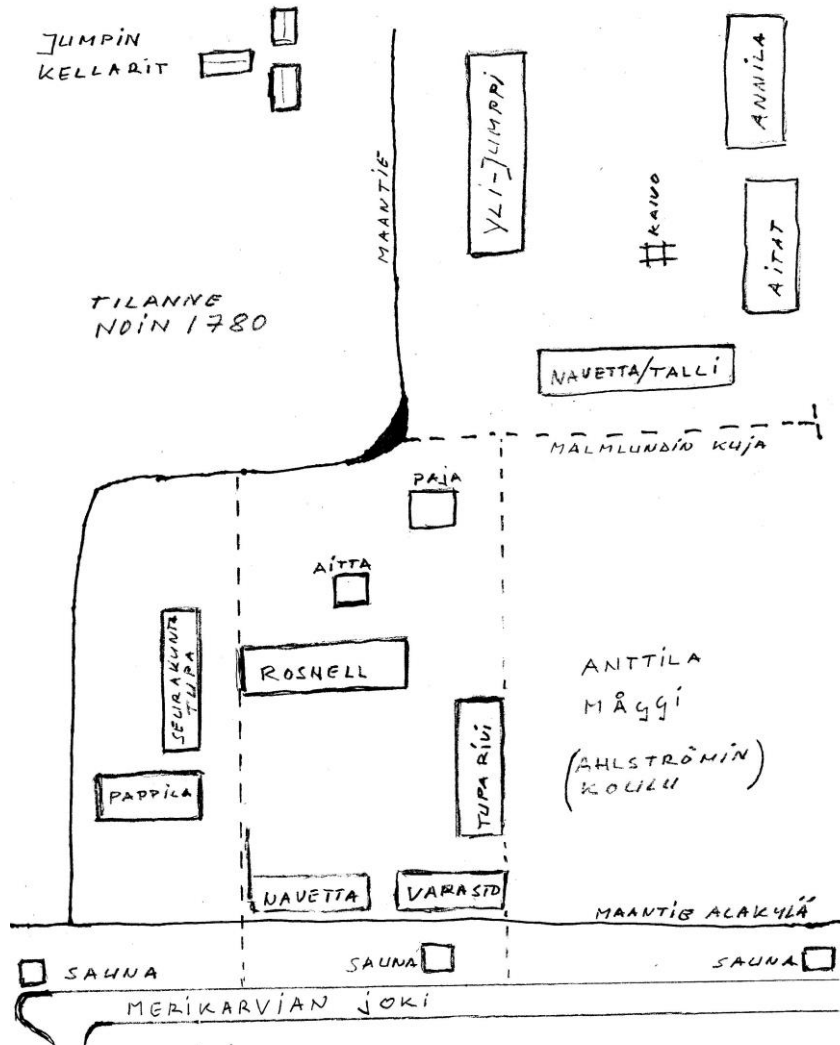
Silloin tehtiin myös kuivatuksia. Toivolan talosta noin puoli kilometriä Ylikylään päin, samalla puolella tietä, oli lampi joka oli parisataa metriä pitkä ja reilut viitisenkymmentä metriä leveä. Toivolan lampena sen muistan. Siihen tuli vettä ”Krääsmossan” pelloilta ja soilta, kai aina Manka-nevalta asti. Siitä sai ongella isoja ahvenia. Sen kuivaamiseksi tehtiin oikein suunnitelma mikä toteutettiin jollain valtion hätäapu rahalla. Oli silloin työtä kaivinkoneelle joka kaivoi ojan tien ali, aina joelle Mosapakan kohdalle asti. Tässä kaivinkoneessa oli suuri ”laahakauha” mitä kone liikutteli vaijereilla jotka liikkuivat pitkän puomin varassa. Kone nosti lampea kaivaessaan toista kiloisia ahvenia ja suuria lahnoja kuiville mistä niitä saven seasta otettiin talteen. Lapiomiehiä tämä työmaa työllisti myös koska silloinen kaivinkone teki vaan ”krouvin” (karkean) työn, siistiminen oli lapiomiesten työnä. Taisi olla ainoa hyöty mitä kuivauksesta oli! Peltoa taidettiin yrittää. Saatiin vitikko. Nyt ei ole komeaa lampea mutta on oja! Hölmöläisten hommia voisi joku sanoa

9. MAATALO JA SEN RAKENNUKSET SEKÄ SIIHEN LIITTYVIÄ TÖITÄ.

Merikarvialla oli monia suuria taloja joissa oli päärakennus, huoltorakennukset eli piharakennukset joista tärkeimmät olivat talli ja navetta sekä aitat. Seuraavassa olen käyttänyt muistamaani Jumpin taloa esimerkkinä koska kotitaloni kuului sen pihapiiriin. Jumpin peltoja ja niittyjä oli silloin enää nimellisesti ostihan Kosti Kouhi ne ehkä neljäkymmenluvulla kuten päätalonkin. Muistan kuitenkin vielä puhutun Jumpin pellosta joka oli Pappilan ja Viertolan välissä keskellä kylää.

Jumpin talo oli ollut seudun mahtitaloja. Aikanaan oli ollut kaksi perijää, kotivävyjä, jotka molemmat halusivat isännäksi koti taloon. Silloin vanha Jumppi joka oli pappilan vieressä Ahlströmin koulun puolella sai nimen Alajumppi (myöhemmin Rosnelli) ja rakennettiin uusi talo Yli-Jumppi joka nykyisin tunnetaan Jumppina. Maat jaettiin ja näin oli kaksi Jumppia. Isoisäni tiesi näitäkin asioita. Viisikymmenluvun alussa se oli jo entinen. Kouhin Kosti omisti rakennukset ja maat mutta vanhalla emännällä oli siinä elin ikäinen asumisen syytinki. Omasta kuistista menttiin sisään siitä pihan puolelta oikealta ja emännän talouteen kuului kamari ja pieni keittiö. Pihan puolella oli kaksi kuistia vasempi oli avokuisti missä oli katto jota kaksi pylvästä kannatti. Oikealla oli lasikuisti missä kuisti oli niin kuin kylmä huone jonka läpi kuljettiin. Talon Kouhin puoleisessa päässä oli ovi suoraa tupaan. Siinä sisäänkäynnissä oli vain pieni katos ja kun ensimmäisen oven avasi tuli pienen tuulikaappiin mistä aukesi tuvan ovi. Talon pappilan puoleisessa päässä oli kellarin ovi. Talon kivijalka oli tehty punaisesta graniitista mitä ilmeisesti oli tuotu hakattuina kivinä Eurajoen Vuojoen

-ta missä oli tällöisen kiven kai ainoa louhinta paikka. Uuden hautausmaan koroke aita on tehty samanlaisesta graniitista. Talon vasemmassa päässä asui vuokralla joku ikäneito ja emännän kuoltua Hallikaisen Tauno vuokrasi toisen pään ja heidän muutettuaan pois Hartolaan muutti siihen Olavi Tiitinen perheineen. Näin muistan. Syytinki oli silloinen tapa hoitaa esimerkiksi vanhuksia. Kauppakirjaan saatettiin merkitä lisä ehtoja kun talo myytiin pojalle. Määräys saattoi olla että: Vanhalle talon omistajalle, isännälle ja emännälle, kuului talosta ilmainen asunto (huoneet saatettiin nimetä) ,ruoka (nimettiin paljonko maitoa päivittäin, liha ym.) , liina- vaatteet (sekä niiden pesu) ja kaikki muukin.

Jumpin pihapiirit n. 1780 aikaan. Rosnell = Jumppi ja Ylijumppi. Piirros on muistinvarainen viisikymmenluvun rakennusten jätteistä ja raunioista. Maantiessä oli Jumppien välissä tummalla levennetty kohta josta pääsi suoraa entiselle pajalle. Piirros 2010 PK.

Tämä tarkkuus syytingissä oli tärkeää jos talo myytiin edelleen sillä näin vanhukset turvasivat oman elämänsä. Toki kauppasumma saattoi olla vastaavasti pienempi, rahallinen arvo syytingillä oli

perustana mutta yleensä se katsottiin velvoitteeksi mikä sitoi uutta isäntää ehkä tarkemmin kuin muuten. Eihän niistä pojista tai tyttäristä saati vävyistä ja miniöistä ollut varmuutta ja syytinki oli mainio apu tähän. Se tosin sitoi ostajan tosi tehokkaasti hoitamaan vanhukset kunnialla hautaan asti sillä usein syytinki oli ”kuolemaan asti”. Muistan kuinka Jumpin Mammaa haudattaessa oli pihalla arkun ympärillä kait ”kuuden kuusen linna” mistä johti ison portin kautta havutettu tie maantielle asti. Se havutus oli kahta puolta harvakeen kuusen oksien latvoilla tehty. Sitä myöden vietiin Mamman arkku hevoskyydillä hautausmaalle saakka. Saatto lähti kotopihasta yksin ja vasta kirkon mäellä tulivat saattajat perään. Mamma haudattiin sukuhautaan siihen Viljamakasiinin viereen.

Jumpin Vanha Emäntä ei ollut äitini äiti vaan hänen veljensä Erikin (s.1875,k.1900) vaimo Alma (os. Österby) joka jäi leskeksi ja meni toisiin naimisiin Juho Kaasmannin kanssa, hänen ensimmäisestä avioliitosta saamansa poika Eero kuoli tapaturmaisesti ja toinen avioliitto oli lapseton,..

Oma kotitaloni oli Jumpin maista erotettu Annilan tontti. Tämän oli omistanut alkujaan isoäitini sisar Anni Jumppi joka oli kuollut 1941 naimattomana jolloin sen osti isoisäni Frans Hjalmar Renvall sen Jumpin Vanhalta Emännältä jo mainitulta Almalta .

Isäni osti sen vuorostaan isoisältäni ja lisämaata vielä Jumpin emännältä 1948.

Isoisästäni Upasta on oma kokonaisuus johon olen koostanut myös Merikarvian Valokuvaamosta muistoja.

Syytingistä muistan yhden talon missä oli turvattu toisen pojan opiskelu, toisen saadessa talon. Siinä syytingissä mainittiin: ”Kunnes on valmistunut tuomariksi!” Se poika ei valmistunut muistaakseni ollenkaan. Opiskeli Helsingissä ja toisesta päästä tentit vanhenivat joten syytinki piti pojasta huolta!

10. JUMPIN KAIVO.

Kaivoja oli melkein joka talossa. Puhuttiin ”Jumpin brunnista” silloin minun lapsuudessani sillä se oli kuulu hyvältä ja riittoisasta vedestään. Kuivina kesinä muistan lähitaloihinkin haetun siitä vettä. Suurimmassa osassa oli oikea vinttikaivo. Jumpin kaivokin oli sellainen, siinä oli syvyyttä 7-8 metriä ja sen reunat eli kehä oli kivistä ladottu. Vaadittiin taitoa latoa kehä joka kesti kymmeniä vuosia! Meidän kaivo oli Jumpin talon vanha yhteinen kaivo. Se oli aikanaan ”reidalla rustattu” eli hyvin tehty. Se oli huomioitu kauppakirjassa millä Annilan tila aikanaan ostettiin niin että vesioikeus kaivoon kuului myös ostajalle.

Kaivohan oli keskellä alkuperäistä pihaa mikä kuului Jumpin päätaloon. Kaivo ei ollut rajalla! Jumpin kaivo oli myös kuivina kesinä sellainen missä vettä riitti. Kaivo oli kaivettu kallioon asti ja siksi siinä riitti vettä ja toisaalta kehä pysyi hyvin kunnossa. Jumpin kaivo oli myös perinteinen vinttikaivo jollaisia oli paljon sen ajan taloilla. Sen muodosti kaksiahaarainen pystytukki joka oli upotettu maahan niin että pysyi. Haarukkaan oli veistetty orsihirrelle tila missä se mahtui olemaan ja kääntymään. Pultattu läpi molemmista pystytuista akselilla jossa oli sepän tekemä naulakiinnitys orsihirrelle. Orsihirren ohuesta päästä lähti reilusti kaivon syvyinen pysty tanko joka oli sepän tekemällä taoksella saranoitu tähän orsihirren ohueen päähän. Sen päässä oli alunperin puusta tehty ämpäri veden nostamista varten. Siihen aikaan kaivosta ”vettä vintattiin” eli nostettiin käsin. Ideahan näissä kaivon vinteissä oli siinä että orsihirsä oli niin mitoitettu omaan saranakohtaansa että vastapainona joka ämpäriin vettä nosti toimi orsihirren raskas tyvi. Usein mitoitus oli niin tarkka että ei lisä painoa tarvittu. Se vähän painoi kun täytyi ämpäri saada kaivoon mutta ylös se nousi täysinäisenä helposti. Kurkihirren tyvi ei saanut maata maassa ettei se lahonnut vaan sille oli kivi tai pukki jonka varaan se jäi. Ämpäriä varten oli oma tukipuunsa ettei tuuli esimerkiksi heiluttanut sitä ja näin kuluttanut saranaosaa tangon yläpäässä. Puinen ämpäri jollainen kaikissa vinttikaivoissa oli vielä viisikymmenluvun alussa säilytettiin kesä aikaan niin että siinä oli aina vähän vettä. Ei ravistunut. Talviaikaan siihen kertyi helposti jäätä joten se käännettiin valumaan tyhjäksi. Ylimääräiset jäät kolhittiin pois koska silloin kun siihen kertyi jäätä ei vastapaino idea enää toiminutkaan. Joskus

talveksi lisättiin painoa kurkihirren tyvipäähän sitomalla siihen kivi tai joku rauta painoksi eliminoimaan jään painoa. Joskus viisikymmenluvun puolen välin tienoilla isäni osti siihen sinkkiämpärin kun puinen alkoi hajota. Vinttikaivo oli hyvin yleinen Merikarvialla.

Tämä kaivo on Jumpin kaivo v.1948..Kuvassa on vielä puinen ämpärikin. PK.

Usein kaivon päälle oli tehty hirsikehikko oikein salvamalla (veistämällä) hirret nätisti nurkalle ja vahva kansi päällä jossa oli luukku joka kääntyi sivuun nojan varaan kun vettä otettiin. Kansi rakennelma peitti reilusti kaivon kehän ja näin se esti valumavesien pääsyn kaivoon. Maa nousi kaivoon päin joten sekin auttoi. Tämä oli hyvin yleinen kaivon vinttimalli Merikarvian taloissa ja taatusti kotimainen!

Jumpin talo ja kaivo sijaitsi korkealla mäellä. Kaivossa oli hyvä vesi ja sitä riitti kuivinaikin kesinä. Mauton ja kylmä oli vesi. Kaivoa välillä kuivana aikana puhdistettiin sinne tulleet irtohiekasta. Kaivo oli kallioon asti kaivettu joten sen syventäminen ei silloisin keinoin olisi ollut mahdollista eikä siihen ollut tarvetta. Veden tulo oli niin runsasta että aina kun sai ämpärin täyteen lipattua niin sillä aikaa kun ämpäri nostettiin ylös oli jo uutta vettä ämpärillinen.

Siihen aikaan oli sanonta: ”Kannettu vesi ei kaivossa pysy!” mikä onkin totta.

Kyllä niitä oli silti taloissa, ainakin Kouhilla, sellaisia puusta tehtyjä isoja tynnyreitä jotka oli kaadettu sontakomin tilalle aisojen päälle veden kuljetusta varten. Taisivat vetää siinä sataviisikymmentä kaksisataa litraa. Niillä ajettiin vettä lehmille kuiville laitumille ja oikein kuivana aikana maidon jäädytykseen navetoille. Siinä säiliössä oli alareunassa sellainen lyhyt rännin pätkä mihin voitiin asettaa lautaränni veden ohjaamiseksi oikeaan paikkaan. Siinä oli luukku joka avattuna päästi veden ränniin. Tynnyrin päällä oli puolimetrinen luukku mistä säiliö täytettiin. Vesi haettiin yleensä joesta jossa sitä riitti kuivanaikin kesänä. Pappilan mutkassa oli hyvä paikka ajaa hevonen jokeen kahlaamaan kun oli tasainen hiekka pohja ja silloin oli hyvä ämpärillä nostaa vettä suoraa säiliöön.

Taisi olla viisikymmen luvun puolivälissä kun kyläämme tuli ensimmäisiä pumppu kaivoja. Pystyputki oli pyöreä puutorvi jossa oli parin metrin välein nahkaläppä joka esti putken tyhjenemisen

Näitä pumppuja porattiin Karviassa josta niitä tuotiin tännekin. Se ei yleistynyt, vaikka olikin täysin kotimainen tuote. Nahkaiset väli- ja pohjaläppä kun antoivat makua ja väriä veteen!

Siihen aikaan ei kunnallista vesijohtoa ollut Merikarvialla ja harvassa tuli vesi pumpulla kaivosta sisään. Yksi näistä ensimmäisistä oman vesijohdon rakentaneista oli Kosti Kouhi. Periaate oli yksinkertainen. Oli vesisäiliö esimerkiksi talon ullakolla ja sinne pumputtiin käsipumpulla vettä jonka jälkeen se valui omalla painollaan hanoihin. Sähkömoottori pumput tulivat vähän myöhemmin yleisesti käyttöön. Ensin niitä silloinkin hanki vaan joku. Muistaisin ensin olleen vesijoto Kouhilla ja Ojalassa. Vvasta paljon myöhemmin tuli kuvaan kunnallinen vesijohto.

11. JUMPIN KELLARIT.

Jumpin päätalon alla oli pikku kellari missä oli hyllyt ja väliovet. Siellä oli käyttötavarat hillot, kalat, juurekset ym saatavilla. Tähän kellariin tuotiin lisää esimerkiksi perunoita talvella maakellareista. Jumpin talossahan oli isoista punaista graniittia olevista peruskivistä muurattu kivijalka joka oli talon alaosasta korkeampi. (Pappilan puolelta!). Vastaavista punaisista graniitti paasista on tehty Uuden hautausmaan koroke aita. (Poriin Raatihuoneen puistoon koristeaita 1911 ja ne kivet olivat varmuudella tuotu Vuojolta.) Liekö sieltä tuotu nämäkin kivet, ainakin se olisi mahdollista koska se oli ainoa esiintymä lähialueella mistä saatiin tätä väriä kiveä. Porttipylväät olivat samaa graniittia mutta sahatut kun peruskivet olivat hakattuja pinnaltaan.

Jumpin maakellarit olivat Kellarinmäessä Jumpin maalla, siinä toisella puolen silloista maantietä, Viertolan puolella. Siinä oli itse asiassa silloin viisikymmenluvun alkaessa kaksi Jumpin kellaria ala rinteessä joista toinen oli Viertolaan päin ja yksi joka oli siinä samassa Häyrisen kaupan puolella. Sitä sanottiin ”Markun kellariksi” mutta muistaakseni sitä hallitsi ”Keskuksen Aili” (Aili Yli-Knuussi) joka piti siinä hillopurkkejaan ja perunoitaan. Meillä oli se Pappilaan päin oleva käytössä, kait vuokralla. Eli kolme harjallista pärekattoista kellarin kattoa yhdessä kokonaisuudessa. Ne olivat kaivetut maahan siihen töyrääseen. Niiden seinät oli ladottu maakivistä ja katto holvi käytävän osalta oli tiilillä muurattu. Itse kellarin katto oli kivistä ladottu kaarevaksi. Katto oli peitetty maalla ja puruilla vielä päältä. Niihin kuhunkin oli tehty kiinteä katos oikein harjalla missä oli pärekatto.

Maakellarissa oli ensin aluksi sinne ohjaava kivistä ladottu avoin käytävä joka laski vähän, muuttaman portaan verran. Sitten oli katettu eteinen joka toimi tuulikaappina siellä käytäessä. Sisäovi avattiin vasta kun ulko-ovi oli ensin suljettu jolloin kylmä pysyi kellarissa. Useimmiten kellarit oli kaivettu maa töyrääseen ja katettu maalla. Sisäseiniin oli käytetty samaa kiviladontaa kuin kaivoissakin. Kellarin katto holvi oli usein myös muurattu tiilistä jolloin siitä sai vahvemman kuin luonnon kivistä. Seinät saattoivat olla pystyosaltaan luonnonkiveä. Vasta sitten kun sementtiä oli saatavissa alettiin kellarien seiniä valaa. Kellarissa oli kalkitut seinät joiden kalkitus uusittiin tarvittaessa näin kellari pysyi puhtaana. Kellarissa oli kaksi ilman vaihto torvea puusta jotka voitiin avata ja sulkea kellarista. Kellarin lattia oli kivistä ja vietti keskikäytävälle ja siinä oli reunoissa ojanne joka kokosi ja ohjasi mahdolliset vedet salaojaan. kulkutie oli kivistä ladottu. Laarit olivat laudasta tehtyjä molemmin puolin keskikäytävää niin että sieltä oli helppoa ottaa perunat. Kellarin etuosassa oli lyhempi osa missä pidettiin hilloja ja mehuja sekä porkkanaa ja punajuurta ym. Kellaria tuuletettiin syksyllä öisin että se saatiin viileäksi ennen kuin sinne vietiin tavaraa. Uloin ovi nostettiin paikalleen käytävän alkuun. Talvella kun tuli oikein kovat pakkaset laitettiin oviin vielä säkkikankaat roikkumaan eteen ja kuljettiin vain harvemmin. Yleensä sieltä tuotiin kovien pakkasten aikaan vähintään viikon tarve kerralla. Kellariin voitiin viedä tarvittaessa myös hiiliämpäri jossa oli hehkuvia hiiliä jotka lämmittivät hiukan. Kesällä, yleensä viimeistään juhannukseksi kellarit tyhjennettiin ja puhdistettiin kunnolla sekä tuuletettiin. Silloin niissä oli verkko ovet ettei sinne päässyt hiiriä tai rottia. Syksyllä ennen käyttöön ottoa ne usein vielä savustettiin katajia polttaen jolla varmistettiin hiirten ja

rottien pois saanti. Kiviseinät olivat kalkkivellillä maalattu valkoiseksi ja tämä uusittiin tarvittaessa kesäaikaan jolloin kellarit olivat tyhjillään.

Perunat ja juurikasvit säilyivät maakellarissa parhaiten.

12. JUMPIN TALLI JA NAVETTA.

Nämä olivat vielä pystyssä siinä Ahlströmin koulun puoleisella sivulla vuonna 1948 muuttaessamme siihen pihapiiriin. Eläimiä ei enää ollut, olihan vanhaemäntä enää vain yksinään jäljellä. Häntä hoiti nuori nainen jonka tunsin ”Jumpin Ailina”. Hän ei ollut sukua (Aili Ahokari) vaan oli Alakylästä ja asui ensin kotonaan mutta Emännän kunnon huonontuessa muutti pääataloon koska hän vastasi yksinään ”Jumpin emännän” hoitamisesta. Emännällä oli syytinki elämänsä loppuun asti, eli talo hoiti.

Navetta oli ensin maantien puolella. Se oli hirrestä rakennettu, ikkunaton osa. En muista monelleko lehmälle se olisi ollut, silloin se oli lukossa ja sinne ei päässyt kuin

lantaluukusta. Muista siellä olleen romua, hämähäkin seittejä ja pimeää. Pelottava paikka. Sitten oli lantala eli ruuma osa missä oli maa pohja. Pitkät orsihirret yhdistivät navetan seuraavana osana olevaan talliin. Lantalassa oli myös pärekatto kuten koko rakennuksessa. Lantalassa oli lautaseinät ulkosivulla ja niissä isot ovet pihan puolella joista ajettiin talvella lanta pois. Ovien ollessa reilut oli helppoa peruuttaa reellä sisään, joka helpotti työtä. Tähän lantalaan oli rakennettu käymälä navetan puoleiseen kulmaan ilmeisesti piikojen tarpeisiin. Lantalassa oli enää vähän pohjalla ruskeaa vettä mutta sen yli meneviä hirsii pitkin oli jännä mennä navetan ullakolle ja taas takaisin tallin ullakolle.

Kiellettyä se oli meiltä mukuloilta mutta niin jännää! Talli osa oli myös hirrestä ja se oli useammalle hevoselle, muistaisin siinä olleen kuuden hevosen tilat.

Tallista oli kuten navetastakin lantaluukut lantalaan. Tämä oli siistiä kun lanta luotiin suojaansa. Monissa pienemmissä taloissa se luotiin suoraa ulos jolloin siellä oli kaikkien ihasteltavana lantapatteri joka varsinkin kesäaikaan saattoi tuoksahdella pahastikin vaikka karja olikin laitumella osan kesää.

Navetan ja tallin yhteydessä oli pinet varastot kuiville heinille. Näitä varastotiloja ei paljoa tarvittukaan koska talven ajan ajettiin heinäkrinneillä reellä ja hevosella heinäkuormia täydennykseksi heinä ladoista jotka olivat niittyjen ja peltojen laidoilla. Näin huonokuntoisia teitä ei kesäaikaan paljoa rasitettu ja kun heinät saatiin kuivaan latoon heti kuivuttuaan ne säilyivät paremmin.

Silloiseen karjan ruokintaan kuului myös osana lehtikerpojen teko. Näitä vesattiin ja sidottiin kerpoiksi eli nipuiksi jotka kuivattiin vastaavasti harvoissa ladoissa suojassa auringolta. Kerpoja tehtiin pääasiassa pajuista ja lepän lehdeksistä ja koivustakin siinä juhannuksen aikaan jolloin lehti vielä oli pehmeä ja kuivuessaan pysyi kiinni. Talvisin näitä kerpoja syötettiin lehmille, lampaille ja kaneille heinien lisänä. Juhannuksen aikaan vesattuna pajut ja lepät kasvoivat uutta versoa taas seuraavaksi kesäksi joten jatkuvuus tässäkin oli taattu.

Latojen ovina oli usein poikkihirret jotka ladottiin päällekkäin oven pielessä oleviin huulteisiin jolloin ne pysyivät paikallaan. Näin oven sai auki yläreunasta poistamalla hirsikertanaan jolloin ei tarvinnut alas asti avata vaan sen mukaan kuinka heiniä haettiin. Vastaavasti heiniä latoon laitettaessa ”latonuijan” työnä oli sotkea heinät piukkaan niin ylös kuin mahtui ladon ovesta pois pääsemään. ”Latonuija” oli puolikasvuisen tytön tai pojan tehtävä. Oli niitä oikein ovillakin varustettuja latoja, sellaisia isompia joissa oli oikein sepän takomat saranat ja sulkurauta millä oven sai säppiin puutikulla. Lukkoja ei silloin käytetty.

Tallin jatkeena oli vielä laudasta samaan leveyteen tehty ”latasliiteri” missä säilytettiin hevosen työvälineitä. Tämä rakennus oli kokonaisuutena suorakulmainen, ikkunaton ja pärekatolla varustettu. Katto tosin vuoti ja harmaa oli sen väri eli maalaamaton. Tämä rakennelma purettiin 1949. Siihen aikaan talleissa ja navetoissa ei ollut sähköä eikä näin ollen myöskään kiinteää valoa. Silloin olivat käytössä vielä ns. ”tallilyhdyt” joilla tarkoitettiin kynttilä lyhtyjä. Lyhdyissä oli puu kehikko ja neljällä sivulla lasi joten valo levisi tehokkaasti. Kynttilä oli keskellä neliömäistä lyhtyä pohjassa naulapiikillä kiinni jolloin se oli tukevasti paikallaan ja voitiin ripustaa mihin vain kun siinä ei ollut kuumia kohtia. Näitä lyhtyjä käytettiin hyvin yleisesti aina kun tarvittiin valoa tallissa, navetassa, aitassa tai kellarissa. Seuraava valaisin oli öljylamppu mutta siihen tarvittiin osto öljyä kun kynttilät voitiin tehdä itse omista tarvikkeista joten se oli halvempi vaihtoehto. Siltä ajalta lienee sanonta ”mennä käsikopelolla” jolla tarkoitettiin että tunnusteltiin käsin kun tuttuun paikkaan mentiin. Siitä tallin edestä maasta löysin messinkisen soljen jossa oli pieni nauhan pätkä kiinni. Päättelin sen olleen kansallispuvun sukkanauha. Toinen löytöni oli Annilan päästä viitisen vuotta myöhemmin maata kaivaessani löytämäni kupariraha vuodelta 1747. Molemmat ovat tallella.

13. JUMPIN AITAT.

Jumpin talossa oli vielä neljäkymmenluvun lopulla aittoja useampia. Ne olivat samassa ”rivissä” kuten siihen aikaan sanottiin. Rivi tarkoitti rakennusta missä oli useampi ovi. Puhekielessä oli käytössä: ”Piharivi” missä oli puuliiteri ja muuta varastotilaa, ”Asuinrivi” tarkoitti asuntorakennusta, ”Latasliiteri”(hevosvaljaat ym. välineet), ”Navettarivi” ja ”Aittarivi”. Aitoissakin oli eroja: liha-aitta, vaateaitta ja aitta missä pidettiin isoissa puu tiinuissa luita. Nämä erikoisesti kiinnostivat meitä mukuloita. Usein vaateaitta oli myös nukkuma-aitta mutta toisissa lautarakenteinen. Muutamissa taloissa oli sekin erikseen. Silloin sitä usein sanottiinkin luhdiksi ja se oli rakennettu erilliseksi. Jumpin vaateaitta oli pieni pimeä huone aittarivissä. Siellä vaatteet riippuivat nauloissa ja orsissa. Siellä haisi myös aina suopursulle. Suopursusta haihtuvien aromien uskottiin pitävän koit poissa villavaatteista. Nämä aitat olivat hirsistä tehtyjä ja nurkkien alla oli kivet. Kooltaan aitat olivat pienehköjä ehkä 4x5 metriä.

Muistan kuinka isäni halusi purkaa sen vanhan aitan joka oli siinä meidän puolella. Siellä oli hevosen ja lehmien pääkallojakin ja leikeissämme näitä näkyi aika usein. Nämä luut, joita oli säilytetty Jumpin emännän määräyksestä! Näin oli aina tehty! Luista oli ennen jauhettu lannoitetta mitä kyllä käytettiin yleisesti vielä viisikymmenluvullakin. Nimittäin luujauhoa. Luujauho jauhettiin aikanaan kai käsikivillä mutta kai sitä jauhettiin oikein myllyssäkin. Se oli aika haisevaa tavaraa kostuessaan mutta kuivana se oli helppoa levittää pellolle. Siihen aikaan käytettiin myös fekabiittia, kalkkityppeä ja tuomaskuonaa lannoitteina. Väkilannoitteita olivat jo silloin myös superfosfaatti, kotkafosfaatti ja oulunsalpietari. Nimitys ”väkilannoite” vaihtui kai vasta kuusikymmenluvulla ”apulannaksi”. Ei ollut ensin saatavana nykyisiä ns. seos lannoitteita eli apulantoja joissa oli useampia kasvien tarvitsemia ravintoaineita. (Isäni toimesta ne luut hävitettiin kun aitta purettiin, haudattiin jonnekin.)

Sen aittarivin toisessa päässä oli liha-aittana pidetty hirrestä tehty osa joka myös purettiin. Lihaaitassa lihat säilytettiin silloin puisissa suurissa tiinuissa. Lihat olivat teurastuksen yhteydessä, riiputtamisen jälkeen, paloitetu sopiviksi ja suolattiin karkealla merisuolalla. Oli kuivasuolaustakin, eli ”tönkkösuolausta” mutta suurin osa suolattiin ”kovaan” eli vahvaan suolaveteen. Ennen käyttöön ottoa ja ruuaksi valmistusta suolattu liha piti liottaa vedessä että suolaa poistui. Näin tehtiin esimerkiksi sian lihan kohdalla. Joulukinkut suolattiin pohjalle ja ne olivatkin suurimmat palat. Siellä ne suolaantuivat hyvin jouluksi. Lehmän ja sianlihat suolattiin omiin tiinuihinsa. Lihaa myös palvattiin ns. palvisaunoissa mitä kylää kohti oli muutamia ja niissä osaavat palvaajat. Palvisaunat olivat helposti palavia rakennuksia. Tarvittiin kuumuutta ja vahinkoja sattui. Palvattu liha säilyi hyvin kesällä kellarissakin.

Vaateaitassa säilytettiin talvivaatteita kesän ajan ja kesävaatteita talvella. Suopursulle se haisi sen muistan. Suopursu tuoksui voimakkaalta ja piti koit loitolla. Vaatteiden väliin laitettiin suopursun oksia. Vaatteet puhdistettiin hyvin. Sarkavaatteista saumat harjattiin nöyhdästä puhtaaksi ja ne ripustettiin orsiin tai koukkuihin riippumaan. Pimeässä hyvin tuuletetussa aitassa vaatteet säilyivät hyvin. Miesten vaatteet olivat silloin lähinnä mustaa sarkaa suorat housut ja pikkutakki sekä puolipitkä sarkatakki. Vain herroilla oli koko puku. Tämä oli vähän paremman miehen juhlavaatekerta samalla. Lisäksi oli isännillä ”pomppa”, puolipitkä takki, jota käytettiin talvella. Oli myös sellaisia pomppia joissa oli lampaan nahkainen vuori lämmittämässä. Talvella päässä oli turkislakki useimmiten ”Koivistolais mallinen”. Sellainen mistä kovilla pakkasilla sai reumat alas korvien suojaksi. Talvilakkeja oli myös armeijan mallisia karvalakkeja missä korvalliset sai alas ja leuan alta hihnalla kiinni. Kesällä miehillä oli päähineenä lippalakki joka korvattiin hatulla häissä ja muissa juhlissa. Kesäpuvut olivat keveämmästä, ohuemmasta kankaasta kuin talviasut. Paljon käytetty kangas miehillä oli molski joka oli hieno kangas. Useimmiten tumman sinistä. Suutarin tekemät kengät ja saappaat oli jokaisella. Juhlakengät olivat nahkakengät ja tavallisesti käytettiin saappaita. Kumiteräsaapas oli joka säähän, kuiville keleille oli nahkasaapas ja huopikkaat talvi pakkasille. Oli tosin myös ”jatsarit” eli sellaiset mustasta nahasta tehdyt joissa oli varsissa taittelu nilkan kohdalla ja ne olivat juhlaikäyttöön. Sadetakkeja ilmestyi näihin aikoihin, oikeita ”Sydvestejä” jotka olivat ”öljykankaasta” tehtyjä. Sanottiin myös ”tervakankaaksi”. Sellainen takki oli painava ja kankea. Sydvestit riippuivat talven vaateaitassa eivätkä näin ollen painuneet taitoksille vaan pysyvät suorina.

Fällyt säilytettiin myös aitassa kesällä. Fällyt olivat usein niin kuin paksut peitot tai sitten ne olivat kudottuja mattoja joita oli kaksi ommeltu laidastaan kiinni. Kolmas mahdollisuuskin oli nimittäin että fällyt olivat muuten kuten edellä mutta sisäpuoli oli lampaantaljasta jotka oli parkittu ja muokattu karvoineen. Näitä käytettiin eniten kait rekiajeluissa lämmikkeenä jolloin puhuttiin ”lammasnahka fällyistä”. Kesäaikaan niitä käytettiin kun nukuttiin luhdeissa tai aitoissa.

Jumpin aitta oli sillä meidän tonttiin kuuluvalla osuudella sen vanhan navetan ja tallin päässä. Pihan rakennukset olivat aikanaan neliössä niin kuin oli ollut tapana. Ne olivat ihan lahot ja katot vuotivat joten ne purettiin kai 1950. Isäni joutui rakentamaan pienen aitan meidän uuteen ulkorakennukseen. Siihen oli Jumpin emännällä elin ikäinen nautinta oikeus. Syytinki siis! Ilman tätä suullista sopimusta ei vanha mamma olisi myynyt lisä osaa tonttiimme silloin 1949 eikä olisi antanut lupaa purkaa aittaansaakaan vaikka se oli kokonaan meidän puolella. Vanha emäntä vaati aittaansa siirrettäväksi liha-aitan puisen lukon mutta tyytyi uuteen tehdastekoiseen muistaakseni Bodon lukkoon. Se vanha lukko avaimineen on käytössä minulla mökillämme ja hyvin toimii vieläkin!

Niitä aittoja purettaessa sieltä löytyi säilöstä ullakon orsilta isoja pitkiä kaukaloita. Meidän poikain mielestä ne olivat kuin intiaani kanootteja ja niissä kun oli melakin mukana. Jumpin talo oli ollut iso talo ja isot taikinakaukalotkin oli tehty haapapuusta sen mukaan. Meitä mukuloita ne parimetriset ja noin 40-50 senttiä leveät kaukalot kiehtoivat niin että lähdimme sellaista kokeilemaan joen rantaan siihen Pappilan mutkaan. Vesillelaskuun puuttui joku vanhempi mies ja kielsi touhun. Mihin kaukalot sitten joutuivat sitä en tiedä. Ilmeisesti rikottiin polttopuiksi.

Luhtiaittaa ei Jumpilla ollut mutta oli vielä muissa taloissa. Se oli hirrestä rakennettu usein pitkänomainen ja kaksikerroksinen. Siinä oli etuosassa pihan puolella, ulkona, portaat mistä pääsi ylös. Siellä oli nukkumatilat kesäaikaan. Se oli viileä hyvä nukkumapaikka. Usein siinä portaiden yläpäässä oli koko aitan sivun mittainen tasanne jossa oli lankku lattia ja sen suojana hirsiseinää johon oli tehty sellainen soikea reikäkin. Tältä tasanteelta oli ovet jotka johtivat nukkumapuolelle jos niitä oli useampi. Monessa oli koko yläkerta yhtä tilaa jolloin riitti yksi ovi. Tavallisesti ovissa oli vain haka kummallakin puolella niin että sisällä nukkuja oli suojassa. Tytöt nukkuivat omassa aitassaan ja pojille oli omansa. Alakerran aitta oli lukittava usein oikein sepän tekemällä lukolla varustettu jolloin avainkin oli reilun kokoinen. Talvella se oli kuivaa varastotilaa vaikei siellä mitään läm-

mitys varusteita ollutkaan. Ikkunoita ei ollut myöskään vain useimmiten yksi luukku ehkä 30 x 30 senttiä. Tämän sai suljettua puisella liukuluukulla. Luhtiaitan alaosa oli tavallisessa varastokäytössä, usein siinä oli vaateaitta tai vilja-aitta.

Suurissa taloissa oli kaikki mainitut rakennukset mutta pienemmissä vain ne mitä tarvittiin.

14. MAITOTINKI KOUHILTA.

Silloin neljäkymmenluvun lopulla oli Kouhin navetta juuri uudistettu. Se oli oikein tiilestä muurattu komia ”pytinki”(rakennus). Sen toisessa päässä oli silloin vielä outo ja uusi AIV-rehu torni. Artturi Iivari Virtanen oli kehittänyt liuksen jolla hän hankki itselleen Nobelin- palkinnon (1945) ja lehmät saivat tuoreruokaa talvellakin. AIV-liuos sai nimensä tämän miehen nimen alkukirjaimista ja se oli silloin uusinta uutta maataloudessa. Kouhi oli tässäkin suunnan näyttäjä ja muistini mukaan ensimmäinen AIV- torni Merikarvialla olikin tämä. Maakuoppia samassa tarkoituksessa oli jokuisissa talloissa. AIV-liuos tuotiin sellaisissa isoissa lasipulloissa joissa oli pajukori pullon suojana, kait se veti ehkä 30- 50 litraa. Tämä liuos kaadettiin tuorerehun päälle. Sitä ei saanut lapset katsoa kun hommassa tuli pahanhajuista kaasua ilmaan.

Kouhin karja oli Ayrshire- rotua. Sellaista musta-ruskea-valkoista rotua jota oli vasta harvassa paikassa silloin! Enimmäkseen oli ns. maataislehmiä jotka olivat pienempiä kooltaan ja jotka tuottivat vähemmän maitoa. Kouhin lehmät olivat komeita sarvipäitä mutta maataislehmät olivat ”nupoja” eli sarvettomia.

Silloin viisikymmenluvulla oli tavanomaista että maapaikoissa oli lehmä. Jos maitoa tuli niin ylimääräinen myytiin. Yleensä lehmät olivat nupopäisiä eli sarvettomia maataisrotua. Kesäisin lehmä näki laitumilla joten niitä oli helppoa verrata. Näistä lehmistä oli suurin osa ruskeita tai vaalean ruskeita mutta muistaisin jollain olleen myös mustan lehmän. Vanhoissa lehmän tai kahden navetoissa käytettiin puisia ”kytkyjä” millä lehmä oli kiinni parressaan. Kytky oli kuusen oksasta taivutettu niin että luokka oli niskassa ja leuan alla oli poikkipuu. Poikkipuussa oli keskellä alaspäin oleva pulikka, joka pyöri kuin leikari, ja jonka päästä lähti köysi. Vasikoilla käytettiin myös kytkeyä silloin kun ne olivat kasvaneet suuremmiksi eikä enää voitu pitää niitä ”ketassa”(karsinassa). Silloin viisikymmenluvulla yleistyivät kolmihaaraiset ketjusta eli ”kättingistä” tehdyt riimut lehmien kiinnipitoon navetoissa. Muistan kuinka eräässä talossa oli vielä neljäkymmentä luvun lopussa navetta yhdelle lehmälle ja parille lampaalle. Se oli harmaa pieni latomainen pienikokoisista hirsistä rakennettu. Ilman ikkunoita ja tavallisella lauta ovella varustettu. Sen lämmitys hoitui eläinten jätöksillä mitä ei talven aikana korjattu pois. Lampaat pärjäsivät hyvin omassa ketassaan missä kuivikkeet nostivat pohjaa mutta lehmä oli vaikeuksissa. Se joutui seisomaan keväällä niin että peräpää oli korkeammalla kuin etujalat, lähes metrin ero! Se touhu loppui silloin keväällä kun jouduttiin luomaan lanta ensin pois että lehmä mahtui matalasta ovesta. Se oli yksinäisen naisihmisen hoitoa ja parhaansa yritti mutta semmoinen karjan pito kiellettiin poliisien toimesta. Tämä ei ollut ainoa kylmä navetta mutta viimeinen minun muistini mukaan jota käytettiin.

Silloin oli tapana että tehtiin sopimus kuka mistäkin talosta maitoa sai eli ”tinki”. Silloin tarvittiin kaksi saman kokoista maitokannua, peltistä tinattua tai alumiinista kannua. Oli muutamilla oikein emaljoitukin. ”Tinki” toimi vaihto periaatteella. Haettaessa uutta ”lehmän lämmintä” maitoa, se oli laitettu saajan nimellä varustettuun kannuun ja samalla jätettiin tyhjä itse puhtaaksi pesty kannu tilalle toiselle hyllylle, kansi auki ja kannu väärinpäin niin että tuulettui.

Meillä oli maitotinki Kouhilta missä oli paljon lehmä, olimme siis Kouhin ”tinkiläisiä”. kuten reilut parikymmentä muutakin naapurustossa. Kotini oli Kouhin naapurissa. Maito maksettiin muistaak-

seni kerran viikossa mutta hintaa en muista! Minä hoidin enimmäkseen vaan haun. Maito oli hyvää ja kermaista eikä mitään ”pluttanaa” tai ”joppia”. Maidon rasvaprosentti määritti maidon hyvyyden. Mitä korkeampi prosentti sen parempaa! Samat talot lähettivät maitoa myös meijeriin ja saivat tarvittaessa ”joppia” eli kuorittua maitoa vasikoille juotettavaksi. Tätä usein ”plantattiin” eli ”lantratettiin” vielä vedellä jos vasikoita oli monta. Kunnon lehmänmaidosta sai hyvää viiliä tehtyä! Oikein semmoista mihin tuli paksu kerma päälle. Samoin kahviin tarvittava kerma kerättiin kuorimalla lusikalla maidon päältä seuraavana aamuna. Maitoa säilytettiin kotona kesällä kellarissa tai kaivossa ja talvisin kylmäkomerossa.

Isossa karjassa kuten Kouhilla poiki aina välillä lehmiä ja silloin saatiin ternimaitoa josta valmistettiin ”Uuni Jussia”.

Siihen aikaan ei ollut kylmälaitteita mutta kekseliäisyyttä kyllä. Silloin nimittäin talviaikaan, saatiin kylmää tuulettamalla maitohuonetta. Kesällä taas käytettiin jäitä jotka oli talvella sahattu joesta tai merestä. Siihen sahaamiseen oli oikein jääsaha. Samoin oli isot niin kuin tukkisakset jotka oli varta vasten seppä tehnyt jäiden nostoon ja kolmijalka joka oli pystytetty jälle antoi nostovoiman parin ”plokkin” avulla. Tässä oli yhteishenkeä niin että samalla kertaa nostettiin useammalle talolle jäätä. Saatiin hyvä työporukka miehiä ja hevosia jolloin työkin sujui. Jäät ajettiin hevosella talvella sellaiseen varjopuolen paikkaan rakennuksen seinän vierelle. Yleensä pohjoisen puolelle. Ne sahatut jääkuutiot pakattiin viereen ja peitettiin sahan puruilla paksusti. Kesällä sieltä oli hyvä jääpiikillä tai tuuralla lohkoa jäitä veden joukkoon. Maitohinkit laitettiin jääveteen, jään palasia joukossa, jäähtymään.

Normaalisti joka navettaan tai paremminkin merikarvialaisittain ”navettoon”, kuului siihen aikaan navettakeittiö missä oli iso muuripata veden keittämistä varten. Kuumaa vettä tarvittiin yleiseen puhtaanapitoon niin lehmien kuin käytettyjen astioidenkin. Lypsy tapahtui käsin vetelemällä ja sen vuoksi Kouhillakin oli useampi navettapiika. Lypsy täytyi saada ajallaan suoritetuksi. Puhtaudesta pidettiin kiinni joka navetassa. Joka kesä navetan seinät pestiin ja taidettiin maalatakin valkoisella liitumaalilla. Tähän siisteyteen kuului myös karpäspaperit roikkumassa ihan kuin kodeissakin. Tämä oli noin kymmensenttistä leveydeltään ja 60-80 cm pitkä joka vedettiin pahviputkesta suoraksi ja missä oli molemmiin puolin liimaa mihin karpäset jäivät kiinni. Kotelo oli väriltään ruskehtava ja liimapaperi oli läpikuultavaa ruskeata. Nämä olivat tehokkaita karpäsen pyynnissä ja kun muuta ei ollut niin näinkin toimeen tultiin. Ruskea liimainen karpäspaperi missä oli kuolleita karpäsiä vaihdettiin silloin tällöin.

Usein tämmöisestä tinkimaidosta kurnuttiin itse voita omaan käyttöön, tehtiin juustoja ja viiliä. Viiliä tehtiin kesäaikaan ja siihen tarvittiin alkuun ”siemen”. Eli saatiin viilipiimää joka kävi siemeneksi (juureksi) ja jatkossa aina vähän säästettiin seuraavan päivän viileihin. Viilin tai ”fiilin” teko oli tästä syystä jatkuvaa koska muuten olisi siemen kadonnut. Toisaalta viili happani hyvin kesäaikaan. Oli oikein omat ”fiilipunkat” mihin sitä tehtiin. Osassa taloja oli saviset, poltetut ja lasitetut kupit tähän. Meillä oli lasiset astiat joihin tuli aina kerta-annos joka oli sen suuruinen kuin maitoa riitti tasan joka kippaan ja yhteen vara kippaan että ”juuri” säilyi.

Saatiin siitä tinkimaidosta kahvikermatkin päältä kuorimalla. Kaikkea kermaa ei kerätty vaan osa sekoitettiin maitoon ”takaisin”. Silloin ei ollut jääkaappeja, meilläkin toimi kerman ja maidonkin säilytyksessä ”kylmäkaappi” eli komero mikä oli rakennettu niin että siinä oli hyvä tuuletus ja näin saatiin hyödynnettyä ulkoilman kylmyys. Keväisin ja syksyisin oli kermapullo tai voi usein ikkunan välissä säilytyksessä. Siinä ne pysyivät viileässä tai ainakin viileämmässä kuin sisällä ja säilyivät siinäkin! Kesällä tuuletettiin öisin. Kesäaikaan lisäksi kermapullo ja maitokannukin vietiin kaivoon mikä myös pysyi aina viileänä. Tavarat laitettiin ämpäriin ja laskettiin köyden varassa kaivoon. Joskus laitettiin kermapullo narun päässä kaivoon mutta naru hiertyi kaivon reunakiviin ja koko pullo putosi.

Ternimaito jota saatiin lehmien poikiessa oli hienoa. Siitä tehtiin ”Uunijussia” jota syötiin kanelin ja sokerin kera. Se oli juhlaa kun sitä saatiin. Kouhin emäntä Senja piti huolta että mekin saimme silloin kun sitä oli.

Lehmät tarvitsivat juomavettä laitumilla. Jos ei ollut luonnonvettä, jokea tai lampea, niin vesi kannettiin tiinuun lehmien juotavaksi. Hyvin usein vesi kannettiin ämpäreillä jostain lähellä olevasta lähteestä tai purosta. Ämpärien kannossa oli kätevä apulaite ”Ämmänlänget” nimellä kulkevat joilla kantoi mukavasti kaksi ämpäriä kerralla. Näitä olen nähnyt kahtakin mallia. Vanhempi malli lienee poikkipuu, noin metrin mittainen, mihin oli keskelle kalvettu niskan kokoinen kolo ja se suippeni molempiin päihin. Päissä oli kolot ämpärin kettinkiä tai narua varten. Kannaessa sovitettiin ensin laitteen niskaosa kohdalleen jonka jälkeen sovitettiin ämpärien ketjut niin että sai kantaa ämpärin kahvasta selkä suorana. Näin vesiämpärien paino jakaantui selän ja käsien varaan kannettaessa. Toinen oli sama idea mutta siinä oli niskapuu korvattu kahdella kaareksi taivutetulla ohuella kuusi-näreellä mitkä oli päistään sidottu yhteen ja kaarien väliin oli kiristetty pari kangasvyötä jotka sopivat olkapäille. Ämpärien ripustus oli kaarien yhteen sidotuista päistä ja toimi kuten edelläkin. Periaatteessa se ämpärien korkeus säädettiin niin että kun mies nousi pystyyn länkien kanssa niin ämpärien pohja nousivat sopivalle kantokorkeudelle. Näitä oli monessa talossa vielä viisikymmenluvun alussa. ”Ämmänlänget” oli ehkä siitä johtuva nimitys kun naiset enimmäkseen silloin kantivat vedet.

Silloin oli maantien varsilla tavallinen näky maitolavat. Niissä oli hiukan yksilöllisiä malleja ja väritkin vaihtelivat. Niiden kohdalta erkani pikkutie taloon joten maitolavat olivat eräänlainen viitoitus järjestelmä. Siitä maitoauto haki hinkit meijeriin ja palautti vanhat tyhjänä sinne. Semmoisiakin lavoja oli missä ei ollut kuin tasanne mihin maitohinkit nostettiin ja mistä niitä oli helppo nostaa suoraa auton lavalle. Oli toki oikein katettujakin lavoja missä oli takaseinä ja sivut mutta tienpuolelta auki ja mihin oli kunnon portaat mitä pitkin maitohinkki oli helppo nostaa sinne. Kouhilta maitoauto haki suoraa navetalta maidon kun siihen oli hyvä ajaa ja se pidettiin aina talvisin hyvin aurattuna. Siihen aikaan isoissakin taloissa, jos ne olivat sivussa isolta tieltä, maitohinkit kuljetettiin lavalle maantien varteen yleensä ”maitorattailla”. Maitorattaiksi sanottiin sellaisia rautaputkirungolla olevia lavakärkyjä missä oli kaksi polkupyörän rengasta renkaina. Niissä oli sellainen siirrettävä poikkiputki millä sai maitohinkit pysymään paikallaan sopivasti. Lava oli tehty ohuesta laudasta tai rimasta. Kooltaan lava oli sellainen 60- 100 senttiä leveä ja pituutta 120 senttiä mutta oli niitä pidempiäkin. Muistan nähneeni liki parimetriset. Ne olivat talon mukaan eli paljonko maitohinkkejä oli. Viisikymmenluvulla näillä kärkyillä kuljetettiin täydet maitotonkat pitkiäkin matkoja sivutietä päätien varressa olevalla maitolaiturille mistä tuli takaisin edellä mainitut tyhjt hinkit. Jos oli meijeristä tilattu taloon juustoa tai voita niin se oli pistetty tyhjään hinkkiin missä se hyvin säilyi seuraavaan päiväänkin. Joppia eli kurria tuotiin myös Meijeristä silloin kun talossa oli vasikoita. Vasikan juomaksi kuorittu maito sopikin. Maitohinkki oli kait kolmekymmentälitrainen astia, raudasta tai alumiinista tehty ja tiiviillä kannella varustettu. Oli niitä muitakin kokoja, yhden, kahden, kymmenen ja kahdenkymmenen litran hinkkejä olen nähnyt. Oli niitä sellaisiakin jotka olivat rautaa, suurin osa, mutta viisikymmenluvun uutuus oli alumiini. Siitä tehtiin silloin kattilat ja kannut jotka todettiin tosin myöhemmin myrkyllisiksi ja poistettiin käytöstä. Niistä kun liukeni jotain ainakin keitetessä. Maitotonkat poistuivat käytöstä kun paikallismeijerit alkoivat yksi toisensa jälkeen lopettaa toimintaansa. Tuli keskitettyjä suurempia kokonaisuuksia jotka keräsivät isommalta alalta maitonsa ja keruuseen tuli tankkiautot. Navettoihin tulivat kehityksen myötä lypsykoneet ja karjakkujen ja navettapiikojen ammattikunta karsiutui vähiin.

Maitopullot, sellaiset ruskealaiset litran pullot, tulivat käyttöön kuusikymmenluvulla. Niissä oli tinapaperista tiivis prässäty korkki. Kermapullot tulivat samaan aikaan sellaiset samasta ruskeasta lastista valmistetut ja samanlaisella konetekoisella korkilla umpioidut. Vetoisuus taisi olla kaksi desilitraa. Seuraava kehitysaste oli muoviset litran pussit ja niihin myytiin oma muovikaadin missä pus-

si pysyi tämä ilmeisesti oli seitsemänkymmenluvulla. Sitten olikin vuorossa tämä nykyinen pahvitölkki.

15. KEINOSONNI ELI SEMINOLOGI.

Silloin viisikymmenluvulla oli monissa taloissa lehmä tai kaksi mutta Kouhilla oli iso karja Ayshire lehmiä. Kouhilla oli palkattuna myös karjakko ja runsaasti piikoja. Navettapiiat olivat oma ryhmänsä ja sisäpiiat olivat omansa.

Navetta oli oikea tiilistä tehty ja kunnollinen. Oli Merikarvialla moniakin taloja joissa oli useampia lehmiä mutta Kouhilassa oli eniten! Samoin oli renkejä ja piikojakin Kouhilassa paljon.

Muistan kuinka pikkupoikana olin nähnyt kuinka lehmä vietiin sonnin luo. Maatiaislehmä vaati saman rotuisen sonnin. Sonneja oli kylässä muutama. Viisikymmenluku toi tullessaan ”keinosonnin” mitä me lapset emme oikein ymmärtäneet, eikä ollut välisikään. Se liittyi rodun jalostamiseen ja silloin esimerkiksi Kouhilla oli valkokirjavia ”Ayshire”- rotuisia lehmiä. Niiden maitomäärät ja rasvaprosentit olivat paremmat maatiaislehmiin verrattuna. Maatiaislehmiä oli silloin suurin osa lehmistä. Silloin vielä käytettiin hyvin yleisesti laitumina niittyjä ja metsiä. Kouhilla oli aidattuna oikein peltoja laitumiksi missä lehmät saivat laiduntaa ja niitä vaihdettiin aina uusiin alueisiin kun vanha oli syöty.

Merikarvialla tämmöisessä tehtävässä, keinosiementäjänä eli seminologina oli Unto Härö. Hän hoiteli merikarvialaisten lehmien lisääntymisen. ”Keinosonniksi” häntä nimitettiin. Hän asui naapurissamme Häyrisellä viikot ja meni viikonloppuisin kotiinsa jonnekin.

Meitä poikia kiinnosti Härön auto joka oli Volksvagen, kuplamalli. Ne yleistyivät seminologien mukana jotka saivat niitä työnsä puitteissa. Se oli heillä luontaisena, niin käsitin ja aina kun joku niistä autoista tuli myyntiin niin se meni heti kaupaksi. Seminologit olivat hyviä autonkin mainosmiehiä ja mannekiineja sillä Volkkarit levisivät ympäri suomen.

Sellaisen ”folkkarin” isänikin osti siinä viisikymmenluvun puolivälissä. Taisi olla 1952 mallia ja käytetty kun se meille tuli. Se oli musta väriltään ja kahdella pienellä takaikkunalla varustettu. Vaihdelaatikko toimi välikaasulla joten vaihtaminen oli konstikkaampaa kuin nyt. Sen lämmitys laite oli hepponen. Se oli saksan oloja varten tehty. Ensin sillä ajeltiin talvella huopasaappaat jalassa ja vaihdettiin pikku kenkiin vasta perillä. Tuulilasin puhaltaja jaksoi juuri ja juuri pitää auki osan ikkunaa. Isäni hankki siihen lisälämmittimen, oikein bensa käyttöisen! Silloin se oli lämmin mutta polttoainetta kului tosi runsaasti. Kerran lämmitin unohtui pakkasella päälle kun isä poikkesi johonkin. Viipyi vähän aikaa ja auto pysäsi välille. Isä ihmetteli mikä tuli kun auto sammui. Syy selvisi, vaikka hän oli päivällä käynyt tankkaamassa niin bensa oli loppunut! Silloin isä poisti lämmitimen.

Tuli mieleeni. Kerran eräs kirkkoherra oli autolla liikkeellä ja auto pysähtyi. Auto hinattiin korjaamolle missä tutkimusten jälkeen selvisi polttoaineen loppuminen pysähtymisen syyksi. Kirkkoherra oli saanut auton juuri käyttöönsä ja kysyikin asentajalta: ”Onko se vaarallista ajaa ilman bensa?”

Rovasti Innolakin osti itselleen ”volkkarin” joka ristittiin kansan keskuudessa ”Metusalemiksi”. Aikanaan hän vaihtoi uuteen ja silloin Kouhin Kosti osti sen sahan puuostajalle autoksi ja siinä se palveli vielä vuosia. Nimi ”Metusalem” kylläkin jäi kyseiselle kulkuneuvolle.

Siihen aikaan kuulemma tapahtui kerran kun joku vei ”Volkkarin” korjaamolle että vanha remonttimies avasi nokkapellin ja totesi ettei tässä ole konetta ollenkaan! Taisi olla ensimmäinen auto missä oli moottori perässä!

16. PAPPILAN LAMPUOTINA.

Muuttaessamme Merikarvialle oli rovastina Väinö Raitala joka hallitsi pappilaa yhdessä Anni vaimonsa kanssa. Heillä ei ollut lapsia. Ruustinna oli nuorempi kuin rovasti.

Raitalan jälkeen valittiin 24.9.1954. Merikarvian kirkkoherraksi Teuvo Innola. Hänen aikanaan Pappilan pihaa remontoitiin. Maantie kulki ennen suoraa pihan läpi ja nyt se muutettiin kiertämään piha kokonaisuus. Kiertotie otettiin käyttöön 1.10.1955. Tämä olikin varmaan hyvä ratkaisu Innolan lasten vuoksi. Piha muuttui ratkaisevasti turvallisemmaksi. Ei ollut mukavaa kun liikenne oli koko ajan vuosien myötä vilkastunut. Hevoset korvattiin autoilla.

Silloin ennen linja-autot vielä ajoivat Värenmäeltä, E. V. Lehtosen Korjaamon nurkalta vasemmalle Häyrisen kaupalle. Siitä suoraa Kouhin ja Jumpin ohi pappilan kautta joki rantaan, siitä ohi Paloaseman Kunnanmäelle ja siitä yli risteyksen Satakunnan Osuuskaupan ja Ol. Kansan välistä Kirkon ohi Satamaan. Sitten tie tulikin nykyiselle paikalleen eli kiersi Pappilan ja yhtyi Rantatiehen Paloasemasta viisikymmentä metriä Kunnanhuoneelle päin. Takaisin Satamasta reitti kulki usein esimerkiksi Ojalan neljän vuorolla suoraa ohi Kirkon ja Kunnan talon ”ristiltä” (risteyksestä) suoraa Ojalan mäelle. Autot jäivät talliinsa Ojalaan josta seuraavana päivänä taas oli lähtö ensin satamaan mistä oli lähtöaika ja sitten vanhaa reittiä Poriin. Tämä kierto vanhan tien kautta lopetettiin kai viisikymmenluvun puolivälin tienoilla. En muista varmaksi koska linja-autojen kulku muuttui niin ettei tarvinnut enää kiertää Jumpinmäen kautta vaan ajettiin suoraa Ojalasta Kunnanhuoneelle ja Satamaan.

Näihin aikoihin Innola kerran tarjosi isälleni muutamaa sarkaa vuokralle pappilan pelloista. Anttilan Väinö oli perheineen muuttanut Jokisivuile ja viljeli siellä omia peltojaan. ”Lampuoti” oli määritelmä mitä käytettiin maan vuokraajasta joka viljelläkseen niitä vuokrasi ja maksoi vuokran tuotteissa. Tässä tapauksessa sanaa käytettiin leikkimielisenä entisten aikojen muistoksi. Näin minun työllistämiseni kesällä oli samalla hoidettu!

Isäni oli idearikas mies ja niin hän päätti kokeilla kaalin ja vihannesten viljelyä. Meille rakennettiin pieni kasvihuone ehkä 1954 taimien kasvattamista varten ja lämmön lähteeksi siihen muurattiin kaksi ”savupiipua” jotka kulkivat pitkin maata. Nousten koko ajan muistaakseni pari kolme senttiä metriltä. Näin syntyi vetoa ja toisaalta kun uuni oli kasvihuoneen alapäässä missä puita poltettiin ja ylös pystyyn nouseva varsinainen piippu johon kanaalit yhtyivät oli toisessa päässä voitiin ajatella lämmön kiertävän kun pellin laittoi piipussa kiinni. Tämä alkeellinen kasvihuoneen lämmitys oli alun perin saksalainen systeemi. Isäni oli nähnyt sellaisen Loimaan Hirvikoskella serkullaan Erkki Koppisella jolla oli puutarhansa Loimijoen penkassa. Lähellä Ferrarin naulatehdasta. Se toimi hyvin kun kasvihuone oli sijoitettu nousevaan mäkeen. No meillä se oli tasamaalla vain pienellä nousulla eikä se kostuttuaan oikein suostunut vetämään. Vaikka sanottiinkin ”Savun selkä on notkea” niin kostea piippu teki helpolla ilmalukon ja vaati paperin polttamista alkuun että rupesi vetämään. Polttoaineena oli puolikas halko ja kantojen lohkot. Toimi kuitenkin niin että saatiin kaalin taimet kasvatettua. Kasvihuone oli silloin yleistä ns. kurkkuhuone mallia. Se oli kolmion muotoinen päätyleikkaukseltaan ja sen lasiset lappeet alkoivat maan rajasta sokkelista ja ottivat yhteen harjassa. Kasvoi siinä kurkkuakin ja retiisiä sekä salaattia.

Niille ei vaan ollut markkinoita vielä Merikarvialla, joten mitä itse ei syöty sen isäni jakoi tutuille. Siihen aikaan ei vitamiinit olleet pop vaan ruoka, hyvä ja ravitseva, oli ajatuksissa. Sanottiin ettei vihanneksia syöden jaksa halkoja hakata! Kalaa käytettiin Merikarvialla paljon.

Niin me sitten olimme ”Pappilan lampuoteina” (maanvuokraajina) ja viljelimme keräkaalia, kukkakaalia, parsakaalia ja ruusukaalia. Useita eri lajikkeita kustakin että sato jaksottuisi. Keräkaalista viljeltiin kesä ja talvilajikkeita. Keräkaalia osattiin käyttää mutta kukkakaalia meni vain vähän, par-

sakaali ja ruusukaali syötiin itse, ne olivat niin outoja ihmisille. Sipuli oli siihen aikaan ns. ryväsipulia eli yhdestä istukkaasta paisui monilukuinen ”ryväs” sipuleita syksyksi. Ruohosipulia jokainen kasvatti sen mitä tarvitsi pihallaan jossain nurkassa. Kukkien taimia ei siihen aikaan paljoa tarvittu. Ne ostettiin siemenpusseissa ja kylvettiin suoraa maahan. Pari kesää hommaa tehtiin kunnes isä uskoi ettei kannata, kun siitä ei saanut mitään. Eivät ihmiset tarvinneet silloin vihanneksia. Koko touhu lopetettiin. Muistan kuinka äitini aina kylvi keväisin itselleen kukat, asteri, leijonankita, leukoija ja ”Ringensblumma” eli kehäkukka olivat hänen suosikkejaan. Monivuotisista kukista muistan leimukukat, vuorenkilvet, tiikerin liljat joita myös Keisarin liljaksi ja ruskoliljaksi sanottiin, malvaa oli valkeaa ja punertavaa. Kieloja oli kait tuotu metsästä kuten valkovuokkoa ja sinivuokkoakin. Narsissia oli monessa pihassa samoin vanhoja Siperian liiriksiä. Yleensä näitä monivuotisia lisättiin niin että saatiin joltain alkuja mistä niitä kasvatettiin. Koriste pensaista muistan juhannusruusun, kurttulehtiruusun, hansaruusun sekä orjanruusun joka kasvoi villinä. Yleisin taisi olla syreeni jota oli valkeaa ja sinistä sekä jasmiinia jota oli muutamien talojen pihoissa. Muistan myös villiviiniä, sitä tavallista, sekä humalaa olleen Merikarvialla muutamissa taloissa. Ojalan, Kouhin ja Näsin pihojen muistan olleen niitä missä oli eniten koristekasveja.

Siihen aikaan Merikarvialla oli Ylikylässä Rantalan Nestorilla (k. 1951) kasvihuone joka oli kesäaikaan käytössä siinä seinän vierellä. Se oli oikeastaan lämmitettävä kasti jonka toinen sivu oli talon seinää. Näin sinne sai lämpöä talosta ja aurinkoisella puolella oleva sijainti taltioi niin saatavan lämmön. Toinen puutarha oli Aittamäellä Harvalassa, aloitti kai 1952 ja kolmas kasvihuone oli meillä ”Jumpinmäellä”.

Rantalan kasvihuoneet nykymuodossa rakennutti Risto Rantala siihen lähelle kirkkoa. Ensimmäisen, asuintalon yhteydessä olleen kasvihuoneen hän rakensi ehkä viisikymmenluvun alussa. Viisikymmen- ja kuusikymmenluvun vaihteessa tehtiin se silloin isompi huone. Ehkä se oli 1959. Olin itse lasittamassa sitä lomallani ja hanslankareina olivat Heikki ja Lauri Hakosalo. Rantalan puutarhassa oli kolme sukupolvea jotka viljelivät nimittäin isoisä Nestori, poika Risto ja pojanpoika Reijo joka myi sen sitten vieraalle. Puutarha on edelleen toiminnassa.

Muistan kuinka Rantalan Risto pyysi minua kerran talkoisiin. Olin silloin puutarhaharjoittelijana Porissa mutta tullut juuri käymään kotona. Silloin Vassalla tulvi ja vettä tuli heidän talonsa alla olevaan kellariin missä joulutulppaanit ja hyasintit olivat juurtumassa. Tämä tapahtui viisikymmenluvulla, ehkä 1958 ja olin käymässä kotona. Olisiko ollut marraskuun loppu tai joulukuun alku. Pumppu oli jaksanut siihen asti hillitä veden nousua mutta sinä iltana alkoi vesi nousta tosissaan. Kannoimme kukkasipulit heidän olohuoneeseensa lattialle. Ei ollut muuta mahdollisuutta. Siinä ne valmistuisivat muovin alla kunnes voisi nostaa valoon kukkimaan. Saimme työmme tehtyä ja olimme apealla päällä koko porukka. Aamu valkeni. Tulva nousi peittäen pellon lähelle kirkon kiviaitaa. Yö tehtiin töitä, aamun valjettua Rantalan Risto, joka katseli ikkunasta pihalle missä vesi oli vetänyt jäähän, pelloille noustuaan totesi: ”Ei niin paljoa pahaa, ettei jotain hyvääkin!” Hän näki kuinka lapset olivat iloisia ja luistelivat! Se on yksi elämän totuuksia!

17. SIANTAPPO.

1950-luvun alussa oli vielä hyvin yleistä kotieläinten kasvatus kotioiloissa. Meilläkin oli kanoja, lammas joskus ja sika joka vuosi. Teurastus oli ammattitaitoa vaativaa mutta varsinaisia ammattilaisia ei Merikarvialla ollut, mutta hyviä erikoismiehiä kyllä, jotka homman osasivat.

Meillä oli usein sika kasvamassa kuten niin monella muullakin vaikei oikein tiloja siihen ollut. Sika sai ulkorakennuksesta oman karsinansa, ”ketan”, siitä liiterin vierestä. Sikaa varten ei tarvittu

lämmintä tilaa koska se otettiin keväällä kasvamaan ja syksyllä se teurastettiin. Sitä ruokittiin koko kesä ja vielä syksykin pääasiassa ruuan tähteillä ja perunoilla. Se sika oli mukava kaveri eikä niillä koskaan ollut muuta nimeä kuin sika. Isäni osasi arvata että nimellisestä siasta olisi tullut ongelma syksyllä kun tuli lahdin aika. Nytkin se oli vaikeaa!

Sika kasvoi ja kun pakkaset alkoivat loppui sian kasvatus. 1950-luvun alussa meillä kävi sian lahtaamassa Uudentalon Arkka (Aarne Uusitalo s. 14.1.1901) joka osasi homman ja teki sen siististi. Hänellä oli pienikokoinen salonkikivääri eli pienoiskivääri millä hän nätti ampui kuulan sian otsaan joka siinä vaiheessa houkuteltiin syömään vellään että maalitaulu oli mahdollisimman helppo. Nappi otsaan ja sitten alkoi kiire. Sika vedettiin pois karsinastaan ulos ja Arkka pisti isolla puukolla kurkkuun verta vuotavan reiän mistä veri otettiin talteen. Veri päästettiin suoraa kippoon mihin oli pistetty karkeaa suolaa ja sitä piti sekoittaa vispilällä jatkuvasti ettei se kokkaroituisi. Sitä sekoitettiin kunnes jäähtyi. Sisareni joutui siihen hommaan kun minä vartuin suuremmaksi ja kelpasin kaltaus hommaan apupojaksi. Muistan kuinka sisareni itki ja sekoitti verta!

Sian kaltauksessa tarvittiin kuumaa vettä mitä saatiin saunan padassa keittämällä ja se piti kiehua ennen kuin lahtia aloitettiin. Minä kannoin kiehuvaa vettä ja kaadoin vesikupilla sian kyljelle ja Arkka hoiti kaltauksen. Rautaisella vesikauhan reunalla kaltattiin karvat pois ja sian ruhosta tuli puhdas ja vaaleanpunainen. Terävällä puukolla vielä viimeistely. Tämä kaltaus tehtiin pöydäksi nostetulla sikaketan ovella jossa oli pukit alla. Arkka oli tarkka hyvästä korkeudesta joka helpotti työtä. Kun sika oli kaltattu vedettiin se roikkumaan kinneriin puuliiteriin. Meillä oli oikein oma veistettu kinneripuu .. Siinä veti Arkka sian vatsan auki ja sisäelimet otettiin talteen. Myös suolet otettiin kaikki talteen. Se oli minun hommaani kun ne täytyi tyhjentää. Suoli sidottiin kalastajalangalla päästään lujasti solmuun jonka jälkeen se käännettiin ympäri. Suoli syötettiin peukalon hangassa itsensä sisään niin että alkuperäinen ulkopuoli muuttui nyt sisäpuoleksi ja haiseva likainen sisäpuoli kääntyi ulkopuoleksi. Suolen kääntämisen olin oppinut vanhalta naiselta, Iidalta, jonka sukunimeä en varmaksi muista, olisiko ollut Järvinen. Kun hän kuoli perin homman. (Muistaisin hänen harrastaneen myös ”Kupparin töitä” eli kiersi merikarvialaisissa taloissa kuppaaamassa. Ne sarvet joita kuppauksessa käytettiin olivat muuten saman näköisiä kuin suolien täytössä mutta toinen pää oli kiinni niin että siinä oli pieni reikä. Koppaus tehtiin saunassa enkä siitä muuta tiedäkään).

Suolien kääntämistä olin katsellut monet kerrat ja auttanutkin siinä puuhassa joten osasin kyllä. Suolen pää sidottiin kiinni ja alettiin peukalohankaan syöttää suolta itsensä sisään. Näin tuli likainen sisäpuoli päälle. Suolen koon vaihtuessa tai kun tuli repeämä niin suoli katkaistiin. Pää sidottiin kalastajalangalla taas umpisolmuun niin ettei sinne sisään päässyt likaa. Puhtaus oli tärkeää. Näin sidottuja suolia piti ensin päälän puolin puhdistaa moskasta jonka jälkeen niitä liotettiin ja pestiin vedessä mihin oli laitettu olkisilppua. Oljet auttoivat pesussa. Suolet laitettiin likoomaan ämpäreihin. Niitä huuhdottiin parina päivänä että ne tulivat puhtaita. Jonka jälkeen ne jäivät kylmään veteen upotettuna odottamaan makkaran tekoa. Vettä vaihdettiin päivittäin. Suolen alkuperäinen ulkopinta joka oli sileä ja puhdas jäi makkarassa sisäpinnaksi.

Sillä aikaa kun käänsin suolia Arkka veti sian yhdessä isän kanssa riippumaan. Kiikku puu laitettiin takajalkojen kinnerjänteiden kohtaan leikattuihin aukkoihin että se pysyi. Puuta sanottiin kinnerpuuksi juuri tästä syystä ja se oli joka talossa missä oli sikakin. Sika saattoi olla isokin mutta kinnerpuusta pystyi köyden avulla ruhon vetämään roikkumaan. Meilläkin oli sellainen poikkihirsu puuvassa minkä yli köysi heitettiin ja sika vedettiin riippumaan. Ruho sai jäähtyä siinä ja jäähtymisen varmistamiseksi olikin hyvä jos oli pieni pakkahanen.

Arkalla oli omat välineet joilla hän homman teki. Saha, kirves, puukko ja veitsi jotka kaikki olivat hyvässä terässä. Työkalut olivat nättiä kääntäytynä kankaan suojaan etteivät kolisseet. Arkalla oli vähän kuin naisten esiliina jossa vyö meni kivasti reiästä läpi ja näin muodostui hyvä suojavaate ettei

lahtaja sutannut itseään. Arkka kulki polkupyörällä jonka takatelineellä työkalut kulkivat. Arkka kulki aina siisteissä vaatteissa ja vaihtoi suojavaatteet vasta meillä. Hänellä oli työhousut siinä pak - kauksessaan ja työpusero.

Jäähtyneen ruhon halkaisun Arkka teki sahalla ja kirveellään. Pää katkaistiin sylttyvärkiksi, sorkat ensimmäisestä nivelestä hernesoppaa varten ja muu ruho paloitetiin isommiksi paloiksi kun oli ensin irroitettu kinkut pois. Kinkut suolattiin tiinuihin pohjalle ja muut palat päälle tai eri saaviin. Siasta tehtiin myös rullasyllty joka voitiin keittää valmiiksi ja syödä pois jo hetikin. Yleensä tähän käytettiin sian vatsanahka jonka väliin rullauksessa laitettiin laakerinlehtiä ,pippuria ja suolaa. Tuli muuten hyvää voileivän höystä.

Veripalttua jota meillä sanottiin veripannukakuksi paistettiin uunissa osasta verta, osa tehtiin räiskälepännällä lätyiksi ja kyllä olivat hyviä, kyytipoikana kun oli puolukkahilloa! Tehtiin myös veriletuja jotka olivat ohuita ja rapeita syötäviä. Jälkiruokaa parhaimmillaan. Sylttyä alettiin keittää heti seuraavana päivänä ja äitini tekikin hyvää sianpääsylltystä.

Sisäelimistä sydän, munuaiset ja maksa keitettiin puhdistamisen jälkeen ja osa maksasta käytettiin makkaran tekoon osa keitettiin suolavedessä. Kieli keitettiin myös ja käytettiin leikkeleenä kuten osa maksastakin.

Makkaran täyte tehtiin valmiiksi. Siihen keitettiin ohrapuuroa ja joukkoon mainittuja sisäelimiä jotka jauhettiin lihamyllyllä. Tätä valmista puuromassaa sitten syötettiin läpi käden makkarasarvella suoleen jonka pää avattiin sidoksesta ensin. Suolta syötettiin samalla puristelemalla ja kun ei enää kulkenut laitettiin alkupäähän puutikku joka piti sen kiinni ja siihen asti kun massaa oli saatu mene- mään tehtiin tikulla toinen pää. Suoli katkaistiin siitä. Useimmiten makkarasta tuli n. 50 cm pätkiä. Usein suolet olivat sopivan pituisia mutta ohutta suolta pätkittiin. Täytetyt suolet nostettiin uunipel- lille ja pistettiin uuniin paistumaan. Valmis makkara oli todella hyvää. Siihen aikaa, 1950- luvulla, oli tapana että siat lahdattiin eri päivinä, usein viikonkin välein, naapurusten kesken ja ”lämpimäi- siä” vietiin naapureihin kun sika oli lahdattu. Näin silloisissa oloissa riitti tuoretta lihaa ja makkaraa pidempään koska silloin yleisin säilytystila oli kylmä komero tai kellari ja suolaus. Ei ollut pakasti- mia tai kylmiöitä. Jumpin talossa oli lapsuudessani liha-aitta missä liha säilytettiin puutiinuissa suo- lattuna.

Sian lahtajan palkka oli ruoka talosta ja hyvä pala possua! Rahaa Arkka ei koskaan huolinut.

Uudentalon Arkka osasi siis muutakin kuin soittaa torvea ja johtaa Merikarvialaisia soittajia torven soiton jalossa taidossa. Messingin purijoiksikin torvensoittajia nimitettiin!

Arkka oli myös huumorimiehiä ja eräs kylämme tavoiteltu poikamies! Arkka joskus tuskitteli meille poiketessaan että tuli väärä kaulaliina mukaan. En voi nyt mennäkään yhteen paikkaan! Isä kyseli mikä sen estää? Johon Arkka näytti kaulaliinaansa ja sanoi tämän olevan sen ja sen tekemä ! Tämän kyseisen neidin tekemä on kotona ! Arvaas mitä se sanoo jos mulla on väärä kaulaliina? Loppuu pi- an joululahjat!

Arkalla oli kaulaliinat omassa järjestyksessä joten muisti myös keneltä oli minkäkin saanut. Näin selittyy sekin miksi Arkalla oli joskus useampi kaulaliina tai kravatti salkussaan torven seurana. Silloin oli useampi kahvipaikka kierrossa samana päivänä. Ne oli niitä poikamiehen iloja!

Ojalan Vihtorilla oli myös sika kasvamassa monena vuonna. Sika teurastettiin syksyllä kuten meil- läkin ja sian ketta joka oli siinä ”pikkutallin päässä” tyhjennettiin ja puhdistettiin talveksi. Suuri oli Vihtorin ihmetys kun sian ketasta löytyi hänen kultakellonsa. Se oli huomaamatta pudonnut kun Vihtori oli käynyt useinkin sikaansa ruokkimassa. Sika oli purrut kelloa kerran ja huomannut sen ”ei syötäväksi” ja siitä oli kellon kuoressa jäljet. Se oli oikein kultakuorinen taskukello! Käymään kel- lo lähti kun siihen vedettiin veto, säilytys sian pahnoissa ei ollut vaikuttanut kelloon.

18. KANIT.

Kaneja kasvatettiin oikein isompia määriä sodan jälkeen lähinnä lihan ja nahkojen tähden. Liha oli mureaa ja hyvää mutta kanin nahat olivat heikkoja. Ei niistä kestäväää turkkia saanut. Viisikymmenluvulla oli jo isompien määrien kasvatus loppunut.

Koulupoikana innostuin kerran myös kanin kasvattajaksi. Ostin kaksi kania ja ne olivat siinä meidän pihassa. Tein itse niille verkkolaatikon katiska verkosta jolloin niiden siirto uuteen ruokapaikkaan oli helppoa. Ne kasvoivat ja komistuivat. Isä oli antanut luvan harrastukseeni sillä ehdolla että syksyllä ne syödään! Se oli tietysti haikeaa mutta kun vaihtoehto oli ettei ollenkaan kania niin tietää kumman valitsin.

Alkukesä kului ja kanit kasvoivat. Häyrisen Gunnari poikkesi taas kerran meille. Katseli kaneja ja kysyi olivatko ne myytävänä? Ei, oli vastaukseni! Gunnari katseli kaneja isäni tullessa siihen ja sanoi että olis ostanu kanit mutta poika ei myy! Isä kyselemään mitä Gunnari kaneilla? Ajatteli kuumemma viedä saareen ja syksyyn asti pitää siellä. Hän rupesi tarjoamaan parempaa hintaa ja kun hän tarjosi 1000 silloista markkaa niistä (pennit oli juuri poistettu), niin silloin myin !

Kului aikaa, elokuun loppupuolta taisi olla, kun isä kysyi Gunnarilta kuinka kanit saarella ovat viihtyneet. Hyvin ja ovat viljelä mutta eivät ne ole yhtään poikasia saaneet! Tähän minä totesin että ei kaksi urosta ole ennenkään saaneet poikasia keskenään. Gunnari väitti minun pettäneen häntä kani-kaupassa. Minä puolustelin itseäni etten minä ollut väittänyt niiden pystyvän lisääntymään koska juuri siksihän ne olivat alunperin uroksia ettei niille tulisi poikasia!

Tarkoitukseni ei ollut lisätä kaneja vain kasvattaa hyvät paistit syksyksi! Eikä Gunnari ollut kiinnostunut kanien sukupuolesta ostaessaan ne!

19. LAMMAS, VILLAT JA PELLAVAT.

Yhtenä kesänä meille päätettiin hankkia kasvatiksi lammas. Pohjarannalla siinä Ruohon Heikin kauppaa vastapäätä oli talo mistä saisin hakea isän ostaman karitsan. Otin nelikon kopan takahäkille ja pyöräilin Pohjarannalle. Täti laittoi karitsan koppaan sidottuaan ensin sen jalat yhteen kangas nauhalla nippuun. Koppa peitettiin kankaalla. Karitsa kopassa lähdin polkemaan kotiin. Jokaisen vastaanulijan kohdalla kuului kopastani BÄÄ! Vastaantulijat hymyilivät ja kysyivät onko kopasani lammas? Tietysti siellä oli lammas kun kerran BÄÄ kuului aina! Muistan kuinka korvat punaisena vastailin ihmisille!

Kotonani karitsasta kasvoi lammas ja hyvä leikkikaveri meille mukuloille. Aikanaan Arkka kävi senkin lahtaamassa ja muistan kuinka sen lihaa oli vaikea syödä! Se oli ollut niin hyvä kaveri ! Itku siinä tuli.

Lammas sai eläessään hyvät sapuskat sillä olimme silloin ”Pappilan Lampuoteja”. Anttilan Väinö oli perheineen muuttanut jo jokisivuille asumaan. Innola oli kirkkoherrana ja ei halunnut maata viljellä joten isäni vuokrasi osan ja istutimme siihen kaalia. Lammas lihoi kaalien lehdillä ja minä opin mitä kaikkea työtä on kaaleissakin ennen kuin ne ovat myyntikunnossa. Sellainen jolla ei ollut vastaavaa ruokinta mahdollisuutta saattoi silti pitää vaikka lammasta tai jopa lehmääkin. Muistan kuinka tällaiset emännät niittelivät usein teiden varsilta ojaheiniä. Piennarheiniksi tai pyörtänö heiniksi niitä sanottiin. Niistä oli oikein sellaisia sopimuksia mistä kukin niitti. Ei ne mitään virallisia olleet mutta kun tienvarsia ei tienpitäjä niitellyt tai muuten hoitanut oli homma kaikkien hyöty.

Lampaista saatiin villoja myös. Viisikymmenluvun alussa pidettiin aika yleisesti talkoita vähän kaikesta. Jos jollain oli enemmän villoja ettei niitä yksin saisi langoiksi pidettiin talkoot.

Kerran muistan meilläkin pidetyn talkoot niissä merkeissä. Naapurien emännät ja tyttäret tulivat meille yhtenä iltana rukkeineen ja karstoineen. Äidilläni ei ollut taitoa eikä välineitä käsitellä villoja mutta hän oli ostanut pari säkillistä kerittyjä villoja. Taisi olla samana vuonna kun itselläkin se lammas oli (ehkä 1950). Silloin näin kuinka villat jotka oli ensin pesty ja kuivattu, karstattiin hahtuviksi. Hahtuvat jotka olivat pyöreitä villa ”pötköjä” ,keveitä ja pituudeltaan vajaa puolimetrisiä ehkä 30 senttisiä, laitettiin koppaan löysästi päällekkäin. Karstat olivat laudasta veistetyt kaareviksi, niissä oli varsi ja toisella puolella sellaista ohuesta teräslangasta valmistettua piikkimattoa tai niin kuin ”verkkoa” mikä oli pienistä koukuista tehtyä. Niillä villatukkoa revittiin eli karstattiin kunnes se oli löyhänä hahtuvana. Kopasta kehrääjä nappasi yhden hahtuvan kertanaan rukkiin syötettäväksi ja pyörittäen hahtuva muuttui langaksi jossa ei solmuja ollut vaan säie oli yhtenäinen. Villa tuoksui lampaalle ja siinä oli rasvaa joka käsitellessä tarttui käsiin. Rukit surisivat ja naisilla oli hauskaa keskenään. Äiti toki keitteli kahvit välillä. Yhtenä iltana meidän villat muuttuivat langoiksi joista äiti sitten ehtiessään kutoi sukkia ja lapasia sekä villatakkeja. Muistan vanhimpana lapsena usein jouluna saaneeni lahjaksi sukat, äidin kutomat, joista puuttui toinen! Minä kun isona poikana ”en uskonut enää joulupukkiin” ja ymmärsin sen toisen valmistuvan joulun jälkeen ! Siihen aikaan oli tapana viedä lampaat kesäksi saariin Ouraan. Lampaiden jalat sidottiin kultakin nippuun kangas siteellä ja näin ”kapaloituna” ne kuormattiin ”rääkipaatin” pohjalle ja vietiin saareen. Syksyisin oli talkoot kun ne pahukset olivat villiintyneet kesän aikana ja ne piti ahdistaa kapeisiin paikkoihin ajamalla missä miehet ottivat ne kiinni ja jalat sidottiin taas kiinni. Saarten katajat eivät juuri kesän aikana kasvaneet kun lampaat napsivat kasvaimet suuhunsa. Monessa talossa oli silloin vielä lampaita kymmenkunta tai enemmän ja usein syksyllä niistä teurastettiin osa. Lammaskaali eli kaalisoppa missä oli lampaanlihaa oli yleistä herkkua.

Pellava oli toinen mistä tehtiin lankaa josta kudottiin pöytäliinoja ja muutakin. Pellavaiset lakanat olivat uutena karkeita ja kovia, kuin peltiä! Mutta kun ne olivat vanhoja ja kuluneita ne olivat mukavan pehmeitä! Pellavasta oli aikanaan kudottu myös paitoja, ns. rohdinpaitoja joita taiteilijat ovat ikuistaneet tauluihinsa. Ilmeisesti ne olivat samoin vasta kuluneina mukavia pitää! Pellava kylvettiin keväällä peltoon. Sen siemen oli pientä ja liukasta. Kylvä tehtiin käsin riveihin toukokuun lopulla silloin kun oli omasta tarpeesta kyse kai isommissa taloissa kylvettiin oikein koneella. Sitä perattiin ensin alussa kunnes se tukahdutti itse rikkaruohot. Se kukki kauniisti, sitä oli kahta väriä nimittäin punaista ja sinistä. Muistaisin lajin olleen ”Martta” nimeltään. Kangasta saatiin kuitupellavasta mikä kasvoi reilun puolimetriseksi. Käytettiin sitä koristekasvinakin. Syksyllä se kasvoi noin reilun puolimetriseksi ja muuttui ruskeaksi silloin se nostettiin juurineen ja sidottiin nipuiksi. Annettiin kuivua ja sitten se vietiin lammikkoon likoomaan. Annettiin kuivua ja alettiin loukutua ja lihtaus. Eli loukutuksessa hakattiin kova osa murskaksi ja lihdatessa vedeltiin murentunut kova osa pois niin että jäi vain kuidut. Niihin oli oma työvälineensä kumpaankin työvaiheeseen. Loukuttaessa oli semmoinen puu joka oli saranoitu toisesta päästä pukiin ja pellavat laitettiin siihen väliin ja hakattiin tällä puulla kunnes pellavanippu oli pehmeä. Lihtaus tapahtui semmoisella samoin toisesta päästä saranoitulla puulla joka oli telineessä vaakassa. Siinä oli alapuu ja muistaakseni lyöntipuussa oli n. 5 mm rautaterä keskellä joka osui alapuussa olevaan koloon .Väliin laitettiin pellavanippu jota kuljetettiin pituussuunnassa kunnes se oli käyty läpi koko mitaltaan ja puhdistunut karkeasti ”kuorista”. Sitten sitä pellavaa vielä suittiin sukalla ja vedeltiin häkilän läpi kunnes se oli puhdasta. Pellavaniput vietiin varastoon ja keväällä ne levitettiin hangelle jossa niiden annettiin kostua. En muista millä lailla niistä tehtiin lankaa koska meillä ne omat pellavat käytettiin rakennuksen hirsiseinissä tiivisteinä. Puhuttiin rohtimista jolla tarkoitettiin sellaista hiukan karkeaa pellavaa. Pellavaa käytettiin myös rakennuksissa tiivisteinä kun ovia ja ikkunoita laitettiin paikoilleen sekä hirsien välissä tiivisteinäkin.

Silloin sodan jälkeen käytettiin paljon hirsiseinien tiivisteinä perinteistä sammalta joka oli ensin kuivattu. Seinäsammal on se oikealta nimeltäänkin mikä siihen hommaan sopi.

20. KANAT.

Kanoja oli muutama lähes joka talossa jolloin oltiin omavaraisia. Murtomäessä siinä meidän naapurissa oli parikymmentä kanaa samoin Itäkylässä ja Alaknuussilla. Isä oli kerran jossain maatalousnäyttelyssä ja kun tuli kotiin kertoi ostaneensa 100 kanaa! Valkoinen Leghorn oli rotu ja munia tulee kuin liukuhihnalla! Näin oli myyjä väittänyt. Yleensä kanat taloissa olivat semmoisia ruskeen kirjavia tai melko vaaleita, maatiaiskanoiksi sanottuja. Tämä tapahtui kai 1953 tienoilla. Ulkoraennuksesta kunnostettiin kanala. Kanat rupesivat aikanaan munimaan kunhan ensin poikaset kasvoivat ja niitä munia vietiin sitten Häyrisen Kauppaan ja taidettiin viedä Väreillekin. Haettiin niitä kotoakin mutta yleensä isä ei niistä paljoa hintaa ottanut. Todettiin homma lopulta kannattamattomaksi. Niitä alettiin teurastaa omaan pataan. Minun tehtäväkseni tuli se homma olinhan jo iso poika. Isä kertoi kuinka helppoa kanan tappaminen on. Pyysin näyttämään kuinka homma kirveellä käy! Isä näytti, löi pään poikki palkuksella ja päästi samalla kanan irti. Kana lensi päättömänä kanalan silloin uudelle pärekatolle ja pitkään räpytti. Veri lensi katolle ja vuosia näkyi verivana katolla mustana kohtana. Meillä riitti kanoja syötäväksi kauan. Pitkään aikaan en tykännyt kanan lihasta sen jälkeen! Kanat syötiin ja kanojen pito loppui meidän osalta siihen.

21. PELLOT JA NIIDEN RAIVAUS.

Pellot kuokittiin ennen käsityönä kuokalla, neljäkymmenluvun lopulla hyödynnettiin hevosta ja sodassa opittua räjäyttämistä. Sodan jälkeen oli tarvetta pelloista koska maataloustuotteita tarvittiin ja ne oli saatava omasta takaa. Niitä ei silloin tuotu ulkomailta paljoakaan. Alettiin raivata pelloja hyväpohjaisista metsistä missä oli multavuutta. Kivet poistettiin ja metsän jäänteet, risut ja kannot poltettiin, ts. kulotettiin. Uusi peltö syvämuokattiin ”Jankkurilla” eli yksisiipisellä auralla jota veti pari hevosta. Näin saatiin uusi peltö syvämultasiseksi. Samaa menetelmää käytettiin savipohjaisilla pelloilla välillä kun maa oli liikaa painunut. Uuden pellon tekemisestä maksoi valtio avustusta eli pellonraivaus tukea. Peltöala kasvoi huomattavasti ja maatalous tuotti ruokaa kasvavalle väestölle.

Pelloja ojitetiin ensin avo-ojiin lapiolla kaivaen. Sarat olivat kapeita mutta hyvin hevospelein ajettavia, noin 10-15 metriä oli ojaväli kapeimmillaan. Tuli muotiin salaojitus. Saatiin helpommaksi pellon kunnostustyöt. Ei jäänyt pientareita. Tämä mahdollisti parihevesten ja kaksisiipisten aurojen käytön. Aiemmin oli tavallisin vain yksisiipinen aura jolloin joutui ajamaan kaksi kertaa enemmän ennen kuin sai alan kynnettyä. Tämä oli kehitystä! Myös konekaluston käyttö tuli mahdolliseksi. Ensimmäisiä tiilisalojan käyttöön ottajia oli Merikarvialla Kosti Kouhi joka yleensäkin oli maataloudenkin edelläkävijöitä paikkakunnallamme. Ensin salaojat kaivettiin käsin. Oli sellainen lapiopöytä jonka nimenä oli salaoja lapiopöytä. Tämä oli terältä kapea ja pitkä. Ensin kaivettiin alku tavallisella lapiolla ja vasta syvemmältä tällä. Näin saatiin sopiva oja kaivettua metrin jopa kahdenkin syvyyteen jos oli tarve. Lopuksi ojan pohja ”höylättiin” sileäksi sellaisella siihen tehdyllä työkalulla joka oli terästään puolimetrisen, kouru eli puolipyöreä malliltaan mikä oli pitkässä varressa keskeltä kiinnitetty. Terä toimi näin vaakasuorassa ja sillä ”höylättiin” epätasaisuudet ojan pohjasta. Kokeiltiin aina vedellä että pohja toimi eli vesi virtasi. Toki ojat oikein vaaittiin niin että laskut onnistuivat. Ojalinjat merkittiin tolilla ja niihin vaaittiin poikkipuut joihin oli samalla laskettu tarvittava kaato. Tätä hyödynnettiin niin että tehtiin ”ajopuu” esimerkiksi 150 cm korkea jolloin oja kaivettiin niin syväksi että ajopuun päässä oleva poikittaispuu saatiin sihdattua samaan korkeuteen kuin merkkitolppiin lyödyt vaakapuut, näin jatkettiin ja ojasta tuli ”kaatava” eli vesi valui läpi aukan. Salaoja-putket olivat poltettuja, savesta tehtyjä, noin 30 cm mittaisia punaisia putkia, halkaisijaltaan päältä noin 5-6 cm ja reuna oli sentin luokkaa. Kokooja-ojaan löytyi paksumpiakin, suurempia putkia. Otettiin putken lasku laite, se oli niin kuin L-kirjain missä oli pitkä varsi jolla laskettiin putki paikalleen. Saumojen kohdalle laitettiin tervapaperi suikale, ettei putkeen pääse hiekkaa.

Ojan pohjalle ja putken päälle tarvittiin ”salaoja hiekkaa” joka oli ryynimäistä, tasalaatuista tavaraa. Siihen ei liian hieno tai karkea hiekka sopinut. Täytyi olla ”salaoja hiekkaa”. Muistaakseni sitä tuotiin Santakankaalta hevosella ajaen sonta komeilla. (Eli lavalla oli tiiviit lautareunat). Tähänkin työhön sai muistaakseni avustusta. Aikaa on kulunut, on välillä maksettu pellon ”paketoinnista” valtion avustusta ja EU- aikaan saa ”pohjoisen lisää” avustuksia viljelyyn. Kehitystä tämäkin.

Maanparannukseksi eli peltomullan kasvukyvyn parantamiseksi lisättiin suopohjaisiin maihin savea ja soraa ja vastaavasti sorapohjaisiin peltoihin ajettiin savea ja ruoppaa tai mutaa. Näin saatiin vettä ”pitäviä” maita sorapohjillekin. Ruoppa ja muta olivat lampien, järvien ja jokien rannoilta löytyvää maata. Turvetta käytettiin jo silloinkin maanparannukseen, lähinnä se oli turvepehkun nimellä kulkevaa vaaleaa kuivattua turvetta joka revittiin pelloilla vasta hajalle. Varsinaisesti jysinturvetta ruvettiin kokeilemaan vasta kuusikymmenluvulla.

Pelloilla oli aidat yleensä vielä viisikymmenluvun alussa kiviaitoja ja puisia ”pinta-aitoja”. Jossain metsälohkoilla oli vielä risuaitojakin. Karjaa kun laidunnettiin paitsi niityillä myös metsissä. Alkoi edistyksen aika. Alettiin käyttää piikkilankaa aitojen tekoon. Ei tarvittu kuin tolpat ja yksi tai kaksi piikkilankaa jotka lyötiin kiinni ”määrlyillä” eli ”sinkilöillä” tolppiin. Aidan teko oli nopeaa ja valmista tuli äkkiä. Tähän asti aidat oli tehty omista tarpeista mutta nyt ostettiin kaupasta piikkilanka ja sinkilät, vain työ oli itseltä. Rahaa alkoi olla ostamiseen.

”Paimenpojat” olivat seuraava aitaamisen kehitys aste. Siinä oli rautalankaa, noin 3 mm vahvaa, missä kulki 12 voltin patterista tuleva virta. Lehmät pelkäsivät sähköiskua ja varoivat lankoja. Tosin joukossa laumassa oli joskus itseppäisiä lehmiä jotka painoivat langan poikki ja koko lauma karkasi näin tehdystä reijästä johtajansa perässä parempia ruokamaita hakemaan eli yleensä naapurin viljapeltoon. Aika ”sätkyn” se paimenpoika antoi jos lankaan pissasi kun virta oli päällä! Kokeiltu on!

Metsiä myös raivattiin yhteiskunnan tuella jonkinlaisena ”työttömyys työnä”. Silloin tuli myös käsite ”mau-mau- miehet” tutuksi. Afrikassa riehuivat julmat ”mau- mau” taistelut. Tällä tarkoitettiin niitä sotia missä pääaseena olivat viidakkoveitset taisi olla joku Kikuju heimo joka tätä ”sotaa” kävi. Näillä metsän raivauksilla käytettiin ns. kahden käden vesuria millä kerta lyönnillä meni reilukin puu poikki. Siihen aikaan ei kukaan edes haaveillut raivaussahasta! Vesurilla lyötiin risut ja nuoret huonot taimet pois. Tämän seurauksena metsiin jäi teräviä kantoja jotka haittasivat kulkua monia vuosia olivathan ne viistoina leikkauspinnoiltaan pitkään teräviä. Havupuun kanto lahoaa hitaasti. Moni rikkoi niissä kumiteräsaappaansa. Metsiin kaivettiin myös rajoille ojia ensin lapiolla, kunnes tuli oja-aurat ja myöhemmin kaivinkoneet. Metsät oli isojaossa lohkottu sarkoihin jotka Merikarvialla noin yleistäen olivat itä – länsisuunnassa. Näille pitkille rajoille kaivettiin ojia alaviin paikkoihin ja poikkiojia poikkirajoille. Monin paikoin varsinkin konekaivauksen yleistyessä tehtiin metsätie kaivumaista jota hyödynsivät molemmat rajanaapurit.

Merikarvian Ylikylää 1951 Rosnelli päärakennus poikittain Jumpin uuden ulkorakennuksen takana. Oikeassa reunassa on Pappilan rakennukset, punainen on Seurakuntatupa, siitä oikealle näkyy Pappilan aitta joka purettiin ja vietiin Nuortenniemeen ensimmäiseksi rakennukseksi. PK.

Maisema Merikarvian joelta Alakylästä 1950 PK.

22. TALVI - JA KESÄTÖITÄ HEVOSELLA JA SILLOISIA VÄLINEITÄ.

Moni on jo unohtanut kuinka hevos töitä tehtiin ja millaisin välinein. Yritän muistella mitä mieleeni tulee muistoja niistä.

Siihen aikaan (1950 luku) hevonen veti talvella pari rekiä joiden kyytiin voitiin lastata muutama pienempi tukki tai pari kolme suurta. On muistettava että metsätyöt tehtiin ennen vakan talvisin. Uskottiin puun olevan silloin parasta. Reet olivat malliltaan usein yksilöllisiä johtuen kotona tekemisestä ja "timpurien" henkilökohtaisista näkemyksistä. Reet olivat pituudeltaan 180 senttiä, pankan leveys oli 85 senttiä ja korkeutta pankan kohdalla 25 senttiä. Jalasten leveys oli noin 9 senttiä ja väli 60 senttiä, etu reen pankka oli akseloitu keskeltä kääntyväksi kun taka- reki oli kiinteällä pankalla. Rekien välissä käytettiin ristikettinkejä jolloin veto oli tasaisempi ja taka- reki kulki mukavasti. Kettingit olivat keskeltä yhdessä ja niiden pituutta säätämällä sai rekien välin sopivaksi kuorman

mukaan. Etu rekiä oli myös sellaisia missä oli jalakset edestä kaarrettu ylös ja sellaisella saattoi olla pituutta 250-280 senttiä. (Mitat otettu vanhasta reestä.). Tämmöinen reki oli helpompi käyttää metsässä kun nokka väisti eikä pökännyt joka koloon. Yleensä etu reessä oli nokkaa juuri tästä syystä ja taka- reki ei sitä tarvinnut vaan oli nokastaan loiva. Etu- reessä oli jalaksissa kummallakin puolella myös sepän takomat koukut aisoja varten. Aisat olivat pyöreästä puusta veistetyt ja siloitellut, kullekin hevoselle sopivaksi mitoitetut. Hevosilla kun oli hiukan koko eroja. Aisan kiinnitys rekeen oli rautaisella lenkillä joka sopi reen koukkuun ja mahdollisti pienen sopivan liikkumisen. Aisan toisessa päässä oli mänttihihnasta tehty kierros tai kaksi joka oli naulattu kiinni aisojen luistamisen estämiseksi ja toisessa päässä oli sepän tekemä hela missä oli se lenkki jolla se kiinnitettiin reen koukkuun. Näin aisa saatiin luokkaan kiinni ja hevonen pystyi vetämään.

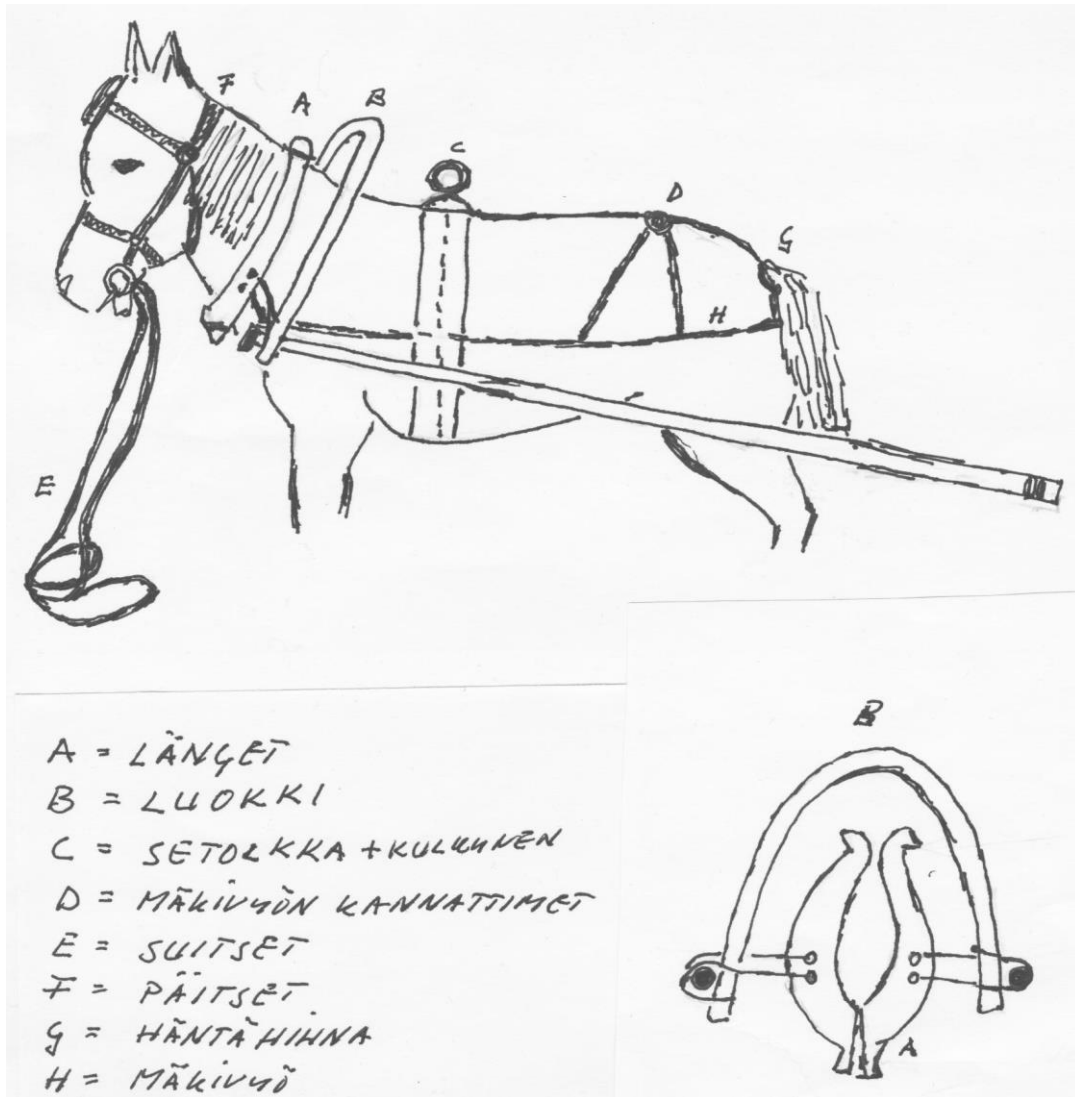
Hevosen talvivaljaista muistan päätset mitkä olivat hevosen päässä olevat nahkahihnat. Näihin li-sättiin suuhun rautaiset kuolaimet joista lähtivät ohjakset eli suitset joissa usein oli alkuosa nahka hihnaa ja osa narua tai oikeammin ohutta köyttä. Muistan myös kokonaan käytetyn suitsissa nahkahihnaa. Länget olivat kahdesta puusta tehdyt

Reet nostettuna nähtävyydeksi. Lamppi Onnenkoski. PK.

jokaiselle hevoselle yksilöllisesti sopivaksi tehdyt. Ne olivat ylhäältä ja alhaalta nahkahihnalla sidotut kiinni toisiinsa ja lepäsivät hevosen kaulalla. Lisäksi niissä oli huopaiset pehmikkeet. Vetämisen kannalta tärkeintä olivat juuri länget. (Tänään niitä näkee peilin kehyksinä.) Länget tarvitsivat tuekseen luokan (luokki) joka kannatti aisoja ja piti ne erillään hevosen kyljistä. Längissä oli kahta puolta etupuolella nahkahihnasta lenkki (rahkeet) mikä pujotettiin luokan kahta puolta ensin ja vedettiin aisan alapuolelta luokin pään varaan, näin aisa pysyi kiinni. Luokki oli tehty useimmiten pyöreästä luonnon puusta (pihlajasta sai parhaan), veistämällä kirveellä sisäpuolelta suoraksi ja paininpuussa se väännettiin tuoreena kaareksi. Kuivuttuaan se siloiteltiin ja se jäi kaarelle. Näin se pyrki suoristumaan ja kiristi sopivasti aisoja erilleen. Toisilla oli rautaisiakin luokkia. Sitten oli vielä setolkka (myös sitolkaksi sanottu) eli mahavyö missä oli päällä usein kulkunen, siinä päällä kulki setolkkahihna jolla sai aisat vielä varmuudeksi kiinni. Näitä setolokkia oli myös py-

hääjeluun tarkoitettut koristeellisemmat, paljon messinkiä ja kulkusia koristeena. Lisäksi hevosen varusteisiin kuului hihnoista ”ristikko” minkä muodostivat mäkivyö mikä kiersi hevosen ”vaakassa” ja sitä kannattivat ”mäkivyön kannattimet” joita oli kaksi kummallakin puolella ja jotka yhtyivät yhteen pisteeseen selän takaosassa häntävyön kanssa joka ulottui setolkkaan asti. Tämä hihna ”ristikko” tarvittiin kun hevonen jarrutti alamäessä tai sitä peruutettiin. Näin se muistaakseni noin suurin piirtein oli.

Piirros PK 2008.

Kesällä kun kynnettiin käytettiin aisojen alapäässä poikkitukkia missä oli koukut aisoille päissä ja keskellä koukku mikä laitettiin auran tai hankmoon lenkkiin. Näin hevonen pystyi vetämään suoraan yksinkin. Jos oli kaksi hevosta vetämässä auraa niin niiden vetopuut yhdistettiin kolmannella hiukan pidemmällä välipuulla missä oli myös lenkit kummankin hevosen vetoaisoille ja keskellä yksi mikä kiinnitettiin auran. Aisat voitiin korvata myös vetokettingeillä. Tärkeintä näissä hevoskaluissa oli omavaraisuus, kaikki tarpeet sai jopa omasta metsästä jos luokki tai aisa katkesi voida tehdä korvaavan heti.

Hevosvetoisessa tykistössä Niinisalossa ollessani muistan kuinka talvella aisat korvasi tykin vedossa köydet jotka kiinnitettiin kolmen peräkkäin olevan hevosen kyljille (yksimittaisesti) ja perässä oli tykki rautaisilla jalaksilla. Tykin lavetti oli etureen päällä joka oli niin kuin siviilissä tukkireki

puu aisoineen jolloin ohjaus oli tarkkaa. Vetoköydet toiseen ja kolmanteen hevoseen kyllä alkoivat etureestä mutta ensimmäinen hevonen veti aisoilla. Kesäaikaan tykki kulki pyörillään ja ensimmäisenä oli etuvaunu missä oli aisa jonka molemmiin puolin valjastettiin hevonen ja köysi valjain kummankin eteen vielä kaksi hevosta eli kuusi hevosta veti tykkiä. Vetoköydet alkoivat vetovaunun aisan päästä mutta tarkasta ohjauksesta vastasi tankoon valjastetut kaksi hevosta ratsureineen (yksi). Ratsureita tarvittiin kolme jolloin kukin huolehti omasta paristaan. Ratsureilla oli kesällä kullakin satulat ja suitset. Tarkkana sai olla ettei jalka jäänyt köyden ja hevosen kyljen väliin, tykinjohtajan nimittäin oli osattava ratsastaa ilman satulaa. Tykin miehistö istui etuvaunulla mikä ei kyytinä ollut niin kaksista sekään olihan pyörät kovat. Tuli opetettua armeijassa alokkaille kuinka hevosten kanssa pelataan. Jotain jäi mieleenikin vaikken ratsastustaitoa ole sen jälkeen tarvinnutkaan. Valjaiden nimitykset vaihtelivat paikkakuntien mukaan sen huomasi varusmies aikanaan. Metsätöissä talvella oli käytössä tukin ajossa pari reet. Etureki oli kääntyvällä pankolla varustettu ja takareki voitiin ketjujen eli kettinkien (kättinkien) varassa päästää niin kauas kuin tukit vaativat. Tämä oli yksinkertainen ratkaisu millä saatiin reki kuorman mukaan sopivaksi ja kääntyvän etureen pankko antoi tarkan ohjattavuuden. Pankkojen päissä oli reiät mihin laitettiin kalikat (kadikat) pystyyn niin että tukit pysyivät kyydissä. Pakkia ei ollut. Taka-reen nostettiin etureen päälle tyhjänä ajettaessa. Hevoselle riitti kun mies käveli lumeen metsässä jäljet niin siinä oli tie paksunkin lumen aikana. Heinäkrinni voitiin myös laittaa lamuskoiden päälle jolloin sekin kulki.

Metsätöissä takareki oli lyhempi ja sen pankka tai pankko, kumpaakin nimeä käytettiin, oli kiinteä. Uskon että mallit olivat jopa kyläkohtaisia riippuen tekijästä. Halkoja ajettaessa samojen pari rekien päälle laitettiin lamuskat. Ne olivat vajaan metrin levyiset ja laudasta tehty pituudeltaan ehkä 2,5-3 metriä ja niissä oli reiät pystytolppia eli ”kadikoita” varten niin että siinä pysyi hyvin halkoja 2-3 kuutiotaakin. Kuivia halkoja enemmän ja tuoreita vähemmän kuinka hevonen jaksoikin. Lamuska oli tavallaan vain vaakakätköt pitkästä sivupuusta jotka oli poikkipuvin liitetty toisiinsa ja pohjana muutama harva lauta. Erittäin monipuoliset käytössä. Lamuskan pohjalle kun heitti muutaman irtolaudan rakojen tukkeeksi ja laidoiksi leveät laudasta tehty laidat niin myös pikkutavara kulki tai vaikkapa hiekka. Hevonen oli ainoa kulkuneuvo millä päästiin lumiaikaan metsäpeltojen ladoista hakemaan sinne varastoidut heinät. Hevonen ei aurattua tietä vaatinut, riitti kun sille hiihti tai sotki uran lumeen. Kun ajettiin kuivia heiniä esimerkiksi metsäpelloilta niin lamuskojen päälle laitettiin heinäkrinni eli heinähäkki joka oli lähes pari metriä leveä ja korkeuttakin noin 1,8-2 m. Krinni koottiin ”levyistä” jotka olivat sivun pituisia kaksi sivua ja samoin kaksi päätyosaa. Korkeus oli krinnin korkeus. Nämä laskettiin lamuskan sivupuihin tehtyihin reikiin ja näin saatiin ne pysymään pystyssä ja kun nurkat sidottiin kiinni toisiinsa lenkein tai nahkaremmillä mahtuikin heiniä jo paljon. Tällöinen heinäkrinnin ”levy” oli hyvin kevytrakenteinen. Kuivasta kuusen näreestä oli tehty pystytolpat ja niihin oli läpiä porattu ohuempia näreitä varten niin että niitä vaakassa oli noin 30 sentin välein ja pystytolppia oli päissä kaksi ja sivuissa kolme. Vaaka näreitä korvattiin sitten kun saatiin rautalangalla, oikein galvanoidulla. Näin ”grinnistä” tuli vielä keveämpi. Maanteillä oli heinäkrinni pelottava ilmestys kun se oli täynnä heiniä ei hevosmieskään nähnyt mitä takaa tuli eikä takaa tuleva autokaan voinut silloisilla kapeilla teillä lähteä aina ohittamaan. Jos vastaan tulisi joku!

Samat heinäkrinnin laidat sopivat myös kesäkärriihin joissa oli jo viisikymmenluvulla pyörissä kumirenkaitakin. Semmoisia vanhoja auton pyöriä vanteineen. Aiemmin nekin olivat kovilla pyörillä. Kesäkärriissä oli kiinteät aisat jotka muodostivat samalla rungon kärriille. Aisojen etupäissä oli nelimäiset ”tampin reijät” joista nämä sai kiinnitettyä ”kesälänkiin” joissa oli ”tampit” mänttihihnasta jotka pujotettiin aisasta läpi ja tapilla varmistettiin kiinnitys. Näistä tapeista joita tarvittiin siis kaksi käytettiin nimitystä ”tampin nappula”. Näin varmistettiin joustava kiinnitys joka mahdollisti mukavan vedon hevoselle. ”Tamppi” oli sana mitä käytettiin myös matka-arkun nahkaisesta kanto-kahvasta ja käytettiin sitä myöskin nahkaisista saranoistakin.

Kovapyöräiset kärryt ovat vaikuttavat ns. ”huvimalli” eli kiesit. PK

Sonta ajettiin silloin sodan jälkeen pelloille. Kaikki mitä navetasta ja tallista tuli. Pula aikana ei ollut saatavana apulantoja tai jos oli myynnissä niin määrät olivat pieniä. Silloin oli vain erikois lannoksia ,ei sekoituksia kuten nykyisin. Nimet: Tuomaskuona, Fekabiitti, Luujauho, kalkkisalpietari ja Oulun salpietari olivat silloin käytössä. Kaksi viimeksimainittua olivat kai uutuuksia. Talvella sitä sontaa ajettiin lamuska reellä missä oli laidat ja kesällä kärryillä. Sana ”komi” oli muistini mukaan ainoa nimi sontakärryille, minkä nimikin kuvaa jo tarkoitusta. Tämä ”komi” oli laatikko joka oli noin puolimetriä korkeilla laidoilla ja perässä aukaistava ja irti otettava laita tai luukku. Se oli kiinni sen pään takomalla pysty salvalla jonka sai ylöspäin kolauttamalla auki. Sontaa kun ajettiin pelloille niin ”komin” rakenne oli sopiva. Sehän oli niin kuin suuri laatikko joka oli aisojen päällä .Aisat olivat suoraa kovien pyörien akseliin kiinnitetyt ,pyörien väli mihin komi mahtui oli noin 110-115 senttiä eli komilla oli leveyttä vajaa metri kun sen täytyi mahtua pyörien väliin ja pituutta komilla oli noin 150-160 senttiä. Kukkuakin eli kuormaa laitojen yli voi laittaa sen mitä pysyi niin riitti siinä painoa vahvankin hevosen vedettäväksi. Itse ”komi” oli saranoitu akselin kohdasta hiukan taakse päin kiinni eli siitä mihin aisat loppuivat ja etuosassa oli lenkit kahta puolta joilla ”komin” sai pysymään paikallaan aisoissa kiinni. Nyt kun avasi takaluukun salvan, otti takalaidan irti, ja irrotti aisoista kiinnitys lenkit sai nostaa lavan pystyyn ja se tyhjeni suoraa pellolle. Jättämällä luukun kiinni ylälaidastaan sillä voi esimerkiksi palanutta hevosen lantaa vetää ”matoksi”. Kovapyöräisiä rattaita sanottiin klossirattaiksi myös. Peltojen lannoitukseen käytettiin silloin myös kalaa, erikoisesti norssia jota muistan tämmöisillä kärryillä ajetun Alakylästä kun norssia nousi kutemaan ja sitä sai runsaasti lip-poomalla.

Joskus muistan kun kesällä pikkupoikina kuunneltiin ukkosen jyryä. Oli oikein komea ukonilma. Silloin joku pojista totesi: ”Siellä Isä Jumala ajaa komirattailla!” Jyryä tosiaan kuulostikin siltä.

Tämä ”kova pyörä” oli itse asiassa aika nerokas kokonaisuus. Täysin kotimainen joka voitiin itse tehdä. Sen valmistamiseen tarvittiin puuseppä tekemään puuosat ja liittämään ne valmiiksi .Sitten tarvittiin seppää rauta töihin. Siinä oli rauta vanne jonka sisällä oli puun ”paloista” koottu kehä. Kehä oli puuseppän tekemä rengas josta lähtivät säteittäin puusta tehdyt puolat keskiöön. Puolat ta-

pitettiin molemmista päistä, toisesta kehään ja toisesta keskiöön eli ”kappaan” joka oli sorvaamalla tehty. Pyöriin käytetty puu oli koivua, se oli riittävän kovaa. Tämä kappia oli puinen, rauta renkailla heloitettu, noin 20-25 cm halkaisijaltaan keskeltä ja päistä pienempi, pituutta noin kolmekymmentä senttiä, oleva puuosa jonka sisään oli laitettu sisältä kartiomallinen hylsy muistaakseni ns. ”tykki” nimeltään. Tämä hylsy oli tulikuumana, hehkuvan punaisena, laitettu kappaan, siinä olevaan puusepän valmiiksi, vähän pieneksi tehtyyn reikään, niin että se paloi paikalleen tiiviisti jonka jälkeen seppä upotti sen veteen. Puu hiiltui ja kesti vuosia. Itse kärryn akseli jolla oli pituutta 140 senttiä ja joka oli myös kartioksi taottu ja pyöreäksi tehty päistään, sopi keskiön hylsyyn kuin nakutettu! Akselissa oli vielä isot prikat molemmin puolin kappaa ja kun siihen väliin lisättiin vaseliinia se pyöri hyvin. Akselissa oli myös kiinteä priikka keskelle päin, siinä missä kartio osa loppui ja muuttui neliömäiseksi akseliksi. Tämä piti sisimmän prikan paikallaan. Kun vielä akselin päässä oli iso mutteri joka jenkalla pysyi kiinni niin sillä eliminoitiin kuluminen. Mutterilla voitiin kiristää jos hylsy kului väljäksi ja voitiin väliin lisätä toinenkin priikka. Usein akselin päässä oli vielä sokkanau-la estämässä mutterin kiertymisen auki. Akseli pysyi koko ajan sopivana ja pyörä ei paljoa heittä-nytkään kartiomaisten akselin ja siihen vastaavan hylsyn ansiosta. Pyörän ulkokehän muodosti uu-tena noin sentin vahvuinen raudasta tehty rengas joka leveydeltään oli puukehän levyinen noin kym-menen sentin luokkaa. Tämäkin rengas taottiin valmiiksi ja kuumennettiin jonka jälkeen se laitet-tiin puukehän päälle. Kuumen rautaisen ”vanteen” paikalle laittoa varten oli omat kiristimet joissa oli puuvarsi ja rautainen nokka millä kiristettiin kuuma vanne paikoilleen. Vanne paloi paikalleen. Sitten heitettiin kylmää vettä päälle ja rauta kylmeni ja puu sammui jonka jälkeen vanne varmasti pysyi. Kuumana seppä kastoi sen vielä veteen ja tarkisti sen olevan hyvin. Siihen lyötiin muistaak-seni kylmänä muutama uppokantainen pajanaula varmistamaan pysymistä. Valmis pyörä tervattiin kokonaan. Pyörän halkaisija valmiina oli metrin luokkaa ehkä vähän reilukin. Näitä kärryn pyöriä tervattiin aina talvisäilöön laitettaessa, myös rautaosat. Samoin tehtiin reelle kesäksi ja kärryille talveksi. Terva oli kotimaisena helposti saatavaa ja sopi tähänkin suojaamiseen.

Mitat ovat pääasiassa muistikuvistani ”noin mittoja” joista osan sain tarkistettua Lampissa vanhois-ta vempeleistä. Syy miksi näitä asioita muistan on se että seurasin pikkupoikana kuinka näitä tehtiin Aurassa asuessamme jossa isäni oli osakkaana Auran Ajokalu nimisessä yrityksessä joka valmisti hevosille rekiä ja kärryjä sekä potkukelkkoja, käsikärryjä, viikatteita ym. joilla silloin sodan päätyt-tyä oli menekkiä. Minä vietin pikkupoikana paljon aikaa pajalla ja puutyöverstaalla missä koneet kiinnostivat. Siellä oli mm. vannesaha ja höylä millä puusta sai mitä vaan ja sorvi mitä sai vain sen käyttäjä käyttää. Lapset saivat katsella, eivät koskea! Pajan puolella oli oikea ”konevasara” millä taottiin raudasta tarvittavat osat. Oli siellä alasin ja ahjokin joita myös isäni osasi käyttää. Isäni oli aikanaan mennyt pyrkimään kokkikouluun äitinsä toivomuksesta mutta olikin pyrkinyt salaa VR:n konepajalle kouluun, minne hän pääsikin ja minkä hän kävikin! Hän oli ennen sotaa myös Valtion Rautatiellä konepajalla töissä. Näin hän oli oppinut nämäkin työt kunnes sota sekoitti suunnitelmat.

Vastaavasti tehtyjä pyöriä, tosin pienempiä, tarvittiin siihen aikaan myös käsikärryihin ja halkokär-ryihin. Ne olivat yksipyöräisinä käteviä työntää mutta tasapainossa pitäminen vaatiikin jo taitoa. Ei tarvinnut olla leveä polku missä ne kulkivat ja helposti niillä myös työnsi lastin halkoja vaikka yhtä plankkua pitkin sisään varastoon tai mihin tarvittiinkin. Halkaisijaltaan nämä pyörät olivat noin puolimetrisiä. Yksipyöräisiä ”kottikärryjä” tehtiin myös pienellä lavalla joten niillä voi karrätä myös multaa tai soraa.

Oli sellaisiakin käsikärryjä missä oli kaksi pyörää ja malliltaan ne olivat kuin hevoskärryt, vain pie-nemmät. Oikein niissä oli aisatkin mistä käsin vedettiin. Ne olivat kätevät kuljetusvälineet missä kulki tavaraa paikasta toiseen. Näitä näki viimeksi torikauppiaila! Näiden tilalle tulivat aikanaan ”maitorattaiksi” nimetyt polkupyörän renkailla varustetut kärryt. Nimensä ne saivat ilmeisesti siitä että niillä karrättiin maitohinkit navetalta tien varteeseen maitolavalle.

Tästä muuan muisto, jonka olen kuullut on juttu Rosenlewin tehtaalta Porissa. Porttivahti oli tarkkana kun miehet lähtivät töistä. Toki miehet tekivät kotiinsa tai kavereilleenkin jotain pientä rautatarviketta. Porttivahdin tehtävä oli estää moinen omatoimisuus. Kuten nykyisinkin tapahtuu! Eräs mies jäi eläkkeelle Rosenlewiltä, jolloin porttivahti meni suoraa kysymään: Sano nyt mitä sinä oikein varastit tehtaalta kun en koskaan saanut sinua mistään kiinni? Mies totesi: ”Niitä kärryjähän minä tein!” Kysymys oli kottikärryistä, niistä yksipyöräisistä, joita kaveri kuljetti portista ulos ihan reilusti. Hän laittoi aina uusiin kärryihin lastiksi tehdasalueelta keräämiään heiniä eikä koskaan joutunut kiinni. Porttivahdin vuorot nimittäin vaihtuivat eri tahdissa kuin miesten työvuoro ja oli eri vahti aamulla kuin illalla. Vahdit luulivat että hän oli tuonut aamulla omat kärrynsä ja illalla vei heiniä elukoilleen! Monet kärryt olivat tulleet myytyä sillä yhdet riittivät huushollia kohden! Nämä yksipyöräiset olivat kaupunkilaisilla erikoisesti halkojen kuljetusta varten ja kulki niissä tynnyrikin! Taidettiin niitä valmistaa useampia vuosia myyntiin paljonkin Rosenlewillä.

Kesäisin hevosia tarvittiin maita muokattaessa, kylvöjä tehtäessä, satoa korjattaessa ym, eli siihen aikaan maanviljelyksen välttämätön ”työ kone” oli hevonen, siis ennen koneellistamista.

Pellot olivat avo- ojissa ja niissä oli saran päissä ”trumput” eli rummut eli sillat joista pääsi vaihtamaan sarkaa. Tällöinen ”trumpu” saattoi isommissa ojissa olla oikein lautapintainen tai riukupintainen silta mutta pienemmissä ojissa oli yleensä laudasta tehty torvi joka oli peitetty maalla tasaan pellon kanssa. Näin varmistettiin ojan toimivuus. ”Risu trumpu” oli taas sellainen jossa oli laitettu riukuja oksineen useampia kappaleita ojan pohjalle ja ne peitettiin havuilla ja päälle maata, vesi virtasi niistäkin. Samaa ideaa käytettiin kun haluttiin tehdä risu salaojaa. Salaojitus yleistyi Merikarvialla vasta viisikymmenluvun lopussa, siihen asti oli pääosa pelloista avo- ojissa. Salaojitus maksoi silloin aika lailla sillä ojat kaivettiin viisikymmenluvulla vielä käsin ja salaojaputket olivat poltettu savesta halkaisijaltaan noin 10 sm ja pituutta 30 cm. Oja kaivettiin salaojalapiolla joka oli sellainen kapea ylhäältä ehkä 20 cm leveä ja kärjestä 10 cm leveä, terällä pituutta oli noin 40 cm. Pohja silitettiin suoraksi ojähöylällä joka oli pitkään varteen tehty kourumainen noin puolimetrisen terä millä vedettiin ojan pohja sileäksi ja vedellä tarkistettiin että ”kaatoa” oli veden kulkea. Puulapiot missä oli rautainen osa terän ”suuna” olivat yleisiä maatoissa ja vasta viisikymmenluvulla yleistyi oikeastaan rautalapio. Rautalapio tarkoitti ensin vain koko rautaista terää missä oli puuvarsi ponsineen. Myöhemmin rautalapio oli useimmiten myös varreltaan rautaa. Kotimainen Fiskars valmisti myös lapioita ja muitakin maatyökaluja. ”Lapiomies on Fiskarssin mannekiini” sanottiin silloin,

Silloin viisikymmenluvulla oli tavallista että metsätyövälineet olivat kotimaisten Sorsakosken tai Bilnäsin tehtaiden kirves ja pokasaha. Kirveessä oli osat nimetty: terässä oli päällä hamara johon saattoi lyödä kun se juuttui kiinni ja halko saatiin näin halki. Silmä oli varren kiinnityskohta. Itse terässä oli vielä etu- ja takakasa millä tarkoitettiin terän etu ja takanurkkaa. Varressa oli selkä, polvi ja ponsi jotka olivat aina hiukan tekijänsä näköisiä. Jokainen teki oman kirveen kirveensä varren jolloin se oli sopivakin. Sai tosin kaupasta valmiita kirveen varsia ainakin neljäkymmentä luvun lopusta mutta ne maksoivat. Kirveen teräämiseksi ”ottavaksi” tarvittiin ”liippa” eli ”kovasin” eli ”hivasiin”. Näitä oli luonnon liuskakivestä (saviliuske) lohkaistuja sekä myöhemmin tuli ”tehdas tekosia” joissa oli toinen pää karkeampi kuin toinen. Hiomakiveksikin sanottu joka kulki repussa ja suuremmat kolot sai pois tahkolla jollainen oli joka talossa. Tahkojakin oli kahta mallia, yhden kierrettävä ja kahden kierrettävä. Tämä tarkoitti tahkossa olevan kiven läpi ”kiilattu” veivi joka oli kahdella veivillä tai yhdellä varustettu. Tahko kivessä oli keskellä neliömäinen reikä jossa oli kiilaamisen ”vara”. Kahden veivattavia oli yleensä isommissa taloissa missä riitti veivaajiakin. Tahkolla oli myös oma pukkinsa johon oli tehty keskelle kolot tahkon akselille ja alla kaukalo jossa oli vettä. Tämä kaukalo oli yleensä toisesta päästä korkeammalla ja toista päätä nostettiin tarpeen mukaan niin että kivi ulottui veteen jolloin se veivattaessa kastui tasaisesti. Kun kirves, puukko tai viikate, mikä kulloinkin oli saatu teräväksi laskettiin kaukalo toisesta päästä alas niin ettei kivi ”maannu”

vedessä sillä muuten tahkon kivi olisi pehmentynyt jatkuvassa vedessä likoamisessa. Siksi niissä oli myös usein sateen suoja, laudasta tehty laatikko tai pelkkä lautakin kiven päällä auttoi.

Arvoituksia käytettiin paljon ajan kuluna, varsinkin vanhat niitä osasivat. ”Mikä se on : Kun metsään menee kotiin katsoo, kun kotiin tulee metsään katsoo?” Oikea vastaus: Mies kirves olallaan!

Pokasahaan eli halkosahaan oli puiset pääpuut jotka kuljivat repussa kun kiristysnarun löysäsi . Nyt palikat reppuun ja terä kuljetettiin taivutettuna kierukalle. On muistettava että sahan terät olivat silloin arvokkaita sillä niitä ei saanut kaupasta kuin joskus, silloin sodan jälkeen. Pääpuut olivat edessä noin 45 senttiä ja kädensijalla varustettu takapysty oli noin 55-60 senttiä. Välipuulla oli pituutta noin 65 senttiä. Ne olivat lovettuja toisiinsa sopivaksi niin että kun terän laitto paikalleen ja kiristysnarun yläpäihin niin työkalu oli valmis. Pokasahaa teroitettiin viilaamalla sulkaviilalla piikki kertanaan ja siihen oli myös ”jakorauta” eli ”jakopihdit” jolla sahan terän haritusta voi muuttaa jolloin se ”söi” paremmin puuta kun oli ”jakoa” eikä myöskään ahdistanut. Vanhetessaan sahan terä ”veni” ja sitä oli hyvä kiristää sopivaksi kiristys kapulalla joka oli keskellä narua.

Jos kaadettiin isoa tukkia oli sahana usein Justeeri jolla kaksi miestä veteli nopeasti puun poikki. Justeeria sanottiin myös ”Röyskäksi”. Siinä oli terä noin vajaa kaksi metriä ehkä puolitoista, ja sen molemmissa päissä oli pystyssä noin kolmekymmensenttinen vetokapula. Terä oli keskeltä ehkä viisitoista senttiä leveä kaveten kumpaankin päähän noin kymmensenttiseksi. Tästä oli myös yhden miehen sahattava jota meillä nimitettiin Peuraksi. Se oli lyhempi, terä oli saman levyinen kuin Justeerissa ja pituudeltaan ehkä reilu metrinen, vetokapula oli vain toisessa päässä. Sulkaviilalla sekä kolmioviilalla näitäkin teroitettiin ja haritus raudalla saatiin jakoa. Tältä ajalta muistuu mieleeni kuinka joku sanoi: ”Mun isälläni oli aina liukkaat fiilat!” Tarkoittaen että viilat olivat kuluneita, uusi viila puri hyvin.

Pokasahat kehittyivät kun tulivat rautaputkesta tehty kaaret kuvaan missä oli sellainen linkku kahvassa millä ensin löysättiin terä että saatiin terän päät kiinni sellaisilla pyöreillä lenkeillä missä oli rako. Kun sahan linkusta nyt väänsi kiristyi sahan terä sopivaksi. Sahan terässä oli kait kolme reikää kummassakin päässä juuri tätä kiristystä varten. Ensin sahan terät olivat itse viilattavia ja ja- on voi myös tehdä itse. Sitten tulivat karkaistut ”Timantti terät” joihin viila ei pystynyt. Pysyi kauan terässä mutta uusi oli ostettava kaupasta kun timanttiterä meni huonoksi tai katkesi. Vasta kai kuusikymmenen luvulla tulivat ensimmäiset moottorisahat Merikarvialle. Suomeen ensimmäiset moottorisahat tulivat viisikymmenluvulla ja ne olivat suuria, painavia ja äänekkäitä. En ainakaan muista niitä nähneeni kouluajanani Merikarvialla.

Hevosta hyödynnettiin niin talvella metsätöissä tukin ja halkojen ajossa kuin kesällä peltotöissäkin. Silloin kehitettiin lisälaitteita hevosvetoisina. Ensin oli yksisiipisiä auroja joissa yksi hevonen oli vetäjänä. Sitten tuli parihevoset käyttöön ja Fiskars kehitteli kaksi ja jopa kolme siipisiäkin auroja. Monellakin oli vain yksi hevonen mutta lainaamalla naapurista sai välttien eteen kaksikin vetäjää. Tänä minulla oli kaksi hevosta huomenna naapurilla oli periaatteena. Muistan Porin aukeilla joskus nähneeni kolmekin hevosta vetämässä auroja.

Sama kehitys oli kaikissa niin äkeissä, hankmoissa, välteissä, kultivaattoreissa kuin niittokoneissa ja heinä haravissa. Piikkiäes (”piikkiäjes”) oli yleinen, siinä oli suorat kiinteät piikit. Siitä kehitettiin vieteriäes ,tai ”fietäri äes” niin kuin vanhat sanoivat, eli jousiäes. Kaikkia kehitettiin. Heinät ja viljat kaadettiin ensin viikatteilla niittäen mutta pian kehitettiin hevosvetoiset niittokoneet jotka helpottivat ja nopeuttivat työtä. Vieläkin tarvittiin pienillä pelloilla viikatetta ja sen heiluttajaksi taitavaa miestä. Merikarvialla oli yleensä suoravartiset viikatteet mutta siirtolaisilla oli väärävartisiakin. Tappureilla viljat puitiin. Tappuri kuljetettiin hevosella vetäen paikasta toiseen, useamman talon viljat tappuroitiin samalla laitteella. Tehtiin korjuu talkoilla. Autettiin naapureita kun naapuri apua kaipasi. Työtä riitti kaikille. Myös lapsille! Silloin joutui jokainen tekemään kykyjensä ja taitojensa

mukaan. ”Latonuijaksi” kelpasi lapsikin! Tällä tarkoitettiin sotkijaa joka ladossa levitti seipäällä kuivattua heinää tasaisesti joka kohtaan ja samalla painoi heiniä tiukempaan että latoon mahtui enemmän. Silloin kuivat heinät jäivät pellon laidassa olevaan latoon odottamaan tarvetta jolloin ne ajettiin vaikka talvella vasta elukoille syötettäviksi. Muistan kuinka heinät olivat mukavia poljettavia mutta oljet olivat paljon pölyisempiä. Nokasta tuli mustaa ”räkää” monta päivää. Tappuri talokoot olivatkin ”latonuijalle” vähän kovaa työtä. Toisaalta ne otettiin tällaiset hommat vähän leikinä eikä niistä edes puhuttu työnä.

Heinäseipäistä muistan Merikarvialla käytetyn kolmetappisia seipäitä jotka olivat pidempiä kuin keskisuomessa näkemäni. Alhaalla oli ensin tapin reikä noin puoli metriä maasta ja sitten säteettiin porattuna vielä kaksi reikää. Näin reiät eivät heikentäneet seivästä kun olivat eri puolilla. Tappi oli kuusenoksasta veistetty noin 30-40 sentin mittainen joka laitettiin paikalleen reikään. Seuraava oli saman verran ylempänä poikittain edelliseen ja kun heinää tai viljaa oli nostettu seipäälle laitettiin tappi taas reikään ja jatkettiin seipään täyttämistä. Tapin reikien ollessa eri puolilla seivästä pysyi seiväs vahvempana. Seipäitä oli helppo kuljettaa ja varastoida kun alinkin oli tehty näin. Tapeilla oli oma koppansa. Jossain oli alin poikki tappi tehty rimasta ja naulattu parilla naulalla kiinni mutta se oli hankala. Seivästä varten lyötiin rautakangella reikä. Seiväs lyötiin tähän reikään lyömällä käsin niin että se upposi noin 30-40 senttiä ja pysyi. Pari metriä taisi jäädä seivästä näkyviin kun keskisuomessa vastaavasti näin 1,5 metrisiä. Ehkä tuulet rannikolla olivat parempia kuivaamaan heiniä joten siksi uskallettiin käyttää pidempää seivästä. En tiedä varmaksi mistä ero johtui. Hangolla heinät nostettiin seipäälle hiukan niin kuin ”kiertäen” että heinät tulivat tasan joka puolelle seivästä. Kun oli saatu välitappiin asti painettiin heiniä kevyesti hangolla ja laitettiin välitappi. Viimeksi laitettiin seipäälle ”hattu” joka oli reilu kooltaan ja jota tiivistettiin vielä sekä vedettiin, ”ripsittiin” irtonaiset heinät pois joita tuuli olisi voinut riepottaa. Kun heinät olivat kuivat ne oli välitappien johdosta helppo nostaa seipäältä kuormaan. Kuivuessaan heinät olivat painuneet ja jääneet tapin kannatukselle. Usein raavas mies nosti ”tappivälin” heiniä kerralla mutta meiltä poikasilta tarvittiin useampikin nosto. Tapit koottiin taas seuraavaan käyttöön talteen. Ne laitettiin nimittäin seipäässä oleviin reikiin ja myöhemmin seipäät koottiin pellolta yleensä ladon päähän kuivaan kohtaan pysyyn. Toiset säilyttivät tapit erillään talven pärekopassa ja tekivät tarpeen mukaan uusia katkenneiden tilalle.

Myös vilja koottiin kuivumaan seipäille samaan tapaan, paitsi ruis joka koottiin kuhilaille. Ruis koottiin lyhteille kun sitä sirpillä leikattiin. Sirppi oli lyhytteräinen (n. 30 cm) mutta terävä ja sillä leikattiin käteen ”koottu” nippu tai pari, mitä käteen mahtui ja se jätettiin kasalle mihin lisättiin muutama kerta. Näin sitojaalle joka kulki perässä oli valmiit ”kasat” oikein päin (samaan suuntaan) olevia rukiita. Sitomaksi ja lyhteeksi sanottiin näin sidottua rukiista kierretyllä siteellä kiinni vedettyä kimppua. Lyhteitä koottiin kykkäiksi eli kuhilaiksi, niin että tähkät jäivät ylöspäin ja viimeksi nostettiin hatuksi yksi lyhde. Ruis lyhteet kuivuivat näin kuhilailla hyvin eikä vesisadekaan niitä kastellut. Ne ajettiin hevosella sisään riiheen ja siellä vasta lyhteet avattiin. Niitä oli helppo riihiä lyhteinä eli kuivata vielä lämmitetyssä riihessä missä savu omalta osaltaan hävitti rukiista ötökät ja antoi viljalle hienon savun maun. Utisruis mistä krouviksi jauhetusta jyvistä keitettiin uutispuuro, ai että oli hyvää!

Silloin maanviljelys tarvitsi työvoimaa paljon kylvö ja korjuu aikoina. Tehtiin pitkiä päiviä ja talloilla selvittiin. Oli taloissa rengit ja piijat jotka olivat tarpeeseen. Töitä riitti ympäri vuoden. Silloin ei ollut traktoreita, ei leikkuupuimureita eikä muitakaan tämän päivän vempaimia.

Jos talossa oli hevonen niin riihen tai aitan seinässä oli paininpuu. Sellainen paksusta plankusta tehty kaareva ”klossi”, rakenne mikä oli kiinnitetty hirsiseinään pysyvästi. Siinä oli reiät kiristyspalkkoita varten niin että hevosen luokki voitiin taivuttaa siihen päin ”klossia” ja kiilata vääntämällä kaareksi. Tuoreesta pihlajasta tuli hyvä luokki kun se kuivui paininpuussa mutta tuomeakin ja koi-

vuakin käytettiin. Reen jalaksia väännettiin kasvuväärästä koivu puusta josta tasattiin kirveellä ensin yksi sivu tasaiseksi ja sitten väännettiin se omaan paininpuuhunsa niin että kärki sai oikean kaarevuutensa. Sitten kun oli aikaa tehtiin jalas kuntoon, ensin kirveellä karkeasti sitten höylällä sileäksi tai oikeammin ”siliäksi”. Hyvin usein riihen orsilla kuivui aisapuut ettei tarvinnut aisan katketessa tuoreesta puusta aisaa tehdä. Joka talossa oli osaamista myös puutöihin ja siihen tarvittavat välineet. Tavalliset työvälineet olivat useampi malli kirvestä (veisto-, halkaisu-, piilukirves) Sahoissakin oli vaihtoehtoja: kirvesmiehen saha eli ”timpurisaha” oli yleisin, sitten oli ”selkäsaha” mikä oli pieni- ja taajahampainen saha, terä leveä selällä varustettu erikoisen tarkkoihin sahauksiin. Oli ”puukkosaha” eli kärkisaha kun tarvittiin reikää sahata ja jännesaha millä voi sahata vinojakin sahauksia tai vaikkapa halkaista jotain sillä sen terän kulmaa voitiin kääntää sopivaksi ja se oli helppo irrottaa ja vaikka pujottaa ”puun sisään” sahausta varten. Vielä muistan halkosahan millä tehtiin noin ”ungefärd” sahauksia eli pätkimisiä karkeasti. Vannesaha, sähkökäyttöinen, oli harvinaisuus joka löytyi vain Lehtisen sahalta, ”Temmejä” eli talttoja oli eri levyisiä, osa oli suorateräisiä, osa kouruja. ”Purasin” eli piikki oli myös jokaisessa kirvesmiehen pakissa. Höyliä eri tarkoituksiin (ura-, kava-, pikku-, lyhyt- ja pitkähöylä) Vinteli eli vinteli varsi (käsipora), napa- kaira, hirsikaira ja saattoi olla ”drilliporakin” (sellainen missä oli hammasratasvauhtipyörä). ”Näveri” eli käsipora oli sellainen missä oli suoraan terään kiinnitetty käteen sopiva poikkipuu. Tämä oli kätevä pieniä porauksia tehtäessä. Näveriksi sanottiin muistaakseni sellaista poraa myös jossa oli puu varsi mihin oli kiinnitetty kiinteä poranterä. Kahvan malli oli sama kuin ”vintelissäkin” ja oli siinä pyörivä nuppikin johon saattoi toisella kädellä painaa. Puukko oli hyvä yleistyöväline joka kulki miehillä aina mukana vyöllä. Ammatti timpurilla oli tupessa myös usein oma tilansa ”tukkimiehen kynälle” eli ”timpurin pännälle” joka tarkoitti sellaista noin puolisenttiä vahvaa ja noin reilun sentin levyistä puuvartista paksulyijyistä kynää. Metrin mitta oli yleinen mittausväline, sellainen taitettava reilu 20 cm pätkistä oleva mitta. Oli niitä kyllä kaksimetrisiäkin. Sitten puinen mitta korvattiin alumiinisella joka oli vastaava taitettava mitta. Pidemmät mitat, jopa 20 metriset olivat kankaisia nahkaiseen koteloon rullattavia. Nämä vaan pakkasivat venymään joten tarkkoja ne eivät olleet vanhoina. Vasta myöhemmin tuli teräs rullamittoja. Oli toki erikois työkalujakin niillä jotka tekivät jotain erikoistuotetta vähän jopa muidenkin tarpeisiin tällainen on vaikka ”karmi höylä” millä sai tehtyä karmin tai vastaavasti oli myös sellaisia höyliä joilla sai höylättyä vaikkapa kulmalistat tai muut rimat. Näitä muistan nähneeni Frans Särmeellä. Hän olikin puutöiden taitaja ja hyvä puutyö välineiden kunnostaja. Sitten oli vielä näiden kunnostamiseen tarvittavat välineet. Viiloja tai niin kuin Merikarvialla sanottiin ”fiiloja” oli erilaisia puutöihin ja metallitöihin. Yksi isäntä piloillaan kehu kuinka ”Mun isälläni oli aina liukkaat fiilat” eli kuluneet viilat!

Tahkolla, yhden veivattavalla tai oikein semmoisella kahden veivattavalla mallilla ”terättiin” eli teoritettiin kirveet, puukot, höylät ym. ja hiomakivillä terään saatiin oikea ottavuus. Tahkoissa ja hiomakivissä oli useampia karkeuksia joten niitä hankittaessa tarvittiin ammattitaitoa! Vielä neljäkymmen- ja viisikymmenluvulla oli todella hyviä osajia taloissa ja perinteiset, tarkoituksenmukaiset mallit muistissa joten ei ole mikään ihme että lähes kaikki tehtiin itse jopa huonekalujakin. Toisaalta rahaa olisi tarvittu ostoon ja sitä ei monessa talossa ollut siihen aikaan. Aikaa oli tehdä itse tarvittavat esineet eikä maksanut mitään. Luokki oli tavanomaisempi maataloissa kotona tehtäviä siihen asti kun viisikymmenluvun lopulla alkoi kauppoihin tulla rautaputkesta tehtyjä luokkia. Työvälineitäkin tehtiin itse joko mallin mukaan tai sitten keksittiin kokonaan uusi työkalu mitä vointiin jossain työssä käyttää.

Sitten alkoi kehitys. Tuli traktorit joilla ensin vedettiin hevosvetoisia laitteita pienin korjauksin ja sovellutuksin. Kehittyi teollisuutta joka teki maataloudelle työkoneita. Fiskarsin tehtaasta tekivät kaikei monipuolisemmin tarvittavia käsityökaluja ja maatalous koneita.

Hevonen unohdettiin. Vähitellen unohdettiin myös näissä töissä talkoot ja talkoohenki.

Traktoreista tehtiin suurempia ja painavampia suomenkin kivisille pelloille. Maa tiivistyi raskaiden koneiden alla. Tarvittiin voimallisimpia muokkaus välineitä. Kehityksen suunta oli raju.

Vielä viisi- ja kuusikymmenluvullakin kunnioitettiin ”raavasta” miestä joka osasi ja pystyi tekemään töitä. Kaikki työt tehtiin käsin. Koneet olivat vasta tulollaan. Oli sanonta: ”Illan virkku, aamun torkku, se tapa talon hävittää!” Tällä lähinnä tarkoitettiin että työt tehdään valoisana aikana ja pitkään nukkuminen lyhentää työpäivää! Tästä muistan myös sanonnan: ”Joka illalla kukkuu, se aamulla nukkuu!”

Tänään hevosellekin on löytynyt omat tehtävänsä ravihevosena, ratsuna ja uudelleen työhevosena. Se on tulossa takaisin pienimuotoisiin töihin. Esimerkiksi harvennuksista tuleva puutavara tai tuulen kaadot voidaan ajaa metsää vioittamatta pois. Onneksi raveja on ollut myös suomenhevosille joten kanta on säilynyt.

Enää ei traktoreita suurenneta vaan nyt kehitellään levitepyöriä että saadaan paino mahdollisimman leveälle. On siirrytty suoraan kylvöön ilman syväkyntämistä. Traktoreista tehtiinkin liian suuria ja painavia suomen pelloilla käytettäväksi mutta metsätöihin avohakkuusiin niistä on kehitelty omat erikois versionsa.

23. AUTOISTA MERIKARVIALLA VIISIKYMMENLUVULLA.

Viisikymmenluvun alussa autoja oli Ylikylässä vain muutamia. Silloiset maantiet hoidettiin hevosliikenteen ehdoilla. Huomioitiin talvisin reet ja niillä kuljetettavat kuormat esimerkiksi hiekoituksen osalta. Käytännössä ei hiekoitettu ollenkaan tai vain tosi pahoja kohtia. Tiet olivat kapeita ja mutkaisia. Vaasa - Pori tiekin oli kait 6 metriä leveä ”ojasta ojaan” viisikymmenluvulla ja nyt se mahtuisi reilusti yhteen kaistaan ja tie reuna-alueineen taitaa olla kolme kertaa leveämpi. Siihen aikaan Vaasan tiessäkin oli ojat kaivettu vain sinne missä niitä tarvittiin. Mäkikohdat olivat sellaisia ettei niissä ojaa tarvittu, notkelmissa kyllä! Pikku teillä usein ojat puuttuivat kokonaankin ja tien linja seurasi maastossa harjanteita. Vastaantulijan ohittamiseksi useimmiten pysähtyminen ja hiljentäminen oli pakollista tai ainakin viisasta. Maantieverkkoa täydensi kylissä hevosilla ajettava kujaverkko. Oikopolkuja pääsi kauempana oleviin taloihin suorempaa, tie saattoi kiertää paljonkin. Kaikilla oli aikaa enemmän kuin tänään. Kaikkiin taloihin ei varsinaista tietä ollut ollenkaan neljäkymmenluvun lopulla. Kolareita ei juuri sattunut johtuen silloisista ajonopeuksista jotka olivat huomattavasti alempia kuin nyt. Kapeat, mutkaiset tiet rajoittivat tehokkaasti nopeuksia ja kun muistetaan vielä ettei silloisilla autoilla edes päässyt lujaa. Ei käy tämän päivän autoilijalle!

Merikarvialla oli viisikymmenluvun alussa vain muutama henkilöauto, eli pikkuauto kuten silloin sanottiin. Muistan niistä Ojalan Vihtorin ”letukan”(Chevrolet), Kouhin Kostin Mersun (Mercedes-Benz), tehtailija Salmen ”Sitikan”(Citroen), Lähteenmäen Matin BMV:n, Ingströmin Lassen Mersun ja poliisien mustan Buickin. Pikkuauto, kuten siihen aikaan sanottiin oli myös J. O. Rikalaisella taisi olla Buick kuten myös Uudentalon Uunolla. Yhteistä näille autoille oli veivi käynnistys, eli nokalla oli puskurissa tai sen alla reikä mihin pistettiin veivi ja siitä pyöräyttämällä kone lähti käymään. Kyllä niissä akkukin oli mutta veivi oli varma. Aika kauan kesti ennen kuin veivi hylättiin tarpeettomana. ”Tungraffi” on vieläkin autoissa tarpeen eli nosturi eli ”tunkki”. Näin saatiin omatoimisesti vaihdettua vaikka rengas tien päällä. Autoissa siihen aikaan yleisimpinä väreinä olivat musta, tumman sininen, tumman vihreä ja harmaa. Ilmeisesti tavoiteltiin värillä arvokkuutta. Mielestäni vasta viisikymmenluvulla alkoi tulla iloisempia värejä.

Merikarvian Kunta osti ensimmäisen farmari Skodan jonka sai ajoneuvokseen silloin Kunnanrakennusmestariksi valittu Niemi. Tämä oli vasta ehkä 1955 tai 1956.

Vuokra-autojakin Merikarvialla oli, nimittäin Uudentalon Uunon musta henkilöauto olisiko ollut Buick ja taisi Merimaan Ainollakin olla silloin jo henkilöauto millä hän itse ajeli myös kyytejä. Harvinaista että nainen ajoi autoa ja Aino ajoi vielä lisäksi kuorma-autoakin! Ainolla oli oikein ”formu” pukukin! Emännät sitä hiukan paheksuivat kun se oli samaa mallia kuin miestenkin ja varsinkin kun siinä oli oikein ”mandoliinihousut” sellaiset armeijassa käytetyt, reidestä leveät! Hurtolan Esa oli myös alkupään ”pirssejä”.

Humber Hawk merkinen auto oli Hakasaloon Paavolla joka ryhtyi toimimaan taxa vasta vähän myöhemmin kuten Peltomäen Heikkikin. Vuoren Olavi Alakylästä taisi olla näistä ensimmäinen, siitä Sairaala vastapäätä, vähän Alakylään päin, jokirannasta. Siihen aikaan jokaisella oli odotuspaikkana koti ja oma puhelin. Taxi oli silloin sanana vasta tulossa. Näitä autoja kutsuttiin ensin ”pirsseiksi” tai ”pirssiautoiksi”, sittemmin vuokra-autoiksi. Taxeihin tuli myöhemmin ula-puhelimet jolloin niitä ruvettiin kutsumaan ”Ula taxeiksi”. Peltomäen Heikki oli Ojalan linja-auto kuskinä monet vuodet ennen kuin ryhtyi yksityisautoilijaksi. Näin muistelen.

Sitten viisikymmenluvun puolivälin tienoilla tuli henkilö- eli pikkuautoja enemmänkin ja kuusikymmenluvulla oli niitä jo paljon! Ensimmäisiä tässä ryhmässä olivat: Nimismies Eero Koiviston Saab, Alaknuussin Heikillä oli Morris Minor, apulaisnimismies Tauno Hallikaisen ”Volkkari”, kanttori Reino Rannikolla myös sama kuten myös vähän myöhemmin rovasti Teuvo Innolalla jonka ”folkkaria” kutsuttiin ”Metusalemiksikin”. Tämä ”Metusalemi” palveli Innolan jälkeen Kouhin ”po-mo auton” vielä pitkään. Isänikin osti ”Volkkarin” siinä viisikymmenluvun puolivälissä. Se Volkswagen oli mallia 1951 jonka isäni osti käytettynä olisiko ollut 1956. Siinä oli silloin vielä vaihteet niin että niiden käyttö edellytti välikaasua kun vaihdettiin pienempään vaihteeseen. Sillä minäkin opettelin ajamaan. Eräs ammattikunta joka sai auton ostaa halvemmalla oli seminologien eli keinosiementäjien ammattikunta ja silloin se oli merkiltään ”Volkkari”.. Unto Härö hoiti ”keinosonnin” tehtävää ja ajokkina oli hänelläkin ”Volkkari”. Oli autoja toki muillakin. Henkilöautot yleistyivät Merikarvialla viisikymmenluvun loppupuolella.

Henkilöautoista jo mainittujen lisäksi muistaisin viisikymmenluvun alussa nähneeni myös: Austin, Cadillac, Chrysler, De Soto, Dodge, Humber, Ifa, Jaguar, Skoda, Opel, Volvo. Ainakin minulla on mielikuva että olisin näitä nähnyt Porin reissuilla. Sitten oli Willys merkinen maastoauto jolla voi myös kyntää. Siinä oli neliveto, sen mukana sai myös ostaa auran ja sitä ihmeteltiin. Porissakin.

Silloin neljäkymmenluvulla oli vain muutama automerkki. Autot yleistyivät, niistä väännettiin vitsin tynkää. Erikoisesti pienestä halvasta henkilöautosta Ifasta. Esimerkiksi muutama mieleeni jäänyt.

”Osta Ifa, auto paras! Sitä ei vie mikään varas!”

”Sano romu kolmella kirjaimella??? Vastaus Ifa!”

Tai: ”Jos tarvitset parran ajokoneen - osta Ifa! Vesi tulee silmistä ja vaahto suusta!”

Tämä aikakaudelta kun koti oloissa sähkökoneita ei tunnettu vaan parta ajeltiin veitsellä tai käsikoneella eli ”partahöylällä” vettä ja saippuavaahdoketta käyttäen. Saippua oli kiinteää josta märällä partasutilla irtosi veden joukkoon pehmikkeeksi saippuaa joka vaahdotettiin.

Vanhoissa autoissa oli silloin vielä oikein kukkamaljakko kojelaudassa johon voi pistää pienen kimpun ajajan viihdykkeeksi. Ilmeisesti nämä olivat jostain kaksikymmenluvulta.

Autoissa annettiin suuntamerkki käännätyssä alun perin kädellä heiluttamalla, käsi työnnettiin ikkunasta ulos ja heilutettiin ylös – alas.. Nopeudet olivat pieniä ja tiet huonoja sekä kuskit varovaisia ja autoja vähän. Ei tarvittu muuta. Autoissa oli silloin viisikymmenluvun alussa jo yleistyneet vinkkarit joilla annettiin suuntamerkkiä käännätyssä. Tämä vinkkari oli noin 25 cm pitkä ”viisari” joka nousi ylös suoraan kulmaan kun vivusta käännettiin. Vanhimmissa ei palanut valo vaan oli punaista guttabergaa väriä antamassa. Sitten niihin tuli valo joka syttyi kun suuntamerkin nosti. Vasta, taisi

olla viisikymmenluvun loppua kun tuli suuntamerkkeihin vilkkuva valo ja sitten jäi pois varsinainen ”vinkkari” varsineen joka korvattiin pelkästään vilkkuvalla valolla. Silloin me pojat totesimme että autoissakin on poikia ja tyttöjä!

Muistaisin että viisikymmenluvun puolivälissä suomeen tuli itäautoja pääosa Neuvostoliittolaisia autoja ainakin taxaina oli Volga ja Pobeda merkkisiä ja Porissa oli kaupunginjohtajan edustusautona Zim. Kuormautoja Gatz sekä armeijalla Wait. Henkilöautoja oli myös Trabant, Skoda taisivat olla tsekeistä. Oli silloin vielä ”Kosyrevaksi” nimitetty Neuvostoliittolainen maastoauto (taisi oikeasti olla Gatz). Tämä maasto auton lempinimi juonti silloisesta kovasta Neuvostoliiton naishihtäjästä joka kilpaili Suomen ”Äiteen” eli Siiri Rantasen kanssa.

Kuorma-autoja oli Osuusliikkeillä jotka ajoivat säännöllisesti Merikarvialle omiin liikkeisiinsä tavaraa Porista. Kuljetusliike Pimiä ajoi myös rahtia Merikarvia - Pori välillä kuorma-autolla missä oli pressu katos lavan peittona. Kuorma- autoilla ajettiin puutavaraa, soraa ym.

Kerran kävi niin että kun ”Pimiän” auto oli lähdössä illalla Siikaisiin kai tansseihin joku kurkkasi pressun alle ketä lavalla on. Toinen huusi ketä siellä on? Vastaus ”Pimiää on, mutta on täällä Kirkastakin!” oli ehkä tahatonta tilanne komiikkaa joka jäi mieleeni. Olihan auto ”Pimiän” ja lavalla oli Kirkasen tytöistä joku!

Pimiän autossa, joka oli kuorma-auto oli pressu lavan peittona ja tarvittaessa laitettiin plankku penkit lavalle poikittain joten tanssikyytikin sujui. Normaalisti penkit olivat poissa pukkeineen ja lava tyhjänä jolloin sillä voi ajaa puutavaraa ym. kuormia.

Serannolla taisi olla kuorma-auto ja Salmisen Erkillä samoin. Tukkiautoja oli useita ympäri kuntaa ja koska tukit tuotiin sahoille Ylikylään tai laivattavaksi Satamaan nekin tulivat tutuiksi mm Lauttjärveltä ajoi Lähteenmäki & Aitasalo. Vihervuoren Valle Alakylästä oli kuorma-autoilija myös. Siinä viisikymmenluvun puolessa välissä ilmestyi niihin ensimmäisiä vaijeri tukkivinssejä. Se oli kiinteään pystyyn putkeen pyöriväksi laitettu puomi josta vaijerilla vinssattiin tukki ylös lavalle tukkisaksien varassa. Taisi niitä olla muutama muukin autoilija silloin viisikymmenluvun puolivälin tienoilla, en vaan saa mieleeni.

Kuorma-auton merkkejä muistaisin: Austin, Chevrolet, Citroen, Dodge, Ford Thames, Mercedes-Benz, Bedford, Commer, Fargo, Leyland, Reo ja kotimainen Sisu! En ole näistäkään ihan varma mutta näin muistaisin, toki niitä oli varmaan muitakin.

Kolareita ajettiin harvoin, yleensä nekin selvittiin vähällä. Hirvikolareita ei ollut ollenkaan sillä hirvikannat olivat niin pieniä sodan jälkeen.

24. HALKOJA AJAMASSA.

Yksi minulle erikoisesti mieleen jäänyt oli ”kompuksen” auto. Eli Vihervuoren Valle, Vuorelan Reijo ja Sundelinin Väinö ostivat yhteisen uuden kuorma-auton, Mercedes Benzin ja ajoivat Vapon halkoja Poriin maakunnasta. Vapo oli lyhennys nimestä Valtion Polttoaine Keskus jolla oli varmaan joka puolella suomea varastoja. Tämä tapahtui 1953 muistaisin. Mainittakoon että tässä kuorma-autossa oli kiinteä lava missä oli rautaiset putkitolpat takana ja edessä että pystyi halkoja ajamaan. Ensimmäinen ”kippi” jonka kuorma-autossa näin oli käsin veivattava ja lavan alla oli kaksi hammastankoa jotka nousivat käsiveivein Vaihtolavoista, nestekipeistä ja muista hienouksista ei silloin edes tiedetty.

Pojilla oli tapana ajaa päivän ensin yhdessä kolmestaan ja vuoro illoin jokainen hankki itselleen oman apumiehen ja ajoi reissun tai kaksi, joskus kolmekin vielä illalla. ja yöllä. Ajomatkasta riippu-

en. Minä olin Vuorelan Reijon apumies. Haimme halkoja Honkajärveltä, Siikaisista ja ympäri Merikarviaa. Usein kotiintulo oli aamuyöllä. Silloin ei kuorma-autoissa ollut kippilavoja vaan kuormat tehtiin käsin, halko kertanaan heittäen kuormaan Kaksi pinoa mahtui silloisella lavalle rinnakkain. Perillä purku tapahtui taas käsin halko kertanaan.

Ensin ei millään meinannut saada halkoja lentämään niin että ne kääntyivät suoraa paikalleen. Usein jouduin kuorman päälle korjaamaan kun joku halko meni ristiin. Aika pian tekniikan oppi ja heitto alkoi sujua. Silloisilla halontekijöillä oli tapana tehdä pino niin kuin se parhaiten heille sopi. Eli kassasivat alle suurimmat halot. Me tulimme hakemaan halkoja ja tietysti ensin päällä olleet pienet halot tulivat lavalle pohjalle ja isot täytyi saada kuormaan päälle. Usein pahimpia junttureita ei jaksettu kahdestaankaan nostaa. Silloin ne jäivät plassille. Seuraus oli että ne olivat taas seuraavalla kerralla kasan alla. Lumiaikaan joskus pistettiin palamaan tämmöisiä pöllejä joita isännät ”moneen kertaan myivät”. Näin niistäkin päästiin kun nokisia puita ei sentään kehdattu uutena myydä. Sellaisilla plasseilla missä oli useampi kuorma ei tätä ongelmaa ollut mutta kuorman plasseilla oli. Näin se sama iso pölki mitattiin moneen kertaan, siksi ne isotkin pyrittiin saamaan kuormaan. Kuormaan taisi silloin mahtua kerralla noin 22 - 24 ”mottia” eli kuutiometriä laillisesti kun oli normaali kuorma mutta taisi meillä olla joskus 27 - 29 mottiakin kyydissä. Silloin ei parantunut ajaa poliisien vaa-kaan! Ylipainosta sai armottomasti sakot kuten ylinopeudestakin! Sakot merkittiin ajokorttiin ja muistaakseni kolmesta sakosta meni kortti hyllylle ”kuivumaan”.

Siksi tällainen ”kolmen kopla” oli hyvä yhdistelmä kun jonkun kortti oli ”kuivumassa” niin auto oli silti tehokkaassa käytössä. En muista oliko kortti kuivumassa kolme kuukautta vai peräti puolivuot- ta ?

Poliiseilla oli Noormarkussa vakio kyttäys paikka siinä silloisen Vanhan Kivimeijerin luona eli nykyisen Nuorisotalon kohdalla. Silloin viisikymmenluvulla oli jokaisen Poriin menijän mentävä siitä sillasta. Paikka oli varma ja asialla yleensä ”Lentävät” eli läänin poliisit, eivät paikalliset.

Tähänkin oli keinonsa. Silloin ei ajovaloja tarvinnut käyttää kuin pimeällä ja vastaan tulija kun vä- läytti valoja arvasi helposti poliisien olevan vaakoineen paikalla. Silloin ajettiin siihen Noormarkun Kirkkoa vastapäätä olevaan Pirhosen pihaan. Pirhonenkin oli autoilija joten lupakin oli! Siinä pihas- sa nukuttiin autossa jos oli tietoa ylikuormasta. Joskus odotteli parikin kuorma-autoa että poliisit kokoaisivat vaakansa ja lähtisivät. Laskettiin että vaikka ylipainoa olisikin, ei yksityisalueelta po- liisikaan voi tulla punnitsemaan! Kuorman painon arviointi oli vaikeaa muttei mahdotonta. Tuore koivuhalko painoi sen verran että jo 17 kuutiota riitti kantavuuteen. Jos ajatellaan että kuormaan oli lastattu kymmenenkin kuutiota ylimääräistä oli ajon kannattavuus huomattavasti parempi! Kuormista laskettiin kuutiot Herralahdessa Vapon varastopaikalla pinottuna ja sen mukaan ajosta sai rahat. Kuormat tehtiin mahdollisimman tiiviitä koska ne pysyivät paremmin kuormassa.

Joten kun metsässä plassilta tehtiin kuorma se pinottiin niin tiukaksi kuin saatiin vain sopimaan ja Herralahdessa jokainen halko aseteltiin niin että reunat kannattivat ja pino oli harva! Näin voitettiin aika paljon. Halon tekijä sai myös palkkansa kuutioiden mukaan, samoin metsän omistaja joten pi- noaminen oli taidetta suorastaan!

Oli isäntiä jotka halkoja myydessään, jos ne olivat esimerkiksi olleet pinossa edellisestä syksystä, saattoivat potkaista pinon pääpuun nurin jolloin joutuivat pinoamaan uudelleen mutta saivat hyvän pinoamis palkan! Silloin sanottiin että se on hyvä pino mistä heittää karvalakin läpi!

Herralahden Vapon halkovarasto Porissa oli siinä urheilukentän vieressä ja muistan kuinka kerran katselimme Vuorelan Reijon kanssa Kalevan Kisoja 1953 halkopinolla istuen. Järjestysmiehet huu- sivat ,meille että olisi ostettava lippu ! Eivät mahtaneet meille mitään, olimme aidan väärällä puolel- la ja vielä töissä! Silloin muuten oli RU 38:n Eeles Landström joka voitti seiväshypyn ja sitä me seurasimme!

Halot oli useimmiten ajettu hevosilla metsästä niihin paikkoihin mihin autolla pääsi. Metsäautoteitä ei silloin vielä ollut vaan metsissä kulki vain huono pohjaisia hevosille mitoitettuja teitä. Isolta maantieltä lähdettiin pienille kyläteille joiden varteen halot olivat ajatut yleensä vakio plasseille. Halot kaupunkilaisille kulkivat vaan loppumatkan varastolle autolla. Hevosilla pääasiassa niitä ajettiin taas varastolta koteihin mihin ostettiin joko halkoja tai valmiiksi klapitettua tavaraa. Oli oikein halkokauppiaitten ammattikunta mikä hoiti vähittäismyynnin. Muutamilla halkokauppiailla oli pieniä kuorma-autojakin millä he kuljettivat ihmisille polttopuita. Lähellä asuvat hakivat polttopuunsa käsikärryillä jolloin ei tarvinnut rahdista maksaa. Puu lämmitys kun oli silloin yleisintä. Kaupungeissa oli siihen aikaan vielä isoissakin taloissa tapana että savupiippuja oli kerrostaloissa-kin vain yksi tai kaksi vaikka tulisijoja saattoi olla kymmeniä. Tämä johtui vanhasta verokäytännöstä jossa ”savu” oli verotuksen kohde. Näin opittiin sitäkin veroa kiertämään. Tehtiin ullakoille melkein vaakasuorassa kulkevia piippuja jotka yhdistyivät yhteen piippuun. ”Savulla kun on notkea selkä”. Kerrostalossa saattoi olla monta asuntoa joiden savut johdettiin samaan piippuun pystysuunnassa ja nämä vielä kaikki yhteen tai kahteen savupiippuun. Tulisijojen sijoitus rakennuksissa oli ratkaisevaa että savuhormoja ei tullut monia. Tämä sama päti myös maaseudulla.

Kuorma-autoissa ei siihen aikaan ollut vielä kipejä. Hiekkakuormat tehtiin lapiolla käsin. Tosin niihin saatiin osa hiekasta lavalle peruuttamalla päin sora rinnettä vauhdilla jolloin sieltä raasasi osa. Loppu oli lapioitava ja samoin kuorman purku tapahtui lapiolla. Kuorma-autoilijalta ja apumieheltä edellytettiin hyvää kuntoa sillä kuorman teko ja purku olivat kovaa työtä! Muistan siihen aikaan yleisesti käytetyn ns. pistolapiota maatoissa. Sora ja hiekkakuormien tekoon kehitettiin uusi lapiomalli. Siinä oli lapion pesä eli terä kaksi kertaa leveämpi kuin pistolapiossa päättyen terävään kärkeen ja lisäksi siinä oli toinen ”ponsi”. Varsinainen ponsi (kädensija) oli varren päässä niin kuin pistolapiossakin mutta lisäksi oli toinen poikittain varteen kiinnitettynä vähän varren puolivälistä ”pesään” päin. Näin sai tukevan otteen ja jaksoi paremmin heittää suurempia lapiollisia. Maan kaivuun tämä lapio ei sopinut, mutta oli hyvä ”urakkamiehen” lapio juuri soran ja hiekan lapioimiseen. Siihen aikaan ei ollut kaivinkoneita tai kuormaajia kuormia tekemässä vaan lapiolla oli selvittävä. Näin silloin Porissa kuinka kaivettiin rakennuksen monttua lapiolla ja kun mentiin syvemmälle heitettiin ensin maa lavalle josta toiset heittivät sen seuraavalle lavalle kunnes näin kahteen kolmeen kertaan heitettiin samat mullat aina ylemmäs. Näin meneteltiin myös vemäreitäkaivettaessa. Lapioja lapiomiehet olivat silloin kurssissaan!

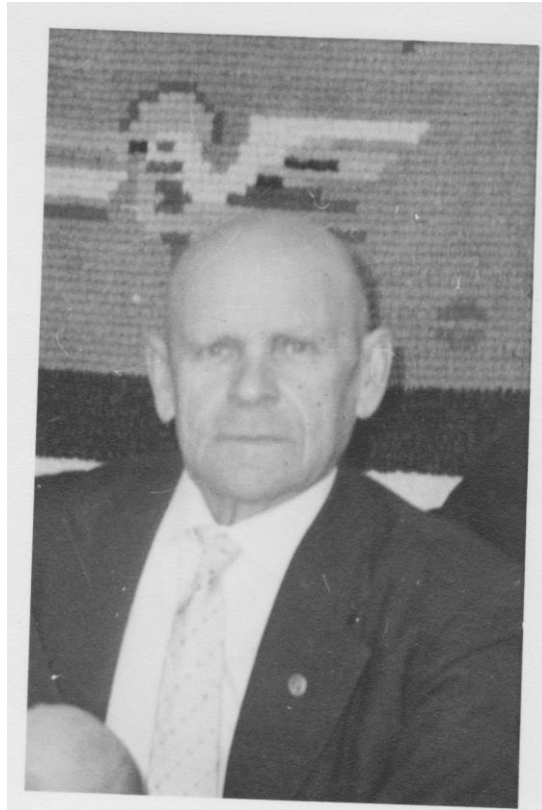
Ensimmäiset kipit tulivat ilmeisesti 1950-luvun lopulla. Ne olivat sellaisia veivattavia. Isolla käsi-veivillä pyöritettiin jolloin lavan alla olevat kaksi kaarevaa hammaskiskoa nostivat lavan vinoon. Nestekipit ja muu hydraulikka autoihin tuli vasta kuusikymmenluvulla. Samoin vaihto lavat. Kuorma-autojen koko on kasvanut ja kantavuus on noussut. Joskus kun näkee nykyisin museoauton niin ihmettelee, noinko pieniä ne olivat!

25. LINJA – AUTOLIIKENTEESTÄ JA VÄHÄN MUUSTAKIN..

Linja-autoja kutsuttiin silloin nimellä ”Onnipussi” eli suomennettuna ”omnibuss” nimitys joka oli ulkomailta tullut nimi. Onnikka oli suomalaisten suussa sointuvampi nimitys mutta käytettiin toki linja-auto nimeäkin.

Vielä neljäkymmenluvun Suomessa käytettiin bensiinin sijasta puukaasua mikä oli kehitetty sodan aikana tehokkaaksi. Muistan senkin ajan kun autossa kuljetettiin puuhiiliä mukana ja välillä kuljetajan täytyi lisätä pilkkeitä ja kohentaa valkeaa! Puukaasulla kulkivat myös pikkuautot ja kuorma-autotkin, niin muistan joskus neljäkymmenluvun alkupuolelta. Muistan kuinka Ojalassa oli vielä pilkkeitä eli hiiliä paperipussissa tallella muttei enää autoissa ollut puukaasuttimia ne jäivät pois neljäkymmenluvun lopulla. Se oli likaista puuhaa niiden puuhiilien kanssa pelaaminen mutta polttoaine oli kotimaista eikä säännöstelyn alaista kuten bensiini. Bensiinin oktaaniarvosta ei silloin puhuttu oli vain bensaa ja ”lentokone bensaa”, mutta muistaakseni sitten kun niistä alettiin puhua tai-

dettiin mainita lukuina 72 ja 78. Viisikymmenluvun alussa olivat tiet kunnoltaan heikkoja ja autojen jousitukset kyseenalaisia mistä johtuen ”auto pahoinvointi” oli yleistä. Tarvittiin paperisia oksennuspusseja joita oli jokaisen saatavilla. Pussiin oksennettiin ja käytiin, kun olo oli helpottunut paaskaamassa pussi tien oheen ovesta mitä kuski avasi ajon aikana. Linja- autoissa oli silloin ennen kuljettajan edessä ikkunan yläpuolella, keskellä, viisari kello mistä näki ajan. Siinä kojelaudassa oli myös yksioikoinen teksti : ”Puhelu kuljettajan kanssa kielletty”. Näin kuljettaja sai keskittyä ajamiseen.

Vihtori Ojala, (s.14.5.1895 k.27.10.1962. Merikarvialainen liikennöitsijä 1920 luvulta alkaen. Veljensä Heikki (s.7.6.1890 k.18.4.1964 oli myös kuorma-autoilija ja kauppias. Kolmas veli Kustaa piti kauppaa Tuorilassa ja oli veljes sarjan vanhin (s. 1888,k.1956). Vihtori Ojalan puhelinnumero oli muuten 60 vielä 1970 alussakin joten alkupään numeroita.

Linja-autoja oli silloin viisikymmenluvun alkupuolella Ojalassa Volvoja kolme ja yksi diesel Mer-su tuli vähän myöhemmin. Sekä vanha kunnon uutena ostettu ”Graham Brother” vuodelta 1928 plankku lattioineen! Siinä oli todella lattia puusta ja se uudistettiin joskus 1950- luvun puolella neljän tuuman plankuilla. Ojalan linja-autot ajoivat Poriin pääosin Tuorilan kautta. Ojalan auton aikataulu oli ensin lähtö Satamasta 6.20 mutta muutettiin myöhemmin (1951) lähtemään 6.30 jolloin vielä ehti Poriin niin että yhteys oli Helsingin pikajunaan. Toinen vuoro lähti Merikarvialta klo 8.00. Puhuttiin kuuden ja kahdeksan autoista. Yksi vuoro ajoi vielä Pori - Merikarvia - Sideby lin-aa. Ojalan autot olivat sinivalkeat. Kyljessä oli valkea leveä raita joka ulottui ympäri auton ja val-keat ikkunoiden välitolpat, muuten auto oli lipun sininen. Autoja ajoivat Vihtori itse ja pojista Altti ja myöhemmin Pentti kun ikää tuli tarpeeksi. Kuusisen Jalmari oli pitkäaikainen kuljettaja ja myös Itäpuro sekä Peltomäen Heikki olivat pitkään. Oli varmaan muitakin mutta nämä muistan parhaiten.

”Epätopin” millä nimellä me kakarat ehkä muistamme paremmin Bruno Toivosen ajoi yhtä vuoroa Merikarvia- Pohjansaha- Lammela- Pori välillä. Toivosella oli auto vanha ja sen moottori heikko joten joskus Lammelan ja Pohjansahan välillä kun oli mäkiä niin auto ei jaksanutkaan. Kerran muistan kuinka pysähdyimme siinä Lammelasta tultaessa siihen Hirven kiven luona olevaan mäkeen. Toivonen avasi auton oven mitään puhumatta. Yksi isäntämies tokaisi ”Jaaha se meinaa sitä että nyt mennään työntämään”. Työnnettiin auto sakilla ylös ja matka jatkui!

Toivosen auto oli harmaa (tumma beessi) yleisväriltään ja siinä punaiset raidat.

Yhdellä linja-autolla liikennöi myös Ruuskanen. Hän ajoi Merikarvia-Pori-Merikarvia vuoroa Tuorilan kautta. Olisikohan siinä ollut Siikaisiin yhteys myös? Ruuskasen auto oli vihreä. Hän asui Häyrisellä ja joskus hänen vaimonsakin tuli mukana. Ei olisi varmaan muuten jäänyt mieleen mutta kun rouvalla oli kaksi semmoista pientä sylikoiraa, taisivat olla kääpiöpinsereitä! Ruuskanen oli lyhyehkö, ryhdikäs mies joka käytti muuten aina ajossa oikeaa autoilijan lakkia ja pukua.

”Kartiiniauto” oli myös liikenteessä Pori- Ahlainen- Merikarvia -Sideby linjalla. Sen omisti Kalle Rantasärkkä Ahlaisista. Ahlainen oli vielä silloin itsenäinen kunta. Liittyi Poriin vasta 1972.

”Kartiini auto” sai nimensä kansan suusta sillä se oli ensimmäinen missä oli kartiinit eli verhot ikkunoissa. Muistaisin siinä olleen myös ”plyyssi penkit” joissa oli suojana pään kohdalla irroitettava kangas pussi jota voitiin pestä. Sen merkkiä en ihan varmaksi muista mutta olikohan Scania Vabis, väriltään se oli ruskea. Kuljettajaksi siihen meni Ojalan pitkäaikainen kuljettaja Kuusisen Jallu. Rantasärkän muut autot olivat vihreitä. Rantasärkän autot liikennöivät pääasiassa Ahlaisten ja Porin väliä.

Silloin myös leipä ja pulla tuotiin puulaatikoissa Porista Merikarvian kauppoihin. Se tuli ”neljän Ojalassa” eli klo 16 Ojalassa. Silloin sai Merikarvialla ”huomista leipää” jo edellisenä iltana. Leipä ja pullat myytiin vielä seuraavanakin päivänä uutena. Ei oltu turhan ”kranttuja” tai ”kronkeleita”. Merikarvialla ei siihen aikaan ollut leipomoa. Virtasen Leipomo Vären mäellä oli lopettanut viisikymmenluvun alussa ja ”Ooperin Leipomo” ei ollut vielä aloittanut. Ooperin leipomo muuten tuli sitten kun tuli, siihen Uudentalon Uunon talon vieressä olevaan ”Ooperiin” eli siinä mistä ”Pirun Paska” alkaa jos kylän epävirallisen osan osoitetta käyttää. Gröönrosin Jouko Liisa vaimoineen sekä palkattu leipuri teki pullia alku ajat. Liisa hoiteli laskutusta ja tilausten vastaanottoa. Tämä tapahtui siinä puolivälissä viisikymmenlukua.

Linja-autot kuljettivat paljon tavaraa. Matkatavaratilaan joka oli auton perässä mahtui vain vähän. Lähinnä se oli tarkoitettu matkustavaisten matkalaukuille ja muulle tavaralle. Tilaa oli silloin auton katolla olevassa kattotelineessä. Se oli koko auton pituinen joten vaikka betonirauta tai putkia mahtui. Kattoteline oli rakenteeltaan vahva. Siinä oli kannattimet jotka olivat auton korissa kiinni ja niiden varaan oli rimoista tehty lava jota kiersi putkesta ja pyöröraudasta tehty kaide. Sinne kuljettiin auton perästä kiinteitä tikkaita pitkin. Sinne voitiin myös laittaa matkustavaisten tavaroita. Auton oikealla puolella oli raudat joita myöden voitiin työntää vaikka matkalaukku niin ylös että apupoika ulottui kahvaan ja nosti ”kapsäkin” ylös. Raudat suojasivat kohdalla olevaa ikkunaa ja niitä pitkin luisti helposti matkalaukku tai muu ”kolli” (paketti). Apupoika latoi ne vieri viereen mahdollisimman eteen ja sateella veti pressun päälle ja köytti kiinni. Vastaavasti niitä kylkirautoja myöden päästettiin ”pakaasi” alas ja omistaja otti itse vastaan. Silloin myös matkustajilla oli oma osansa kuorman teossa ja purkamisessa jota ei edes ihmetelty. Läheskään aina ei ollut apupoikaa auttamassa, usein vaan viikonloppuna. Polkupyöriä varten oli autossa takana kaksi rautaista isoa koukkua jotka sai käännettyä ulos ja kiinni toisiinsa auton sisärenkaasta leikatulla kummilenkillä, silloin kun niitä ei tarvittu. Tarvittaessa pyörät voitiin nostaa niihin niin että ne roikkuivat väärin päin renkaistaan. Niitä mahtui sinne useita päällekkäin. Parhaalla kerralla oli toistakymmentä muistaakseni.

Toinen syy miksi apupoikaa tarvittiin linja-autossa oli talvella liukkaan kelin aikana hiekoittajana. Silloin ei teitä yleisesti hiekoitettu (1950-luvulla) koska hevoset rekineen tarvitsivat luistavat tiet. Kun oli liukasta ja tarvitsi pysähtyä, avattiin etuovi ja apupoika otti hiekkaa ämpäristä ja ripotteli vähän takapyörää varten ja kertaakaan ei menty ojaan. Sitä ripoteltiin säästäväästi ja vaan tarvittaessa mutta ihmeesti se ämpäri vaan riitti. Yleensä ämpärillä hiekkaa mentiin koko väli. Merikarvia - Pori väli sanottiin silloin olevan 60 kilometriä.

Se etuovi oli kaksiosainen, keskeltä puolikkaat olivat saranoitu toisiinsa ja se avattiin ja suljettiin sellaisella kaksiosaisella ”vimstaakilla” käsin. Tämä ”vimstaaki” oli sellainen nivelellä varustettu pystyssä oleva kahva millä sai oven auki ja kiinni helposti, se kun sijaitsi puolivälissä ovea. Eli oven etu reuna, joka oli ajosuuntaan oli saranoitu ja samoin ovesa keskellä oli yksimittainen sarana joka antoi ovelle mahdollisuuden liikkua sisään päin sen puolikkaansa verran ja näin ovi tuli ”pakettiin” päällekkäin ja vei vähän tilaa. Renkaat olivat samat kesällä ja talvella. Ensin tulivat ketjusta tehdyt ”lumiketjut” autoihin jolloin ne laitettiin vetäviin pyöriin kun oli liukasta. Talvirenkaat tulivat vasta myöhemmin. Ehkä 1960-luvulla. Ehkä kuljettajat olivat varovaisempia ja taitavempiakin kuin nykyään ja ennakoivat pysähtymisen paremmin. Nopeudet silloin olivat pienempiä ja myös automäärät teillä olivat paljon pienempiä. Hevosia ja pyöräilijöitä kyllä näkyi mutta eivät ne liikennettä haitanneet varsinkaan talvella.

Linja-auton kuljettajalla oli usein harmaasta ”diagonaalista” virkapuku tai ainakin pikkutakki sekä kokardilla varustettu lakki. Vuokra-autoilijoilla oli myös oma ”formunsa” joka erosi kokardin osalta. Linja-autoilijoilla oli Linja-autoliiton ja pirsseillä oman liittonsa merkki. Linja-auton apumies oli myös rahastaja millä oli arvonsa merkkinä nahkainen rahastajan laukku eli reppu. Myöhemmin oli myös kaavio mistä näki kuinka paljon mikäkin väli maksoi että osasi ottaa oikean hinnan matkustavaisilta. Siinä kaaviossa oli myös aikataulu mistä näki mihin aikaan missäkin ”virallisessa” tarkistuskohdassa piti olla. Lippuja ei ensin alkuun ollut vaan taksan mukaan perittiin vain raha. Taisi olla joskus 1950-luvun loppupuolella kun tuli liput maksetun summan tositteeksi. Matkahuollosta Porista sai kyllä ostaa jo aiemmin lippuja joista sitten liikennöitsijä sai aikanaan oman osansa laskua vastaan. ”Turisti” oli sen koko maan kattavan aikataulu- ja hintakirjan nimi mitä sai ostaa ”Rautatie Kirjakaupasta”. Paitsi linja-autojen aikataulut siinä oli myös junien aikataulut. Linja-auto ei saanut olla etuajassa muttei se myöskään saanut paljoa myöhästyä aikataulustaan. Ajo reitillä oli usein ”noin ajat” jota noudatettiin eikä niistäkään saanut olla etuajassa. Aikataulut olivat silloinkin tarkkoja eikä varsinkaan Porissa saanut ajaa Linja- Autoasemalle etuajassa. Se oli Matkahuoltoineen silloin Isolinnankadulla katuvieressä siinä Linnainmaan kohdalla (Isolinnankatu 9-11) vastapäätä sitä missä oli Poliisilaitoskin. Osa vuoroista ajettiin Merikarvialta Rantatien kautta Ahlaisten läpi Noormarkkuun ja Poriin ja osa linjaa: Merikarvia, Tuorila, Viisarinmäki, Noormarkku, Ruosniemi ja Pori. Merikarvialla oli päätepiste ja siellä ei niin tarkkaa ollut. Uusi ns. Vaasan tie rakennettiin niin että se valmistui kuusikymmenluvun alussa (1963 ?) jolloin tuli yhteys Poikkelijärveltä suoraan Söörmarkun kautta Poriin. Noormarkusta Parkanon tie Söörmarkkuun on samoilta ajoilta, näin muistan. Silloin vasta tuli toinen maantiesilta Noormarkun kirkolle. Silloin oli isompi risteys joen eteläpuolella mistä tie haarautui Laviaan, Poriin Ruosniemen kautta suoraan ja vanha tie ohi Kaapelin talolta sairaalalle. Siitä tiestä on toki kylätienä vielä vanhaa tietä Noormarkun Sairaaltalolta Söörmarkkuun. Noormarkusta oli näin toinen tie Ruosniemeen. Nämä osuudet ovat osittain vanhalla tielinjalla mutta levennettyinä ja oikaistuina.

Olin aika usein Ojalan linja-autoissa apupoikana eli rahastajana viikonloppuina ja loma-aikaan kuten olivat Pentti Ojala ja Särmen Heikkikin. Palkkana reissusta oli Vihtorin tarjoamat donitsit kahvit Linnainmaalla ja ne vasta olivat hyviä! Siellä tutustuin ensimmäisen kerran ”Tuulihattuihin” jotka olivat tosi hyviä olihan niissä hyvää ”möhnää” eli hilloa sisällä! Hietasalon ”Tuulihatut” olivat vielä parempia!

Yleislakon aikaan 1956 satoi runsaasti lunta ja tiet jäivät lakon vuoksi auraamatta. Ojalan autot kulivat olihan heillä omat kuljettajat kahteen autoon nimittäin isä Vihtori ja vanhempi poikansa Altti. Pentillä ei vielä ollut linja-auto korttia. Kuusisen Jallu joutui lopettamaan ajonsa kun joutui uhkailun kohteeksi Porissa. Ojalan Vihtori pyysi minua lähtemään mukaan lumitöihin. Virtalan kohdalla runsas lumen tulo oli tukkinut ojat ja vesi tulvi yli Rantatien. Lähdimme ”Letukalla”, Ojalan Pentti ajoi ja mukana olivat Särmen Heikki, Uudentalon Jukka ja minä (Pertti Kohvakka). Teimme rivakasti lapioillamme lumen luontia ja hakkasimme rautakangella vedelle uran virrata yli tien. Siinä oli normaalisti joka talvi vesiongelma kun kevät tuli. Me tiesimme olevamme ”rikkureita” tehdessämme TVH:n töitä mutta kukaan ei moittinut. Autot ja muut kulkevaiset pääsivät tulvakohdasta kulkemaan, muutkin kuin Ojalan autot, joten hyöty oli kaikkien.

Näiltä ajoilta lienee Toivo Kärjen laulu ”Pieni rahastajatyttö” joka oli tarttuva sanoiltaan ja säveleltään. Se kertoi myös kuinka tytöillekin löytyi muitakin ammatteja kuin pelkkä piian homma!

Usein ihmettelin mitä kaikkea Vihtori joutui ihmisille kuljettamaan. Hän oli oikea yleisön palvelija. Muistan kuinka ihmiset saattoivat pimeällä talviaikaan jättää myrskylyhdyn tien varteen palavana mikä oli merkinä Vihtorille että asiaa on. Vihtori pysäytti auton ja meni lyhty kädessään polkua taan ja palasi pian lyhdyn kanssa jonka puhalsi sammuksiin ja jätti paikalleen. Silloin ei ollut ulkovaloja kaikissa torpissa!

Vihtori hoiti viinakauppa asiat siinä kuin muutkin ostokset luottamuksella. Naisten rintaliivit olivat pojan silmin erikoisin ostos jota en olisi itse kehdannut mennä ostamaan.

Kerran muistan kun jätimme ruisjauho säkin tien varteen, kohtaan missä ei ollut taloa. Vihtori vaan sanoi tämän olevan oikea kohta, tuon männyn juureen! Näin sai yksi asiakas palvelun – ilmeisesti viinan keittäjä. Koska Vuhtori ilmoitti ettei tästä puhuta. Ei ole aiemmin puhuttukaan ja nyt on mäntykin jo kaadettu.

Ojalan autot ja Vihtori Ojala olivat erittäin tunnettuja Merikarvialla. Ne kuuluivat niin kyläkuvaan että seuraamalla autojen tuloja ja menoja tiedettiin jopa kellon aika!

Ojalan Vihtoria pidän yhtenä Merikarvian merkkimiehistä, hän oli monessa mukana ja kaikkien tuntema. Vihtori kuoli 1962 linja-auton penkille Porissa. Sai infarktin. Silloin Vihtori Ojala Oy:n vetäjäksi ryhtyi nuorempi veljeksistä eli Pentti. Vuonna 1993 Vihtori Ojala Oy ja Aaro E. Mäkelä Oy Isoltajoelta yhtyivät eli Ojalasta tuli tytäryyhtiö. Pentti ja vanhempi veli Altti jatkoivat linja-auton kuljettajina ja autotalli pysyi ”Vären mäellä” Pentin rakentaman omakotitalon piha piirissä. Altti asui ”Vanhassa Ojalassa”. Pentti kuoli 2013.

Ojalan autoilla oli yksi vakio vastaanottaja aina autojen tullessa Merikarvialle. Nimittäin Ojalan säfferi eli saksanpaimenkoira Kimmo eli susikoira mikä nimitys oli silloin käytössä. Kimmo tunsikin kellon, voisin väittää näin, se osasi oikeaan aikaan mennä tien varteen. Jos autossa ei ollut matkustajia paljon Kimmo pääsi mukaan kiertämään lenkin Jumpinmäen kautta Satamaan ja takaisin. Joskus muistan että olimme kolmestaan kattotelineelläkin, Kimmo, Pentti ja minä. Kimmo oli erittäin ihmisystävällinen koira ja minä kun usein kävin Ojalassa niin opin varomaan. Kimmo leikki kanssani vähän niin kuin piilosta ja syöksyi mielellään nurkan takaa päin. Se hyppäsi etutassut olkapäille ja nuoli naaman! Jollei ollut varuillaan lensi selälleen että mätkähti!

”Satakunnan Kansa kirjoitti heinäkuussa 1931: Autonkuljettajien pitää noudattaa liikenneasetusta. Moottoriajoneuvoliikenteestä 18.3.1929 annetun asetuksen mukaan on omnibussin suurin sallittu nopeus maaseudulla 40 km. tunnissa ja kuorma-auton, jonka bruttopaino on enintään 1700 kiloa samoin 40 km tunnissa, sekä sitä raskaamman kuorma-auton enintään 25, 20 tai 15 km tunnissa riippuen auton bruttopainosta ja renkaiden laadusta kussakin eri tapauksessa. Koska nämä määräykset on annettu ei ainoastaan liikenneturvallisuuden vuoksi vaan myöskin tien pinnan kulumisen ja särkymisen estämiseksi on jo valtiotaloudelliselta kannalta tärkeitä, että sanottuja määräyksiä nou-

datetaan.” Tämä julkaistiin palstalla ”Vuosikymmenten takaa” Satakunnan Kansassa ja antanee kuvaa myös 1940 luvun liikenteestä ja sen edellytyksistä. Silloin ei ollut teissä päälysteitä eikä leveyttä kuten nykyisin. Eikä niiden autojen huippunopeudetkaan olleet kovin suuria.

Ojalan Vihtorista on monta tarinaa. Tässä tosiasioita. Vihtori oli syntynyt 14.5.1895. Hän on yksi suomen ensimmäisistä autolla ajaneista sillä hän joutui Helsingissä ollessaan palveluksessa tuomari Koivistoisella ajamaan autoa. Autoa jonka tuomari oli ostanut ulkomailta. Siihen aikaan ei ollut mitään autokouluja vaan hän joutui ajamaan autoa ”kylmiltään” kun se suomeen tuli. Satamassa hän joutui selvittämään vaihteet ja muut ”korvakuulolla”. Tuomari itse ei opetellut ajamaan vaan Vihtori oli hänen kuljettajansa.

Tarton rauhanneuvotteluissa hän oli Paasikiven autonkuljettajana, sotilasarvoltaan kersanttina. Tarton rauha solmittiin 14.10.1920. Joskus kun Vihtori muisteli niitä aikoja hän muisti sanoja joita hän oli siellä oppinut. Paljon niitä oli ja hassuja suomalaisen pikkupojan mielestä. En muista niitä kuin pari. ”Kulli” oli kotka, ”naisparran tupsuttaja” oli kuulemma kampaaja. Siinä muutama esimerkki virolaisista sanoista joille pikkupoikakin ymmärsi ”mukamas” muunkin tarkoituksen.

Ojalan veljessarjaan kuuluivat Vihtorin (s.1895, k. 1962) lisäksi Heikki (s.1890, k. 1964) joka oli ollut myös kauppias ja kuorma-autoilija Merikarvialla jo aikaisemmin, ennen Vihtoria joka tuli hänelle kuljettajaksi 1920. Vasta ilmeisesti 1925 Vihtori ryhtyi itsenäiseksi linja-autoilijaksi Pori-Merikarvia välille ostettuaan linja-auton. Kolmas veli veljessarjassa oli vanhin Kustaa (s. 1888,k. 1956) joka oli kauppias Tuorilassa. Heikki muisti lopettaneensa oman kaupan Ylikylässä ja myyneensä sen 1926 Satakunnan Osuuskaupalle ja jatkaneensa kuorma - autoilijana. Kustaa piti kaupaa kaksikymmenluvulta mutta jatkoi vielä viisikymmenluvulla samalla paikalla Tuorilassa. Toimielias veljessarja. Tunsin heidät kaikki henkilökohtaisesti. Mainittakoon Vihtorin ostaneen ”Graham Brother” linja-autonsa uutena 1928 ja se on vieläkin ajokunnossa.

Heikki kertoi joskus kuinka hän ajoi kuorma-autollaan silakoita tuoreena maakuntaan. Karviassa oli yksi emäntä haukkunut hänen silakoitaan vanhoiksi kun niillä ei ollut punaisia silmiä! Hevoskauppias oli myynyt tuoreita punasilmäisiä silakoita! Asiahan oli juuri päin vastoin tuoreuden suhteen mutta hevosella silakoita kускаava kauppias oli viipynyt matkallaan ja esittänyt asian omaksi edukseen. Tämä lienee tapahtunut 1920 luvulla. Heikki Ojala ajoi Mersullaan aina Petsamoon Jäämeren rannalle asti joskus 1920 luvulla kalaa hakemaan kai parikin kertaa. Hän kertoi matkan kestäneen kauan. Tiet olivat huonokuntoisia ja silloiset autotkaan eivät olleet kovaa kulkevia taisi huippunopeus olla 40 km tunnissa.

Kerrotaan että kerran Ojalan Vihtori olisi ajanut hevosmiehen lamuskan perään joskus 1930- luvulla Porin sillalla. Hevosmiehillä oli yleisesti silloin kaunaa linja-autoja kohtaan koska rahdin ajo muutui niihin aikoihin pois hevosmiehiltä. Äijä oli pompannut reestään pystyyn ja hypännyt Vihtorin eteen ja vihaisena karjaissut: Nyt sä Vihtori maksat viulut! Johon Vihtori vaan totesi: ”Missä sulla viuluja on?” Ja maksoi korvausta vaan rikkoontuneesta reestä koska viuluja ei ollut.

Toinen tarina Vihtorista. Oli joskus, ilmeisesti 1950- luvulla kun oli tullut uusi tieliikennelaki ja uudet säännöt voimaan niin Porissa Vihtoria haastatteli lehtimies, kai Satakunnan Kansasta. Kysyi mielipidettä liikennesääntöjen uutuudesta joka oli etuajo-oikeus! Vihtori vaan totesi ettei vanho - jenkaan sääntöjen aikaan saanut kenenkään päälle ajaa!!!

Liikennemerkkejä oli käytössä vain vähän. Tosi tärkeissä paikoissa. Nopeusrajoituksista puhuttiin vähän sillä autoilla ei päässyt lujaa ja yksinkertaisesti teiden kapeus rajoitti nopeutta. Muistan kuinka 50 km tunnissa tuli Poriin viimeisenä kaupunkina yhdessä Kotkan kanssa vasta 1970 luvun alussa. Tiesitkö että ensimmäiset liikennevalot tulivat Helsinkiin vasta 5. 10. 1951 syksyllä ennen vuo-

den 1952 Olympialaisia ja Poriin vastaavasti 1967. Ei ilmeisesti ollut tarvetta hitaiden nopeuksien ja vähäisen autokannan vuoksi aiemmin.

Merikarvia oli viisikymmenluvulla liikenteellisesti hyvin hoidettu vaikkei henkilöautoja niin montaa ollutkaan. Linja-autot kulkivat ja niiden aikataulut tunnettiin ja voitiin hyödyntää. Polkupyörä kesällä ja talvella oli potkukelkka henkilökohtaisia liikkuma välineinä sekä hevoskyyti. Paljon lyhyitä matkoja käveltiin.

Mainittujen linja-autojen lisäksi Merikarvialle liikennöi myös keltainen Postiauto. Linja-auto joka kuljetti postin ja myös matkustavia. Muistan nähneeni myös sellaisen postiauton jossa oli pieni lava tavaroita varten mutta etuosa oli kuin linja-autossa ja sitten postilla oli silloisia kuorma-autojakin. Kaikki postin keltaisia, sellaisia oranssin keltaisia. Väriä olen aina yhdisänyt postiin.

Kerran talvella postiauto ajoi Sevion kaupalta alas laiturille kääntymään mutta menikin mereen! Ketään ei ollut kyydissä eikä kukaan näin ollen loukkaantunutkaan. Ei se mitään että yksi ajaa mereen mutta kun samassa kohdassa meni toinenkin postiauto parin viikon kuluttua niin että pyörät putosivat laiturilta alettiin aluetta hiekoittaa ja taidettiin siihen laittaa rantalaiturille reunapuukin esteeksi. Maitoa ajettiin kuorma-autolla jonka muistan aikataulullisesti sopineen Yhteiskoulun voimistelu- tunnin kannalta sopivasti. Kun meni juosten Alakylän Satakunnan Kauppaan jossa täytyi ilmoittautua myymälänhoitaja Paavo Lammille, ehti salamatkustajaksi maitoauton kyytiin avolavalle maitotonkkien kanssa. Silloin säästy kävelystä takaisin!

Maito oli silloin isoissa rautaisissa, myöhemmin alumiinitonkissa eli hinkeissä. Ymmärtääkseni auto toi meijeristä Porista ”separoitua” maitoa kauppoihin ja keräsi vastaavasti maitolaitureilta ”täysmaito” tonkat meijeriin vietäviksi. Oma meijeriä ei Merikarvialla enää ollut. Eiköhän niihin aikoihin, viisikymmenluvun puolivälin aikoihin, tullut määräys ettei kaupasta saanut myydä kuin meijerin ”separoitua” maitoa.

26. POLKUPYÖRÄ OLI YLEINEN KULKUVÄLINE VIISIKYMMENLUVULLA.

Polkupyörä keksittiin, siis ensimmäinen muoto siitä vuonna 1817. Siinä oli kaksi pyörää mihin juostiin ja potkittiin vauhtia. Ei ollut polkimia! Vasta 1860-luvulla kehittyi varsinainen polkupyörä. Suomeen ensimmäiset polkupyörät tulivat käyttöön 1869. Vasta 1899 suomen kieleen tuli sana polkupyörä, joka kuvaa polkemalla tapahtuvaa liikkumista. Eli nykymuotoista polkupyörää joka itse asiassa onkin reilun sadan vuoden ikäinen. Tämän opin TV:stä sanojen selityksistä.

Polkupyörä vaati oikein kirjallisen ajoluvankin (ajokortin) vielä 1900-luvun alussa kai Suomen itsenäistymiseen asti, siitä en ole kuitenkaan varma koska lupa lopetettiin ja pyörä hyväksyttiin jokaiselle sopivaksi.

Polkupyörä yleistyi ja oli pian hyvin yleinen kulkuväline. Oli pyöriä oikein kahta mallia.

Nimittäin naisten ja miesten pyöriä! Nuorisopyörät on paljon tuoreemman kehittelyn tulos. Myös leveitä ns. matalapaine renkaita kyllä käytettiin tavallisten kapeitten rinnalla. Siinä ne vaihtoehdot olivat ja hyvin kulki! Kotimaisia merkkejä oli ainakin viisikymmenluvulla Suomi, Sampo, Pyrkivä, Jaguaari ja Tunturi! Kotimaisia pyöriä valmisti Suomen Polkupyörä- ja Konetehdas, K.E. Merilä, Turku.

Mies polkupyöräilijällä oli housun lahkeessa eli ”puntissa” oikealla puolella yleensä pyykkipoika. Tämä suojasi lahjetta joutumasta ketjun väliin sillä vain harvassa pyörässä oli peltinen ketjun suojus. Hienommilla miehillä oli oikein sellainen rautainen housunlahkeen pidin mutta pyykkipoika tai hakaneula ajoi saman asian. ”Golfareissa” ei ollut tätä ongelmaa. Niissä kun lahkeet olivat lyhyet ja sidottiin lisäksi napilla kiinni polven alapuolelta. ”Golfarit” olivat poikien ja miesten käyttämiä vielä viisikymmenluvulla.

Naisten pyöriissä oli usein takapyörän suojana molemmin puolin langasta kudottu ”verkko” mikä esti hameen joutumisen pinnojen väliin. Pyörässä oli myös tavaroiden kuljetukseen tarkoitettu ”tarakka” eli teline koria tms varten jota myös takahäkiksi kutsuttiin. ”Tarakka kyyti” oli sitä kun istuttiin siellä takahäkillä missä ei haittaavia reunoja ollut vaan se oli pinnaltaan suora. Myöhemmin muistan että olisi tullut sääntö jota poliisit valvoivat: ”Yli kolmetoista vuotias sai kuljettaa pyörällä tarakalla alle kaksitoistavuotista.” Tästä ikärajusta en ole täysin varma mutta näin sen muistan.

Salmen Pekka (vas.) ja Kolsion Jukka pyörineen joskus 1950 luvulla. PK.

Sain ensimmäiseksi pyöräkseni isoisäni matalapaine pyörän josta olin ylpeä. Sillä kelpasi ajella. Isoisäni oli ajanut sillä paljon valokuvaus reissujaan ympäri Merikarviaa. Se oli malliltaan miesten pyörä, merkiltään Suomi ja sitä valmisti tehdas joka oli suomeen perustettu 1899. En tiedä minkä vuoden mallia pyöräni oli mutta kyllä minä sillä vuosia ajelin kunnes etupyörän kahveli petti ja meni poikki.

Äitini opetteli ajamaan vasta aikuisena ja vaikeuksia oli tasapainon oppimisessa. Hänellä ei ollut lapsena ollut pyörää ja vasta minun muistini aikaan (1945) hän sai ensimmäisen pyöränsä jolla oppi ajamaan. Isälläni oli sodasta kotiutuksen yhteydessä hänelle annettu miesten pyörä missä oli ohjaus tangossa teline manttelia varten. Isäni oma pyörä jäi ”sinne jonnekin” ja tilalle hän sai uuden. Muuten se oli tavallinen pyörä. Ajoin silläkin tangon välistä eli ”sotkettiin” tai ”silputtiin” kuten silloin sanottiin.

Pyöriä oli kahta lajia, oli naisten pyörä ja miesten pyörä. Miesten pyörässä oli tanko joka teki siitä tukevamman. Lasten pyöriä ei silloin ollut. Lasten tavallinen ajotapa oli ajaa miesten pyörää juuri tangon ja rungon välistä polkien. Monessa talossa oli vain miesten pyörä jolloin tytötkin käyttivät sitä. Syy moiseen ajoon oli selvä kun ei kerran ulottunut tangon päältä ajamaan. Satula oli säädetty isän mittojen mukaan joten se oli korkealla lasta ajatellen. Silloin kun alkoi ulottua tangolta ajamaan niin sitä opeteltiin mutta auta armias kun jalat lipesivät polkimilta! Kyllä tuntui! Turhaa ei miesten polkupyörää ”munamankeliksi” sanottu!

Talveksi kehitettiin joskus 1950- luvun alku puolella ns. talviketju eli lumiketju pyöräänkin. Se oli rautalangasta taivutettu hakasista koostuva ketju joka laitettiin renkaan päälle. Hakaset olivat renkaan leveyteen sen verran kapeat että ne jäivät paikalleen laitettuna kumin päälle. Renkaaseen pum-

pattiin täysi paine vasta kun oli saatu lumiketju paikalleen. Hakanen oli niin kuin U-kirjain jonka päissä oli lenkit joilla se oli kiinni edellisen hakasen kaarevassa osassa. Se söi renkaan äkkiä ja kun sillä oli vielä hintaakin niin siitä ei suosittua tullut. Näin niitä käytössä vain muutamia, mutta näin kumminkin.

Harvassa polkupyörässä oli dynamo ja valot. Suurimmassa osassa ei ollut olenkaan valoja mutta tarvittaessa saatettiin laittaa ohjaustangossa olevaan kiinnikkeeseen taskulamppu. Niitä oli ”lattapatterilla” eli litteällä patterilla toimivia ”neliskanttisia” noin 10 x 10 cm. Osalla oli vielä sellainen lamppu missä oli värilliset selluloidi tai guttaberga- levyt mahdollisuus vetää kirkkaan valon suojaksi. Nämä olivat sota-aikana kotirintamallakin olleet käytössä merkinanto lamppuina. Värit olivat muistaakseni punainen, sininen, vihreä sekä tietysti kirkas. Valojen käyttö pimeällä tuli polkupyöriin pakolliseksi viisikymmen luvulla, taisi olla ensin suositus kunnes muuttui pakolliseksi. Muistan jonkun isännän ajaneen polkupyörällä niin että oli öljylamppu, sellainen pieni myrskylyhty, roikku-massa tangosta. Valo kuin valo!

Ensimmäisen pyöreän patterilampun, sellaisen kumi päällysteisen joka oli jostain sotakaluston ”yli-jäämä varastosta” myyty isälleni, sain joululahjaksi 1950- luvun puolivälissä. Taisi olla alun perin englantilainen. Siinä oli vain se vika että kun patterit loppuivat ei uusia saanut Merikarvian kauppoista. Vähän myöhemmin niitäkin tuli kauppoihin, kuten pyöreitä taskulamppujakin. Muistan kuinka Viertolan Antti jatkoi tällaisista ”putkilamppua” kuusipatteriseksi mihin täytyi jo saada isompi polkupyörän poltinkin. Kaupassa kun myytiin silloin vaan kaksi ja kolmipatterisia lamppuja!

Pula-aikana silloin viisikymmenluvulla kun sisärenkas meni rikki se paikattiin itse. Kummiliimaa oli saatavana ja paikkoja tehtiin vanhasta hylätystä sisärenkaasta. Kun päälly rengas kului jostain kohdasta puhki siihen laitettiin sisäpuolelle vanhasta päälly renkaasta pala joka ulottui ehjään renkaaseen ”tossuksi” tai usein kierrettiin päälle manillanarua tiukalle niin että se piti. Näin saatiin rengas kestävämmän mutta olihan se hiukan ”muhkuraista” kyytiä, tosin eivät tietkään niin hyviä olleet. Matkaa kuitenkin näillä paikkauksilla pystyttiin jatkamaan. Uusia renkaita ei kaupan hyllyillä näkynyt kuin joskus, siksi paikattiin ja olihan se halvempaa.

Lindellin Jussista kerrottiin hänen tehneen sota-aikaan kokeeksi puunpaloista ”vastikerenkaan” sitomalla palat yhteen narulla. Kokeilun jälkeen hän luopui ideasta koska se ”täritti” niin kauheasti.

Silloin viisikymmenluvun alussa tuli uusia polkupyörän satuloita myyntiin. Siihen asti yleisin oli ollut nahalla päällystetty satula mutta nyt tuli kumipintaisia tai keinonahkaa ja ”pumppujousin” varustettuja. Ne olivat niitä isoilla kahdella kierrejousella varustettuja. Samoihin aikoihin alkoi kauppoihin tulla polkupyörän renkaitakin ja pula- aika päättyi.

Oli pari mieleeni jäänyttä mainos lausettakin.

”Ketterästi polkee vaari, vaarilla on Jaguaari! ” Joka oli Jaguaari merkkisen polkupyörän mainos lause.

Sekä :”Kun Kusti polkee, niin posti kulkee!” Tämä jälkimmäinen kertoo siitä että posti jaettiin maaseudulla pääasiassa pyörällä. Taisi olla Postin mainoslause.

Siihen aikaan oli myös ”Holmanni” Porissa joka myi polkupyöriä siinä Itäpuistossa. Joku mainosti että heiltä saa ”matkalla naarmuttuneita” polkupyöriä halvemmalla. Silloin ”Holmanni” pisti Satakunnan Kansaan ilmoituksen missä hinta oli sama mutta lisänä ”Saa naarmuttaa itse!”

Se taisi olla 1950- luvun puoliväliä kun Merikarvialla näin ensimmäisen pyörän joka liikkui apu-moottorin voimalla. Pyörän ylpeä omistaja oli Jussi Hyrskylähti jolla oli pyöräkorjaamokin. Tavalliseen paksurenkaaiseen, sellaiseen matalapaine renkain varustettuun miesten polkupyörään se oli laitettu. Siinä oli pieni polttomoottori joka temmattiin narulla käymään ja se käydessään pyöritti kumi rullaa joka makasi renkaan päällä ja näin hoitui voiman siirto polkupyörän renkaaseen.

Mäessä se ei jaksanut vetää vaan silloin täytyi polkea polkimista lisää vauhtia mutta tasaisella ja alamaissa se toimi. Oli siis nimensä mukaisesti apumoottori. Mutta kyllä siinäkin meille kakaroille ihmettelemistä riitti. Rengasta se söi joten hiukan se oli epäkäytännöllinen ja myös kallis. Se ei yleistynyt vain muutaman olen nähnyt. Hyrskylahden korjaamo paitsi korjasi myös myi uusiakin polkupyöriä kun niitä alkoi saada.

Osuusliike Kansalla oli kolmipyöräinen tavarapyörä millä toimitettiin tavaraa varastosta myymälään ja taidettiinpa viedä asiakkaallekin. Siihen aikaan siellä oli juoksupoikana ”Eetu”. Oikeammin Edvard Toivo joka myöhemmin nousi myymälän hoitajaksi asti tosin Satakunnan Osuuskaupassa.

Lindellin Jussilla, puusepällä, oli erikoinen pyörä ulkonäöltään. Siinä kun oli Jussin tekemät säilytyskotelot hänen tarvitsemilleen työkaluille. Ne olivat puusta tehdyt kuten ”puusuutarille” hyvin sopikin! Luonnollisesti ne ottivat silmään. Kerrottiin että Jussi oli kokeillut myös puun paloista tehtyä rengasta mutta oli todennut huonoksi kun se ei joutanut. Lindellin Jussi teki kotikäyntejä tällä pyörällään ja siksi oli tärkeää saada työkalut mukaan!

Polkupyörissä oli vanhemmissa oikein nahkainen kotelo missä kulkivat: ruuvimeisseli, pari pellistä tehtyä lenkkiavainta joiden päät toimivat rengasrautana ja paikkausvälineet. Näin oli mahdollisuus tehdä pyörän renkaan paikkaus matkan aikanakin. Uudempiin pyöriin nahkainen laukku muuttui pahvista tai pula-ajan korvike kunmista tehdyksi koteloksi. Muuten lenkkiavaimissa oli kaikki pyörässä olevien muttereiden kokoiset ”reiät” joten muikin kiristäminen ja korjaaminen oli mahdollista.

Taisi olla 1960- luvun alkua jo kun ensimmäiset mopot ilmestyivät kyläkuvaan. Näidenkin korjaamo oli itseoikeutetusti Hyrskylahden paja. ”Pappa mopo” eli tunturi moposta tuli käsite.

Ensimmäinen kotimainen Tunturi mopo tuli markkinoille 1959. Vasta silloin moposta tuli kuuluisa kun silloisen ”Maaseudun puolue” vai olikohan se silloin ”Pientalon poikien puolue” tuli poliittisiin kuvioihin mukaan. Heidän edustajansa Eino Poutiainen, josta tuli kansanedustajakin, ajeli vaali-kiertueensa Tunturi-mopolla! Pappa mopoksi se ristittiin.

Sisarelleni ostettiin sellainen mopo missä ei ollut kuin keskipako kytkin niin ettei ollut vaihtamisen ongelmia. Isän mielestä sisareni ei olisi oppinut vaihtamaan kunnolla. Hän jakoi silloin aamuisin Satakunnan Kansan Ylikyläläisille. Ensin tavallisella pyörällä ja sitten oikein mopolla!

27. MOOTTORI PYÖRÄ.

Ensimmäisen moottoripyörän olen nähnyt Jumpin emännän albumissa missä oli kuva hänen pojaan Eerosta moottoripyörän selässä. Oliko kyseessä Merikarvian ensimmäinen, en sitä varmuudella tiedä mutta Eero kuoli autokolarissa Lankoskella 27.7.1926 .Kuva oli ennen sitä

otettu.Moottoripyöriä ei viisikymmenluvulla monia Merikarvialla ollut. Yksi ensimmäisiä ellei peräti ensimmäinen muistamani oli Ojalan Altilla. Se oli musta ja iso, taisi olla BMV vai olisiko ollut kuitenkin Harley Davidsson. En muista. Siihen aikaan tiet olivat mutkaisia, hiekkapintaisia ja aika kuoppaisia. Muistan kuulleen kuinka Alttiä kiinnosti kuinka paljoa hänen pyöränsä oikein hyvissä oloissa kulkee. Merikarvialla ei siihen aikaan ollut riittävän pitkää ja hyvää pintaista suoraa tietä. Lähtivät ”isot pojat” sitä kokeilemaan Kristiinan sillalle joka oli silloin uusi ja hyvä pinnaltaan. Vedon päälle Altti sitä ajoi, mutta eivät ehtineet useampaa kertaa koeajaa! Joku oli hälyttänyt poliisit. Poliisit eivät pärjänneet Altille. Altti pääsi karkuun. Sitä en muista paljoako pyörä oli kulkenut, toista sataa kuitenkin! Tätä en nähnyt mutta näin poikaporukassa kerrottiin! Altti oli jo silloin hyvä ajaja, ajoihan hän linja-autojakin. Moottoripyörissä oli siihen aikaan käytössä myös sivuvaunuja joihin mahtui yksi aikuinen istumaan. Kyyti oli varmasti kovaa!

Silloin viisikymmenluvun lopulla ilmestyivät teille, tosin vain muutama, niitä kolmipyöräisiä pienoisautoja joista muistan vain Messersmitin mutta oli niitä muistaakseni muitakin merkkejä. Se oli hauskan näköinen kun siihen päästäkseen piti nostaa kuomu sivusuunnassa ylös. Se avautui kyljeltä. Ääni siinä oli kova ja kai se oli auton ja moottoripyörän ”ristisiitos” mikä ei suomessa yleistynyt sen kummemmin. Mainittakoon että merkki oli sama kuin sodan ajan hävittäjä lentokoneessa.

28. MUISTOJA HÄYRISEN KAUPPASTA .

Yleensä kaikissa sekatarakaupoissa oli monipuolinen valikoima kaikkea tarvittavaa. Niistä sai hevosenkengän nauloista pärekatto naulaan ja toppasokerista jauhoihin. Sekä paljon muuta! Jos jotain ei ollut tai oli loppunut niin sitä tilattiin Porista. Seuraavana päivänä oli linja-auton tuomana! Etuna tässäkin oli juuri linja- autojen kulku kauppajonon ohi. Viisikymmenluvun alun kaupoista esimerkiksi sopinee parhaiten meidän naapurissa toiminut kauppa jonka tunsin aika hyvin. Suuri valkeaksi maalattu talo missä oli torniosa. Se oli sekatarakauppa missä oli kaikkea mitä oli silloin saatavilla

Häyrisen Kallen kauppa, jo silloin vanha ja vakiintunut, toimi vastapäätä Kouhia ja siinä oli myös matkustavaisille huoneita saatavana. Niistä vastasi Mamma. Häyrisen talo oli vanhaa perua sillä muistan sitä kutsutun myös Toukolan taloksi jossa ensimmäisenä kauppiaana olisi ollut Eelis Toukola. Vieressä oli Viertolan talo jota isännöi Julius Viertola eli ”Julle”. Nämä nimet viittaavat Impivaaran isäntään J.W. Norrgårdiin.

Häyrisenkauppaan mentiin valopylvään kohdalla olleesta ovesta. Torniosa on purettu. Hevospuomi oli ovesta vasemmalle ja vielä osa portin toisellakin puolella Kuva 2006 PK.

Kauppaa piti Kalle Emil Häyrynen joka oli lupsakka kauppias. Hän oli syntynyt 3.7.1886 ja kuoli 15.4.1961. Olkoon seuraavat muistot Hänen kyläkauppansa kunniaksi. Kalle oli koko kylän hyvin tuntema persoona. Muistoni alkavat 1948 ja siitä viisikymmenluvun puoliväliin. Kerron lähinnä kauppaan liittyvistä asioista niin kuin ne muistan.

Kerran muistan kun menin aamulla jotain kaupasta hakemaan ja olin jo ennen avaamisaikaa kaupalla niin siihen tuli yksi rouvashenkilö myös odottamaan. Kalle tuli avaamaan oven tasalta niin kuin laki silloin edellytti ja kun kohteliaana poikana olisin päästänyt rouvan ensin niin Kallepa ei päästänyt! Totesi yksioikoisesti: ”Tulee parempi kauppapäivä kun on mies asiakas ensimmäisenä!” Tämä röyhisti rintaani, ei pikkupoikaa niin usein mieheksi noteerattu!

Kauppojen aukiolo oli tarkoin määrättyä mutta jos jotain tarvitsi niin saattoi saada ”sisäpuolen kautta” tai ”takaovesta” ennen aukioloaikaa tai vastaavasti sen jälkeen. Näin kauppiaat palvelivat tuttujaan, se oli lain vastaista mutta kauppias uskalsi ottaa riskin tuttujen asiakkaiden kanssa. Joskus muistan Kallen sanoneen että tulisin myöhemmin maksamaan, vasta kaupan auki ollessa. Hän kiersi näin myyntikiellon koska maksua ei suoritettu heti vaan vasta laillisella kauppa-ajalla.

Häyrisen kauppa, kuten muutkin sekatarvakaupat olivat kyläläisten kohtaamispaikkoja lähinnä miehille mutta kyllä siellä naisetkin ”praatasivat” keskenään kohdatessaan. Kauppa oli sen ajan ”tietotoimisto” missä kuuli uusimmat kylän tapahtumat, jutut ja juorut. Häyrisen kaupassa oli muutama tuoli mutta sivuseinällä oli pitkä penkki asiakkaita varten. Siinä vasemmalla ovi seinällä. Muistellessani Häyrisen kaupaa niin sisään mentiin ulkoa katsoen oikeasta, Kouhin puoleisesta kulmasta, kulmaovesta, ja kauppahuone oli pitkän mallinen vasemmalle koko talon leveydeltä. Kaupan tiski eli ”puotipöytä” oli vinkkeli (L-kulma) joka ulottui ovensuu nurkasta aina perälle asti. Tiskin takana oli liikkuma tilaa kait reilu metri ja siinä oli nostokansi lähellä sitä vinkkeliä. Jauhot ja leseet sekä hienosokeri olivat myyntitiskissä sellaisissa laatikoissa mitkä kallistuivat auki ja siellä oli kauhalla otettavissa paperipussiin juuri se määrä mitä asiakas halusi tai pystyi sillä kertaa ostamaan. Ruokatarvikkeet olivat siellä kaupan perällä olevan L-kirjaimen lyhemmällä osalla. Takaseinässä ja ”tiskissä”. Kassakoneelta alkoivat myös takaseinällä olevat laatikot muille tarpeille. Laatikostot peittivät koko seinän. Kassakone, National merkinen, oli tiskillä siinä pitkän osan päässä. Sen vieressä oli teline pakkauspaperi rullille mistä Kalle repäisi telineessä olevalla leikkurilla kulloinkin tarvittavan levyisestä rullasta passelin (sopivan) pätkän. Tämä oli paksumpaa, ruskeaa paperia joka oli merkiltään ”Voimapaperia”. Siinä vieressä oli liimapaperia rullassa joka oli telineessä mistä sitä vedettiin tarvittaessa paketin siteeksi. Silloin liimapaperi kulki vedettäessä sen telineen vesikaukalosta jossa oli ”rulla” minkä alta tullessaan paperi kastui. Liimapaperia tuli myöhemmin muistaakseni myös kapeampaa ja valkoista käyttöön, se ruskea oli paksua ja noin kymmentistä leveydeltään. Oli erikseen valkoista ”ikkunaliimapaperi” jolla tiivistettiin ikkunat talveksi sisältä.. Oli siinä kassakoneen vieressä myös ohutta, valkeaa, neliöksi leikattua paperia mistä esimerkiksi otettiin ruokatarvikkeisiin ensin valkea paperi ja sen päälle vasta paksu paperi. Paperia oli sellaista ”pehmeää” niin kuin valkoista sanomalehti paperia (puotipaperi). Sitten oli sellaista ”silkkipaperia”. Tätä hienoa paperia sanottiin muistaakseni ”masiina paperiksi”. Oli myös voipaperia mitä laitettiin voihin joka myytiin irtovoina ja samoin sitä käytettiin myös esim. lihan ympärille. Voipaperi kesti myös kosteutta ja oli vahvaa. Lihaa ei ollut aina vaan sitä oli teurastusaikaan syksyllä ja talvella saatavana kun se paremmin säilyikin. Liha leikattiin silloin isommasta palasta mistä näytettiin kuinka paljon ostaja halusi. Lihassa oli tarkistus leima josta näkyi kuka ja koska oli tarkastanut. Paino punnittiin siinä paperien vieressä olevalla isolla vaa’alla missä oli pitkä viisari mikä näytti painon tarkkaan ja sillä oli mahdollista lisä punnuksilla saada raskaastakin lihasta tai muusta tarkka paino. Oikein iso kymmenysvaaka oli ulkovarastossa isompien painojen punnitukseen esim. jyvät, jauhot ja muu säkettäin myytävä. Joskus saatettiin sanoa että ”mahtoiko Kalle nyt punnita sormensa” tai että ”kyllä nyt oli vähän knaftisti” kun epäiltiin painoa vähän vajaaksi .

Suolasilleissä joita silloin sai ostaa kokonaisina painon mukaan kilokaupalla., Hienommasta laadusta oli päät katkottu pois jo suolattaessa. Niissä käytettiin myös kääreenä voipaperia ettei päässyt suolavesi muihin tavaroihin. Suolasillit tulivat kauppaan puutynnyreissä (noin 50 - 60 cm halkaisi-

jaltaan ja ehkä 80 - 100 cm korkeita). Oli myös suuremmissa tynnyreissä myytävää silliä. Sillit säilyivät kylmässä ulkovarastossakin josta niitä tuotiin pienempinä erinä kauppaan myytäväksi. Kaupassa riippui orsista ”kapakalaa” eli kuivaa kalaa (turskaa tai koljaa) jota tuotiin silloin Norjasta ”lipeäkalaksikin” tätä sanottiin joulun aikaan mutta sitä sai kyllä ostaa ympäri vuoden.

Katosta riippui oma messinkinen ”kuppi tai pesä” missä oli leikkuuterä kyljessä ja siitä pallomaisesta pesästä sai vedettyä manilla- tai paperinarua minkä sai leikkurilla katkaistua sopivaksi. Nämä kerät olivat pyöreitä, keskeltä purkautuvia joten ne juoksivat helposti vetämällä. Toisessa oli siihen aikaan niin yleistä paperinarua. Paperinarua oli sini-valkeaa ja ruskea-valkeaa ”kaksi säikeistä” sekä vihreää joka oli ”yksinkertaista” kuten myös vahvempi, paksumpi ruskea paperinaru. Häyrisen Kalle opetti minulle kuinka nämä ohuet paperinarut katkeaa nykäyksellä sormissa. Kierrettiin naru sormien ympäri, naruun lenkki löysästi käsien väliin, terävä nykäisy ja naru katkesi. Siinä sen salaisuus. Ohut rautalankakin katkesi samalla nykäyksellä ja jos ei katkennut niin sitten sattui sormiin!

Kauppiailla ei silloin ollut tapana antaa kuin erikseen pyydettyä kuitti. Tavallisesti ”Paragon” kuitti tai laskulomakkeelle kirjoitettu. Oli kauppjoja missä ei ollut kassakonettakaan vain lipas tai laatikko mihin rahat kerättiin. Oli toki kassakoneita jotka laskivat yhteen ja kun laatikko aukesi niin kello kilisi. Toki asiakkaalle jäi oma laskelmakin sillä kauppiaat aika yleisesti käärepaperiin laskivat ostosten hinnan lyijykynällä niin että paketissa se jäi käärittäessä sisäpuolelle. On muistettava että silloin oli vähän tavaroita jotka olivat valmiissa pakkauksessa. Toisaalta kassit olivat lähes jokaisella asiakkaalla itsellä ja lisäksi sai ostaa paperikasseja. Paketteja tehtäessä oli sidenarun päähän aina tehtävä kantolenkki tai sitten siihen sidottiin ”paketti nappula” kantamisen helpottamiseksi. Tämä nappula oli noin viisisenttinen, pyöreä, puolisen senttiä vahva ja keskellä siinä oli ura narua varten. Pelkkä paperinaru ”upposi” sormeen, niin että oli vaikea pitkää matkaa kantaa. Esimerkiksi edellä mainittujen lisäksi sokeri oli irtotavaraa niin pala kuin hienokin. Hienosokeri tuli kai kauppoihin seitsemänkymmenen vaiko peräti sadan kilon säkeissä. En muista varmaksi mutta yli viisikymmentä kiloa kuitenkin. Isäni voitti vedon kun vei selässään semmoisen säkin, kertaakaan välillä pysähtymättä, niitä portaita ylös kaupasta vintille! Luultavasti säkki painoi reippaasti yli 50 kiloa koska sitä ei olisi pidetty minään jos joku semmoisen säkin olisi kantanut! Aluksi oli myös toppasokeria jolloin kartion mallisesta tiiviistä sokerimöykystä lyötiin siruja irtopaloiksi. Toppasokeria teki ainakin Suomen Sokeritehdas, Vaasa. Toppa painoi ehkä viitisen kiloa. Niitä siruja vielä kotona pienennettiin sokerisaksilla sopiviksi. Tämän ”topan” makein osa oli tiiviiksi valunut kartion keskipohja jota oli vaikea siruiksi lyödäkin, se oli niin kovaa. Sokerisakset olivat silloin joka kodin keittiössä. Hienoa sokerista saatiin morttelissa eli huhmaressa murskaamalla. Pula aikana oli vain toppasokeria kaupoissa. Sokerit säilytettiin Häyrisen kaupan yläkerrassa missä oli kuivaa ja sieltä tuotiin myytäväksi pienempi määrä kerrallaan. Muistan kuinka ensimmäiset palasokerit tulivat kauppaan pakatuina pahvisiin kilon paketteihin. Sirkku tuli muistaakseni ensin ja se oli sahattua sokeria. Vasta myöhemmin olisi muistini mukaan tullut Pulmu joka oli puristettua palasokeria. Sirkku kesti rakenteensa vuoksi paremmin suussa sulamatta kun taas Pulmu liukeni helpommin. Molempien pakkauskoori oli tasan kilo mikä silloisilla pakkaus menetelmillä oli saavutus kun sitä vertaa nykyisiin pakkauksiin joissa on 750 grammaa ja tyhjää tilaa!! Kun palasokeri tuli markkinoille yleisesti tarvittiin edelleen perheissä sokerisaksia jolloin palasta sai kaksi millä voitiin lapsiperheissä hiukan kulutusta säädellyä, pula aika kun jatkui!

Kahvi, sokeri, voi, liha olivat elintarvikkeista ”kortilla” eli niitä sai ostaa vain Kansanhuollon ostokuponkia vastaan määrätyn määrän henkeä kohti kuukaudessa. Tietenkin joskus sai jotain ostettua myös ”pimeästi” tai ”tiskin alta”. Suurin osa korteista ja säännöstelystä loppui jo 1953 lopussa. Sokeri oli säännöstelyssä 1939 – 1952. Korttiaika loppui kokonaan vasta 1956 jolloin säännöstely loppui. Tämä säännöstely takasi aika tasapuolisesti sen että kaikki saivat oman osuutensa niistä tarvikkeista joita säännösteltiin. Toisaalta ”Mustapörssi” oli kukoistavaa ja jos oli rahaa sai mitä vaan !

Kaupan hyllyllä oli silloin monen laista, kuvassa oikealla kartiot ovat toppasokeria, juomapulloja ja niiden edessä pari sikuripötköä ym. Jalajan museo kauppa, Taivalkoskella. Kuva PK.

Kahvia myytiin myös irtotavarana, joko valmiiksi paahdettuna mikä myllytettiin jauhoksi odottaessa tai vaaleana raaka papuina muistan kahvia myydyin jolloin se paahdettiin kotona omalla ”brännärillä” (paahtimella) halutun ruskeaksi. Näitä ”brännäreitä” oli omatekoisia ja oikein kaupassa myytäväkin. Muistan malliltaan pyöreän jossa oli keskellä kampi millä voitiin hiljalleen ”pönniä” pyörittää etteivät palaisi. Siinä oli päällä melkein puolikkaan suuruinen sivuun käännettävä luukku mistä sitä täytettiin. Toinen muistamani malli oli laatikkomainen jossa kansi aukesi saranalla ylös ja jota ”helistettiin” aina välillä palamisen estämiseksi. Nämä sopivat yhtä hyvin avotulella kuin hellan päällä käytettäväksi. Kahvin paahdetut ”pönnät” eli pavut jauhettiin sitten omalla myllyllä. Kahvia alettiin viisikymmenluvulla, puolivälin tienoilla, saada myös valmiiksi paahdettuna papuina pake-teissa (250 g) mutta sekin jauhettiin kaupan sähkö koneella. Kahvipaketteihin, ainakin Pauligin myymiin, tuli sulkijakortti mikä piti ryhdin pakkauksessa, niissä oli auton kuva sarja missä oli värikuva autosta, auton nimi sekä malli. Oli muitakin korttisarjoja myöhemmin. Kahvi oli silloin, kai viisikymmenluvun puolivälin tienoilla, paperisessa paketissa. Ei ollut tinapaperia silloin! Kotona saattoi olla lähinnä kahtakin tyyppiä kahvimyllyä malliltaan. Oli seinään kiinnitetty pysty malli jossa pönnät laitettiin yläosan suppiloon (trattiin) mistä ne valuivat jauhettaessa alas lasiseen irrotettavaan nelikanttiseen ”kuppiin”. Toinen malli oli ”reisien väliin” laitettava mylly mikä toimi vastaavasti. Siinä oli päällä veivi ja avattava kuppi (pellistä usein) mihin pantiin pönnät ja alaosassa oli ulos vedettävä laatikko josta jauhot otettiin talteen. Näistä ”päämalleista” oli useampia eri versioita, joukossa oma tekosiakin, osa tehdastekoisia. Myllytettäessä toisella kädellä veivattiin ja toisella tuettiin myllyä. Homma sujui. Yleensä kahvia ”myllytettiin” vain kerran tarvetta varten ettei hienot aromit haihtuisi. Kahvin säilytykseen tuli niihin aikoihin pellisiä laatikoita missä oli tiivis kansi ja päällä luki kahvin merkki ja tunnus kuva, Pauligilla oli Paula-tyttö

Kaupasta sai ostaa myös sikuria mitä oli sellaisissa sinisen liilassa paperipakkauksessa joka oli ehkä 250 grammaa painava kiinteä pötkö. Tätä lisättiin kahviin, oli näin riittoisampaa.

Voita sai vain vähän ostaa se oli kortilla eikä sitä usein ollut saatavillakaan ja lisäksi se oli kallista. Vaihtoehtona oli margariini joka ei ollut näiden nykyisten veroista, muistaakseni Paasivaaran val-

mistamaa. Samoin leivän päällä käytettiin ”servelaadia”, ”laardia” tai rasvaa jotka vaativat vähän suolaa kyytipojaksi mutta kelpasivat myös voileivän voiteluaineeksi. Pääasiassa näillä paistettiin kuitenkin ”Kokki rasvallakin”. Äitini teki usein sekoitusta johon tuli voita ja margariinia jotka sekoitettiin hyvin keskenään, näin oli riittoisampaa. Joskus hän myös ”jatko” niitä tekemällä munavoita joka sitten kyllä kuluikin äkkiä. Eli keitettyjä kanamunia hakattuna pieneksi sekoitettiin voihiin tai margariiniin. Joskus kaupassa oli myös oikeaa juustoa! Sellaista keltakuorista tahkojuustoa joka oli hyvää! Oli myös ”Koskenlaskijaa” joka oli samanlaisessa pakkauksessakin kuin nykyisin sillä erolla että sitä oli vain yhtä ”sorttia”. Kuva paketissa on sama. Sen pakkauksessa käytettiin jo silloin tinapaperia!

Ranskanleipä oli se yleisin vaalea leipä mitä ostettiin paljon. Toki limppua, reikäleipää ja ohrakakkoakin sai sekä näkkileipää. Näkkileivästä miehet käyttivät nimitystä ”Vanikka” tai ”vaneri”mihin olivat sodassa ja sotaväessä oppineet. Näkkileipää oli kahta laatua nimittäin paksua ja kovaa vanikkaa jota myytiin ensin nelikanttisina levyinä painon mukaan ja myöhemmin siitä tuli pyöreä iso paketti myyntiin. ”Koulunäkkiä” oli rapeampaa eli herkemmin murenevaa ja ohuempaa. Tätä jälkimmäistä myytiin nelikanttisissa paketeissa. Näistäkin täytyi olla ensin alkuun ”Leipäkortti”.

Korttiajan jälkeen kauppoihin tuli makkaraa myyntiin. Oli ”halpaa makkaraa” eli ”hamppari väärää” eli ”Suomi makkaraa” joka sopi hyvin paistin makkaraksi, soppaan ja voileivän päällekin. Se oli hyvää lenkkimakkaraa joka sopi hyvin myös nuotiolla tai kiukaalla paistettavaksi, se oli hyvää myös vedessä kuumennettuna. Hyvällä tuotteella oli monia käyttötapoja. Se oli lisäksi halvinta. Sitten tuli ”Tee makkara” joka oli paksua ”pötköä” ja sopi leikkeleeksi mutta kyllä siitäkin paistamalla sai ruokaa. Vähän myöhemmin tuli myyntiin ”Lauantai makkara” joka oli saman tyyppistä kuin edellä mainittukin. Yksi sen ajan makkaroista oli ”Saunalenkki”. Muistan myöskin Metvurstia olleen jo silloin kaupassa myytävänä vaikka se olikin hintavampaa kuten oli myös savustettua hevosta saatavana ihan ohuina siivuina. Nämä kaksi viimeainittua olivat herkkuja joita harvoin sai.

Sodan jälkeen muistan kerrotun kauppiasta joka myi ”Kani makkaraa”. Asiakas kuitenkin epäili makkaran laatua hevosmakkaraksi. Tähän kauppias ilmoitti kuitenkin sen olevan suhteessa 1:1 ! Eli yksi hevonen suhteessa yhteen kaniin!

Makkaran valmistajia oli silloin joka puolella suomea mutta täälläpäin parasta teki Reinin Makkaratehdas Porissa. Sillä oli ”Matti Reinin makkaratehdas” Karjarannassa vielä neljäkymmenluvun lopulla mutta se teki konkurssin ja lopetti. Taisi olla pojat jotka perustivat uuden ”Reinin Makkaratehtaan” ja myymälän siihen lähelle Maantiekatua taisi olla Laamanninkadun ja Tiilitehtaan puistokadun kulmauksessa, niillä main kuitenkin vielä 1958. Tällä oli myös hauskoja mainoslauseita: ”Katsos poikaa vanteraa, hän syö Reinin makkaraa!” ja tästä väänös ”Katsos poikaa vanteraa, hän matkii Reinin makkaraa!”. Lisänä oli kuva lihavasta pojasta joka hymyili onnellisena makkaraa kädessään.

Maitoakin Häyrisellä myytiin vaikka suurimmalla osalla taisi olla tinki Kouhille tai johonkin lehmälliseen taloon. Maidon myynti lisääntyi vasta kun meijerit tulivat kuvaan mukaan ja kaikki maito piti kiertää niiden kautta. Muistan kuinka mekin jouduimme lopettamaan Kouhilla olleen ”maito tinkin” koska he eivät saaneet enää myydä maitoa vaan kaikki piti kiertää meijerin kautta. Oli muka hygieenisempää! Siistimpää kuin Kouhin navatta sai varmaan hakea ja tuskin löytyi! Sen muistan ettei meijerin maito ensin oikein maistunut kun se oli niin laihaa verrattuna navetta maitoon. Kermää ei enää saanut maidon päältä kummattua. Meijeristä myytiin myös ”pluttanaa” eli kuorittua maitoa eli ”harua” vasikoiden juottamiseen. Taisi sitä joku juodakin. Muistan kuinka tuli ensimmäiset ”korvike” kermat myyntiin. Taisi olla nimeltään ”Vuokko” ja se oli pakattuna limsapulloa hiukan pinempään lasipulloon mikä oli suljettu tinalevy korkilla tiiviiksi. Meijerimaitoa myytiin ensin tonkasta suoraa litran mitalla ”irtonaisena”. Pian tulivat lasiset litran pullot tinakorkkeineen ja kermalekin löytyi oma pullonsa. Taisi olla kuusikymmen seitsämänkymmen lukua kun kauppoihin tuli

maito litran muovi- pusseissa joista emännät kutoivat mattoja ym ja seuraavaksi tulikin pahvi purkki josta kehittyi ny- kyinen pahvi tölkki.

Häyrisen kaupassa myytiin toki myös tupakkaa, ”pilliä, pölliä ja piipputupakkaa” . Puhuttiin ”presuista” ja ”Nurkan takusista” eli kotona kasvatetusta tupakasta. Silloin oli tapana kasvattaa vielä jos- sain nurkan takana, vähän suojassa katseilta, voimakkaassa maassa, isokasvuista ”Virginia” lajiketta joka kasvoi lähes pari metriseksi. Niitä kuivattiin ja jauhettiin jo vanhoina aikoina joten tuttua se vieläkin oli. Isänikin kasvatti omat ”presunsa” ehkä 1946.

Kaupasta ostettiin hienosti ”savukkeita” . Pillitupakkaa eli pahvisella imu osalla varustettu oli Klu- bi 77, Saima , Malta ,Mekka ja Finlandia. Piipputupakka oli Prins Albert sekä Motti Matti ja pölli - tupakoita eli holkilli varustettu pahvi laatikko jossa oli paksuja ”pölli” tupakoita oli merkiltään ai- nakin Työmies, Saimaa, Sevilla, Kerho 2, Klubi 7 ja muutama muukin. Nimien samanlaisuus ”Sai- ma” ja ”Saimaa” on oikein näin, ne olivat eri laatuja. Selostan tuolla seuraavassa kioskin valikoi- missa tarkemmin.

Kuvassa tupakkaa ja näkkileipää sulassa sovussa keskenään. Taustalla tuohikontit ja tuulastukses sa käytetty ”tulirauta” mihin koottiin pilkkeitä kun valoa tarvittiin. Yksi sokeritoppakin kuvassa. Jalajan museo kauppa. Taivalkoski. PK.

Pulloista mallit joita viisikymmenluvulla myytiin. Patenttikorkkiset pullot olivat helppoja avata ja sulkea. Oikealla etualalla on "Vaarinkaljapullon korkki. Keskellä oleva vihreä pullo ilman "olkapäitä" on neljäkymmenluvulla hyvin yleinen kaljapullo (pilsneri). Sitten pullo tukevoitui ja taas hoikkeni kuten kuvasta näkyy. PK.

Limonaadiakin Kalle myi merkeistä muistuu "Sitruunasooda", "Vadelma- ja Metsämarja limonadi" yleensä pyydettiin punaista limsaa. Kalle myi myös Pilsneriä jotka juotiin usein seurustelun merkeissä kaupassa. Kyllä niitä kotiinkin sai ostaa kuten myös Vaarinkaljaakin mutta silloin täytyi myös maksaa panttimaksu lasipullost. Olutta ei saanut myydä kuin Alkon myymälöissä eikä selasta Merikarvialla ollut vaan lähin oli Porissa ja Kristiinassa.

Häyrisen kaupassa siitä tiskin vinkkelin kohdasta pääsi sisään itse taloon ja myös varastotiloihin nostamalla tiskin pintalevyn ylös. Se oli ikään kuin "portti". Yläkerrassa eli vintillä säilytettiin kiuvasessa esimerkiksi sokeria ja sieltä tuotiin vain myytävä päivän annos kerralla tiskin taakse omaan laatikkoonsa. Sitä säilytettiin siinä vasemmalla lähellä kahvia ja kassakonetta.. Tiskin takana oli kaapisto, koko seinän täyttävä, missä oli kaikenlaista tavaraa omissa laatikoissaan. Myös itse tiskissä oli säilytyslaatikoita tavaraa varten. Laatikoiden päässä oli malli mitä laatikosta löytyi. Esimerkiksi sarana tai hevosenkengän naula. Hevosen kengät olivat siinä ovensuu seinällä vasemmalla olevassa, ikkunan alareunan tasossa orressaan missä kukin kenkä malli oli paikallaan. Hevosen kenkiä oli useampaa kokoa ja malliakin, kesä- ja talvikengät olivat erikseen. Liukkaalle jälle oli omat "hokkinsa" jotka kierrettiin jenkalla tavallisten hokkien paikalle.

Katon rajassa oli orsia missä roikkui hevosen valjaita, suitsi nahkaa, köysiä ja sitten kun saatiin saappaista, joskus viisikymmenluvun puolella välissä, ne roikkuivat pareina.. Se oli hyvää, kuivaa varastotilaa. Kalle löysi vaikka mitä olisi pyytänyt. Hän tiesi mitä heillä oli ja tunsu varastonsa.

Kuvassa katossa hevosen valjaita ja on siinä vasikan kytkykin riippumassa. Jalajan museo kauppa. Taivalkoski. PK.

Välillä Kallella oli myös kangastakin myytävänä. Se oli myös kortilla ja sitä ei aina ollut. Kalle mittasi sitä metrin levyisestä rullasta ”kynäräkepillä” eli ”kynärskepillä” asiakkaan tarvitseman määrän. Se puinen mittakeppi oli sellainen että siinä oli poltettuna senttimetrit lyhyellä ja kymmenet sentit pidemmällä viivalla. Päässä oli kädensija jonka yläpuolella oli messinkinen merkki mistä mita alkoi. Samoin oli loppupäässä messinkinen hela. Nämä ”kynärskepit” olivat myös oikein virallisesti vaakitsijalla tarkastetut minkä merkinä siihen oli poltettu vuosiluku ja kruunu. Pituutta mitalla oli puoli metriä ja kädensija päälle. Muistini mukaan kangaslaatuja mitä silloin aina joskus oli saatavana, korttien myöntämiä määriä olivat ainakin molski ja sarka mistä tehtiin ulkovaatteita sekä palttina ja ”flanelli” mistä tehtiin alusvaatteita. Kankaiden värjäykseen myytiin ”KAS- KAS Kotiväriä” mistä sai 40 eri värisävyä. Kankaisiin liittyen oli saatavilla eri värisiä ja vahvuisia ompelulankoja puisissa lankarullissa. Paksuin ja vahvin oli Karhulanka joka oli isommissa rullissa.

Oli Häyrisen kaupassa myös hienojakin tavaroita: Hiuspinnejä, hiuspampuloita, suuvesistä muistan ”Illodinin”. ”Nivea” voidetta naisille ja ”Eau De Gologne 4711” eli ”kölninvesi” eli merikarvialaisittain ”Kolina” oli miestenkin käyttämä partavesi, naiset käyttivät sitä hajuvetenäkin. Muistan lisäksi sellaisen pikkupullon partavettä missä oli kuvana ”Knalli hattu ja vääräpäinen kävelykeppi” josta käytettiin nimeä ”hattu ja keppi”. Näitä tuotteita varten oli lasikaappi mistä Kalle antoi mitä kukin pyysi. Tiskissä oli myös pöytätasoon tehty lasikansi jonka alla oli vetolaatikko kalliimpia tavaroita varten. Meitä poikia kiinnosti siinä laatikossa esillä olevat ongenkoukut joita ostimme yk-

sittäin . Ne olivat vihreällä etiketillä olevassa laatikossa merkiltään O. .Mustad & Sön joka oli Oslasta, Norjalainen Firma . Niitä oli mustia ja hopeen värisiä eli kirkkaita ja numero 2 oli paras säynäälle kun särjelle tarvittiin pienempiä. Siimaksi Kalle myi Karhulankaa joka kesti kaksinkertaisena ison säynäänkin.

Kalle oli kauppiana erittäin pidetty lupsakka mies.

Kun Isäni kerran koiruuttaan lähetti minut ostamaan ”puukierteitä” ja sanoen vain pituuden. Kalle naurahti ja totesi ”Jaaha, tarkoitat ruuvinaulaa!” ja sitä isäni oli tarkoittanutkin. Itse en sitä tiennyt mutta isäni opasti ettei pidä lähteä hakemaan mitään jota ei itse ymmärrä! Puukierre oli silloin uusi sana joka korvasi ruuvinaulan puhekielessä. Tai sen piti korvata!

Häyrisen kaupasta sai myös sellaisia tavaroita mitkä olivat ulko-varastossa kaupan pihassa. Kalle oi-kaisi sisäkautta mutta asiakas voi mennä ulkokautta ja siirtää hevosensa kärryineen sisäpihaan mistä sai kuormaan tarvitsemansa. Kaupan edessä oli, siinä Viertolaan menevän kujan puolella, myös pitkä puomi hevosia varten niin kuin silloin oli tapana. Näin oli muissakin kaupoissa, ei yksin Häyrisen kaupassa! Asiakas joka tuli hevosella kauppaan osti tavaraa ja siksi oli oltava myös hevosia varten omat puomit tai kiinnipito renkaat. Usein puomissa oli kivitolpat ja vain puomi oli puuta mikä vaihdettiin tarvittaessa. Toiset hevoset olivat ”puun-purijoita” jotka odottaessaan joskus pitkäänkin jysivät puomia. Hevospuomi uusittiinkin aina kun se oli syöty liian heikoksi. Muillakin kaupoilla oli sisustus suurin piirtein vastaava ja ainakin Vären ja Sevion kaupat olivat sisätiloiltaanakin lähes samanlaiset kuin Kallella.. Ovi oli nurkasta sisään ja kauppahuone oli pitkän mallinen. Häyrisen kauppa oli meidän naapurissa ja siksi tutuin. Osa tuttuudesta oli itse Kallen persoonasta joka oli todella mukava väli-tön kauppias. Muistan hänet niin korttiajan kauppiana kuin parempien aikojenkin lupsak-kana kaupan tekijänä.

Häyrisen kaupassa ei myyty polttoaineita kuten bensiiniä mutta sitä myivät lähinnä Osuuskaupat sekä muutama muukin. Valopetrolia eli lampuöljyä toki sai Häyriseltäkin koska se laskettiin valaistukseen kuuluvaksi ja oli tynnyri tavaraa. Voiteluaineista Häyrisen valikoimassa oli ainakin vaseliinia ja pikkupulloissa myyty koneöljy. Tappurissa tarvittavaa kankaista ”hihnaa” eli remmiä Kalle myös myi sekä sen jatkamiseen tarvittavaa hakasta jota sai useamman levyisenä aina remmin mukaan.

Kaupat jotka myivät polttoainetta koska huoltoasemia ei ollut vielä maaseudulla. Shell, Gulff, Esso ja TB olivat näiden toimittajia aika usein ja näiden yhtiöiden nimet sekä metallikyltit muistan. Shell ja Gulf olivat ensimmäisiä.

Bensiini ja petroli olivat kumpikin kauppatavaraa mitä myytiin suoraa semmoisista galvanoiduista harmaista peltitynnyreistä missä oli kaksi vahvaa rauta vannetta keskellä ja päissä vahvistus renkaat. Taisivat parisataa litraa vetää. Myymälässä myytiin petrooli litroittain yleensä asiakkaan 5 litran ve-toiseen nokka kanisteriin jossa nokka oli korkilla suljettu.

Siihen asti oli pumputtu säiliöstä bensaa käsi pumpuin joissa oli kaksi lasista säiliötä mihin pumpattiin kerralla 5 litraa ja toisen valuessa pumpattiin toiseen.Lasisissa säiliöissä oli mitat 5 litraan asti joten voitiin mitata tarvittava määrä. Pienemmät kaupat myivät edelleen tynnyritavaraa koskei kannattanut investoida sähköpumppuun.

Näiden ”mittari pumppujen” jälkeen vasta tulivat maanalaiset säiliöt joista oikein sähköpumppu hoiti homman. Silloin vasta tulivat ensimmäiset oikein sähköllä toimivat ”bensa pumput” kauppohen eteen komistamaan kyläkuva. Niissä paloi päällä aukioloaikana sähkövalo Shellin tai Gulffin merkissä

Ne rautavanteet olivat tynnyrin suojana ja pyörittämistä varten. Varsinaisesti ne kaksi keskimmäistä vannetta olivat tynnyrien pyörittämistä varten. Ne olivat niin kuin pientä ”ratakiskoa” ja niiden varassa voitiin tynnyriä siirtää pyörittämällä. Vanteiden ollessa lähekkäin sai tynnyrin pyörittämisessä täytenäkin helposti käännettyä suuntaa. Kun haluttiin varastoida tynnyri tai auton lavalla saada liikukumattomaksi nostettiin tynnyri pystyyn. Kalastajat kuljettivat niissä petroolia omille laitureilleen ettei tarvinnut jatkuvasti kaupassa käydä. Siinä tynnyrissä oli pienempi korkki johon sai hanan ja isompi vastapuolella kehää josta voi päästää tynnyriin samaan aikaan ilmaa kun siitä otettiin bensiiniä tai petroolia kumpaa sitten olikin. Näihin tynnyreihin oli oma avaajansa, sellainen liki puolimetrisen rauta minkä toinen pää sopi isoon korkkiin ja toinen pää pieneen. Tällä raudalla oli helppoa avata ja sulkea tiiviiksi korkit. Kaupoissa oli oikein puusta tehty teline mihin sai tynnyrin vähän korkeammalle josta oli hyvä sitten antaa polttoainetta hakijan astiaan. Oli sellaisia tynnyri pumppujakin millä se voitiin hoitaa pumppaamalla suoraa pystyssä olevasta tynnyristä. Kaupoissa oli siihen aikaan aina sellainen ”lastauslaituri” mikä oli auton lavan korkuinen, niin että oli helppo kuormata ja purkaa painavakin lasti suoraa auton lavalta tai lavalle. Kuorma-autoissa kun ei vielä viisikymmenluvun alussa ollut kippiä saati vaihtolavaa. Näille kuormausta varten tehdyille lavoille johti melkein aina vino kulkuväylä jota pitkin sai tynnyrit ym pyöritettyä alas tai ylös. Nostureita ei ollut kuin ”kolmijalka” missä oli kolme tukijalkaa, yleensä puusta, jotka olivat kiristetyt latvasta toisiinsa ja siihen oli kiinnitetty väkipyörä eli ”ploki” jolla nostettiin. Lisäämällä ”plokkeja” voimaa sai lisää niin vetämiseen kuin nostamiseenkin. Näitä kutsuttiin kolmijaloiksi tai taljaksikin. Kolmijalkoihin tuli putkijalat vasta kai kuusikymmenluvulla. Parannus oli kun ketjut tulivat käyttöön eli ketjutaljat. Periaate oli sama. Nosturit kehitettiin vasta myöhemmin kai kuusikymmenluvulla ensimmäiset. Ensin tulivat mekaaniset kipit kuorma- autoihin, sitten vasta hydraulikka tuli kuvaan mukaan. Muuten näissä bensiini ja öljy tynnyreissä oli yksi erikoisuus, niiden korkit, iso ja pieni oli ”blommattu” rautalangalla minkä päässä oli lyijy sinetti. Tämä lyijy sinetti puristettiin tongeilla paikalleen yhdistämään langan päitä myyjä firmassa eli ”blommattiin”. Näin sitä ei voinut välillä avata vaan sisäلتööön voitiin luottaa kunnes kauppias ”blommin” avasi. Niistä ”blommeista” sai hyviä painoja onkeen! Kalle antoi minulle muutaman siihen tarkoitukseen mikä oli silloin hienoa olihan lyijystäkin kovaa pulaa! Kalamies arvosti kalamiestä!

Häyrisen kauppias sukua jatkoi Kallen poika Kalle Gunnar perustamalla ensimmäisen oikean Shell aseman Tuorilaan mitä piti yhdessä vaimonsa Eevan kanssa. Myöhemmin taisi olla 1957 kun he avasivat oman kaupan uuteen Säästöpankin taloon joten silloin oli kaksi Häyrisen kauppaa yhtäikaa Merikarvialla tämä jälkimmäinen oli K.G.Häyrisen sekatavarakauppa nimeltään.. Tässä muistelua vanhasta Kallesta joka oli paitsi kauppias myös kalamies, metsämies ja paljoa muutakin. Sanalla sanoen yksi Merikarvialainen aikansa vaikuttaja!

28.B. PAPERIPUSSIT JA NAPPULAT.

Viisikymmenluvulla tavallisin pakkaus pikku tavaroille ja vähän isommillekin oli paperipussi. Yleensä pussi oli ruskea. Paperipusseja oli hyvin monen kokoisia ja fiineimmille käytettiin valkeaa pussia.

Kantokassina oli silloin myös paperikassi. Sekin oli ruskea. Se taiteltiin pieneen tilaan ja kulki kätevästi toisen kassin pohjalla tai vaikkapa taskussa kunnes sitä tarvittiin. Paperikassista perittiin hinta.

Myös siihen aikaan käytettiin ”puotipaperia” eli arkitettua paperia tai rulla paperia joka oli kela laitteessa missä oli leikkuri terä jolla paperin sai katkaistua juuri tarvittavan pituiseksi. Paperia oli

saatavana kunkin tarkoituksiin sopivana arkkikokona ja myös rulla paperissa oli useita leveyksiä. Voipaperia käytettiin lihan ja kosteiden ruokatarvikkeiden suojana vaikka päälle voitiinkin laittaa ruskea paperi. Voipaperi oli vettä kestävästä hyvin kestävää.

Yleinen pakkaus oli ”truutti” joka kietaistiin paperin kulmasta repäistystä paperista kolmio malliseksi ja joka suljettiin päästään taivuttamalla paperi pariin kertaan tiukasti. Tätä truuttia käytettiin irtokaramelleihin ja kaikkiin pieniin eriin ”pikkutavaraa” oli se vaikka pahvi nupeja tai muuta vastaavaa!

Kauppiaat olivat hyviä paketin tekijöitä. Paketti sidottiin paperinarulla. Paperinarua oli sinivalkoista, ruskeavalkoista, punavalkoista tai yksiväristä vihreää, sinistä tai ruskeaa. Kauppias nykäisi narun käsissään poikki, laittoi narun mutkalle ja terävä nykäisy niin naru katkesi oikeasta kohdasta napsahtaen. Siinä oli konsti, se mutkalle laitto jonka Häyrisen Kalle, se vanha naapuri kauppias opetti! Jos yritti muuten nykäistä paperinarua poikki niin ei onnistunut, upposi vaan sormiin ja sattui! Kalle sanoikin ettei ne suuret voimat auta kun konstilla pelataan!

Narulle oli myös käytössä oikein messingistä tehtyjä koristeellisia ”pesiä” joihin sai naru rullan. Niissä oli myös usein leikkaava terä narun katkaisemiseksi. Sitä tarvittiin jos naru olikin manilla tai ”elonarua”. Ne riippuivat katosta. Paperinarua sai pienissä nyrkin kokoisissa paketeissa ja isoissa paketeissa jotka olivat koneella kierrettyjä ja purkautuivat sekoamatta sisältä reiästä vetämällä. Usein kaupassa näki tällaisen narukerän olevan ”paperitruutissa” mikä roikkui myös katosta.

Silloin oli myös käytössä paketti nappulat. Nappula oli noin 6-7 cm pituinen sorvattu koivu tappi. Halkaisijaltaan noin 6-7 millia ja keskellä ura. Naru pyöräytettiin uraan ja solmu piti nappulan paikallaan ja siitä oli pakettia hyvä kantaa. Naru ei upponut sormiin pitkälläkään roikottamisella! Se oli kantamisen apuväline. Kätevä ja halpa sekä täysin kotimainen!

29. ORKULANMÄEN KIOSKI.

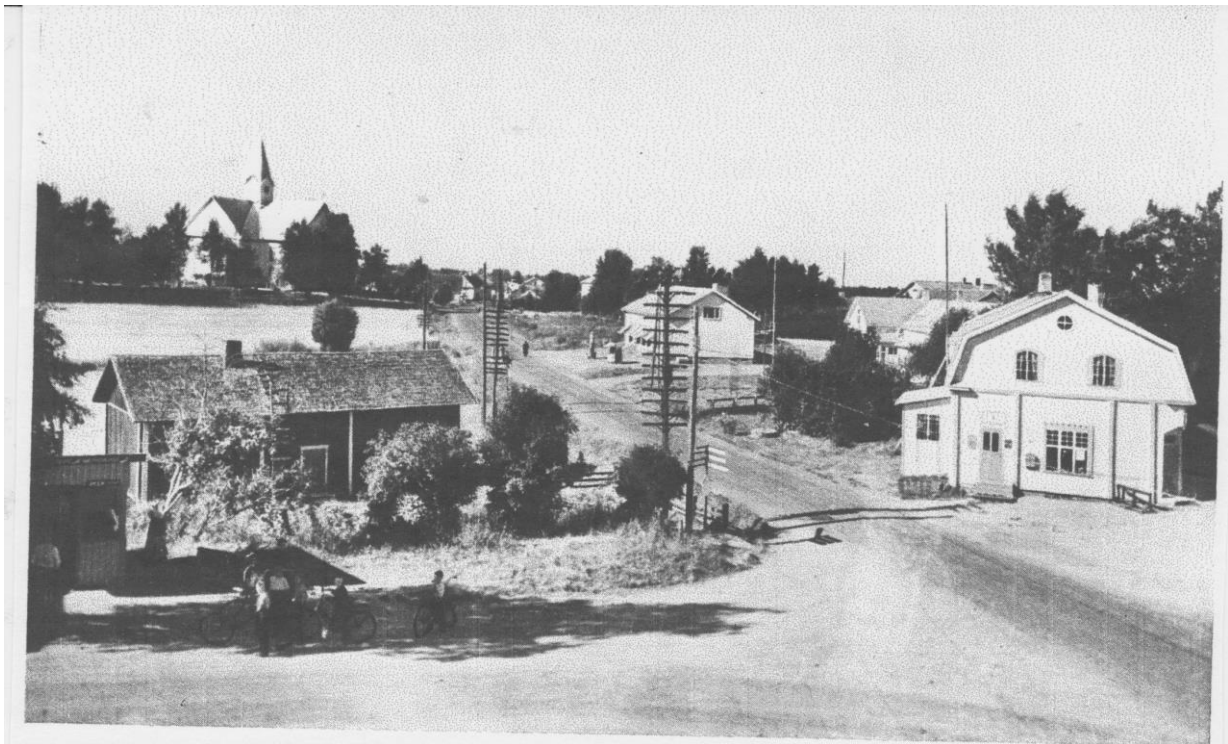
Orkulanmäki siinä vastapäätä silloista Kunnantaloa oli keskeinen paikka Ylikylässä ja sopi hyvin kioskin paikaksi. Tämä oli ensimmäinen varsinainen oikea kiosk Ylikylässä ja isäni Robert Kohvakka perusti sen muistaakseni 1950. Se oli uutta silloin ja vähän kokeilua aluksi. Kaupungeissa oli kyllä kioskeja. Siinä oli aukioloajat kauppoihin verrattuna erilaiset sillä sitä sai pitää iltaisin auki ja viikonloppuinakin. Siksi se soveltui myös Matkahuollon pitopaikaksi.

Kaupoilla oli tiukat aukioloajat joita valvottiin niinpä ennen aamu kahdeksaa tai illalla kello seitsämäntoista jälkeen arkina ei kaupoista saanut myydä mitään. Arkisin kioskimme oli auki vasta ilta-päivisin ja illalla mutta sunnuntaisin puolestapäivästä alkaen. Illat ja viikonloput olivat parasta kioskin myyntiaikaa eihän ihmisiä ollut paljoa muina aikoina liikkeelläkään sillä päivät oltiin töissä. Lauantaisin työt loppuivat jo klo 14.00 suurimmassa osassa työpaikkoja paitsi kaupoissa ja yleensä palvelupaikoissa. Lähinnä kiosk oli auki kesäaikaan ehkä toukokuusta lokakuuhun. Vappuna piti olla viimeistään auki oli sitten kylmä kevät tai ei. Ensimmäisiä myyjiä kioskissamme olivat Uudentalon Ritva ja Pirkko. Minäkin myin kioskissamme koulun jälkeen ja sunnuntaisin kun tyttöjen tunnit olivat tulleet täyteen. Viisikymmenluvulla oltiin vielä yleisesti töissä lauantait.

Tavaravalikoimasta jota oli paljon on jäänyt mieleeni jotain. Valikoimissa oli monia joita vieläkin on kaupan. Muistiini jäivät lehdistä: Nyyrikki, Sirpale, Perjantai ja Viikonloppu jotka olivat naisten suosiossa olihan niissä hempeitä rakkaus kertomuksia. Näistä kolme ensinmainittua oli halpoja sanomalehtipaperille painettuja ja sanomalehden tapaan taitettuja. Elokuva-aitassa esiteltiin aikansa tähtiä ja sitä meni muutama numero. Suomen Kuvalehti oli suosittu tietolehtenä samoin ”Valitut Paikat” ja Kotiliesi ja Hopeapeili perhelehtenä kuten Apu ja Seurakin. Kotiliedessä oli sarjakuva ”Kieku ja Kaiku” minkä piirtäjä ja tekstittäjä oli Mika Waltari. Tekstit olivat sattuvia ja runomitassa.

Äitini oli Kotilieden tilaajana niin pienestä kuin muistan ja luki niistä ”Kiekua ja Kaikua” minulle. Päivälehdistä eli sanomalehdistä en muista yhtään olleen myynnissä koska silloin esimerkiksi Uusi Suomi ja Helsinginsanomat ilmestyivät muutenkin vuorokauden vanhoina paikkakunnallamme. Muut kuten Satakunnan Kansa, Uusi Aika, Lalli olivat hyvin aatteellisia ja niillä oli omat tilaajansa. Satakunnan Kansan sarjakuvia olivat siihen aikaan Mustanaamio (aiemmin nimellä Urja), Taika - Jimm ja Ben Bolt (kertoi nyrkkeilijästä).

Miesten suosion saivat ”Seikkailujen Maaailma”, ”Seikkailukertomuksia” ja ”Tex Willer” (alkoi ilmestyä 1948), ”Viidakkopoika” sekä tietenkin varsinaiset miesten lehdet ”Cocktail” ja ”Kalle” joista kahta viimeksimainittua pikkupoika ei saanut vilkaistakaan. Paitsi salaa! (Coctail ilmestyi ensin) .Nämä kaksi viimeksimainittua myytiin aina heti eikä niitä montaa meille tullutkaan niin kuin naisten lehtiä joita tuli yhteensä kymmeniä ja kaikki menivät! Viisikymmenluvun alkupuolella oli suosittu ”Tex Willer” joka oli sellainen pienikokoinen lehti , ehkä 10 x 20 cm, piirretty intiaaniseikkailu joka ilmestyy vieläkin. ”Lännen sarja” aloitti luultavasti viisikymmenluvun alkupuolella ja se sisälsi aina kirjoitetun tarinan lännestä.

Näkymä Merikarvian keskustasta kirkolle

Kuva,kopioitu SATAKUNTA kirjasta (sivu 235), Vammalan kirjapaino 1958. Kuvannut 1955 Valokuvaamo Raita, Pori. Kuvassa kioskimme näkyy vasemmassa reunassa. Taustalla oleva ulkorakennus purettiin kun tontti myytiin pankille. Kuva otettu vanhan Kunnantalon päästä . Oikealla Koskivuon talo, sen takana vanha Kansa Ol. Jonka vieressä on uusi kauppa. Lähes keskellä puhelintolpan edessä (28 paria johtoja) on silloiset tienviitat mistä näki pitkäkö matka oli Poriin, Kristiinaan ym sekä soikea valkea Merikarvia kyltti joka tarkoitti silloista Merikarvian keskustaa.

Jäätelöä myytiin silloin ensin vain kesäisin. Oli puikkoja joissa oli vanilja, suklaa, mansikka, päärynä vaihtoehdot. Myös tötteröitä myytiin mihin käsikauhalla laitettiin jäätelöä sen mitä siihen mukavasti kerralla mahtui. Kavereille tehtiin vähän suurempi tötterö kuin muille. Jäähdytykseen käytettiin oikeaa luonnon jäätä jota saatiin Kouhin ”maitojäistä”. Lisää tehoa saatiin laittamalla jäiden päälle karkeaa suolaa. Joskus jäätelö suli käsiin niin sanoakseni. Jäät loppuivat. Tai jäätelökaappi vain suli kun oli liian lämmintä pitkään. Tämän seuraus oli ”alennusmyynti” joka koski pehmenyttä jäätelöä. Meillä kotona sitten syötiin jäätelöä myös tai ainoastaan oikeastaan silloin kun oli

vahinko käynyt. Jäätelökaappi tai paremminkin arkku oli alumiinilla vuorattu laatikko missä oli päällä pois nostettava umpinainen kansi eikä siinä ollut ensin alkuun todella muuta kuin jäät jotka laatikon kylmensivät

Ensimmäiset pullat ostettiin Virtasen leipomosta kai 1951 tai 1952 .Tuoreita pikkupullia ja viinereitä sekä sitruunapullia ostettiin ensin Virtasen Leipomosta Värenmäeltä mistä niitä haettiin päivittäin etteivät olisi menneet vanhoiksi. Virtasen Leipomon lopetettua toimintansa ostettiin pullat Porista. Merikarvian Leipomo avattiin elokuussa 1953 Ooperin talossa ja silloin pulla ostokset siirtyivät sinne. Viikonloppuisin joskus jäi pullia myymättä ja silloin ne syötiin kotona. Kahvia ei kioskissamme myyty mutta pullan kyytipojaksi ostettiin limonadia.

Limonadeja oli silloin useita merkkejä myynnissä. Oli Sitruunasuudaa, Mansikka limonadia, Vadelma limonadia, Päärynä limonadia, Portteri limonadia ja Metsämarja limonadia. Vishyä ja yhden toltan kaljaa eli Pilsneriä myytiin myös. Sipilän Esko joka oli Merikarvia lehden päätoimittaja elokuusta 1953 alkaen nimitti pilsneriä hauskaasti ”rapakaljaksi”. Merikarvia lehden edellinen omistaja ja toimittaja oli muuten L. Valakivi 1948 - 1953, Yhteiskoulun opettaja joka muutti pois, jäätyään ilmeisesti eläkkeelle 1953.

Lapsille mieluisinta oli ”punainen limonadi”, taisi olla esansit siihen aikaan maun antajina. Myöhemmin tuli Porina Messina juomat jotka olivat Porin Oluen valmistamia juomia joissa makeutuksena oli sokeria ensimmäisissä muistamissani taisi olla sakariini. Meillä myytiin vain Porin Oluetta juomia. Niistä muistan etiketeistä lintusarjan johon kuului paljon lintujen kuvia. Ne olivat kai joku juhluvuoden sarja joka ilmestyi 1954, tämän katsoin säilyneestä etiketistä ja siinä lukikin vuosiluvut 1854 - 1954! Niissä etiketeissä oli myös paitsi linnusta värikuva myös sen oikea nimi suomeksi ja latinaksi sekä ”Pyynikin Helmi” joka oli juoman merkki ja tekijä Porin Olut! Muuten Coca-Cola tuli suomeen vasta 1952 eli Olympiavuonna eikä sitä silloinkaan maalta saanut. Limsat joita siihen aikaan myytiin olivat pulloissa missä oli patenttikorkki. Sen saattoi avata ja sulkea monta kertaa ja hiilihapot säilyivät pullossa. Patenttikorkki oli lasipullon suussa eräänlaisella rautalangasta väännetyllä vivulla kiinnitettävä joka oli kiinteästi pullon suussa. Siihen kuului posliininen sulkija osa joka sopi pullon suuhun melko tiiviisti mutta sen lisäksi siinä oli kuminen tiiviste joka tiivisti korkin rautalankaisesta vivusta korkkia suljettaessa. Pullot käytettiin moneen kertaan tehtaalla joten niistä maksettiin panttia jo silloin. Saatettiin sanoa että jollain oli hartiast kuin kaljapullolla! Tähän löytyi peruste silloisesta Pilsneri- eli kaljapullosta joka oli malliltansa ylös kapeneva missä ”hartioita” ei ollut. Vasta viisikymmenluvun puolenvälin vaiheilla tuli kauppaan ”harteikas” malli jossa oli olkapäät. Silloin olut ja pilsneri alettiin täyttää samaan pulloon jossa oli kruunukorkki. Välillä kokeiltiin kyllä repäistävää korkkia(ohut ”tina” levy) mutta varmempi kruunukorkki piti paremmin ilmeisesti paineet. Kioskeilla ja kaupoillaq oli lupa myydä vain ”Pilsneriä”. Muuten olut vapautui kauppoihin ja kioskeihin vasta 1.1.1969 jolloin kulutus heti kolminkertaistui.

Muistan kuinka kerran halolla lyötiin sellainen ”hartiaton” kaljapullo suutaan myöden lahon kannon sisään pulloa rikkomatta. Tapahtui muuten Heilän pihassa! Uskomattoman vahva se oli. Patenttikorkkiset jäivät vähitellen pois käytöstä kaiketikin kun varasto loppui niin valmistettiin uutta mallia joka valtasi markkinat.

Näistä ”patenttikorkkisten pullojen” kumeista joita oli korkissa sai mainion piruviulun. Eli niihin kakaroiden leikkeihin kun peloteltiin toisia. Kumissa oli keskellä reikä ja siihen laitettiin ruuvinaulan (eli puukierre) kanta jonka terävään päähän väännettiin koukku mihin kiinnitettiin Karhulanka. Kumi kostutettiin syljellä ja painettiin ikkunaan kiinni. Se oli kuin imukuppi joka irtosi vetämällä.. Nyt vedettiin sormilla missä oli pihkaa pitkin karhulankaa ja ääni joka syntyi oli karmivaa! Paljon parempaa kuin jos laitoit hakaneulan naapurin lasiin kittiin vastaavassa tarkoituksessa! Tämä oli niitä kakaroitten koiruuksia silloin pimeinä syysiltoina kun haluttiin jotakuta pelotella.

Patenttikorkin sijaan tuli joskus viisikymmenluvun puolivälin tienoilla ensimmäiset ohuesta tinalevystä puristetut kertakäyttöiset korkit. Aikaa myöden niistä kehittyi nykyiset ”kruunu” korkit ja patenttikorkkisia pulloja ei juuri näe kuin keräilijöillä ja museoissa.

Virvoitusjuomatehtaita oli silloinkin jo useita. Oli Merikarviallakin ollut omansa joskus kolmekymmenluvulla mutta oli jo lopettanut. Muistan Porin Kaljatehtaan, Pyynikin Virvoitusjuomatehtaan, Auran ja Hartvallin. Oli varmaan muitakin. Eniten meillä myytiin Porilaista niin pilsneriä kuin virvoitusjuomiakin, Hartvallin Vichy taisi olla silloin myynnissä meilläkin. Oluttahan silloin sai myydä vain Oy Alkoholiliike AB Porissa ja Kristiinassa lähimpänä.

Muistan mainoslauseen :Ota Tähti, jano lähti!” Porin Pilsneri oli silloin ”Tähti” merkistä.

Suosituimpia karamelleja olivat vanhat pastillit: Sisu, Sulo, Pectus, Eucaleptus , Tanskan Kuninkaan Rintapastillit ja Kalifax. Irtokaramelleina myytiin ”Punkan pohjat” eli piparminttu karamellit, sellaiset valkeat, olivat suosittuja kuten myös punajuovaiset Anikset. Erittäin suosittuja olivat ”Fazerin Parhaat” jotka olivat paperiin käärittyjä useamman laatuista irtokaramelleja. Oli myös ”Alku” karamelleja jotka olivat voista. Kermatoffeita oli myöskin! Pussitettuna myytiin myös karamelleja ehkä viisikymmenluvun puolivälistä alkaen mutta kauan oli myös irtonaisia karamelleja eli pakkaamattomia. Fazerilta muistan myynnissä olleen ”Sinisen suklaalevyn”, puna- valkopaperissa ollutta ”Talous” suklaata ja keltaisia ”Da Capo” suklaapatukoita. Nämä kolme ovat vieläkin tuotelistalla. Kuten myös ”Budabestit” joita silloin sai ostaa vaikka yksittäinkin. Viimeksi mainitut olivat muuten paljon parempia ja suurempia kuin nykyään!? Vai muistanko väärin!

Tupakkaakin myytiin mm Klubi 77, Finlandia, Mekka,, ja Saima jotka olivat pillitupakkaa, eli siinä oli pahvinen ”puolikas” eli suodatinosa jonka kautta imettiin savuja. Sitten oli Klubi 7, Työmies, Kerho 2, Saimaa ja Sevilla jotka olivat ”pöllitupakoita”. Silloin kuului ”pöllitupakkaan” puinen imuke eli holkki. Oli niitä oikein hienoja luusta tehtyjäkin imukkeita joita ostettiin erikseen lahjaksikin oikein kulta tai hopea heloin kultasepän liikkeistä. Nämä pöllitupakat olivat muuten itsestään sammuvia!

Silloin tulivat viisikymmenluvun puolella välissä North State ja siitä oli ensin vihreässä pakkauksessa ja sitten väkevämpi joka oli punaisessa paperi pakkauksessa. Camelia myytiin myös pehmeässä paketissa. Muistaakseni oli sellaistaakin merkkiä kuin ”Schesterfield” tai sinnepäin. Kaikissa laillisissa tupakkapakkauksissa oli siihen aikaan liimattuna veronauha mistä erotti mikä oli laillista tupakkaa ja mikä taas laivoista salakuljetettua. Veronauhatonta ei ollut meilläkään myynnissä vaikka välillä näin kyllä isälläni olevan sitäkin kotona omaan tarpeeseen, se oli halvempaa! Camel- tupakka pakkauksessa oli kamelin kuva, semmoisen yksitytyräisen dromedaarin kuva. Tässä pakkauksen kansikuvassa oli kaksi piilokuvaa nimittäin etujalassa oli naisen kuva ja kyttyrässä leijonan naama! Näistä erotti oikean tuotteen!

Tupakan myyntiin liittyi myös ”paperossikone” jolla sai piipputupakasta joka oli halvempaa tehtyä itse ”paperosseja” eli tupakoita. Siihen sai ostaa tupakkapaperia joka oli ohutta ja noin 10 cm levyistä liuskaa taisi olla pakkauksessa reilu metri rullassaan. Se sopi ”paperossi koneeseen”. Tupakasta käytettiin myös nimitystä ”rööki” sekä ”tupakki” ja kyllä niitä itse tehtyjä sätkiä käärittiin myös sanomalehden reunaan kun oikea tupakkapaperi oli loppu. Kehittyi tupakkakin kun siihen ilmestyi ”filtteri” eli ihme suodatin joka poisti silloin kaikki tupakan myrkyt, niin luultiin!

Piipputupakkaa myytiin paperipakkauksissa muistaakseni ainakin Jymyä. Punaisessa ilmatiiviissä peltipurkissa myytiin ”Prins Albertti” joka tuoksui hienolta. Yhtä olennainen myyntiartikkeli oli piipun ”rassit”. Ne olivat rautalanka ”ruoteisia” ,eli ohut rautalanka oli sisällä mihin oli kierretty pumputia. Näitä tarvittiin piippumiesten käyttöön. Piippu kun rupeesi välillä ”korisemaan” niin silloin tarvittiin rassia sen mustan nesteen poistoon mitä oli tullut piipun varteen. Kyllä ilmankin selvisi mutta komeempaa oli rassata oikein rassilla! Oli niitä sellaisia metal- lisia rassejakin joissa oli piik-

ki, lusikka ja ”talla” millä sai pakattua piipun täyteen. Kunnon piippumiehellä oli nahkainen kauniisti koristeltu tupakkakukkaro eli ”massi” jossa tupakkaa säilytettiin ja mikä solmittiin suustaan tiukasti nahkaisella nyörillä. Tulitikkuja oli myynnissä puntteina ja aski kerrallaan ja ne olivat Porin Tulitikkutehtaan valmistamia. Oli myös tupakansytyttimiä myynnissä, sellaisia bensiinillä ja ”kipinällä” toimivia sekä ”kipinäkiviä” varaosaksi. Bensiini tuli myöhemmin oikein tupakan sytyttimiin eli ”sytkäreihin” tehtyä ”puhdistettua bensiiniä” joka ei haissut niin voimakkaasti bensalle.

Tässä kioskissamme toimi Merikarvian ensimmäinen Matkahuolto. Aikamoista paperisotaa oli rahitikirjoista joista piti täyttää useampi kerralla eli käytettiin ”kalkkeri paperia” eli kopiopaperia välissä jolloin kaikki kirjaantuivat kerralla kun kosmoskynällä painoi riittävästi. Tässä oli se huono puoli että jos tuli virhe ei voinut oikein korjata kun silloin suttaantuivat kaikki kopiot. Kyllä useampi rahitikirja meni kokonaan uusiksi kun kuuli jonkun kirjaimen väärin tai jätti jotain muuta pois. Tulevassa tavarassa oli myös ainakin kolme kopiota, yksi linja-autoilijalle, yksi meille ja yksi saajalla joihin kaikkiin kirjattiin aina vastaanottajan nimi jolla todistettiin paketti toimitetuksi ja näillä kukin haki oman osansa kuljetuksen kustannuksesta kerran kuussa Matkahuollolta. Vastaanottaja haki pakettinsa meiltä aukiolo aikana ja me jouduimme vastaavasti aina päivystämään linja-autot jos jotain tulisi ja vastaavasti jos oli jotain lähetettävää. Monimutkaista koulupojan mielestä! Paljon käytettiin sitä että maksettiin suoraa auton kuljettajalle joka vei paketin perille asti. Kaupungissa oli ollut jo aiemmin matkahuoltoja mutta maaseudulle toimipisteitä tuli enemmän vasta viisikymmenluvun alussa kun linja-auto liikenne vilkastui sodan jälkeen. Kioskin aukioloajat sopivat ihmisille jotka olivat päivän töissä koska iltaisinkin sai pakettinsa hakea.

30. MUISTO OMAN ISOISÄNI AJOISTA.

Oma isäni, Robert Johannes Salomon Kohvakka (s. 11.7.1912, k. 3.1.1974) muisteli mielellään vanhoja aikoja ja kertoi niistä. Hän kertoi vähän niin kuin esimerkiksi minulle kuinka pitkää päivää tehtiin silloin ennen vanhaan hänen nuoruudessa. Isäni kertoi ”Kuinka noustiin kesäläkin töihin auringon noustessa ja tehtiin niin kauan kunnes aurinko laski!” Ymmärsin niin että esimerkki velvoittaisi minutkin tekemään yhtä pitkiä päiviä. Muistan kuinka kysyin isältäni: ”Kuinka pitkää päivää ne sitten sinun isoisäsi aikana oikein tekivät?” (Hänen isänsä Robert Salomonin poika Kohvakka oli syntynyt 3.9.1871 ja kuoli 30.10.1929.)

Isä rupesi nauramaan eikä enää sen jälkeen puhunut työpäivän pituudesta!

Tämä tarina sai jatkoa 1962 isäni täyttäessä 50 vuotta. Lähdimme silloin yhdessä karkuun juhlimista isäni lapsuuden maisemiin Haukivuorelle. Osuimme sinne sunnuntai aamuna ja menimme kirkkoon jumalan palvelukseen. Isä näytti heidän penkinsä. Silloin aikanaan oli jokaisella perheellä oma penkki. Istuutuessamme isäni otti kattokruunussa olevan virsikirjan. Se oli sama kuin hänen lapsuudessaan hänen isänsä oli sinne jättänyt. Tippa tuli silmään isälleni. Kirkonmenojen päätyttyä moni tuli isääni tervehtimään kun olivat huomanneet mihin penkkiin istuimme, osasivat siitä yhdistää ja isäni ulkomuotokin paljasti mitä sukua hän oli. Ihmeesti oli virsikirja säilynyt, nyt sitä ei enää ole kun Haukivuoren vanha kirkko paloi ja siihen on rakennettu uusi suurempi kirkko samalle paikalle.

Isoisäni oli ollut siellä kauppiana kuolemaansa asti, vuoteen 1929, isäni lapsuudessa. Sieltä löytyi tuttuja paikkoja isälleni ja myös tuttuja henkilöitä. Olimme hänen Amanda tätinsä luona yötä. Menimme alku illasta ja meidät otettiin hyvin vastaan. Syötettiin ja juotettiin viimeisen päälle! Mutta kun kello läheni yhdeksätoista isäntäväki häipyi nukkumaan. No ei se mitään. Me katselimme ympärillemme ja isä selitti Amanda puhuteltavan Mandiksi, oli aina sanottu! Ikää tällä yksinäisellä ikäneidolla oli 84 vuotta. Hänen renkinsä oli 75 -vuotias ja piika oli 73 -vuotias. Renki ja piika

olivat silloin jo aviopari. Olivat olleet jo kauan.

Aamulla heräsin hiljaiseen kolinaan. Joku liikkui. Katsoin kelloa joka oli puoli viisi. Nukuin uudelleen. Heräsin seitsemältä ja nousimme isän kanssa ylös. Menimme tupaan hiljaa ja huomasimme olevamme ainoina talossa. Muut olivat töissä. Piika tuli puolen tunnin päästä ja alkoi keitellä kahvia ja kahdeksalta tulivat muut omista töistään. Syötiin oikein kunnolla ateria jonka jälkeen talonväki meni pienelle huilolalle! Tunnin nokosten jälkeen renki ja piika lähtivät töihinsä mutta Mandi jäi meidän kanssa juttelemaan. Päivällä oli ruoka ja sitten menttiin pariksi tunniksi nukkumaan! Taas töihin ja iltapäivä kolmen seutuun juotiin kahvit ja ilta viideltä menin mukaan hakemaan lehmät laitumelta navettaan. Oli ruokailun aika ja sitten talo hiljeni yöpuulle. Lähdimme seuraavana aamuna jatkamaan matkaa. Silloin sanoin isälle että nyt ymmärrän miksi täälläpäin noustiin niin aikaisin kun hän oli lapsi! Tapa oli edelleen vanhoilla ihmisillä, mutta isä ei ollut muistanut niistä ”väli huiloista” kertoa! Olihan aloitettu ennenkin viideltä aamulla työt mutta välillä nukkumiset ja aikainen maata meno kyllä lyhensivät varsinaista työpäivää.

Tämä olkoon tavallaan ”Aasin silta” ja peruste asioiden muuttumiselle aikojen kuluessa. Asiat jotka tänään eivät tunnu luontevilta eivät sitä aina ole olleet. Muutos on ollut olosuhteiden muokkaamaa. Muutos on jatkuvaa mikä on hyvä asia aikojen saatossa. Koska, vain muutos vie asioita eteenpäin ja kehittää!

Toki silloin ennen tehtiinkin pitkiä päiviä mutta silloin myös hyödynnettiin päivänvalo tehokkaasti. Sähkön tultua myös maaseudulle voitiin hyödyntää pimeää aikaakin paremmin. Ennenhän oli juuri tästä syystä maataloudessa kesäaikaan usein työaika pidempi kuin talvella. Vielä 1957 ollessani puutarhaharjoittelijana oli työaika allekirjoittaneella huhtikuun alusta lokakuun loppuun 9 tuntia ja loput kuukaudet 8 tuntia, lauantait tehtiin 07.00-14.00 töitä. En ymmärtänyt kuinka työaika tasoittui koska mielestäni tein 7 kk pidempiä päiviä ja vain viisi lyhempiä! Palkka oli kuukausi palkkana sama koko vuoden! Silloin ei oltu niin tarkkoja. Isäntä oli se joka oli oikeassa!

Puutarha-harjoittelijan normipalkka oli muuten silloin 43.70 silloista markkaa kuukaudessa rahana ja luontaisetuna ruoka ja majoitus talosta, mutta edellytettiin omat liinavaatteet. Omassa palkassani oli jo 5 markkaa hyvän miehen lisä normi palkkaan! Isäntäni kehui minun ansaitsevan sen!

Lauantait tulivat vapaiksi vasta 1960- luvun päättyessä..

Silloin viisikymmenluvun alussa oli kai yleisin ”ammattinimike” Merikarvialla sekatyömies. Tämä oli yleisnimitys vähän kaikkea osaavalle, joka myös suostui tekemään vähän kaikkea. Vai olisiko ollut sittenkin työmies yleisin. Oli Merikarvialla erikoisiakin ammattilaisia varsinkin sahalla missä tarvittiin erikoisosaamista. ei tule niistä mieleeni kuin muutama ”asettaja” mikä meitä mukuloita ihmetytti eniuten.”Sortteeraaja” eli lajittelija olikin helpompi kuten ”Purumummukin”, olihan se eräs niistä töistä mitä naiset sahalla tekivät.

Oli toki rovasti, pappeja, opettajia, lehtoreita, yksi rehtorikin, ”kasööri”, kalastajia, merimiehiä, merivartijoita, luotseja, sukeltaja, metsätyömiehiä, metsätyön johtajia, maanviljelijöitä, pienviljelijöitä, puutarhureita, tehtailijoitakin muutama, pankinjohtajia, maamittausinsinööri, rakennusmestari, valokuvaaja, puuseppiä, kelloseppä, seppä, lääkäri, kättilö, terveyssisar, hammaslääkäri, autoilija, auton kuljettaja, autonapumies, maalari, hanslankari eli apumies vähän kaikkiin ammatteihin, kauppias, kauppa-apulainen, renki, piika, pikkupiika, kotiapulainen, taloudenhoitaja, karjakko, seminologi ja muutama muukin varmaan joita nyt ei tullut mieleen. Oppipoikia oli moneen ammattiin sillä koulutusta ei kaikkiin ammatteihin kouluissa saanut vaan oli käytännössä opittava. Oli toki myös herra ja rouvakin sekä neiti käytössä puhuttelu sanoina eli titteleinä.

31. ENSI MUISTOJANI MERIKARVIALTA.

Olen pienenä käynyt Merikarvialla ilmeisesti paljonkin, olihan äitini äiti Jumpin talon tytär ja Ojalan Helli oli äitini sisko. Isoäitini kuoli Merikarvialla 1942 ja samana vuonna oli kuollut myös hänen siskonsa joka oli Jumpin Anni jolla oli valokuvaamo Merikarvialla Jumpin talon pihapiirissä. Isoisäni, äitini isä, Frans Hjalmar Renvall eli ”Uppa” kuten häntä kutsuimme sai oman muistelman osuutensa. Hänestä voisi tässä vain todeta että hän nai Jumpin talon tyttären ja on asunut pitkiä aikoja ja myös Merikarvialla. Hän oli opettanut myös aikanaan Anni-tädin valokuvaajaksi ja auttoi Valokuvaamon rakentamisessa 1920 luvulla ja jatkoi kuvaamon pitämistä Anni-tädin kuoltua. Hän kertoi monenlaista minulle, pienelle pojalle.

Äitini monesti totesi tämän tai tuonkin merikarvialaisen olevan hänelle sukua. Serkkuja, pikkuserkkuja ja siitä seuraavia. Minullakin on näin ollen juuret ja ”suvunjatketta” Merikarvialaisten vanhojen sukujen keskuudessa, lähinnä Jumppilaisissa.

Ensimmäinen oma muistoni on Merikarvialta talvella kun venäläiset pommittivat Eskon peltojen takaista metsää. Olin silloin pienenä poikana äitini kanssa sotaa paossa Merikarvialla Ojalassa. Isäni oli rintamalla taistelemassa suomen puolesta Ojalan Pentti ja muutama muu oli porukassa leikkimässä pihalla kun lentokoneet tulivat. Pojat auttoivat (lue nostivat) minut ylös pukeilla seisovan linja-auton katolle. Sieltä näki paremmin! Äitini ja Helli syöksyivät ulos kun kuulivat pommituksen jyrinän. Arvatkaas saiko Pentti kovat moitteet kun oli viekoitellut (lue nostanut) minut pienen pojan linja-auton katolle pommikoneita katsomaan! Tämä linja-auto oli pukeilla, ilman renkaita, sodan tähden ei siihen renkaita ja polttoainetta riittänyt. Syy että Pentti sai moitteet oli ikä, olihan Pentti minua viitisen vuotta vanhempikin! Pommit putoilivat Byyträskin aukean taa metsään eivätkä tehneet vahinkoa! Silloin Byyträskin peltoaukea alkoi Ojalan edestä ja jatkui ohi Eskon kauas metsään. Olin kai reilu kymmenvuotias kun kerran Ojalassa kerroin tapauksesta mikä oli muistiini jäänyt. Näytin suunnan mihin pommit olivat pudonneet. Kaikki sanoivat ensin minun puhuvan omiani mutta Vihtori muisti linja-auton todella olleen siinä paikassa missä kerroin yhden talven kun renkaita ei ollut eikä uusia saanut. Vihtori vahvisti samalla pommituksen tapahtuneen juuri niin kuin kerroin.

Silloin oli Talvisota meneillään. Venäläiset kartat eivät olleet kaikilta osin tarkimpia. He luulivat ilmeisesti pommittavansa Karvian varalentokenttää. Karvia tai Merikarvia oli ilmeisesti saman tekevää. Lentokonesuojia he luulivat pommittavansa sinne metsään missä ei ollut mitään! Mikä sinänsä säästi kylän. Tämä syy ja seuraus on selvinyt minulle jälkepäin puhellessani muiden tapahtuman muistaneiden kanssa.

Tosiasiassa suomen kartat olivat kaikki venäläistä alkuperää 1900 luvun alkupuolelta, jolloin he vielä isännöivät suomea. He kartoittivat suomen. Kartat olivat mittakaavassa 1:42000 eli sentti oli 420 metriä joten tarkkoja ne eivät olleet. Katsoessani tätä karttaa lukee siinä Byyträskin peltoaukean kohdalla Ylikarvia ja Alakarvia luki Alakylän koulun kohdalla. Merikarvia (Sastmola) taas oli merkitty Brändön kohdalla. Byyträskin peltoaukea oli kylän ainoa suurempi peltoalue joka lumisena muistutti varmasti ilmasta katsoen lentokenttää. Lukema virhe nimessä tuntuisi todennäköiseltä. (Kylän nimet olivat myös samoin Isoisäni käyttämässä karttakirjassa : Suomi Kartasto / Suomen Matkailijayhdistys. Julkaistu 1909. Kirkonkirjoissa käytettiin kylän nimenä 1800 luvun alussa Öferby)

Muistaakseni olen kuullut myös joltain että yksi venäläinen lentokone olisi tehnyt pakkolaskun joskus sodan aikana jälle lähelle Ouraa. Merikarvialaiset lähtivät joukolla lentokonetta katsomaan ja lentäjä joka oli laskussa säilynyt hengissä pelästyi ja ampui itsensä ennemmin kuin jäi vangiksi. Oli niin peloteltuja suomalaisten julmuuksilla. Ilmavoimat olivat hakeneet koneen pois ja kuljettaneet sen Poriin missä oli lähin lentokenttä. Kunnostettuna se palveli suomalaisia.

Voivat nämä merikarvian pommitukset liittyä myös Porin pommituksiin ja koneet olisivat niistä harhautuneet Merikarvialle.

Porin lentokentällä oli 1948 Fokkeri- lennosto. Viisikymmenluvun lopulla Porissa lentelivät Vihurit joita koneita muistaisin kierrelleen täällä harjoitus lennoilla ainakin 1959 vuoteen asti. Silloin Kokemäen lentoturman jälkeen (huhtikuu 1959) ne joutuivat lentokieltoon. Ennen lentokieltoa lentäjät lensivät Porin yllä kunniakierroksen heti koneen putoamisen varmistuttua, koneet lensivät muodostelmassa missä oli puuttuvan koneen kohdalla aukko. Näin lentäjät kunnioittivat pudonnutta lentäjää! Vihureita oli jäljellä tuolloin enää kaikkiaan 15 ja niistä oli Satakunnan Lennostolla 10. Tämä oli 21 onnettomuus Vihureilla. Tosin ensimmäinen suihkukonelaivue Poriin tuli 1953 Vampire merkkiset koneet joita sanottiin ”Vampeiksi”. Vuonna 1958 tulivat ensimmäiset Fuga Magister koneet joita kansan suussa nimitettiin ”Fuugiksi”. Satakunnan Lennosto oli silloin tärkeä osa Suomen Ilmavoimia.

Eräs lapsuus muisto sotaan liittyen on Aurasta missä asuimme vuoteen 1947 ja josta muutimme silloin Merikarvialle. Siellä meidän naapurissa Huuskalla oli venäläisiä sotavankeja. Taisivat olla inkeriläisiä kun osasivat vähän suomeakin. He olivat maatoissa. Tämä oli ehkä 1943 kesällä. Yöksi heidät lukittiin sisään renkitupaan. Ei siinä ovesta lukkoa ollut, vain haka! Silti se riitti. Silloin ei miehiä ollut moniakaan kotosalla ja näiden vankien työpanos oli tärkeä. Muistan kuinka nämä vangit tykkäsivät olostaan. He lauloivat paljon ja veistivät monenlaisia puuesineitä. Tuomaan ristejä ja joululintuja he tekivät taitavasti ja antoivat niitä meille lapsillekin. Muistan kuinka he itkivät kun joutuivat lähtemään pois sodan päättyessä. Osa olisi halunnut jäädä suomeen mutta sitä ei sallittu.

Neljäkymmenluvun alussa ikkunoissa oli mustasta paperista tehdyt pimennysverhot jotka oli vedettävä iltaisin ikkunoiden eteen ettei valoa näkyisi. Muistan niitä olleen sellaisia jhoissa oli molemmissa päissä narut jotka voi vetää naruista toisesta päästä ylös ja laskea taas tarvittaessa alas. Ne olivat niin kuin haitarilla. Toinen sodasta muistamani olivat ne ikkunoihin molemmin puolin liimatut paperiset liimananauhat. Niiden piti estää lasin palojen lentely pommitettaessa. Aika kauan näitä molempia näki koska muistan ne niin selvästi. Lähinnä muistan niitä kellarien ja alustojen ikkunoissa. Ne lähinnä olivat maalla talokohtaisia pommisuoja.

32. TEITITTELY JA TERVEHTIMINEN.

Silloin vielä viisikymmenluvun alussa teititeltiin yleisesti. Meillä vanhempani halusivat heitä sinuteltavan ja sanottavan isäksi ja äidiksi. Moni minun kavereistanikin teititteli vielä omia vanhempiaankin saati muita. Oli hyvin tavallista että omaa isää tai äitiä teititeltiin. Se oli ilmeisesti sitä perinteistä kunnioitusta. Vanhemmat olivat itse teititelleet vanhempiaan ja edelleenkin teitittelivät jos vaari tai mummu vielä eli. Meillä isäni ja äitini sinuttelivat omia vanhempiaan.

Se oli tapana silloin että vieraita vanhempia henkilöitä teititeltiin. Se oli kohteliasta ja sillä kunnioitettiin vanhaa ihmistä. Ei tullut kuuloonkaan että olisi outoa keski-ikäistä henkilöä sinuteltu. Sinuttelun tarvittiin sinunkaupat joita ehdotti aina vanhempi henkilö – jos ehdotti. Tapana oli että sinunkaupat sinetöitiin käden puristuksella.

Tänään on tavallista että esimerkiksi kaupan jonossa kassatyttö sinuttelee kaikkia asiakkaita jotka jonossa tulevat. ”Maailma on muuttunut Eskoseni” sanoisi joku!

Siihen aikaan oli myös tapana että tervehdittiin kaikkia vastaantulijoita. Kohteliasta oli että nuorempi tervehti ensin. Jos astui huoneeseen jossa oli ihmisiä, sisään tulija tervehti ensin. Yleinen tervehdys oli aamuisin :Hyvää huomenta mihin vastattiin huomenta! Samoin olivat hyvää päivää ja hyvää iltaa tai hyvää ehtoota tervehdyksinä. Hyvää yötä toivotettiin tutussa porukassa myös. Näin kaikkien ihmisten välillä vallitsi tavallaan parempi ”yhteenkuuluvuus”. Oli helppoa laajentaa ter-

vehtimisen jälkeen keskustelua kysymällä esimerkiksi minne toinen oli menossa tai mitä kuuluu! Tai hyvin yleinen kysymys pikku pojalle kuului: Kenenkäs poika sinä olet? Ihmiset eivät olleet niin kuin tänään että vastaan tullaan mutta ei tervehditä. Ei olla näkevinään. Ennen semmoista ihmistä olisi sanottu ylpeäksi!

Tytöt niasivat ja pojat ”pokkasivat” eli kumarsivat kolauttaen kenkiään yhteen ja ottivat lakin pois päästä. Juhlavin tervehdys oli oikein kädestä pitäen tervehtiminen. Vanhat ihmiset puhuivat pilke silmäkulmassa ”raapaisusta”. Se oli sitä kun pokatessa piti heilauttaa jalka taakse toisen vierestä. Siistimpää oli pokata uudenaikaisesti eli jalat nätisti yhdessä selkää taivuttaen. Tervehtimisen taitoja opetettiin oikein kouluissakin eikä yksin kotona joten siinä ilmeinen syy tavan yleisyyteen.

Eräs ero oli silloin ihmisissä itsessään, he tunsivat toisensa! Koko kylä oli oma kokonaisuus josta oltiin vähän ylpeitäkin. ”Meidän kylä on ”ensteks”! Sitten on pieni väli, ja sitte vasta tulivat muut!” Tähän yhteen kuuluvuuteen olivat osaltaan vaikuttamassa kova talkoo henki! Autettiin sitä joka apua kaipasi! Sota oli ehkä myös tavallaan muokannut ja yhdistänyt ihmisiä.

Tervehtimisestä vielä. Siinä oli omat ”vivahteensa” joita outo ei ehkä huomannut. Lähdettyessä pois huoneesta tai tilaisuudesta sanottiin näkemiin! Tästä oli tiukempi muoto toivottaa: Hyvästi! Silloin ei ehkä haluttu tavata uudelleen kuten näkemiin sanomalla toivottiin. Saatettiin toivottaa myös: Näkemisiin! Toivotettiin myös: Pikaisiin näkemiin! Tai sanottiin jopa suoraa: Oli mukava tavata! Koska tapaamme seuraavaksi? Sanontoja oli monia ja niitä myös tarvittiin ja käytettiin! Suomen kielessä on vivahteita niille jotka osaavat sanansa valita!

Vanhat ihmiset vastasivat eri tavalla tervehdyskiin. Toivottaessasi vanhalle hyvää päivää hän saattoi vastata :”Jumal’ antakoon!” Näin varsinkin uskovaiset vanhat ihmiset vastasivat. He myös saattoivat sanoa ”Herran haltuun” kun lähtivät. Myös kun vastattiin ”käsipäivään” noustiin seisomaan, ikään kuin samalle tasolle tervehtijän kanssa. ”Käsipäivää” tervehdittiin kun harvoin nähtiin, se oli ikään kuin arvokkaampi tervehdys. Vain vanhoilla ihmisillä oli oikeus vastata käsitervehdykseen istualtaan. Ikä ja huono kunto huomioitiin näin.

Tupaan astuttaessa eli kun tultiin huoneeseen niin tervehdittiin ensin. Vanhemmat ihmiset toivat: Päivää taloon! Nuoremmat taas: Hyvää päivää! Pojat vielä pokkasivat eli kumarsivat syvään samalla jalkaa heilauttaen niin että kopsaus kuului ja tytöt niitata niksauttivat. Sitten isäntä tai emäntä pyysi ”peremmälle” jolloin oli lupa tulla sisään. Myös lakin käytöstä oli selvä ohje jota myös noudatettiin. Tultaessa sisään huoneeseen tai vaikkapa kauppaan otettiin lakki pois päästä. Aina syömään ryhdyttyessä oli otettava lakki pois päästä. Ei pelkästään ruokailtaessa pöydän vieressä vaan aina kun syötiin tai juotiin vaikkapa kahvia tai teetä. Pöydästä noustessa oli kohteliaasta kiittää pöydän antimista emäntää. Näin äitini opetti ja niin se on vieläkin!

Lakkia nostettiin kohteliaasti myös kun tervehdittiin vastaan tulijaa. Nuorempi tervehti ensin. Lakki otettiin pois päästä jos käteltiin.

Tämäkään ei näytä olevan enää itsestään selvyys! Toisaalta silloin opetettiin antamaan tilaa naisille ja vanhemmille ihmisille esimerkiksi linja-autossa. Tapa on niin vahvasti iskostunut mieleen että se tehoaa vieläkin kun joskus esimerkiksi syntymäpäivillä loppuvat istuimet niin tulee noustua ja annettua paikkansa. Vaikka itse olisikin jo ”vanha”. Tätä nuoremmat eivät enää tee, ollaan tasaarvoisia. Eikä äidit ilmeisesti enää opeta!

”Silmistä sen näkee kuka vanha on!” oli äidilläni tapana sanoa. Toisaalta omaa ikäänsä kuvatessaan hän käytti sanontaa: ”Sieluni on kolmatta kertaa rippikoulu iässä!” Eikä hän sen vanhemmaksi tulutkaan, - omasta mielestään!

”Wanhat hyvät tavat” oppikirjalla olisi myös tänään käyttöä. Sellaiset sanat kuin ”Olkaa hyvä”, tai sen vanhempi muoto ”Tehkää hyvin” joihin vastaus oli ”Kiitos!” Kun emäntä sai ruokapöydän tai

kahvipöydän järjestykseen hän kutsui pöytään sanomalla ”Pöytä on katettu” tai ”ruoka on valmista” tai ”Olkaa hyvä, käykää pöytään”. Vastaavasti pyydettiin ”Kahville!” tai ”Kahvi on pöydässä”. Usein vielä emäntä kehotti kahvilla oltaessa ”Ottakaa ja kastakaa” mikä vanhan emännän sanomana tarkoitti pullan tai voileivän ottamista. ”Kastaminen” ilmeisesti juontaa sen ajan ihmisistä joilla vanhempana harvalla oli silloin hampaita ja kirjaimellisesti kastaminen pehmensi pullan syötäväksi. Vanhat ihmiset usein myös kahvia juodessaan kaatoivat sitä asetille (kupin aluslautaselle) ja ryysivät (joivat) siitä. Näin kahvi jäähtyi helpommin. ”Pullamosso” oli ennen vanhusten ja lasten tapa syödä pullaa ja kahvia tai lasten osalta maitokin kävi. Siinä laitettiin käsin paloitettu pulla kahvin tai maidon joukkoon jonka jälkeen pisteltiin lusikalla suuhun. Sopi hyvin hampaattomille niin kuin silloin vanhukset ja pienet lapset olivat!

Emännät sanoivat myös kun oli syntymäpäivät tai vastaavat juhlat, ”ottakaa kaikkia seitsemää sorttia!”. Tätä joskus käytettiin huumori mielessä myös silloin kun ei sortteja ollut tarjolla. Oli kuitenkin hyvää tahtoa tarjota kahvit.

Monesti näin kuinka joku vanhempi ihminen vastasi äidilleni ettei hän enää ottaisi lisää kahvia. Mummun kädet olivat ristissä ja peukalot pyörivät itseensä päin! Siitä äitini tiesi että estely oli yli puhuttavissa ja sai kaataa vielä kupin! Jos peukalot pyörivät pois itsestä silloin kielto päti! Äitini nauroi ja neuvoi minua katsomaan peukaloita, niistä näkee!

Yleensä kun tällainen vanhempi mamma kiitti kahvista ja käänsi kuppinsa väärin päin. Silloin oli turha kysyä enempää, se oli ehdoton ei!

Nämä tavat olivat minun nuoruudessani kaikkien käytössä ja hyvien tapojen mukaisia. Näitä sanoja harvoin kuulee muuta kuin vanhempien, jo keski-ikäisten käyttämänä. Nuoret eivät mielestäni osaa kiittää! Se ei ole heidän vikansa, vaan heidän vanhempiansa jotka eivät ole opettaneet.

Nämä joka päiväsessä käytössä ennen olleet tavat ja sanat ehkä myös ”lähensivät” ihmisiä toisiinsa. Näin uskon.

33. PUKEUTUMISESTA VIISIKYMMENLUVULLA.

Silloin ei puhuttu muodista vaan käytännöllisyydestä. Vaatteet käytettiin loppuun ja usein aikuisten vaatteista tehtiin sen jälkeen vielä lapsille vaatteita. Neljäkymmenluvun puolella näki vielä lapsilla isän sotilasvaatteista tai äidin Lotta hameesta tehtyjä vaatteita. Vaatteet olivat kestohyödykkeitä yksinkertaisesti siksi kun ei ollut saatavilla kangasta eikä ostamiseen aina ollut rahaakaan. Ei kierrättäminen mikään uusi keksintö ole. Korttiaika rajoitti myös hankkimisia.

Kerran näin kun eräs vanha mamma purki nutturansa. Hänellä oli kaksi pitkää lettiä jotka kierrettiin nutturaksi päivän ajaksi etteivät haitanneet työn tekoa. Niillä leteillä oli toista metriä mittaa joten aika työ oli niidenkin letityksessä! Äidilläni oli sellainen pitkä kaunis tukka taisi olla ”polkkatukka” nimeltään.

Vanhat naiset käyttivät pitkiä mustia hameita - ja näyttivät vanhemmilta kuin olivatkaan! Eräs tapa oli myöskin vanhojen naisten pitämän huivin käyttö. Sitä pidettiin normaalisti olkapäillä. Sateella ja tuulella se kietastiin pään suojaksi. Oli se myös kätevä kuljetuksessa, sillä siihen oli helppo kietaista tavaraa, sitoa nurkista kiinni ja nostaa vaikka kepillä olkapäällä kannettavaksi. Kirkkoröijy oli erikseen se oli hieno, useimmiten musta, siinä oli hienot pitsit reunoissa ja hapsujakin.

Eräs muistamani ihmettelyn aihe oli kukkarojen puuttuminen naisilta. Ei tietenkään silloin ollut paljoa rahaakaan mutta vain miehillä saattoi olla ”pörssi” eli ”lompsa” eli taitettava nahka lompakko. Miehillä näki myös pieniä nahkaisia kukkaroita, ”masseja”, joissa oli metallisangat ja lukko, keskel-

lä oli oma kukkaronsa paperirahalle ja lopputila kolikoille. Näitä kutsuttiin myös ”pussi”, ”blombuuki” tai ”plosa” nimellä. Naisten rahakukkaron virkaa teki usein nenäliina. Nenäliinaan nurkkaan pyöräytettiin solmulla pussi missä rahat, useimmiten kolikot, varmasti pysyivät. Kun haluttiin hienostella oli ”käsiveska” eli käsilaukku missä rahat ja kampa ym. tarvikkeet kulkivat mukana. Vanhemmilla naisilla oli siihen aikaan pitkät hameet ja usein nainen saattoi kääntää helman ylös jonka jälkeen hänellä oli nenäliina kädessään. Tämä meidän kakaroiden ihmettelemä asia selvisi sillä että hameessa oli piilossa tasku helmassa sisäpuolella!

Naisten pukeutumisesta en muista kuin sen että vanhemmat naiset käyttivät pitkää maahan ulottuvaa mustaa hametta. Hartialiina korvasi myös hatun. Hartialiinoja oli useampia, virkattu pitsinen hienompi oli kirkkoa varten ja niitä oli mustia ja valkoisia. Oli myös ruudullisesta kankaasta tehtyjä arkihuiveja joissa oli reunat ripsutettu tai virkattu. Oli myös kokonaan virkattuja hienoja huiveja. Oli myös valkeasta kankaasta tehtyjä hartialiinoja missä oli ommeltu hienoja ruusuja tai muita kukkia koristeeksi. ”Tyykistä” puhuttiin ja sillä tarkoitettiin kangaslaatua mistä tehtiin liinoja, puseroita ym vähän hienompia vaatteita. Nuoremmille naisille ilmestyi siihen aikaan (1940-1950) ensimmäisiä hiihto- housuja joita vanhat mammat kovin paheksuivat! Naisten sukat olivat kotiolloissa villalangasta, semmoisesta ohuemmasta kudottuja normaalisti mutta kovilla pakkasilla oli paksusta langasta kudotut. Oli naisilla jo neljäkymmenluvulla myös silkisukkia joita käsiteltiin varovasti ettei silmät ”juosheet” tai tullut ”silmäpakoa”. Viisikymmenluvulla tulivat muotiin ”nailonit” jotka jäätyivät monilla sääriin kiinni sillä ne eivät soveltuneet ollenkaan suomen pakkasiin.

Naisilla oli kengät, ne hienommat, sellaisia pitkävartisia jotka nyöritettiin puoleen sääreen. Ne nauhoitettiin ylös asti. Jossain laulussa lauletaan ”oli nirunaru kengät, entisellä heilallani ” joten taisivat olla sellaiset ylös nauhoitetut. Uusi matala kenkämalli valtasi alaa maallakin viisikymmenluvun alussa mutta vanhoilla ihmisillä näki varsikenkiä vielä. Olisiko yksi syy kengän mataloitumiseen ollut myös nahka pula. Suutarit tekivät kenkiä, kukin omalla mallillaan. Oli oikein ”kotisuutareita” millätarkoitettiin ilmeisesti talossa asuvaa suutarin taitoista. Vastaavasti oli ”kyläsuutareita” jotka palvelivat koko kylää.

Muodista ei juuri edes tiedetty, oli vain käytössä mukaviksi ja hyväksi havaittuja kuoseja joita sen ajan räätälit tekivät silloin kun haluttiin hienostella. Yleensä kelpasi kotonakin tehty hyvin, pula-aikana kun muita ei saanut. Ei oltu muoti tietoisia voitaisiin sanoa mutta syy lienee ollut pula-aika !

Näiltä ajoilta muistan sanonnan ”Ne on rumat kun vaatteilla koreilee!”

Vanhat miehet olivat useimmiten pukeutuneet tummiin suoriin molski- tai sarkahousuihin ja niihin liittyvään sarkatakkiin. Housujen kauluksessa oli yleisesti silloin tehtynä kellotasku. Sen paikka oli tuossa vyön alapuolella oikealla halkiosta. Se oli reunattu ommellen noin 10 cm ”läpi” samanlainen kuin napinläpikin. Siihen sai silloisen taskukellon suojaan. Kellossa oli perät jotka kiinnitettiin vyön lenkkiin arkihousuissa. Niissä oli hiukan suurempi tasku kellolle ja käytettiin siinä vielä kellon suojana peltistä koteloa jossa oli kuttabergainen läpinäkyvä kansi. Pyhäpuvussa tasku oli pienempi ja kello sujahti siihen ilman arkikuoria ja perät olivat pidemmät ja hienommat ollen liivissä kiinni jolloin ne myös näkyivät. Nämä kellot olivat siihen aikaan kultaa, hopeaa tai köyhemmillä teräs kuoria ja köyhimmillä ei kelloa ollutkaan.

Oli myös ulstereita millä tarkoitettiin suoraa pitkää takkia, ”päalistakki”. Kesäisin käytettäväksi tuli joskus viisikymmenluvulla ”poplari” eli popliinitakki. Sen kangas oli popliinia, väri vaalea ja se oli kevyt kesätakki. ”Poplaria” sanottiin myös ”Kaljasaavin peitoksi” mutta usein tähän nimitykseen liittyi asianomaisen käyttäjän taipumus kaljan juomiseen.

Talviaikaan oli käytössä ”pomppa” eli ”palttoo”, sellainen puolipitkä takki missä oli usein pinta sarkaa ja sisällä lampaan nahkainen vuori. ”Fuori” sano merikarvialainen. Oli käytössä myös lampaan nahasta tehtyjä väli liivejä jotka olivat esimerkiksi metsätoissa käteviä kun voi ottaa pois kun läm-

peni. Tämä pomppa oli kätevä myös hevosella ajettaessa talvella kun jalat olivat huopikkaissa ja vielä lampaannahka ”fällyjen” suojaamina niin pomppa piti yläpään kuskilla sulana. Päässä kun oli ”Koivistolais” mallinen karvalakki tai armeijan peruja oleva korvallisin varustettu karvalakki niin kyllä pärjäsi.

Flanellipaita, sellainen kaulukseton, täydensi asua. Alushousut olivat myös flanellista ja niitä sanottiin ”kalssongeiksi”. Niissä oli lahkeitten suu leikattu halkioksi ja sen sai tiukennettua kumpaankin halkion reunaan ommellulla nauhalla jotka kierrettiin säären ympäri ja vetosolmulla vielä varmistettiin. Tämä oli tarpeen kun menttiin johonkin missä tarvittiin pikkukenkää ja ohuempaa sukkaa. Lahje meni näin kiedottuna pienempään tilaan. Moni käytti myös sotaväessä oppimaansa jalkarättiä saappaissaan. Vielä 1959 ollessani sotaväessä joutui jokainen niitä käyttämään ja opettelemaan kuinka ne kääritään. Itse rätti oli neliömäinen, noin 50 cm kanttiinsa oleva flanellin pala tai jotain muuta pehmeää kangasta. Sodan jälkeisessä suomessa kaikki aikuiset miehet osasivat rätin käytön.

Lapsille tehtiin puiset pohjat kenkiin kun ne vanhat kuluivat puhki. Pohjanahkaa ei saatu kaupoista.

Vanhat pohjat leikattiin kengästä tarkoin irti. Otettiin puupohja johon näin saadut nahat naulattiin puunauloin kiinni. Suutari teki silloin hyvää työtä. Naulauksen tueksi laitettiin ohut nahka remmi joka kiersi koko pohjan. Tänäpäin tuskin pikkupoika tai tyttö ei puu pohjia huolisi kengikseen silloin ne olivat tavallisia kaikilla. Muistan kuinka koulussa talvella oli mukava puukengillä tallustella. Ne olivat kuin luistimet. Suojailmalla ne keräsivät tilsoja joita täytyi aina välillä potkaista pois. Siihen oppi rytmin joten hyvin kulku onnistui. Ne olivat lisäksi lämpimät talvella.

Yleisin miesten käyttämä kenkä oli saapas joita oli useampaa mallia. Nahksaapas oli musta tai ruskea, rasvattu notkeaksi. Niihin ”plankattiin” väriä pintaan vaihtoehtoisesti ruskeaa tai mustaa. ”Blankki” eli kenkävoide oli kotimaista ”Kas- Kas” merkkistä ja siitä löytyi useampi väri kenkien mukaan. Ensin voidemainen ”blankki” levitettiin kengälle ja sitten hinkattiin kiiltäväksi villa tai pumpuli rätillä. Nahksaapas oli pakkasilla lämmin mitä ei ollut kumiteräsaapas.

Saappaita oli myös kippurakärkisiä. Ne olivat pieksut joita voitiin käyttää hiihtoonkin kun suksissa oli siteinä ”troffut” eli mäystimet. Lämmin ja talvikäyttöön tarkoitettu oli huopikas eli ”filtti saapas” joka oli saappaan mallinen ja kuivassa pakkasessa hyvä käytössä mutta loskakelissä se ”vettyi” märäksi. Tukkilaisilla oli sellaiset ”reissumiehen saappaat” oli kai niillä nimikin, tarkoitan sellaisia missä oli jatkovarret taitettuna kaksin kerroin ja remmillä sidottu takaa kiinni niin kuin kengän nauhoilla! ”Jatsarit” olivat pyhäsaappaat. Ne olivat ohuesta nahasta tehdyt ja niissä oli ”resoori” eli nilkassa taivutukset (”viikattu vekille”) joka oli hieno. Tavallisin saapas neljäkymmenluvun lopulla taisi olla ”kumiterä saapas” missä terä oli ostettu valmiina kaupasta ja siihen neulottiin nahka varsi. Nämäkin olivat säännöstelyn alaisia ”kumituotteita” ne terät nimittäin, varsihan käytettiin useamman kerran. Oli miehillä ns. puolikenkiäkin, yleensä vain mustia joita käytettiin häissä ja hautaisissa. Niiden kanssa käytettiin ohutta sukkaa joka oli kotona kudottu. Usein tehtiin niin että matka suoritettiin tavallisissa kengissä tai saappaissa ja vasta perillä vaihdettiin juhla-kengät jalkaan. Näin huono keli ei pilannut niitä ja säästyivät paremmin. Hienoilla miehillä, herroilla, oli ”damas-kit”, sellaiset kankaasta tehdyt suojat kengän päällä ja loskakeleillä he käyttivät kengän suojana kumisia ”kalosseja”. Kalossit otettiin pois kun tultiin perille, niitä käytettiin vain ulkona kuraisella säällä. Sadetakkejakin oli ja vanhimmat muistan olleen täyskumisia missä oli kangas sisäpuolella. Sitten oli varsinaisia ”Sydvestejä” jotka olivat ”Öljykangasta” tai ”tervakangasta” eli kyllästetystä kankaasta tehtyjä. Ne olivat painavia ja kankeita päällä pidettäviä mutta kalastajilla niitä muistan olleen. Vasta 1958 muistan ostaneeni Tampereella tehdyn sadetakin joka oli ns. ”kernistä” tehty. Vähän kuin muovia jossa oli kangaskudos sisäpuolella.

Eräs tärkeä vaatekappale oli nenäliina josta käytettiin myös ”nestuuki”, ”räkätuuki” nimiä. Se piti olla mukana kun menttiin kylään tai juhliin. Muuten sitä ei poikien piirissä paljoa käytetty koti olois-

sa. Nenä kun pyyhittiin useimmiten sormiin tai hihan suuhun. Isot pojat osasivat ”niistää” nenänsä ”sillai” puhaltamalla että ”räkä” lensi. Me pienemmätkin yritimme muttei siitä mitään hankkinu tulla.

”Halstuuki” eli kaulaliina kuului talviaikaan asuun. Se oli kudottu tavallisesti oikein ”pässin pök-kimästä” villasta. Niitä oli yleensä harmaita mutta oli mustia ja valkoisiakin.

Lapaset, vantuut, ”tumput” olivat villasta kudottuja tavallisesti. Niissä kädet tarkenivat kovillakin pakkasilla paremmin kuin sormikkaissa missä sormet olivat ”yksikseen”. Sormikkaita kudottiin myös puuvilla langasta jolloin ne olivatkin ”hienostelua” varten. Muistan kuinka kalastajilla oli vil-lalapsia joihin oli kudottu naisten pitkiä hiuksia mukaan. Tämän tarkoitus, mikä myös toimi, oli veteen kastuessaan sen hylkiminen niin etteivät tumput kastuneet verkkoja talvella koettaessa. Oli miehillä kesällä yleensä haljaksesta nahkakintaat eli rukkaset töissä kädessään ja talvisin sinne laitettiin villakinnas eli lapanen sisään. Oli niitä sellaisiakin ”rukkasia” joissa oli käytetty oikein pehmeäksi muokattua pinta nahkaakin. Koiran nahka rukkasisissa oli korvattu käden päällinen karvaisella koiran nahalla. Oli niitä jollain jo viisikymmenluvulla oikein nahkaisia sormikkaita mutta yleisempiä olivat itse kudotut villa sormikkaat. Sitten oli semmoisia ”moottoripyöräilijän käsineitä. Eli nahkakintaat joissa oli pitkät varret.

Kesäisin miesten päähine oli lippalakki eli ”lätsä” tai oikeammin ”plätsä”. Vanhat miehet käyttivät oikein lieerillistä ”Eeden hattua” jotka pääsääntöisesti olivat mustia ja vain harvoja tumman ruskeita näki. Se että musta oli pääväri mahdollisti sen käytön niin häissä kuin hautajaisissakin. ”Paskeri” oli myös yleisesti koulupojilla käytössä syksyin, kevään. Se oli musta! Naisilla oli kyllä värillisiä paske-reita.

Juhlapaita oli valkoinen mutta tavallisessa käytössä oli kaulukseton flanelli paita mitä vanhat miehet pitivät kesälläkin. Silloin viisikymmenluvun alussa näki vielä paljon nuoremmilla sodan käyneillä miehillä sotilasvaatteista tehtyjä puseroita ja housuja. Kotiutettaessa miehet saivat mukaansa vaatteet koska monella oli omat hävinneet sotareissulla. Ratsupaikat ts. nahasta tehdyt paikat olivat monen ”mandoliini” housuissa ja myytiin toki näitä kaupoissakin. Niin housuja kuin paikkojakin! Lapsille näistä ”sota” vaatteista tehtiin usein kääntämällä ja pienentämällä vaatteita kun ne olivat riittävästi kuluneet ensin isällä tai äidillä, osittain risaksikin. Silloiset joka kylässä olevat räätälit te-kivät armeijan vaatteista ”siviili vaatteita” muuttamalla kuosia hiukan mutta moni äiti ompeli itse-kin.. Puseroista ja takeista poistettiin olkapoletit ja taskut muutettiin sisätaskuiksi ja kaulus leikattiin uudelleen. Kangas oli sinänsä siistiä ja kestävä. Niinpä näistä myöhemmin purettaessa tehtiin vielä lapsille vaatteita. Armeijan kesäpuseroista ja naisten lottapuvuista tehtiin naisille vaatteita. Vaatteet olivat silloin sodan jälkeen kortilla eikä niitä voinut ostaa vapaasti kaupoista. Kansanhuolto valvoi että kukin osti vain ”kortti annoksensa” vaatteitakin. Moni mies sai kotiutettaessa myös nahka saappaat mukaansa. Näissä oli saksalaisten saappaitten tapaan rautaisen koron vahvisteet jotka auttoivat kulumista vastaan. Näitä saappaita sanottiin ”rautasaappaiksi”. Niitä löytyi, pikkupoikana muistan, perunamaista joihin tuhkaa oli levitetty. Nuotiossa polttaminen oli yleinen hävitys tapa tällaisille jätteille. Sodan jälkeen ei saanut pohjia joten moniin saappaisiin tehtiin puu pohjat. Näin nahka-saappaan ikä jatkui. Terienkin kuluttua todettiin saappaat loppuun käytetyiksi, varret leikattu talteen ja pohjat poltettu. Näitä kantarautoja sanottiin silloin ”varsan kengiksi”. Ne olivat tosiasiaassa sotilassaappaiden kantapää rautoja mutta ehkä sota oli vielä liiankin tuoreissa muistoissa. Ällistyin melkoisesti kun törmäsin tällaisiin ”varsan kenkiin” yhdellä kesämökillä 2000 luvun alussa missä isäntä väitti kiven kovaan niitä varsan kengiksi. Sain selittää aika tavalla ja varovasti kaivaa naulojen reikiä auki ennen kuin uskoi!

Tukka oli suoraksi leikattu kait useimmiten kotikonstein. Se oli arkea! Saarisen parturissa sai toki korvausta varten hiukset leikattua. Isoilla miehillä oli ”pulisongit” usein aika pitkät ja viiksiäkin oli muutamilla. Me pikkupojat suosimme mallia ”puli” eli millin koneella leikattiin tukka keväällä kun

koulu loppui, eikä juuri muuta. Meillä pojillakin oli silloin viisikymmenluvun alussa käytössä pitkät villasukat, oikein semmosista ”pässin pökkimistä” lampaan villoista kehrätystä langasta kudottuja. Ne pysyivät ylhäällä sukkanauhoilla. Alushousuihin oli tuohon reiden kohdalla ulkosivuun kummallakin puolelle ommeltu nappi mistä lähti sukkanauha jossa oli useampi napinläpi joten säätövaraakin oli. Usein sukka irtosi ja luisti ”syltylle” (eli ”makkaralle” eli ”ruttuun”) eli kasaan nilkkaan ja niitä joutui usein korjaamaan. Päälihousut pikku pojilla olivat ensin sellaiset ”luukkuhousut” joissa oli takana ”luukku” mikä oli kahdella napilla sivuista kiinni että sai sen suuremman hädän tehtyä. Niitä sanottiin myös polvihousuiksi. Ylhäällä tämmöiset housut pysyivät ”henskeleillä” eli henkseleillä eli housun kannattimilla tai vyöllä. Toisilla oli housuihin ommellut kankaaiset olkaimet, yleensä näitä käytettiin pikku pojilla, vähän suuremmilla oli henskelit tai vyö! Se oli vähän kuin ”miehen mitta”! Nämä housut olivat lyhytlaikaiset joten soveltuivat sukkiensa kanssa pidettäväksi talvellakin. Yleensä näitä tehtiin kotona ja joka äidillä oli vähän oma ”tyylinsä” joka riippui vähän siitä mitä ”värkkejä” kullakin oli. Vähän isompana sain ”golfarit” jotka olivat tuosta polven alapuolelta kiinni ja pitkä sukka kävi näihinkin. Vasta yhteiskouluun mennessä sain suorat pitkät housut. Oikein puvun, sellaisen kaupasta ostetun sain kun pääsin ripille. Se oli tumman sininen ja niissä oli hiukan kasvun varaakin koska vielä armeijasta tullessanikin mahtuivat.

Muistot ovat merkillisiä. Jotain jää mieleen ja jotain taas ei.

34. OVIEK LUKITSEMINEN.

Silloin oli myös tapana ettei ovia lukittu kun lähdettiin käymään vaikka kaupassa. Laitettiin vain luuta päin ovea. Se ilmoitti naapureille: En ole kotona, tulen pian! Tähän tehtävään sopi parhaiten varsiluuta joita oli joka talossa mutta saman asian ajoi kyllä muukin luuta! Jos joku tuli, tuttu tai tuntematon niin voi poiketa sisälle. Esimerkiksi sateella tämä oli kätevää samoin jos odotti jotain tulevaksi, se oli kohtelias ele .Se tarkoitti voit odottaa sisälläkin!

Jos ovi oli lukossa siitä tiesi että oltaisiin kauemmin poissa. Ei kannattanut jäädä odottelemaan! Silloin sanottiin ”että sielä oli ovi oikeen reikelissä ” ! ” Reikelillä” tarkoitettiin lukkoa ja ”reikelin reikä” oli avaimen reikä. On muistettava myös silloiset liikunta tavat, kävellen, pyörällä ja talvella potkukelkalla tai hiihtäen.

Silloin ei tarvinnut varoa varkaita, eikä niitä myöskään omalla kylällä ollut! Naapurin omaisuutta kunnioitettiin ehkä paremmin kuin tänään. Ovet pidettiin myös öisin auki lukosta, ei ollut mitään syytä lukita. Isoisäni sanoi ” Lukot on kissoja ja koiria varten! Ei niitä varkaita pidättelemään laiteta.” Totta olikin että varas kyllä pääsee sisään vaikka ovet olisivat lukossa. Ovet lukittiin vain kun oltiin pidempään pois. Ehkä silloin sodan jälkeen oltiinkin rehellisimpiä kuin tänään 2000 luvulla! Lapsesta pitäen opetettiin kunnioittamaan toisten yksityistä omistusta oikeutta. Ilkivaltaakaan ei esiintynyt. Joskus pientä harmitonta kiusantekoa kyllä!

Silloin lainattiin usein työvälineitä naapurista ja niitä sai ottaa lupaa pyytämättäkin mutta kunnia asia oli palauttaa oikeaan paikkaan. Isältäni muistan jääneen saamatta takaisin kivien murskaamisessa käytetty ”Kantti” johon päälle lyötiin lekalla niin kivi halkesi oikeasta kohdasta. Muuta en muista jääneen lainaan, tämänkin uskon vahingoksi.

Kiviä rikottiin silloin kun valettiin jotain. Kiviä, rosopintaisia, tarvittiin ”säätöbetoniin” eli kun valettiin esimerkiksi sokkeliä säästettiin betonimassaa kun käytettiin kostutettuja kiviä joukossa. Näin valusta tuli lujaa kun silloin pulavuosina ei ollut rautaa millä olisi voinut raudoittaa valuja. Sokkeli taas tarkoitti valettua kivijalkaa joka oli joko kokonaan betoni valua tai ”säätöbetonia” jossa olivat mainitut kivet lisänä. Kivijalka ladottiin irtonaisista kivistä, nurkkiin ja keskelle tulivat isot kivet ja väleihin vähän pienemmät. Toisinaan oli vain nurkkakivet ja keskikannakkeet. Näitä

kivistä ladottuja oli vanhempien talojenkin perustuksena mutta useimmiten niitä käytettiin ulkorakennuksissa, aitoissa, ladoissa ym.

Sodan jälkeen ihmiset taisivat olla rehellisempiä kuin tänään! Eipä taitaisi kukaan enää jättää ulko-ovea luudan varaan !

Jokainen myös tunsu naapurinsa ja oli valmis auttamaan naapuriaan jos tämä apua tarvitsi ja myös pyytämään apua sitä itse tarvitessaan!

Vanha tapa oli myös ”Joulurauha” joka koski Joulun pyhiä ja jos sinä aikana syyllistyi johonkin rikokseen sai ankaramman tuomion kuin jos olisi tehnyt tekonsa joulun ajan ulkopuolella. Tämäkin on poistunut vaikka joulurauha edelleen julistetaan ”Suomen Turusta Prinkkalan talon parvekkeelta”.

Vastaava toinen asia oli pyhän aika, jolloin ei saanut iloitella eikä viettää jumalatonta elämää. Näin jokseenkin määriteltiin asia joka koski lauantaina klo 18.00 alkavaa ja sunnuntaina klo 18.00 päättyvää pyhä aikaa. Silloin ei saanut järjestää iltamia, tansseja ym. vaan koska lauantai oli työpäivä niin noudatettiin ”Muista pyhittää lepopäivä” periaatetta. Tämäkin poistui käytöstä kun lauantaista tuli vapaa päivä ja ajanvietteet yleistyivät.

35. VANHAT MITAT.

Nykyiset mitat eivät ole lopultakaan olleet kovin kauaa käytössä. Minua edeltävällä sukupolvella oli omat mittansa. Puhuivat vieläkin englannintuumista, venäjän tai ruotsin virstoista ja muusta mukavasta. Muistan suomen tuuman olleen viisikymmenluvun alussa 2,5 sm mutta englantuumina oli pidempi. Sekoittamassa oli vielä mittaukseen liittyvät: ”kukkuramitta”, ”reilu- mitta”, ”runsasmitta” jotka tarkoittivat yli tarkan mitan menevää osaa ja vastaavasti oli ”nuukamitta”, ”knafti mitta”, ”vajaa mitta” kun mitta oli vajaa. Itse asiassa meille koulussa opetettiin vielä vanhatkin mitat. Ehkä elimme murros aikaa vielä silloin.

Tarkistin varmuudeksi vielä nämä seuraavat mitat kirjoista ,vaikka ne olivat nuoruudessani käytössä ei niitä varmaksi kaikkia muistanut. Vanhat isännät käyttivät vielä neljäkymmenluvun lopulla ja viisikymmenluvullakin aika usein vanhoja mittoja ja kyllä niitten perusteet opetettiin koulussakin. Muistan pituusmittoista olleen ennen senttimetri ja metri järjestelmää käytössä nimet :Syli, kyynärä, jalka ja kortteli. Syli oli (1,781 m virallisesti ja epävirallisesti se oli se mitä kaksin käsin ulotuit!) = 3 kyynärää (kyynärä 0,594 m eli kyynärpäästä keski- sormen kärkeen oleva mitta),kyynärä = 2 jalkaa(jalka= 0,297 m eli polvesta kantapäähän) , jalka =12 tuumaa, jalka = 4 korttelia.(kortteli 14,9 cm sanottiin myös vaaksaksi eli etusor- men ja peukalon pään väli venytettynä) ja tuuma 2,47 cm(Peukalon ensimmäinen nivelpää).Näin keskikokoisella miehellä mitta oli itse asiassa aina ”noin” tarkkuudella mukana! Lisäksi nämä mitat olivat kytkeyssä toisiinsa tasaluvuin alaspäin ja hyvin liki vartalon mitto- ja. Syli oli kolme kyynärää, kyynärä oli kaksi jalkaa, jalka oli neljä korttelia ja kortteli oli kaksitoista tuumaa! Johdonmukaista, eikö totta!

Pinta-alaa mitattiin vanhaan aikaan tynnyrialana joka oli 32 vanhaa tai 30 uutta kapanalaa ja kapanalaa oli 0,494 hehtaaria. Kapanala uusi 1,645 aaria ja vanha taas oli 1,543 aaria. Nämä mitat liittyivät kylvöviljan tarpeeseen. Hehtaari oli sata kertaa sata metriä ja aari kymmenen kertaa kymmenen metriä.

Pitkää matkaa mitattiin virstoissa joka oli 1066,8 m eli reilu kilometri metrijärjestelmässä. Painoista puhuttiin vielä kilojärjestelmän lisäksi vanhasta leiviskästä (=8,5 kg) joka oli 20 naulaa (naula = 0,425 kg),naula oli 32 luotia (joka oli 13,28 g). Kuutiometri oli halkojen mitta, hehtolitra (100

litraa) viljamitta ja vielä opetettiin kilo on sama kuin litra vettä, leiviskä 10 kg, senttaali oli 100 kg ja tonni oli 1000 kg. Perunaa myyessä käytettiin kilon lisäksi myös litraa, pikkukappaa (2,5 l.) ja isoa kappaa (5 l.). Litran mitta oli pellistä tehty ja kruunattu kuten kappakin. Kappa oli puusta tehty neliö missä oli pohja ja nämäkin ”kruunattiin” polttamalla vuosiluku ja leima kylkeen. Litran peltisen mitan rinnalla käytettiin myös kahden litran mittaa silloin kun myytiin mansikoita ja herneen palkoja. Uudet mitat vakiintuivat, vanhat unohtuivat ja jäivät pois käytöstä. Kalojen mitta oli nelikko (= 30 litraa) joka oli silakoita mitattaessa käypä mitta. Tämäkin oli osa järjestelmästä :120 litraa on tynnyri, 60 litraa on puolikko, 30 litraa nelikko, 15 litraa ottinki ja 8 litraa dritteli. Eli tässä järjestelyssä aina pienempi oli puolet edellisestä. Tästä syystä niitä kala- astioitakin eli ”pyttyjä” oli useampaa kokoa. Muistaakseni näistä oli käytössä ainoastaan nelikko.

”Kukkura mitta” liittyi tähän, sillä tarkoitettiin sitä että kappa tai litra laitettiin niin täyteen kuin siinä pysyi vaikka tasapäinen täyttikin mitan määrältään. Uusi aika alkoi. (”Kappa” oli paitsi tilavuus mitta myös nimitys polkupyörän ja rattaanpyörän keskiölle mistä puolat tai ”pinnat” lähtivät.)

Kerpo oli oma erikoismittansa joka oli nahkiaisia varten. Nahkiaiskerpo oli 30 kpl ja yksi siteeksi, eli 31 kpl. Vanhaan aikaan nahkiaisia myytiinkin vain kerpoina! Ei kukaan edes kysynyt kappalehintaa kuten tänään. Olivat nahkaiset silloin kyllä halpojakin kun ei tiedetty kuinka paljon niissä oli energiaa ja toisaalta pyytäjän oli ne nopeasti myytävä kun ei ollut tämän päivän pakastimia ja kylmähuoneita. Paistettuna ne täytyi myydä nopeasti joten polkupyörällä ne levitettiin ympäri ylikylää suoraa ”ovelta ovelle”. Tietysti jo silloinkin voi nahkaisen pyytäjälle tehdä vakio tilauksen jolloin sai aina kun paistettavaa oli. (Kerpoja tehtiin lehtipuiden tuoreista lehtevistä oksista karjalle, lähinnä lampaille. Kerpo oli kuivumista helpottava nippu joka sitaistiin siteellä keskeltä kiinni.)

”Kiihtelys” on myös mittayksikkö. Tällä mitattiin oravan nahkoja. Nahat sidottiin nippuihin joissa oli kiihtelys eli 40 kappaletta. Oravan nahka oli arvostettu kauppatavara mitä metsästettiin paljonkin ennen vanhaan. Sodan jälkeenkin oravan nahat olivat turkiksina kysyttyjä.

Kananmunat myytiin myöskin kilokaupan mukaan mutta usein maalla myös tiuna eli kappale kauppana. Tiu oli 20 kappaletta. Kappalekaupalla oli helpompaa kun ei tarvinnut punnita ja ostaja voi määrätä montako ottaa, koko tiun vai puoli tiuta.

Kaikilla ei ollut ”kruunattuja” puntareitakaan. Silloin laki määritteli että puntarit joilla myytiin jotain oli ”kruunattava” eli puntareihin merkittiin vuosiluku ja kruunun leima koska se on tarkistettu.

Vielä viisikymmenluvulla oli puusta tehtyjä puntareitakin käytössä. Oli tavallisen rautapuntarin näköisiä ja jollain oli vielä vanhoja ”naulapuntareitakin” tallessa. Siinä oli pienet naulat lyöty vaakan runkoon pystyyn niin että nupi oli pinnassa jolloin pystyi sormin tunnustelemaan kohdan mikä tuli punnitus kohtaan mitaksi. Niissä ei ollut useinkaan mitään riiputus käsitukea vaan vaikka käden syrjällä koitettiin missä oli vaaka kohta lukemista varten. Se ei ollut yhtä tarkka kuin ”koukkupuntari” mutta oli lähes yhtä tarkka! Liekö aikanaan ollut puuvartisissa puntareissa hiukan heittoja myyjän hyväksi kun jouduttiin oikein perustamaan vaaitsijan virka. Näitä oli kaupungeissa ja kävivät ne maallakin joskus merkitsemässä puntareita ja kappoja, muistaakseni toripäivien yhteydessä kerran vuodessa. Desilitran, litran ja kahden litran ”pläkki” eli peltiset mitat piti myös ”kruunata”. Muistan kuinka Merikarviallakin oli oikein lehdessä kuulutus vaaitsijan tulosta torille jolloin jokainen haluava sai mittansa tarkistettua. Porissa oli torilla oikein vaakahuone puntarien, punnusten ja litran, kapan ym. merkitsemiseen. Pusiin mittoihin poltettiin vuosiluku ja leima. Rautaisissa punnuksissa ja puntareissa käytettiin vastaavaa leimaa joka meistettiin eli ”stanssattiin” eli lyötiin vuosiluvun lisäksi. Vanhoissa punnuksissa näkee vielä reikiä jotka on porattu silloin kun

punnus oli liian painava, eli poistettiin painoa ja vastaavasti samaan reikään lisättiin lyijyä jos punnus oli kului liian kevyeksi. Luultavasti punnus valettiin hiukan kevyemmäksi jonka jälkeen pieni lisä lyijyä tarkan painon saavuttamiseksi ja ”kruunaus” eli vuosiluku lyötiin lyijyn päälle. Poliisit suorittivat puntareiden tarkastuksia joskus torilla.

Tähän samaan kuuluneeseen myös mastovalojen lasin ”kruunaus”. Tästä en muuta tiedä mutta allekirjoittaneella on vanha merikarvialainen purjelaivan mastolyhty jossa valon lähteenä on toiminut kynttilä. Siinä on kaareva lasi jossa kaiverrus: 1173 TR ja päiväys 29.3.16 (1916). Olen tulkinut tätä niin että 1173 olisi ”lyhdyn tarkastajan” numero ja TR hänen nimikirjaimensa sekä päiväys 29.3.1916. En tiedä oliko mastolyhtyjen täytettävä joku valovoima ja se näin olisi tarkistettu ja kai-vertamalla lasiin merkitty. Jos lasi rikkoontuisi joutuisi sen uudelleen tarkistuttamaan. Oletan että merkintä lasissa tarkoittaisi tätä! Tähän en ole löytänyt mitään virallista selvitystä mutta voisi se näinkin olla. Valon mittana oli ennen kynttilä sen muistan kuulleen mutta en osaa sanoa paljonko yksi kynttilä olisi lukseina.

Pienenä muistan kuinka kauhistuin ajatusta kun minulle sanottiin että nyt sinut punnitaan. En kai ollut nähnyt muita puntareita kuin ”koukkupuntarin” millä kaloja punnittiin. Koukku suupieleen ja puntari kertoi painon.

Kyllä taloissa oli yleisesti myös kymmenysvaakoja joilla punnittiin painavampaa tavaraa mutta niihin en ollut silloin vielä tutustunut. Niissä käytettiin normaaleja rautapunnuksia mutta lisäksi siinä oli vipu jolla ne tulivat kymmenkertaisiksi siitä lieene nimi kymmenysvaaka! Näissä vaaoissa oli puinen lava mihin oli myös kruunun merkit poltettu ja lisäksi punnukset merkittiin kuten edellä jo on kerrottu. Viisikymmenluvulta muistan kuinka Porissa oli Rautatieasemalla ja Linja-autoaseman Matkahuollon yhteydessä ”ihmisvaaka” jolla voi punnita rahaa vastaan itsensä ja sai siitä tiktin missä paino näkyi! Nämä olivat silloin julkisia maksullisia vaakoja!

Kirjeitä varten oli ns.kirjevaakoja joilla voitiin gramman tarkkuudella punnita. Niissä oli heiluva tai kääntyvä asteikko joka näytti tarkan painon esineestä joka voi olla vaikka kirje. Vaakan päällä oli neliömäinen tai pyöreä levy mihin punnittavalaitettiin ja asteikko näytti painon. Näitä sanottiin myös heilurivaakoiksi. Toki tammoinen vaaka sopi myös keittiössä käytettäväksi kun tarkkaan esimerkiksi mausteita haluttiin punnita. Monella oli myös keittiövaaka jossa oli kaksi samanlaista puolta jotka ”tasattiin” ensin niin mitta-astian kanssa että nokat olivat tasassa. Sen jälkeen toiselle puolen laitettiin pieni punnus, 10, 20, 50, 100, 200, 500 grammaa tai kilon tai kahden punnus jolloin esimerkiksi jauhoja otettiin mittaan sen verran kuin tarvittiin että puolet olivat tasassa.

Leivottaessa äitini käytti myös sellaisia vähän käyttäjänsä mukaisia mittoja kuin: ”Pivollinen” joka tarkoitti käden pivoon mahtuvaa määrää, ”hyppysellinen” oli vuorostaan se mitä sormissa pysyi, ”kourallinen” oli mitä kourassa pysyi ja vähän tarkempia olivat tee - ja ruokalusikallinen. ”Pivollinen” tarkoitti sitä mikä naisen kämmenen ”kupissa” pysyi esimerkiksi jauhoja.

Merikarvialla oli käytössä myös puutavaraa laivattaessa puhekielessä ”tanttu”. Tätä ihmeteltiin ja kirjoista sekin löytyi kouluaikana, ”tanttu” = standartti= 4,672 kuutiometriä ja rekisteritonni oli 2,832 kuutiometriä. Meitä ihmetytti kuinka mitattiin lautaa ja plankkia kuutiometreissä vaikka sahalla ostettaessa niillä oli metrihintaa? Selvisi sekin aikanaan.

Hevosvoimina mitattiin esimerkiksi moottorien tehoa jolloin hevosvoima (hv) oli 735,5 wattia. Tuulta mitattiin bofooreina. Neljä bofooria oli noin 5,5-7,9 metriä sekunnissa. Sen näki kun tuuli neljää ”pesuvatia” oli joka 7-9 aallossa neljää lakkapäätä. Eli merellä tulevassa isossa aallossa oli neljässä kohdassa tuulen nostamaa vaahtopäätä mikä näkyi valkeana. Näin opettivat kalastajat. Muistaakseni tuulen katto oli 12 beaforttia eli sitten mittalaite ”löi yli” ja todettiin vain että tuuli oli

yli 12 bofoorttia. Hirmumyrsky eli 12 bofooria oli metreissä määriteltynä 32,7- 36,9. Näin tuuli mitattiin merellä .

Meripenikulma oli merimiesten käyttämä mitta joka oli 1852 metriä. Nopeutta mitattiin veneissä ja laivoissa solmulla joka oli meripenikulma tunnissa = yksi solmu.

Paperia myytiin arkkeina. Siis kirjoituspaperia. Siinäkin oli omat mittansa joita käytetään vieläkin. Pakka = 10 riisiä = 5000 arkkia. Riisi = 20 kirjaa = 500 arkkia. Kirja oli 25 arkkia. Konseptipaperia myytiin taitettuina viiden nipuissa eli ruudutettu paperi, ruutu oli 10 mm kanttiinsa, joka oli kooltaan nykyinen A 3 ja taitettuna A4.

Krossi oli 12 tusinaa eli 144 kpl ja tusina taas 12 kappaletta.

Oli sanonta: ”Parempi virsta väärää, kuin vaaksa vaaraa!” jonka kuulin myös nuoruudessani.

Tässä mitta ”vaaksa” joka oli myös käytössä ,noin 15 cm, eli aikuisen etusormen päästä mitattuna suoraksi venytetyn peukalon päähän johon jäi noin 15 cm. Tämä lienee ollut virallisen ”korttelin” sovellutus ja lähinnä ”noin” mitta. Virsta taas oli 1066,8 m.

Eräs vanha mies puhuessaan käytti mittaa: ” Puolen kolmatta metriä” tarkoittaessaan 2,5 metriä .

Silloin oli myös käytössä neljännes tai vartti ja puoli sekä kolme neljänneestä eli kolme varttia (yhtä hyvin kilogrammoina kuin litroina 50, 500, 750). Vastaavasti nämä tarkoittivat 15,30,45 kellonajassa kun tunti (60 min.) oli perustana. Käytettiin metreissäkin vastaavasti 25,50,75 eli nyt oli perustana metri eli 100 senttiä. Oli myös pulloissa puolen litran ja kolmen vartin mitat.(0,5 ja 0,75)

Hauska oli myös määritelmä ”nouseva viikko” eli alkava viikko ja ”mennä viikko” tarkoitti mennyttä viikkoa eli viime viikkoa.

Ajasta käytettiin tunti, minuutti ja sekunti yleisesti mutta vanhoilla ihmisillä oli vielä ”tiima” käytössä ja sillä tarkoitettiin tuntia. ”Tiimasta” oli myös puoli ja varttitiima puheessa käytössä.

Saatettiin sanoa että vielä on aikaa kaksi ja puoli tiimaa ennen kuin linja-auto lähtee. ”Tiima” oli mielestäni sellainen ”noin” määritelmä kun taas tunti oli tasan 60 minuuttia!

Monella oli myös laskutapa jossa sanottiin esimerkiksi: yksikolmatta, kaksikolmatta (21,22) tai kolmeneljättä, neljäneljättä (33,34).Sanottiin aina monesko alkanutta kymmenlukua oli menossa. Ehkä tämä oli vanhoille ihmisille helpompi tapa käyttää kymmen järjestelmää joka oli tullut korvaamaan vanhaa tapaa.

36. KELLOT JA AJAN SEURANTA.

(Melkein sama teksti tiivistettynä Merikarvia seuran kisassa palkittu 2015)

Siihen aikaan kun Holman uutta siltaa viisikymmenluvun alussa rakennettiin työllisyystyönä eli ”häätäputyönä”, oli työmaan porukkaan tullut yksi mies joka ei tuntenut kelloa. Toiset koiran leuat tiesivät tämän. Kaveri kysyi kellon omistajilta ”paljonko kloku on”? ”Kuuttakymmentä viittä minuuttia vaille neljä!” Kaveri totesi ”Ei meillä minuutteja lasketa, on sen verran suuri työnantaja!” ja lähti kotiin.

Viisikymmenluvulla vielä ei kelloja jokaisella ollut. Yleensä aikuisilla miehillä oli taskukello jossa oli komeat perätkin. Silloin miesten housuihin tehtiin varta vasten kellotaskukin. Kellotaskun paikka oli oikealla sivulla melkein vyön alareunassa ehkä kymmenkunta senttiä halkiosta. Samoin liivissä oli oma tasku kellolle niin että perät hyvin näkyivät. Näissä taskukelloissa oli usein myös suojana peltikuori jossa oli guttaberga ”lasi” josta näki kellon ajan läpi. Sisäpuolelta kotelo oli suojattu kanakaalla, yleensä sametilla ettei kello naarmuuntuisi. Pyhisin tai juhliin kello otettiin pois suojakuoresta ja laitettiin siihen ”pyhäperät”. Hienoimmat kellot olivat kultaa tai hopeaa kuoriltaan, mutta myös

teräskuorisia kelloja oli. Kellon perät, ne tavalliset jotka olivat arkikäytössä olivat usein messinkiä mutta ”pyhä perät” olivat oikein kultaa tai ainakin hopeaa. Ne olivat myös aikansa varakkuuden merkkejä.

Naisilla oli pieniä vastaavia ,ns. ”Tissikelloja” joihin kuului kaulaketju hopeasta tai kullasta kunkin varallisuuden mukaan. Itse kellon kuoret olivat joko kultaa tai hopeaa. Nimitys kertoi pitopaikan. Äidilleni tehtiin tällaiseen kelloon ranneke mihin kellon sai renkaan sisään. Nuppi pujotettiin reiästä ja renkaan yläreuna painoi kellon päin kättä. Sen muistan ensimmäiseksi näkemäkseni rannekelloksi. Siihen aikaan kello oli useimmille vasta rippilahja joten poikasilla ei kelloja ollut! Aikaa seurattiin auringosta ja kysymällä ohikulkijoilta Ylikylän keskustassa oli hyvä näkyvyys kirkon tornin kelloihin joista näki myös ajan. Nämä kellot tulivat ilmeisesti vasta viisikymmenluvun puolella käyttöön. Palosireeni antoi aikamerkin, klo 12.00 jolloin samalla suoritettiin sireenin kokeilua. Kelloa sanottiin ”klokuksi” , ”taskunauriiksi”, ajan näyttäjäksi tai aikaraudaksi.

Näitä ”aikarautoja” olivat myös herätyskellot. Herätyskellot olivat yleensä aika kookkaita noin 15 sm halkaisijaltaan, niklattuja kiiltäviksi, pyöreitä ja niissä oli usein kaksi pientä pyöreää kilisevaa kellon puolikasta joihin pieni vasara löi kauhealla pärinällä. Tämä lienee yleisin malli. Oli myös nelikanttisia pöytäkelloja joissa oli soittoaani joka tuli sellaisesta soittimesta joka oli kellon alaosassa. Se oli pyöreä rumpu jossa oli piikkejä pystyssä ja näin se soitti jonkun sävelmän tasa tunnein. Nämä olivat niin sanotusti vedettäviä joissa oli käynti ja soitto omasta nappulastaan vedettäviä ja viisarit liikkuvat pyöreästä ruuvista ja samanlaisesta sai säädettyä ajan kohdan herätykselle. Nämä kellot olivat oikeastaan eräänlaisia soittorasioita.

Olihan myös kaappikelloja, oikein vanhimmat sellaisia kotimaisia Könninkelloja joissa oli melkein lattiasta kattoon ulottuva kokopuinen runko missä oli tehty reiät kellotaululla ja myös heilurille. Nämä myös löivät puolet tunnit ja täydet tunnit. Niissä oli myös kaksi punttia ketjuissa mistä kello sai käynti voiman punttien laskiessa alas. Toisissa ”punti” oli puntarin punnuksen näköinen, toisissa raudasta valettuja kuusen kävyn mallisia. Nämä olivat käsin tehtyjä yksilöllisiä kelloja. Ne olivat yleensä viikkovetoisia. Näitä oli harvassa talossa.

Seinäkellot olivat pienikokoisempia vain noin 60 – 80 sm korkeita ja 30 sm leveitä. Niissäkin oli suorakaiteen muotoinen puu kotelo jossa oli ylhäällä pyöreä kellotaulu ja alempana reikä mistä näki heilurin. Tämäkin oli vedettävä malli. Oli myös pienempiä seinäkelloja joissa oli puntit (2 kpl) ketjuilla joilla kone kävi kun punnus painui alas. Näiden kellotaulu oli nelikulmainen, valkeaksi maalattu ja numeroiden lisäksi niissä oli ruusun kuvia koristeena. Niitä sanottiin keittiön kelloiksi.

Sain isoisäni taskunauriin, 15 kivisen, oikein hopeisen, joskus 1951. Uppa halusi antaa sen minulle muistoksi hänestä silloin kun häneltä meni näkö.

Merikarvialla oli Siulun kelloliikekin joka myös korjaili kelloja ja myi lähinnä keittiökelloja ja seinäkelloja. Taskukelloista yleisin oli Leijona merkiltään paitsi vanhoilla isännillä oli hienot nimet kello-aulussa, olivat ulkolaisia kultaisissa tai hopeakuorisissa kellotauluissa nimet. Rannekelloja en muista olleen kellään kavereistani. Niitä tuli ilmeisesti vasta viisikymmenluvun lopulla enemmän myyntiin. Ostin itselleni 1959 rannekellon Porista Niinen kelloliikkeestä. Se oli ruotsalainen Atlantic joka oli salakuljetettu suomeen. Kellosepän kertoman mukaan se oli tuotu Tornioista, suksen pohjassa salaa yli rajan.

Kellon aika ilmoitettiin vielä viisikymmenluvulla vanhan tavan mukaan lyhenteillä: ap, epp, pp, jpp, ip ! Nämä lyhenteet opetettiin myös kouluissa eli aamupäivä, ennen puolipäivää, puolipäivä, jälkeen puolen päivän ja iltapäivä. Lukuna käytettiin aamuin illoin numeroita yhdestä kahteentoista.

Kirjoitettu kellon aika 8 ap tarkoitti kello kahdeksaa aamulla ja vastaavasti kello 5 ip tarkoitti kello viittä iltapäivällä eli nykyistä 17.00. Käytettiin myös sanontaa ”varttia vaille tai yli” jolla tarkoitettiin viittatoista minuuttia, samoin puhuttiin puolesta tunnista jolla tarkoitettiin 30 minuutin kohtaa ja kolme varttia oli taas 45 minuuttia. Lähinnä nämä olivat ”noin” aikoja!

Tämä nykyinen kellon määrittäminen iltapäivisin 13,14 ja niin edelleen yleistyi vasta viisikymmenluvun lopulla mielestäni. Koulussa minullekin tosiaan opetettiin nämä ap, ip ja muut. Vanhat ihmiset käyttivät tunnista vielä nimitystä ”tiima” oli myös ”puoli tiimaa” ja ”neljännes tiima” käytössä.

Siihen aikaan lähes joka talossa oli seinäkello tai ainakin keittiön kello. Isommissa taloissa oli oikein ”Vellikello” millä soitettiin työt alkavaksi, ruokatunnin alku ja loppu sekä töiden päättymisen. Näin varmistettiin työväen työajan tieto. Yhteiskoulussa oli yksi kello ulkoseinässä ja oli niitä sisälläkin lähes joka luokassa. Kelloissa oli yleisesti ns. roomalaiset numerot ja vasta viisikymmenluvulla yleistyivät ns. arabialaiset numerot.

Toisaalta kirkon tornissa oli kellotaulu neljään suuntaan joka palveli kaikkia kuntalaisia. Olisiko tornikello tullut paikoilleen viisikymmenluvun puoli välissä vai alkupuolella ?

Kirkolla oli myös Kellotapulissa soivat kellot. Näillä kirkonkelloilla soitettiin siihenkin asti aina lauantaisin iltakellot tasan kello 18.00 jotka ilmoittivat pyhän alkavan. Pyhäajan loppuminen soitettiin klo 18.00 pyhisin. Pyhäaikana ei saanut tehdä normaali töitä kuin hätätilassa. Isoisäni opetti minulle pienenä että sillä tarkoitettiin sitä jos esimerkiksi lehmä putosi ojaan niin sen sai auttaa sieltä heti pois! Tämän lisäksi kirkon kelloilla soitettiin Jumalan palvelus alkavaksi ja päättyväksi sekä sielun kellot kuten niitä kutsuttiin vainajille kuolin päivänä jolloin tarkkaavainen seurakuntalainen kuunteli kuinka soitettiin. Isolla kellolla jos aloitettiin oli kysymyksessä mies vainaja ja pienellä kellolla vastaavasti nainen. Hautajaisten yhteydessä soitettiin myös kelloja ruumista hautaan laskettaessa. Kellotapulissa oli ensin vain yksi iso pronssinen kello joka oli valettu 1793 ja joka oli perua vanhasta kirkosta. Vuonna 1954 saatiin seu rakuntaan ostettua kaksi pienempää rautakelloa joiden ääni sointui vanhan kellon sointiin ja siitä alkaen ”sielunkellot” voitiin soittaa kolmiäänisesti.

Yleisestä ajan seurannasta oli myös merkinä Palosireenin huudattaminen kello kaksitoista jolloin samalla oli tieto myös hälyttimen toiminnasta.

Tähän liittyen radiosta tuli aina myöskin tasan klo 12.00 Turun tuomiokirkon kellojen ääni joka antoi näin tarkan ajan. Tarkennusta aikamerkkeihin tuli vasta viisikymmenluvulla myös ”Neiti Aika” joka ilmoitti tarkan ajan ympäri vuorokauden. Tämä oli puhelinpalveluita joista perittiin tietysti hinta soiton perusteella puhelinlaskussa.

Välttämättä ei kelloa tarvittu. Osattiin auringosta katsoa noin suurin piirtein aika . Tarkkaa aikaa minuuttilleen kun tarvittiin harvemmin. Varsinkin kun aina ennakoitiin esimerkiksi autojen aikataulut. Otettiin se vara että auto tulee hiukan etu ajassa. Toisaalta Ojalan linja-autoihin luotettiin myös niin että tiedettiin paljonko kello oli, noin suurin piirtein kun linja-auto nähtiin. Samoin oli Ruuskasen ja Toivosen linja-autojen aikataulut selvillä koska ne juuri meidän kohdalla menivät.

37. OMENAPUISTA JA MARJAPENSAISTA MERIKARVIALLA.

Olen ollut puutarha-alalla kesästä 1956 jolloin menin puutarhaharjoittelijaksi, siksi ala on tuttu ja olen kiinnostunut ollut jo kouluajanakin. Rantalan Nestori oli ensimmäinen jolla näin viljelyssä tomaatteja siinä talon seinustalla kastissa. Risto Rantalan isällä siis. Ristokin rakensi itselleen oikein kasvihuoneen. Viisikymmenluvulla Harvalassa oli Aittamäen Vilho jolla oli myös viljelyä ja sitten isälläni oli oma kasvihuone kokeilunsa.

Muutamissa taloissa oli oikein ”trekooli” eli puutarhakin. Muistan pihvoja joissa oli vain marjapensaita. Yleisin oli ”Tikkersbäri” käytettiin myös ”Tikkerperi” eli karviaismarja! Tämä tällä nimellä kunnioitettu karviainen oli marjaltaan pieni, hapahko raakana mutta kypsänä punainen ja makea. Tämän ”tikkersbäriin” tunsin myös siitä että marja oli hiukan karvainen. Uudempia olivat ns. vuoris-
tokarviaiset joiden marja oli pieni myös mutta oli huomattavan satoisa. Ensimmäiset suurimarjaiset olivat ”Hinnonmäen keltaisena” ja ”Lepaan punaisena” vieläkin käytössä olevat kotimaiset lajikkeet. Viinimarjoista vain punainen oli yleisesti melkein joka pihassa missä marjoja kasvatettiin. Sen

yleisin lajike oli ”Punainen Hollantilainen”. Tätä oli meilläkin isot pensaat mistä saatiin suuri sato. Valkoistakin eli väritöntä viinimarjaa oli ”Jitterburg” niminen lajike. Pihaan kuului myös vihannesmaa silloin viisikymmenluvun alussa, se oli melkein kaikilla. Musta viinimarja oli siihen aikaan kyllä harvinainen mutta kyllä niitäkin oli. ”Brödtorp” oli silloisia uusia lajikkeita. Muistini mukaan mustaa viinimarjapensasta sanottiin ”Kollimarjaksi” nimi johtunee tuoksusta joka tuli kun lehtiä tai oksia taittoi. Muistutti kai ”kissan pissaa”. Muualla en ole nimeä kuullut kuin Merikarvialla silloin kakarana. Yleensä viisikymmenluvulla vielä tehtiin niin että taivutettiin pensaan oksa alas maahan keväällä esimerkiksi kivi painona ja syksyllä siitä sai erotettua oman taimen sellaiselle jolla ei juuri sitä lajiketta ollut. Tämöistä juurrutettua taimea sanottiinkin ”taivukkaaksi”. Ei ollut taimimyy-mälöitä maaseudulla vaan omatoimiset lisäykset olivat yleisiä.

Kirsikkaakin oli muutamissa pihoissa mm. Ojalassa ja Murtomäellä. Nämä olivat kypsinä kirkkaan punaisia, pienimarjaisia ns. ”Linnun kirsikoita”. Luumujakin oli muutamissa pihoissa ollut mutta ne olivat paleltuneet ja villiversoista kasvoi ”kriikunoita” jotka eivät olleet niin hyvän makuisia kuin ”Viktoriat” tai yleinen ”Keltaluumu” joita istuteltiin..

Vattua viljeltiin hyvin pieniä määriä puutarhoissa, Preussen oli lajike jota viljeltiin viisikymmenluvulla. Iso marjainen ”sortti”. Syy miksi vattua ei paljoa kasvatettu oli villin vadelman yleisyys. Sitä kerättiin ja säilöttiin talveksi hillona ja mehuna. Vadelman suosiota kuvaa sen monet nimet: Vadelma, vaapukka, maarain, vattu.

Yksi pihojen kasvi mitä ei voi unohtaa on raparperi. Lähes joka talossa oli oma seinän vieru missä sitä kasvoi, ja melkeinpä mökeissäkin! Se antoi hyvän sadon kevät kesästä eikä vienyt paljoa tilaa ja pärjäsi hoidottakin kun vaan lannoitettiin vähän välillä. Sikuri oli myös useissa pihoissa muistona kahvin korvikkeen tarpeesta. Samoin ruohosipulia kasvoi jossain nurkassa. Jos sipulia viljeltiin se oli ns. ryväsipulia eli monijakoista jakosipulia. Siinä yhdestä istukkaasta saattoi saada kymmenker-taisen sadon joka syksyllä nostettiin ylös naatteineen. Naatit kuihtuivat kuivueessaan jonka jälkeen ne kierrettiin ja sipulit vietiin saunaan kuivumaan. Sipulit säilytettiin keittiössä naulassa roikkumassa sellaisessa kalastajalangasta kudotussa verkko pussissa. Mansikkaa kerättiin ahoilta ja mäistä mis-sä niitä oli. Samoin vatua myös viljeltiinkin mutta sitä sai hyvin luonnostakin. ”Muuramet” näillä tarkoitan maamuuraimia eli mesimarjaa ja suomuuraimia eli lakkoja eli hilloja sanoipa joku niitä valokiksikin. Näitä kasvoi silloin kumpiakin Merikarvialla joinain vuosina hyvinkin. Metsissä lai-dunnettiin silloin karjaa ja niillä alueilla yleensä kasvoi mesimarjaa joka antoi satoa jos ei halla pi-lannut kukintaa. Ovastängin metsälaidun mikä oli Pappilan maata oli hyvä mesimarjapaikka. Mustikkaa ja puolukkaa kerättiin myös ja huonoina mustikka vuo- sina otettiin juolukkaakin hillok-si. Hilloaminen tai mehuksi keitto oli silloin ainoa mahdollisuus. Hyötymansikaksi sanottiin man-sikkaa mitä viljeltiin sadon vuoksi. Ensimmäiset ”jalomansikat” mitä muistan Merikarvialla neljä-kymmenluvulla nähneeni on lajikkeista jäänyt mieleeni Abudance joka oli vanha lajike, pienehköt, makeat marjat. Sitten viisikymmenluvulla tuli Ydun joka oli suurimarjainen, ei niin makea mutta syömä marjana hyvä ja kyllä sitä hillottiinkin. Siihen aikaan mansikan yleisin ja ainoa säilömistapa oli hilloaminen jossa marjat keitettiin sokerin kanssa ja purkitettiin. Silloin olivat käytössä lasiset ”Rex-purkit” eli lasipurkki, litran kokoinen, ja suulla oli lasikansi joka saatiin kumitiivisteellä ti-i- viiksi. Puhuttiin ”vacumista” eli ilmatiiviestä purkista. Se perustui siihen että lämpöistä hilloa laitet-tiin lasipurkkiin jolloin se jäähtyessään supistui ja veti kannen tiiviisti kiinni. Kumirenkaassa joka kannen tiivisti oli nipukka ulkopuolella mistä sai vetämällä ilmaa menemään purkkiin ja näin sai kannen auki. Vasta paljon myöhemmin tulivat pakastimet ja niiden myötä kehitettiin pakasteisiin sopivat mansikka lajikkeet joista ensimmäinen oli Senga josta jalostettiin jatkossa Senga Sengana, näin muistaakseni.

Muistan viisikymmenluvun alkupuolella kuinka harvinaisia hyvät omenat olivat. Osassa pihoja kas-voi ”sikapuiksi” nimitettyjä omenapuita. Niiden omenat olivat kovia, pieniä, vihreitä ja oikein hap-pamia. Sellaisia mistä sanottiin ettei niitä syö sikakaan! Siitä ehkä nimitys sikapuu! Uskon näiden

sikapuiden olleen villintyneitä puita joita ei ollut jalostettu. Roslin- Kalliolan mukaan omenapuita oli jo 1833 ainakin hänen äitinsä Karoliinan istuttamana heidän kotitalonsa pihassa Merikarvialla Ylikylässä nykyisellä ”Värenmäellä”.

Tämä kertoo jo silloin olleen omenapuita isommissa taloissa koska hän ei sitä niin merkittävänä pitänyt. Omenapuuhan jalostettuna ei ole Suomessa alun perin kasvava puu, vain Ahvenanmaalla tavataan villiomenapuita jota voi pitää alkuperäisenä. Oli toki oikein jalostettujakin omenapuita joiden omenat olivat hyviä maultaan ja kauniitakin. Silloisista lajikkeista muistan nimeltä: Lavian, Huvituksen, Wealthyn, Valkeakuulaksen, Isokuula Astrakaan, Åkerön, Antonovkan ja kaikkein yleisimpänä Punakanelin ja Keltakanelin! Yksi puu jossa oli hiukan anikselta maistuvat omenat oli Murtomäen Aililla pihassaan ja se oli ilmeisesti Anisovka.

Pihoja missä silloin oli hyviä laatu omenia ei niin montaa ollut koko Ylikylässä. Muistaakseni ainakin seuraavissa oli yli sata talven selvinneitä isoja puita: Kouhilla, kauppias Häyrisellä, Murtomäellä, Itäkylässä, Ahlströmin koululla, Pappilassa, Vihtori Ojalassa, Palomäellä, Kolsiolla, Näsillä, Vaihisella ja Setälässä.

Talvisodan syttyessä 1939 syksyllä alkoi normaalia kylmempi talvi ja joka vielä 1940 keväälläkin oli todella kylmää. Silloin pakkaslukemat olivat yli -40 astettakin. Tämä vei paljon omenapuita. Silloin muodostui näitä ns. sikapuita paleltuneiden puiden juurakoista joista jalostus kohdan yläpuoliset osat jäättyivät. Jalostuskohdan alapuolelta lähtee helposti perusrungosta kasvamaan ns. villiversoja jotka ovat nopea kasvuisia mutta jos niihin omenia tuli niin ne olivat pieniä ja happamia. Tai sitten ne olivat siementaimista kasvaneita puita. Tämän opin aikanaan puutarhurin ammatissani ja

pihoja silmäillessäni uskon näin syntyneen villipuita. Ei haluttu kaataa pois vaan uskottiin että jos siitä kuitenkin tulisi kunnan omenia!

Merikarvialla oli kyllä yksi puutarha-alan koulutettu ammattilainen viisikymmenluvulla nimittäin hortonomi Veikko Järvelä. Hänen isänsä oli Vihtori ja äitinsä Jenny os.Saarela. Hän toimi Hämeen - Satakunnan Maanviljelyseuran puutarha konsulenttina 1947 – 57 joten varmaan hänen suunnittelmiaan pihapuutarhoja oli Merikarviallakin. Hän istutti kotipaikkaansa, siihen Setälän myllyä vastapäätä jokirantaan (Sairaalan aluetta nyt) omenapuita. Olin hänellä apu poikana kouluajanani kun sitä tarhaa istutettiin. Sinne istutettiin hänen itsensä tekemiä jalostuksia eli vartteita muutama sata. Tämä tarkoittaa, villiin perusrunkoon jalostettiin jalo oksa mistä kasvoi sitten laatu omenapuu. Se oli ”ymppeystä” niin kuin silloin sanottiin. Se tarha aidattiinkin oikein kanaverkolla mutta kyllä siitä aidasta pääsi jäniksiä sinne syömään piiskataimia ja hän taisi luopua siitä muutaman vuoden jälkeen. Hän ei itse asunut Merikarvialla vaan hän oli perinyt sen paikan se oli ollut hänen koti tilansa. Harmaantunut mökki oli kesäaikaan asuttavassa kunnossa vielä silloin. Silloin myynnissä oli piiskataimia, ei isoja puita kuten nykyisin. Lajikkeita on kehitetty paljon uusia mutta kyllä noita mainittujakin vielä löytyy! Uskon näiltä ajoilta myös Veikon ehkä suunnitelleen pihojakin merikarvialle, ainakin hän välitti ja myi viisikymmenluvulla taimia myös täällä.

Siihen aikaan ei omenavarkaita ollut .Ei kehdattu.

Isoisäni kyllä kertoi tarinaa kuinka jossain oli pojat käyneet omenavarkaimissa ja menneet hautausmaalle jakamaan saalistaan. Kaksi vanhaa piikaa eli ikäneitoa oli menossa ohi kun kuulivat puhetta ja jäivät kuuntelemaan. ”Toi on sulle ja toi on mulle”, kuului poikien laskeminen. Vanhat piikat päätelivät että siellä jaettiin sieluja! Jakajina Jumala ja piru. Viimein pojat saivat jaon tehtyä jolloin toinen sanoi :”Haetaan vielä ne kaksi tuolta kiviaidan takaa!” Poikien tullessa hakemaan kahta pudonnutta omenaa ei vanhoja piikoja enää näkynyt!

Vanha sanonta oli myös: ”Ei nauris varasta hirtetä!” joka kuvasi silloista oikeus käytäntöä.

Jos nälkäänsä otti nauriin toisen pellostakin niin se ei ollut rikos! Jos otti useita oli kokonaan toinen juttu!

38. KORISTE KASVIT.

Pihoissa ei ollut nurmikoita kuten jo aiemmin olen maininnut. Kaikki viljelykelpoinen maa tuotti vihanneksia ruuan täydennykseksi.

Koristekasvit pihoissa olivat sodan jälkeen vähemmän käytettyjä kuin nykyään. Kyllä taimia sai ostaa mutta vain kaupungeissa taisi olla taimimyymälöitä joissa oli valikoimaa . Ahlströmin koululle tuotiin kesäkukkia aina keväisin Noormarkusta Ahlströmin puutarhasta..Muuten yksivuotisten kesäkukkien käyttö oli vähäistä lähinnä krassia,leijonankitaa, asteria ja leukoijaa itse kylvetyistä siemenistä joku kasvatti.

Muistan lähinnä Ojalan, Kouhin ja Näsän pihoissa olleen koriste pensaitakin. Oli villiviiniä seinillä kiipeämässä, kanadantuijaa kasvoi myös pihoissa eikä vain hautausmailla. Pensaista muistan: pihasyreeneitä sinisiä ja valkoisia kasvaneen aika yleisesti ja niistä vanhemmat lienevät vuosisadan alusta (1900) kokonsa puolesta. Pihasyreeni oli hyvin yleinen vanhojen pihojen aitasarvi esim Näsillä oli korkeaksi kasvanut aita. Näsillä oli myös aittana orapihlajaa joka piikkisenä ja korkeana esti kulkemisen. Oli jalosyreeneitäkin ainakin unkarinsyreeniä ja jotain kerrottukukkaista lilaa oli Kouhin pihassa yksi pensas. Pihlaja angervoa, morsiusangervoa, ruusuangervoa, piikkinen happomarja, virginian jasmiinia, valejasmiineitakin oli kuten myös kilsepensasta. Yksi silloin jo yleinen pensas jota monet pitivät villinä vaikka se olikin ”pihakarkulainen” joka levisi siemenistä lintujen toimesta oli ”paskamarja puska” eli tertsuselja (Sambucus racemosa).Pensasruusuista muistan nähneeni

kurttlehtiruusun, juhannusruusun ja orjanruusun sekä Valamonruusun. Jaloruusujakin oli mainituissa pihoiissa mm ”Queen Elisabeth” ja ”Peace” jotka opin oikein nimeltä. Kurttlehtiruusu sai näihin aikoihin ”Kaatopaikan ruusu” lisänimen sillä niin yleinen se oli seitsämänkymmenluvun alkupuolella. Se oli helposti lisättävä juuriversoista ja levisi myös lintujen toimesta siemenistä.

Koristepuista koivun ja pihlajan lisäksi käytettiin myös vaahteraa ja lehmusta joista vanhimmat Merikarvialla olivat varmaan vuosisadan alusta siksi suuria ne olivat. Tammia muistan jonkun jotka olivat vähän kitukasvuisia. Myös tavallista kuusta käytettiin vanhan perinteen mukaan pihapuuna. Vanhat ihmiset kunnioittivat kuusta ”Karsikkopuuna” eli sitä oli jossain pidetty ennen vainajien muistopuuna kun siitä oli oksia lyhennetty. On muistettava myös eri puolille suomea istutetut 1917 ”Itsenäisyyden kuuset” joita ilmestyi myös pihapiireihin. Koristepuita olivat tietysti myös jo aiemmin mainitut omenapuut ja kirsikat sekä kriikunat.

Monivuotisista kukista muistan ”Tiikerinliljan”, malvan (vaalea ja punainen),päivänliljan, kuunliljan, keltaisen maksaruohon, ”ampiaisen kukkaa” eli aito ukonhattua, ritarinkannus, iso särkynyt sydän, leimukukkia useita värejä samoin pioneja. Vuorenkilpeä oli ainakin Ojalassa ja Kouhilla pihoiissa kasvamassa.

Monessa pihassa kasvoi sikuria joka kukki sinisin kukin, se oli niin kuin karkulainen eli itsestään levinnyt tai muisto sikurin viljelystä kahvin korvikkeena. Lähes metrin korkuisena se kyllä huomattiin. Toinen viljelty oli Piparjuuri mitä käytettiin kalaruuissa tuoreena mausteena. Siinä oli isot lähes metriset lehdet. Se kukki valkoisin pienin kukin ja niitä näkee vieläkin villinä joissain vanhojen talojen nurkissa kuten sikuriakin. Nämä kaksi viimeainittua eivät olleet varsinaisia koristekasveja vaikka olisivat kyllä sopinneet sellaiseksi.

Suopayrtti oli myös Merikarvialla aika yleinen viljelykarkulainen. Sen juurista sai saponiinia jota oli käytetty ennen rasvan irroittajana (*Saponaria officinale*) pyykin pesussa ja se saponia oli myrkky josta lapsia varotettiin. Äitini mukaan suopayrtin juuria kerättiin ja niitä survottiin jonka jälkeen niitä keitettiin vedessä ja siinä vedessä liotettiin vuorokausi pestävää pyykkiä esimerkiksi silkkiä tai muuta hienompaa pyykkiä mitä ei sopinut lipeäkivellä pestä. Liotuksen jälkeen huuhdeltiin kunnolla ja puhdasta tuli eikä värit lähteneet. Tämä suopayrtti oli myös koristekasvi ja sellaiseksi se jäikin sodan jälkeen kun tuli hienoja pesuaineita muotiin. Suopayrtti levisi entisistä talojen seinustojen kukkapenkeistä ympäröiviin alueisiin joko lintujen kuljettamina siemeninä tai emäntien toimesta taimina. Sitä oli kahta muotoa joista toinen oli lähes valkea yksinkertainen, toinen punertava ja vähän kerrottu, se kukkii elokuulla ja sen kukat muistuttavat hiukan neilikkaa. Oli aikanaan hyvin suosittu kukkanakin. Kamomilla saunion kukkia käytettiin teenä joka auttoi kuulemma kuumeisiin. Vatunlehdistä sai myös tee aineksia kun lehdet kuivasi. Nokkosesta kerättiin tuoreita uusia lehtiä ja tehtiin keväisin salaattia ja sekoitti äitini niitä joskus lettuihinkin mutta ei me oikein tykätty.

Ojalassa ja Kouhilla oli kauneimmat kukat pihoiissaan. Myös kevätesikkoa, sinivuokkoa, valkovuokkoa ja isokukkaista lemmikkiä käytettiin pihoiissa Silloin niitä tuotiin etelä-suomesta . Yleensä kukat, levisivät ”skotteina” tai ”kotteina” eli pistokkaina tai juurakon paloina emännältä toiselle. Siinäpä ne mieleeni tulleet joita muistan pihoiissa nähneeni.

Ikkunoilla ja sisätiloissa muistan nähneeni pelargonioita, verenpisaroita (joita jotkut myös vedenpisaroiksi sanoivat), gloxinioita, begonioita, fiikuksia, saniaisia, asparaguksia, oleanteria ja myrttiä muistan ainakin huonekasveina nähneeni viisikymmenluvun alussa.

39. KOTITARVE VILJELY OSANA PÄRJÄÄMISESSÄ!

Silloin viisikymmenluvulla kun sodan jäljet alkoivat umpeutuivat oli pula vähän kaikesta. Sotakorvaukset saatiin maksuun. Sotainvalidit olivat tosiasia johon suhtauduttiin luonnollisena asiana. Töitä tekivät kaikki jotka pystyivät, myös lapset. Ei puhuttu lapsityön kieltämisestä, se oli luonnollista ja heidänkin työpanostaan tarvittiin. Toki lapset tekivät lasten töitä, eli keveämpiä ! Tämä aika oli kokonaan erilainen kuin tämä päivä. Sen ajan ymmärtäminen ilmeisesti vaatii elämisen silloin. Hätäaputyöt kuten silloin puhuttiin valtion rahoittamista kohteista, alkoivat viisikymmenluvulla sellaisissa kohteissa jotka olivat yleishyödyllisiä kuten esimerkiksi sillat ja tiet. Näin saatiin hyviä työkohteita jotka hyödyttivät yhteiskuntaa ja ihmiset saivat työstään palkkaa. Suoraa rahallista apua ei olisi silloin tuskin otettu vastaan. Se olisi ollut köyhäin apua ja oma itsetunto olisi ehkä silloin huonontunut. Jokainen halusi tulla omillaan toimeen, mikäli mahdollista. Esimerkiksi kunnasta raha avun hakemista vältettiin. Ei haluttu olla ”kunnan holhokkeja”.

Pihoilla ei ollut nurmikoita vaan nekin joissa oli ollut käännettiin kasvimaiksi.

Silloin oli jokaisella talolla oma perunamaansa tai ”pernamaansa” niin kuin merikarvialaisittain puhuttiin. Toisilla isompi ja toisilla pienempi, ei ehkä saatu omasta maasta talven perunoita mutta keksäksi kuitenkin. Lisäksi kasvatettiin pikkuvihannekset lähinnä porkkana, punajuuri, sipuli, nauris ja herneet. Lanttua sekä keräkaalia viljeltiin myös. Näistä on mieleeni jäänyt ”sorttien” nimet: ”Venäläinen Muromi” joka oli pikku-kurkku jota säilöttiin suolakurkkuna lasipurkkeihin Makua antamassa oli mukaan laitettu mustan viinimarjan lehtiä. Punajuurista ”Egyptiläinen”, porkkanoista ”Nantes” sekä ”Lontoon tori” ja silloisista tomaattilajikkeista ”Seelandia” jota kasvatettiin etelän puolella seinän vierillä että oli vähän lämpimämpää. Näitä jokainen osasi kasvattaa.

Siihen aikaan pihossa oli harvoilla nurmikkoja mutta lähes kaikilla oli pieni viljely palsta jossain nurkassa tai toisilla ei pihassaan muuta ollutkaan kuin yhdistetty peruna- vihannesmaa jota täydensivät marjapensaat.. Toisilla kasvoi paremmin kuin toisilla johtuen ehkä paikasta tai lannokkeista joista oli pulaa Korvike lantana käytettiin kalaa sekä kuivattua jauheena ja tuoretta sellaisenaan mullan joukkoon. Hevosen, lehmän ja kananlantoja käytettiin vaikei luomusta vielä tiedetty mitään. Kellareihin varastoitettiin punajuuria ja porkkanoita sekä lanttua ja kaalia talven varaksi. Kasvatettiin Merikarvialla myös ”räätikkää” eli rehu lanttua. Siitä saatiin hyvää ruuan lisää jota ei tarvinnut ostaa. Se että pihossa viljeltiin kasveja, ei maksanut mitään.

Näiltä ajoilta kasvaa vieläkin pihossa isoa, pitkälehtistä kasvia jossa on pienet valkeat kukat, se oli monivuotinen maustekasvina käytetty piparjuuri. Käytetään vieläkin esim. hauen kyytipoikana mutta harvemmin se on omasta pihasta nykyisin. Sikuria kasvoi myös monilla sehän oli se juuri mistä saatiin kahvin korviketta eli jatkettiin vähiä kahvin pööniä.. Pihanurmikoita oli vain isoissa taloissa. Jos niitä oli ollut ennen sotia myös pienemmissä paikoissa oli ne nyt sodan jälkeen viljelykäytössä. Myös pieniä määriä kasvatettiin lehtivihanneksia kuten salaattia ja ”Uuden Seelannin” pinaattia sekä retiisiä mikä oli harvojen herkkua. Omat vihannekset olivat tärkeitä.

Perunaa istutettiin silloin kuitenkin niukoista siemen varoista. Muistan kuinka siemenperunat lohkottiin itujen mukaan useammaksi palaksi niin että joka lohossa oli itu, siemen riitti laajemmalle. Apulantoja ei ollut mutta Merikarvialla oli särkiä joita laitettiin jokaisen perunan väliin vaossa ja näin saatiin hyvä kasvu. Tai ainakin parempi kuin ilman! Perunan viljely silloin oli pitkästi omavaraista. Siemenperunat säästettiin edellisestä vuodesta. Ei ollut yksinkertaisesti juuri siemenperunoita myynnissä tai ne olivat kalliita eikä ollut rahaa niihin. Joskus uudistettiin sortteja. Siihen aikaan oli lajikkeina: Jaakko, Siikli, Ruusunlehti ja oli meillä sellainenkin joka oli niin kuin punajuuri! Siis niin lila, isä oli sen jostain saanut ja sitä lisättiin mutta nimeä en muista. En tainnut koskaan kuulla kuin ”mustaperuna” nimen. Siikli oli silloin uutuus jota ei ollut paljoa saatavilla, muut olivat vanhoja laatuja. Muuten silloin oli perunan istutuspäivä aikaisintaan kesäkuun 6:s, eli Kustaan päivä. Ennen sitä ei hallojen vuoksi saanut perunaa maahan pistää. Varhaisperunaa ei tunnettu, tai oli toki ”pussiperunat” tai ”hätäläiset”. Silloin laitettiin aikaisemmin perunoita itämään paperisäkin

pohjalle missä ne saivat kasvaa parikymmen senttiseksi iduiltona pimeässä jonka jälkeen ne saivat olla valossa jolloin ne vihertyivät nopeasti. Ne istutettiin maahan niin että juuret revittiin varovasti irti toisistaan. Sodan jälkeen muistan kuinka perunan istutukseen valmistautumiseen kuului siemen perunan lohkominen kahteen kolmeen osaan niin että jokaiseen jäi itu. Näin siemen riittiusempaan rivimetriin. Silloin oli siemenestä pulaa monin paikoin.

Perunamaalla riitti töitä kun ne ensin istutettiin käsin. Sahralla vedettiin vaot auki ja kun perunat oli laitettu vakoon vedettiin se kahta puolta samalla sahralla kiinni. Ensin näitä oli semmoisia ”ihmisen vedettäviä” pienempiä sahroja. Pienillä perunamailla ei muuta tarvittu. Sitten kun siirryttiin hevosvetoisiin ajettiin ensin kaikki vaot auki jonka jälkeen perunat istutettiin ja vasta illalla tai seuraavana päivänä hevosmies tuli ja ajoi vaot umpeen. Hevosmiehellä oli usein apunaan poika joka talutti hevosta suiteista kun isäntä ohjasi itse sahroja. Ennen perunan taimettumista ne vaot lanattiin. Lanana oli usein ladon ovi mitä hevonen veti. Taimettumisen jälkeen ne mullitettiin eli auralla tai kuokalla vedettiin ylös taimen päälle multaa. Tämä tehtiin usein kahdesti alkukasvukaudesta. Ennen kuin perunan varret kasvoivat liikaa. Mullitus suojasi myös varhaisilta halloilta juuri taimettuvaa perunaa. Tämä oli ennen kaikkea rikkaruohon torjuntaa sillä näin saatiin siemenrikkaruohot vähenemään. Kyllä niitä rikkaruohoja kerkesi kasvaa käsin perattavaksi ennen kuin kasvusto tukahdutti ne alleen. Mutta olihan lapsia jotka hyvin sopivat perkuu työhön! Toisaalta rikkaruohoista yleisin oli silloin ”vesiheinä” eli ”malta” (pihatähtimö) joka kelpasi niin kanoille kuin sioillekin joten hyötykäyttöön meni sekin.

Varhaisimpia perunoita otettiin mullan sisältä varovasti ”munittamalla” ensin alkuun. Tämä tarkoitti sitä että kuohkeasta mullasta tunnusteltiin perunoita ja otettiin kaksi kolme taimestaan ja annettiin loppujen jäädä kasvamaan. Vasta syksyn tullessa otettiin varsineen perunat ylös. Näin ei tullut juuri pieniä perunoita vaan ehtivät kaikki tulollaan olevat kasvaa syötävän kokoisiksi. Perunat nostettiin kuokalla eli ”kräksittiin”. Siinä hommassa oli paras seppä Snelmannin tekemä kräksi joka oli kolmiomallinen. Sillä kun sivusta näitisti veti niin perunat pullahtivat ehjinä näkyviin. Kaksi piikkisiäkin kuokkia käytettiin mutta niillä helpommin ”vikuutti” perunoita. Perunat oli saatava mahdollisimman vähin kolhuin kellariin niin talven säilyminen oli varmaa. Usein kolhu ”pernat” keitettiin heti että nekin voitiin hyödyntää sillä perunasta oli pulaa.

Siihen aikaan tavallisin rikkaruoho oli vesiheinä eli malta ja pillikkeet olivat toiseksi tavatuin ryhmä. Jauhosavikkaa kasvoi pelloilla myös. Valkojuurta eli juolavehnää ei silloin juurikaan ollut. Hevosvetoisissa muokkausvälineissä oli tavallista välineiden puhdistus ennen kuin ne nostettiin karrihin ja mentiin seuraavalle pellolle. Juolavehnä levisi vasta traktorien tultua kun isännät eivät viitsineet tulla traktorin pukilta alas puhdistamaan välttejään ja hankmojaan vaan ajelivat seuraavalle pellolle. Näin juolavehnä levisi myös yksinäisille metsäpelloille joissa ei ennen ollut moista heinää nähty! Selitys tämäkin!

Pihoissa kasvoi yleisesti piharatamoa ja pihatatarta. Nämä molemmat kestivät kulkemista ja kummallakin tuli siementä joka vuosi runsaasti niinpä pihat kulkuteiden välistä pysyivät vihreinä vaikkei niitä ollut kylvettykään. Monen talon pihaan johti vain kaksi hevosen kärryjen pyörien paljaana pitämää uraa, muuten piha oli vihreä. Pihanurmikoita ei ollut kuin muutamassa talossa. Piharatamoa sanottiin myös ”Rautalehdeksi” ja sitä käytettiin haavojen suojana ja väitettiin sen alla haavan paranevan nopeasti. Silloin ei ollut ”plaastaria” mutta rautalehtiä kasvoi lähes kaikissa pihoissa.

Kerran, silloin viisikymmenluvulla, eräs merikarvialainen isäntä oli istuttanut perunaa aika myöhään. Sai siemenet vasta Kustaan päivän jälkeen. Kustaan päivä on kesäkuun 6:s ja perinteinen perunan istutuspäivä, silloin olivat hallat ohi täällä päin! Ajatteli jatkaa kasvukautta syksyllä vastavasti. Syksyllä Jokisivuilla nousi kuitenkin aikainen tulva joessa ja peitti perunat alleen. Isäntä katsele ja totesi jättävänsä perunan nostamatta ja ajatteli että kyllä sieltä ensi keväänäkin perunaa nousee niin nyt on siemenperuna aikaisin jo maassa. Näin hän teki. Keväällä kaikki näytti hyvältä, sän-

get näkyivät säilyneen hyvin. Perunaa kuitenkin peltoon nousi vain muutama taimi sillä perunat olivat märässä maassa jäätyneet. Isäntä ihmetteli kuinka näin kävi. Kun perunamaahan normaalisti hiuhan jää aina perunaa niin se itää sieltä! Mutta nyt kun jätin varta vasten niin ei tullut mitään!

Yksi isäntämies oli lihonnut traktoria ajaessaan, omastakin mielestään. Kun toinen ihmetteli isännän tukevuutta sai vastauksen: ”Kato ny tätä traktoria ku tää koko päivän hakkaa ja tärisee niin nääks’ että se kaikki mitä ylhäältä laskeutuu pysää tähän istuimen varaan eli mahan kohdalle”. Naurua pii-sas!

Siihen aikaan istuinta ei vielä jousitettu. Silloin ei traktoreissa ollut kuin rautainen istuin mikä tärisi tosiaan yhtä paljon kuin traktorikin. Ei ollut työsuojelua!

Kalaa käytettiin paljon talouksissa sillä silloisissa oloissa kun ei ollut kylmiöitä tai pakastimia yleensä kala käytettiin tuoreena tai suolattuna. Silloin kun kalaa saatiin sitä myös syötiin paljon ja ylimääräinen suolattiin myöhempään tarpeeseen. Isäni piti suolakalasta ja siksi kelpasi säynäs, lahna ja isot särjetkin. Hän opetti minutkin suolakalan ja kraavin kalan syöjäksi. Lohi ja siika olivat parhaita graavina, ovat vieläkin. Meillä myös savustettiin kalaa joka sellaisena säilyi silloin muutaman päivän. Savukala laitettiin pönttöön tuoreena ja suolattiin kuumana laittamalla se väkevään suolave-teen. Näin kuiva kuuma kala imi väkevää suolavettä itseensä, sai olla tarkkana ettei liikaa suolaantu-nut. Suolattiin silakkaa aina syksyisin elo- syyskuussa nelikko vähintään talven varaksi. Se ”talven vara” suolattiin puuastiaan jollaisia silloin vielä sai uusiakin. Ensin puinen nelikko täytettiin kiehu-valla vedellä ja joukkoon laitettiin katajan oksia ja näin nelikko puhdistettiin ennen suolausta. Karkeaa suolaa laitettiin pohjalle ja sitten ladottiin kerros huuhdeltuja silakoita ja taas karkeaa suo-laa kerroksittain kunnes pytty oli täysi. Pari laudan palaa kanneksi joiden päälle painokivet ja muu-tamassa päivässä oli viileässä kellarissa noussut suolavesi pintaan ja voitiin laittaa oikein puukansi paikalleen ja ”kestosäilyke” oli valmis odottamaan talvea.

Silakat haettiin aina suoraa kalastajien veneestä Krookasta tai suoraa joltain kalastajalta veneestä kotorannasta. Aina oli kyse juuri saadusta verkkosilakasta. Silakkaa haettiin usein pikkueriä suoraa Krookasta pitkin kevättä ja kesää. Tavallisesti oli joko määrä niin että sanottiin raha millä silakoita ostetaan tai koppa puolilleen tai täyteen. Ei veneestä suoraa kilottain punnittu! Kun kalastaja oli saa-nut hyvän saaliin niin koppa laitettiin täyteen niin kuin vähän kiusallaankin. Jos oli tullut huonosti kalaa noudatettiin pyyntöä. Osa paistettiin ja osa suolattiin .Minä ne kai meille suurimmaksi osaksi hain polkupyörällä sieltä rannasta.

Kalaa kävi kaupalla muutama kalastaja polkupyörällään silloin viisikymmenluvun alussa. Saineen Väinö Alakylästä poikkesi meillä aina kun oli saanut ison lahnan. Isälläni oli häneltä vakiona tilaus isoista uunilahnoista . Myi hän toki muutakin kalaa silloin kun oli. Toinen pyörällä liikkuva kala-kauppias joka alkoi niihin aikoihin myös oli Sannan Eliaksen isä, Vilho. Oli varmaan muitakin mut-ta jokaisella oli ilmeisesti oma alueensa missä kauppaa kävivät. Myös nahkiaisia sai tilauksesta sil-loin kun niitä tuli savustettavaksi asti.

Meillä äitini osasi käyttää myös sienä ruuanlaittoon. Eivät kaikki hyväksyneet sienien syöntiä. Yksinkertaisesti ei tunnettu sienä ja mielestäni sienä oli Merikarvialla silloin aika vähän. Äitini o-petti mitkä sienet ovat syötäviä ja mitkä eivät. Silloin oli varmempaa jättää sieni kasvamaan jos e-päilikin ettei ollut oikea syötävä sieni. Silloin oli tärkein ja paras sieni kanttarelli eli keltavahvero. Viisikymmenluvulla yleisin oli kangassieni eli kangasrousku mutta löytyi kyllä haapasientä (rousku) ,valko-orakkaita, leppärousku ja mustarouskua. Mustarouskusta äiti kuori aina pinnan pois sillä hä-nen mielestään siinä oli kitkeryyttä. Tämähän todettiin välillä myrkylliseksi mutta tuli uudelleen syötäväksi. Äitini itse perkasi kaikki löytämämme sienet mitä metsästä toimme ettei vaan mukaan päässeet mitkään pahat sienet. Äitini paistoi kanttarellit ja orakkaat suoraa tuoreeltaan. Joskus kun löytyi paljon kanttarelleja hän teki pienemmistä ”pikkelsiä” eli keittämisen jälkeen säilöi ne etikka-

liemeen ja lasipurkkiin. Rouskuja keitettiin pariin kolmeen kertaan vedessä eli ryöpättiin ja huuhdeltiin hyvin jonka jälkeen niitä suolattiin talven varalle lasipurkkiin. Talvella ”tönkkösuolassa” olleet sienet huuhdeltiin pariin kertaan jonka jälkeen ne pilkottiin pieneksi ja sipulia joukkoon jolloin oli hyvä salaatti valmis perunoiden kyytipojaksi.

Luonnon marjoista hyödynnettiin kaikkia aloittaen ahomansikasta jota käytiin keräämässä saaristakin. Arjakarit kasvoivat lähinnä mansikkaa ja nimi johtui siitä vaikka tyrnikin voi olla nimen aiheena. Metsämarjoista ensimmäisenä valmistui mustikka ja lakka eli hilla eli suomuurain. Nämähän kypsyivät lähes yhtä aikaa. Lakka tosin oli arka kylmälle ja siksi sitä ei joka vuosi tullutkaan. Vadelmaa kerättiin myös metsäaukeilta heinä elokuulla jossa sitä kasvoi villinä. Mesimarjaa eli metsämuurainta löytyi elokuun lopulla paikoista missä puusto suojasi. Yksi varma paikka oli Ovastengillä Pappilan metsässä joka oli lehmien laitumena. Mesimarjaa ei paljoa tarvinnut kun sen hienoa makua sai nauttia muun mehun joukossa. Kerran sain varmaan litran kerättyä mikä oli harvinaista. Silloin äitini keitti siitä puhdasta hilloa. Puolukkaa kerättiin koka syksy paöjon. Sitä yleensä löytyi paljon. Siihen aikaan ei ollut poimureita vaan marjat poimittiin käsin. Niiden perkauksessa käytettiin konstia apuna. Käsin poimittuja kuivia marjoja kun kaatoi hiljaa korkealta ämpäristä alla olevaan koriin niin tuuli puhdisti. Toinen konsti oli säkkikankaan laitto (tai pellava kangasta) viinon asentoon ja siihen kaadettiin hiljaa marjoja jolloin roskat jäivät kankaaseen josta ne lähtivät ravistamalla. Tämä jälkimmäinen kävi merkiinkin marjoihin aika hyvin. Tyrniä kerättiin syyskuulla saarien rannoista. Kaikki eivät mausta pitäneet ja myös sen piikikkyys arvelutti muualta tulleita. Kerran vanha Anttoo kertoi minulle kuinka kalastajat pakkasten tultua ja vesien jäädyttyä hyödynsivät tyrniä. Otettiin sahalla iso oksa missä oli marjoja, kolisteltiin sitä kirveen hamaralla jolloin marjat putoilivat jälle levitettyyn lakanaan. Tuuli pyyhki roskat pois ja marjat laitettiin ruispuuroon makua antamaan. Nykyisin tyrni on lailla suojattu eikä moista keinoa saa käyttää koska oksien otto on kielletty. Silloin oli koko perheen asia kerätä luonnon marjoja jotka muodostivat tärkeän lisän sen ajan ruokapöytään. Marjastaminen on taito sinänsä.

40. PERINNERUOKAA JA MUUTA SYÖMISTÄ.

Perinneruoka on vaikea määritelmä ja niitä voi olla ja onkin usein monia kunkin oman mielen mukaan. Perinneruokana Merikarvialla on ollut ”kivenkolokala”. Tuoreista silakoista ja perunoista kuivaksi keitetty ruoka! Sitä keitettiin kunnes vesi loppui ja kalat ja perunat olivat muusina. Sellaisena ainakin minä sain sitä monessakin paikassa pikkupoikana. Usein se soppa laitettiin kiehumään paataan nuotiolle kivien koloon kun oli tultu silakkaverkoilta maihin. Kun verkot oli pudistettu kaloista ja viety kuivumaan vappeelle oli soppakin muuttunut kiinteäksi ja kypsäksi syötäväksi..

Graavia eli tuoresuolausta tehtiin siiasta ja lohesta mutta myös lahnasta, säynästä ja särjestäkin. Graavi syötiin yleensä tuoreeltaan, yhdestä kolmeen päivän kuluessa. Näistä kaloista myös suolakalana käytettiin kaikkia ja lisäksi vielä silakka, ahven ja muikkukin sopivat näin säilytettäväksi. Suolakala erosi graavista suolauksessa. Ne suolattiin yleensä runsaalla karkealla suolalla astiaan johon laitettiin vaikka lautanen väärin päin kanneksi ja painoksi laitettiin vielä kivi päälle. Isommat erät suolattiin puisiin tiinuihin. Tämmöinen suolakala muuttui kovaksi ja vaati liottamista ennen kuin sitä voitiin käyttää. Säilyi toki kauan.

Siikasoppa osattiin myös tehdä, yhtä hyvää oli veteen keitetty kuin maitoonkin tehty.

Pikku poikana muistan kuinka hyviä olivat suolasilakat kun äiti keitti ne kokonaisten kuoriperunoiden päällä sellaisenaan! Jos perunat olivat suuria ne halkaistiin jolloin suola imeytyi perunaan hyvin. Ne oli pollakat! Ne perunatkin maistuivat paremmalta.

Kala kaikissa muodoissa oli suosittua syötävää, vain säilyttäminen oli ongelma. Kesällä vaihtoehto oli suolaaminen ja jäädyttäminen talvella. Tuore kala kävi aina.

Puuroa ja velliä tehtiin ruisjauhoista. Uutispuuro joka oli riihessä kuivatusta rukiista, karkeaksi jauhetuista jauhoista tuo vieläkin veden kielelle. Savun maku ja voisilmä kruunasivat nautinnon!

Viili oli kesäinen herkku jälkiruuaksi! Lehmänmaidosta tehtynä siinä oli paksu kermakerros päällä. Viili tehtiin ”pilkkumiin”. Eli sellaiseen pyöreään lasiastiaan missä oli vinot noin viisi senttiset laidat. Niitä viilikippoja oli myös vanhat lasitetut savikulhot.

Talvisin tehtiin ”tikkutoltoa” eli sekoitettiin puolukkahilloa ja ruisjauhoja pöperöksi ja hyvää sekin oli! Ei ollut vertailua!

Äitini sisar, Helli Ojala kertoi kuinka hän sai pienenä flikkana Merikarvialla ”pröttiä”. Hän oli katsonut kun sitä laitettiin lautaselle ja lausunut mielipiteensä ”tontaa!” Eli mämmin näköistä, mustan ruskeaa, perunasta imelyttämällä valmistettua jonka uskon olevan yhtä hyvin merikarvialaista perinneruokaa!

Hellistä äitini kerran kertoi jutun. Oli silloin pula-aikaan, ehkä siinä 1917 vaiheilla käsketty joku heille syömään Hellin ja äitini kavereista .Joku flikka. Oli syöty ja tämä pöytään pyydetty oli nälissään syönyt. Helli oli seurannut ja tokaisi hyvää tarkoittaen: ”Ota vaan viides perna, ei meillä pernoja lasketa!” Tämä kuvasti sitä pula-aikaa josta äitini totesi että meillä riitti kotona aina perunaa pöytään! Särpimestä joskus oli pulaa tai sitä oli niukalti jolloin äiti jakoi kullekin yhtä paljon.

Kinkereillä tarjottiin usein ”Klimppisoppaa” mitä osasivat silloiset kylän pitokokit tehdä myös oikein maakunnan parasta. Klimppisoppa oli lihasoppaa missä oli jauhoista tehtyjä ”klimppejä” lisukkeena. Se oli todella hyvää!

41. MUUTAMA HAJAMUISTO JA MUISTELUS MERIKARVIALAISISTA.

Sodan aikana monien alkoholin käyttö oli mennyt vähän runsaaksi jonka ymmärsin johtuneen osin sodan julmuudesta ja pelosta. Rauhan aikana sitä käyttöä rajoitettiin sillä että viinan ostamiseen tarvittiin viinakortti. Lisäksi kuukausittain ostettava määrä oli rajoitettu eikä sitä saanut ylittää. Poikkeustapauksiin kuten suurempiin juhliin joutui anomaan luvan erikseen. Viinasta perittiin myös kovaa hintaa joka rajoitti osaltaan ja aiheutti ”kotipolttoa” eli viinan keittoa.

Oluthan vapautui kauppoihin vasta 1.1.1969 jolloin kulutus lisääntyi valtavasti, peräti kolminkertaiseksi. Siihen asti oli saanut vain Pilsneriä tavallisista ”maitokaupoista”.

Alkoholin käytöstä oli ankarat seuraamukset jos sitä käytti työajalla. Työaikaa taas oli kuusi päivää viikossa joten viinaksien nautinta jäi vähäiseksi. Työmaalta sai nimittäin lopputilin jos siellä esiintyi juovuksissa. Laki oli siinä selvä. Vasta kai seitsenkymmenluvulla ryypääminen todistettiin sairaudeksi eikä se kelvannut lopputilin perusteeksi. Silloin alettiin puhua puliukoista, rappio alkoholisteista. Tuli hoitoonohjaukset ja kaikki. Silloin myös samaan aikaan oli työaika muuttunut viisi päiväksi viikoksi eli oli aikaa ryypätäkin. Se aika ei vaan riittänyt kun työssäkin täytyi esiintyä ja kokeilla menisikö pikku pöhnä läpi. Jos meni niin seuraus oli asianomaisen kannalta se että ei enää välitetty missä kunnossa tultiin työmaalle.

Merikarvialla oli siihen aikaan, siis neljäkymmenluvun lopussa, vain kaksi joista olisi voinut käyttää nimitystä ”Alkoholien väärinkäyttäjä” nimittäin Sakari ja Friidi. Heistä ja heidän tempauksistaan kerrottiin paljonkin. Muutama muistelu malliksi.

Sakari oli ”hiukan viinaksiin menevä” mutta teki yhtä ja toista pikku hommaa ruokaa ja pientä korvausta vastaan jonka kukin määritteli itse sopivaksi. Sakari oli hyväntahtoinen eikä kenellekään haitaksi. Hänen huumorinsa oli kylän puheenaihe useinkin nasevuutensa vuoksi. Hän ei ollut pahan-

suopa vaikka moni aliarvioikin hänen huumoriaan ja huumorintajuun. Hän puhutteli ihmisiä erittäin kunnioittavasti kun jotain halusi. Hän ei ollut missään nimessä nykyisiin vastaaviin verrattava alkoholin väärinkäyttäjää. Hän oli piilohuumorin osaava käyttäjä joka osasi myös ”näpäyttää” jos joku antoi aiheita.

Kerran Sakari oli mennyt Yli- Kerttulaan ja kohteliaasti kysynyt olisiko metsäinsinöörillä hänelle sopivaa työtä. Yli- Kerttula päätti kokeilla Sakarin työhaluja ja vei hänet puuvajaan mihin oli juuri tuotu halkokuorma. Totesi siinä olevan työmaata kun niistä klapeja tekee. Lähti omiin hommiinsa jonkun metsää katsastamaan ja jätti Sakarin klapittamaan halkoja. Tuli iltapäivällä katsomaan ja näki Sakarin saaneen ison keon klapeja aikaan. Kiitteli ja sanoi maksavansa hyvin noin kovasta työstä. Sakari siihen: ”Ei siinä klapeja niin paljoa ole !” Viljo Yli- Kerttula maksoi hyvin ja kehui muillekin Sakaria kovaksi työmieheksi! Totuus paljastui kun klapeja kului jolloin Sakari kutsuttiin paikalle. Yli- Kerttula syytti Sakaria petoksesta sillä kasasta suurimman osan muodostivat täysmitaiset halot. Tähän Sakari närkästyneenä: ”Minähän sanoin Herra metsäinsinöörille ettei siinä niin paljoa klapeja ole! Näin Sakari oli tosiaan ilmoittanut eikä Yli- Kerttula voinut kuin todeta tavanneensa viisaampansa.

Viljo Yli- Kerttula oli virallisesti metsätalousneuvoja noin ammattinimikkeenä. Huumorintajuinen mies joka polkupyörällään kulki ympäri toimialuettaan joka oli Merikarvia. Häneltä muistan kuulleen ensimmäisenä joskus viisikymmenluvulla kaskun vanhasta metsänhoitajasta.” Aina aamuisin konttorille tullessaan tämä avasi lukitun kirjoituspöydän laatikon, otti sieltä pienen muisti vihon mitä vilkaisi ja jonka sen jälkeen pisti takaisin laatikkoon lukon taa. Metsänhoitajan jäädessä eläkkeelle nuori metsänhoitaja kysyi vanhalta: Mitä siinä vihossa oikein on jota aina aamuisin vilkaiset? Siinä on varma tieto vastasi metsänhoitaja: Kuusi lyhyet neulaset, mänty pitkät neulaset! Siinä oli neuvoa seuraajallekin!

Kerran oli kauniina sunnuntai aamuna rovasti Raitala menossa kirkkoon kävellen. Musta puku lipe-reineen sekä musta hattu, kävelykeppi tomerasti liikkuen ylös- alas hienolla liikkeellä. Sitä me pikkupojat monesti ihmettelimme. Keppiä hän ei käyttänyt tukena, se vain kuului hänen persoonaan-sa. Persoonaan, eli henkilökuvaan, joka oli suorastaan ”rovastillinen” kuten kuuluikin. Kesken kävelyään hän huomasi miehen makaavan maantien ojassa lähellä kirkkoa. Hän närkästyi ja tökkäsi kepillään nukkuvaa miestä. Mies heräsi ja rovestin kysymys: Mikäs mies te olette? Sai miehen siristämään silmiään ja tokaisemaan takaisin: Kukas sinä sitten olet? Johon Raitala närkästyneenä ilmoitti olevansa ”tämän pitäjän kirkkoherra”! Johon Sakari tokaisi ” Ja mä, olen taimi sun tarhassas ”! käänsi kylkeään ja jatkaen uniaan.

Me pikkupojat osasimme muuten matkia Raitalan kävelykepin ”heittoa ”aika hyvin koska muistan joskus itsekin saaneeni selkäsaunan kun näytin pihalla kuinka Raitala kävelee ja isäni sattui näkemään. Se loppui siihen! (Raitala täytti 1951 70 vuotta ja oli muistaakseni vielä virassaan rovastina.)

Toinen muistamani juttu Raitalasta. Saarisen parturiin Raitala myös kerran poikkesi. Hyvin pukeutuneena kuten tapansa oli! Toki ilman lipereitä kun ei ollut viran toimituksessa. Parturi oli utelias ja puhelias, kyseli kaikkea kun yritti päätellä mikä mies tuolissa istui. Alkulämmittelyn jälkeen kuulemma parturi kysyi suoraa Raitalta: ”Onko herra kauppamatkustaja?”. Niitähän silloin liikkui paljon. Rovasti Väinö Raitala tuhtui: ”Olen tämän pitäjän rovasti!” oli vastaus! Silloin parturi oli kuulemma hiljaa, ei ollut tullut käytyä kirkossa sen vertaa että olisi tuntenut oman rovastinsa!

Merikarvialle oli tullut uusi poliisi joka oli korjannut Sakarin putkaan kylänraitilta. Oli ollut päih-tyneenä pyörällään liikkeellä. Oli komentanut pyöräänsä kulkemaan talutettaessa kunnolla kun uusi poliisi katselee! Poliisi teki kuulustelupöytäkirjaa. Kysymykseen ammatti, vaati Sakari hiukan miettimisaikaa ja totesi: ”Radiokuuntelija”. Poliisi suuttui ja tivasi uudestaan ammattia johon Sakari arvokkaasti: ”Anteeksi vaan konstaapeli se on radiokuuntelija!” Naurava putkanvartija Salminen tuli

toisesta huoneesta jossa oli salaa kuunnellut kuinka uusi mies selviää. Sanoi Sakarin olevan oikeassa .Ei Sakaria kannata pidättää, ei se kenellekään pahaa tee ja radiokuuntelija sopii Sakarin amatiksi siinä kuin jokin muukin!

Kerran Sakari meni kauppaan pienessä ”sivulaitaisessa” ostamaan pilsneriä. Maksoi myyjälle joka antoi viisikymppisestä takaisin johon Sakari totesi ”Anteeks neiti, se oli sileä satanen! Myyjä häkeltyi ja antoi viisi kymppiä lisää. Sakari oli tyytyväinen saatuaan tytön häkeltymään! Antoi kohta kuitenkin viisikymppisen takaisin myyjälle todeten tarkistaneensa rahatilanteensa ja sittenkin itse erehtyneensä. Sakari oli rehellinen mies!

Friidi oli maan mainio kirvesmies eli timpuri. Silloin kun oli selvä. Isäni käytti häntä useinkin. Friidi vaan helposti unohtui ryyppäämään. Moni olisi lainannut rahaa tai ottanut ennakkoa tekemästä työstä. Friidi ei koskaan tehnyt niin. Hän myi työkalujaan rahan tarpeeseensa. Rahat hän käytti viinaan kun se pää oli. Isä oli kuullut tästä tavasta ja kun Friidi tuli myymään työkalujaan, isäni osti! Selväni Friidi tuli niin kuin mitään ei olisi tapahtunut. Jatkoj työtään mutta pyysi lainata omia työkalujaan isältäni. Kun työ oli valmis Friidi lunasti omansa takaisin heti tilistä päältä maksaen näin ennakkonsa. Suhteet säilyivät hyvinä.

Nämä kaksi miestä olivat harmittomia, kaikkien tuntemia ja hyväntahtoisia. Voisi heitä myös sanoa vaikkapa ”Korpi filosofeiksi”.

Isälleni sattui kerran toimittajan tehtävissä käräjillä ollessaan hauska juttu. Käräjiä istuttiin silloin Tuorilassa. Syytettynä oli viinankeitosta mies henkilö. Tuomio tuli. Asianomainen tuli tilaisuuden jälkeen isäni puheille ja pyysi ” Älä kuule pistä mun nimeeni Satakunnan Kansa. Pistä vaan että eräs henkilö Merikarvialta tuomittiin viinan keitosta. Niinhän isäni tekikin. Isäni naureskeli tätä sillä jos hän olisi kirjoittanut **eräs** niin kuin asianomainen ärrän sortamalla sanoi olisi se ollut silloin paljastava.

Sanonnat jotka kulkivat kansan suussa olivat useimmiten tosiperäisiä.

- ”Tulit myöhään ystäväni sanoi Kaipainen kissalleen”. Tämä kuulemma juonti tilanteeseen missä kissan kuppi oli tyhjennetty koiran toimesta kun kissa ei ollut paikalla ruokaa jaettaessa!

”Hyvä sano mykkä Juha, kun äiti kuoli!” tämä sanonta juontaa siihen ettei ”Mykkä Juha” osannut kuin yhden sanan joka syntyi hänen kurkussaan kuulostaen lähinnä ”Hyvä” sanalta..

”Ei tehoo,sano Junkkeli kun koira puujalkaan puri!” Hänellä kun oli puujalka ja siitäkin syntyi yksi lentävä lause! En muista liittykö tämä juuri Levanderin koiraan mutta sen muistan että Junkkeli ajoi pyörällään kylällä kävelykeppi sojottaen joten voi hyvinkin olla.

Österbyn veljekset, Erkki ja Joel, olivat kuulemma Pappilassa pidoissa pieninä poikina. Erkki oli todennut veljelleen :”Kyllä on hyvää pernavoita, mutta kylmää!” Kun kotitekoista jäätelöä ensikerran maistoivat. Äitini kertoi tämän.

Toinenkin vanhan suvun veljespari Merikarvialla oli. Heistä seuraava. Oli juhlittu ja oltiin pöhnässä kun mieleen tuli piipun purkaminen josta naiset olivat kuulemma monesti puhuneet. Veljekset kiipesivät katolle, toinen piipulle asti, toinen jäi räystäälle .Jutun kertoja ei kiivennyt ollenkaan vaikka juhlissa olikin ollut. Urho kuulemma kysyi: ”Kuuleks, kuuleks veljeni, annanko kahta kerralla!” Tarkoitti purettavia tiiliä mutta homma oli ollut niin horjuvaa että veljekset palasivat katolta ja jatkoivat juhlaansa. Piippu jäi silläkin kertaa purkamatta. Isoisäni kertoi tämän.

Ol Kansassa päämyymälässä Ylikylässä oli johtajana Levander viisikymmenluvulla. Hänellä oli musta sekarotuinen pystykorva joka oli ensin vapaana. Se tuli semmoiseksi että kävi housunpuntuin kiinni kun ajoi polkupyörällä ohi. Eräs mies kaatui koiran hyökkäyksen voimasta jonka jälkeen koi-

ra pistettiin kettinkiin kiinni missä se haukkui jokaisen pyöräilevän ohikulkijan. Ehkä sitä hermostutti jalan liike pyörää poljettaessa varsinkin kun miesten lahkeessa, siinä ketjun puoleisessa oli pyykkipoika estämässä lahkeen menoa ketjun väliin. Koirista kun kaikki poikkeava on uhkaavaa! Tai sitten joku oli potkaissut sitä ohi polkiessaan.

Kerran muistan kuinka joku sanoi Hakasalon Paavolle joka oli hienoksi ”pynttäöntyny” että sä olet kuin herrasmies! Johon Paavo ronskiin tapaansa vastasi :”En mä mikään herrasmies ole, mutta helvetin hieno sekatyömies!”

Muistan kuinka Paavo kerran moitiskeli 2 x 4 tuuman eli ”kakkosnelosta” plankkua hintavaksi. Olis halvempaa tehdä talo ”Ranskan pullasta” joka maksaa vähemmän metri kuin kakkosnelonen!

Merikarvialla kukoisti viisikymmenluvulla kotiteollisuus. Toiset väittivät tähän kuuluneen myös kotipolton, korpikuusen kyynelten tiputus tai reilummin viinankeiton. ”Korpirojuksi” tai pelkästään ”rojuksi” tätä juomaa myös nimitettiin. Niinhän se taisi olla. On muistettava silloiset kulkuyhteydet Poriin ja Kristiinajaan joissa lähimmät OY Alkoholiliike AB:n kyseisen liikkeen myymälät olivat. Kotitekoiselle oli selvä markkinarako ja Merikarvialaisella oli hyvä maine! Kuten myös Siikaislaisella ei sen puoleen! Molemmissa osattiin!

Kuulemma kun Yhdysvalloissa jossain avattiin suuri uusi ravintola joka mainosti että heiltä saa mitä vaan! Sattui avajaisissa olemaan yksi merikarvialainenkin. Hän päätti kokeilla ja tilasi yhden ”Sammilaisen”. Tähän tarjoilija kysyi heti silmää räpäyttämättä: Tummaa vai vaaleeta? Joten ihan perätöntä ei merikarvialaisten ja siikaislaisten pontikan keitto maine ole!

Kerran olin isäni kanssa jänismetsällä Korpitien tuntumissa kun osuimme suoraa tuotanto laitokselle. Tehtaan hoitaja pakeni metsä rytisten paikalta. Isä huuteli perään ja kun ei mitään kuulunut alkoi hoitaa tehdasta parhaansa mukaan. Lisäili puita ja maisteli tuotetta aina välillä. Antoi minun juoda kahvit yksin termospullosta. Kaatoi loput kahvit puolentoistaliträn pullosta maahan. Täytti pullon tehtaan tuotteella. Koiramme Mirkka ajeli jänistä joka kierteli siinä ympärillä ja aika kului. Lopulta tuli hukka ja koira tuli luokseni ja sai hihnan kaulaansa. Muistan kuinka isä kirjoitti lapun missä kertoi hoitaneensa tehdasta kykyjensä mukaan. Lappu laitettiin tikulla halon päähän, samoin kuin rahaa jotka isä jätti maksuksi mukaansa ottamasta termospullollisesta. Lapussa ei ollut isäni nimeä. Kului pari viikkoa kun meidän eteiseen ilmestyi viisilitrainen Vaarinkaljapullollinen ”Korpi-kuusen kyyneltä”, eikä mitään selitystä. Silloinhan ei ollut tapana lukita Merikarvialla ovia yöksi. Isä kyllä arvasi kuka pullon oli tuonut, mikä näin jälkikäteen tiedoksi, mutta asiasta ei puhuttu! Tehtailijan varovaisuuden kyllä ymmärsi kun muistaa että silloin olisi saanut ilmiannosta palkkion poliisilta!

Isä perusteli minulle ettei se niin suuri rikos ollut, jos keitti hyvää ja tarpeeseen! En pidä vieläkään silloista keittoa rikollisena tekona! Ehkä siinä myös oli mukana eräänlainen jännitys momentti joka vaikutti keittäjien puuhailuihin. Tienaus mielessä ei käsittääkseni niinkään hommaa tehty! Tänä on suhtautumiseni toinen kun siinä on selvä tienaus takana!

Siihen aikaan oli ”taskumatti” hyvin yleinen miehillä. Sillä tarkoitettiin metallista, hopeasta, teräksestä tai pläkiplootusta tehtyä varttilitran tai puolen litran litteää pulloa joka sopi povitaskuun niin ettei takki ”pullottanut”. Tai toinen paikka missä sitä pidettiin oli saapasvarsi. Siinä säilytettiin ”Juovuttavaa ainetta” eliä hienommilla miehillä oli konjakkia tai vastaavaa ja jollain ehkä ”korpi-rojuakin”. Tähän aikaan opin määritelmät : Olla kännissä, pöhnässä, tuiterissa, juovuksissa mitkä kaikki tarkoittivat samaa. Puhuttiin myös ”känni kaloista”, ”kaljaveikoista” ja kaupunkiin ilmestyi ”puliukkoja”. Puliukko nimitys juontanee alkunsa pulituurista. Puliukko tarkoitti sellaista joka joutui tyytymään ”korvikkeisiin” eli spriipohjaisiin valmisteisiin. Porissa puutarhaharjoittelijana ollessani viisikymmenluvun loppupuolella puistoissa syksyisin lehtiä haravoitaessa löytyi näiden puliukkojen jäljiltä paljon pulloja joissa oli suolaa pohjalla. He laittoivat esim. lakan joukkoon karkeaa

suolaa ja ravistivat sitä jolloin lakka kovettui pullon pohjaan ja liemi joka jäi jäljelle juotiin. Pakkasella he ”puhdistivat” esimerkiksi denaturoitua spriitä sisältäviä aineita kaatamalla pitkin jäistä rautaa ja uskoivat näin puhdistavansa aineitaan. Tämä porukka oli aika surkeaa, ei ollut asuntoa, ei töitä ja paljon heitä kuolikin oman elämän tapansa seurauksena.

Ryyppyreissun jälkeen alkoi ”huikoa” eli kaipasi suolaista. Sellaista oli suolattu silli, silakka, lahna tai särki. Pala leipää ja suolakala päälle niin huikominen loppui!

Tukkilaisilla oli myös omat tapansa. Eräs ”piti kortteeria” eli asui uiton aikaan jokirannan talossa aitassa. Eräänä aamuna muistan kuinka sen talon emäntä kehui saaneensa kerrankin siistin miehen asukkaakseen. ”Se on niin hieno mies että se ryyppää joka aamu ennen lähtöään töihin pullon Illodinia!” Kai siihen siisteyteen liittyi se että siinä Illodiinissa oli pirtua liuttimena.

Kuten oli myös siinä pienessä pullossa missä oli knallihatun ja käyräpäisen kävelykepin kuva, se nimeä en muista mutta sitä kutsuttiin nimellä ”Hattu ja Keppi”. Tältä ajalta on juttu siitä kun pikkupojat kulkivat tukkilaisen perässä kylän raittia. Tämä päästi pierun jolloin eräs pienimmistä tokaisi ”Piere setä vielä, haisee niin hyvälle!”

Jokisivuilla, silloin kun Anttilan Väinön taloa alettiin rakentaa siellä oli vain jokunen heinälato. Me mukulat kiersimme joka paikassa ja niinpä löysimme yhdestä ladosta kirkkaita viinapulloja joissa oli jotain harmaata vettä sisällä. Haistettuaamme sitä tulimme siihen tulokseen että tämä on kiljua! Kiljua valmistettiin siihen aikaan salaa vähän niin kuin pontikan korvikkeena. Tiesimme käytön ja melkein arvasimme mestaritkin! Päätöksemme oli julma. Pullot tyhjäksi maahan ja tilalle jokivettä! Sitten olimme kytiksessä muutaman päivän kunnes näimme muutaman vanhemman pojan hiippailevan ladon suuntaan! Juoksimme metsän läpi vauhdilla ja ehdimme tähystyspaikkaamme! Kuulimme kuinka ainetta kehuttiin jo ennen korkin aukaisua, oli kuulemma hyvän ”färistä”(väristä)! Meitä nauratti! Pullojen avauksen jälkeen pojat maistoivat! Kiroilivat kun ei ollutkaan prosentteja! Ja kaikki pullot olivat samaa litkua! Siinä vaiheessa me vähin äänin häivyimme piilostamme karkuun varmuuden vuoksi! Kiljunteko pojilta loppui tähän kokeiluun eivätkä älynneet heitä petkutetun rasakaasti. Eikä mekään uskallettu kertoa!

Viisikymmenluvun alussa myytiin kaupassa Pilsneriä eli Ykkös olutta tai kaljaa. Tätä sanoi Sipilän Esko, Merikarvia-lehden silloinen omistaja ja päätoimittaja, ”Rapakaljaksi”. Kaupassa myytiin myös yksittäin puu koppaan pakattua, isossa 5 litran pullossa ”Vaarin Kaljan” nimellä myytävää jano juomaa mitä käytettiin perheissä ruokajuomana silloin kun ei itse ehditty kaljaa tehdä. Myöhemmin tuli myös pienempiä n. 2,5 litrasia (vai oliko 2 litrasia?) ”Vaarin Kaljapulloja” kauppaan. Myös itse tehtiin kaljaa kotona. Sitten oli III-olut jota sai vain Viinakaupasta eli OY Alkoholiliike AB:n myymälästä mistä lähin oli Porissa. Varsinaisesti olut, ”kolme tolppainen” vapautui vasta 1969 tavallisiin kauppoihin myyntiin!

Kerran erään merikarvialaisen talon isäntä oli päättänyt hakea Porista korin kaljaa (24 pulloa puulaatikossa) talkoisiin. Emäntä ihmettelemään että tarvitaanko sitä kaljaa ollenkaan? Isäntä perusteli että muillakin on ollut talkooväelle. Emäntä kysyi mitä laatuja sitä kaljaa on? Isäntä kertoi että on ykkösolutta ja sitten on sitä kolmosoluttakin! Emäntä sanoi: ”Meidän talkoolaisille riittää se kolmonenkin”. Isäntä lähti tyytyväisenä Porin reissulle! Siihen aikaan muissa asioissa oli ykköslatu aina parasta joten emännän erehdyksen ymmärtää! Viisikymmenluvun lopulla tuli OY ALKO AB:n myyntiin myös Atomi olutta jossa prosentteja oli enemmän kuin kolmosessa. Vasta paljon myöhemmin tuli IV olut ja kolmosesta tuli keskikalja, ”keppana”, jota sai jo tavallisista ruoka kaupoistakin

Kerran muistan kuinka näimme ”erään” silloisen maalarin joka nukkui Holman sillan alla päättään selväksi. Siinä Österbyn puolella sillan maapään suojassa. Me pikkupojat herättelimme kaveria joka toimertui sen verran että sivelä sillan maapäästä joka oli kivistä ladottu. Totesi siinä maatessaan

”Paaljo, paljon menee pakkelifäriä!” Oli ammattimies pöhnässäkin ja arveli maalattavaa pintaa silitävänsä kun sillan kiveystä sively!

Siihen aikaan, viisikymmenluvulla, oli tarkkaa kuinka metsästä puita kaadettiin. Eräs isäntämies oli pistänyt metsän sellaiseen malliin että oravasta oli tullut käypäläinen eli jalkamies. Ei selvinnyt puusta puuhun hyppimällä tehdystä aukosta. Niin oli harvassa siemen puita. Rahaa tarvittiin ja niinpä sinne pyydettiin Yli- Kerttula katsomaan mitä voisi kaataa. Kierrettiin ja katseltiin ja katselmuksen päätteeksi totesi Yli- Kerttula ettei täältä saa muuta ottaa ”kuin tuulen kaatamat”. Kului aikaa ja Yli- Kerttula kuuli metsää kumminkin kaadetun aukeeksi. ”Minähän kielsin ettei saa metsää kaataa” sanoi Yli- Kerttula isännälle. Isäntä siihen ”Minusta sanoit että ne saa ottaa mitä Tuuli kaataa!” Kaatotyön tekijänä oli ollut Tuuli niminen metsätyöntekijä.

Taisi olla samainen isäntä joka oli ensin kaatanut kaikki männyt pois ja todennut silloin metsän olevankin hyvää kuusipohjaa. Aikaa kului vuosi tai pari niin kaikki säästetyt kuuset kaadettiin kun isäntä väittikin maapohjan kasvavan paremmin mäntyä! Niin tai näin, ainakin isäntä sai tahtonsa läpi ja puut rahoiksi.

Silloin viisikymmenluvun loppupuolella ajettiin tukkeja kuorma-autolla läänin rajan tuntumasta Sidebystä. Poikkesivat kahville. Ottivat kahvit ja pullat. Tyttö ilmoitti ruotsiksi hinnan. Pojat ymmärsivät kyllä mutta Saarisen Manua harmitti. Hän lupasi tarjota nää kahvit ja opettavansa tytölle suomea!

Manu löi 10 markkaa pöytään kolmen miehen kahveista. Ennen kuin Manu ehti lähteä oman annoksensa kanssa tyttö ilmoitti selvällä suomella kahvien maksaneen 15 markkaa! Manu totesi luonnonmenetelmällä opettaneensa likalle suomea!

Kerrottiin kuinka Kasalalainen isäntä oli poikansa kanssa ollut metsällä. Poika oli ampunut teertä ja ohi, eli ”förbii”. Isä puolusti poikaansa huonolla suomenkielellään: ”Kyllä Kalle ampu suoraa, mutta lintu istu väärää”!

Kerrottiin kuinka kerran oli miehet rakennuksella hirsi kehikkoa tekemässä. Tarkistivat vaakassa olemista. Toinen kysyi onko hirsi vatupassissa? Toinen ilmoitti toiselta nurkalta olevan jo runsaskin! Siihen aikaan käytettiin rakennuksilla vesiletkua vaakittamisessa niin että kumiletkun molemmissa päissä oli pala lasiputkea ja tappi. Tapit otettiin pois ja veden pinnasta näki missä oli vaaka toiseen mittauspisteeseen.

Joskus neljäkymmentäluvulla kerrottiin : Kaupassa oli kanimakkaraa ja ihmiset hiukan epäilivät makkaran lihan laatua. Joku luuli sitä hevosmakkaraksi. Tähän kauppias totesi että siinä on yhden suhteessa yhteen kania ja hevosta. Eli yksi kani ja yksi hevonen!

- ”Viinasta todettiin ettei se maailmasta juomalla lopu!”

Sanottiin myös: ”Viina on viisasten juoma!” ja toisessa todettiin että ”vain lääkkeeksi viina on hyvää muttei juotavaksi!”

Toisaalta lääkinnällistä puolta korosti myös :”Jos ei viina, sauna ja terva auta on tauti kuolemaks.”

Tähän tavallaan sopii: ”Illalla hilpeinä juotiin kaljaa, ja aamulla oltiin kalpeina ja hiljaa!” Taidatkos paremmin krapulan synnyn määritellä.

Kaksi sanontaa neljäkymmenluvulta muistini sopukoista: ”Paskakala sano ryssä sammakkaa!”

Ja toinen: ”Ryssä on ryssä, vaikka sen voissa paistais!” Näiden juttujen yksi tekijä oli varmaan siinä että ”ryssä” sanana oli kielletty. Meillä mukuloille opetettiin silloin sanaa ”neuvostoliittolainen” ja ehkä siksi nämä jäivät mieheeni!

Isäni opetti minulle mikä on ”ryssän vorokki”. Se oli se, kun pultti kierrettiin ensin kiinni ja lyötiin vasaralla pultin pää leveäksi ettei mutteri päässyt auki millään. Isäni väitti sotasaalis koneissa ja laitteissa olleen paljon näin laitettuja pultteja joita ei saanut auki sahaamalla rautasahalla pultin päätä poikki. Siitä hän väitti nimityksen ”ryssän vorokki” johtuvan.

Samalta ajalta: ”Oli siinä hyviäkin kohtia!” sanoi mustalaispoika kun mehiläispesän kokonansa söi. Siihen aikaan mehiläisten kasvatus oli lähes kaikille vierasta eikä ainakaan meille kakaroille tuttua.

Isäni kertoi opetusmielessä seuraavat jutut:

”Rovasti oli menossa jonnekin hevoskyydillä jolloin renkipoika totesi kaupan ohi ajaessaan ”Siinä on tynnyrit perseellä! Niitä kun oli pystyssä monia! Tähän rovasti korjasi että sana jota käytit on ruma olisi parempi sanoa pohja! Ajoivat eteenpäin ja perunapellolla oli akkoja: Siellä ämmät on pohjat pystyssä! Totesi renki.

”Samainen rovasti ja renki olivat kerran taas matkalla jonnekin. Ajoivat ohi Kunnalliskodin ja siellä hoidokit olivat ulkona. Siihen aikaan kunnalliskodissa hoidettiin myös muita kuin vanhoja. Renki totesi ”Hullut on päässy pihalle!” Tähän rovasti opettavaisesti ettei pidä sanoa hullu vaan mieluummin mielipuoli. Ajelivat eteenpäin ja renki totesi ”Siellä mielipuoli Juha kaivaa ojaa! Siihen aikaan kaivinkonetta nimitettiin yleisesti Hullu Jussiksi!

Pikkupojat kyselivät aina kaikenlaista niin kuin asiaan kuului silloin ja nytkin. Kerran eräs poika alkoi miehiä kyllästyttää. Antoivat pojalle rahaa ja lähettivät pojan hakemaan kaupasta ”Riimsuolaa” kilon. Kauppiaatkin olivat silloin leikkisiä. Häyrisen Kalle sanoi ettei ole nyt juuri mutta Vären Ensiolla voisi olla. Värellä sanottiin sen juuri loppuneen mutta Sevion Heimolla voisi olla. Sevion kauppa oli Satamassa ja kaveri polki sinne. Sevio ilmoitti ettei heilläkään ole ja neuvoi käymään Ruohon Heikillä jos siellä olisi. Kaveri meni Pohjarannalle Ruoholle ja sai sieltä kilon pussin karkeaa suolaa! Poika palasi tyytyväisenä. Äijiä jostain syystä nauratti!

Isäni oli käyttänyt aina ”riimsuola” nimitystä karkeasta meri suolasta joten minä en olisi lankaan mennyt. En tiedä selvisikö pojalle koskaan että häntä juoksutettiin yhteiseksi iloksi. Tälläkin jutulla on tosi pohja mutta ettei asian omainen loukkaannu olkoon tarkemmin selvittämättä!

Sattui silloin kun Armi Kuusela valittiin Miss Universumiksi ja kun hän löysi itselleen Filippiineiltä oma Gillinsä. Oli Olympiavuosi 1952. Silloin oli suuri juttu jossain lehdessä Armista ja hänen puolisoaan. Sitä katseltiin ja naureskeltiin. Varsinkin kun yksi pojista, Ojalan Pentti, tokaisi suutelu kuvasta: ”Mustaa mutta magiaa!” Tarkoittaen Giliä ja yhdistäen näin mainiosti Fatzerin lakritsin mainoslauseen! ”Mustaa mutta makeaa” asiaan. Silloin myös eräs poika sakista katseli kuvia ja riimitteli: ”Armi istuu, Armi makaa, Armi edestä ja Armi takaa!” Ehkä tässä näkyi myös kateutta kun filippiinien poika vei suomalaisen kaunottaren. Tosiasiassa Armi oli erittäin suosittu suomessa avioliitostaan Gill Hilarion kanssa, tai siitä huolimatta!

Silloin Olympiavuonna kerrottiin myös juttua kuinka Helsingissä olivat tytöt ulkolaisten perään. Ehkä osin Armin esimerkin vuoksi. Silloin kuulemma eräskin tyttö joka oli seurustellut tumman pojan kanssa koko kisojen ajan ja kisojen päättyessä itku silmässä haikaili ystävänsä perään joka osasi muutaman sanan englantia ja suomeakin muutaman. Tyttö itki ja haikaili kunnes poika heltyi: ”Älä itke, en minä lähde pois! Mie oon noita Malmin mustalaisia!” Seurustelu loppui kuulemma siihen!

Menin Satakunnan Tykistörykmenttiin Niinisaloon alokkaaksi 1959 syksyllä lokakuussa. Keväällä yleisesti anottiin työlomaa. Jokainen jolla oli perusteita anoi. Meillä ei ollut minkäänlaista viljelyä enää siinä vaiheessa. Ei ollut enää pappilan peltoja vuokralla. Oli kuitenkin pieni kasvimaat kotona. Mietin työlomaa mahdollisuutta. ”Hyvin suunniteltu on puoliksi tehty!”: sanoo sananlasku! Olin kylvänyt parin neliön alalle kilon orapihlajan siemeniä syksyllä ennen armeijaan menoa. Ne tulivat

mieleeni. Tein loma anomuksen. Syy: Orapihlajan taimien koulinta. Tätä pohjustaakseni pyysin silloiselta Merikarvian kunnanhallituksen puheenjohtajalta Paavo Huhtiselta todistusta siitä ettei Merikarvialla ole muita puutarha-alan opiskelijoita. Se oli silloin totta ja hän voi hyvin tämän todistaa ja todistikin. Anomus liitteineen lähti käsittelyyn.

Tuli päätös. Anomuksen mukaisesti myönnetty 7 vuorokautta työlomaa!

Samalla kerralla tuli bumerangina yhden Kurikkalaisen pojan loma- anomus. Hänellä oli kotonaan 50 ha viljaa kylvettävänä ja kolme siskoa kotona. Ei myönnetty. Vähän kaveri ihmetteli minun lomaani. Niin ihmettelin itsekin enkä asiasta halunnut edes keskustella! On nimittäin niin että syksyllä 1959 kylvetyt orapihlajat itävät vasta kaksi vuotta kylvöstä joten koulinta kelpoisiksi ne tulivat vasta 1961! Loman toki pidin!

Merikarvian satamassa kävi paljon laivoja jo viisikymmenluvulla Yhtenä vuonna Satamassa pidettiin, ilmeisesti väylän ruoppauksen johdosta kauden avaus. Puheen piti myös luotsi Peltonen. Hän kertoi yleisesti sataman toiminnasta ja kehui kuinka olosuhteet paranevat. Sen verran Peltonen jännitti että valmiiksi kirjoitettua puhetta lukiessaan erehtyi viimeisessä lauseessa. Hän luki ” Merikarvian satamassa on käynyt paljon laivoja ja tämän uudistuksen myötä on mahdollista että satamassa käy laivoja 100 ja jopa allekin!” Tämä lipsaus jonka olisi pitänyt kuulua ”jopa ylikin” oli meistä koulupojista puheen paras osa! Muuta en siitä tilaisuudesta muistakaan!

Saarisen Maunosta kerrottiin kuinka hän kerran oli tulossa maihin veneellään laivasta. Tullimies tuli näkyviin Kouhinsuulin takaa. Manu potkaisi veneestään vaihteen äkkiä vapaalle. Puuhasi jotain laidan lähellä ja sai koneen taas vetämään. Tullimiehet tarkastivat veneen muttei Manulla viinaa ollutkaan. Joku kysyi Manulta seuraavana päivänä hänen oudosta pilkkipaikastaan kun naaraili parikymmentä metriä laiturista jotain. Tähän Manu ”sönkkäsi”, perkeleen tulli kun kyttää viattomia! Minäkin pudotin kaksi pulloa Wishkiä mereen ja nyt en löydä vaikka sidoinkin ne yhteen!

Saarisen Mauno teki laivakauppaa eli oli ”Siffshandel” niinkuin hän komeasti totesi. Maalasipa kallioon siihen satamaan tuloväylän varteen: SIFS HANDEL MAUNO SAARINEN ! Eipä kulunut kauaa kun tekstin oli joku koiranleuka muuttanut : SNAPS HANDEL MAUNO SAARINEN !

Nämä molemmat olen kuullut Manusta toisten kertomana joten todeksi en tiedä!

42. VANHOJA SANONTOJA JOITA ON MERIKARVIALLA KÄYTETTY.

Sanonnat olivat ilmeisesti laajemmin koko suomen käytössä ja niitä sovellettiin paikallisesti. Sanontojen alkuperää en tiedä muuta kuin ne jotka liittyvät Merikarvialaisiin henkilöihin lienevät merikarvialaisia. Sanonnat olivat nasevia ja opettavaisia.

”Ei haukku haavaa tee!” Sanottiin kun koira haukkui vierasta. Tai kun joku ihminen haukkui toista!

”Kyllä koira koiran tuntee!” Sanottiin miehestä joka heti tutustui vieraaseen koiraan.

Sanottiin myös että” tappelevat kuin kissa ja koira!”

” Ei ole koiraa karvoihin katsomista!” Näin sanottiin kun jotain ihmistä epäiltiin jostain tekemisestä ja uskottiinkin hänen sen tehneen.

Eräs kuvaava sanonta: ”Happamia sano kettu pihlajan marjoista”.

Tämä sai isältäni selvityksen: Kettu oli aikansa yrittänyt hyppiä saada pihlajan marjoja .Ei ulottunut eikä saanut jolloin luopumistaan puolustellakseen oli moisen tokaisun sanonut!

Varsinkin lapsille useimmat sanonnat tarvitsivat lisä selvityksen tullakseen oikein ymmärretyksi.

”Helppo maalla on olla viisas kun vahinko merellä sattuu! Sanottiin ns jälkiviisaudesta.

”Onni yksillä,kesä kaikilla”!

-”Tapio pui tarhaansa”. Tällä tarkoitettiin metsän henkeä Tapiota ja sitä kun metsässä putosi tuulen tai myrskyn johdosta neulasia ja oksia kevät hangelle.

- ”Konstit on monet, sanoi akka kun kissalla pöytää pyhkes.”

- ”Pimeessä on kaikki kissat mustia!”

- ”Kissa kiitoksella elää!”

- ”Ittelleen sika kiusaa tekee kun kaukalonsa kaataa!”

- ”Ei luoja laiskoja ruoki!”

– ”Lisänä rikkakin on rokassa!”

– ”Rohkea rokan syö” sanottiin ja yksi koulukaverini jatkoi t'ähän ”uhkarohkea koulun papusoppaa!”

- ”Joka keitetyn paistaa, se makian maistaa!”

- ”Lahnan pää ja lampaanpää, hauen pää ja halonpää!” Tässä entisajan arvio joka pitää paikkansa.

- ”Syö säästän savea, sanoi sammakko pojalleen! Maailman sivu on pitkä.”

- ”Nälkänen syö vaikka varesta!” Tai ”Nälkänen syö vaikka jänestä!” sanottiin myös.

- ”Ei Luoja laiskoja ruoki!” sano isäntä rengilleen.

- ”Paa laps’ asialle, ja mee’itte peräs!” Ei asia tullut muuten toimitettua.

- ”Pukki kaalimaan vartijana!” sanottiin jos oli vähän huonosti vartioitu, pukkihan (vuohi) on tunnetusti perso kaalille.

- ”Pääsi kuin koira veräjästä!” oli yleinen toteamus kun joku selvisi tekemästään ilman rangaistusta. Siihen aikaan veräjät olivat suuria eläimiä varten tehtyinä sen verran harvoja että koira hyvin niistä livahti halutessaan.

- ”Kyllä routa porsaansa kotio ajaa!”. Tarkoitettiin että joku tulee kotiin kun on tarpeekseen ollut tai tulee nälkä.

- ”Pyörii kuin pieru molskihousuissa!” sanoi joku kun ahkeraa emäntää katseli.

- ”Ahdasta on, kuin sillit suolassa!” sanoi joku Innon iltamissa.

- ”Ei lisä pahaa tee, kuin selkään saamisessa ja maantien javossa!” oli totuus sekin.

- ”Vettä ne herrain hevosetkin juo!” sanoi isäntä rengilleen kun juomista tarjosi.

- Kouluajalta muistan ”Vesi vanhin voitehista” sanonnan johon yksi kavereistani riimitteli jatkon ”Jalkahiki hautehista”.

- ”Vanha kettu ei myrkyä syö!” sanottiin kirjaimellisesti ketusta mutta tällä voitiin myös vihjata esimerkiksi kun joku ei suostunut tekemään jotain jota oli jo aiemmin kokeillut. Vaiukkapa kosia!

- ”Ei kelpaa köyhän anti, rikkaan kakaralle.” Sano entinen kosija!

- ”Illan virkku, aamun torkku - se tapa talomn hävittää! ”

- ”Ne on rumat kun vaatteilla koreilee”.

- ”Auta miestä mäessä, älä mäen alla!”

- ”Sateen jälkeen tulee pouta!”

- ”Se kuivaa, mikä kasteleeki!” Tarkoitettiin luojan kuivaavan sateen jälkeen auringon paisteella.

- ”Paistaa se päivä vielä risukasaankin!” sanottiin kun elettiin paremman toivossa.

- ”Vedellä on notkea selkä ” sanoi isoisäni kun ojan pohjassa veden virtausta katottiin.

- ”Tyhmyydestä sakotetaan!”

- Keväisin sanottiin ” uusi lumi,on vanhan surma”!

- ”Ei lämmin luita riko!” sanottiin kun kesähelteellä joku valitti liikaa kuumuutta.
- ”Jos ei ole heilaa helluntaina, ei ole koko kesänä!”
- ”Jos Helluntaina on kylmä tulee lämmin kesä!
- ”Hankkii sadetta” sanottiin kun oli oikein ”repivä” ilma. Repii sadetta ,sanottiin kun alkoi tuulla sillai lujasti puuskissa.
 - ”Helmikuu helistää!” silloin on kovien pakkasten aika.
- ”Jos kesäöinä on pakkasta, on 40 yötä hallan vaara!” Kesäyöt: Alina, Yrjö, Pertti ja Markku (22-25.4)
- ”Jos Yrjön yönä on pakkasta niin suden pennut kuolee!”
- ”Markun yönä jos on pakkasta niin tulee huono marjavuosi!” Sanottiin myös”Markku marjat vie!” Eli jos Markun yönä pakasti meni marjat. .
- Jos käki kukkui ennen Valpuria (Vappu) niin tulee halla ja katovuosi!
- Kustaan päivänä (6.6) pernat pitää istuttaa! Oli ennen yleinen perunan istutus päivä.
- ”Se mitä ennen juhannusta sataa, sataa laariin!” Näin sanottiin ja sillä tarkoitettiin kevät sateita joita tarvittiin viljan itämiseen ja kasvamisee. Juhannuksen jälkeiset sateet haittasivat heinän korjuuta ja helposti silloiset viljat menivät sateessa lakoon. Jussin päivä oli 24.6 ennen.
- ”Kun tuomi kukkii niin lahna kutee! ” Usein oli merkki tuomi jonka kukintaa seurattiin ja tähän perustui itseasiassa sään ja ennen kaikkea veden yleiseen lämpenemiseen josta kutu oli riippuvainen.
- Jos Juhannusyönä on tyven tulee hyvä puolukkavuosi!
- ”Jaakko heittää kylmän kiven veteen!” sanottiin ja tällä tarkoitettiin että Jaakon päivästä (25.7.) alkavat vedet viilentyä ja yöt samoin.
- ”Musta pilvi akat pelottaa ,mutta harmaa pilvi sataa!”
- ” Jos näkee valkian hevosen ja kuun yhtä aikaa saa toivoa!”
- Hyvä kello kauas kuuluu, paha kello kauemmas! Tällä tarkoitettiin sitä että hyvät asiat leviävät kauas mutta jos jostain kerrotaa pahaa se leviää vielä kauemmas.
- ”Ei kukko käskien laula!” Tällä tarkoitettiin jollei ole itsellä halua tehdä jotain ei se käskemälläkään onnistu.
- ”Syysjää roikaa tai poraa ja kestää, mutta kevätjää pettää!”
- ”Simo siltoja tekee!” Mikä tarkoitti 28.10 alkavan vesien jäätymisen kantaviksi silloiksi alkavan aikaisintaan niihin aikoihin.
- ”Simona siika kutee” millä tarkoitettiin pikkusiian kutuaikaa Merikarvialla.(Simon päivä 28.10.)
 - ” Liisan liukkaat ja Kaisan kaljamat!” Liisan päivä on 19.11 ja Kaisan 25.11 eli tämä sanonta kertoi koska syksyisin alkavat liukastelut ja koska jäätyy ”kaljamalle” tiet ja pihat..
 - ”Antti aisoilla ajaa” todettiin Antin päivästä (30.11) jolloin alkoivat rekikelit vanhaan aikaan. Aika tarkkaan nämäkin pitävät normaali vuonna paikkansa.
- ”Pohjatuuli menee yöks akkansa viereen maata!” Tällä tarkoitettiin pohjatuulen tyyntyvän yöksi.
- ”Onni yksillä, kesä kaikilla!”
- ”Hyvin suunniteltu on puoliksi tehty”.
- ”Joka syyttä suuttuu, se lahjatta leppyy”.

- ”Ken vitsaa säästää, se lastaan vihaa”.
- ”Joka kuritta kasvaa, se kunniatta kuolee”.
- ”Ei se ole tyhmä joka käskee. Se on tyhmä joka hulluja tekee”.
- ”Illan virkku ,aamun torkku! Se tapa talon hävittää!”
- ” Parempi pyy pivossa, kuin kymmenen oksalla” tarkoitti että varmaa oli kun oli saalis kädessä tai paremminkin kourassa.
- ”Lampaan pää ja lahnan pää, hauen pää ja halon pää!” oli rinnastus millä kuvattiin hyvin eroa.
- ”Ei syämisestä kauaa oo paha olo!”
- ”Syöminen on silloin syytä lopettaa, kun ruoka vielä maistuu!”
- ”Ei kuormasta saa syödä!” tällä tarkoitettiin esimerkiksi kun marjoja poimittiin niin kopasta ei saanut suuhunsa pistää!
- ”Ei se ota, - jos ei annakkaan!” sanottiin kun joku oli helppo tehdä vaikka ei tulos olisikaan varma.
- ”Hyvin suunniteltu on puoliksi tehty!” todettiin kun suunniteltiin hommia etukäteen.
 - ”Niin metsä vastaa, kuin sinne huutaa!” Tätä sovellettiin niin että kun joku teki jotain sai odottaa muilta vastaavaa. Tarkoitettiin myös kaikua.
 - ”Mee puu veittellä kultaa vuolemaan!” Todettiin kun joku heitti hullun idean.
- ”Ei niin paljoo pahaa, ettei jotain hyvääkin!”
- ” Pata kattilaa soimaa, musta kylki kummallakin!” Saatettiin todeta kun joku moitti toista vaikkei ollut itselläkään ”aivan puhtaita jauhoja pussissaan”! Eli itsekin oli syyllistynyt samaan mistä nyt moitti toista.
- ”Ken vaivojansa valittaa on vaivojensa vanki” Isoisäni totuuksia.
- ”Nyt rupes Lyyti kirjoittamaan, sano entinen mies kun heilaltaan kirjeen sai!.
- ”Oksasta havupuu halkeaa, lehtipuu oksain välistä!” Klapin hakkaajalle kullan arvoinen tieto vieläkin.
- ”Ei maistu hongalle ,eikä haavalle!” Tätä käytettiin kun arvosteltiin jotain syötävää ja tämän oletan olevan peräisin ”pettu ajalta” jolloin vertaus ”hongalle” koskisi nimen omaan petun valmistusta jonka raaka-ainehan oli mänty eli honka.(Nila eli kuoren alla oleva kerros)
- Metsässä käytettiin vanhaa tietoa hyväksi ilman suuntaa määrittäessä: Havupuussa oksat on pohjosen puolella lyhempiä ja harvemmassa kuin etelän puolella.
- Metson soitimesta Viertolan Julle sanoi että se alkaa huhtikuun alkupuolella ja kestää neljä viikkoa loppuen kun pihlajan lehdet on metson jalan kokoisia.
- ”Ammattimies saa aina hanttihommia, mutta hanttimies harvemmin ammattitöitä!” Totta vieläkin.
- ”Työ tekijäänsä neuvo!” Pitää myös joskus paikkansa.
 - ”Siitä se paranee, mistä tulikin!” Sano isäntä rengille joka valitti selkä kipuaan!
 - ”Verta tulee kuin härjän kurkusta” totesi isoisäni kun sain haavan käteeni.
- ”Lorvikatari” todettiin kun pinnaushenkeä esiintyi ja oltiin ”kipeitä” ettei tarvinnut mennä kouluun!
- ”Vanhassa vara parempi!” Todettiin kun uutta ei hankittukaan.
 - ”Ei vara venettä kaada!” Tällä tarkoitettiin sitä että aina on syytä varautua kun johonkin valmistautuu.
 - ”Rehellisyys maan perii”!
- ”Tehdään kuin Iisakin kirkkoa!” totesi isoisäni kun joku homma kesti.Iisakin kirkkoa oli Venäjällä kuulemma rakennettu kauan, siitä vertaus.

- ”Loistaa kuin Naantalin aurinko!” Isoisäni kertoi sanonnan alkuperästä sen juontuvan siitä kun Naantalin kaupunkiin oli ennen ”Tulli portti” minkä yläpuolella oli puinen aurinko joka oli keltaiseksi maalattu eliloisti yhtähyvin sateellakin! Tullia perittiin ennen kaupunkien porteilla.
 - ”Menee niitä valtamerilaivojakin!” totesi isoisäni kun jotain pienempää vahinoa sattui.
 - ”Kahden kauppa ja kolmannen korvapuusti!” sanottiin kun joku kolmas puuttui toisten sopimuksiin tai tekoihin.
 - ”Hellurei ja hellät tunteet! Sopi myös paikkaansa.
 - ”Heilluu niinku vaivasen onni, tikun päässä” Tällä tarkoitettiin hyvin heikkoa oloa.
 - ”Roikkuu kuin jätjän räkä piikkilanka-aidassa” Tällä tarkoitettiin vetelää ihmistä.
 - ”Se on yhteistä niinku uskovaisten tavarat” saatettiin todeta.
 - ”Raskas kuin synti!” todettiin joskus.
 - ”Suo siellä, ja vetelä täällä” sanottiin kun kaikki oli hullusti.
 - ”Ollaan ku herran kukkarossa” Millä tarkoitettiin että oli rauhallinen hyvä oleskelupaikka. On kyllä olemassa oikeinpaikkakin nimeltään ”Herrankukkaro”.
 - ”Ei kannata lähtee herrojen kanssa kalaan!” totesi joku kalastaja huonoa saalistaan oltuaan herrojen kanssa kalassa..
 - ”On kuin rytökärpän pesä!” sanottiin oikein sekaisesta huushollista. Kärpän pesä on epäsiisti!
 - Onko tietoo? Kysyttiin kun haettiin esimerkiksi ”pimeetä” pulloa!
 - ”Sanottiin että ”lapslykky” (lapsi onni) menee jos vieras ei kerkiä istumaan taloon poiketessaan.
 - ”Ympäri käydään niin yhteen tullaan!”
 - ”Vattua se on vattumatokin!” totesi entinen marjojen perkaaja kun toinen moitti peratuissa marjoissa olevan matoja.
 - ”Ei mukulana tiedä, kuinka isona on hauskaa!” sanoi kerran eräs pöhnäinen meille mukuloille.
- Mustalaisista eli Romaaneista oli silloin useitakin toteamuksia jotka lienevät tosiperäisiä. Silloin viisikymmenluvulla oli tavanomaista että he kulkivat talvisin hevosella reellä, kesäisin rattailla ympäri kyllä. He liikkuiivat useamman henkilön joukossa, taisi jokainen olla sukua keskenään koska porukka oli keskenään sopuisaa. He hakivat ja saivatkin yösijaa kulkiessaan. Joskus tuli riitakin. Eräs muistiini jäänyt toteamus: ”Hai isäntä milläs löit, kun tuli tuhat haavaa?” kysyi mustalainen kun isäntä oli käsisahalla sivaltanut. Toinen samasta asiasta : ”Konepuukko !” sanoi mustalainen kun isäntä sahalla löi.
- Näiden todenperäisyyttä en tiedä mutta tällaisia puhuttiin.

Kerran oli erääseen taloon tullut uusi miniä. Häntä harmitti kun isäntä aina aamuisin jakoi työt rengille arvonsa mukaisesti isännän valtaa käyttäen. Miniä seurasi muutaman aamun tätä rituaalia ja päätti hänkin tehdä piioille saman työnjaon, emäntä kun nyt oli.

Rengit häipyivät tuvasta ja miniä komensi piiat riviin eteensä ja antoi ensimmäisen oman komennon: ”Tänään astutetaan kaikki lehmät !”. Tässä opetus oli siinä että pitää tietää ja osata asiansa ennen kuin voi muita kommentaa.

Arvoituksia kyseltiin ja keksittiin aina tilanteen mukaan. Ajanvietettä ne olivat siinä kuin tänään on television katsominen.

- ”Mikä se on :Läpi näkee mutta lämpimän pitää?” Ikkunalasihan se!
- ”Kymmenen teertä istui koivussa kun mies ampui niistä yhden. Montako jäi jäljelle?” yksi tietysti ,ne muut lensivät tiehensä.

- ”Hakee,hakee eikä soisi löytävänsä!” mikä se on? No verkon paikkaaja tietysti.
- ”Kun metsään menee niin kotiin katsoo ja kun kotiin tulee niin metsään katsoo?” Mikä se on? No kirves miehen olalla ja sen ”silmä” on se katsoja.
- ”Tien oikealla puolella kasvoi viisi koivua ja vasemmalla puolella kuusi. Montako puuta yhteensä.? ” No kuusi, viisi koivua ja kuusi!
- Sananlaskuja eli sanontoja oli siihen aikaan paljon käytössä. Vanhat ihmiset osasivat melkein joka asiaan jonkun sanonnan. Sanonnat olivat nasevia ja yleensä sisälsivät aina jonkun opetuksen. Ne säilyivät ja muuntuivat puhekielessä kun niitä kertomalla levitettiin. Vanhoilla ihmisillä oli ehtymätön varasto sanontoja, sananlaskuja ja arvoituksia. He myös muokkasivat niitä eri tilanteisiin sopiviksi.

43.JOULUMUISTOJA JA VÄHÄN MUITAKIN.

Ensimmäinen joulumuistoni on Aurasta ehkä vuodelta 1945. Muistan kuinka isä sai ostettua ”mustasta pörssistä” sian kinkun. Se oli sitkeä kuin mikä eikä sitä saanut leikattua. Eikä syötyä! Se maistui pahalta. Ihan niin kuin pissalta! Se oli vanhasta karjusta otettu kinkku! Isä oli kiukkuinen kun kinkku jouduttiin heittämään pois. Valitus mahdollisuutta ei ollut koska isä oli ostanut sen kansanhuollon ulkopuolelta joltain ohikulkijalta eli ”mustasta pörssistä” mistä ei olisi saanut ostaa eikä olisi saanut myydäkään. Molemmat olivat rikoksia! Salakauppa eli ”musta pörssi” toimi yleisesti sellaisien tavaroiden ja tarvikkeiden myynti paikkana mistä oli kova pula. Varsinaista myymälää ei ollut vaikka kyllä kauppiaat joskus tutuilleen myivät jotain ”tiskin altakin”. ”Mustapörssi” oli lähinnä ohimennen tullut tilaisuus jossa joku tuntematon myi kiellettyä ”kortti tavaraa” ilman korttia. Hinta tietysti oli kalliimpaa kuin kaupassa. Ehkä joku oli kasvattanut vaikka sian salaa ja myi sen myös salaa jolloin ei luovutusvelvollisuudesta välitetty.

Toinen lapsuus muistoni joulusta on kun saimme Turun mummolassa vietetyssä joulussa lahjoiksi puusta tehdyt pienet jakkarat. Tai paremminkin muut lapset saivat, minä isoimpana jäin ilman. Siellä ei ollut enempää palleja ja mummini osti kaikki mitä oli ollut. Yksi jäi puuttumaan! Elna-mummi, isäni äiti, huomasi apean mielialani ja sanoi että ”kärpässieni” palli olisi niin kuin minun! Ne oli ostettu vankilasta, Kakolasta. Siellä puutöitä tekivät vangit ja linnan myymälästä oli mummi saanut ostaa palleja. Pallit olivat vihreäksi maalattuja ihan samanlaisia. Kun tuli aika lähteä kotiin niin isäni veljen, Paavon perhe lähti ensimmäisenä. Silloin mummi sanoi että jokainen huolehtii omasta pallistaan ettei mene sekaisin! Minä vanhempana neuvoin Pirkkoa ja Jormaa istumaan omalla pallillaan! Minua kiusoiteltiin kauan: ”Istu pallille ettei kukaan vie!”

Se oli viimeinen joulu jolloin olimme Isäni suku, kaikki koolla: Elna- mummi, Rosa ja poikien Robertin, Paavon ja Hermannin perheet yhteisessä Joulussa Turussa. Ilmeisesti 1947.

JOULUMUISTOJA MERIKARVIALTA.

”Joulu juhlista jaloim” tiesi vanha sanonta. Korostaen näin perinteistä joulua ja joulun viettoa.

Jouluun liittyen suurin osa lahjoista oli itse tehtyjä. Arvostan vieläkin itse tehtyjä lahjoja. Muistan aina kuinka äitini kutoi salaa meiltä lapsilta, sukkia, lapasia ym. joululahjaksi. Muistan myös kuinka monet kerrat sain vain yhden sukan lahjapakettissa sekä äitini selvityksen ”Olet jo iso poika, kudon toisen kun kerkiän. Äidin kutomat sukat lämmittivät muutakin kuin jalkoja.

Kotona tehtiin ruuat joita suorastaan kerättiin joulua varten. Säästettiin olisi ehkä parempi sana sillä ennen joulua syötiin vaatimattomasti että jouluna olisi pöytä koreana. Laatikot ja muut hyvät tehtiin itse koska kaupassa ei edes myyty valmiita laatioita kuten nyt. Rosolliin kuten meillä ”salaattia” kutsuttiin kuului keitetyn ja paloittelun punajuuren, porkkanan, perunan ja sipulin höysteeksi suolakurkku ja suolasilli nekin pieneksi paloiteltuna. Jouluna syötiin ohrapuuroa silloin kun riisiä ei saanut. Sitten kun riisiä ja sekahedelmiä tuli kauppaan tehtiin kunnon riisipuuro ja siihen ”väskynäsoppa” eli sekahedelmäsoppa. Toinen jälkiruoka oli ”Luumukräämi” eli luumusoppa johon myös kuului ”kräämi” eli kermavaahto päälle.

”Köyhiä ritareita” eli pullasta leikattuun, maitoon kastettuun, paistettuun siivuun laitettiin päälle hilloa ja kermavaahtoa. Se oli ”Köyhä ritari”. Äitini teki yhtä hyviä myös ”ranskanpullasta” eli ranskanleivästä jota silloin oli useammin kuin oikeaa pullaa. Jälkiruokana käytetty makupala jonka tekemiseen kelpasi kuivakin pulla. Oikeastaan tämä liittyi paremminkin arkiruokiin.

Jouluna syötiin sitten niin että oli ahky olo. Silloin sai syödä myös yöllä kun vaan teki itse voileipää kylmäkaapista! Kukin teki voileipää mielihalunsa mukaan mutta oli toki oikein ruokaa ruokaaikana.

Lipeäkala liittyy myös vanhempiin joulumuistoihini. Tai paremminkin haju! Siinä on kala josta en ole koskaan pitänyt. Olen ehkä ennakkoluuloinen, myönnän, mutta syynä on silloin sodan loputtua saamani makumuisto huonosti valmistetusta lipeäkalasta jossa maistui ”lipeä”! Isäni mieliruokaa ”Lipeäkala” oli ja Äitini mielestä se kuului jouluun. Silli, oikein rasvasilli perattuna kuului myös jouluna pöytään.

Eräänä jouluna jo Merikarvialla ollessamme (1948?) meillä ei ollut joulukinkkua. Ei oltu saatu ostettua mistään. Isäni oli Jokisivuilta sulasta ampunut kaksi isoa heinäsorsaa jotka äitini paistoi. Oli hyvinkin kinkun arvoinen sillä sorsat olivat suuria ja lihavia. Sorsat olivat käyneet syömässä kuroja seipäiltä mitkä olivat jääneet syystulvan jälkeen märkinä Huhtisen Yrjöltä korjaamatta. Isä oli seurannut niitä sorsia jo kauemmin siellä sulassa ja sai ne ammuttua kun ne tulivat molemmat kauraseipäälle yhtäikaa syömään.

Jouluna, silloin ennen, oli aina elävät kynttilät kuusessa ja ruokapöydässä. Yksinkertaisesti sähkökynttilöitä oli harvalla eikä uusia saanut kaupastakaan ostettua sodan ollessa vielä tuoreessa muistissa! Tähti oli joko oljista itse tehty tai sitten hopealangasta ”stanioli paperista” valmistettu usein ”kaupan” tekemä. Lippurivit eri maiden lipuista ja niiden vastapainona kunniapaikalla suomen sinivalkeat pienoisliput omana nauhanaan. Oli hopea lametta (stanioli paperista) tai valkeaa pumpulua oksilla ja sokeri karamelleja kirkkaissa erivärisissä käärepapereissaan. Ne olivat puhdasta sokeria joka oli puristettu levyksi. Niistä tosin osa hävisi salaperäisesti ja osassa olikin tarkemmin tutkittaessa puupala tai pahvinpala sisällä. Kakarat olivat olleet asialla! Kuuset olivat aitoja luonnon kuusia. Harvalla oli ns. vesi jalka missä kuusi pysyi pidempään vihreänä. Kuusi ”korjattiin” viimeistään loppiaisen jälkeen ulos.

Olkihimmeli oli omatekoinen koriste katosta riippumassa kuten pöydällä koristeena olleet olkipuikitkin. Kukin teki oman mallisensa. Meillä oli sellainen moninkertainen missä oli aina neliö toisensa sisässä. Äitini opetti sen teon minulle ja paljon niitä tuli eri malleja tehtyä. Isoimmat tein järvi-ruon oljista, pienempiä rukiin oljista. Tehtiin oljesta sellaisia pöydän koristeita kuin ”olkipukki” jossa oli punaisella langalla sidottu oljet yhteen niin että se oli eläimen näköinen. Kuuseen tehtiin myös oljesta tähtiä jotka ripustettiin oksiin ja yksi iso jonka paikka oli latvassa. Tuohesta tehtiin myös koriste ruusukkeita. Sähkökynttilöitä oli harvalla kuusessa. Niiden valoa pidettiin kylmänä, joulun valo piti olla elävää ja aitoa!

Joulukortteja ostettiin ja läheteltiin sukulaisille ja tutuille. Silloin tämmöisellä tervehdyksellä oli enemmän merkitystä kuin nykyisin. Kortit ja postimaksu olivat sen verran kalliita ettei niitä jokaisel-

le lähetetty vaan harvoille ja valituille! Toisaalta ei ollut kaikilla puhelimiakaan eikä muita keinoja yhteyden pitoon kuin posti.

Jouluaatto alkoi aina joulurauhan julistuksen kuuntelemisella radiosta. Se julistettiin Turusta. Kun joulurauha oli julistettu me kakaratkaan emme saaneet enää mennä naapureihin ennen kuin vasta Tapanina. Kirkossa käytiin ja perheen mukana käytiin joulupäivällinen syömässä ja joulukahvit juomassa lähimmissä naapureissa pyhäpukeissa. Meillä oli viisikymmenluvun alusta perinne jossa kiersi vuorotellen perheissä ringi. Eli Ojalassa, Kouhilla, Häyrisellä ja Hallikaisella (myöhemmin Tiitisellä) sekä meillä oli yhteinen joulupäivän vietto jossa vuoroteltiin niin että kokoonnuttiin ensin yhden luo kirkkokahville, seuraavaksi mentiin syömään ja sitten poikettiin iltapäivä kahville eri paikkoihin ja vuorottelu kiersi niin että jokainen tiesi vuorovuosin olevansa tarjoajana. Tämä toimi vielä kuusikymmenluvun alussa.

Muistamiini ensimmäisiin jouluihin liittyy myös F. E. Sillanpään radiossa lukema joulupakina. Lasten oli oltava hiljaa kun ”Taata” puhui! Isäni halusi ehdottomasti kuunnella Taatan pakinan. Se oli traditio mikä oli kai alkanut jo sodan aikana rintamalla miesten kuunnellella radiosta Taatan pakinan ja se säilyi pitkään. Itse asiassa niin kauan kuin F. E. Sillanpää pakinoi ja oli niitä varmaan uusintoinakin!

ÄITIENPÄIVÄ JA ISÄNPÄIVÄ.

Perinteistä Äitienpäivää vietettiin lapsuudessani ja sitä juhlistettiin hankkimalla äidille kukka . Se oli ruukkukukka, tavallisimmin ruukkuruusu mutta myös hortenssiaa käytettiin sekä ruukku syklaamia. Äitini tykkäsi ruususta ja hän sen myös sai. Hänestä hortenssia oli ”vanhanpiian kukka” eikä hän siitä pitänyt. Äitienpäivänä ollessani pieni me isän kanssa keitimme pannukahvit ja laitoimme pöytään äidin leipomaa kakkua ja pullaa. Äiti herätettiin meillä lasten laululla. Päivä oli tärkeä niin äideille kuin lapsillekin sillä silloin annettiin äidille myös lahjoja. Isä osti jotain kaupasta mutta me lapset teimme itse jotain pientä lahjaksi.

Isänpäivä tuli muotiin kai 1949 Suomessa (kuten muuallakin pohjoismaissa) ja ei oikein saanut sille kuuluvaa juhlapäivän paikkaa kuten Äitienpäivä. Se oli vähän niin kuin väkisin tehty kaupallinen juhlapäivä. Isänpäivä tuli virallisemmaksi vasta 1970 ja liputuspäiväksi 1987 ja sai näin paikkansa. Mallia otettiin yhdysvalloista. Mielestäni sitä ei vielä kukaan voi Äitienpäivään rinnastaa.

PÄÄSIÄINEN.

Pääsiäisenä oli aina määmiä joka tehtiin kotona. Äitini paistoi ensin alkuun määmin oikein tuohisissa ropeissa joissa oli voipaperi ettei rove tahriintunut. Määmi oli tosi hyvää hienonsokerin ja kerman höystämänä. Usein kermää jouduttiin jatkamaan eli ”lantraamaan” tai ” planttaamaan” maidolla mutta hyvää sekin oli. Sitten tulivat pahviset ropeet ja määmiä sai ostaa kaupasta muttei se niin hyvää ollut kuin äidin tekemä tuohiropeessa! Pääsiäiseen kuuluivat myös keitetyt kananmunat joita koristeltiin vesivärein maalaamalla tai sipulin kuorivedellä ruskeaksi värjättyinä. Pääsiäisenä lähetettiin muutama korttikin kaukaisemmille tuttaville ja sukulaisille.

JUHANNUS.

Juhannus tuo keskikesän juhla oli ennen aina 24.6 Jussin päivänä kunnes kait 1955 tai niillä vaiheilla se muutettiin lähimpään viikonloppuun ettei tullut enää ylimääräistä pyhää! Vanhat ihmiset puhuivat lapsuudessani juhannuksesta ”Mittumaarina”. Vanha sanonta:” Se mitä sataa ennen juhannusta, sataa suoraa laariin!” pitää vieläkin paikkansa. Muistoissani viisikymmenluvulla ei kokkoa Ylikylässä poltetu vaan sen näki Nuortenniemessä seurakunnan kesäpaikassa vasta kun se valmistui. Koivuja tuotiin joka oven pieliin ja niitä varten iskettiin rautakangella reikä maahan. Koivut olivat 2-3 metrisiä ja täydessä lehdessä. Se toi Juhannuksen siihen aikaan! Merellä juhlistettiin silloin

juhannusta soutuveneissäkin nostamalla niihin pystyyn koivu mikä toimi purjeena jolla myötätuuli voitiin hyödyntää.

44. SÄNGYT, PÖYDÄT JA KEHITYS.

Viisikymmenluvulla, hetekoista ,noista maan mainioista nukkuma välineistä luovuttiin, ne eivät paljoa tilaa vieneet. Niitä sai kaksi tavallaan sisäkkäin. Hetekassa oli jousitettu ”resooripohja” joka narisi kun siinä käänteli. Niissä oli monet hyvät unet nukuttu. Hetekka soveltui hyvin silloisiin oloihin. Aikana jolloin lattia tilasta oli asunnoissa pula. Lattialla oli myös talvisin kylmä nukkua. Asunnot olivat pieniä siihen aikaan. Hetekka oli kaksikerroksisena kätevä. Päivisin oli käytössä yksi leveys mutta yöksi vedettiin sen ”sisältä” toinen yhtä leveä osa joka nostettiin samaan korkeuteen perusosan kanssa jolloin oli pari sänky käytössä mihin mahtui kaksi aikuista ja usein pari lastakin vielä. Näissä hetekoissa oli myös sellainen malli jossa oli suora pohja ja näitä voi laittaa kaksi samanlaista päällekkäin eli kerrossängyksi. Usein kaikki nukkuivat samassa huoneessa näin oli lämpimämpää talvella ja kesällä oli aitat ja luhdit joissa nukuttiin.

”Seslonki” oli sellainen sänky jossa oli jousipohja tehtynä ”vietereistä” oikein ja jossa oli puukehikko.

”Ulosvedettävä” tai ”ulsvedettävä” niin kuin merikarvialainen sanoi oli puusänky. Siinä oli osat sovitettu sisäkkäin joten vetämällä ” päästä vedettävä” aukeni kun nukkumaan mentiin ja oli niitä ”sivusta vedettäviäkin” joita sai taas levennettyä tarpeen mukaan. Sängyn osalta on todettava ettei useinkaan ollut lattiatilaa asunnoissa ylimääräistä ja kun sängyn sai koottua kokoon jäi päivisin lattiatilaa muuhun käyttöön.

Oli myös pukkisängyt. Se oli tilaa viemätön. Päiväksi koottiin sänkyvaatteet kaappiin ja pukkisängyn pukit menivät päällekkäin pieneen tilaan. Pukkien varassa ollut kahdella pyöreällä ”aisalla” makuualustaksi tehty vaate joka usein oli säkkikankaasta ommeltu, voitiin rullata ja nostaa huoneen nurkkaan pystyyn. Nämä olivat tilaa säästävinä yleisesti käytössä. Ilmeisesti tämä ”pukkisänky” oli peräisin myös armeijasta sillä ns. kenttäsänky on samanlainen. Sodan käyneet miehet olivat niitä nähneet paljonkin vaikka se taisi ollakin upseerien käytössä sillä rivimies ei ylimääräistä kantamista tarvinnut. Kotona tehtiin kaksi nelijalkaista pukkia joissa oli päissä kolot aisoja varten ja kaksi aisapuuta jotka mitoitettiin nukkujan mukaan ja siinä kangas johon reunoihin oli ommeltu kujeita ”aisoja” varten. Kaupasta ostetuissa oli rautakoukut aisoja varten ja kankaana paksua lakanakangasta. Niissä pukeissa oli joskus saranoituna kaksi jalkaa niin että ne sai ihan levyksi jolloin veivät vähemmän tilaa. Jalkaparit olivat narulla sidottavissa alapäästä sopivan leveälle että pysyivät hyvin. Yleisin malli taisi olla vapaasti seisova pukki.

Toinen tilaa säästävä sänkymalli oli kerrossänky. Hetekoistakin sai myös kerrossängyn. Niitäkin oli kasarmeissa nähty. Käsistään kätevä teki laudasta vastaavan, tämäkin oli helppo rakentaa. Siinä oli kaksi sänkyä päällekkäin. Usein yläosaan pääsi omia tikkaita myöden jotka olivat kiinteästi sängyn laidassa kiinni. Näitä näkee vieläkin matkailijoille tarkoitetuissa mökeissä. Ne ovat käteviä. Keskellä korpea, Tuntisan maisemissa on suuri tukkimiehille rakennettu majapaikka 1960 suuren nokisavotan aikoihin, Siellä oli silloin Suomen suurin metsäpalo missä meni lähes 20000 ha metsää. Suoltijoen pirtti, missä kerrossängyt ovat olleet käytössä silloin kuusikymmenluvulla kun sielläkin oli miehiä parisataa sängyistä päätellen. Ovat vieläkin osa käytössä kun siellä järjestetään jotain Sallan kunnan ja seurakunnan leirejä. Se on iso kokonaisuus ja näkemisen arvoinen paikka vielä 2003 kun siellä kävin.

Eräs pakon sanelema nukkumisen muoto oli ”siskonpeti”. Tällöin koottiin ensin huonekalut reunoille kasaan ja levitettiin lattialle patjoja vieri viereen ja niiden päällä nukuttiin kuin sängyssä ikään. Siskonpeti oli hyvä hätävara kun tuli yllättäen yövieraita. Monessa lapsirikkaassa perheessä tämä nukkumisen muoto oli jatkuvassa käytössä kun sänkyjä ei mahtunut tarpeeksi. Patjat ja peitot korjattiin päiväksi komeroihin tai sänkyihin. Sängyssä voi hyvin olla useampi patja päiväpeiton alla. Patjoista ei silloin puhuttu, polsteri oli nimitys mitä silloin käytettiin tai matrassi. Polsterit olivat usein täytetty sävin (kaisla) kukinnoilla joissa oli siemenet. Sellainen polsteri oli liukas ja täyte liikkui. Se olikin syytä aina nukkumaan mentäessä käsitellä niin että siinä pystyi nukkumaan. Oli tasatava ja tehtävä vähän kuoppaa pesäksi niin hyvin sujui. Polsterien täytteenä käytettiin olkia ja heiniä myöskin. Olki oli yleisin. Oljet kestivät huonosti ja ne oli vaihdettava mutta sävin kukinnot kestivät vuosia. Sävin varsista tehtiin seinävaatteita ja korejakin niistä punottiin.

Silloin ei laskettu huoneiden kuutiomääriä ihmisten tarpeisiin sopivaksi. Ei ollut normeja paljonko ihminen vaatii ilmaa elääkseen! Silloin oli lämpö tarpeen ja usein lasten kasvaessa näihin tilapäisratkaisuihin jouduttiin. Hengissä pysyttiin ja yhteishenki lisääntyi!

Tuli uusi aika. Tuli ihmisten asumiseen normit montako sai minkäkin kokoisessa huoneessa nukkua. Hetekoista ja kerrossängyistä luovuttiin, ne hävitettiin. Tilalle tulivat erilaiset laverit joita oli ulosvedettäviäkin malleja. Seuraavina tulivat muotiin kai vesisängyt ja muut.

Silloin oli tavallista että talon tuvassa oli siihen tupaan tehty tuvan pöytä ja siihen kuuluivat myös penkit. Tupaa sanottiin myös pirtiksi ja siitä lienee nimitys pirttikalustoksi. Pirttikalustoksi miellän paremmin sellaisen 1,5-2 metriä pitkän siroasti tehdyn kaluston. Tuvan pöytä kun oli usein 2-3 metriä pitkä ja se oli leveästä plankusta tehty. Plankut olivat vanhimmissa pöydissä kiilaamalla tiivistetyt yhteen alapuolelta poikkituin. Penkit olivat vastaavasti yksilevyisistä plankuista tehtyt. Tuvassa oli myös ikkunoiden alla tupaa kiertävät penkit joissa oli leveyttä noin 50 cm joten niitä käytettiin myös nukkumiseen. Kaapit olivat siihen aikaan itse tehtyjä, ns. ”renginkaa pit” olivat yleisiä ja samoin korkeat vaatekaapit. Kamareissa oli myös pesukaappeja ”kommuuteja” missä nousi yläosasta päällinen reunoineen ylös, jolloin paljastui pesuvati ja saippuateline. Kaapin alaosassa säilytettiin noin 5 litran emaljoitua pelti kannua millä voi hakea vettä tuvasta pesua varten. ”Pesufati” ja kannu olivat hienoissa ”huusholleissa” posliinista, oikein Arabian tekemiä. Peili ja pyyheliina olivat ”kommuutin” kohdalla seinässä. Piironki oli hyvin yleinen kamareissa ja usein ”klaffi piironki” oli tavallisissa taloissa käytössä. Siinä yläosassa oli vino päällinen jonka voi laskea alas. Levy oli alareunastaan saranoitu ja siinä oli piirongin molemmissa sivuissa kaapin sisällä pidettävät tuet. Kun tuet veti ulos ja laskee pöytälevyn niiden varaan olikin kirjoituspöytä valmis. Piirongeissa oli yleensä alaosassa kolme pitkää laatikkoa joissa säilytettiin hienoja alusvaatteita tms. ja kun ”klaffin” avasi niin sen takana oli pieniä laatikoita joissa säilytettiin yleensä koruja, kirjoitusvälineitä ym. Klaffi oli lukittava varmistaen näin sisällön yksityisyyden. Pienissä kamareissa oli tilaa vähän ja muistan kuinka oli sellaisia ”Klaffi” pöytiä. Eli pöydän jalat kääntyivät päällekkäin ja molemmilta sivuilta pudotettiin ”klaffit” alas jolloin pöytä vei ikkunan alla tilaa vain vähän ja toisaalta se kävi kukkalaudaksi koska leveyttä jäi vain noin 20 cm. Nämä pöydät joita muistan olivat pyöreitä avatuna, halkaisijaltaan ehkä 120 cm. Niiden suuri etu oli tilaa viemättömyys ja se että niitä voi avata ja käyttää myös puolipyöreinä kun jätti toisen ”klaffin” roikkumaan. Näitä pöytien jatko-osia oli myös suorakaiteen muotoisissa pöydissä. Meilläkin oli sellainen noin 150 cm pituinen pöytä olohuoneessa johon sai keskelle kaksikin lisä palaa jotka olivat kumpikin noin 50 sm leveitä. Nämä palat olivat piilossa pöydän keskellä pöytälevyn alla silloin kun niitä ei tarvittu. Sieltä ne oli mukava ottaa tarvittaessa. Pöytä halkesi keskeltä, vedettiin vain uritetut pöydän levyt erilleen, otettiin levyt ja laitettiin paikalleen ja painettiin tiiviiksi. Se oli puusepän taidon näyte, idea oli yksinkertainen ja toimi hyvin tehtynä loistavasti. Näin oli pöytä joka oli mitoitettu oman väen mukaan mutta suureni kun vieraita tuli. Kalastajien ”huusholleissa” oli myös yksi erikoispöytä mikä on jäänyt mieleeni. Se oli verkon paikkaukseen käytetty pöytä. Siinä oli kansi kaksinkertainen. Nostettiin kansi pois ja alem-

massa pöytäpinnassa oli reikä mistä pauloitettaessa voitiin pudottaa verkon liina alas jolloin pöydällä oli vain se paula mitä sidottiin. Näin verkko oli hyvin hallittavissa sisätiloissa. Tätä työtä tehtiin yleensä talviaikaan ja tämän pöydän paikka olikin ehkä siksi ikkunan edessä.

Alkoi voimakas rakentaminen. Talot suurenivat. Tilaa tarvittiin. Alkoi voimallinen talojen korjaus, huonekalujen uusiminen ja kuusikymmenluvulla autojen ja traktorien hankkiminen. Alettiin olla muotitietoisia. Rahaa saatiin metsästä, jos oli metsää mitä myydä. Näin merikarvialaisiin metsiinkin tuli aukkoja enemmän tai vähemmän. Hankkeet paranivat muutenkin ja palkkatyö yleistyi. Omavaraisuus esimerkiksi perunan ja juureksien osalta katosi. Helpompi oli ostaa, kuin itse viljellä. Ihmiset tulivat laiskoiksi. Kotitalouksilla alkoi liikkua raha ja ostamalla sai mitä vain.

Kodeista meni polttopuiksi monia näitä tänään arvostettuja ja arvokkaita puuseppien tekemiä perintö huonekaluja kun täytyi saada uutta ja muotia! Talonpoikaisantiikki väheni!

Tätä sanottiin kehitykseksi!

45. MYLLYRINNE – ISO MERIKARVIALAINEN.

Isäni oli mennyt asevelvolliseksi vapaaehtoisena seitsemäntoista vuotiaana.

Muistan isäni kertoneen hänellä olleen yksi merikarvialainen, 1929, asevelvollisuus kaveri Viipurissa. Hän oli Merikarvian ”suuri poika”, kirjaimellisesti, nimittäin Väinö Myllyrinne. Hänelle oli pituutta siunaantunut peräti 247 senttiä, jos oikein muistan! Oikea hongankolistaja! Isäni kertoman mukaan Väinölle ei varusvarastosta löytynyt sopivia varusteita vaan hänelle teetettiin vaatturilla varusta vasten sopivat armeijan vaatteet ja saappaat. Väinöstä kuulemma treenattiin nyrkkeilijääkin olihan hänen leukansa niin korkealla ettei sinne olisi kukaan ulottunut lyömään. Hänellä oli vain pallea heikko. Isä kertoi että siihen kun tuli lyönti olikin Väinön leuka alhaalla ja loppu käsillä. Ei tullut nyrkkeilijää Väinöstä mutta painijana hän oli hyvä.

Näin Myllyrinteen muutaman kerran Merikarvialla hänen käydessään tervehtimässä sisartaan Ainoa joka oli sairaanhoitajana sairaalassa. Kerran näin hänen tulevan Ojalan linja- autosta ulos ”Pankin

risteellä” ja oli se komiaa kun iso mies tuli ulos! Hänellä oli kai viisikymmenluvun puolivälin tienoilla oma pikkuautokin jossa ei ollut ollenkaan etupenkkiä sillä Väinön jala eivät muuten mahtuneet. Auto oli vähän omituisen näköinen kun kuljettaja istui takana. Hän herätti muutenkin huomiota tullessaan autosta pois. Siinä korostui auton pienuus ja miehen pituus. Viimeksi kohtasin Myllyrinteen Järvenpäässä kait 1960 luvun alussa. Hän asui siinä lähellä ”Peikkomaata” jossa kävimme lasten kanssa. Hänellä oli kanala jota lopetteli silloin. Hän oli silloin jo sairas ja liikkui vaikeasti. Hänellä oli vaikea nivelreuma. Hän oli vuosia kiertänyt sirkusten mukana ”maailman suurimpana miehenä” ja painijana kunnes vetäytyi Järvenpäähän sairaana miehenä. Hänen kotinsa oli lähellä silloista ”Peikkokahvilaa” siinä lähellä Einin taloa. Hän kuoli 1963 muistaakseni syöpään. Häntä tuli seurattua olihan hänkin Merikarvialainen !

46. MERIKARVIAN NÄHTÄVYYKSIÄ VIISIKYMMENLUVULLA.

Merikarvialla oli omat erikoiset nähtävyytensä niin kuin kaikilla maaseutu paikoilla. Kaunis saaristo, kalliot, pellot ja metsät sekä järvet, lammet, erikoiset puut ja siirtolohkareet. Tänäpäin niitä ei enää ole jäljellä, ainakaan kaikkia. Nähtävyyksiä, jos niitä voi niin kutsua oli koko kylän alueella. Seuraavassa eräitä mitä tuli mieleen.

46.B. VÄÄRÄ KOIVU.

Korpi Matilla kasvoi aikanaan Korpitien yli ”Väärä koivu”. Se tunnettiin paikkakunnan nähtävyytenä. Korpitiellä kuljettiin usein ja määriteltiin paikka joko ennen ”Väärää koivua” tai jälkeen.

Puu kasvoi yli tien muodostaen komean holvin mistä läpi hevosella ajettiin. Ensimmäiset muistikuvani, ihan viisikymmenluvun alusta, mukaan siinä olisi kasvanut kaksi koivua. Yksi kummallakin puolella tietä ja ne olivat latvoistaan kierretyt yhteen.

Aikaa myöden toinen rauduskoivuista kasvoi kaareksi yli tien. Toinen jäi pieneksi ja kuoli pois. Se vahvempi oli Korpi Matille mentäessä oikean puoleinen. Vaino kasvuasento aiheutti sen että koivun oksista jotka olivat rungon yläpuolella kasvoi ”uusia latvoja”. Ikään kuin uusia koivun runkoja joista vahvimmat olivat ehkä neljä - viisituumaisia rungosta lähdöstä mitattuna . Näin muistan kun sen viimeksi näin, ilmeisesti kuusikymmenluvun alussa.

Koivu oli hieno maamerkki ja kasvutavaltaan erikoinen. Tietä käyttivät isännät jotka ajoivat puutavaraa metsistään sen ajan ”kauramoottorilla” eli hevosella. Hevonen mahtui kulkemaan hyvin puun alta eikä koivusta ollut kenellekään haittaa.

Kehitys toi Merikarviallekin puutavara ajoon kuorma-autot ja traktorit. Muistan kuinka puuta kierrettiin, sen kohdalle tehtiin oikein ohitus tie niin että autoillakin pääsi. Autoihin tuli ensimmäiset tukkivinssit jotka edelsivät tämän päivän hiabbeja. Niissä oli suora tanko pystyssä mitä ei saanut kaadettua. Kerran kotona käydessäni isä kertoi että ”Väärä koivu” oli kaadettu. Kuka työn oli tehnyt? Ehkä joku joka ei halunnut enää sitä kiertää oli sen kaatanut.

Näin poistui yksi erikoinen maasto merkki joka tunnettiin koko kylällä. Olisi kyllä mahtunut olemaan!

Siihen aikaan kun ”Väärästä koivusta” tuli maamerkki hevonen oli ratkaiseva kuljetusten kannalta. Korpitiellä kuljettiin pääasiassa hevosella. Vääräkoivu on saanut nimensä uusiin karttoihin, niin tunnettu paikan nimenä se oli.

Vanhat pikkutiet kuten Korpitiekkin olivat sen varressa asuvien ja maata omistavien hoidossa. Tiet jaettiin osuuksiin tien käytön, kunkin omistaman maa-alan ja asumisen mukaan tasapuolisesti. Koko tien pituus ”lotitettiin” eli jaettiin osiin, näin saaduista yksiköistä ja arvottiin jokaiselle oma hoidettava osuus josta oli pidettävä huolta. Tiehen tulleet montut täytettiin ja ojat lapioidtiin auki. Useimmiten tien kunnossapito tehtiinkin juuri lapiolla. Joskus tarvitsi ajaa hiekkaa tielle, korjata rumpuja ja muuta vastaavaa. Tiehoitokunta joka oli vastuussa tarkisti tien kunnan pari kertaa vuodessa. Omakohtaisesti muistan meidän mökkitiemme, Brännäsviikin tien, jossa meilläkin oli oma osuutemme hoidettavana. Meillä oli tuuria kun kohdalle sattui soramaata tai oikeammin merikarvia-laisittain ”kovaa karia” mistä oli mukava heitellä tielle soraa tarvittaessa ja ojat pysyivät auki koska osuutemme oli rinteessä.

Tiet olivat yksityisteitä suurimmalta osalta jotka hoidettiin edellä kerrotusti. Sitten olivat kylätiet joita hoiti kylä tai oikeammin kunta. Seuraavaksi olivat valtionmaantiet joita hoiti TVH eli Tie- ja Vesirakennushallitus. Näillä teillä oli oikein kilometripylviätkin. Pääteillä pylväävät olivat kivistä hakattuja mutta pienemmillä teillä vain puisia tolppia missä oli laudan pala mihin oli kilometrit maalattu valkoiselle pohjalle mustin numeroin. Pori-Vaasa tie oli kivisin kilometripylväin merkitty ja joissa oli hakattuna kahteen suuntaan kilometriluku ja vielä tien numerokin.

”Kuivasilta” oli Ylikylään tullessa Tuorilasta siinä missä tie laskee alas ennen Korpitien haaraa. Paikka tunnetaan myös Värtviikin lettona joka ulottuu vieläkin tiehen asti. Tämä silta oli oikein kivisin tolpin ja reunaparruin varustettu vaikkei siinä mitään vettä virrannut, vain kovalla tulvalla saattoi jokivesi nousta siihen. Tässä kohtaa mihin silta rakennettiin ehkä 1949 - 1950 tie kiersi aiemmin noin satakunta metriä kauempaa, kovan maan reunaan, mutta nyt se oikaistiin. Lienee ollut niitä ensimmäisiä valtion ”Hätäaputyönä” rakennuttamia kohteita Merikarvialla niin kuin Holman siltakin.

”Savisilta” oli minun muistini mukaan taas se oikaisu mikä tiehen tehtiin viisikymmen luvun alussa Paloasemalta Kirjailijakodille. Se nimi oli jo vanhaa perua vaikka uusi tieosuus tulikin hiukan eri kohtaan. Se taisi olla pohjaltaan savea ja siihen nousi kevättulvalla vesi joesta ihan tiehen asti parhaimmillaan. Linja-autot kiersivät Porista tullessaan Jumpinmäen, Pappilan ja Savisillan kautta Orkulanmäelle ja Krookkaan mutta takaisin ne tulivat yleensä Pankilta suoraa Ojalaan.

Jossain runossa miehet marssivat ja siinä kerrottiin minkälaisia maantietä: ”Syys sontaista maantietä pitkin.” En muista nyt mistä runosta tämä on ote mutta kaipa se on jotain koulussa ulkoa luettua joka jäi mieleen. Se kuvaa silloin niin tavanomaista hevosen kakkaraista tietä!

47. NÄKIN KIVET.

Ne olivat kaksi isoa kiveä keskellä jokea Pappilan mutkassa. Tämä paikan nimenä viisikymmen luvulla tunnettu määrittely tarkoitti tiessä olevaa mutkaa ja joessa olevaa isoa pyörrettä, oikeastaan lammia, tulva aikana. Kesällä vähällä vedellä siinä oli hyvä uimapaikka koska virtaavavesi oli siihen syönyt syvänteen missä oli hiekkaa pohjalla.

Siinä missä joki jatkoi kahtena haarana silloin alas joen mutkasta olivat Näkin kivet! Ne olivat silloin tarkan paikan nimenä. Ojalan Heikin talon puolta meni pienempi juopa ja suurempi pää juopa meni siitä mistä nytkin. Kivet olivat näin keskelle jokea muodostuneen saaren yläpäässä. Joen kaivun yhteydessä ne säilyivät vielä silloin neljäkymmenluvun lopulla mutta viimeisessä joen muotoi-

lussa hävisivät niin Näkin kivet kuin Pappilan mutkakin joesta. Olisivat olleet molemmat säilyttämisen arvoisia!

Näkin kivet olivat kaksi isoa kiveä vierekkäin, niin kuin iso simpukan kuori avoimena, sarana ylös päin. Vaati vain vähän mielikuvitusta niin sen tajusi. Joessa piti silloin olla myös vettä sopivasti. Toiset puhuivat että ne olisivat saaneet nimensä saman nimisestä miehestä (Snäck?). Tiedä sitten.

Ne kivet näkyvät useissakin vanhoissa valokuvissa jopa 1900 luvun alusta. Silloin ne olivat vielä vapaina veden keskellä.

Näkki oli vanha veden haltija joka esiintyy suomalaisessa tarustossa. Lienee saanut nimensä näkin kenkäkin näkistä! Lapsia peloteltiin pienenä menemästä jokirantaan, muutoin näkki vie! Veden haltijoita olivat myös Veteinen ja Vellamo.

Näkinkengistä puhuttiin kun löydettiin simpukan tai raakun kuori joesta. Tai oikeastaan puhuttiin ”maskaaleista” ja isot raakun kuoret olivat ”helmimaskaaleja”. Raakun kuoret olivat isoja n. 15 cm pituisia ja mustapintaisia. Muistan nähneeni näitä kasoissa, siis pelkkiä kuoria, jokivarressa useamman massakin kohdassa. Yksi kasa oli Itäkylän lammin rannalla siinä puolessavälissä Itäkylän puolella. Ne oli varmaan nostettu siitä lammin alueelta.

Aikoinaan Merikarvian joki kasvoi tälläkin osuudella tätä erikoisuutta nimittäin raakkua, jokisimpukkaa, josta löytyi helmiäkin joita vielä kolmekymmenluvulla kerrotaan joesta saadun. Helmisimpukkaa pyydettiin 1700-1800 luvulla oikein tienaus mielessä. Vielä 1930-1940 luvuillakin helmiä etsittiin. Onneksi se on tänään jo rauhoitettu (1955) ja kannat ovat alkaneet palautua. Joessa eli myös tavallista simpukkaa eli pientä järvisimpukkaa jonka kuori oli vihertävämpi ja se ei kasvanut yhtä isoksi (noin 70 – 80 mm korkeintaan). Vielä viisikymmenluvun alussa oli jokirapuakin, rutto tuhosi kannan pian. Rutto taisi levitä muualta muuttaneiden pyyntivälineistä.

Joki on muuttunut, nykyisin ei mutkaa ole, on vain kaarre. Pappilan mutka tarkoitti aluetta ohi Paloaseman vielä viitisenkymmentä metriä eli tiehen asti joka menee Kirjailijakodille. Tulvan aikaan oli nykyisen ”Korsun” kohdalla pari metriä vettä. Joen mutka on täytetty siltä osin. Joki oli näkinkivistä alaspäin kaksi juopainen, oli pikkujuopa ja nykyisen uoman kohdalla joki jossa vettä oli kuivana aikana. Näiden uomien välissä oli saari joka kasvoi heinää.

48. ROGELLIN PATSAS.

Tämä patsas on Alakylässä siinä Ruissaloa vastapäätä mistä menee vanha maantie ”Alakylän Osuuskaupalle”. Silloin viisikymmenluvulla maantie kulki Yhteiskoululta Ollinmäen ohi Vapaatalolle ja Ruissalon kautta Alakylän Osuuskaupalle ja siitä edelleen kaartaen Strikan tienhaaraan.(Nykyisin Kuninkaantie.)

Patsas on pystytetty Unissasaarnaaja Anna Rogelin muistoksi 1870 hänen ensimmäisen saarnansa 100- vuotis muistoksi. Hän oli syntynyt 4.12.1751 ja kuoli 5.7.1784.

Tämä patsas oli muistomerkki mihin liittyi meidän pikkupoikien kuulemina vanhojen ihmisten kertomukset kuinka tämä Anna oli unissaan saarnannut pitkät pätkät ja ihmiset olivat tulleet häntä kaukaakin kuulemaan. Hänen ympärilleen oli muodostunut herännäisliike niin ymmärsimme.

Tämä patsas muodostaa osan Merikarvian historiaa sillä niin tunnettu hän aikanaan oli vaikka kuolikin jo nuorena.

Rogellin sukuseura tiennee paremmin patsaan tarinan.

49. RAHAPUU.

Vanhoissa paperirahoissa oli aikanaan tasalatvaisen männyn kuva. Oli vielä neljäkymmenluvun lopussakin. Me kakarat totesimme silloin juuri Hiekkolan pihassa, siinä Värestä Satamaan päin, olevan männyn jota meidän kakarain mielestä oli käytetty silloin käytössä olevissa viiden-, kymmenen- ja kahdenkymmenen markan seteleissä. Niitä painettiin samalla kuvalla vuodet 1922, 1939 ja 1945 asti. Vitosia oli vihreitä 1922 painetut ja 1939 painetut ja punakeltaisia 1945 painetut, kymppit olivat ruskeita (1922 ja 1939) ja punaisia (1945) ja kaksikymppiset olivat sinipunaiset (1922), lilat (1939) ja tummansinisiä (1945). Näitä kaikkia oli vielä liikenteessä. Kyllä se samanlainen mänty malliltaan onkin. Ehkä lähes 300 vuotta tai vanhempikin männynkakkärä joka on uhmannut aikanaan länsituulia ja siksi kasvanut hitaasti. Sehän kasvaa vieläkin paikallaan!

Niitä vastaavia kasvaa vähän joka puolella joten ehkei Eliel Saarinen kuitenkaan ollut käynyt Merikarvialla mallia ottamassa. Me kuitenkin silloin olimme mielestämme oikeassa ja rahapuuna me sitä mäntyä pidimme!

Nämä paperirahat missä männyn kuva oli, olivat arvoltaan viisi, kymmenen ja kaksikymmentä markkaa. Paljon niitä oli liikenteessä ”puolikkaina” kertomassa rahojen leikkauksesta sodan jälkeen 1.1.1946. Paperirahan arvo aleni silloin 50 % ! Tämä on syy miksi vanhoissa rahoissa on puolikkaita joukossa! Vain oikea pää kelpasi kaupassa!

Siihen liittyi Valtioneuvoston päätös 31.12.1945 jonka mukaan vanhat setelit oli esitettävä lunastettavaksi viimeistään 16.3.1946. Näiden setelien käyttö oli muuten luvallista 16.2.1946 asti leikattuna. Silloin arvopuoli oli setelin ns. oikea puolisko jossa on sarjanumero ja allekirjoitukset. Leikkaus koski kaikkia setelirahoja

Olihan toki myös suurempia paperirahoja kuin mainitut mutta pikkupoika ei niitä saanut! Kaikkien arvo aleni puoleen!

Oli aikanaan kelottuneen männyn kuva myös ”klaava puolella” messingin värisiä (alumiinipronssi) 10, 20 ja 50 markan metallirahoja vuosina 1952- 1962 ja joiden arvo muutettiin sitten penneiksi 1963 kun pennit tulivat taas käyttöön. Kuusen kuviakin oli silloin, 1956, kun tehtiin hopearahoja 100 ja 200 markan arvoisina. Muita puita en muista käytetyn mallina suomalaisissa rahoissa.

Hiekkolan mänty rauhoitettiin myöhemmin.

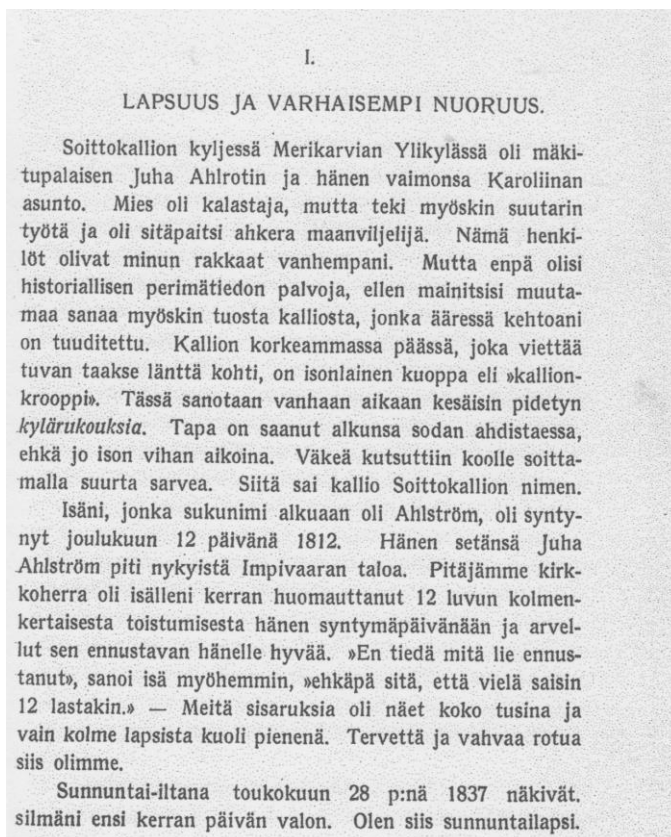
50. A. KIRJAILIJA KOTI - KALLIOLA JA SYNNYINKOTI.

Matilda Roslin-Kalliolan koti oli neljäkymmen luvun lopussa oman onnensa nojassa. Talo on rakennettu 1897. Kirjailijakodista puhuttiin muttei kovinkaan paljoa. Sattuneesta syystä isoisäni Frans Hjalmar Renvall joka oli tuntenut hänet henkilökohtaisesti kertoi hänestä niin että pääpiirteissään tiesin kuka hän oli ollut. Matilda oli syntynyt 28.5.1837 ja kuoli 1923. Hänen pääteoksensa oli ”Viestini menneiltä sukupolvilta”. Hän oli myös syytteessä 1914 yhdessä isoisäni kanssa Majesteettirikoksesta: Syynä oli kirja ”Ennustuksia Googin sodasta”. Isoisäni sai tuomion, kuten myös Jaakko Ketola mutta Matilda vapautettiin syytteestä. Tästä tarkemmin isoisääni koskevassa osassa muisteluistani.

Kerran kansakouluaikana, ehkä 1948- 1949, kävin ”kirjailijakodissa” Isoisäni kanssa ja silloin siellä oli katto alkanut vuotaa ja uhkasi tuhota kalusteet jotka olivat paikoillaan kuten kirjailijankin aikana. Katto korjattiin ehkä talkoilla silloin tai Kunta? Vapaatalon (Frigårdin) Franssi jutteli asiasta isoisäni kanssa ja sitten siihen ilmestyi tiilikatto. Jostain muistan kuulleen siinä asuneen jonkun vähän aikaa evakossa sodan jälkeen mutta sitten se museoitiin uudelleen.

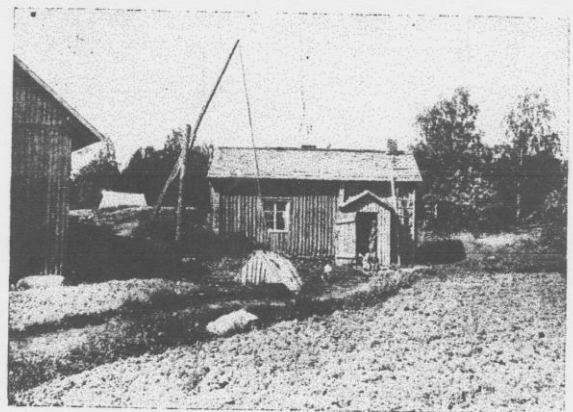
Matilda Roslin- Kalliolan hautakiveen laitettiin Relieffi eli kirjailijan kuva joka paljastettiin 8.7.1951. Oli järjestetty juhla joka oli vaikuttava. Siellä Leila Säynäjarvi piti puheen ja Kuoro sekä Torvisoittokunta esiintyivät. Relieffi luovutettiin Seurakunnan hoitoon ja airueina olivat silloinen ylioppilas Arvo Salo ja Disa Myntti. Rahat oli saatu kokoon keräyksin. Olin tässä tilaisuudessa itsekkin mukana.

LAPSUUDEN KOTI.

20

Matilda Roslin-Kalliola

Juha Ahlrotin mökki, kirjailijan syntymäkot.

Juha Ahlrot laitatti kotinsa asumakuntoon talkoilla. Mökki sijaitsee vieläkin samalla paikalla, Soittokallion kupeella, Merikarvian kirkonkylässä. Soittokallio on saanut nimensä siitä, että sillä pidettiin entisaikoina yhteisiä kylärukouksia ja väkeä kutsuttiin koolle torveen puhaltamalla.

Nämä kopiot ovat suoraa kirjoista ”VIESTINI MENNEILTÄ SUKUPOLVILTA WSOY 1 p. v.1921 sivu 11 ja ROSLIN - KALLIOLA WSOY 1 p. 1926 sivu 20 jotka molemmat on kirjoittanut Aino Lähteenoja kirjailija Roslin . Kalliolan muistiinpanoista ja kirjoituksista. Kuvan on ottanut Isoäitini sisar Anni Sofia Jumppi kesällä 1924

Kyselin Merikarvian lehdessä kerran muistaako joku missä kirjailijan koti oli. Vastauksia tuli kaksi, Ojalan Pentti ja Hiekkolan Leena väittivät kumpikin Hiekkolan taloa siksi paikaksi. Ovat muuten samaa ikää kanssani. En oikein usko!

Perustelut: Kuvassa pitäisi näkyä vanha n. 300 vuotias mänty joka kasvaa Hiekkolan pihassa vieläkin. (katso edellä 50. Rahapuu) Toiseksi maasto viettää oikealle kuvassa eikä vasemmalle.

Kolmanneksi uskon hänen lännen suuntaansa. Muistan Viikilän kaupan kohdalla olleen vanhan kaivon 1949 ja vanhoja perustuksia talosta. Ei näkynyt palon jälkiä. Kaivo täytettiin ja piha tasattiin kun kauppa rakennettiin. Oliko talo purettu? Oliko tämä oikea paikka?

Kirjailija itse kirjoittaa: ”Kallion korkeammassa päässä, joka viettää tuvan taakse länttä kohti, on isonlainen kuoppa eli ”kallion krooppi”.jne.”

Mäen korkein kohta oli Viikilän riihen kohdilla ja sen edessä oli kuoppa, täytettynä nykyisin sekin. Uskoisin tämän muistamani kaivon olleen Roslin – Kalliolan alkuperäinen kodin paikka? Olisiko talo purettu ja puutavara käytetty Hiekkolaan? Tämän voisi ehkä vieläkin tarkistaa silloisista papereista. Kaivo sopisi kuvaan nähden. Pertti Kohvakka.

50 .B. ISOISÄNI Hj: RENVALL MERIKARVIALLA JA MUUALLAKIN.

SISÄLTÖ AIHEITTAIN :

1. Isoisäni vanhemmat ja suku. 2.Uppan oma perhe. 3. Muistoja Isoisästäni. 4. Se amerikan reissu. 5. Kuinka koristemaalari tuli valokuvaaja. 6. Majesteettirikos ja rangaistus. 7. Isoisäni saavutuksia valokuvaajana.8. Isoisäni sellaisena kuin hänet muistan. 9. Alkuaikojen valokuvaamisesyta tietoja.10. Valokuvausta ja valokuvaamo Merikarvialla..11. Valokuvauksesta ja sen historiasta muutama poiminta .12. Kirjalliset lähteet ja sisältö.

Perti Kohvakka 28.2.2007

ISOISÄNI FRANS HJALMAR RENVALL.

1. ISOISÄNI VANHEMMAT JA SUKU:

Isoisäni isä oli Frans Robert Renvall ammatiltaan vaunumaakari ,joka vaelsi ympäri Suomea ja kävi aina Pietarissa asti. Hän oli syntynyt 23.2.1843 Loimaalla ja kuoli Turussa 18.12.1933. Avioliittoon hänet vihittiin Turussa 1872 lesken Maria Eufemiina Nikanderin kanssa joka oli Somerolta (s. 10. 9. 1839, k. 26. 10. 1922) ja heille syntyi kolme lasta Frans Hjalmar 19.3.1873 (isoisäni josta käytin ja käytän myös nimeä Uppa), Melcher Alexsius s. 17. 7. 1877, k. 1961 (suomensi nimekseen Rilas, jäi saksalaisten vangiksi Hampuriin ensimmäisen maailmansodan aikana. Toimi myöhemmin monessa kaupungissa merikouluissa rehtorina. Hänellä oli yksi poika.) ja Olga Irene s. 7.4.1881, k. 21. 8.1969 (avioitui K. E. Sandberg, lapsi Laila Irene s. 18.2.1919, Olga oli ompelija ammatiltaan.) .

He asuivat Luostarinmäellä, Arseninkadulla joka myöhemmin tunnetaan ”Vanha Turku” tai Käsityöläismuseon nimellä. Katua jatkettaessa rakennus jäi kadun alle ja he ostivat uuden talon Itäiseltä Pitkä kadulta No: 32. Arsenin katu muuttui myöhemmin Sirkkalan kadun nimiseksi. Frans Robert vaihtoi ammattia kun vaunumaakarin

hommat vähenivät ja ryhtyi itse opiskellen kellosepäksi. Muina töinään hän oli soittanut Turun Tuomiokirkon kelloja, kaikkiaan 30 vuotta. Maria Eufemia taas oli ammatiltaan kankaankutoja. Heillä oli myös lehmä jota kuljetettiin yhteislaitumella Kolerahautausmaan takana Nummenmäellä.

Isoisäni Frans Hjalmar Renvall syntynyt 19.3. 1873 ja kuoli 19.7.1954.

Isoisäni äiti Maria Eufemia ja isä Frans Robert. Kuva Hj. Renvall.

Frans Hjalmar meni nuorena Iso- Koskiselä maalarinoppiin ja myöhemmin Turun Taideyhdistyksen Piirustuskouluun. Ruotsiin hän meni Kuninkaalliseen Akatemiaan opiskelemaan lisää.

Sitten hän lähti USA: n missä toimi Pennsylvanian Pittsburghissa koristemaalarina. Siellä hän tutustui Merikarvialaiseen talon tyttäreön Maria Josefiina Erkintyttäreön eli Jumppiin (s. 15.9.1872 Merikarvialla missä kuolikin 26.7.1941.) He menivät naimisiin USA:ssa 1893.

Tässä on käytetty nimeä Jumppi vaikka yhdessä kauppakirjassa jolla ostettiin Annila, on äidin äitini veli mainittu myös nimellä Eerik Herman Ylijumppi (s. 2.7.1875, k. 4. 4.1900) joka oli mielestäni myös talon mukainen nimi. Hänestä käytettiin eräissä myöhemmissä lähteissä kuitenkin vain nimeä Jumppi. Isoäitini oli syntynyt Erkki Erkinpoika Ylijumpin (s. 25.8.1832) ja Amanda Iisakin tyttären (s. 17.11.1844, k. 17.1. 1878) avioliitosta 2.6.1878. Näin ollen on isoäitini Maria Josefiina Erkintytär s. 1872 , Erik Herman s. 1875 ja Anni Sofia s. 1882 keskenään sisaruksia. Mainittakoon että Erkki Erkinpoika s. 25.8.1863 joka tuli vävyksi oli talollisen Erkki Erkinpoika Kaasan s. 15.9.1800 ja Anna Jaakontyttären s. 22.9.1802 poika joka otti avioituessaan nimekseen Yli- Jumppi. Tästä nimestä on kaksi kirjoitusmuotoa ollut käytössä eli Yli- Jumppi ja Ylijumppi.

Minun Jumpin (aiemmin Ylijumpin talon) emäntänä tuntemani henkilö oli Alma Kaasman (os. Alma Aleksandra Österby s. 5.4.1870.) Tämä minia oli vain pari vuot-

ta isoäitiäni vanhempi eikä tietenkään näin ollen välit olleet hyvät Erikin sisariin niinpä isoäitini lähtikin Amerikkaan muiden lähtijöiden mukana. Anni sisar jäi nuorempana kotiin. (Perusti myöhemmin 1920 luvulla valokuvaamon kotinsa pihapiiriin. Kuoli 1941). Siihen aikaan tytön asema perheessä ei ollut muutenkaan kehuttava. Alman ja Eerikin avioliitosta syntyi ainoastaan yksi poika Eero, Eelis s. 1.2.1899 kuoli naimattomana 27.7.1926. (Alma Aleksandra Ylijumppi oli toisessa avioliitossa, vihitty 20.12.1910 Juho Kaasmannin kanssa s. 25.6.1852 kuollut 29.12.1921. Tämä avioliitto oli lapseton.) Jumpin mammaa, siis Alma Aleksandraa hoiti Aili Ahokari Alakylästä, jota kutsuttiin yleisesti Jumpin Ailiksi mutta hän ei ollut sukua vaan hoiti vanhaa emäntää aina tämän kuolemaan asti 30.12.1951.

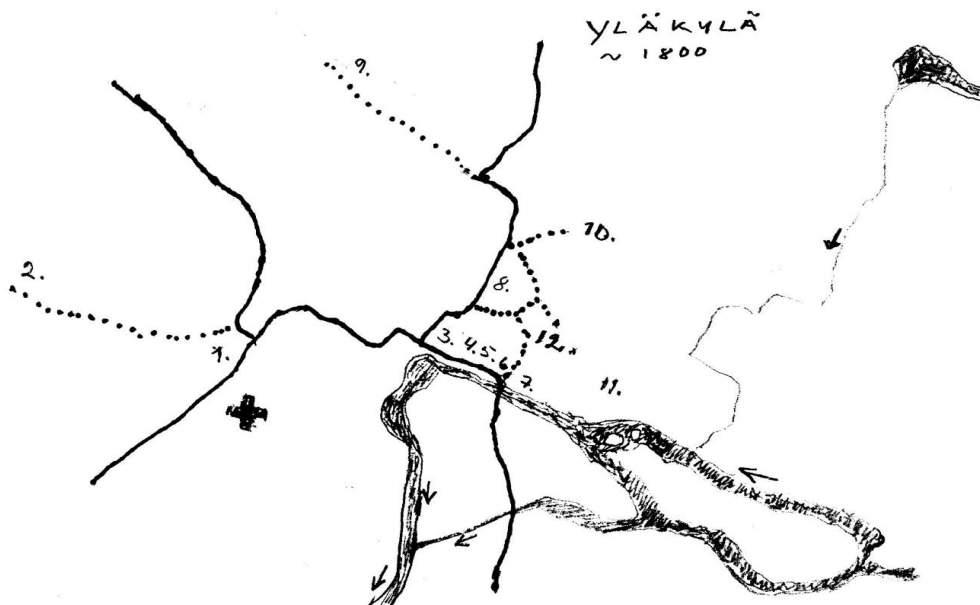
Vanhaan Jumpin tilaan on annettu lainhuuto 1767- 68 ja se on lunastettu itsenäiseksi tilaksi 16.10.1760. Ylijumppin talo, perintötila on jaettu 19.9.1808 itsenäiseksi tilaksi. Silloin aikanaan Merikarvialla on ollut kaksikin Jumppia, taloja siis. Nimittäin Yli-Jumppi ja Alajumppi. Alajumppi eli vanha Jumppi tunnettiin myöhemmin Rosnellina. (Nimismies Koivisto asui tätä taloa neljä- viisikymmenlukujen vaihteessa ja myöhemmin Seurakunta osti sen omakseen huutokaupasta). Isoisäni mukaan vävyt olisivat jakaneet Jumpin silloisen päätalon , jolloin päätaloksi jäi paikalleen joen rantaan Pappilan ja Ahlströmin koulun väliin ja siitä ylös päin rakennettiin nykyisin Jumppina tunnettu talo joka silloin oli Yli-Jumppi niminen.

Tähän löysin tarkennuksenkin : Matti Matinpoika Jumppi omisti perintöoikeudella puolta taloa (1763) ja oli ehdottanut langolleen Matti Matinpoika Elgille että vedettäisiin arpaa kumpi talon saa mutta tämä ei suostunut. Elg oli väittänyt ostaneensa talonosuutensa mutta ei voinut tätä oikeudessa todistaa. Näin muodostettiin lopulta kaksi tilaa jolloin ” Matti Matinpoika Jumppi rakensi tuvan kamareineen ja eteisen, aitan luhteineen, tallin, rehuladon, puoli saunaa ja puoli pajaa”. Näin muodostui Yli-Jumppi myöhemmin Jumppin talo. (Äitini kertoi ylpeänä lapsuudessaan silloin viisikymmenluvulla kuinka Taina Elg ,tanssija ja filminäyttelijä oli hänen sukuaan. Talojen nimet olivat vakiintuneet Rosnelliksi entinen Ala Jumpi ja Jumpiksi entinen Yli Jumpi ainakin jo 1837 Matilda Roslin- Kalliolan elämäkerran mukaan.)

Isoisäni ja isoäitini muuttivat USA:sta takaisin suomeen ja Turkuun 1893. Syynä Suomeen tulolle oli Isoisäni silloiseen Venäjän sotaväkeen meno joka kuitenkin tyssäsi liian pieneen rinnanymppäryyteen mittaamattomasti joten isoisäni ei joutunutkaan sotaväkeen. Ei isoisässäni mitään vikaa ollut mutta koristemaalarin työssä hän oli painunut kumaraksi. Katot olivat silloin eräs maalauksen kohde ja asunto missä maalattiin ei ollut hyvä.

Isoisäni ja isoäitini Amerikkaan meno vuosia en tiedä varmaksi. Ikäeroa heillä oli puoli vuotta. Jos käytetään lähtökohtana Isoäitini Jumpin Marian syntymävuotta 1872 + rippikouluikäniä 16 vuotta saadaan vuosiluvuksi 1888 jota pidän ensimmäisenä mahdollisena hänen osaltaan. Silloin oli nimittäin vaatimuksena että piti olla rippikoulun käynyt, luku ja kirjoitustaitoinen ennenkuin pääsi Amerikkaan. Tämä koski yksinään matkustavia, lapset pääsivät perheen mukana.

Luultavasti he ehkä lähtivät sinne eri vuosina vaikei sekään varmaa ole. Kuinka kauan he viipyivät siellä on arvoitus. Siellä he kuitenkin vasta tutustuivat. Takaisin tulo vuosi on varma 1893. Moniko muu muutti takaisin Suomeen?

Tämä piirros on osoitus talojen sijainnista silloisessa Yläkylän keskustassa.: 1.Näsi, 2. Lännennäsi, 3 Pappila, 4. Rosnell (Jumppi), 5. Måggi (Anttila, Ahlströmin koulu) 6. Alaknuussi, 7. Österby (Itäkylä) 8. Vanha Heikkilä sen alapuolella tuli Yli Jumpi, 9. Uusi Heikkilä, 10. Impivaara, 12. Yliknuussi 11. Åberg tai "Ooperina" tunnettu. Ooperista oikealle oli Uusitalo. Piirtänyt 2010 PK

Merikarvialta lähti kaikkiaan ainakin 1234 henkeä Amerikkaan mutta luultavasti e nemmänkin. (Tämä tieto on "Merikarvian 100- vuotias kirkko" teoksesta).

Hauska yksityiskohta oli kun he vuonna 1895 varmuuden vuoksi menivät suomessa-kin Merikarvialla vielä avioliittoon. Epäilivät ilmeisesti tulikohan Yhdysvalloissa Pennsylvanian Pitsburgissa avioliitto merkittyä mihinkään. (Se löytyi kyllä sisareni Pirkon tarkistuksissa tietokoneella Mormonien listoilta kirjattuna ihan oikein. Mormonit ovat koonneet hyvät tiedostot myös suomalaisista .) Vai oliko uudelleen vihkimiseen joku muu syy? Esimerkiksi naapurit tai tuleva Merikarvian kirkon koriste- maalaus? Joka tapauksessa heidät vihittiin toiseen kertaan Pappilassa Merikarvialla 15.2.1895. Siihen aikaan he asuivat ja olivat kirjoilla Merikarvialla - luultavasti. Varma on varmaa, meinasi varmaan Uppa ! !

2. UPPAN OMA PERHE.

Isoisäni avioitui kuten edellä on tullut sanottuakin Pitsburgissa Yhdysvalloissa 1893 ja varmuudeksi vielä Merikarvialla toiseen kertaan 1895 Maria Josefina Erkontytär Jumpin kanssa joka oli syntynyt 15.9.1872 Merikarvialla ja kuolikin siellä 26.7.1941.

Lapsia perheeseen syntyi kaikkiaan kymmenen. Joista oli neljä tyttöä ja kuusi poikaa . Järjestyksessä: Frans Akseli s. 23.9.1898, k. 10.6.1922 Naantali, Valle Johannes s. 29.1.1899, k. 1899, Thure Hjalmar s. 30.3.1901, k. 198? Turku (avioitui Lyyli Matilda Terho s. 20.12.1901, kaksi poikaa Pentti s. 1922 ja Pekka s. 1924 .), Lauri Olavi s. 7.3.1903, k. 1919 (hukkui Englannin kanaalissa), Hellin (käytti Helli nimeä) Maria s. 30.10.1905 Turku, (avioitui leskimies Vihtori Ojalan s. 14. 5. 1895, k. 27.10. 1962 kanssa 1937, ei yht. lapsia, Vihtorilla kaksi poikaa aiemmasta avioliitosta Alma Koskisen kanssa, Altti ja Pentti.), k. 19.8.1974 Merikarvia, Aili Elisabeth s. 7.10. 1907, Turku, k. 22.3.1994 Merikarvia (avioitui Robert Johannes Salomon Kohvakan s. 11.7.1912, k. 3.1.1974 kanssa, kaksi poikaa ja tyttö, Pertti s. 17. 9. 1939, Pirkko s. 1941 ja Jorma s. 1943 .), Esteri s. 12.3.1909 Turku, k. 11.1. 1911 Turku, Anna-Liisa (käytti Liisa nimeä) s. 3.5.1911, k. 1994 Turku (avioitui 1948 Viljo Emil Rannan kanssa s. 28.11.1906, lapseton), Paavo Johannes s. 13.9.1913 Turku ,k. 20.8.1948 Loimaa (avioitui Annikki os. Virtanen s. 2.7. 1914, kaksi poikaa ja kaksi tytärtä, Erkki s. 1940, Irma s. 1942, Heikki s. 1944 k. 1945 ja Tuula s. 1946), Jaakko Haagon s. 28.7.1915 Turku k. 17.7.1915 Turku.(ilmeinen virhe pvm mutta kummassa ? Vai ovatko vain vaihtaneet Liisan sukuselvityksessä paikkaa?)

Perheen lapset muuttivat sukunimensä vuonna 1935 RIIKKALAKSI Kalevalan Satavuotis - juhluvuonna jolloin moni muukin suomensi nimensä. Uppa ja mummini pitivät RENVALL nimen.

Valokuvaajana toimi Thure joka piti jatkossa, ehkä 1920 luvulta, Isoisäni perustama (1905) valokuvaamo Turussa. Renvallin valokuvaamo oli Isoisäni Frans Hjalmarin nimissä 1905- 1933 ja Thuren nimissä 1933 – 1960 luvulla. Tyttäristä Helli, Aili ja Liisa olivat taitavia kopisteja ja valokuvaajia joista vain äitini Aili jatkoi alalla. Vanhempani ostivat Merikarvian Valokuvaamon ja äitini ryhtyi pitämään sitä 1948 Isoisäni jälkeen. Joka oli jatkanut Anni Jumpin kuvaamo yksin vuodesta 1941 Merikarvialla. Tämä valokuvaamo oli alun perin tehty ilmeisesti 1920 luvun alussa Anni Jumpille jonka Isoisäni oli opettanut valokuvaajaksi. Isoisäni oli myös mestarina kuvaamo rakennettaessa ehkä 1920.

Merikarvialla Isoisäni kävi ja asui useaan otteeseen. Ainakin kirkkoa maalatessaan 1800 luvun lopussa ehkä vuoteen 1904 sekä Siunaus Kappelin koristemaalaukset maalatessaan 1931. Valokuvaajaksi hän ryhtyi jo vuosisadan vaihteessa ja kuvasi silloin myös Merikarvialla mm.Postikortti- sarjan.

Isoisäni viralliset asuinpaikat : Turussa 1873 – 1920 ja 1933 - 1941. Naantalissa 1920- 1933 Merikarvia 1941- 1954. Hän perusti Turussa valokuvaamon 1905 ja asui siellä vuoteen 1920, Naantalissa äitini kävi koulua heidän asuessaan siellä 1920 - 1924. Uppan asuinpaikkana Naantali olisi ollut näin ollen 1920 – 1933. Hänellä oli myös Naantalissa valokuvaamo joka toimi nimellä: Naantalin Walokuvausliike.

Merikarvialla hän taisi olla ja asuakin 1928 ja taas 1933 alkaen Turussa kunnes virallisesti 20.9.1941 muutti taas Merikarvialle missä asui kuolemaansa asti. Ilmeisesti silloin ei ollut niin väliä missä oli kirjoilla, ainakaan kirkkoon kuulumattomalla.

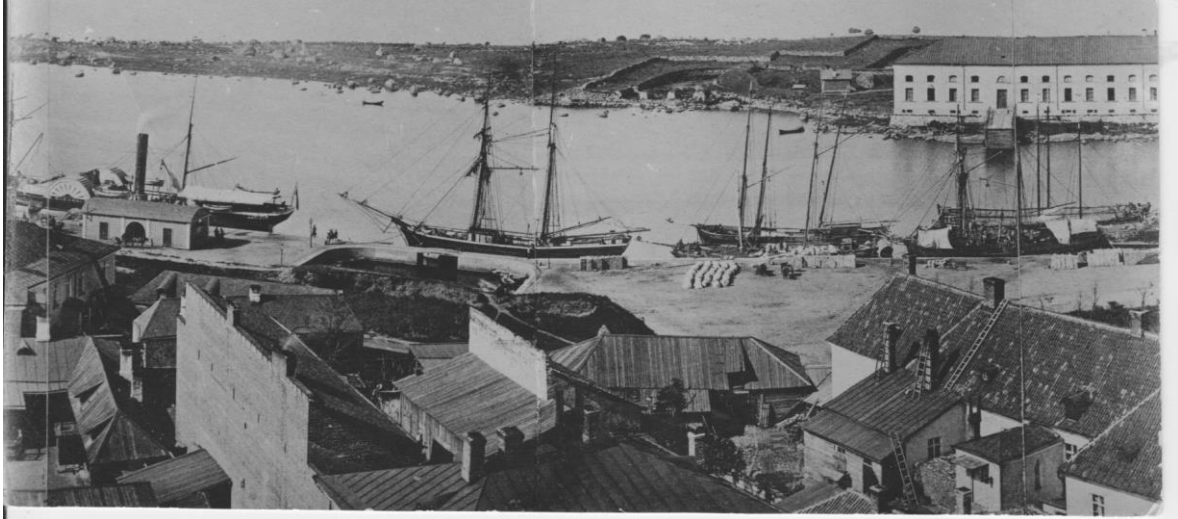
Tästä asumisesta kertoo myös Äitini saama kirje : neiti Aili Renvall, Merikarvia (Jumpin posti), päiväys 13.8.1928. Annilan kauppakirjasta löytyi isoisäni osalta: ”siirtynyt tähän rekisteripiiriin 20.9.1941 Turun kaupunki-kunnan siviilirekisteristä.” Eli Uppa on voinut olla pitkäänkin kirjoilla Turussa.

Teki hän oman kertomansa mukaan Merikarvialla silakkapyttyjäkin siinä keskustassa olevassa tiilirakennuksessa joka on vieläkin pystyssä. Ehkä 1928 vaiheilla. Tarkoitin sitä Kurjen aikanaan omistamaa pytinkiä jossa oli Kunnan viljakuivaamokin viisikymmenluvulla. (Nykyinen Pyttymuseo). Uppa oli ollut yhtenä osakkaana mutta ei pyttyjen teko kannattanut ja hän luopui siitä. Taisi pyttyjen teko päättyä ”pankrottiin” eli konkurssiin.

Ylempi kuva on isoisäni Hj. Renvallin ottama kuva koko koulusta. Alemmassa kuvassa on äitini Aili Renvalla (Riikkala, Kohvakka) toinen vasemmalta. Kuvat ovat NAANTALIN VALOKUVAUSLIKE, NAANTALI leimalla varustettuja.

Olen löytänyt Isoisäni ottamista muutaman koulukuvan ja maisema postikortin mm Kultarannasta. Tästä en tiedä enempää. Muistaisin äitini maininneen joskus että Up-palla olisi ollut myös Viipurissa jotain valokuvaamista, ehkä omisti kuvaamonkin. Pari kuvaa olen löytänyt Viipurista. Siitä en tiedä myöskään enempää, olisiko ollut valokuvaus matka vai pidempi oleskelu?

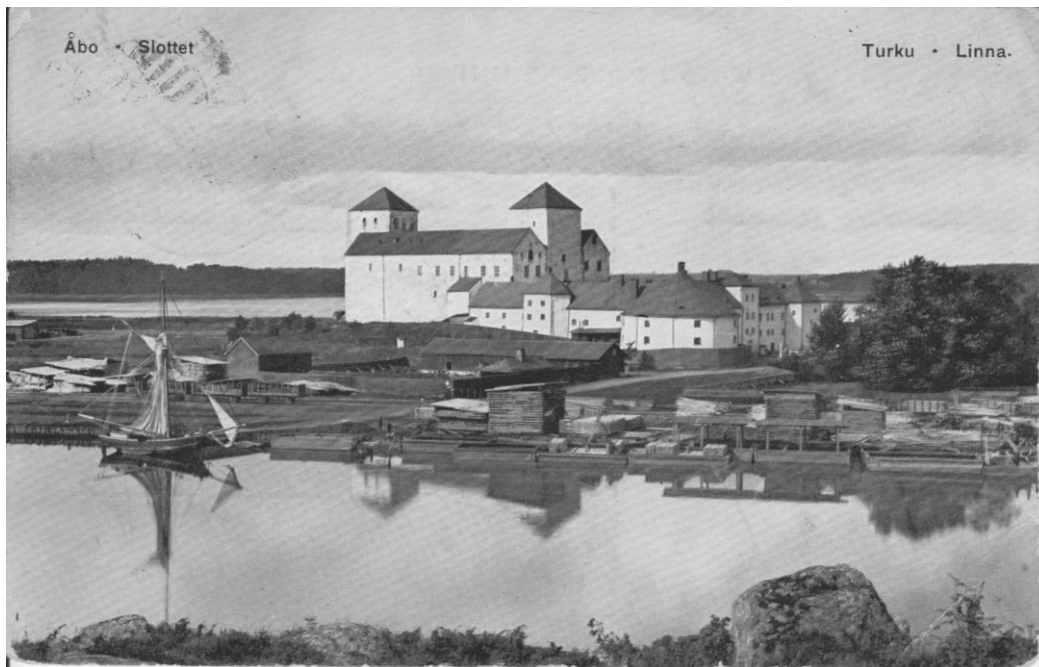
Tämä kuva on ilmeisesti 1900 luvun alusta Viipurista. Siipiratas laiva vasemmalla.

Tämäkin on Viipurista samaan aikaan edellisen kanssa otettu. Hj.R.

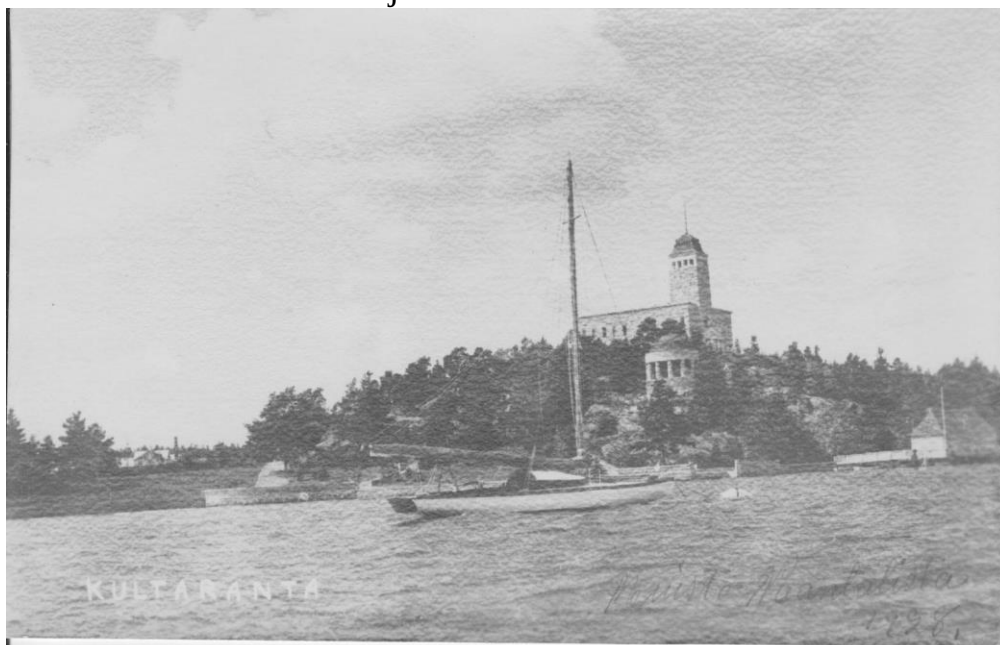

Naantalin Valokuvaamon portailla äitini sisaret Liisa (vas) ja Helli. AK

Turun Linna , postikortti n.1900 luvun alusta.

Alla Kultaranta isoisäni Hj. Renvallin kuvaamana n.1920 luku..

Alla Isoisäni ja Isoäitini Turun kallioilla n. 1900 luvun alussa.

Kyläkuvaaja Frans Hjalmar Renvall kuvaamassa joukkoa Merikarvian VPK : n talon edessä neljäkymmen luvulla. Reino Rannikko Isoisäni vieressä.

Annila koko komeudessaan. Portailla äitini Aili, Suoma Kuusinen (os. Laiho) ja Anni- tätini. Valokuvaamo teksti on maalattu päreisiin mutta siitä oven pieleen oleva osa katosta on lasia. Koivu selvisi tulipalosta 1947. Kuva on otettu ehkä 1936. Hj. Renvall.

Uppan vaimon Marian eli ”Fiinan” nuorempi sisar Anni Sofia Jumppi (s. 17.4.1882, k. 16.5.1941) oppi myös Uppalta valokuvaajan ammatin ja hänet muistan hämärästi Anni - tätinä josta puhuttiin perheessämme Jumpin Annina tai vain Anni-tätinä. Hän oli yksineläjä eli vanhapiika. Valokuvaajan ammatti sopi myös naiselle jo siihenkin aikaan. Isoisäni avulla yhteistoimin Anni-tädille rakennettiin Jumpin pihapiiriin Annilan nimellä tunnettu oikein lasikattoinen valokuvaamo (Ateljee, jossa kuvaamon osalla oli lasikatto) ehkä 1920 luvulla alkuvuosina joka myöhemmin tuhoutui palossa 1947. Tätä tilan osaa ei erotettu päätalosta omaksi tilakseen vaan Annilla ilmeisesti oli siihen ”nautinta oikeus”, näin varmistettiin ettei maata lähde päätalosta tyttären mukaan. Anni-täti ei avioitunutkaan koskaan.

Anni- tädin ottamia kuvia Merikarvialta 1924 julkaistiin ainakin Matilda Roslin-Kalliolan elämäkerrassa 1926. Samassa kirjassa oli myös Uppan ottamia kuvia Merikarvialta joissa ei mainita kuvaajan nimeä mutta jotka selvästi kuuluvat hänen ottamaan kuvasarjaan, niistä on raaputettu osin pois Merikarvia joka oli Isoisäni tavaramerkki! Jos ne olisivat Anni-tätini ottamia ne olisi nimetty kuvaluettelossa hänen nimiinsä! (Tarkemmin osassa 6. Majesteettirikos ja rangaistus.)

Isoäitini Maria Josefina kuoli melkein samaan aikaan sisarensa kanssa, pari kuukautta myöhemmin 26.7.1941. He asuivat silloin Merikarvialla. Olin siihen aikaan parivuotias. Isoäitini muistan vain hyväntahtoisena hiljaisena mummina Anni-tätiäni näin ”sotapakolaisena” Merikarvialla ollessani mutta en oikeastaan muista.

Muistamani mukaan he molemmat olivat tummiin pitkiin hameisiin puettuja. Heidät molemmat on siunattu Skutnabbien hautausmaahan Merikarvialla. Tämä hautausmaa on Uuden hautausmaan vieressä tiellä erotettuna omaksi alueekseen.

MUISTOJA ISOISÄSTÄNI.

Minulla oli erittäin mukava isoisä. Isänisä oli kuollut jo minun syntyessäni mutta äitini isään ehdin tutustua hyvin. Isoäitini oli vastavuoroisesti niin että äidin äiti kuoli minun ollessani pieni enkä häntä oikein muista mutta isän äitini oli Elna- mummini johon kiinnyin kovasti.

Minulla oli Mummi ja Uppa jotka olivat hyvin tärkeitä näin jälkeenpäin arvioituna. Muistan kuinka Uppa lauloi minulle ollessaan ilmeisesti meillä lapsenpiikana neljäkymmentäluvun alussa. Laulu oli ”Tuu, tuu tupakkirulla, mistäs tiesit tänne tulla. Tulin pitkin Turun tietä Hämäläisten härkätietä.” Vain tämän muistan siitä laulusta joka oli varmaan pidempikin ja ehkä Uppan nuoruudessa käytetty lasten nukutus lauluna. Ainakin se tehoi vielä neljäkymmentäluvun alussakin.

Kutsuimme häntä Uppaksi perhepiirissä ja taisi joku tuttuikin käyttää samaa nimitystä. Virallisesti hän oli HJ. Renvall vieraille ihmisille. Tämä oli taas lyhennys Hjalmarista mitä Uppa piti liian juhlavana. Frans vaikka olikin ensimmäinen nimi ei ollut koskaan käytössä. HJ:nä hänet tunnettiin.

Juttelimme Uppan kanssa paljon ja hän jaksoi kuunnella minua ja piti minua melkein vertaisenaan keskusteluissamme. Näin voin sanoa, tai näin hänet koin. Me puhuimme paljon asioista keskenämme varsinkin hänen sokeutumisensa jälkeen. Hänellä oli eräs sanonta jota hän toteutti myös käytännössä : ”ken vaivojansa valittaa on vaivojensa vanki!” Niinpä hän harvoin puhui omista sairauksistaan ja ongelmistaan. Hän oli erittäin laaja tietoinen monelta eri alalta. Hyvä kuuntelija. Hänen kielen käyttönsä oli kannustavaa ja opettavaa. Hän ei koskaan kiroillut. Ei vahingossakaan. Hän oli ihanteellinen kaveri kymmenvuotiaalle pojalle ja vähän vanhemmallekin.

Toivon osaavani suhtautua omiin lasten lapsiini samoin, että heille jäisi vastaavat muistot.

Merikarvian Krookasta kuva 1900 kuvun alkupuolella kun oli Kaljaaseja vielä. Satamalahdella oli silloin käyttöä. Kuvannut Hj. Renvall.

Sama paikka. Nyt on Kunnan laituri kunnossa. Valkea talo mäellä on Kaipainen. Hj. Renvallin kuvaama.

Muistan kuinka isoisäni kävi kuvaamassa omaksi ilokseen maisemakuvia vielä neljäkymmenluvun lopulla. Äitini lähetti minut usein Uppalle kaveriksi. Olet Uppan ”henkipussi”, ihmetellessäni mitä hän tarkoitti selvensi äitini asiaa tarkoittavansa että minun on pidettävä Uppaa silmällä ettei hän mene vaarallisiin paikkoihin. Jos jotain tapahtuu haet heti apua lähimmästä talosta. Se on ”henkipussin” tehtävä! Aika luottamus kymmenvuotiaalle pojan viikarille. Muistan kuinka Uppa otti kuvan ”Setälän sillalta” siitä sairaalan vierestä. Se oli silloin kapea puusilta missä oli ajoura vahvistettu pitkittäisillä ponttilaudoilla noin puolimetriä leveästi. Muuten sillasta näky pintaan poikittain olevat parrut. Uppa komensi minut vahdiksi paikkaan joka yhdessä ensin tarkastettiin. Siitä näki molempiin suuntiin hyvin. Tarkoitus oli että minä pysäytän jos tulee henkilöauto tai hevospies silloin kun Uppa ottaa kuvaa. Kamerana oli silloin iso puinen levykamera jossa oli kolmiojalka. Jalankulkijoista ei ollut niin väliä mutta auto ja hevonen olisivat tarittäneet siltaa ja olihan kamera tielläkin! Autoja ei tullut mutta yksi hevospies vartosi kiltisti kun Uppa otti kuvaa. Kuva otettiin ja hevospies pääsi jatkamaan matkaansa. Silloisissa kameroissa käytettiin hitaita lasilevyjä ja pitkiä valotusaikoja. Kuva on tallella!

Isoisäni oli oma persoonansa. Hän suhtautui moneen asiaan suvaitsevasti, ei kaikkiin. Hän piti omat mielipiteensä ja voisi häntä sanoa siksi itsepäiseksi. Ehkä hän olikin. Hän usein vain jätti asian käsittelyn tuotuaan oman mielipiteensä julki.

Erikoinen persoona ja hyvin monitaitoinen mies joka olisi elättänyt itsensä paitsi koristemaalarina tai valokuvaajana myös käsistään kätevästä puuseppänä.

Häntä voitiin siis pitää myös itsepäisenä. Oma isäni oli myös itsepäinen ja hyvin muistan kuinka he monet kerrat väittelivät ja kuinka Uppa veti pidemmän korren -

omalla tavallaan. Hän saattoi kiivaan väittelyn päättää toteamukseen ”Oli kuinka oli - mutta niin se kumminkin on!” suostumatta enää jatkamaan. Silloin hän useimmiten lähti ulos eikä antanut toiselle mahdollisuutta kinaa jatkaa.

Toisaalta Uppalla oli tapanaan hyvin pohtia asia kun hän jotain teki. Hän mietti vaihtoehtoja etukäteen tarkasti jo suunnittelu vaiheessa ja tehdessään jotain hän osasi sen sujuvasti viedä loppuun. Hänellä olikin tapana sanoa: ”Hyvin fundeerattu (mietitty) on puoleksi tehty” joka pitääkin monesti paikkansa!

Uppalla oli myös sanonta: ”Rakennetaan kuin Iisakin kirkkoa!” Tämä tarkoitti ettei työstä tahdo tulla mitään! Kysyin sanonnan alkuperää jolloin Uppa kertoi aikanaan Venäjällä rakennetun Iisakin kirkkoa tosi kauan, vuosia ja siitä sanonta olisi tullut.

Hänellä - Uppalla nimittäin - oli kaksi vakio vitsiäkin jotka kuvaavat mielestäni hänen luonteen laatuaan.

Kirkon katon korjaaja lähti luisumaan katolta. Räystään kohdalla hän totesi: ”Tähän asti on kaikki hyvin”!

Toinen oli: kun Juutalainen mies tuli Turun torilta kotiinsa ja tuskitteli vaimolleen nähneensä torilla miehen jolle hänellä olisi ollut asiaa. Vaimo ihmetteli: ”Mikset puhunut kun kerran näit?” Johon mies: ”selitä, selitä kun molemmissa käsissä oli kassi!”

Tähän Uppa selvensi vielä että juutalaiset ovat kovia puhumaan käsillään jollei kuulija huomannut jujua!

Uppa kertoi myös miehestä joka oli lyhyen läntä ja esitteli itsensä jollekin Turun torilla sanoen kohteliaasti kättä antaessaan: METER! Johon huomattavasti pidempi mies joka luuli toisen sanovan pituutensa vastasi ”KAKS JA KYMMENEN!”

Perhe Renvall Turussa 1912. Fiina eli äiti (Maria Josefiina), Hjalmar eli isä, Akseli, Tuure, Lauri, Liisa (Anna- Liisa äitinsä sylissä), Hellin ja Aili.

Edessä vasemmalta Fiina, Aili ja HJ., Hellin (Helli) Paavo, Tuure ja Liisa Nämä kuvat on otettu Turun kuvaamossa.

Seuraavassa kerron mieleeni tulleita asioita Uppasta sekä varmaa tietoa jotka olen eri lähteistä koonnut.

4. SE AMERIKAN REISSU.

Äitini muisteli kerran Uppan kertomaa Amerikan matkaa ja naureskeli varsinkin menomatalla tapahtunutta. Laivalla kun mentiin niin siinä kului kauan aikaa. Uppa oli sitten satamassa poikettaessa ,olisiko ollut Bergenissä tai Kristianstadissa, päättänyt leikkauttaa tukkansa. Lähes kielitaidottomana, muutaman sanan osaavana, selitti asiansa parturille joka vielä varmisti kuulleensa oikein. Vähän ihmetteli mutta teki asiakkaansa toivomuksen mukaan. Uppa luki jotain lehteä ja keskittyi siihen. Hänellä oli erittäin hyvä keskittymiskyky jota ei mikään häirinnyt. Suuri oli Uppan ällistys kun huomasi tulleen ajettua ihan klaniksi. Uppa hyväksyi tapansa mukaan tapahtuneen tosiasiana eikä siitä sen kummempia meteliä nostanut. Tukka oli poissa joten se siitä . Uppa oli ainoa joka piti lakkia päässään laivamatkan aikana sisätiloissakin kun oli talviaika!

Oliko joku koiruuttaan neuvonut Uppalle väärin tukan leikkuupyynnön on luultavaa. Mainittakoon että vielä vuosisadan vaihteessa (1800 lopussa) matka höyrylaivallakin Porista New-Yorkiin kesti 10-12 päivää. Uutuutena silloin mainostettiin: Hampurilais- Ameriikkalaisen Höyrylaiva - Osakeyhtiön Kaksiruuvilla pika-höyrylaivoilla. Matka valtameren yli vain 7 päivää. Silloin mainostettiin matkaan pääsevän myös Helsingistä melkein joka päivä. Näin mainostettiin Satakunta lehdessä vuonna 1893.(Poimittu sanatarkasti Satakunnan Kansa 100 v, lehtisestä)

Björneborgs Tidningen (27.4.1860) vuorostaan mainosti matkaa :Kristiania- Bergen-New -York lähtöjä Bergenistä: 10.2- 3.3- 24.3- 14.4- 5.5- 21.5- 11.6- 25.6- 16.7 jne. Kristianiasta piti lähteä 3 päivää ennen.(Ilmeisesti sama laiva) Hinta koko matkalta oli I-luokassa 315 kruunua ja II-luokassa 251 kruunua. Melkoisen hinnakasta ,kestikö edestakainen matka n. 20 päivää vai oliko reitillä kaksi laivaa? Ei selvinnyt ilmoituksesta joka oli ruotsin kielinen kuten lehtikin silloin. Uskoisin silloisten laivojen matkan kestäneen yhteen suuntaan parikymmentä päivää koska ensin mainitussa ilmoituksessa tekniikan kehitys vasta mahdollisti matkan joka kesti 7 päivää. Näitä kahta ilmoitusta vertaamalla voi todeta vajaassa neljässä kymmenessä vuodessa matkustamisen vilkastuneen myöskin.

Mainittakoon että Kristianstad tunnetaan nykyisin nimellä Oslo.

Uppa kertoi kuinka siellä Amerikassa oli paljon suomalaisia jotka asuivat samassa ”kylässä” eli muodostivat oman suomalaisen ryhmänsä. He muodostivat oman yhteisönsä omilla asuinalueillaan. Tämä oli varmaan seurausta useimpien kielitaidottomuudesta. Asumalla muiden suomalaisten kanssa pärjäsi ja oppi vähitellen kieltäkin. Suomalaisilla oli hyvä maine kovina ja rehellisinä työntekijöinä. Metsätöissä ja kaihoksilla heitä työskenteli paljon. Kielitaitoisiakin joukossa oli, varsinkin jo aiemmin

tulleissa mikä auttoi sopeutumaan. Monellakaan ei ollut rahaa ja näin työ kuin työ kelpasi.

Uppa kertoi kuinka moni tienasi matkarahaa takaisin kotimaahan ja ratkesi ryyppäämään ja näin kotimatka jäi haaveeksi. Koti ikävä vaivasi monia. Osa pelkäsi koti matkaa. Se kun oli siihen aikaan laivoilla pitkä matka joka saattoi kestää kuukaudenkin halvemmilla laivoilla ja myrskyt tulomatkalla olivat jo monille aiheuttaneet kovaa meritaudin. Suurin osa kun ei ollut merellä ollut koskaan ennen matkustamistaan. Höyrylaiva oli nopeampi mutta vastaavasti kalliimpi. Uppa säästi koristemaalarina saamastaan palkasta rahaa ja niinpä hän lähtikin avioiduttuaan 1893 takaisin suomeen vaimonsa kanssa.

Merikarvialle myöhemmin palattuaan (ehkä juuri 1895) hän sanoi kokeilleensa lihan savustamista samoin kuin Amerikassakin. Hän ripusti suolatun sian reiden riippumaan savupiippuun katolle. Niin ne siellä valloissa tekivät joka talossa. Me asuimme silloin Merikarvialla ja ripustin sen kinkun joka oli suolassa ollut, kuten sanottu, piippuun sellaisenaan. Ei se kypsynyt vaan rupesi haisemaan ja täytyi ottaa pois, näin kertoi Uppa.

Muistan kuinka pohdimme yhdessä mikä oli mennyt pieleen. Kalaa kuivataan keväisin ulkona tuulella ja kylmäsavuakin kalasta tehdään. Ilmeisesti lämpö ei riittänyt syksyllä olihan jo marraskuu kun sian kinkun sain ja sitten se ei ollut riittävän kuivaa ja siinä oli rasvaa, järkeili Uppa. Toisaalta meillä on käytössä pellit uuneissa joten savupiippu kylmenee ehkä liikaa. Siellä oli vaan takasta suoraa savut ulos imaiseva piippu ja tulta pidettiin jatkuvasti. Keväällä ilman ollessa kuivempaa ja tuulisempaa se olisi voinut onnistuakin. Ei kuitenkaan kokeiltu uudelleen. Ehkä oli niinkin että Uppa oli vain nähnyt niin savustettavan eikä itse tehnyt joten ei ollut varma menettelystä.

Muistan kuinka kerran ihmettelin Uppalle kuinka merikarvialaisilla oli niin paljon Amerikasta ja Kanadasta tulleita kirjeitä. Keräsin siihen aikaan postimerkkejä ja kun kirjeitä ja kortteja löytyi melkein joka talosta, yleensä vintiltä, ihmettelin asiaa. Uppalla oli tähän selitys. Ensinnäkin jokainen joka ulkomaille oli lähdössä piti olla suorittanut rippikoulun ja sen vaatimus oli luku- ja kirjoitustaito. Toisaalta tämä koski aikuisia, ei vanhempien mukana seuraavia lapsia. Kyllä Uppa kertoi kirjoittaneensa myös muiden puolesta kirjeitä kun hänellä oli koristemaalarina kaunis käsiala. Tämän todenperäisyyttä en ole varmistanut mutta tuntuisi todennäköiseltä tuo rippikoulu pakko. Toisaalta Merikarvialaisia oli Amerikassa ja Kanadassa paljon ja kirjeet olivat silloin ainoa tapa pitää yhteyttä kotimaahan. Merikarvian seurakunnan historiassa mainitaan pelkästään merikarvialaisia lähteneen näinä vuosina 1234 henkeä.

Isoisäni vei minut ehkä 1948 tai 1949 katsomaan Kirjailija Matilda Roslin- Kalliolan kotia. Hän haki joltain naiselta avaimen ehkä Grönbergiltä tien toiselta puolen.

Isoisälleni oli kerrottu talon olevan huonossa kunnossa. Talo oli silloin todella surkeassa kunnossa. Makuuhuoneeseen näkyi taivas. Silloin oli yksi haapa tontilta kaatunut vanhuuttaan talon katon päälle ja rikkonut kattoa. Vesi tuli sisään ja oli kastellut tavaroita joita siirtelimme kuivaan paikkaan. Ei isoisäni silloinkaan mitään kertonut aikaisemmista kokemuksistaan kirjailijattaren kanssa. Kertoi vaan tunteneensa kirjailijan. Sen muistan että hän oli surullinen koko päivän ja ajatuksissaan. En tiedä kenen toimesta taloa silloin korjattiin mutta katto kuitenkin korjattiin melkein välittömästi, ehkä talkoilla, luulisin. Tiilikatto siihen ilmestyi.

Isoisäni oli tyypillinen itseoppinut, käytännön mies jonka koulutuksesta oli maininta siinä 1941-luvun Annilan- kauppakirjassa kohdassa : ”Sivistysmäärä (koulunkäynti tahi luku- kirjoitus taito):Luku ja kirj. taito, kansalaisluottamus on.” Näin ennen kun kouluja ei ollut ja esim. Turun Piirustuskoulu tai Tukholmassa Kuninkaallisessa Akatemiassa opiskelu ei ollut koulu silloin tarkoitettussa mielessä. Koululaitos oli levinnyt ja yleistynyt vasta Uppan elinaikana ja tässä kysymyksessä koululla tarkoitettiin ehkä kansakoulua.

Uppa osasi ruotsia, jonkunlaista korva kuulolta oppimaansa käytännön ruotsia. Hän osasi auttavasti ”engelskaa” kuten hän englannin taitoaan nimitti. Ei ehkä niinkään kirjakieltä vaan silloista käytännön englantia kuten myös saksaakin. 1900 luvun alussa saksa oli kieli millä oli kirjoitettu valokuvauksesta kirjoja ja oppaita ja saksa olikin siihen aikaan maailman kieli. Joskus kun he juttelivat Koskisen Tuffan (Frans Oskari s. 6. 4. 1864) , keskenään yhteisistä muistoistaan ja kokemuksistaan niin hauskaasti se puhekielikin muuttui englannin voittoiseksi.

5. KUINKA KORISTEMAALARISTA TULI VALOKUVAAJA.

Isoisäni palasi 1893 kotimaahan ja Turkuun nuorena aviomiehenä vaimonsa kera. Sotaväkeen Uppaa ei hyväksytty vaikka he tulivat juuri sen vuoksi Suomeen. Hänellä oli liian pieni rinnan ympärysmitta kuten jo aiemmin kerroin. Turussa hän jatkoi näin ollen koristemaalarina. Kattojen koristemaalauksessa hänen palleansa kiipeytyi jatkuvasta kurkottelusta ja hän joutui vaihtamaan ammattia kuten isänsäkin aikoinaan. Koristemaalarinakin töitä hän teki kuitenkin edelleen. Hänen maalaamiaan kohteita Turusta en tiedä.

Hänen maalaamiaan koriste kultauksia voi ihailla mm. Merikarvian kirkossa (valmistui 1899) ja myös myöhemmin rakennetussa Uudella Hautausmaalla olevassa Siunauskappelissa olevat koriste maalaukset (valmistui 1931) ovat myös hänen käsialaansa. On olemassa Siunauskappelista ilmeisesti Anni-tädin ottama kuva jossa Uppa on vasemmalla (silmälasit) ja hänen apulaisenaan on Yrjö Valtteri Kuusinen (s.8.8.1897 k. 17.7.1947). Tätä kuvaa ei minulla ole mutta olen sen nähnyt. Yrjö oli äitini serkun Suomen kanssa naimisissa. (Kirkkoa tosin on maalattu 1939 ja entisöitiin 1981-1982

joten ehkä koristemaalauksiakin on tarpeellisilta osin korjattu. Kultaukset ovat kuitenkin vieläkin hänen maalaamiaan, olivat niin hyviä ettei tarvinnut korjata. Kirkon maalauksessa hänellä oli oppipoikana mukana 28.10.1880 syntynyt F. W. Linja) Valokuvauksen alkeet isoisäni oli oppinut Amerikassa. Ilmeisesti hän aloitti valokuvaamisen ammattimaisesti jo 1900 luvun alussa Merikarvialla ja perusti Turkuun oman valokuvaamon 1905. Toiminimi oli Hj. Renvall, Turku, osoite oli Itäinen katu 32,(myöhemmin Itäinen pitkäkatu 32) jossa samassa osoitteessa muistan sen toimineen vielä poikansa Thuren pitämänä 1960 luvulla. Isoisäni sisar Olga asui samassa pihapiirissä tyttärensä kanssa vielä neljäkymmenluvun puolivälissä. Isoisäni teki 1900 luvun alussa sekä koristemaalarin että valokuvaajan töitä.

Merikarvian kirkkoherrana oli Väinö Raitala kun kirkko täytti 50-vuotta vuonna 1949. Silloin ei Uppaa kutsuttu mukaan juhliin vaikka hän oli ollut kirkkoon ensimmäiset koristemaalaukset maalaamassa. Hänen apupoikansa F. W. Linja (s. 28. 10. 1880) nimeltään kyllä kutsuttiin.

Uppa totesi minulle vain: Ei kutsuttu, enkä mene!

Asia oli loppuun käsitelty. Tämä rovasti Raitalan ja Uppan välinen epäsopeus johtui ilmeisesti siitä kun Uppa ei kuulunut kirkkoon enää siinä vaiheessa.

Mainittakoon että kultaiset koristemaalaukset kirkossa ovat vieläkin (2008) hänen maalaamiaan eikä niitä ole tarvinnut korjata. Tämä todistaa hänen osaamistaan ja kunnolla tehtyä työtä pohjustuksineen sekä silloisten maalien ja tekotapojen hyvyttä.

Isoisäni kuului ”Skutnabbeihin” eli Evankeelisiin. Uppa ei koskaan yrittänyt meitä lapsia käännättää omaan uskoonsa. Uskoakseni ei ne uskonnot niin paljoa eronneet. Muistelin jostain väittelystä mitä sivusta seurasin, eron olleen ilmeisesti lähinnä kasteessa. Kasteeseen liittyen minulla on muistikuva Alakylästä joelta missä olisi kastettu aikuisia ihmisiä ns. ”upottamalla” mutta en muista minkä uskonnon harrastajia nämä olivat. Kuitenkin muistan kuinka aikuiset ihmiset kahlasivat jokeen, naisilla oli, niin muistan, valkeat hameet päällään. Tämä muistikuva on ilmeisesti 1948 ja voi liittyä johonkin muuhunkin uskontoon, niitä uskovaisia kun Merikarvialla oli montaa sorttia!

Skutnabbeihin liittyen muistan J. O. Rikalaisen kuuluneen myös heihin. Sitten oli JAAKKO- setä joka kävi usein Uppaa katsomassa ja hänetkin muistan hyvin. Me lapset käytimme hänestä Jaakko-setä nimeä vaikkei hän varsinainen setämme ollutkaan. Isoisäni ”uskonveli” kuitenkin. Valkotukkainen pitkä mies, Jaakko Ketola, matkasaarnaaja. Hän oli skutnabien pappi jonka tullessa Merikarvialle pidettiin seurat yleensä Rikalaisella. En näissä tilaisuuksissa ollut mukana, Uppa oli sukumme viimeinen skutnabbi.

Jaakko- setä siunasi Isoisäni viimeiseen lepoon Uuden Siunauskappelin vieressä olevaan pieneen hautausmaahan Uppan aiemmin kuolleen vaimon Maria Josefiinan

viereen 19.7.1954. Viereisessä haudassa lepää hänen vaimonsa sisar , Anni-tätini (Jumpi) . Tämä kirkosta eronneiden hautausmaa johon Skutnabit siunattiin on erotettu tiellä (nykyisin Rauhantie) varsinaisesta Uudesta hautausmaasta (perustettu ehkä 1900 luvun alussa) ja siitä välittömästi samalla puolella satamaan päin on Helluntalaisten hautausmaa.

Näistä Skutnabbien hautausmaa on vanhempi, siinä on vanhin jäljellä oleva valurautainen risti vuodelta 1929 Rikalainen Emieli Vihtori. Hän oli syntynyt 2.1.1855 ja kuoli 10.2.1929. Toinen lähes yhtä vanha on Mikkola Maria Eufomia s. 2.1.1869, k. 21.9.1929. Muistaisin siellä olleen aikanaan enemmänkin valurautaa ristejä mutta tämä osoittaa ainakin Skutnabbien oman hautausmaan olleen käytössä jo 1929.

Hautausmaan todellista perustamisvuotta en tiedä. Graniittiset kivetykset millä tämä hautausmaa kuten myös Merikarvian seurakunnankin hautausmaa on ympäröity on uskoakseni samaa Vuojoen punaista graniittia kuin Porissa Raatihuoneen puiston aita joka on rakennettu 1911. Hakatut kivipaadet olivat suuria 3,5 – 4,5 metrisiä joten luultavasti niiden kuljettamiseen on tarvittu vesitietä eli proomu kuljetusta. Muita sellaisia kiviveistämiä ei tietojen mukaan ollut silloin koko Satakunnassa josta olisi saatu punaista graniittia. Hautausmaiden maakorkeutta on ilmeisesti johtuen paikan alavuudesta jouduttu nostamaan mainitulla kiviaidalla.

Skutnabbija oli Merikarvialla jo siis ainakin vuosisadan alkupuolelta asti. On muistettava että kyseinen hautausmaa alue on kokonaisuutena muuttunut.

Vanha maantie kulki minun muistamanani 1940 luvulla Kunnantalolta KOP:n kulkemasta ohi Pikkupappilan ja Säästöpankin ja Kurjen talon (Norkoolin) ohi. Sireenin Papan talon ohi edelleen Varheenmaan ohi ja vasta siellä yhtyi nykyiseen Rantatiehen. Vanha tie on kyllä vieläkin näkyvissä ja käytössä ollen nimeltään Riihitie.

Hautausmaa jäi sen Sataman puolelle eikä nykyisiä muita teitä ollut. Siinä metsässä hautausmaasta sataman suuntaan kuusikossa oli Ruumishuone. Sitä ei enää ole.

Urheilukenttä rakennettiin kuntoon 1949. Muistan kuinka siellä oli avajaiskilpailut kun se otettiin käyttöön.

Uppa kertoi ottaneensa Merikarvialta Juho Lindellin puusepän verstaasta kuvan (se oli joen rannassa kosken alapuolella lähellä Rantalaa). Kuvaa varten siivottiin koko verstaas puhtaaksi ettei ollut mitään syttyvää lattioilla. Uppa kuvasi kohteen yöllä. Hän oli tehnyt itselleen kulkuväylät eri puolelle verstaasta niin että osasi kulkea ne pimeässäkin. Hän sijoitti lamppuja valmiiksi heijastimineen etukäteen miettimilleen ja kokeilemilleen paikoille. Näin hän valotti eri puolilla verstaasta, toisesta laidasta alkaen niin että piti valoa päällä tarkat sekunnit laskemalla hitaasti ääneen, samalla valaisten kohteen jonka jälkeen sammutti lampun ja vaihtoi seuraavalle lampulle. Näin hän valaisi osissa koko verstaan. Kamerassa oli koko ajan aukko auki ja vasta kun valotus oli kokonaan tehty suljettiin kasetti kuvauksen päätteeksi. Kuvasta tuli hyvä sanoi Uppa. Silloisilla hitailla lasilevyillä se lieneekin ollut mahdollista, eikä tullut pahoja varjoja! Lisäksi kopiointivaiheessa Hänellä oli mahdollisuus retusoinnilla korjata rajoja niin levyille kuin kopioitaessa itse paperikuvassakin.

Suurin kuvauskokonaisuus lienee ollut 1912 ”Turun käsityöläismuseona” nykyään tunnettu alue jonka hän kuvasi systemaattisesti kokonaan. Alue tunnettiin aikaisemmin myös ”Luostarinmäkenä” ja ”Vanhana Turkuna”. Hänen oma lapsuuden kotinsa oli ollut samalla alueella joten hän tunsu alueen.

Erikoinen kuvauskohde oli Uppalla Turussa olonsa aikana Tuomiokirkon tornista tilattu panoraamakuva jotain kirjaa varten. Uppa kertoi kauan miettineensä kuinka homman hoitaisi kun tornissa oli paksut seinät ja pienet ikkunareiät. Hän keksi sijoittaa kameransa, joka oli tavallinen iso levykamera lankun päähän kiinni tukevasti. Lankussa oli kulmatuki jolloin tukemalla se seinään ei vaakatasossa horisontti muuttunut. Hän teki pitkän lankalaukaisijan ja käänteli kameraa vaakasuunnassa ja vaihtoi aina välillä ikkunaa ja sai näin tilatun panoraamakuvan valmistettua. Se ilmeisesti julkaistiin jossain kirjassa jota Uppa ei enää muistanut. Kuvat hän ottaessaan otti hiukan päällekkäin niin että sama rakennus esimerkiksi oli peräkkäisissä kuvissa. Kopiovaiheessa leikattiin ylimääräiset pois. Koska kulma eli vaakataso pysyi horisonttiin nähden samana telineen ansiosta tuli kuvasta hyvä. Näin saatiin panoraamakuva silloisin ”kotikonstein”. Uppa kertoi siitä valmistaneensa liimaten yhtämittaisen ympyrä kuvan jolloin katsoja oli ikään kuin keskellä. Kirjassa se julkaistiin useampana ”pätkänä”. Äitinkin kertoi tästä kuvasta mistä oli heillä ollut kotonakin kopio, sellainen liimattu ympyräkuva.

Uppan kuvia käytettiin kuvituksena useammassa kirjassa joita hän ei enää muistanut ja hänen ottamiaan kuvia ainakin Merikarvialta, Turusta, Naantalista ja Viipurista myytiin postikortteina.

Kyllä Uppa kellojakin oli korjannut kuten isänsäkin jolta hän olikin oppinsa saanut. Uppa kyllä minulle kertoi ettei hän niitä varsinaisesti korjannut.

”Ihmiset pyysi vähän kattoon niitä kellojaan ja mää lupasin. Avasin koneiston irti ja pistin bensii-
niin yöksi. Annoin kuivua, raaputin piet pois, rasvasin ja kokosin uude-
leen. Jos kello kävi kuten useimmin kävikin, niin asia oli kunnossa. Jos ei käynyt niin sanoin että kello täytyy viedä oikein kelloseppään. Siinä on semmoinen vika etten osaa korjata! Mutta useimmiten kelloissa siihen aikaan oli rasvan puute ja olivat siksi pikeentyneet käymättömiksi ja siihen bensiniiliotus tehosi! Joskus joku kyllä kysyi että mikä vika siinä kellossa oli kun olin saanut kellon käy-
mään. Vastasin:” Liipotin varsi oli mennyt jumiin !” Ei siinä kellossa tietääkseni semmosta osaa ollu mutta kysyjä oli tyytyväinen kun löytyi joku vika ja se oli pää-
asia tuumi Uppa.” Jousia niistä kelloista oli usein poikki mutta sellaisen sai ”fiilat-
tua” pitkästä jousesta sopivaksi joten niitä tuli tehtyä. Jousia sai silloin ostaa eri le-
vyisinä ”metri tavarana” kelloliikkeistä.

Äitini kertoi jutun ehkä kolmikymmenluvulta kuinka kerran Uppalle kävi vahinko. Joku tuli Turussa kuvaamoon kuvattavaksi ja Uppa pyysi häntä kohteliaasti odotta-
maan. Tuli kodin puolelle sanomaan tytöille jotain ja unohti asiakkaansa. Sitten joku tytöistä, Helli, Liisa tai äitini Aili meni muuten kuvaamoon ja pelästyi kun siellä istui mies. Mies selitti että Valokuvaaja käski hänen odottaa hiljaa, ja siksi hän odottaa!!

Asia selvisi ja Uppa haettiin nokosiltaan kuvaamaan miehen josta kuulemma tulikin hyvä kuva!

Turussa haettiin joskus toisen maailmansodan aikana ihmisiä elokuvaan lehti-ilmoituksella ja Uppa innostui valokuvaajana menemään myös koekuvaukseen ja pääsikin mukaan.

Hän sai ”rappioalkoholistin” osan johon hän tietysti sopi. Hänhän oli koko ikänsä ollut raivo raitis! Joten omakohtaista kokemusta ei ainakaan ollut! Näin äitini kertoi. Elokuva ura katkesi lyhyeen kun kuvausryhmä paljastui vakoilijoiksi joilla ei ollut paljoa filmiäkään vaan yrittivät päästä näin vain tutustumaan Turun kohteisiin. Filmiryhmä oli idästä. Uppakin joutui kuulusteluun mutta vapautettiin syytteistä heti ja asia selvisi hänen osaltaan. Äitini kiusoitteli Uppaa filmitähden urasta joka loppui oikeastaan ennen kuin alkoikaan.

Tämä tapahtuma kertoo Uppasta mielestäni jotain. Hän innostui helposti.

Kalastuksestaan Uppa kertoi kuinka hän oli ollut pitkällä siimalla Ourassa J. O. Rikalaisen kanssa.(Juho Oskari Rikalainen s. 15.1.1883, k. 6.1.1963).Muistan heidän parhaan saaliinsa olleen 200 kourun siimasta peräti 196 turskaa. Mikä osoittaa melkoista turskakantaa 1916 luvun vaiheilla. Tämän kuulin niin moneen kertaan että uskottava oli!

Tähän siimakalastukseen liittyy myös muisto Ourassa olleista venäläisistä sotilaista jotka olivat julistaneet yöllä liikkumiskiellon eli klo 22.00 (?) jälkeen ei saanut olla merellä enää paatilla. Eräänä iltana he olivat kuitenkin jääneet ohi aikarajan J. O. Rikalaisen kanssa tuulen tyyntyessä. Silloinhan seilattiin Merikarviallakin kalastajapaateilla. Ei ollut moottoreita! Kun he lähestyivät soutaen luotsitupaa huutelivat venäläiset jotain mutta venäjää taitamattomina eivät he osanneet oikein vastata , ilmeisesti tunnussanan kysymiseen. Venäläiset avasivat tulen kivääreillään ja ”luodit vaan vin kuivat” kun me soudettiin karkuun! Olivat kiertäneet pohjoiseen ja päässeet jollekin luodolle karkuun. Uppa muisti heidän yöpyneen usein muilla kalareissuillaan ”Jumpin karissa” jonka Jumpin mamma olisi hänelle antanut mutta sellaista paikkaa en ole kartoista löytänyt. Tosin Lankrunni ja Hevosluoto olivat aikanaan ilmeisesti Jumpin saaria.

Jälkikäteen eivät joutuneet tilille rötöksestään joka oli ulkona liikkumiskiellon uhmaaminen. Venettäkään ei ollut tunnettu. Veneen tunteminen olisikin vaatinut merimiestä sillä päin auringon laskua kaikki näyttää mustalta ja isolta joten kaipa arojen kasvateilla oli vaikeuksia tunnistaa mikä oli kyseessä, laiva vaiko vene? Käytiin me senkin jälkeen pitkällä siimalla mutta ei jääty enää illaksi vaan tultiin ajoissa maihin kertoi Uppa.

Ourassa ei siihen aikaan ollut paljoakaan vielä puita joten näkyvyyttä oli paremmin kuin nyt.

Ourassa on vieläkin ”Ryssänkasarmina” tunnettu rakennus Ouraluodolla kertomassa ajasta kun Suomi oli Venäjän vallan alla. Ourassa on luotsiaseman vierellä myös

vanha ”kalamaja” jonka ikää ei osaa arvioida mutta lienee ollut kalastajien tukikohta joka tapauksessa paljon ennen Luotsiaseman rakentamista.

Näihin liittyen muistan kuinka Uppa toi meille Auraan kalamaksaöljyä jonka pahan maun muistan vieläkin. Se oli keitetty turskan maksoista ja äitini kehui sitä terveelliseksi. Me lapset emme mausta pitäneet! ”Kultakalat” eli savusilakat olivat sen sijaan tosi hyviä !

Tämä tapahtui 1940 luvun alussa. Isoisäni uskoikin että runsaat turskavuodet liittyivät sotaan. Hän uskoi omien kokemustensa mukaan ensimmäisen maailmansodan ja toisen maailmansodan todistaneen tämän. Silloin ei vielä tiedetty turskan tarvitsevan lisääntyäkseen tulvahduksen suolaisempaa vettä Atlantilta voidakseen lisääntyä Itämerellä. Muuten mäti ei kypsy! Siinä 1970 luvun lopulla taisi olla vastaava tilanne kun turskaa tuli runsaasti – vaikka ei sotaa lähialueella ollutkaan.

Uppa oli myös ollut innokas uistimen käyttäjä ja minä sain häneltä yhden hopeoidun Professorin, yhden Essox haukiuistimen ja Stubin. Näistä viimeisin eli Stubi jäi pohjaan Salmelan kosken alapuolelle. Ne olivat vetouistimia. Sain myös kaksi kynnen kokoista hopeista lippauistinta ja yhden devonin. Uskon näiden olleen lohia tai siikoja varten, Uppa säilytti niitä erillään. Stubia lukuun ottamatta ne ovat kaikki vielä tallella johtuen niiden säästämisestä. Olen käyttänyt niitä vain silloin viisikymmenluvun alussa kun minulla muita ei ollut, jonka jälkeen ne ovat olleet muistoesineinä itselläni.

Isoisäni elinkaari oli myös Suomen kannalta monipuolista ja osin vaikeaaakin aikaa. Uppa syntyi 1873 kun valtaa suomessa piti Venäjän hallitsijana Aleksanteri II (vallassa 1855-1881) jota seurasivat Aleksanteri III (1881-1894), Nikolai II (1894-1917). Suomi julistautui itsenäiseksi 6.12.1917. Syttyi vapaussota joka päättyi 17.7. 1919 jolloin vahvistettiin Suomelle hallitusmuoto joksi tuli tasavalta. Valtionhoitaja oli 1918 Pehr Evind Svinhufvud, 1918-1919 Carl Gustaf Emil Mannerheim. Presidentiksi valittiin Kaarlo Juho Ståhlberg (1919-1925), Lauri Kristian Relander (1925-1931), Pehr Evind Svinhufvud (1931-1937), Kyösti Kallio (1937- 1940), Risto Heikki Ryti (1940-1944), Carl Gustaf Emil Mannerheim (1944- 1946), Juho Kusti Paasikivi (1946-1956). Tässä suomen hallitsijat Uppan elämän aikana johon mahtui kolme Keisaria, pari Valtionhoitajaa ja seitsemän Presidenttiä. Uppan elinaikaan mahtuivat myös Vapaussota ja molemmat Maailmansotina tunnetut taistot. Tämä taustatieto on ehkä tarpeen. Ajat olivat vaihtelevia.

6. MAJESTEETTIRIKOS JA RANGAISTUS.

Virkavallan kanssa Uppa joutui pahemmin tekemisiin vain Keisari Nikolai II aikana.

Uppa oli yhdessä Ketolan kanssa viimeinen suomessa MAJESTEETTIRIKOKSESTA tuomittu!

Hän sai vankilatuomion koska kustansi kirjan julkaisemisen.

MIETTEITÄ GOGIN SODASTA oli kirjasen nimi. (Oikeammin vihkonen, 38 sivua !) Hän oli virallisesti kirjan kustantaja. Matilda Roslin - Kalliola oli kirjoittaja ja tekstin suomentaja oli Jaakko Ketola. Kirjanen perustui ruotsinkielisenä Falkland lehdessä julkaistuun tekstiin. (Lähteenä osittain käytetty: Turun Sanomien maaliskuussa ilmestynyt extra ”Viimeinen majesteettirikos. 1984.” Turun Sanomat 14.3.1914, Helsingin Sanomat 14.2.1914.

”Mietteitä Gogin sodasta”, toinen painos 1917, ”Googin sota ja Suomen kohtalo” Oy. Keskimään Kirjapaino 1942. Jakaja: Kirjanvälitys Oy Helsinki, Matilda Roslin – Kalliola 1926, elämäkerta Aino Lähteenoja, Werner Söderström Oy.)

Tämä kirja kertoi Merikarvian kirkkoherran Gustaf Nyholmin (s. 1820, k. 1879) ennustuksesta joka perustui Hesekielin 38 ja 39 kohtiin. Nämä ennustukset sisälsivät Venäjän tuhon. Kirjanen painettiin Tampereella Evankeelisessa kirjapainossa 1912 jonka johtaja ylioppilas Jaakko S. Ketola oli.

Hänen Majesteettinsa Keisari Nikolai II käskystä piti nostaa syyte 1914 majesteettirikoksesta Turkulaista kirjan kustantajaa valokuvaaja Hjalmar Renvallia ja sen ruotsista suomeksi kääntänyttä ylioppilas, matkasaarnaajaa J. S. Ketolaa sekä kirjoittajaa Matilda Roslin - Kalliolaa vastaan. Jaakko Ketola ja isoisäni tuomittiin 13.3. 1914 alkaneessa ja joulukuussa jatkuneessa toisessa oikeudenkäynnissä 4 kk vankeuteen.

Matilda Roslin- Kalliola (s. 1837, k. 1923) oli silloin sairas ja osoitti silloin vastineessaan oikeudelle (ensimmäisessä käsittelyssä) kirjoituksensa käsitelleen vain kirkkoherra G. Nyholmin, joka oli kuollut jo 1879, ennustuksia. Turun hovioikeudessa syyttäjän käsitys oli että ne olisi kirjoitettu vasta 1911 joka täten kumottiin. Lisäksi kirjasen suomentaminen ja julkaisu olisi tapahtunut ilman kirjailijan lupaa minkä isoisäni ilmoittikin maaliskuussa 1914 oikeudelle. Näin tuli vain kaksi tuomiota toisessa oikeuden käynnissä kun ensimmäinen oli antanut vapauttavan päätöksen kaikille kolmelle syytetyille.

Merikarvian kirkkoherran Gustaf Nyholmin mietteet kirjoitti kirjailija Matilda Roslin- Kalliola muistiin 1876 ja kirkkoherran toivomuksesta saatettavaksi Suomen kansan tietoon 35 vuoden kuluttua eli siis vuonna 1911. Se julkaistiin ensin 1911 Matilda Roslin - Kalliolan toimesta ruotsinkielisenä Tukholmassa Facklan- lehdessä koska osattiin arvata kuinka Venäjän vallan alla olevassa suomessa kävisi. Artikkeleista otettiin lehden toimesta 4000 kpl ylimääräinen painos mitä myytiin suomeen ruotsinkielisenä. Tästä ylimääräisestä ruotsinkielisestä painoksesta toimittaja Lönnbeck otti po. painoksen omaan laskuunsa ja ilmoitti kirjeessään 4.11.1912 sitä myydyin jo 2000 kpl suomessa. Tähän ei puututtu valtiollisen poliisin toimesta. Ilmeisesti Isoisäni oli

lukenut tämän lisäpainoksen tai alkuperäisen lehdessä julkaistun tekstin ottaessaan yhteyttä kirjailijattareen keväällä 1912.

Sen sijaan suomenkielisenä myöhemmin julkaistu kirjanen sai takavarikointiin määräyksen sekä syytteet aikaan! Kirjanenhan sisälsi suomenkielisenä selvän ennustuksen tsaarinvallan häviöstä. Kirjanen oli annettu levitettäväksi kiertävien saarnamiesten kautta eikä ollenkaan silloisiin kirjakauppoihin. Vuonna 1913 alkoivat kirjan takavarikoinnit mutta valtiollinen poliisi sai vain 150 kirjaa takavarikoitua! Venäjän vallankumouksen jälkeen kirjasta otettiin lisä painoksia. (Vertaa: M R- K elämäkerta s. 259 tämän osan lopussa.)

Toinen painos otettiin 1917 ja sen painoi Kirjapaino Polytypos, Turku.

Hjalmar Renvall oli tämänkin kirjasen kustantajana. Tässä oli liitteenä kuusisivuinen isoisäni antama vastaus keisarille , Nikolai II, joulukuussa 1914.(Otteita siitä otettu sanataarkasti)

Se alkoi komeasti:

Kustantajan vastaus Keisarille. Annettu joulukuussa 1914.

Suurivaltaisin, Armollisin Keisari ja Suuriruhtinas. Sittenkun Keisarillisen Suomen Prokuraattori HÄNEN MAJESTEETTILLENSA viime kuluneen marraskuun 16 päivänä osoitetun kirjelmän kautta asiassa, jossa Keisarillisen Turun Hovioikeuden kanneviskaalivirasto on osoittanut Turun kaupungista kotoisin olevan valokuvaaajan F. Hj. Renvallin ja saarnaaja S. J. Ketolan syytteenalaisiksi majesteettirikoksesta , on tyytymättömänä Keisarillisen Hovioikeuden 23 päivänä viime kulunutta lokakuuta antamaan vapauttavaan asian päätökseen, uudistanut yllämainitun syytöksen sekä alistanut TEIDÄN MAJESTEETTINNE Armollisemmasti harkittavaksi eivätkö molemmat vastaajat olisi asiassa rangaistukseen tuomittavat, saa allekirjoittanut siihen vaadittuna tämän kautta TEIDÄN MAJESTEETTILLENNE alamaisesti esiintuoda seuraavaa:

Sitten seurasi seikkaperäiset selvitykset siitä kuinka syytetty kiisti kaikki syytteen kohdat, peräti viisi sivua. Päättäen esityksensä :

Keisarilliselle Turun Hovioikeudelle antamani selityksen ja ylläkirjoitetun lisäselityksen nojalla saan tämän kautta TEIDÄN MAJESTEETTILTANNE anoa että syytös majesteettirikoksesta saarnaaja Jaakko Ketolaa ja allekirjoittanutta vastaan kumottaisiin vääränä ja turhana luulona ja että me kumpikin vapautettaisiin kaikesta edesvastauksesta.

Ollen aina syvimmällä kunnioituksella ja uskollisuudella SUURIVALTAISIN, ARMOLLISIN KEISARI JA SUURIRUHTINAS TEIDÄN KEISARILLISEN MAJESTEETTINNE nöyrin, uskollisin alamainen HJ. RENVALL.

Niinpä niin, juhlovaa oli teksti, selitys ei kelvannut vaan tuomio tuli. Tästä isoisäni vastineesta ilmenee että olisi ensin tullut vapauttava päätös 23.10.1914 mutta syytös nostettiin uudelleen! Uusi syytös oli päivätty 16. 11. 1914 ja syytös oikeudenkäynti ilmeisesti oli joulukuulla ja linnatuomio 4 kk vankeutta Hj. Renvall ja Jaakko Ketola jonka he kärsivät Kakolassa 1915.

Tästä kirjasesta on tehty jatkosodan aikaan vielä jälkipainos William M. Jokisen pie-
nehkö tutkielma: Googin sota ja Suomen kohtalo, painettu Keskimaan Kirjapainossa,
Jyväskylässä 1942. Tässä kirjasessa (64 sivua) paljastuu myös kuinka isoisäni on
keskustellut aikanaan kirjailija Matilda Roslin- Kalliolan kanssa kohdasta jonka kir-
jailija oli lisännyt tai paremminkin selventänyt koskemaan Venäjää. *Lainaus s. 44*
”Ettei khra Nyholm ole sanonut, että sen kuvapatsaan jalat ja varpaat raudasta ja
savesta kuvaisivat Venäjää, vaan kukistunutta Rooman valtaa. Tämän oli kertonut
valokuvaaja Hj. Renvallille kirjailija M. R- K. itse lisänneensä artikkeliin. Tämä to-
distaa mielestäni myös Isoisäni olleen kirjailijan kanssa hyvinkin läheisessä yhteis-
työssä. Mistä hän muuten olisi tiennyt tästä muutoksesta alkuperäiseen tekstiin?

Kirjasen kustantamista Uppa ei kiistänyt kuten vastauksestakin ilmenee. Eihän Uppalla olisi ollut
oikein edes varoja millä kirjan olisi voinut julkaista äitini kertoman mukaan! Tämä voi olla myös
väärä tieto sillä äitini ei tykännyt puheenaiheesta. Äitini oli lapsi tapahtuman aikaan. Ehkä Isoisäni
oli kustantaja sanan varsinaisessa merkityksessä koska Hän uskoi asiaansa! (vertaa M. R- K elämä-
kerta ote s. 256 jäljempänä.)

Isoisäni oli saanut vankilatuomion eikä äitini suostunut siitä puhumaan. Hänelle se oli ehkä vaike-
ampi asia kuin isoisälleni. Äitinihän oli Isänsä saaman tuomion suori- tuksen aikaan vain seitsemän
vuotias (1915) ja oikeudenkäyntikin oli kestänyt jo lähes vuoden. Tämä olikin aikanaan perhees-
sämme tavallaan tabu puheenaihe josta ei yleensä puhuttu. Muistan kerran kuinka Uppan jo kuoltua
Äitini muisteli kuinka hän oli viemässä äitinsä kanssa useamman kerran ruokaa maitokannussa Up-
palle sinne Kakolaan ja samalla olivat saaneet ohjeita kuinka valokuvaamoä tuli hoitaa.

Oliko tällöisen vihkosen kustantaminen taas niin kovin kallista siihen aikaan?
Toisaalta kirjan luvaton kääntäminen ja julkaisu on myös kyseenalaista sillä tunsihan
Uppa henkilökohtaisesti Matilda Roslin- Kalliolan Merikarvialta. Se ettei Keisarin
edustajat huomanneet yhteyttä ja korostivat Uppan Turkulaisuutta oli ehkä kirjailijan
pelastus. Mikä oli lopultakin totuus?

Faktaa tietoa on: Syyte kirjailijatarta vastaan kumottiin jo ensimmäisellä kerralla ja
uusinta oikeudenkäyntiin häntä ei edes haastettu ja tuomion saivat Isoisäni Hj. Ren-
vall ja Jaakko Ketola toisessa oikeudenkäynnissä.

Joskus kun juttelimme linnareissusta kertoi Uppa sen olleen hänelle niin kuin lomaa.
Hän ei sitä ottanut rangaistukseksi . Olihan hän ehkä sittenkin sijaiskärsijä.

Toisaalta hän ei tuntenut tehneensä mitään väärää!

Vankila reissunsa aikana, neljä kuukautta Kakolassa, hän teki koivusta olohuoneen
kaluston johon kuului: Pöytä ja kuusi tuolia sekä lipasto jotka kaikki olivat valkoi-
seksi maalatut. Muistan ne lapsuudestani. Näistä ei ole jäljellä enää pöytää ja tuoleja
vaan ne hajotettiin polttopuiksi 1950 luvulla kun huonekalut modernisoitiin meillä-
kin. Vain yksi tuoli ja lipasto on tietääkseni tallella. Isoisäni ei rangaistuksen syistä
tai oikeutuksesta mitään puhunut. Hän hyväksyi sen tapahtuneena tosiasiana tapojen-
sa mukaisesti.

MIETTEITÄ GOGIN SODASTA

Merikarvialla kuolleen kirkkoherra
Gust. Nyholmin (* 1820 † 1879) mukaan.

Kertomuksen muotoon kirjoittanut
MATILDA ROSLIN-KALLIOLA.

Suomensi:
Jaakko S. Ketola.

TOINEN PAINOS.

Kustansi:
Hjalmar Renvall, Turku.

Kirjasen kannessa on selvästi kuka mitäkin teki.PK.

Tämä toinen painos joka julkaistiin 1917 oli täysin sama kuin ensipainoskin 1912 sillä Isoisäni vastine kirjelmällä täydennettynä minkä hän oli aikanaan Keisarilliselle Majesteetille joulukuussa 1914 toimittanut. Siinäkin kannessa luki selvästi : Kustantaja HJ. Renvall ! Enää siitä ei tullutkaan Majesteettirikosta! Syynä oli se että Suomi oli itsenäistynyt eikä enää oltu Venäjän alamaisia.

Ystävyys Jaakko Ketolan, toisen tuomitun kanssa kesti aina Uppan kuolemaan asti 19.7.1954 jolloin juuri Jaakko-setä siunasi hänet viimeiseen lepoon.

Otteita kirjasta : SATAKUNNAN KIRJALLISEN KERHON JULKAISUJA 1. :
Matilda Roslin- Kalliola. Kirjoitti Aino Lähteenoja. Werner Söderström Osakeyhtiö.
Porvoo 1926.

Tämä teos perustui Matildan henkilöhaastatteluun 1917 heinäkuussa kun hän oli jo täyttänyt 80 vuotta, sekä hänen henkilökohtaiseen arkistoonsa jonka kirjoittaja sai käyttöönsä. Arkistossa oli myös konsepteja kirjeisiin joita on käytetty lähteinä, ei itse kirjeitä tai niiden kopioita. Kirjassa on kuvia joita on ottanut kesällä 1924 Äidin äitini sisar Anni Jumppi 9 kpl ja myös nimettöminä julkaistuja kuvia jotka mielestäni ovat postikortteina myytyjä aiemmalta ajalta Hj. Renvallin eli isoisäni ottamia ainakin kuusi ehkä enemmänkin. (kuvat sivuilla: 12, 45, 65, 111, 161, 197 sekä mahdollisesti kuvat s. 277, 279, 281). Nämä on julkaistu ilman kuvaajan nimeä. Käytetyissä maisema kuvissa kyllä näkyy isoisäni käyttämä Merikarvia teksti vaikka sitä on hiukan peitettykin.

Miettiessäni tätä nimettömyyttä kun Annin kuvat ovat nimetyt, olen tullut siihen johtopäätökseen että hän, isoisäni siis, olisi vaatinut ettei hänen nimeään saa mainita tässä teoksessa. Tämä olisi hänen itsepäisyytensä tuntien jopa loogista! Kuvat Anni kylä sai antaa teokseen omien kuviensa ohella. Uskon myös esim. hautaus saaton kuvien olevan Hj. Renvallin ottamia sillä niistä näkyy kuvan ottajan ammattitaito ja ison kameran piirto. Isoisäni oli varmasti tämän teoksen tekstiin loukkaantunut ja pettynyt ”Gogin sodan” osalta ja siksi moinen olisi jopa ymmärrettävää.

HUOMAUTAN MYÖS ETTÄ KIRJASSA ESITETTY Uuden Auran artikkeli ja koko oikeudenkäyntikin suoritettiin Venäjän vallan alla, mikä vaikutti päätökseen ja sen julki tuomiseenkin, Suomihan vapautui itsenäiseksi vasta 6.12. 1917.

Lainauksia elämäkerrasta.

Kirjailijatar kertoi Facklan- nimisessä lehdessä julkaisusta yhtäpitävästi aiemmin esittämäni kanssa. (s. 253.) Eli ilmestyi ruotsinkielisenä syys- loka- ja marraskuun lehdissä 1911. Lisäksi : Lönnbeck ” on sen tähden kehoittanut Helsingin Lähetyskirjakaupan johtajaa painattamaan artikkelin eri kirjasena. Kun tämä ei kuitenkaan rojhennut valtiollisen vainon pelosta ryhtyä painatukseen, teki toimittaja Lönnbeck sen itse ja omaan laskuunsa. Hän otti siitä 4000 kpl:n painoksen ja ilmoittaa tekijälle marraskuun 4 p. 1912 päivätyssä kirjeessään, että 2000 kpl. oli sitä jo silloin myyty Suomeen.” (ns. irtopainos artikkelista ruotsinkielisenä!)

(s. 256.) ” Keväällä 1912 kävi valokuvaaja Renvall luonani keskustelemassa artikkelini julkaisemisesta suomeksi ja hän ihmetteli, miksi olin julkaissut Suomen kansalle aiotun viestin Tukholmassa ja ruotsinkielellä. Tunnustin tehneeni sen kotimaan valtiollisten olojen pakosta, sillä aavistin edeltäpäin, että siitä syntyisi oikeusjuttu jos se täällä Suomessa – ja suomenkielisenä - julkaistaisiin. Kun Renvall näistä epäilyksistäni huolimatta selitti ottavansa vielä rahatkin lainaksi saadakseen kirjasen julkisuuteen, pidin häntä muinaisten uskonsankarien vertaisena.” Sitten seurasi sekavia selittelyjä isoisäni menettelystä oikeuden käyntiin valmistautuessaan..

”Maaliskuun alussa 1914 hra Renvall tuli keskustelemaan kanssani asiasta, sillä asia oli lykätty maaliskuun 13:een päivään. Hän tuli kuulemaan, olisinko kertonut ennustuksista aikaisemmin jollekin, joka voisi antaa todistuksen siitä oikeuteen. Mainitsin kertoneeni niistä rovasti Hemanille ja postihoitaja Matilda Holmille. Pari muuta todistajaa hän sai Merikarvialta. Ihmetellessäni, että hän oli väittänyt minun pyytäneen

häntä suomennuttamaan kirjoitukseni, hän sanoi muistavansa asian olleen niin. Palautin silloin hänen mieleensä, mitä olin hänelle sanonut ensi kertaa tavatessamme. Hän koetti vieläkin väittää samaa.”

(s. 259.) ”Virallinen selostus Turun hovioikeuden istunnosta maaliskuun 13 päivänä vahvistaa oikeaksi kirjailijamme muistiinpanot. Lainaamme selostukseen Uuden Auran 61. stä numerosta maaliskuun 14. p:ltä 1914: Turun hovioikeuden ensimmäisellä osastolla, sanotaan siinä, oli eilen käsiteltävänä ”Mietteitä Gogin sodasta”- nimisen kirjan johdosta nostettu majesteettirikosjuttu valokuvaaja Hj. Renvallia ja matkasaarnaaja Jaakko Ketolaa vastaan, jotka kumpikin olivat mieskohtaisesti saapuvilla. Kirjailijaa rva Matilda Roslin – Kalliola edusti varatuomari N. Lauri

Kanneviskaalinvirastoa edusti varatuomari A. Ekholm. Asiamies Lauri esitti lääkärintodistuksen siitä, että rouva Kalliola on sairauden tähden estetty saapumasta hovioikeuteen.

Hra Renvall kertoi ettei rouva Kalliola ollut häntä pyytänyt suomentamaan puheenaalaista kirjaa eikä ollut antanut suostumustakaan sen suomentamiseen. Sitten vastaa ja R. jätti pitkän kirjallisen vastineen, jossa hän väitti, että kirja on aivan vilpittömässä tarkoituksessa kirjoitettu rovasti Nyholmin selitysten mukaan, jotka koskevat Danielin ennustuksia. Vastaaaja mainitsi rovasti G. A. Hemanin ja Nauvon postinhoitajan tietävän, että rva Kalliola jo 20 vuotta ennen kirjan ilmestymistä oli kertonut ennustuksista.

Hra Ketola jätti niinikään laajan kirjallisen vastineen ja väitti hänkin, että sanottu kirja sisältää rovasti Nyholmin tutkimusten tuloksia profeettain ennustuksista. Vastaaaja väitti edelleen, että ”Gog” ei tarkoita hallitsijaa, vaan jotain kenraalia eikä kirjassa ole tarkoitettu loukata keisaria, vaan siinä on kerrottu ennustusten tutkimisesta, mikä ei ole rikos. Vastaaaja näin ollen pyysi että kanne kumottaisiin.

Asiamies Lauri kielsi että hänen päämiehensä olisi pyytänyt ketään suomentamaan puheenaolevaa kirjaa, sekä jätti erään todistuksen näytteeksi siitä, ettei rva Kalliola ollut omasta päästään tekaissut ennustuksia ja sitä paitsi rva Kalliolan selityksen kirjan alkuperäisestä synnystä. Kanneviskaali pyysi lykkäystä, koska rva Kalliola oli sairauden takia estetty saapumasta oikeuteen. Jos hovioikeus kuitenkin olisi toista mieltä asiassa, pidätti kanneviskaali itselleen oikeuden ajaa syytettä Kalliola vastaan, jos siihen syytä olisi. Hovioikeus päätti antaa lausuntonsa vastedes ja jos kuulustelun jatkaminen pidetään tarpeellisena, annetaan siitä asiallisille tieto.

Hovioikeuden päätös oli vapauttava. Tämä majesteettirikos raukesi sikseen niin kuin lukemattomat muut samanlaiset maailmansodan yllättäessä tapahtumillaan sekä hallitsijat että alamaiset. Kuitenkin syyte nostettiin uudelleen 16.11.1914 kuten edellä on kerrottu.

Kun vallankumouksen tapahduttua Venäjältä käsin tuleva painostus lakkasi, julkaisiin kirjasta Mietteitä Gogin sodasta useita uusia painoksia. Holger Schildtin kustannusliike Helsingissä lunasti toukokuussa 1917 kirjan sekä ruotsin että suomen kielisen painoksen kustannusoikeudet.”

Tässä sanatarkat lainaukset eräistä elämäkerran kohdista. Elämäkerrassa mielestäni käsiteltiin ”Gogin sota” kirjasta eräiltä osin sekavasti, tunteen omaisesti. Ehkä elämäkerran kirjoittaja ymmärsi kirjailijaa väärin. Ilmeisesti kirjailija joka oli jo vanha 1917 (80 v.) ei joko saanut tietää syytösten uudelleen nostamisesta marraskuussa 1914 ja Hj. Renvallin sekä Jaakko Ketolan saamista 4 kk vankeustuomioista 1914 joulukuussa, mikä tuntuisi ihmeeltä olihan hänen kirjastaan kyse tai sitten hän salasi ne tahallaan 1917 elämäkertansa kirjoittajalta. Unohtamisesta ei liene kyse! Olihan isoisäni ottanut häneen yhteyttä maaliskuussa 1914 (Elämäkerta s. 257). Harmittiko kirjailijatar että hänellä oli sijaiskärsijät, hänen ”pestyään kätensä” jutusta? Toisaalta enää kun ei ollut ”Majesteettirikos” voimassa Suomen päästyä Venäjän vallan alta oli 1917 jo ilmestynyt isoisäni kustantamana toinen painos ”Mietteitä Gogin sodasta”. Suuttuiko kirjailijatar tästä?

Voi vain arvailla syitä.

Kuitenkin kirjailijan muistelmissa toukokuussa 1917 muistaa sivulla 261, ”Holger Schildt kustannusliike lunasti kirjan ruotsin ja suomenkieliset oikeudet”. Eihän hän ollut antanut lupaa sen paremmin kirjan julkaisuun kuin kääntämiseenkin omien sanojensa mukaan (katso edellä) ja kuitenkin hän nyt myi oikeudet edelleen?? Heinäkuussa 1917 kävi muistelmien kirjoittaja Aina Lähteenoja henkilökohtaisesti haastattelemassa kirjailijatar ”Hän oli jo silloin täyttänyt 80 vuotta ja hänen näkönsä oli niin huono, ettei hän erottanut tulijan ääri viivojakaan astuessani hänen olohuoneeseensa” lainaus elämäkerran esipuheesta.

Miksi ei kirjailija muistanut ihan juuri tapahtuneita asioita? Että hänet oli vapautettu syytteestä mutta Hj. Renvall ja Jaakko Ketola tuomittu uudessa Hovioikeuden käynnissä 4 kk vankeuteen? Muisti oli mielestäni kovin valikoivaa kirjailijalla tai elämäkerran kirjoittajalla.

Totuus ei ole kaunis mielestäni kummankaan kohdalta!
Ei kirjailijan eikä muistelmien kirjoittajan!

Tosiasia on että HJ. Renvall ja Jaakko Ketola ovat viimeiset ”Majesteetti rikokset” Suomessa tuomitut ja tuomionsa kärsineet 1915. Tosiasia on myös Hj. Renvallin julkaisseen kustannuksellaan ensimmäisen painoksen 1912 painopaikalla Tampereen Evankeelinen Kirjapaino ja Nikolai II valtakauden päätyttyä 1917 vielä toisen painoksen ”Mietteitä Gogin sodasta” painopaikkana: Kirjapaino Polytypos, Turku. Tästäkään ei ole mainintaa sen paremmin kirjailijan kuin elämäkerran kirjoittajankaan toimesta. Isoisääni olisi voinut myös kuulla elämäkertaan ”Gogin sodasta”, olihan isoisäni 1917 vasta 44 vuotias. Isoisäni kuoli vasta 19.7.1954. Toisaalta Jaakko S. Ketola kuoli vasta isoisäni jälkeen joten hänkin olisi osannut jotain kirjasesta ja tuomiosta kertoa. Kirjailija kuoli 25.4. 1923. Elämäkerta julkaistiin 1926. (tämä tekstin osa PK / 2008 saatuaani ostettua vielä kyseisen elämäkerran itselleni.)

7. ISOISÄNI SAAVUTUKSIA VALOKUVAAJANA.

Isoisäni kuvasi myös Turun Museolle kuvia, niistä on julkaistukin osa mm. Vuosikalenterissa oli kerran käsityöläismuseosta Turusta otettu kuva. Kuva on ilmeisesti siitä 1912 kuvatusa Turun Luostarinmäki sarjasta. Näistä kuvista hän piti näyttelyn talvella maaliskuussa 1913. Samoja kuvia on ”Luostarinmäen Käsityöläismuseo 50 vuotta” kirjassa jonka Maakuntamuseo on julkaissut 1990, siinä näitä hänen kuviaan on 14 kpl.

Turusta otettuja maisemakuvia ja 456 rakennus- ja interiööri- sekä maisemakuvaa on Turun Maakunta Museossa. Satakunnan Museossakin on hänen ottamiaan vanhoja valokuvia. (Postikortteina aikanaan myytyjä!) Merikarvialta on säilynyt useita maisemakuvia 1900 vuosisadan alusta. Osa on Merikarvian Kunnalla ilman kuvaajan nimeä.

Hän on kuvannut myös Viipurissa, näistä minulla on kaksi kopiota tallella.

On minulla myös kaksi Kultarannasta Naantalista isoisäni ottamaa vanhaa maisemakuvaa sekä pari äitini koulukuvaakin sieltä.

Isoisäni perusti valokuvaamoja ainakin Turkuun, Naantaliin ja Viipuriin, Merikarvian lisäksi joten häntä voidaan sanoa todelliseksi valokuvauksen pioneeriksi Suomessa.

Uppa oli itse oppinut valokuvaaja. Hyvin tunnettu ja tunnustettu ammattilainen.

Valokuvaajana Uppasta tuli erittäin taitava ja tunnustettu ja sitä työtä Hän jatkoi kunnes sokeutui seitsemänkymmenenseitsemän ikäisenä vuonna 1950.

Uppa kuoli 19.7.1954 Merikarvialla 81 vuotiaana.

Ilmeisesti muiden toimesta hän haki ammattitaidostaan Turun Käsityöläisyhdistyksestä Mestarikirjaa suoritettuaan siihen vaadittavat näytöt.

Hänelle se myönnettiin 10.11.1949 tekstillä : ”Kun hän on osoittanut työskennelleensä ammatissaan laissa määrätyn ajan ja näyttänyt omaavansa lain edellyttämän tietopuolisen pätevyyden sekä valmistanut tarkastuksen alaisena mestarinäytteen, julistamme me, nojautuen maaliskuun 31 p:nä 1879 annettuun elinkeinoasetukseen, hänet valokuvaajan ammatissa mestariksi ja annamme tämän mestarikirjan hänelle siitä todistukseksi.”

Mestarikirja on allekirjoittaneella ja jäljennös siitä on Satakunnan Museolla.

LÄHTEENÄ KÄYTETTY LISÄKSI :

MUSEOVIERAS ja mitä viite : **Valokuvaajat 1839** , kertoo Isoisästäni:

Frans Hjalmar Renvall asui Turussa 1873-1929 ja 1933-, Naantali 1920-1933, Merikarvia 1941- 1950.(Mielestäni selvää ristiriitaa vuosissa milloin missäkin asui, voi johtua hänen kirkkoon kuulumattomuudestakin tai siitä ettei niistä pidetty niin tarkkaa lukua. Edellä olen yrittänyt tarkentaa vuosilukuja. PK.)

Hän kuvasi virallisen tiedon mukaan Kyläkuvaajana 1900 -, ateljeekuvaajana 1905-1943, maisema- ja miljöokuvaaja. I Kyläkuvaaja Merikarvia n. 1900- ,II Maisema ja miljöokuvaaja Turku 1912 -, Renvall kuvasi 1912 systemaattisesti koko Turun Luos- tarimäen, Tämän jälkeen hän kuvasi paljon Turkulaista miljöötä, erityisesti teolli- suuslaitoksia.

Kuvastot: I Turun maakuntamuseo, Turku. Useita maisemakuvia II Åbo Akademis bildsamlingar, Turku. 456 rakennus- ja interiööri- sekä maisemakuvaa. Näyttelyt: I Turun Luostarinmäen kuvien näyttely Turun kaupungintalon alakerrassa 1913.

Kuvausaika n. 1900- 1943 – 1950.

(Perusti valokuvaamon Turkuun 1905 jota jatkoi hänen poikansa Thure. Kuvausaika Hänellä jatkui itse asiassa vuoteen 1950 asti jolloin hän sokeutui! Nämä muut tiedot ovat oikein, paitsi että alussa mainittu asumisaika Turussa sisältää myös hänen Tukholmassa opiskelunsa ja Amerikan reissunsa sekä asumisen ja kuvaamisen Merikarvialla. Naantalissa asuminenkin ja Valokuvaamo siellä puuttuu kokonaan. Ilmeisesti ei ole oltu niin turhan tarkkoja! PK.)

Sen sijaan maininta: ”Elämänvaiheet: Vuonna 1914 lehtitietojen mukaan Ren- vallon kuvaa teoksessa ”Mietteitä Gogin sodasta” pidettiin majesteettirikoksena. ”Tässä on selvästi virhe ja väärin ymmärryksestä kyse, isoisäni nimettiin kirja- sen kannessa kustantajaksi teokselle missä ei ollut yhtään ainutta kuvaa!!!

Kustantajana hänet tuomittiin majesteettirikoksesta, ei kuvaajana! Korjaus tarkemmin aiemmin tekstissä esitetty . PK. 2003.

*(Nämä tiedot löytyivät= Kursivoitu osuus : **Museovieras: Kokoelmat ja arkistot: Valokuvaajat 1839-.)***

8. ISOISÄNI SELLAISENA KUIN HÄNET MUISTAN.

Hänellä oli nenällään ”kakkulat” eli silmälasit joissa oli ohuet rautalankaiset ”pokat” jotka korostivat hänen arvokkuuttaan.

Uppalla oli viikset tai ”nenäparta” tai ”huuliparta” kuten äitini hänen partaansa ni- mitti. Huuliparta peitti palovamman minkä hän oli saanut. Aikanaan silloista salama- valoa käyttäessään hän oli polttanut kasvonsa. Salamassa käytettiin vuosisadan alku- puolella mangnesium jauhetta mikä sytytettiin iskurilla joka iski kipinän jauhoihin joka näin syttyi leiskahtaen. Isoisä kertoi ettei se syttynyt ensi kerralla vaan hän kat- soi sitä ja leiskautti jolloin se syttyikin ja leiskahti naamalle. Parta oli vähän saman- lainen kuin mitä muuan Hitler käytti. Uppa oli tarkka viiksiensä hoidossa. Partansa hän yleensä ajoi oikein partaveitsellä käyttäen vaahtoa apunaan. Viiksien tasauksen hän suoritti tarvittaessa pienillä saksilla. Aina kun Uppa lähti jonnekin hän ensin tar- kisti ettei ollut sänkeä näkyvissä, posket pitivät olla puhtaat kun jonnekin meni.

Uppa oli vanhanakin tarkka pukeutumisensa suhteen kylälle mennessään.

Kotioloissa hän käytti flanelli paitaa, semmoista punaisella tai sinisellä juovitettua pehmeää kangasta olevaa ja missä oli matala kaulus. Alushousut eli ”kalssongit” oli- vat samaa materiaalia ja niistä muistan erikoisesti lahkeissa olleet halkiot ja nauhat joiden solmimisessa autoin monet kerrat. Näitä hän käytti kesälläkin.

”Päälishousuina”, kuten silloin sanottiin olivat tummat housut ,vanhat puvun housut.

Hyvin usein kotioloissa hän käytti paidan päällä ”slipoveriä” eli pujoliiviä. Asun täydensi pikkutakki.

Paremmiin hän pukeutui kun lähti jonnekin. Koko puku oli musta ja siihen kuului myös liivi jossa edus oli pukukangasta ja takana silkkiä. Liiviä herrasmiehet voivat pitää kesäkuumalla ilman pikkutakkiakin. Pukuun kuului valkeat kalvosimet ranteisiin ja paitaan laitettiin valkea irtokaulus. Nämä olivat vielä neljäkymmenluvun lopulla vanhoilla miehillä tavallisia. Muistan kuinka usein autoin kauluksen napin kiinni kun hänen sormensa eivät vanhemmiten enää olleet niin taipuisat. Varsinkin kauluksen niskanappi oli paha laitettava.

Mustat, lyhyellä varrella olevat nauhakengät kuuluivat asiaan. Juhla-asuun kuului erikseen vielä sellainen paidan etuvarustus jonka nimeä en tiedä. Se oli niin kuin normaali paidan edus mutta siitä puuttuivat hihat ja selkäosa. Näytti hienolta mutta tosiasiassa oli vaan rinnus.

Hänellä oli myös musta tai tummanhopean värinen kravatti asua täydentämässä. Joskus harvoin hän käytti myös rusettia! Se oli sellainen valmiiksi solmittu mikä laitettiin kumminauhalla paikalleen. Sitä sanottiin myös ”kissan rusetiksi” eli ”mirriksi”!

Asun tärkeä osa oli musta hattu! Se oli lierihattu missä oli oikea ”kupoli” mihin painettiin kädellä keskelle painuma. Lierin yläpuolella oli musta koristenauha. Se oli oikea ”knalli”! Vai olisiko ”Eden hattu” nimitys parempi?

Eräs hienous Uppalla oli hänen lapsiltaan 70-vuotislahjaksi saamansa hopeapäinen kävelykeppi jota hän viimeisinä vuosinaan käytti.

Uppa kävi paljon myös kokouksissa, lähinnä Skutnappien uskonnollisissa kokouksissa ja tilaisuuksissa ympäri maakuntaa. Hän oli usein yhdessä J. O. Rikalaisen kanssa jolla oli musta Buick-merkkinen auto. Vanhat herrat olivat arvokkaan näköisiä lähtiessään reissuihinsa. J. O. Rikalainen oli paitsi Uppan hyvä ystävä ja ”uskonveli” myös merikarvialainen kunnallinen vaikuttaja.

Uppa sokeutui Jouluaattona 1950 juuri kun meidän piti lähteä Joulukirkkoon. Isä ja äiti kuuluivat kirkkokuoroon ja olivat siksi menneet jo edellä. Yhtäkkiä Uppa sanoi minulle ”Kuka sammutti valot?” Vastasin että kukaan ei sammuttanut vaan kaikki valot paloivat. Uppa pyysi ohjaamaan hänet tuoliin minkä teinkin. Uppa istui vähän aikaa hiljaa. Sanoi sitten: ”Minä olen nyt sokea” - ihan vaan toteamalla! Minusta ikään kuin hän olisi vain hyväksynyt tapahtuneen tosiasian. Hän oli ilmeisesti uskossaan niin vahva ettei kyseenalaistanut tapahtumaa. Uppa oli silloin 77 vuotias.

Vanhempani haettiin kirkosta ja kunnanlääkäri Carlsson tuli meille katsomaan Uppaa. Taskulampun valoa hän hiukan pystyi ihan sivusta näkemään ikään kuin kajona muttei mitään muuta. Lääkäri totesi ettei hän voi tehdä mitään.

Asia pysyi ennallaan eikä näkö palannut koskaan. Uppa tyytyi tähän.

Hänellä pysyivät silmät eloisina eikä kukaan outo voinut arvata että Uppa oli sokea. Monesti tuli valokuvaamoomme asiakkaita jotka ihmettelivät Uppaa. Uppa kun pyysi odottamaan äitini tulemistä. Äidin tullessa Uppa saattoi kertoa että hän on sokea eikä siksi ollut voinut antaa kuvia!

Olin Uppan huonekaverina hänen sokeutumisestaan asti. Uppa tarvitsi näkevän apua monessakin asiassa. Minä olin hänen silmänsä. Usein hänellä menivät yö ja päivä sekaisin. Olin herkkä heräämään ja monia yönseutuja kuuntelin Uppan muisteluita. Hän kertoili minulle paljon elämästään. Sääli ettei tullut kirjattua ylös. Muistan vain jotain. Uppa oli meillä suurimman osan sokeutumisestaan aina kuolemaansa asti. Kyllä hän välillä kävi Turussa Liisan luona ja oli välillä Ojalassakin Hellin hoivissa mutta meillä enimmäkseen. Uppa oli tyytyväinen päästessään välillä muualle mutta oli tosi iloinen palatessaan kaverikseni. Minä pidin Uppasta hyvin paljon, Hän oli hyvä kertoja ja paljon kokenut ja nähnyt elämänsä aikana. Meillä oli erittäin hyvät välit.

Muistan hänen kuolinpäivästään 19.7.1954 erikoisen tapauksen. Oli heinäkuun kaunis aamupäivä kun oli Kuusisen Sakarin kanssa ja taisi siinä joku muukin olla mukana Kouhin takaisella kujalla ja katselimme kuinka tervapääsky lentelivät taitavasti taivaan sinessä. Äkkiä kuului poksahdus tai paukaus niin kuin olisi ammuttu ja yksi tervapääskyistä putosi eteemme kujalle, siipi oli katkennut kesken hurjan syöksyn. Lintua ei voitu auttaa sillä siipiluu törrötti vertavaluvana ja pian se kuoli. Menin kotiini ja siellä äitini kertoi Uppan juuri kuolleen. Kerroin pääskyn kuolemasta. Olen sen jälkeen paljon seurannut tervapääskyjen lentoa eikä koskaan ole mennyt siipi lennossa poikki. Tervapääskyt tuovat kuitenkin aina mieleeni Uppan kuoleman. Miksi se siipi katkesi juuri samaan aikaan kuin isoisäni kuoli?

9. TIETOJA ALKUAIKOJEN VALOKUVAAMISESTA .

Ennen käytettiin vain ns. lasilevyjä jotka olivat hyvin käteviä mutta raskaita kuljettaa. Levyjen ja kuvien kehittämiseen tarvittavat kehitteet ja kiinnitykset Uppa valmisti itse ostamistaan Apteekki kemikalioista. Levy kehitettiin ja kiinnitettiin eri liuoksissa ja sen jälkeen oli vielä huolellinen huuhtelu puhtaalla vedellä. Näistä levyistä kuvat kopioitiin paperille, ja taas tarvittiin kehite, kiinnite ja huuhtelu operaatio. Levyille voitiin myös tehdä korjauksia, muistaakseni ”seepia” oli aine millä korjattiin käsin pienellä pensselillä maalaamalla eli retusoitiin levyä jos levyyn oli tullut jotain korjattavaa kuvan otto vaiheessa tai valotus ym. pilkkuja. Myös itse kuvaa saatettiin retusoida .Raaputettiin ja maalattiin jopa niin että muotokuvat olivat joskus kauniimpia kuin mallit. Tietääkseni vasta 1940 luvulla tulivat laakafilmit käyttöön ja lasilevyt jäivät pois viisikymmenluvulla. Muistan kuinka Uppa käteväenä käsistään itse korjasi vanhat lasilevyille tehdyt kasetit filmille sopivaksi. Lähinnä levyjen kiinnityksen kasetissa huomattavasti ohuemmalle filmille, muuten kasetti sopi. Siihen aikaan salamalamppuja ei ollutkaan vaan käytettiin mangnesium jauhoa joka saatiin kaukalossa syttymään kipinällä kuten tupakan sytyttäjissä. Isoisäni poltti kerran naamansa kun aine ei syttynyt heti. Hän ehti ottaa salamalaitteen naamansa eteen ja kokeili kipinää, se leiskahti siinä. Kasvot paloivat pahasti. Siksi Uppa käyttikin viiksiä tai oikeammin huulipartaa. Äitini kertoi kuinka Uppa sitten kerran ajoi viik-

sensä mutta vaimonsa ja lastensa pyynnöstä kasvatti ne uudelleen. Taisi olla vasta viisikymmenlukua kun ensimmäiset ”salamalamput” muistan nähneeni, oikein sellaiset kannalliset ja niitä oli ainakin kahta kokoa. Näitä käytettiin kun ei muuta keinovaloa ollut saatavilla.

Valokuvaamossa kuvattaessa kuvattava asetettiin ensin sopivaan asentoon. Säädettiin lamput (valonheittäjät) sopivasti ettei tullut varjoja kuin sinne mihin tarvittiin ja myöskään ei saanut kiiltää. Vasta sen jälkeen katsottiin kamerasta läpi mustan kankaan suojassa kuva tarkaksi objektiivista säätäen. Kuva näkyi väärinpäin kameran taustalasissa. Seuraavaksi laitettiin aikasäädöt ajoitukseen aukon suhteessa.

Levykasetti jossa oli tilaa kahdelle levyille, eli se oli käännettävä, laitettiin kameraan. Avattiin levykasetti vetämällä suojaava puulevy pois niin että musta samettikangas edelleen suojasi kameraa ja filmiä valolta ja laukaistiin kamera. Suljettiin kasetti. Jos tarvitsi ottaa toinen kuva, kasetti käännettiin tai otettiin uusi kasetti johon oli voitu ladata valmiiksi kaksi levyä. Äidilläni oli käytössään Isoisäni tekemä kasetti mihin sai puolelleen kaksi levyä tai filmiä, tätä käytettiin kun otettiin passikuvia. Passikuvaan ei haaskattu isoa levyä koska pienempikin riitti silloiseen vaadittuun ”passikuvaan” jota tarvittiin passin lisäksi henkilötodistukseen, ajokorttiin ja tarvittiin sitä neljäkymmenluvulta ainakin viinakorttiinkin. Kasetti avattiin vasta pimiössä kehitystä varten. Pimiöstä käytettiin kotonani nimitystä ”pimiäkoppi” turkulaisittain. Näin on ymmärrettävää että vaati melkoista taitoa ja osaamista siihen aikaan valokuvan otto ja valmistus, näin meneteltiin vielä 1950 luvullakin. Näin äitini opetti minutkin auttamaan itseään tarvittaessa. Siksi nämä muistankin. Valokuvaajalta vaadittiin paitsi teknistä osaamista myös hyvin paljon taiteellista silmää. Oli iso ns. ateljee kamera joka oli kooltaan iso ja jossa oli kiinteä jalka joka oli pyörien päällä liikuteltavissa millä kuvat otettiin meillä valokuvaamossa. Sitten oli toinen ”matkalaukku” kokoinen kamera jonka kanssa käytiin kuvaamassa hautajaisia, häitä, rippikouluja, kouluja ja muita kohteita. Sitten oli vielä levykamerakin joka oli pienempiin kuvauksiin. Näissä kameroissa ei ollut zoomia vaan kameraa siirtämällä täytyi hakea oikea kuvakulma ja kuvakoko. Objektiiveja oli useita eli saatiin erilainen kuvakulma muotokuvaukseen ja maisemakuvaan. Mainittakoon että ”Anni - tädin kuvaamossa” oli ollut kokonaan lape lasista valokuvaamon osalta. Tulipalossa tuhoutunut rakennus rakennettiin uudelleen mutta sodan jälkeen lasia ei ollut saatavilla jolloin siirryttiin sähkö lampuihin.

Merikarvia -kuvia tehtiin myytäväksi postikortteina jo 1900 luvun alkupuolellakin ja siksi niitä onneksi löytyy vielä kertomassa jälkipolville silloisista työtavoista ja maisemista. Levyt olivat hitaita ja vaativat pitkät valotusajat joten liikkuvista kohteista oli vaikea ottaa kuvaa. Usein esimerkiksi hevonenkin näkyi kuvassa suttuisena tahrana koska se oli liikkunut. Siksi suurin osa henkilökuvista onkin aseteltuja kuvia alkuajoilta eli oikein ”poseerattiin” kuvaa varten. Ilmeet tulivat juuri tämän takia useinkin jäykiksi. Olihan monissa kuvaamoissa taustalla maisemakin joka voitiin vaihtaa eli käytettiin kulissia. Meillä oli (1948) tasaiseksi maalattu tumman harmaa taustaseinä mikä antoi mahdollisuudet valoja asettelemalla varjoihin eikä samalla

tullut taustasta heijastuksia. Taustaseinän harmaa oli silloin muotia. Lamppuja oli katossa sarjassa viisi joita voitiin liikuttaa eteen ja taakse kiskoilla tarpeen mukaan. Muistaakseni 500 wattisia ja lisäksi oli pari siirrettävää kohde valoa. Jos esimerkiksi valo oli suoraa päin ei ilmettä tullut mutta hiukan sivulta sai varjon poskia tai nenää korostamaan. Näin saatiin syvyyttä kuviin.

Suurennuskoneenkin Uppa teki meille itse. SVO: lta (Suomen Valokuvaajien Osakeyhtiö) Porista tilattiin suuri linssi eli objektiivi. Parikymmentä senttiä halkaisijaltaan ja se oli käsin hiottu! Uppa rakensi siihen tarvittavat kotelot mustaksi maalatusta vanerista ja asensi portaattomasti säädettävän ylös - alas suunnassa liikuteltavan nostimen joka liikutti objektiivia. Valo tuli ylhäältä laitteeseen. Sillä suurennettiin tai pienennettiin polttoväliä säätämällä Merikarvia valokuvaamon kuvia kuusikymmenluvun loppuun. Objektiivi oli tallessa sisarellani Pirkolla jolta se meni Vären Ensiolle jolla on koko suurennuskone! Tai ainakin oli.

Paperikuviin saatiin kiilto valokuvauspaperin laadulla ja kuivaamalla ne kuivurissa missä oli pohjana kuvien alla kiiltävä peilipelti. Kuvat ladottiin vierekkäin kuvapuoli alaspäin pellille. Peilin päälle kiristettiin kangas ja jos kuvilla oli kiire sitä peltistä ”kuuppaa” voitiin lämmittää alta päin varovasti. Lämmittimenä käytettiin sähkölevyä, sellaista yhden levyn tai keittiön hellan päällä jos se oli lämmin. Muutaman kerran kuvat ruskistuivat kun olivat liikaa lämmitetyssä kuivurissa liian kauan. Tämäkin laite on Satakunnan Museossa tallella jälkipolville, lahjoitin sen sinne. . Kuvaleikkuri oli suoralla tai karhealla terällä ja kahvalla varustettu laite. Sillä sai paperikopiosta leikattua ylimääräiset valkeat reunat pois.

Yleensä kuva asemoitiin siinä olevan kiinteän selluloidilevyn suikaleen avulla suoraan valokuvan reunan kanssa. Kuvahan useimmiten kopioitiin oikeaan kokoon niin että käytetty kopiopaperi oli suurempi jolloin siinä oli reuna vara. Yleensä alle jätettiin hiukan leveämpi valkea reuna paitsi kamerakuvissa joissa reuna oli useimmiten yhtä leveä kaikilla sivuilla. Postikorttikokoisissa ja suuremmissa kuvissa käytettiin leveämpää reunaa jota tehostettiin usein valkoisessa reunassa olevalla painetulla viivalla. Siinä Äitini käytti ”pulikkaa eli puista painin keppiä” millä tehtiin kuvan väärälle puolelle suora puu viivain apuna vetäen viiva mikä nosti ”palon” näkyviin kohona kuvan oikealle puolelle. Kuvan alla piti olla pehmeää paperia että viiva tuli kohona näkyviin. Vastaavaa tekniikkaa käytettiin myös nahkaa kuvioitaessa. Tämä ”pulikaksi” nimetty ”puu veitsi” oli kuivasta kuusen oksasta tehty ja muotoiltu hyvin käteen sopivaksi. Tällöinen viiva antoikin kuvalle näköä eikä silloin välttämättä tarvinnut kehystäkään.

10. VALOKUVAUSTA JA VALOKUVAAMO MERIKARVIALLA.

Merikarvialla kuvasi isoisäni paljonkin 1900 luvun alkupuolella vaikka varsinainen Valokuvaamo rakennettiin Anni tädilleni ehkä kaksikymmenluvun vaiheilla. Isoisäni

opetti Annista valokuvaajan joka tekikin pitkän päivätyön Merikarvialla. Kuvia tuli isoisäni ja Anni-tädin ottamina varmaan tuhansia. Mihin ne joutuivat?

Ymmärtääkseni Merikarvian Valokuvaamon palaminen maan tasalle, Anni-tädin kuoltua olikin kuva-arkistoille tuhoisa, ne kaikki paloivat.

Löytämässäni tilauskirjassa, 1.1.1944 käyttöön otetussa ateljeekuvista, Uppa oli tarkasti numeroinut otetut kuvat, suurin huomaamani luku oli 10401 joka ilmenee V-kirjaimen kohdalta. V-alkuisia sukunimiä oli Merikarvialla ilmeisen paljon. Nämä kuvat olivat kaikesta päätellen arkistoituna ennen tulipaloa. Tulipalossa ilmeisesti tuhoutuivat Uppan ottamat ensimmäiset kuvat tai paremminkin levyt ja kaikki Anni-tädin sekä Uppan ottamat vanhat kuvat. Luetteloitujen kuvien suuri määrä selittyisi vain sillä että siinä olisi mukana myös vanhoja valokuvia. Olettaisin ainakin että 1.1.1944 – 1947 eli kolmen neljän vuoden kuvien määräksi 10401 olisi liian suuri kun otetaan se aika sodan jälkeen huomioon. Uskon luettelon sisältäneen Anni-tädin ja Uppan kaikki virallisesti ottamat kuvat joista joku oli tilannut itselleen kuvan.

Uppa kulki valokuvaajan työssään ympäri Merikarviaa polkupyörällään mikä oli sellainen pienikokoinen miestenpyörä missä oli paksut ns. matalapainerenkaat. Hän liikkui tällä pyörällä sokeutumiseensa asti. Kyllä hän myös hevoskyydillä kävi juhla-kuvia ottamassa silloin kun ei pyörällä päässyt eli lähinnä kesäaika oli polkupyörällä kulku-aikaa. Autoja käytettiin silloin kun se oli mahdollista mutta niitä ei monia Merikarvialla ollut. Isännät monesti hakivat hänet kuvaukseen hevoskyydillä kun oli kyseessä häät, hautajaiset, ristiäiset, vuosipäivät ym. Hän saattoi viipyä reissulla useamman päivänkin. Valokuvaamossa otettiin paljon muotokuvia ja rippikuvia ym. Valokuvaamossa otetuista kuvista käytettiin myös ”Ateljee”-kuva nimitystä.

Hänen ulkokuvauksissa käyttämänsä valokuvauskoneen perin äidiltäni joten tallessa on sekin. Se oli ”pieni matkalaukkumalli”. Oli hänellä pieni levykamerakin ja sekin on minulla sekä isäni käyttämä kinofilmi Zeiss Ikon kamera.

Tämän lisäksi olen pitänyt tallessa vanhan isoisäni aikanaan käyttämän salamalaitteen jossa käytettiin mangneesium jauhoa, vanhan kirjevaakan jolla hän mitoitti kemikalioita tehdessään ”litkujaan” valokuvien kehitykseen, Valokuvien leikkaukseen käytetty leikkuri millä sai ”roposen reunan”. Pitkät sakset tai oikeammin kahdetkin olen tallettanut joilla myös äitini leikkasi valokuvaan sopivia valkeita reunoja sekä ”puu pulikka” millä äitini veti valokuvan reunan koristeviivat.

Nämä minulla olevat esineet ovat kaikki olleet käytössä meillä Merikarvialla.

Anni-tädillä oli valokuvaamo kotinsa Jumpin talon pihapiirissä. Talon tyttärenä Anni sai rakentaa valokuvaamon ilman että maata erotettiin päätilasta. Tällä myös estettiin ettei talon maita mennyt hukkaan vieraalle. Isoisäni ostamana Jumpin emännältä Alma Kaasmannilta se vasta erotettiin 1943 omaksi tilakseen Annilaksi. Se oli oikein vanhan ajan valokuvaamo missä oli lasikatto, joten luonnonvaloa voitiin hyväksi

käyttää lisänä silloisilla hitailla levyillä. Silloisessa valokuvaamossa oli katolla teksti MERIKARVIAN VALOKUVAAMO.

Aivan rakennuksen edessä, keskellä, kasvoi koivu joka vioittui tulipalossa mutta jonka muistan kasvaneen siinä vielä 1949 kun isäni oli rakentanut uuden kuvaamon. Koivu alkoi kuivua ylhäältä päin palossa liikaa kuumennuttuaan ja jouduttiin kaatamaan kai heti viisikymmenluvun alussa. Äitini pyysi jättämään kannon korkeaksi niin kuin kukkatelineeksi mikä toteutuikin.

Anni-tädin opetti siis valokuvaajaksi Uppa ja vanhoista Merikarvia-kuvista osa onkin Anni Jumpin ottamia maisema ja henkilö- sekä ryhmäkuvia. Anni-tädin kuvaamon perustamisesta en ole löytänyt tietoja mutta luulisin sen ajoittuneen 1920 luvulle.. Uppan ottamat vanhat kuvat 1900 luvulta tunnistaa esim. MERIKARVIA -SA -TAMA tikkukirjaimin tehdyillä kirjaimilla jotka hän piirsi tai paremminkin raapputti suoraa lasi levyihin. Anni-tädin kirjaimet ovat pyöreämpiä. Näin uskon voittavan heidän kuviaan karkeasti erottaa. Olen löytänyt myös yhden kirkko kuvan missä Merikarvia on juhlavasti kirjoitettu tupla-W:llä. Tämä on ilmeisesti vuosisadan alussa Uppan ottama kuva. Uppa oli kyläkuvaajana Merikarvialla 1900 – alkaen ja kuvasi myöhemminkin aina käydessään Merikarvialla. Vuosiluvut menevät kuvissa varmasti toistensa lomaan sillä Uppa oli Merikarvialla enemmänkin ja myös kävi välillä ottaen kuvia eri puolilta. Hän nautti kuvien ottamisesta kauniista paikoista vielä vanhanakin. Anni-tädin kuoltua 1941 hän jatkoi kuvaamoa yksinään.

Uppa oli perustanut 1905 Turkuun oman valokuvaamon. Siellä hän tyttärineen, Helli, Aili ja Liisa jotka olivat kopisteja ja poikansa Thuren kanssa valmisti ja otti valokuvia. Myöhemmin Thure jatkoi sitä valokuvaamoa (pitkälle 1960 luvulle) nimellä Renvallin valokuvaamo /Thure Riikkala. Satakunnan Museolla on Uppan aikanaan 1905 uutena sinne Turkuun hankkima iso studiokamera jalustoineen ja joka oli Merikarviallakin käytössä ja jonka monien vaiheiden jälkeen museolle lahjoitti Antti Suominen.

Anni-tädin kuvia kuten suurinta osaa Uppan kuvistakaan ei voi varmuudella tietää tai tuntea. Kuitenkaan Merikarvialla ei tietääkseni ole muita valokuvaajia ennen ollut kuin he ja vasta joskus viisikymmenluvun alussa oli vähän aikaa F. W. Linja niminen mies vajaan vuoden (Uppan oppipoikana koristemaalarin ammatin aikanaan oppineen!) harrastaen kuvausta ja asuen ”Vären mäellä”.

Kiertävät kuvaajat ovat tietysti yksi mahdollisuus . Ainakin porilainen E. E. Nordlund otti kuvia, mm 1900 luvun alussa silloin uudesta kirkostamme sekä muutama maisemakuva Ylikylästä, mistä teki postikortteja G. Roneliuksen Kirjakauppa- Pori. Nämä kuvat ovat kaikki ottajansa nimellä singneerattuja joko etupuolella tai takana. Ilmakuvia otti Velj. Karhumäki jos niitä Merikarvialta näkyy (ehkä 1940-1950 luvuilta). Isoisäni ei ilmakuvia ottanut vaan hän otti korkealta olevat kuvansa Merikarvian Kirkon tai Tapulin torneista tai talojen katoilta.

Isoisäni ja Anni-tädin kuvaamia valokuvia on näkynyt eri yhteyksissä Merikarviaa koskevissa jutuissa ja jopa kirjoissa niin kuin ne olisivat jonkun muun ottamia. Tarkoitetaan kuitenkin että kuva on säilynyt tällä henkilöllä joka on sen joko tilannut, ostanut aikoinaan tai saanut joltain. Se ei oikeuta ilmoittamaan asianomaista kuvaa-jaksi, oikeampi olisi ilmoittaa kuvan olevan jonkun säilyttämä ja nyt antanut omista kokoelmistaan tähän julkaisuun. Maisemakuviahan myytiin postikortteina. Kuvan ottaja on vallan eri juttu!

Tekijänoikeudesta sanoisin etteivät Uppa ja Anni, kumpikaan varmasti koskaan myyneet ”julkaisu-oikeutta” tai ”tekijänoikeuttakaan” kenellekään, se ei ollut silloin edes tapana! Toki ainakin henkilökuvien takana oli valokuvaamon nimi ja teksti ”Kaiken laatuinen kopioiminen tai jäljennys tästä valokuvasta kielletään laillisen edesvastuun uhalla” ja sama vielä varmuudeksi ruotsiksikin. Tätä ei ilmeisesti kuitenkaan valvottu.

Isoisäni oli jo 67 vuotta vanha kun Anni-täti kuoli 1941. Hän jatkoi kuvaamista Merikarvialla. Kunnes tulipalo tuhosi kaiken 1947.

Isoisäni osti Anni-tädin valokuvaamon virallisesti 1.2.1943 ja Annilan tonttia suurennettiin 11.9.1948 päivätyllä kauppakirjalla jolloin siitä tuli rakennuskelpoinen. Myyjänä molemmissa kauppakirjoissa on Alma Aleksandra os. Österby joka oli vihitty avioliittoonsa Eerik Herman Ylijumpin kanssa 17.2.1898. Eerik kuoli 4.4.1900. Alma oli avioitunut uudelleen 20.12.1910 Juho Kaasmannin kanssa joka kuoli 29.12.1921. Alma Kaasman eli elämänsä lopun sitten leskenä kuolemaansa saakka viisikymmenluvun vaihteeseen. Jumpin emännän muistan lapsuudestani hyvin. Hiukan pelottava vanhus joka alkuaikoina kulki pihallakin mutta viimeksi muistan hänen olleen sängyssä jatkuvasti. Hänellä oli päästä vedettävä sänky jossa oli paksut patjat joiden päällä hän pikemminkin istui. Hänellä oli hoitajanaan nainen tai tyttö jonka minä opin tuntemaan ”Jumpin Ailina”. Tyttö ei ollut sukua mutta hänen vanhempansa olivat Alakylästä. (Aili Ahola)

Eerik Herman Ylijumpin ja Alman kanssa solmitusta avioliitosta syntyi ainoastaan poika Eero Eelis Ylijumppi joka kuoli naimattomana 27.7. 1926 autokolarissa Lankoskella. Muistan että Lankosken kolarikivistä oli kuva Jumpin mamman kamarissa kuten oli myös kuva missä Eero seisoj T-mallin Fordin vieressä. Kolmannessa kuvassa Eero oli moottoripyörän selässä joten ilmeisesti oli koneista kiinnostunut ja toisaalta ison talon poikana sai mitä halusi.

Kuinka me tulimme Merikarvialle? Äitini Aili Riikkala avioitui isäni Robert Kohvakan kanssa 1939 ja heille syntyi kolme lasta.(Vanhimpana minä Pertti, Juhani 17.9 1939,(Sota alkoi 30.11 1939), Pirkko Kaarina 10.11.1941 ja Jorma Olavi 13.7.1943.) Vanhempani perustivat heti sodan jälkeen pienen valokuvaamon Auraan (1945?) mitä äitini piti ehkä pari vuotta. Isäni perusti sinne myös Auran Ajokalu nimisen yrityksen yhdessä muutaman muun kanssa. Paja toimi ja tuotteilla oli menekkiä olihan sodan jälkeen uudelleen rakentamisen aikaa. Siellä tehtiin hevosten pari- rekiä tukin

ajoon, kesäkäyttöön ”sontakomeja” joissa oli kovat pyörät puusta rautavanteella ja potkukelkkoja sekä vesikelkkoja, nämä muistan pääartikkeleiksi. Tehtiin siellä myös sepän töitä, kengitettiin hevosiakin ja korjattiin rikkimenneitä maatyövälineitä. Sirppejä ja viikatteita tehtiin takomalla, oli oikein konevasarakin. Sodan jälkeen näitä tarvittiin ja menekki oli hyvää.

Palataanpa vuoteen 1947 Merikarvialle palon jälkeen. Isoisäni suunnitteli valokuvaamon rakentamista uudelleen. Hän aloitti yksin rakentamisen. Isäni meni auttamaan välillä Uppaa rakentamisessa. Muistan kuinka isäni osteli rautanauvoja ja sementtiä ”mustasta pörssistä” ja vei niitä linja-autolla reissaten Merikarvialle. Lasten korville tarkoitettu asia ei ollut mutta kuten tunnettua lapset kaiken kuulevat. Jotain jää mieleenkin. Kerran kotiin tullessaan isä kertoi yhden talon kulman olleen koivun kannon päällä. Vasta pitkän väittelyn jälkeen kannon sai poistaa. Isoisäni oli vanha ja epäkäytännöllinen. Sen jälkeen isä olikin Merikarvialla pidempiä jaksoja auttamassa rakentamisessa ja tutustui näin paikkakuntaan ja paikkakuntalaisiin. Muistan kuinka silloin kun muutimme Merikarvialle oli talomme edessä iso vanha koivu joka oli vioittunut valokuvaamon tulipalossa ja myöhemmin, ilmeisesti 1951 kaadettiin pois. Se oli osittain oksistaan kuivunut tulipalossa eikä ollut enää kaunis. Koivu oli sama mikä näkyy ”Merikarvian valokuvaamosta” ilmeisesti 1930 luvulla otetussa kuvassa missä Anni on yksi naisista, äitini ja hänen Suoma-serkkunsa ovat toiset. Äitini halusi että koivun kanto katkaistaan niin että hänelle jäi ”kukkapylväs” kannosta siihen paikalleen. Tästä palosta muistan meillä olleen polttopuita pitkään kun palosta jääneet laudat hyödynnettiin. Isoisäni oikoi niistä irrotettuja sepän takomia nauvoja kun uusia ei ollut saatavilla.

Isoisälläni oli erikoinen käsitys verosta. Hänen mielestään kuluja ei saanut ilmoittaa vaan pelkästään tulot. Isoisäni oli vanha ja itsepäinen, näin hän maksoi veroja enemmän kuin moni iso tilallinen. Tässä oli yksi syy miksi vanhempani tulivat Merikarvialle. Uppan oli vaikea tai oikeastaan jopa mahdotontakin toimia enää yksin.

Äitini oli innokas lähtemään Merikarvialle olihan hänen vanhempi sisarensa Helli mennyt naimisiin 30.9.1937 Ojalan Vihtorin kanssa. Vanhempani ostivatkin virallisesti 1.1.1949 Annilan. Kun rakennus saatiin valmiiksi syksyllä 1948 olimme muutaneet koko perhe Merikarvialle. Näin paikkakunta sai taas Merikarvian valokuvaamon.

Uppa oli asunut tilapäisesti Ojalan autotallin päädyssä olevassa pienessä keittiön ja kamarin yhdistelmässä tulipalosta lähtien. Olin auttamassa Uppaa muutossa meille. Lapset ovat tarkkoja ja kun Uppa sanoi minulle että nyt tarkistat ettei mitään jää niin tein löydön. Uunin päällä oli kattopaperissa repeämä johon käteni mahtui ja siellä oli rahaa! Kaksi vihreää viidenkymmenen markan ja yksi satasen nelikanttista seteliä. Uppa katseli niitä vähän aikaa ja antoi ne sitten minulle pidettäväksi muistona! Ne olivat olleet vararahastona. En silloin ymmärtänyt asiaa. Tosiasiassa rahojen arvohan oli romahtanut ja setelit leikattu puoliksi puoleen arvoonsa 1.1.1946 joten Uppa tiesi

ettei näillä rahoilla ollut kuin muistoarvo. Pankissa ne olisi tietysti saanut vaihdettua mutta ehkä näin oli parempi, ne ovat minulla vieläkin!

Valokuvaamollamme oli oikein soikio leima jolla yleensä kuvat merkittiin. Kuvien numerointi seurasi silloin vuosittain ilmeisesti alkaen aina ykkösestä. Ensimmäinen lista on 1949 ja viimeisin löytämäni koskee vuotta 1968.

Isäni perusti Merikarvian Paperi- ja Lyhyttavaran. Merikarvialla oli Hento Salan Kirjakauppa joka myi myös samojen tuotteiden lisäksi kirjojakin joiden myyntiin isälläni ei ollut lupaa. Isä perusti Merikarvialle myös ensimmäisen kioskin Orkulan mäelle, siihen vanhaa Kunnantaloa vastapäätä. Rautatie Kirjakaupasta porista tuli myytävät lehdet ja limsat ja karamellit ym. Ostettiin paikallisista kaupoista tukkuhintaan.

Isä oli ostanut Orkulan talonkin (1949) ja remontin jälkeen Paperi- ja Lyhyttavara siirtyi siihen toimittuaan siihen asti Jumpin pihapiirissä kuten myös valokuvaamo. Se yritystoiminta paperi kauppana loppui tuotettuaan tappiota muutaman vuoden.

Yhtenä syynä oli silloinen tapa, ostettiin kirjalle tarvikkeita ja maksettiin kun rahaa saatiin. Usein velka kasvoi suureksi jolloin usein myös vaihdettiin kauppaa kun ei enää luotolla kirjalle myyty. Tämä sama vaivasi kaikkia kauppia Merikarvialla. Isäni oli lisäksi hyvä uskoinen ja huono perimään saatavia. Ne oli helpompi unohtaa kuin periä! Lisäksi olimme ”kahden asunnon loukussa” kuten nyt sanottaisiin kun Annilaa ei saatu myytyä asiallisesta hinnasta. Orkula myytiin ja me muutimme takaisin Annilaan missä valokuvaamo jatkui.

Sen jälkeen Isästäni tuli Satakunnan Kansan maaseututoimittaja vuonna 1955 ensin kirjeenvaihtaja ja vuonna 1961 asioimiston hoitaja ja kun Merikarvialle perustettiin Satakunnan Kansan aluekonttori- ja toimitus 1966, hänet nimettiin konttorinhoitajaksi. Konttoritilat olivat meillä kotona. Isäni hoitikin tehtävää vuoteen 1970 jolloin jäi eläkkeelle.(Aluetoimitus Merikarvialla lopetettiin elokuussa 1970 ja se jatkui Aluekonttorina hoitajanaan neiti Leila Saine.)

Isä otti myös valokuvia ja häneltä ovatkin monet Satakunnan Kansassa julkaistut kuvat, varsinkin viisikymmentä luvulta seitsemänkymmenluvun alkuun. Äitini opetti isästä hyvän kuvaajan ja tietenkin vielä tekiessään kopioita lehtijuttuihin paranteli niitä omilla konsteillaan. Ei isästäni äitini veroista kuvaajaa tullut. Isäni käytti nimerkkiä ”Rob.” silloin kun otti kantaa asioihin muuten kuin tehtävänsä puolesta. Hän oli aika tuottelias kirjoittaja. Isäni kuoli 3.1.1974 ja hän oli syntynyt 11.7.1912. Sotilasarvoltaan hän oli ylivääpeli.

Muistan kuinka Satakunnan Radiossa kohtasin vuonna 2000, toimittajan joka oli ollut kerran nuorena lehtimiehenä (Ilkka-lehti) Isojoella missä Kunnan valtuuston kokous oli keskeytetty, tämä oli tapahtunut kuusikymmenluvun alussa. Hän ihmetteli syytä ja huomasi kuinka isäni oli kutsuttu muuten tyhjennettyyn saliin. Silloin oli kuulemma ollut vaara tulla päätös joka ei olisikaan ollut lain voimainen. Valtuuston puheenjohtaja oli kuulemma kutsunut isäni kertomaan kokouksen päättäjille kuinka pitäisi menetellä. Kokous jatkui ja päätöksiä tuli. Isäni oli ”vahva” kokous tekniikassa olihan hän niin monessa mukana.

Toimittaja joka tämän minulle kertoi oli lukenut kuulemma tarkkaan Satakunnan Kansan uutisen mutta siinä ei ollut sanaakaan siitä mitä oli keskusteltu suljettujen ovien takana. Isäni oli osoittautunut luottamuksen arvoiseksi!

Äitini kuvasi neljäkymmentäluvun lopusta (1948 alkaen) kaikki koulukuvat, rippikuvat ja henkilökuvat aina kuusikymmenluvulle ja seitsemänkymmenluvun alkuun asti.

Äitini oli erittäin hyvä valokuvaaja ja varsinkin retusoijana aivan omaa luokkaansa. Muistan kuinka hän kerran omaksi ilokseen retusoi erään kalastajan hääkuvan. Mies oli rokonarpinen ja ahavoitunut. Äitini tarjosi sitä hyvin retusoitua kuvaa ”oikean” hääkuvan mukana mutta mies sanoi että tämä laitetaan kotona raameihin. Tota huomompaa kuvaa hän ei tarvitse! Mies oli korjatussa kuvassa kuin filmitähti eikä oman näköisensä ollenkaan!

Kesäiset rippikoulukuvat kuvattiin usein kirkon portailla ja osa Jumpin pihalla jolloin taustan muodosti Kouhin ulkorakennus tai meidän sireeniaita. Silloin kun yhteiskuvia otettiin kirkossa sisätiloissa jouduin mukaan valon näyttäjäksi. Olin ujo ja se oli minulle vaikeaa seistä siellä kaikkien katseltavana isolla heijastimella varustettu 500 W lamppu kädessä kuuntelemassa äitini komentoja. Varjoja ei saanut tulla! Äitini opetti minulle valokuvauksen saloja muutenkin mutta se ei tuntunut minun alaltani. Olin nähnyt valokuvaamisen varjopuolelta ja varsinkin sen kuinka huonosti esimerkiksi koulu- ja rippikuvat menivät kaupaksi, vain osa tilasi itselleen kuvan. Osa kävi yksityis kuvassa muttei koskaan hakenut edes mallikuvaa! Ei ollut pakkoa tilata kuten nyt on.

Koulukuvien kohdalla muistan kuinka kuvaan tulivat kiertävät koulukuvaajat joskus viisikymmenluvun loppupuolella. Yhteiskoulussa kuvat otettiin oman paikkakunnan kuvaamon toimesta rehtori Leila Säynäjärven päätöksellä. Myöhemmin kiertävät kuvaajat saivat koulukuvaukset.

1950-luvulla tulivat rullafilmit ja laatikkokamerat yleisiksi ja valokuvauksesta tuli jokaisen miehen ja naisen harrastus. Meillä myytiin rullafilmit, kehitettiin filmit ja tehtiin paperikopiot kuvista.

Rullafilmien koko oli muuten yleisimmin senttimetreissä 6 x 9 ja 6 x 6 tarkoittaen kuvan alaa ja rullat olivat joko pienireikäisiä (620) tai suurireikäisiä (120) kameras-
ta riippuen. Kinofilmit (kuvakoko 24 x 36 mm) tulivat vasta myöhemmin kuusikymmenluvulla yleiseen käyttöön.

Kehityksen myötä 1960 -luvulla tuli Merikarvialle paljonkin valokuvauksen harrastajia joista osa kävi Porissa töissä ja valmistuttivat kuvansakin siellä. Valokuvien postivälitys tuli kuvaan mukaan. Valokuvaamon pito Merikarvialla tuli kannattamattomaksi. Valokuvaamo lopetettiin 1968-1970. Tässä noin pääkohdittain valokuvaamo toiminta Merikarvialla vuosisadan alusta kuusikymmenluvun loppuun.

Äitini opetti minullekin valokuvausta ja kuvien tekoa. Siltä pohjalta olen muististani asioita penkonut. Tein kopioita välillä äitini avuksi kun hän antoi ohjeet ja tykkä-

sinkin siitä mutten innostunut siihen niin että olisin ryhtynyt ammattilaiseksi. Olin nähnyt valokuvauksen tuotot. Toki valokuvausta harrastan vieläkin.

Ainoastaan sisareni Pirkko, joka oli ollut äidin apuna valokuvaamossa, jatkoi tässä ammatissa. Oli myös Satakunnan Kansan Merikarvian aluetoimituksessa isän apulaisena 1960 alkaen. Merikarvian Valokuvaamon lopettaessa hän siirtyi 1968 Satakunnan Kansaan kopistiksi josta jäi eläkkeelle 2004.

Äitini Aili Elisabeth oli syntynyt 7.10.1907 Turussa ja hän kuoli Merikarvialla 22.3.1994 lähes 87 vuotiaana.

Monesti olen Uppaa muistellut aiemminkin ja aina muistot ovat olleet lämpimät. Muistoksi itsestään Uppa antoi minulle silloin kun Hän sokeutui oman hopeakuorisen taskukellonsa. Sanoen: ”Saat tämän muistoksi minusta sillä en itse tätä tarvitse. En usko koskaan näkeväni enää sen viisareita”.

Niin sain ”hopeisen taskunauriin, oikein 15 kivisen silloin harvinaisen miesten taskukellon”. Se on minulla vieläkin tallessa, en raaski käyttää sitä mutta käyntikuntainen se on. Kellon sain 1950 keväällä kun Uppa sokeutui 1949 jouluna. Jokainen voi ymmärtää silloin pienen pojan tunteet kun sai tällaisen muiston Isoisästään! Toisaalta muistan isoisäni hyvin muutenkin mutta taisin olla hänen ”lellikkinsä” niin monia muistoesineitä ja muistoja häneltä sain. Tärkeinä oli se että sain olla hänen kaverinaan!

Monesti on minultakin kysytty onko vanhat levyt tai filmit tallella. Merikarvian Valokuvaamon palo tuhosi siihen asti kuvatut talletukset kerralla neljäkymmenluvulla. Sen jälkeiset kuvat tuhoutuivat kun valokuvaamotoiminta lopetettiin seitsemänkymmenluvun alussa vaikka vanhoista filmeistä ja levyistä valittiin osa säilytettäväksi. Ne tuhoutuivat valitettavasti autotallin kosteassa ilmassa. Ne yksinkertaisesti ”liimautuivat” yhteen ja heitettiin myöhemmin menemään.

Paljon tietoa on mennyt hukkaan. Myönnän ajatelleeni haastatella äitiäni valokuvauksesta mutta oli helppoa syyttää kiireitä ja siirtää haastattelua eteenpäin kunnes oli myöhäistä. Olen yrittänyt korvata omaa laiminlyöntiäni tällä muistelemisella.

Olen myös tässä samalla koostanut tietoja Merikarvian Valokuvaamosta ja valokuvauksesta 1900 luvun alusta 1960 luvun loppuun.

Lyhyt yhteenveto Isoisästäni. Frans Hjalmar Renvall syntyi Turussa 19.3.1873. Meni maalarin oppiin ja myöhemmin Turun Taideyhdistyksen Piirustuskouluun. Ruotsiin hän meni Kuninkaalliseen Akatemiaan koristemaalaukseen opiskelemaan ja lähti sieltä Yhdysvaltoihin jossa toimi koristemaalarina Pitsburgissa. Nai siellä Merikarvialaisen talon tyttären Maria Josefina Jumpin. Kotimaahan he muuttivat 1893 ja Uppa jatkoi koristemaalarina. Sotaväkeen hän ei kelvannut liian pienen rinnan ympärysmittaan vuoksi. Ensimmäiset viralliset kuvansa hän otti ilmeisesti kyläkuvaajana 1900 Merikarvialla. Aloitti ammattimaisesti ateljee-valokuvauksen 1905 jolloin perusti Turkuun oman valokuvaamon. Liikkui muuallakin kuvaamassa mutta erikoisesti Turku

ja Merikarvia olivat kohteina. Opetti vaimonsa sisaren Anni Jumpin valokuvaajaksi ja auttoi perustamaan Merikarvialle valokuvaamon mitä Anni-täti hoiti kuolemaansa (1941) asti. Uppa ja isoäitini muuttivat Merikarvialle kolmekymmentä luvun lopussa ja hoiti yhdessä valokuvaamoja Anni-tädin kanssa ja hänen kuoltuaan yksinään vuoteen 1947 asti jolloin se tuhoutui tulipalossa. Merikarvian Valokuvaamon rakensi uudelleen isäni Robert Kohvakka yhdessä Uppan kanssa. Äitini Aili kuten koko perhekin muutti Merikarvialle 1948 pitämään valokuvaamoja joka silloin 1949 ostettiin virallisesti nimiimme. Äitini kuvasi 1948-1970 ajan jolloin kuvaamo lopetettiin. Sisareni Pirkon äitini opetti kuvaajaksi ja kopistiksi. Hän auttoi äitiäni valokuvaamon pidossa ja toimi Satakunnan Kansan Merikarvian aluekonttorissa kunnes lähti Satakunnan Kansaan lehtikuvaamoon 1968 jossa jatkoi eläkkeelle jäämiseensä 2004 asti. Tämä kooste kokonaisuutena kertoo kuinka valokuvaus tuli Merikarvialle ja kertoo siitä karkeasti 70 vuoden ajalta. Äitini veli Thure piti Renvallin kuvaamoja Turussa 1960 luvulle asti kunnes lopetti sen. Tavallaan voidaan sanoa tähän muisteluun sisältyvän reilun sadan vuoden jakson yhden suvun valokuvausta. Pirkko oli viimeinen ammattilainen ja nyt suvussa on vain harrastajina valokuvaajia.

Siksi olen näitä tietoja ja muistoja koonnut etten enää löisi laimin osaltani edes näidenkin tallentamista. Ehkä jotain tärkeääkin olen saanut paperille mutta osa on iäksi unohtunut.

VALOKUVAUKSEN HISTORIASTA MUUTAMIA POIMINTOJA.

Nykyinen kamera on suora sovellutus CAMERA OBSCURCASTA (pimeä huone) periaatteesta jossa pienestä reiästä huoneen vastakkaiselle seinälle heijastui ylösalaisena kuva esimerkiksi ulkopuolella olevasta maisemasta. Tämän periaatteen arabit välittivät antiikin ajalta 1500 luvulle. Tästä tosin oli vielä pitkä kehitys edessä.

Ensimmäinen valokuva syntyi ranskalaisten Joseph Nicéphore Niepcen ja Louis Mandé Daguerren yhteistyönä 1830-luvun lopulla. Ranskan valtio osti oikeudet ja antoi sen vapaasti käytettäväksi. Tätä kutsuttiin dagerrotyyppiä. Jo vuonna 1840 oli Turussa näytteillä dagerrotyyppi.

Turkulaisen piirilääkäri Henrik Cajanderin 3.11.1842 ottama kuva Nobellin talosta Turussa on vanhin tiedossa oleva päivätty suomalainen dagerrotyyppi.

Lasilevy- kuivalevy, gelatiinilevy. Valokuvausta helpotti ratkaisevasti englantilaisen lääkäri Richard Leach Maddox:n gelatiiniemulsion keksiminen 1871. Näin oli mahdollista irtautua laboratorion ja siirtyä tallentamaan ympäröivää luontoa.

Suomessa kuivalevy otettiin käyttöön vuonna 1882.

Vanhin säilynyt värivalokuva on vuodelta 1877. Vuonna 1907 esitteli helsinkiläinen Daniel Nyblin juuri julkistettua tekniikkaa asiakkailleen. Näitä levyjä ei ole paljoakaan jäljellä. Kolmikerroksinen värifilmi keksittiin jo vuonna 1912 mutta otettiin käyttöön vasta 1930-luvulla. Kodachrome julkistettiin 1935 Yhdysvalloissa ja Agfacolor Saksassa vuotta myöhemmin. Värinegatiivien puolella Kodacolor- menetel-

mä keksittiin jo vuonna 1928 mutta markkinointi aloitettiin vasta vuonna 1942. Agfacolor julkistettiin 1937 mutta laskettiin kauppaan vasta 1950. Alkuaikoina värikopioita voitiin kopioida vain Englannissa ja Yhdysvalloissa. Se oli kallista ja vasta 1950-luvulla harrastelijoiden suuret joukot alkoivat tutustua menetelmään, ja käytön lisääntyessä hinnat laskivat.

Nämä tiedot on suoraan noukittu: KUVAT KUNNIAAN, Museoviraston julkaisusta v. 1978.

KÄYTETYT MUUT MAINITSEMATTOMAT KIRJALLISET LÄHTEET:

Mietteitä Gogin sodasta. Toinen painos. Turku. Kirjapaino Polytypos 1917.

Kustantaja Hjalmar Renvall, Turku.

Googin Sota ja Suomen kohtalo. Oy. Keskimään Kirjapaino, Jyväskylä 1942. W. M. Jokinen.

Lehtileikkeet: Helsingin sanomat 14.2.1914. ja Turun Sanomat. Extra liite maaliskuun alku 1984./Aimo Oristo.

Sukuselvitys: Anna- Liisa Ranta(os. Riikkala) 1979.

Internet: Museovieras: Valokuvaajat 1839 -.

Turun Käsityöläisyhdistyksen Mestarikirja 10.11.1949.

Kuvat kunniaan, Museoviraston julkaisu v. 1978.

51. TIEN RAKENTAJIEN MUISTOKIVI JA BRÄNNESJÄRVI, YM.

Rantatien varrella Pohjarannalla, Sikamäellä on iso muistokivi mihin on hakattuna vuosiluku.

Mikä muistomerkki tämä lopultakin on? Tietääkö joku tarkemmin?

Vuosiluku on selvä mutta mitä tarkoittivat kirjaimet IK ? Eräs selitys olisi se että kiven vuosiluvun hakkaaja olisi jättänyt puumerkkinsä. Vai olisiko syynä siihen aikaan käytetty määritelmä :Jälkeen Kristuksen syntymän! Silloin olisikin kirjaimet itse asiassa JK, vaikka silloin useimmin käytetty lyhennys olikin JKr ? Vai onko kyseessä sen aikainen ”painovirhe”?

Isoisäni ja muutamien muidenkin kertoman mukaan tässä kohtasivat eri suunnasta tulevat tien tekijät. Osa tien tekijöistä tuli Merikarvialta päin ja toinen osa Trolssista päin.Tämä kivi kertoisi siitä kun tieyhteys saatiin kuntoon tällä kohdalla. Tämän tapauksen muistoksi he hakkasivat kiveen vuosiluvun 1868 I K.

Matilda Roslin Kalliola kirjassaan ”Viestini menneiltä sukupolvilta” WSOY /1921 1 painos sivulla 69 alkavassa : MUISTELMIA NÄLKÄVUODELTA 1867 - 1868 mainitsee sivulla 99 kuinka tien rakennus alkoi Nälkävuosina 1867 – 1868 talvella ja Valtio maksoi palkan jauhoissa! Liittyisikö muistokivi näkävuosiin ja Valtion tietyömaan tuomaan apuun Merikarvialaisille?

Ehkä vuosiluvun perusteella kivi liittyisi tähän?

Muistokivi mistä löytyy vuosiluku 1868 IK Kuva PK

Rantatie mainitaan maantienä jo 1732 ja kulkevaksi Torniota Turkuun asti joten se on ollut maantienä kauemmin kuin muistokivi. Näinollen uudesta tiestä ei ole ollut kysymys vaan tien korjaus olisi mahdollista. Silloiset työvälineet : kanki, lapio, mies ja hevonen, eivät niin kovin pitkää matkaa tietä talviaikaan rakenna tai korjaa. Ei vaikka miehiä varmaan oli paljon tietöissä 1868.

Rantatien merkitys on tänään toinen kuin aiemmin. Ennen se oli valtakunnallisesti merkittävä tie tänään se on lähinnä ”maisematie” ja sen merkitys on paikallistienä huomattava. Vaasan tie, eli 8 tie, on tänään valtakunnallinen.

Tämä muistomerkki oli jäädä tien oikaisun alle mutta nykyiset tien tekijät, 1990 luvun lopulla, siirsivät sen uuden tien meren puolelle näkyvään kohtaan siihen missä mäki nousee noin puoleen väliin. Silloin kun se oli vanhan tien varressa viisikymmenluvulla siitä tiesi harva. Siihen pitäisi kyllä saada vaikka siitä kertova kyltti ettei kukaan sitä tuhoaisi! Kiviaita ympärillä korostaisi kiven merkitystä. Tänään tämä Muistokivi on jo täysin ”puskittunut” eikä ohikulkija sitä edes näe!

(Nyt näyttää ilmestyneen kivelle puinen NÄLKÄKIVI kyltti 2015)

SIKAMÄKI jossa kerrottiin myös mäyrien (metsäsika) pesineen on Pohjarannalla siinä Virtalan talosta kylään päin oleva kallioinen mäki josta Rantatie kulkee yli. Sen kohdalla on meren rannassa myös Sikamäen järvi. Tämän järven nimi oli viisikymmenluvun alussa vielä Brännesjärvi. Virtala oli vielä 1921 nimellä Brännäs. Sukunimenä Brännäs oli jo 1800 luvulla käytössä Merikarvialla. Liittykö nimet Brändö, Brännesjärvi, Brännäsbäck (Palomäki), Paloniemi ja Brännäsviiki (Pulttilan lahti) tähän eli olisiko nimien alkuperä samalta ajalta ja olisiko silloin metsäpalo tuhonnut ranta alueen joka alkaa Brändöstä ja ulottuisi Brännäsviikiin eli noin 7-8 kilometrin alueen? Eli olisi alkanut Satamalahdelta ja sammunut kun Lankoslahti tuli vastaan. Ehkä palo ajoittuisi noin 1700 - 1800 luvulle ? En tiedä mutta on mielestäni mahdollista. Vai onko joku muu syy brän- nimeen?

Brännesjärvi oli mereen yhteydessä ojalla jossa liikkui kalaa kun hauki ja ahven nousivat kudulle. Melkein samalla kohtaa meren rannassa oli Sevasviiki niminen lampi, entinen meren lahti myös joka oli suultaan kasvanut umpeen. Merestä oli enää yhdysoja noin 20 metriä jonka jälkeen oli puolisen kilometriä pitkä ja leveimmältä kohdaltaan noin 50 metriä oleva lampi josta jatkui oja entiseen kuivattuun Peltolan järveen joka oli Ruohon kaupasta vähän Sikamäelle päin. Toinen kuivattu järvi jota en järvenä nähnyt oli Korpijärvi mistä oli vain muisto ja nimi.

Toivolan Tuomon kohdalla Ylikylä – Tuorila tien varrella oli lampi vielä 1949 mutta se kuivattiin silloin kun Gräsmossan oja kaivettiin. Järviä Ylikylän alueeseen liittyi vielä kaksi nimittäin Manka-nevalla olevat Arvejärvi ja Tuorijärvi (tunnettiin vielä viisikymmenluvun alussa Airosjärvenä). Näistä molemmista oli yhteys Tuorijokeen mutta Arvejärvi joka oli isompi oli myös laskuojalla yhteydessä entiseen Korpijärveen mistä laski Korpijärven oja myöden mereen. Sillä oli siis kaksi laskuojaa. Lampia oli Värtviikin letossa parikin ja sitten oli Ovastänginlampi joihin joki tulviessaan toi vettä ja kaloja. Kytiholmassa oli vastaavia lampia jotka olivat nimettömiä ja hyvin usein ne melkein kuivuivat kuivina kesinä mutta kaloja löytyi niistäkin. Meren saarissa oli muutama umpeen kasvanut lahti mm. Hevoskarissa (Rimpikarina tunnetaan tänään) oli makean veden lampi jonka pinta oli meren pintaa korkeammalla ja vesi oli suolatonta. Se oli silloin noin 100 metriä vesialueeltaan pituussuunnassa ja soikea malliltaan. Varmaan siellä oli lähteitä pohjassa joista makeaa vettä tuli. Kräsoorassa oli myös lampi keskellä saarta. Olihan myös useita meren lahtia jotka olivat jäämässä tai jääneet omiksi lampareikseen maan kohoamisen vuoksi.

52. TAMPEREEN RATA.

Yksi erikoisuus mikä Merikarvialla on ”Tampereen Ratana” tunnettu tie. Pohjarannalla Ruohon kaupalta meren rantaan on viivasuora tieosuus mihin aikanaan oli suunniteltu kuulemma puutavaran kuljetusta varten omaa rataa. Näin siitä kerrottiin. Taitaa se tien suoruus johtua myös rajalinjan suoruudesta po. paikassa. Oliko kyse omasta pistoradasta meren rantaan vaiko oikein VR:n radasta, sitä en tiedä. Ehkä oli kysymys paikallisesta hankkeesta vai liittyisikö Porin hankkeeseen rautatiestä 1912 jolloin Merikarvian tietojakin käytettiin radan perusteluissa.

Kansan suussa sen nimi on vielä säilynyt. On siis ”Tampereen rata” vaikkei rautatietä tai junia olekaan koskaan siinä kulkenut! Tienviitassa kyllä lukee nykyisin: Tampereen tie!

53. SUOLAKIVI.

Tämä kivi oli jokivarressa siellä Ästnäsin niityn kohdilla vastapäätä Vaadinniemeä. Siitä kerrottiin tarinaa jonka mukaan olisi joskus aikoinaan Jump niminen laivuri kuljettanut tasapohjaista alustaan Merikarvianjokea myöden ylöspäin ja ajanut jaalansa karille sille kivelle. Haaksirikossa olisi koko suolalasti mennyt jokeen ja kuulemma kiven juuressa olisi vielä suolaista vettä sen tähden.

Pikkupoikina sukelsimme pohjaan Suolakivellä joka siihen aikaan oli vielä joessa ja vettä ympärillä mutta emme saaneet todistettua sitä. Siihen aikaan sukellettiin syvälle niin niin että otettiin iso kivi syliin ja päästettiin irti vasta pohjassa. Vaarallista leikkiä. Kiven päällä kasvoi silloin pieni pihlaja jonka ikää arvuuttelimme. En muista kuka juttua kertoi, taisi olla isoisäni, mutta tosiasia on että Suolakivi on siellä joella lähellä Anttilan Väinön silloista uudistilaa ilmeisesti vieläkin.

54. HIRVEN KIVI.

Tämä kivi oli Pohjansahasta Lammelaan kulkevan tien varrella oleva suuri siirtokivi lohkar, tien oikealla puolella. Taimen Kalle, hyvän koulukaverini Heikin isä, siitä kertoi ettei sille ole monikaan kiivennyt. Me olimme silloin Lammelassa Heikin kotona Vanhassatalossa (1800 luvun lopulla rakennettu).Heillä oli vanha luonnonkivistä muurattu navetta ja päärakennuksessa oli vellikello

kuistin katolla. Heikin koti tuli minulle tutuksi kouluajanani, olihan Heikki paras kaverini. Olin siellä heinätoissakin parina kesänä.

Lähtiessämme kohti Ylikylää pyörillämme tulimme kiven kohdalle joka oli selvä haaste. Kiertelimme kiveä ja huomasimme kohdan missä ylhäällä oli ”sööri” eli kapea rako mihin ehkä saisi kätensä joten yritettävä oli. Heikki oli pidempi kuin minä joten hän toimi tikapuuna millä minä pääsin sen sileän osuuden ylös ja ulotuini rakoon kiinni ja sen avulla pääsin kiven päälle. Vyöt jatkettiin yhteen ja pian oli Heikkikin ylhäällä. Istuimme hetken kivellä ja pois päästiin kun avustin Heikin ensin vyöllä alas ja Heikki otti vastaan kun ”raasasin” pitkin kiven sivua alas. Mistä Hirvenkivi oli nimensä saanut en enää muista mutta kaksi ”miestä” tuli lisää kivellä käyneisiin minkä ilmoitimme Heikin isälle ylpeinä! Liekö kivi enää paikallaan?

55. VIISARIN MÄKI.

Vaasan tiellä, Tuorilasta Poriin päin on Viisarinmäkenä tunnettu paikka. Viisarinmäki on nimenä ehkä outo mutta kuvaava. Se oli vielä 1900 luvun alussa tärkeä paikka. Silloin aikanaan vuosisadan vaihteen tienoilla, taisi olla 1800 luvun puolella, venäläiset jotka silloin olivat suomessa isäntiä järjestivät viestiliikenteen läpi suomen. Pirttijärvi oli seuraava mäki Poriin päin minkä torni oli myös ilmeisesti viestiverkossa aikanaan. Vaasaan päin seuraava oli Kuvaskangas.

Yksi sen viestireitin pisteistä oli Viisarinmäki. Siinä oli paikka mistä näkyi kauas ja siihen rakennettiin korkea torni joka palveli viestiliikennettä. Siihen aikaan puusto rannikolla oli matalaa ja siksi ilmeisesti viestiverkosto oli suunniteltu rannikon mukaisesti. Nimensä mäki sai siitä ”viisarista” millä näytettiin seuraavalle tornille kirjain kertanaan viestiä. Idea oli sama kuin liputtamalla viestittäessä mutta tässä oli ”viisarien”, joita ilmeisesti oli kolme, asennoissa kutakin kirjainta tarkoittava asento. Viestit kulkivat tornilta toiselle näkyvyyden salliessa ja apuna oli kaukoputki millä lukuvirheet eliminoitiin. Silloin oli ilmeisesti huomio merkki jolla saatiin yhteys toiseen torniin missä oli mies joka kaukoputkea apuna käyttäen vastaanotti ja lähetti ”viisareilla” edelleen sanoman eteenpäin. Ehkä oli myös määrätty ajat koska tornissa täytyi olla päivystäjä. Näin viestittämällä silloin saatiin nopeasti tietoa eteenpäin. Tämä viestitys edellytti hyvää näkyvyyttä tornilta toiselle. Tämä täydensi silloista postilaitosta.

En ole tähän sen tarkemmin perehtynyt mutta näin minulle on isoisäni kertonut Viisarinmäen tarinan joskus viisikymmenluvun alussa.

Olihan siellä vielä viisikymmenluvulla kolmiomittaustorni pystyssä. Tämä oli taas kartoitusta varten tehty. Kartoitus perustui silloin kolmiomittaus menetelmään. Ei ollut lentokuvaus mahdollisuutta niin kuin tänään tai satelliitti kuvausta.

Nämä tornit olivat myös kartoituksen tukipisteitä ja myös metsäpalojen tarkkailuun niitä on käytetty. Lähinnä niin että kuloaikoina on siellä ollut mies tähystämässä mahdollisesti syttyviä metsäpaloja. Tätä tehtiin vielä ainakin viisikymmenluvulla. Jos kaksi tornia ilmoitti suunnan missä savua näkyi niin aika tarkkaan osattiin kartasta arvioida missä on metsäpalon alku ja mitä kautta sammutusporukka sinne parhaiten pääsee.

56. KÄRÄJÄKIVET.

Alakylässä siinä Satakunnan Osuuskaupan takana, vähän Poriin päin, oli mäen päällä kivet kehänä ja niistä kerrottiin että niillä olisi aikanaan käyty käräjiä. Kuninkaan kiviksi muistan näitä myös nimitetyn. ”Kuninkaan Tie” kulki siitä ohi ja vanhat ihmiset tästä minulle puhuivat.

Todenperäisyyttä en tiedä. Kysyin asiaa kerran Satakunnan Museosta amanuenssi Jouko Rädyltä ja sielläkään ei varmuudella tiedetty mutta epäiltiin tietoa. Paikalla kyllä oli käyty tutkimassa ja oli todettu ilmeisen vanhoja asumisen merkkejä. Oli löytynyt vanhoja rantahuoneen jäännöksiä ja

veneteloja. Tarkoittamani kivet olivat ympyrässä ja jo silloin, 1950, sammaloituneet ja kasvoivat kivitieraa mistä näki että olivat olleet jo kauan, vuosikymmeniä, paikallaan kehässä.

57.SIKAROUNIKKO.

Sikarounikko on irtokivi lohkareista jääkaudella muodostunut erikoisuus Alakylässä siellä Muurisen nurkalla. Siitä kerrottiin että metsäsiat (mäyrät) ja ketut siellä pesivät. Vanhat ihmiset kertoivat siellä olevan luolan mikä olisi aikanaan ollut piiloluolana.

Me pojat haimme luolaan innokkaasti ja löysimme. Erästä kohdasta pääsi pujottelemalla sisään ja sieltä oli kulkuyhteys noin kaksi- kolmekymmentä metriä maan alla. Tai oikeammin kivien alla. Se ulottui ilmeisesti sen pienemmän louhikon alle asti. Ketun ja mäyrän jätöksiä siellä oli muttei varsinaista pesää näkynyt. Käytävän näytimme silloiselle biologian lehtorillemme Olli Tiitisellekin. Hän yritti tulla mukaamme luolaan mutta jäi vyötäröstään kiinni alkupäässä eikä mahtunut pidemmälle. Alkuosassa olisi voinut ehkä pienempi määrä ihmisiä piilotellakin olivathan ihmiset varmaan silloin Nuijasotien aikaan laihempia ja pienempiäkin kuin nykyisin. Tai sitten sitä käytettiin ehkä kalliimpien tavaroiden piilopaikkana vainon aikaan. Tarua vaiko totta? Nuotiota siellä oli joskus poltettu, merkit näkyivät kivessä. Ehkä olisi tutkittava paikka.

58. MERIKARVIAN PULUT JA RUSAKOT.

Katselimme kerran puluja eli kesykyhykyjä Ojalan pihassa. Niitä pesi silloin siellä. Vihtori kysyi: ”tiedäks mistä noi on tullut?” En osannut vastata. Hän kertoi tuoneensa ne Porista. Oli kerran kävellessään Porissa nähnyt kuinka kolme pulun poikasta oli pudonnut pesineen alas kadulle. Aikansa katseltuaan otti pesän mukaansa koska poikaset olivat aika isoja ja toi ne Merikarvialle. Ojalassa niitä ruokittiin ja siitä alkoi pulukanta Merikarvialla. Niitä oli viisikymmenluvun alussa vähän mutta hyvin ne lisääntyivät. On pysyvä kanta nykyisin mutta Ojalan Vihtori ne toi joskus neljäkymmenluvun puolella! Eivät ole siis luontaisesti levinneitä Merikarvialle vaan Ojalan Vihtorin tuomia!

Sen sijaan itse tuli rusakko eli peltojänis kai 1951 tienoilla jolloin ensimmäiset jäljet näkyivät. Niitä jälkiä ihmeteltiin kun ne, rusakot, liikkui pelloilla ja kaivoivat hangen alta ruokaansa eli orasta ja pihoista söivät omenapuita. Niiden tassut eivät kantaneet lumella. Jälki oli erilainen kuin metsäjäniksen joka ”lumikengällä” pysyi lumen päällä. Ensimmäisen rusakon muistan isäni ampuneen ajokoiran ajosta 1952 Eskon läheltä pellolta jolloin arvoitus selvisi. Eli ainakin yli viisikymmentä vuotta on rusakkoa ollut Merikarvialla.

59. OURAN POOKI , RYSSÄNKASARMI JA LUOTSITUPA.

Jos Merikarvialle tullaan mereltä on ensimmäisenä vastassa ”Ouran Pooki” joka on rakennettu 1856 . (Suomen majakat/ Seppo Laurel 1999) . Ryssänkasarmi ja Ryssän torni olivat ehkä 1900 luvun alussa rakennettuja (1916 Ouraluodon luotsiaseman 150-vuotishistoriikki/ M.Nyysönen 2001) Ensimmäinen Luotsitupa rakennettiin jo 1851. Mainituista teoksista löytyy lisätietoja. Mielestäni vanhin Merikarvian rakennuksista lienee hirsinen rakennelma siinä Ryssän kasarmin lähellä, se on jo katoton vaikka viisikymmenluvulla siinä vielä oli pärekattokin. Se on aika erikoisesti rakennettu ”kämpä” joka oli jo silloin täysin harmaantunut ja vanha kun sen ensikerran näin.

Ouraan näkyy jo Merikarvian kirkon torni vilkkuineen mikä on kauan toiminut oppaana Merikarvialle tultaessa. (kuvia löytyy useampikin PK)

60. KIRKONMÄKI JA KANTTORILA.

Merikarvian Kirkko on ollut ensin kalastajien kirkko ja nykyisellä paikallaan jossa on jo kolmas kirkko. Merikarvia erosi Ulvilan pitäjästä omaksi itsenäiseksi kirkkoherrakunnaksi 1640. Ensimmäinen kirkko oli ”kalastajien kirkko” joka valmistui ilmeisesti 1650 - 1670 välillä. Seuraavat kirkot tehtiin aina isommiksi kuin edellinen ja näin voitiin vanhaa käyttää kauemmin ja toisaalta toimikohan se vanha myös ”tellinkinä” kun uutta ulkokuorta tehtiin? Merikarvian nykyinen Kirkko on valmistunut vuonna 1899 .Se tehtiin porilaisen Johan Nordstrandin piirustusten mukaan. Silloin sen koristemaalaukset teki isoisäni Frans Hjalmar Renvall kuten myös Siunauskappelin koristemaalaukset myöhemmin. Kirkon komea kuparikatto on viisikymmenluvulta. Kirkkoon sanotaan mahtuvan 2000 tai 2400 ihmistä vähän eri lähteistä. Tietenkin laskutavan ero voi olla siinä laske-taanko koululaisten vai isäntien ja emäntien mukaan paljonko kirkonpenkkiin mahtuu. Kirkon penk-kejä sanottiin olevan lähemmäs kilometrin. Varmaa on kuitenkin että Merikarvian Kirkko on Suo-men ja kai Pohjoismaiden suurin ympärivuotisessa käytössä oleva puu kirkko. Kirkon läheltä löyty-vät vanhimmat merikarvialaiset merkkimiesten ja sukujen haudat jotka kertovat menneisyydestäm-me.

Merikarvian kirkosta tehtiin kipsinen seinälautanen viisikymmenluvulla, ehkä 1955 tienoilla. En muista tekijän nimeä mutta mies tuli linja-autolla ja asui muutaman päivän matkustajakodissa Kos-kivuolla jolloin hahmotteli kirkon profiilia ja keräsi ennakko tilauksia jotka piti myös maksaa tilat-taessa. Muistan tapauksen ehkä siksi että hän tuli meille Merikarvian Valokuvaamoon katsomaan mitä kuvia kirkosta löytyy. Yleensä kuvat olivat otettu Orkulanmäeltä päin. Pyöreään lautaseen se ei ilmeisesti sopinut vaan hän kelpuutti minun kamerakuvani joka oli otettu kirkon Osuuspankin puoleisesta sivusta missä portaatin näkyivät .Muistan kuinka sain kuvasta ilmaisen lautasen itsel-leni. Tämä on sen kipsilautasen tarina jota merikarvialaisilla on.

Merikarvian Kanttorila, ”Kanttorin Puustelli” on rakennettu 1800 luvun lopulla, oli ilmeisesti vii-meksi kanttorin asuntona Reino Rannikon tullessa kanttoriksi. Rannikko rakensi omakotitalon sii-hen KOP:n ja Yli-Kerttulan väliin viisikymmenluvun alussa. Kanttorila oli pitkään myös tilapäises-sä käytössä ja lahosi paikallaan hoitamattomana. Kunnes siihen tuli kotiseutumuseo.

Samaan kokonaisuuteen kuuluvat oikeastaan Kirkon lisäksi vanhat Kruunun Viljamakasiinit (tun-netaan lainajyvästön makasiinina myös) siinä kirkkoaidan ulkopuolella ja Kellotapuli (1816) aidan sisäpuolella. Näistä aitoista kerrotaan osaan tehdyn kaksinkertaiset lattiat ja osassa olleen jopa pelti-kin pohjassa. Ei rottien tai hiirien vuoksi vaan siksi että seurakuntalaiset saattoivat varastaa viljaa poraamaslla niihin lattiaan reiän josta valuttivat jyviä. En tiedä onko Merikarvialla kaksoislattiaa.

Tänne kulki kuja vielä viisikymmenluvulla niin että se lähti maantiestä Kirjailijakodin kohdalta siitä vanhan Rantalan alapuolelta ja johti Kanttorilaan ja Viljamakasiineille.(Rantalan Risto rakensi ta-lonsa vasta viisikymmenluvulla.) Muuta varsinaista tieyhteyttä näihin ei ollut. Tämä kuja lyhensi myös Rovasti Raitalan matkaa Pappilasta Kirkolle. Hän oli virassa viisikymmenluvun alussa. Tämä kuja mainitaan ”Viestini menneiltä sukupolvilta” kirjassa M.R-K kertoo kujan olleen käytössä jo kauan.

Tästä samasta kujasta kulki alkupäästä Lindellin Jussin puusepän verstaalle tie. Jussin versta oli jo-kirannassa ja sinne johtava tie oli korotettu. Näytti hiukan erikoiselta kuivana kesänä mutta erikoi-sesti pienten kevät tulvien aikaan sinne pääsi kuivin jaloin mutta isommalla tulvalla ei päässyt kuin veneellä. Myös mainittu Kanttorilaan johtava tieyhteys katkesi tulva-aikaan. Silloin Kanttorilaan

kuljettiin kirkonmaan kautta kävellen. Lindellin Jussilla oli moottorivene millä hän ajeli jokea pitkin useimmiten lähes koko kesän merelle Peipunlahden kautta. Vain kuivana vähävetisenä aikana hän joutui jättämään paattinsa Salmelan sillan alapuolelle.

Minulla on kaksi kuvaa kirkosta jotka äitini, Aili Kohvakka oli ottanut peräkkäisinä päivinä joissa ensimmäisessä kirkon kello puuttuu tornista ja toisessa viisarit ja kellotaulu on paikallaan. Kuvat on otettu ilmeisesti viisikymmenluvun alun aikoihin Rantalan Nestorin ulkorakennuksen katolta.

Muistan vanhan postikortti kuvan jossa oli kalastaja paateilla tultu kirkkoon joen tulviessa ja ne paatit olivat aivan kirkon kiviaidan lähellä! Taitaa siinä vieläkin olla renkaita kiinnitykseen lieko ve neiden vai hevosten, sitä en tiedä. Ne veneet olivat siinä kuvassa joen puolella kirkkoa oikeastaan nykyisten Vanhustentalojen lähellä. Joki oli silloin kaivamatta ja merivesi oli tätä päivää korkeammalla normaalissa ollessaankin sillä maan nousemakin vaikuttaa parissa sadassa vuodessa kuten joen kaivukin.

61. PIKKU PAPPILA.

Pikkupappila oli KOP:n vieressä tien laidassa niin että piha oli talon takana tieltä katsoen. Siinä asui ensin Teuvo Innola neljäkymmenluvun lopulla ja myöhemmin hänen jälkeensä Leevi Vihervaara jotka kumpikin vaikuttivat pitkään Merikarvialla. Pikkupappilassa asui tietysti pikkupappi kuten apulaista yleisesti kutsuttiin. Teuvo Innola valittiin myöhemmin 24.9.1954 kirkkoherraksi Merikarvialle. Muistaisin niin että Teuvo Innola oli viisikymmenluvun alussa Pyhärannassa pappina lähdettyään Merikarvialta välillä pois.

62. PAPPILA.

Pappila on rakennettu 1820 ja 1916 laajennettu. Pappilan pihan muodostivat rakennukset neliö pihaksi. Pappila päärakennus oli valkeaksi maalattu ja se sijaitsi silloisen pihan Rosnellin puoleisessa kulmassa joen puolella. Siitä Jumpille päin oli iso tuparakennus kamareineen. Seurakuntatuvaksi kutsuttu jossa asui sodan jälkeen Anttilan Väinö perheineen vuoteen 1949. Näiden ja muun pihan välillä oli maantie. Pappilan talon kohdalta jokirantaan ja pitkin maantien laitaa kulki rima- aita molemmiin puolin tietä joka suojasi puutarhaa. Vastaavasti aita kiersi myös paloaseman puolella. Maantiehän kulki silloin Pappilan pihan läpi. Ylempänä Jumpin puoleisella sivulla tien toisella puolella oli ensin aitta, sitten Tallirakennus siihen liittyvine tiloineen jonka tien puoleisessa päässä takana oli ”puu-Cee” eli huussi kiertokoulun ja pappilassa käyvien vieraiden varalta. Tontin alaosassa oli navettarakennus ja viimeisenä Paloaseman puoleisessa nurkassa sauna rakennus. Nämä muut oli kaikki maalattu punamullalla. Saunasta päärakennukseen oli puutarha- aluetta.

Rovasti oli tietysti papeista ensimmäinen ja siinä virassa oli Väinö Raitala joka asui varsinaisessa pappilassa. Pappilassa oli siinä päässä joka oli tielle päin Kirkkoherran virasto eli kanslia mistä sai papinkirjat, kuolintodistukset, kastetodistukset ym. sekä siellä säilytettiin myöskin kirkonkirjoja. Rovasti Raitalan aikana kanslistin tehtäviä hoiti muistaakseni hänen vaimonsa Anni. Vasta Innolan aikana siihen palkattiin ulkopuolinen henkilö kanslistiksi (1954), näin muistaisin. Pappila oli joki varressa Paloaseman kohdalla. Pappilan pihan läpi kulki maantie mitä ajoivat mm linja-autot kun tulivat Porista ja menivät Satamaan. Tie kulki silloin siitä Jumpin puoleiselta nurkalta piharakennusten välistä ja päärakennuksen edestä suoraa jokirantaan missä oli T-risteys. Innolan aikana maantie muutettiin kulkemaan niin että se kiersi Pappilan rakennukset pellon laitaa pitkin. Tämä kiertotie avattiin käyttöön 1.10.1955. Innolan aikana siitä vanhan tien poskesta purettiin aitta joka vietiin ja koottiin Nuortenniemeen ensimmäiseksi rakennukseksi.

63. NUORTENNIEMI JA KELLOTAPULI.

Viisikymmenluvun puolivälissä ei ollut tavanomaista että Seurakunnalla on oma kesäpaikka tai leirikeskus. Teuvo Innola oli tarmokas kirkkoherra joka oli myös aikaansa edellä voisi sanoa. Hän sai läpi ajatuksen Merikarvian Seurakunnan omasta kesäpaikasta. Pohjarannan perukoilla Trolssissa oli sopiva paikka meren rannassa. Siinä oli kauppa lähellä. Seurakunta osti sen tontin syksyllä 1955.

Innola ideoi sinne sopivan rakennuksen Pappilan aitasta. Talkoilla joissa olin minäkin se purettiin kai heti 1955 . Joka hirsi numeroitiin ja merkittiin miltä seinältä hirret olivat. Kirjaimella ilmoitettiin seinä ja numero kertoi kuinka mones hirsi oli alhaalta laskien. Talkoilla se myös pystytettiin keväällä 1956 ja vain osittain tarvittiin ammatti kirvesmiehiä. Olin mukana niissä talkoissa isäni kanssa. Sinne tarvittiin lisärakentamista keittokatoksen muodossa kun heti ensimmäisenä kesänä siellä pidettiin lasten leirejä ja äitileirikin. Seuraavana kesänä taisi olla ensimmäisen rippileirinkin vuoro.

Seurakunta sai hyvän kesäpaikan jota jatkossakin kehitettiin. Teuvo Innola oli aloitteen tekijä ja Merikarvian seurakunta oli yksi ensimmäisiä tällöisen kesäpaikan toteuttaneista seurakunnista.

Innolan aloitteesta ja johdolla koottiin myös ”Kirkkomuseo” Kellotapulien alakertaan. Kellotapuli oli rakennettu 1816. Tämä tapahtui viisikymmenluvun puolivälissä. Sinne laitettiin vanha kirkosta aikanaan poistettu ”saarnastuoli”. Tämä saarnatuoli oli nykyisen kirkon paikalla olleesta kalastajakirkosta ja sieltä lienevät aikanaan olleet myös puuveistokset. Mainittakoon Tapulin vanhimman kellon olevan valetun 1793 ja olleen käytössä jo Kuningatar Sofia Magdalenan nimikkokirkon aikana joka oli rakennettu 1776 eli nykyisen kirkon edeltäjän aikana. Kaksi rautaista kelloa hankittiin kai 1950 luvulla. Myös messukasukoita ym. tavaraa oli näytillä joihin ihmiset voivat tutustua.

Kuvasarja on!

64. KOULUT.

Merikarvian kouluista on ”koulumuistoja osassa” tarkempia tietoja. Tässä vain luettelomaisesti Ensimmäinen on ollut Ahlströmin kansakoulu (1874) ja sitten olivat: Sataman koulu (1924) , Alakylän koulu, Ylikylän koulu joka tunnettiin vielä viisikymmenluvulla nimellä Uusi koulu, Tuorilan koulu, Lankosken koulu, Peipun koulu, Lammelan koulu, yksi oli Lankosluodon tien alkupäässäkin ja oli niitä varmaan muuallakin. Kouluja rakennettiin lisää silloin sodan jälkeen ja nythän niitä on monia lopetettu

Pertti Kohvakka

MUISTOJA AHLSTRÖMIN KANSAKOULUSTA.

(Merikarvian Jouluun 2011 .)

Ahlströmin koulu oli tärkeä opinahjo kunnassamme tosi pitkään. Tämän koulun nimi johtui sen lahjoittaneesta Antti Ahlströmistä joka oli perustanut tämän ensimmäisen koulun Merikarvialle jo 1874. Komea valkea lautavuorattu hirsirakennus mäellä jokivarressa. Koulu oli ylväs rakennus torneineen, näköala paikalla.Koulu hallitsi silloista kyläkuvaa kuten on jo kauan tehnyt. Se oli maamerkki joka tiedettiin ja tunnettiin laajalti.

Kuva on ehkä 1912 vuodelta missä näkyy vasemmalta ensin Pappilan pihan aitaa ja portti, sitten Rosnellin talo (entinen Jumpi, jaossa siitä tuli Ala Jumpi, sittemmin Rosnel, 1940 luvulla Eero Koivisto) portinpylväät, ulkorakennukset ja sauna, Ahlströmin koulu samoin, kolmas näkyvä sauna jokivarressa on Alaknuussin ja saunan takana valkea Österby jonka edestä Holman silta kaksine arkuineen johtaa yli joen Holman saareen. Sillan takana näkyy Kalkuttaan saha. Kuvassa etualalla on Grönbergin (myöh. H.Ojala 1950 luku) rakennus. Kuva otettu Kirjailijakodin nurkalta. Pappilan mutka joessa on vasemmalla oleva tasainen virran kohta joka rajoittuu oikealla hämmöttäviin Näkinkiviin ja alkavaan koski osuuteen. Kuva Hj. Renvall.

Enää koulua ei ole, vaikka rakennuksena se olisi ollut ehdottomasti säilyttämisen arvoinen ja olisi varmaan vielä reilut sata vuotta kestänyt. Rakennus oli kunnossa. Miksei sitä säilytetty malliksi hirsirakentamisesta jälkipolville?

Koulun tontin aiempi omistaja olisi tietojeni mukaan ollut Anttila. Alunperin Anttilan tila (Måggi.) jonka A.Ahlström oli ostanut ja lahjoittanut Merikarvian kunnalle rakennuksineen, tontteineen ja metsäkin, maksaen jopa opettajien palkat ja vielä 1948 ja 1950 luvulla toimitettiin vielä kesäkukatkin Ahlströmin puutarhasta Noormarkusta koululle.

Vuonna 1891 kunnassamme oli ollut yksi kansakoulu ja neljä vakinaisluontoista kiertokoulua. Vähän myöhemmin perustettiin koulut myös Ylikylään, Honkajärvelle, Köörtilään ja Alakylään sekä Lammelaan. Vuoteen 1908 mennessä kunnassamme oli 6 koulua ja 1924 valmistui Sataman kansakoulu. Vuonna 1941 oli kuntaamme perustettu yhteensä kaksitoista kansakoulua.

Viisikymmenluvun alussa rakennettiin ja tarvittiin vielä uusia kouluja varsinkin pieniin sivu kyliin joista nykyään on jo osa lopetettu kokonaan. Näin koulumatkoja lyhennettiin sopiviksi. Parhaaseen aikaan kansakouluja oli Merikarvialla 17 joista 1967 lopetettiin yli puolet.

Ylikylässä ensimmäinen ja toinen luokka käytiin Uudella Kansakoululla. Siellä alkoivat kyllä osalle myös yläluokat. Sisareni ja veljeni aloittivat alakansakoulun ensimmäiseltä siinä koulussa.

Se oli valmistunut 1897 joten yli kaksikymmentä vuotta nuorempana ansaitsi nimeensä ”Uusi” sanan. Uusi koulu oli siinä vanhaa Säästöpankkia vastapäätä. Itse asiassa samalla paikalla on Kirjasto nykyisin. (”Uudesta koulusta” rakennettiin uusi keskuskansakoulu 1957).

Yleiskuvaa Ylikylästä. Ahlströmin koulu on kuvan yläosassa joen takana, lähes keskellä. Torni on jo tässä kuvassa, tosin vielä ilman laudoitusta eli ”fuoria”. Koulun naapurissa vasemmalla, myös jokivarressa on Rosnellin talo (eli vanha Jumpin talo) koulun toisella puolella Ala Knuussin talo. Seuraavana oikealla valkeat talot, Österby (Itäkylä) jonka takana kalliolla Åberg (eli Ooperi). Kuvan vasemmassa laidassa on Rantalan Nestorin ulkorakennus minkä takaa näkyy Nestorin asuinrakennuksen taitekatto. Siitä oikealle jokirannassa Grönbergin talo jonka Ojalan Heikki osti 1950 luvun alussa ja sen takana näkyy jokivarressa Pappilan sauna ja joessa Näkkikivet (joita myös ”Snäkkikiviksi” toiset kutsuivat. M.r.Kalliola). Kuva on Kellotapulista 1911 luvun tienoilta ja Isoisäni HJ. Renvallin ottama. Tämä on yksi kuva isommasta sarjasta Merikarvian maisemia.

Oman koulunkäyntini olin aloittanut Alakansakoulun ensimmäisellä luokalla Aurassa syksyllä 1946 eli kuusivuotiaana johtuen syksyllä syntymisestääni. Siihen aikaan pidettiin yleensä siitä kiinni että koulun alkaessa oli oltava seitsemän vuotta täyttänyt. Olin siis poikkeus!

Ensimmäiset muistoni ovat silloisen koulutieni varren talojen kellareiden ikkunoissa olleet valkeat ja ruskeat liimapaperi suikaleet joilla oli vahvistettu ikkunoita kestäämään paremmin pommitusta. Silloin eivät ruudun palaset lentelisi niin pahasti. Ne oli liimattu sodan aikana eikä niitä ollut vielä kaikkia poistettu, sotahan oli loppunut vasta 1945. Monessa kodissa olivat ikkunoissa vielä pimenysverhot, sellaiset mustasta paperista ”vekatut” eli haitariksi taitetut verhot joissa oli ylä- ja alareunoissa puinen rima joka piti ne suorina ja päässä oli narut joilla sai nostettua päiväksi ylös jolloin tuli luonnonvaloa sisään. Nämä olivat kotirintamalla vielä yleisiä, pelättiin öisiä pommitus lentoja jolloin valo paljastaisi asutukset. Yöksi ne laskettiin alas ja muistan kuinka äitini kävi tarkastamassa ettei valoa näy ulos. Niitä oli totuttu sotavuosina käyttämään eikä kaikki heti uskoneet sodan varmasti loppuneenkaan joten niiden käyttöä jatkettiin.

Kouluun mennessä tarvittiin reppu tai laukku koulumatkaa varten joka oli reilut viisi kilometriä. Reppu löytyi isältäni, sotareppu! Se oli sellainen pikkureppu jota isäni oli käyttänyt leipälaukkuna ”siellä jossain”. Reppu oli mielestäni hieno, varsinkin kun vertasin sitä muutamilla muilla oleviin ruskeisiin pahvilaukkuihin joihin kantohihnat oli kudottu paperinarusta!

Reppua tarvittiin paitsi koulukirjoihin myös eväiden kuljetukseen. Maitopullo laitettiin villasukan sisään ja voileivät käärittiin voipaperiin. Siihen aikaan kuljettiin omin eväin koulussa. Kouluruokailua ei ollut vaan jokaisella oli oma maitopullo ja voileivät. Ruokatauolla, pidennetyllä välitunnilla, jokainen söi omia eväitään istuen omassa pulpetissaan opettajan valvoessa.

Kuva vanhasta koulusta jossa vielä oli öljylamppukin käytössä ja opettajat olivat hienosti pukeutuneena. Jäykät ilmeet johtuvat pitkästä valotus ajasta. Kuva on ehkä Ahlströmin koulusta 1900 luvun alusta. Kuvannut HJ. Renvall.

Säästökohde joka on jäänyt mieleeni oli sähkö. Muistan kun koulusta annettiin ison postimerkin kokoisia eri värisiä lappusia joissa oli liima takana ja jotka liimattiin kotona kaikkien valo katkaisijoiden kohdalle. Teksti :Säästä Sähköä! Kuvasi sitä aikaa kun kotien sähkön kulutusta pienennettiin että sotakorvaus teollisuudelle olisi riittänyt. Tolppa mainoksissa sama asia oli ”Muista aina säästää sähköä” ja siinä kuvassa pieni likka väänsi katkaisijaa! ”Tolppailmoitus” oli sanana yleisesti käytössä lapsuudessani koska ilmoitukset laitettiin useimmin juuri puheli- tai sähkötolppiin. Nämä mainokset oli tarkoitettu ohi kulkijan luettavaksi joka silloin oli useimmiten kävellen liikkeellä. Ei siihen aikaan ollut vielä mainostauluja muttei myöskään mainos kieltoja!

Kodeissa sähkölaitteita oli vielä hyvin vähän. Monissa taloissa oli vain valaistus ja kaikissa ei sitäkään vaan turvauduttiin karbidi- tai öljylamppuun. Elettiin sodan jälkeistä puutetta. Kuitenkin säästäminen sähkössä oli lähes jokaisen mahdollisuus. Ehkä näin säästettiin minimaalisesti mutta ainakin kaikki tunsivat säästävänsä !

Sota oli päättynyt 1945. Oli pulaa kaikesta. Yhteiskunnassa näkyi sodan menetykset niin materiaalissa kuin ihmisten menetyksinäkin. Lapsista osa oli kokenut sodan raakuuden isän, äidin tai jonkun omaisen menetyksenä. Oli sotaorpoja ja evakkoon Karjalasta ja rajaseudulta lähteneitä joilta oli kotikin mennyt.

Kansanhuolto jakoi kortteja millä sai ostaa ruokaa, vaatteita ja kenkiä. Kaikkea säännösteltiin että riittäisi kaikille. Mustapörssi kukoisti. Silloin sai tavaraa jos oli rahaa! Toisaalta ”Mustapörssi” oli laitonta ja rikollista myyntiä mutta yhtä hyvin oli ostaminenkin rikos.

Nämä hajanaiset muutamat muistot kertovat jotain siitä ajasta mitä silloin elettiin. Vastaavaa oli varmaan Merikarviallakin.

Uusi Kunnan Urheilukenttä Ylikylään valmistui 1949 sinne Uuden koulun taakse.

Kesäisin ja kouluaikana iltaisin muodostui koulujen ympärille omat ”porukkansa” jotka leikkivät ja pelasivat yhdessä. Itse kuuluin Ahlströmiläisiin mutta lisäksi oli Ylikylä, Satama ja Alakylä.

Silloin kaikki pelit ja muu toiminta oli oma-aloitteista kun ohjaajia ei ollut. Urheiluseurat tietysti kokosivat kylän nuoria mutta pikku kakarat toimivat omillaan yhdessä. Urheiluseurat olivat poliittisesti jakautuneet eli Into kokosi oikeiston eli porvarien lapset ja Mars taas vasemmiston eli työväen aatteen kannattajat. Me lapset emme politikoineet, vaikka vanhempamme olivat selvästi jakautuneet ja määräisivät kumpaan seuraan sai mennä.

Kotini Annilan katolta otettu kamerakuva päin kirkkoa. Etualalla Jumpin uusi ulkorakennus, sen takana Pappilan seurakuntatupa, sen takana Pappila. Siitä vasemmalle nimismies Eero Koiviston talo, aitta ja vasemmassa reunassa tuparakennuskin näkyy. Koulupoikana aitan päädyssä olleesta reijästä, n.30 x 30 cm, kiivettiin Koiviston Juhanin kesäiseen makuutilaan aitan yläkertaan. Oli jännempää kuin oven kautta kulku. Tuparivi paloi perustuksiaan myöden ollessaan Innon painiharjoittelu paikkana syksyllä 1951. Valkea rakennus kuvan oikeassa yläkulmassa on Kunnantalo. Ahlströmin koulu oli tästä seuraava vasemmalla. Kuvan otin talvella 1951.. Pertti Kohvakka.

AHLSTRÖMIN YLÄKANSAKOULU 1948.

Muistellessani jo yli kuudenkymmenen vuoden takaisia asioita huomaa monien asioiden muuttuneen. Kansakoulu nimityksenäkin on jo unhoon jäänyt. Seuraavassa muistelen omaa koulunkäyntiäni ja aikaa neljäkymmenluvun lopulla.

Olin koulun oppilas vuosina 1948 – 1950. Kotini oli koulun naapurissa. Kaksi lukukautta olin oppilaana ja myöhemminkin seurasin koulun elämää olihan se naapurissa ja alueemme keskus.

Silloin mentiin siihen kouluun johon pääsi eikä purnattu koulumatkoista. Koulumatkan suoritti jokainen itse, kuinka kullekin parhaiten sopi. Ei edes puhuttu ”koulukuljetuksista”! Ainoan poikkeuksen muodosti tässä Ahlströmin koulu jonka oppilaita talviaikaan kuljetettiin hevosella ainakin Annalammilta, sen maksoi suoraa A. Ahlström. Näin ainakin neljäkymmenluvun lopulla. Näin ollen Ahlströmin koulu ei ollut täysin kunnan koulu vaan sen kuluista vastasi vieläkin Ahlström.

Opettajien palkatkin se maksoi ainakin vielä 1848. Kunta oli saanut koulun mukana myös metsää joten koulun lahjoitus ei aikanaan ollutkaan mikään pikku juttu. Nämä tiedot olen myöhemmin saanut koulukaveriltani Paula Peltoselta (Kyläkosken Pekan tytär) joka kertoi myös koulukyydyityksensä. Muistaen erään silloisen Annalammen tytön kertoneen muistavansa vieläkin miltä hevoslenon käyttäminen käytetty peitto tuoksui (lue haisi) kun he sen alla pakkasella kyytiä saivat.

Muutettuamme Merikarvialle Jumpin mäelle Annilaan kesällä 1948 pääsin yläkansakoulun kolmannelle luokalle syksyllä Ahlströmin kansakoululle joten minulla oli nyt lyhyt koulumatka. Koulussamme oli kaksi luokkahuonetta ja iso voimistelusalitalo mitä käytettiin myös puutyötilana sekä ruokailutilana. Sitä varten siinä oli pitkät pöydät ja penkit toisella reunalla. Höyläpenkit koottiin ai-

na käsityö tunnin jälkeen ovelta katsoen oikealle reunalle perälle kaksi päällekkäin.

Voimistelusalin ikkunat olivat Pappilan puoleisella sivuseinällä ja peräseinällä. Ruuan keittämistä varten siinä oli iso pata ovensuussa mitä lämmitettiin puilla. Lämmön lähteenä oli nurkassa iso, korkea pellitetty pyöreä pysty uuni kuten luokissakin.

Luukkien väliseinässä oli iso ovi jonka avaamalla sai niistä yhtenäisen suuremman tilan.

Koulurakennuksessa joen puolella olevassa sivussa oli kaksi kuistia joista toisesta oli sisään meno johtajaopettajan puolelle ja siitä pääsi myös torni asuntoon. Toinen, se joen puolelta katsoen vasen oli muistaakseni umpikuisti eli niin kuin ylimääräinen kesähuone kuuluen johtaja opettajalle. Se oli eräänlainen kylmä varastotila talvisin ja vain kesällä käytössä kulkutienä. Siitä tornin kohdalla olevasta ovesta jossa oli peltinen lippa mutta ei kuistia, mentiin koulun puolelle. Koulun vasen pää oli johtaja opettajalla ja torni asunto oli naisopettajalla. Varsinaiset luokat olivat alhaalla oikealla. Ensin joen puolella yläluokka kolme isoa ikkunaa joelle päin. Takana oli alaluokka jonka ikkunat olivat Alaknuussille päin. Tornin kohdalla oli ensimmäisessä kerroksessa koulun aula tai paremminkin iso eteinen josta ovet johtivat luokkiin ja sen eteisen vasemmasta taka kulmasta mentiin voimistelusaliiin. Aulassa ylä- ja alaluukkien ovien välissä oli koulun yhteinen juoma automaatti missä vesi pulppusi juotavaksi kun käänsi hanaa. Muutamille pieni ihme! Eli koululla oli omasta kaivosta vesijohto! Suurimman osan kodeissa vesi kannettiin ämpärillä kaivosta. Oma ovensa tästä eteisestä oli myös opettajien puolelle ettei opettajien tarvinnut asuntoonsa ulkokautta kiertää.

Luokkajako koulussamme oli niin että kolmas, neljäs kuuluivat yhteen samaan luokkaan ja viides ja kuudes muodostivat toisen ryhmän. Viimeinen luokka oli ns. jatkokoulu joka oli uusi kokeilu niille jotka lopettivat koulun käynnin siihen. Se ei kestänyt täyttä lukuvuotta ja se pidettiin yläluukkien yhteydessä. Näin muistaisin, ihan varma en ole, koska sitä en käynyt.

Läksyissä oli eroa kolmas ja neljäsluokkalaisilla kuten myös viides ja kuudes luokkalaisillakin.

Vaikka yhtä aikaa molemmissa luokissa opetettiin kahta luokkaa osasi opettaja kokemuksellaan sovittaa aineet niin ettei siinä paljoa toisia kuunneltu kun omissa tehtävissäkkin oli tekemistä.

Esimerkiksi piirustusta meillä ja laskentoa neljännellä. Ahlströmin kansakoulu oli tyypillinen silloinen kahden opettajan koulu.

Silloin ei tunnettu apukoulu käsittettä vaan vajaataitoisetkin kuljetettiin muiden mukana. Heidät jätettiin luokalleen jos oppiminen ei sujunut ja kun tuli vaikeuksia sellaisen oppilaan hallinnassa hänet siirrettiin mies opettajan hoiviin.

Joelta katsoen koulun takana, kotini puolella, oli koulun urheilukenttä jossa pelattiin iltaisin neljää maalia tai pesäpalloa sekä potkittiin palloa. Koulun urheilutunnilla keväällä ja syksyllä pelattiin myös. Kesällä heinän kasvaessa sitä oikein niitettiin kentästä ja vasta kun se oli tehty sai koulun kenttää käyttää pelaamiseen. Kentällä kasvoi hyvin heinä, varsinkin puolivälistä meille Jumpille päin. Liekö tämä osa oikein muokattukin ennen kuin siihen oli timotei kylvetty mitä siinä kasvoi silloin. Koulun puoleinen pää oli kuivempaa eikä kasvanut yhtä hyvin.

Kesäisin meillä olikin silloin tällä kulmakunnalla yleensä maantie pelipaikkana. Tiessä, siinä ennen Pappilaa olevassa Jumpin mutkassa oli tasainen kohta missä pelattiin. On muistettava ettei silloin ollut autoliikennettä paljoakaan joten tien käyttäminen pelipaikkana ei ollut vaarallista niin kuin tänään. Linja-autoja kulki viisi vuoroa päivässä, pikkuautoja oli kaikkiaan kai kymmenkunta mutta hevosia oli runsaasti. Siis koko Ylikylässä.

Ahlströmin koulurakennuksessa oli toinen pää johtajaopettajan asuntoa eli Pekka Kyläkoskelle palkkaan kuuluvana luontaisetuna. Siihen kuului myös puutarha, muutama omenapuu ja marjapensaita sekä vihannesmaa ja perunamaata. Kesäisin koulun puutarhassa ja pihassa oli myös ko-

meita kukkia jotka tuotiin Ahlströmin puutarhalta Noormarkusta. Joelta katsoen koko vasen puoli tontista oli johtajaopettajan hallinnassa.

Alaluokkien opettaja oli yksinäinen nainen joka asui torniosan toista kerrosta.

Opettajille kuului luontaisetuna myös sauna joka oli koulun kohdalla maantien toisella puolen joki rannassa. Siinä saunan kohdalla oli oikein hirrestä tehdyt tokeet, komeat salvetut arkut, kivillä täytettynä ne antoivat vahvan tuen kansilankuille ja kahdelle tolppamerralle jotka olivat pajunvitsoista kudotut. Niiden käyttöoikeus oli Kyläkosken Pekalla. Siihen aikaan, varsinkin keväisin joesta sai hyvin kalaa, lähinnä säynästä, särkeä, haukea, madetta ja joskus lohtakin. Kerran näin kuinka Pekka sai yli kymmenkiloisen lohenn merrastaan!

Kesällä näin Kyläkosken Pekan joskus käyvän siinä uimassakin saunan päälle.

Koulumme oli kahden opettajan koulu ja yläluokkia opetti Pekka Kyläkoski joka oli johtajaopettaja. Pekka Kyläkoski oli syntynyt 1892 ja jäi eläkkeelle 42 vuoden palvelun jälkeen 1957 saavutettuaan eläkeiän 65 vuotta. Hän oli erittäin kunnioitettu opettajana ja muutenkin. Hän oli monessa toiminnassa mukana kuten silloin maalla opettajilta edellytettiin. Häntä arvostettiin ja kunnioitettiin niin oppilaiden kuin vanhempienkin taholla. Kaikki puhuivat ”Pekasta”, koululaisetkin, - silloin kun hän ei ollut itse läsnä mutta muuten kyllä sukunimellä.

Minun ensimmäinen varsinainen opettajani oli Anja Sulin niminen nuori nainen joka silloisen tavan mukaan opetti alaluokkia. Neljännelle päästessäni opettajani vaihtui kesken lukukauden. Uudeksi tuli Salmelan Yrjön tytär Raili joka meni naimisiin seuraavana kesänä Näsin Heikin kanssa.

Siihen aikaan tunnettiin vielä perunannosto lomakin jolla myös kotien perunan ylösottoa varmistettiin. Nykyinen koulujen syysloma onkin perua tältä ajalta kun loman perusta oli taloudellinen. Jos haluttiin saada perunat korjattua niin koulusta tarvittiin lapset töihin. Työt oli pakko saada tehtyä! Lapsityövoima olikin hyvin käyttökelpoista ja sitä käytettiin silloin kevyissä töissä muutenkin. Ei siitä silloin mitään numeroa tehty!

Koulumme joen puolella oli iso piha joka ei soveltunut peleihin koska se oli mäkeä, oikeastaan jokirinnettä, maantiehen asti jonka varressa oli aita rajana. Koulun tontti tosin ulettui jokeen asti maantien yli.

Koulun piharakennus oli etupihan länsi reunalla, Alaknuussin puoleisella rajalla. ”Viestini menneiltä sukupolvilta” kirjan mukaan perustukseen tuotiin kivet, 9 kuormaa, Matilda Roslin Kalliolan pihan raivauksesta vuonna 1897. Myöhemmin se lieene palanutkin koska vanhoissa kuvissa oli vähän eri näköä kuin 1948. Piharakennuksen yläpäässä oli puuliiteri eli ”klapivarasto” ja keskiosassa opettajan varasto. Joen puoleisessa päässä oli käymälä. Koululla oli käytössä käymälät mitä myös ulko- huoneiksi kutsuttiin. Käymälässä oli kolme osastoa oikein omin ovin. Ensin oli keskempänä rakennusta pienempi opettajain puoli, joka oli vaan parin reiän suuruinen, niin muistan. Sinne ei koululaisilla ollut asiaa, muuta kuin siivoamaan kerran viikossa.

Tyttöjen ja poikien puolet ulottuivat kumpikin läpi rakennuksen. Ulkorakennuksen koko joen puoleinen pää oli näin käymälänä millä oli oma yhteinen ruumansa. Niissä oli reiät ”istuntoa” varten ja pudotus korkeutta melko paljon. Istuin penkki oli oikein ponttilaudasta, reikiä taisi olla tyttöillä ja pojilla kymmenkunta. Jokaiseen reikään oli pyöreä, tappi kädensijalla varustettu puu kansi.

Pyyhkimiseen käytettiin sanomalehti paperia joka oli leikattu saksilla neliöiksi ja pistetty naulaan - homma toimi. Poikien puolella oli myös pisuaari eli ränni pienempää hätää varten. Se oli oikein galvanoidusta pellistä tehty.

Kaikilla oli silloin kotonaankin ulkokuone, käymälä, pikkula, huusi, tai millä nimellä kukin mukavuuksistaan nimitti. Yleinen periaate oli kaikissa sama, se sijaitsi pihan perällä vähän huomattomassa paikassa. Kotioloissa usein oli vain kaksi reikää, isompi aikuisille ja pienempi lapsille. Niillä joilla oli vain yksi reikäinen käytössä oli usein lapsia varten siihen päälle käännettävä ”reiän supistaja” eli rinki. Siistejä mukavuuksilaitokset aina olivat.

Koulun käymälässä käytettiin varsinkin keväisin ja syksyisin kalkkia, talvella pakkasilla syntyi korkeita ”tolppia” joita aina kaadettiin tarvittaessa. Ovensuu nurkassa oli oikein laudasta tehty parimetrinen lasta tai mela tähän tarkoitukseen. Huusien aluset eli ”makki” tyhjennettiin keväisin pelloille lannokkeeksi.

Pappilan yleisessä käytössä olevassa ulkokuoneessa oli vielä miesten puolella koivu tai haapa halkokin käytössä. Jokaisella vanhemmalla miehellä kun roikkui tuppipuukko vyöllä niin siitä halosta lohkaistiin tikku joka vuoltiin sopivaksi istunnon aikana. Pappilan ulkokuone oli pihan läpi menevän maantien toisella puolen olevan aittarakennuksen takana olevassa ulkorakennuksessa pellon puolella. Toki sielläkin oli paperia käytössä, sanomalehdestä leikattua.

WC eli vesiklosetti yleistyi vasta myöhemmin maalla. Vesijohtojen ja viemärien tultua tuli myös oikein WC paperikin käyttöön. Se oli ohutta suorakaiteen muotoon leikattua ja päällä taisi lukea ”Silk”.

Kyläkosken Pekka opetti meille pojille voimistelua jolloin kaikki eri luokkien pojat koottiin yhteen. Entisenä hyvänä Innon taitovoimistelijana hän suosi paljon taivutuksia ja hyppyjä joita yhdessä, Pekan näyttäessä edessä mallia, teimme. Koululla oli nojapuut, renkaat ja hevonen jotka otettiin tarvittaessa salin reunalta esiin. Pekalla oli oikein voimistelu pukukin päällään kun hän näytti mallia mm. renkailla ”lapamuljauksen” eli lapojen käännön. Kyllä me hiihdettiin, juostiin ja pelattiin palloakin silloin kun niiden aika oli.. Tyttöjen voimistelusta vastasi naisopettaja ja käsityö opetuksesta kolmannen luokan kevätkaudesta alkaen.

Käsitöitä opetettiin meille kolmannella luokalla Sulinin Anjan toimesta, virkkaamista ja kudontaa, pojillekin. Muistan kuinka yritin saada pyöreää patalappua virkkaamalla aikaan. En osannut lisätä silmukoita oikein ja niinpä pyöreä patalappu alkoi näyttää kupilta. Opettaja ratkaisi, huomattuaan asian, että virkkaisinkin pipon! Kudontaa en ehtinyt oppia, opetettiin kyllä mutta joululoma pelasti! Kevät lukukaudella alkoivatkin puutyöt Kyläkosken Pekan johdolla. Päästiin oikein miesten töihin. Tehtiin muistaakseni ensin saapasrenki ja sitten ”kissanrattaat”. Saapasrenkiä tarvittiin saappaiden jalasta vetoon ja ”kissanrattaat” taas olivat sellaiset pitkällä aisalla ja kahdella pyörällä varustetut leikkirattaat. Neljännellä luokalla tehtiin kirstu, joka olikin isotöinen kun laudat höylättiin ja liimattiin levyiksi josta saatiin pohja ja reunat, kansi tehtiin vanerista samoin koristeet nurkkiin sahattiin sahalla vanerista. Peltiä niiden koristeiden olisi pitänyt olla mutta kun sitä ei kaupoissa silloin ollut, tehtiin ne vanerista. Laudan sai koululta, vanerin joutui jokainen ostamaan itse. Samoin kanteen saranat ja lakka mitä tarvittiin pintakäsittelyyn sekä värisävyihin tarvittava petsi oli myös hankittava itse! Siihen aikaan puuta liimattiin ”kuumalla” liimalla mikä sulatettiin ruskeasta levystä taitetuista paloista kuumaan veteen. Liimalevy oli kuin isoruutuista suklaalevyä.

Kyläkosken Pekka oli hyvä opettamaan käsitöitä ja muistan hänen tehneen usein tunnin aikana myös itselleen tarve esineitä ja tosi hienoja. Samalla valvoen koko ajan mitä me teimme ja huomaten heti jos joku teki väärin tai ”pilasi” työkaluaan. Hän opetti myös teroittamaan niin puukon kuin höylän ja muut käsitöissä käyttämämme kalut.

Muistan vieläkin kuinka hyvältä maistui kuiva orsileipä mitä Anttilan Heikki toi kouluun käsityöpäivinä. Silloin nimittäin höylättiin tästä kivikovasta leivästä lastuja jotka sulivat suussa! Heikin kotonalla oli tuvassa orsia katon rajassa ja niissä reikäleipiä joita oli leivottu kerralla runsaasti ja siellä ne säilyivät kuivuen vaan entistä kovemmiksi. Maunkin muistan.

Silloin ei ollut opetuksessa paljoa apuvälineitä, muuta kuin suuret piirros värikuvat, taulut, joissa esitettiin joku tapahtuma tai eläimiä, kasvinosia tms. Tämä kuva ripustettiin luokan eteen kartta telineeseen mistä kaikki sen näkivät. Näistä taulujen kuvien aiheista muistan ”Rakentajat jossa rakennettiin hirsitaloa”, ”Kalastajat”, ”Lapin kota väkineen” ”Kukan halkileikkaus mistä näki kukan osat”, ”Kasvikuvia”, ”Porvoon valtiopäivät”, ”Aino-taulut”, ”Kalalajit”, ”Sorsalinnut”, ”Joutsen”, ”Varislinnut”, ”Viidakko kuva” ja olihan niitä paljon, kai kymmeniä erilaisia. Ne oli valmistettu sarjana joka liittyi silloiseen opetus suunnitelmaan. Niiden säilyttämiseen tarvittiin oikein oma

kaappi. Oli koululla myös oma kokoelma täytetyistä linnuista ja pikkunisäkkäistä joita käytettiin myös eläinopin tunneilla. Niitä varten oli lasiovin varustetut lukittavat kaapit. Tällainen kaappi oli alaluokan takaseinällä.

Karttatelineelle ripustettiin maantiedon tunneilla iso kartta, milloin Suomen ja milloin Euroopan tai koko maailman. Suomen kartta oli uusi. Olihan Suomi menettänyt osan alueestaan sodan seurauksena Neuvostoliitolle. Euroopan kartan muistaisin olleen ensin vanhan mihin oli piirretty värillä päälle uudet rajat niin kuin ne toisen maailmansodan jälkeen kulkivat.

Vanhoja koulutarvikkeita neljäkymmenluvulta, Kuvassa koululaukku kantohihnoineen paperista. Kaksi penaalia joista oikea on todella vanha. Vasemmalla tussipuloja joiden edessä tussiteriä, lyijykyniä, teroitin, pyöreä pyyhekumi, oppilaan mustepullo, edessä muste teriä ja kaksi harppiä. Parkerin mustetäyttekynä, edessä timpurinkynät ja Isäni laskutikku. Oppilailla ei ollut silloin taskulaslimia tai tietokoneita. (kuva PK.)

Liitutaulu peitti koko etuseinän luokasta ja se oli väriltään musta. Opettajalla oli myös väriliituja tavallisen valkoisen lisäksi joten hän sai tehostettuakin jotain kohtaa tarvittaessa. Järjestäjä joutui taulun puhdistamaan oikealla aidolla pesusienellä aina välitunnin alkaessa että mahtui uutta seuraavalla tunnilla. Joskus opettaja kirjoitti jotain mitä ei saanut poistaa ennen kuin se oli opittu.

Alaluokassa taulu oli urheilukentän puoleisella seinällä ja yläluokassa se oli eteisen puoleisella seinällä. Taulujen mukaan sijaitsi opettajan pöytä joka oli korokkeella sen edessä ja niiden edessä pulpetit.

Yläluokassa oli myös lukittu kaappi missä oli lainattavia kirjoja joita opettaja kerran viikossa antoi lainaksi kuittausta vastaan - tosin vasta neljäsluokkalaisille.

Tavalliset muistiinpanot tunnin aikana tehtiin lyijykynällä sinikantiseen ruutu vihkoon jolloin oli pyyhkimisen mahdollisuus. Näin myös kokeissa missä vastaus kirjoitettiin irtonaisille ruutu papereille. Oli siihen aikaan myös kosmoskyniä joiden tekstiä ei saanut pyyhittyä vaan se pysyi. Varsin-

kin jos kynän terän kostutti kielellään ennen kirjoitusta. Niitä ei kelpuutettu sen tähden koulukyniksi.

Oppitunneilta muistan kuinka opettaja jakoi mustetta isosta Akvilan pullosta pienempiin jollainen tuli jokaiselle oppilaalle. Pulpetissa oli tätä mustepulloa varten oma paikkansa. Oikea kolo tai paremminkin pyöreä reikä missä pullon piti pysyä pystyssä. Pulpetit olivat kahden istuttavia, kummallakin puolella oma kansi joka oli nostettava jolloin sen sai suoraksi kun nosti ”klipun” väliin.

Kannen alla oli laatikko missä tuli säilyttää niitä koulukirjoja mitä ei tarvittu kotona läksyjä tehtäessä. Istuimessa oli kummallakin oma selkänoja vaikka penkki olikin yhteinen. Malliltaan nämä pulpetit olivat kahden istuttavia. Kaunokirjoitusta opetettiin ja sitä kirjoitettiin ensin lyijykynällä ja kun oli opittu niin vasta sitten siirryttiin mustekynään ja mustepulloon. Yleensä ennen mustekynällä kirjoittamista kirjoitettiin ensin himmeästi lyijykynällä ja siihen päälle musteella jonka kuivuttua pyyhittiin lyijykynän jäljet pois. Kun opittiin, aloitettiin suoraa kirjoittamaan musteella. Jos kirjoitti väärin niin muste lähti ainoastaan raaputtamalla jolloin aika usein tuli paperiin reikä. Kyllä monen pojan sormet olivat musteessa kirjoituksen jälkeen!

Mustekynä oli puuvartinen johon sai irtoteriä jotka olivat kärjestä kaksihaaraisia. Lyijykynät olivat keltaisia, Valistuksen kyniä. Värikyniäkin koulussa annettiin, muistaakseni Porvoon liituvärit. Näitä värikyniä ei saanut viedä kotiin vaan niitä tuli säilyttää pulpetissa. Värikyniä ei monella kotonaan ollutkaan siihen aikaan.

Ahlströmin koulun alaluokat (III ja IV) 1948 luokkakuvassa jonka on ottanut äitini Aili Kohvakka. Kuvassa olevista en kaikkia enää valitettavasti varmaksi tunnista mutta seuraavat kuitenkin. Eturivi vasemmalta: Heikki Särme, Antti Viitanen, Lähdekorpi, Myllymäki, ?, Yrjö Viitanen, Pauli Linden. ?. Toinen rivi: Helena Anttila, Raili Virtanen, Aune Vilen, Hilikka Hakasalo, ?, Aila Viitanen, Maija-Liisa Toivonen, ?, ?, olisivatko Laine?, Anttila ?, Laine?. Kolmas rivi: ?, ?, Tauno Vähätalo, Heikki Viikilä, Simo Lehtonen, ?, Paavo Hirsimäki, Matti Anttila, Heikki Anttila. Takarivi: ?, Mikko Heilä, Simo Mäkelä, ?, ?, ?, ?, Erkki Salminen ja Pertti Kohvakka. Takana keskellä opettajamme Anja Sulin. Ne joiden nimeä en muistanut ovat kysymysmerkkejä. Kuvaa otettaessa ilmeisesti joku oli poissa koulusta, ainakin Ollilan Simo mielestäni kuvasta puuttuu, vai onko takarivissä kuitenkin. Kuvassa näkyy peltinen korkea uuni vasemmalla ja kokoelmakaappi

tastalla, oikealla luokkien välinen pariovi millä luokat voitiin tarvittaessa yhdistää, jos toinen opettaja oli sairas niin toinen pystyi yksinkin valvomaan näin molempia.

Ahlströmin koulun keittäjä- siivojana toimi äitini serkku Suoma Kuusinen (syntynyt .1908 k.1995). Koulukeittola-toiminta oli silloin uutta. Kouluun tultiin omin eväin, maitopullo ja voileivät mukana. Sitten saatiin talviaikaan koulusta ruokaa, näin muistan. Ruokana oli perunasoppaa, joskus harvoin lihasoppaakin sekä kaura- ja ruisvelliä tai puuroa. Puolukkapuuroakin oli. Sen edellytys oli että oppilaat keräsivät omalla ajallaan puolukkaa. Vai annettiinko yhtenä iltapäivänä vapaata koulusta että marjat kerättäisiin. Jokainen kuitenkin toi puolukoita, olikohan vähintään viisi litraa, jotka Kuusisen Suoma sitten survoi ja säilöi koulun kellariin. Ruisjauhoja koulu ostikin sillä niin usein ruisvelliä oli. Siinä olivat silloisen ”koulukeittiön” valinnan varat joita Suoma-täti keitteli. Kaikissa kouluissa ei tainnut olla näitäkään valintoja. .

Koulumme lämmitys tapahtui puilla. Kummassakin luokahuoneessa ja ruokalassa lämmitettiin pelletiset pystyuunit puilla aamuin illoin kovilla pakkasilla. Keittäjä hoiti lämmittämisen. Puiden kanto suuresta puuliiteristä luokkaan kuului välitunnilla meidän poikien tehtäviin. Myös opettajille, joilla oli istuinlaatikko kuistilla puita varten, kannettiin puut. Ei se ”klapi tinki” niin kova ollut kun meitä oli paljon, syllys tai kaksi välitunnilla silloin kun opettaja määräsi. Jokainenhan teki sitä kotonaankin.

Puiden tekeminen ei kuulunut oppilaille. Kunta hoiti homman. Silloin kunnalliskoti Harju oli toiminnassa Tuorilassa, (nykyinen Merikievari.) sieltä sen paikan pehtoori eli tilanhoitaja toi klapi tekijät sirkkeleineen traktorin lavalla koululle. Oli sitten pakkaneen tai satoi vettä kunnalliskodin hoidokit tuotiin avolavalla traktorilla. Ajomatkaa oli reilut kymmenkunta kilometriä yhteen suuntaan joten kylmäkin varmaan tuli.

Nämä kunnan hoidokit tekivät työpalvelusta kunnalle tekemällä varmaan kaikkien koulujen tarvikkeet klapi. Sirkkeli sai voimansa traktorista remmin välityksellä joka pyöritti suurta pyörää eli ”siivaa” missä oli kirveen malliset rautaklontit hitsattuna kiinni puiden halkaisemiseen. Sen halkaisija taisi olla reilut puolitoista metriä joten heilauksessa oli voimaa! Katkaisu sirkkelin terä pyöri saman akselin toisessa päässä millä halot ensin katkaistiin keskeltä poikki. Kunnan traktori oli varmaan Merikarvian ensimmäisiä, merkiltään se taisi olla Volvo tai ”Pikku Ferggu” eli Massey Ferguson. Tapaturmia en muista sattuneen vaikka tänään moista laitetta ei työsuojelu hyväksyisikään.

”Halkoplaani” oli puuvaraston päässä siinä Alaknuussin puoleisella rajalla. Se oli hyvä paikka, maa oli tasaista ja siihen pääsi talvella lumikelillä hevosella hyvin. Silloin kun siihen ei mahtunut kaikki tehty halko, tehtiin pino tai kaksi koulun urheilukentän laitaan siihen kujan viereen. Koulun mäkihän oli pihana joen puolella kokonaan ja se oli kova nousu ja kaltevakin. Siitä ei halkokuorman kanssa olisi hevosella ylös päässyt. Isännät ajoivat pari reellä halkokuormansa Korpimatilta niin että ensin ohi Tuulikin eli Kouhin sahan tultiin Paakarin mäelle (nykyisin Värenmäki), siitä Ojalan mäelle mistä käännettiin vasemmalle kohti Häyrisen kauppaa ja kaupan kohdalta lähti kuja Kouhin keppisuulien ja Kouhin talon välistä ,siinä oli pieni nousu Kouhin navetalle minkä takaa oikealle kujaa myöden Murtomaan pihan läpi, myötämaata, Malmlundin nurkalta koululle olikin jo vähän vastamäkeä. Halot ajettiin kevät talvella lumikelillä ja pinottiin plaanille pinoihin joissa oli korkea-utta pari metriä ja pituutta kai parikymmentä metriä. Pinoja oli 3-4 rinnan ja niiden väliä oli puoli metriä. Ne oli yhdistetty toisiinsa metrin puolentoista korkeudelta yksittäisin haloin jotka pitivät pinot pystyssä. Puut saivat kuivua pinoissa rauhassa kesän. Syksyllä kun Kunnalliskodin syystyöt oli tehty tuotiin hoidokit klapiittamaan kuten edellä on kerrottu. Näin halkoplaani taas oli valmiiksi tyhjä kun uutta halkoa tuotiin. Halkopinot olivat kiellettyä aluetta mutta kuitenkin suosittua leikkialuetta missä oli hyviä piiloja ja niitä väliahalkoja myöden kiivettiin kasan päällekin.

Me koulun pojat hyödynsimme puuliiterin niin että pinosimme klapeista sinne muureja ja teimme linnakkeita joissa sitten sodimme ”puks-sotaa”. Se oli sotaa missä osoitettiin sormella ja ”ammuttiin” toinen sanomalla ”puks”! Toki ”puks” sotaa käytiin myös iltaisin pihoissa ja talojen nurkissa, halvat olivat silloin huvia! Leikkialue oli ilmainen ja kun aseeksi kelpasi oma sormi niin kuluja ei tullut. Tämä oli yksi jäänne ehkä sodasta joka oli tuoreessa muistissa.

Tussarileikitkin olivat sen ajan kuvioissa mutta onneksi pahimmilta käsi- tai silmävammoilta koululamme säästyttiin. Kiellettyjähän ne olivat mutta poikia niin kiinnostavia!

Muistan kuinka koulullemme tuli ”Amerikan paketti” kai 1948 – 49 talvella. Sodan jälkimainingeissa oli pulaa kaikesta ja niinpä Suomikin sai avustusta ulkomailta. Paketissa muistan olleen omenia joista jokainen sai oman puolikkaansa. Oli siellä purukumejakin joita ihmeteltiin ja jotka syötiin kokonaan, ei osattu vain pureskella. Oli niissä oikein makeisiakin sekä muutamia puolipohjallisia. Ne puolipohjat opettaja jakoi yksityisesti niille jotka olivat suuremmassa puutteessa ja tarvitsivat niitä. Muuten opettaja teki tasajaon niin että jokainen sai jotain. Minä sain puolikkaan isoa omenaa joka oli vihreä ja makea!

Allekirjoittaneella oli hyvät puupohjaiset kengät. Niitä nimitettiin puukengiksi. Kengät olivat alun perin nahkakengät joista pohjat olivat jo kuluneet puhki. Kallion Urho teki suutarin töitäkin ja hän naulasi puunauloin puiset pohjalliset kiinni nahkaisiin varsiin. Minunkin kenkiini saatiin nahkavarssi Äitini vanhoista kengistä.

Puupohjia sai muistaakseni ostaa Häyrisen kaupasta eri kokoisina joita Urho muotoili sopiviksi tai teki kokonaan uudet. Useamman kerran kävin sovittamassa ennenkuin Urho oli tyytyväinen. Ne olivat hiukan väljät, täytyihän sinne mahtua reilut villasukat, oikein pässin pötkkimästä kudotut. Tänäpäni niitä sanottaisiin yksilöllisestään muotoilluiksi

Näin syntyivät kuuluisat suomalaiset puukengät joista kokemusta oli monilla siihen aikaan. Ne olivat muuten hyvät mutta talvella ne suojailmalla lumessa kokosivat ”tilsoja”. Siihenkin oppi että potkaisi silloin tällöin toisella kengällä ”tilsan” toisesta. Oikealla rytmillä potkaisu ei liikkumista haitannut! Liukkaatkin ne puupohjat olivat ,ei tarvinnut luistimia! Kengät olivat itse asiassa hyvät pitää ja lämpöisetkin pakkasella.

Silloin sai kesällä 1949 kaupasta ostaa tennistossuja, jotka olivat paperinarusta kudottuja. Minäkin sain sellaiset, sinivalkoiset, jotka tosin hajosivat ensimmäisessä sateessa!

Naisillakin näki sellaisia paperinarusta kudottuja kengän päälisiä, puu listoista oli tehty pohjat tai -puviksi. Oikeat hienostelu kengät! Niistä kyllä väri lähti liukenemaan jos ne hiukankin kastuivat. Silloin oli vielä pula-aika ja paperinaru kelpasi korvikkeeksi. Muotia oli niissäkin ja muotoilua!

Ehjiä vaatteita kierrätettiin paitsi lapselta toiselle myös suvun kesken. Vanhat vaatteet purettiin saumoista auki ja pestiin. Parsitut ja puhki kuluneet kohdat leikattiin pois. Kraatari tai vaatturi sitten ompeli kokonaan uuden vaateen. Meille koululaisille äidit ompelivat uusia vaatteita vanhoista näin kääntämällä jolloin vaate tulikin uudeksi eihän kangas ollut sisäpuolelta kulunut. Koska kaikilla oli sama tilanne ei siihen kiinnitetty edes huomiota. Siisti, puhdas vaate oli pääasia! Kaupassa uutta kangasta oli harvoin ja siihen tarvittiin Kansahuollon kortti kupongit ja lisäksi se oli kallista. Ei kierrätys ole mikään uusi ilmiö, se oli silloin pula- ajan luomaa pakkoa!

Siihen aikaan oli kouluissa opettajan pitämä ”täi syyni” missä tarkastettiin ettei koululaisilla ole täitä tukassaan. Opettajalla oli tiheäpiikkinen kampa, täikampa, millä hän veti jonossa jokaisen tukkaa ja kun täi löytyi sai asianomainen ohjeet kuinka näitä syöpäläisiä torjutaan. DDT ei ollut vieras! Sitä piti käyttää. Se muuten oli paljon voimakkaampaa kuin nykyisin myytävä, sen tehoaineena kun oli arsenikki. Luisia täikampoja ei valmistettu enää sodan jälkeen vaan materiaaliksi tuli ”tervapaperi” tai sen tyyppinen mistä niitä tehtiin oikein tehdastekoisesti. Muistan myös kotonani sarvesta tehdyn

täikamman. Meillä pojilla harvemmin löytyi mitään sillä siihen aikaan oli tapana että meidät ”nöö-sipojat” vietiin keväällä parturiin joka ajoi millin koneella kesätukan jokaiselle! Puliksi ajeltu pää oli käytännöllinen ratkaisu kesällä ja syksyllä jokaisella olikin jo mukava sänki kasvanut. Pää myös pysyi puhtaana mitä ei voi sanoa pitkälehtisistä tytöistä. Vähän niitä kuitenkin oli joilta täitä löytyi. Uskoakseni jokaisen kotoa löytyi niihin aikoihin täikampa.

Silloin oli joillakin kirppujakin mutta luteita en muista tai tiedä kenelläkään olleen kotonaan.

Kärpäsiä torjuttiin silloin kotiolloissa paitsi DDT:llä myös liimapaperi nauhoilla joihin kärpäset jäivät kiinni.

Ahlströmin koululla kävi myös terveyssisar Maija Heinänen rokottamassa meitä neljännellä luokalla. Taisi olla ”Calmet” rokotuksesta kyse.

Hän komensi kaikki riviin paitsi ”Lääkärin Atte” jonka hän rokottaisi pulpettiin. Minä en suostunut menemään riviin koska Atte sai kerran erikoiskohtelua niin minäkin halusin. Pelkäsin pistämistä.

Kaikille sama, ei kenellekään erikoiskohtelua! Maija huomasi tarkoitukseni ja oman virheensä.

Sanoi että kaikki jotka haluavat voivat istua pulpetissa rokotuksen ajan. Meitä oli monta jotka saivat erikoiskohtelun! Maija oli hyvä ja pidetty terveyssisar.

Minua ei oltu rokotettu lapsena isorokkoa vastaan ollenkaan vaan vanhempani olivat maksaneet siskon. Isorokko rokotus oli pakollinen mutta äitini oli nähnyt minkälaiset jäljet rokotuksesta jäivät eikä ollut antanut rokottaa minua. Tästä syystä allekirjoittaneella ei ole arpia olkapäässä.

Kunnanlääkärinä toimi silloin T.E. Carlsson johon turvauduttiin jos oli joku oikein sairaus, pikku asiat hoiti Maija Heinänen. Vastaavasti Ylikerttulan Elvi hoiti Ylikylän koulun. Kättilön töitä hoiti Signe Itäkylä jonka avuksi palkattiin Koskelan Maili uuteen neuvolaan 1951, näin muistaisin.

Röntgen kuviakin otettiin koko kylästä silloin viisikymmenluvun alussa, yleensä kouluille tuli auto josta laitteet nostettiin sisään. Kuvaus kävi kuin liukuhihnalla, leuka koloon, rinta päin kylmää lasia, kuvaaja komensi ensin liikkumatta, suraus ja seuraava!

Eräs asia jota ihmettelin säilyneitä koulukuvia tarkistaessani, nimittäin silmälaseja ei ollut monella. Syyinä ilmeisesti ei ollut näön paremmuus tähän päivään verrattaessa vaan se ettei ollut silmälääkäreitä ainakaan maalla. Porissa olisi ollut mutta ei monessakaan perheessä edes osattu ajatella lapsen näön perään. Näin uskon. Vanhoilla ihmisillä oli kyllä silmälaseja tai ”silmäklaseja” niin kuin silloin sanottiin. Näön huononeminen liitettiin silloin ehkä vain vanhuuteen.

Kouluissa oli virallisesti ”ruumiillinen rangaistus” kiellettyä jo minun koulu aikani. Tukkapöllyä kyllä saatiin aina joskus, kun aiheutta oli, - ja kyllä sitä oli!

Eikä kukaan ”kreetunnut” eli kertonut kotonaan, koska kertomisen seurauksena olisi tullut vielä kotonakin selkäsauna päälle. Joskus opettaja komensi jonkun liian vilkkaan pojan nurkkaan seisomaan. Ei ollut mukavaa kun joutui nurkassa yksin seisomaan. Jälki-istunto oli se rangaistus mitä koululla virallisesti käytettiin. Se että sai rangaistukseksi tunnin istumista tuntuu helpolta. Istuntoon koottiin aina kerralla kaikki jotka olivat po ”rangaistuksen” saaneet. Silloin oli opettajan valvonnassa istutettava liikkumatta omassa pulpetissaan. Aika tuntui pitkältä ja väitän sen olleen hyvinkin tehokas rangaistus. Varsinkin kun kotona oli seuraamukset myöskin. Vitsa eli ”Koivuniemen herra” kyllä tunnettiin joka kodissa, eli oli koivun oksa oven karmin päällä mistä vanhemmat sen sieppasivat kun oli tarvetta hiukan jälkikasvua kurittaa! Ei siitä mitään vammoja tullut, ei ruumiillisia sen paremmin kuin henkisiäkään! Mutta se häpeä! Se tehosi!

Opettajan arvovaltaan, harkintaan ja oikeuden mukaiseen rangaistukseen uskottiin.

Opettajat olivat silloin vaikuttajia kuten tänään sanottaisiin. Ei heitä leikillisesti turhaan nimitetty ”kansan kynttilöiksi”.

Opettajilla oli auktoriteettia kuten nyt sanottaisiin ei pelkästään oppilaisiin vaan myös vanhempiin ja koko kylä yhteisöön. He olivat omalla esimerkillään mallina muille.

Esimerkiksi ruokapidoissa syömään käskettäessä rovasti ja ruustinna sekä muut papit (tähän laskettiin myös lukkari!) tietysti aloittivat jonon mutta kunnan lääkäri ja opettajat olivat heti kärkipäässä! Kukaan ei edes kyseenalaistanut tätä järjestystä joka muodostui kuin itsestään. Vähän tietysti niin- kuin malliksi ”kruusailtiin” eli odoteltiin ennen kuin kukin jonossa paikkansa otti.

Sananlaskuista mieleeni tulee: ”Joka kuritta kasvaa, se kunniatta kuolee!” sekä ”Ken vitsaa säästää, se lastaan vihaa!” Näiden lauseiden tarkoitus oli selvä ja kyllä kuria tarvittiin silloisessa sodan jälkeisessä suomessa missä oli kovat ajat. Paljon oli orpoja joita yksinään äidit kasvattivat. Siitäkin tehtävästä äidit selvisivät!

Neljännän luokan jälkeen oli mahdollisuus hakea Merikarvian Yhteiskouluun tai jatkettiin kansakoulu loppuun. Toiset hakivat vasta viidennen jälkeen jos lukuhaluja siloin alkoi löytyä. Toisaalta se oli myös raha kysymys. Merikarvian Yhteiskoulu oli yksityinen koulu joka peri lukukausimaksun ja muistiinpano vihot ja oppikirjat joutui jokainen ostamaan itse. Kaikilla ei ollut yksinkertaisesti rahaa laittaa tyttöjään tai poikiaan Yhteiskouluun. Se onkin sitten jo oma juttunsa.

Ehkä nämä koulumuistoni tuntuvat joistain ankeilta. Vakuutan kuitenkin ettei mielestäni meiltä mitään tärkeää puuttunut. Emme osanneet muuta edes kaivata vaan pärjäsimme niissä oloissa erittäin hyvin ja hauskaa koulunkäynti oli !

Osa koulukavereistani on jo edesmenneitä. Moneen ammattiin meistä on ollut.

Erikoisin mitä muistan kuulleen oli Vuorisen Veijolla. Hän lähti muistaakseni merille hyvin nuorena, kävi Muukalaislegioonan ja sen jälkeen vasta Suomen armeijan. Palasi etelään nimittäin Etioopiaan sen entisen keisarin Haile Selassien henkivartijaksi. Elänee nyt Ruotsissa. Näin joku kertoi. Toinen Ahlströmin koulun kuuluisuus on Tuija Vienenonen, PP-kaupungin kasvatti - josta tuli jo nuorena suosittu iskelmälaulaja ja joka vieläkin Senioritähtenä esiintyy. Laulaen myös ehkä laulua ” Oi niitä aikoja...”

Pertti Kohvakka, Ahlströmin koululainen vuosimallia 1948.

HAJAMUISTOJA AHLSTRÖMIN KOULUAJASTA.

Myös tussarileikit olivat meidän poikien leikkejä. Ensin tehtiin tussareita missä oli polkupyörän nippeleitä jotka täytettiin tulitikun ”tuhnalla” joilla sai lentämään päähän painetun lyijynpalan komeesti. Moottoripyörän nippelin jos sen sai, oli isompi ja mahtui siihen enemmän tuhnaa! Näissä tussareissa oli sytytys yksinkertainen, käytettiin pahvinaulaa eli nupia jota lyötettiin iskurilla jonka voimana oli polkupyörän sisärenkaasta leikattu kummilenkki. Tulitikkulaatikosta saatiin raapaisu pintaa joka sytytti ”tuhnalla” tiukkaan pakatun nippelin.

Tussareita tehtiin myös vanhoista avaimista ja putken pätkistä ja ”ruutia” saatiin tulitikkujen ”tuhnapäistä”! Ne olivat jo melkein ”aseita”.

Tussareiden kanssa leikkiminen oli ankarasti kiellettyä niin kotona kuin koulussakin mutta me pojankoltiaiset kuitenkin teimme tussareita. Kavereistani kukaan ei saanut silmilleen tai loukannut pahemmin. Sen ajan suomessa, tussarileikeissä aika moni menetti silmänsä tai vioitti kättään!

Yksi koulukavereistani oli polttanut kotonaan jalkansa karbiidilla jota käytettiin lampussa valoa tarvittaessa. Sähköä ei silloin vielä ollut joka talossa. Öljylamppuja vielä oli. Niissä käytettiin valopetrolia jota jouduttiin säästämäänkin. Silloin oltiin pimeässä tai mentiin aikaisemmin nukkumaan. Eräs valon lähde oli myös karbidi jonka polttamisessa oli oma lamppunsa. Kaverini oli pistänyt karbiidia taskuunsa ja siellä se oli syttynyt itsestään palamaan. Karbiidi sai kosteutta ihosta. Jalan lihas

oli vioittunut niin että kaverini oli vapautettu voimistelusta mutta ei se onneksi haitannut kun mel-
lastimme koulun ulkopuolella!

Koululla oli tietysti sähkövalot. Kaikkien kotona ei siis vielä ollut. Oli koulullamme myös siinä
käytävässä sellainen automaatti mistä voi käydä juomassa vettä jos jano yllätti. Siinä oli sellainen
erikoinen hana jonka avaamalla ”pulppusi” vettä jota siitä otettiin suoraa suuhun käsin koskematta.
Koululla oli oma painevesi mitä moni piti ihmeenä!

Ensimmäinen muistoni yhteiskouluun liittyen on ilmeisesti vuosista 1948 – 1949. Pappilassa, naa-
purissamme, siihen aikaan asui alivuokralaisena eräs Yhteiskoulun opettaja, nimittäin matematiikan
opettaja Asta Heinonen . Häntä me pojat emme niinkään noteeranneet mutta hänen veljensä Raimo
joka kävi yhteiskoulua oli kavereitani. Hän taisi olla toisella luokalla. Hän asui yhdessä sisarensa
kanssa. Raimo oli mukana niin pahan teossa kuin muissakin riennoissa mitä ” Jumpinmäen” sa-
killamme oli. Muistan kuinka vinttasimme pumpulla vettä Pappilan navetan vesivarastoon. Siellä
oli sellainen muutaman kuution valettu tai muurattu vesisäiliö minkä täyttäminen oli Anttilan Hei-
kin hommia. Näin saatiin joesta vettä navettaan. Säiliöstä se valui omalla paineella lehmien juoma
kuppeihin. Me muut autoimme koska silloin Heikki pääsi mukaan touhuihimme nopeammin. Raimo
tykkäsi erikoisesti pumpata sillä pumpulla joka oli semmoinen missä vääntövarsi liikkui noin kol-
mannes ympyrän edes takaisin. Olikohan Kolmex pumpppu? Raimo sai pumpata, koska tykkäsi !
Treenausta molemmille käsille sanoisin minä.

Raimo voitti voimistelijana pronssia Melbournen olympialaisissa..

Kolmas joka oli lisäksi mukana porukassamme paljon oli Koiviston Juhani. Nimismies Eero Koi-
viston poika. Hänen kotinsa oli Pappilan ja Ahlströmin koulun välissä entisessä Rosnellissa. Pihassa
oli aitta missä Jussi kesäisin nukkui. Meidän poikien olisi ollut liian helppoa kulkea portaista ja o-
vesta joten kuljimme siellä päädyssä ole- vasta pienestä reiästä . Sen sai auki ja kiinni liukuluukulla.
Kiipeäminen seinää pitkin vaati vahvoja varpaita ja sisua! Sitähän löytyi, eikä kukaan edes pudon-
nut! . Aitta on pystyssä vieläkin siinä pappilan ja entisen Ahlströmin koulun tontin välissä. Kovin
pieneltä reikä seinässä, viimeksi katsoessani, näytti!

Pertti Kohvakka.

MUISTOJA MERIKARVIAN YHTEISKOULUSTA.

Pertti Kohvakka.

Merikarvian yhteiskoulu 2006. Kuvassa näkyvät ”pallot” seinämaalauksena ovat ilmestyneet ilmeisesti 1990 tai 2000 luvulla. Niiden kohdalla on viisikymmenluvun alussa valmistunut ”uusi osa”. Silloin koulua jatkettiin seinän pikku ovesta vasemmalle jolloin kouluumme saatiin kaksi uutta luokkahuonetta (yksi kumpaankin kerrokseen). Oikealla hämmöttävä jatko osa on jälkeinpäin (viisikymmenluvun loppu) rakennettu. 1950 luvulla kouluun kuului vain valkea osuus. Opettajain huone oli alakerran kolme ikkunaa pääovesta oikealle. Etualan kenttä oli hiekkaa, se oli tasainen ja alempana ohi menevää kuvassakin vähän näkyvää maantietä.(edessä) Rajalla oli silloin orapihlajasta aita. Kentällä pelattiin pesäpalloa, jalkapalloa ja yleisurheiltiinkin. Kuva Pertti Kohvakka.

Merikarvian Yhteiskoulu (1920) oli tärkeä jatko opintojen kannalta .Sekin loppui koulu uudistusten myötä. Koulut ovat olleet tärkeitä kokoontumispaikkoja seudun aikuisille ja nuorisolle avaten erilaisia harrastus mahdollisuuksia alueensa asukkaille.

Koulumme oli kaksikerroksinen komea rakennus. Luokkia oli silloin ainakin alaluokissa rinnakkaisluokat olimmehan me suuret ikäluokat koulutettavina! Kouluumme rakennettiin lisäosa siihen tieltä katsoen vasempaan päähän ja se valmistui muistaakseni 1952, käyttöön se otettiin kesken-eräisenä jo 1951. Koulussamme oli molemmissa kerroksissa yhdistävä käytävä maantien puolella ja siitä oli ovet luokkiin joiden ikkunoista oli näköala joelle. Toisessa kerroksessa oli pihalta katsoen oikeassa päässä iso juhlasali näyttämöineen ja sen alapuolella oli ruokailutila missä olivat voimistelutunnin pukukaapitkin. Näyttämöltä pääsi kapeita portaita pitkin alas joten siksi se oli alun perin tehty pukeutumis tilaksi ja ilmeisesti vasta ruokailun yleistyessä muutettu siihenkin tarkoitukseen sopivaksi.

Olenaisena osana kouluumme kuului piha-alue välituntien ja urheilutuntien vietto paikkana.

Maantien puolella oli iso sorapintainen alue johon oli tien puoleiselle sivulle laitettu pituushyppyä ja kolmiloikkaa varten purukuoppa. Tieltä katsoen vasemmassa reunassa, keskellä (Vaihisen puoleisella) oli kuula rinki ja moukaririnki. Kiekkoakin pihalla heitettiin. Ihan oikeassa reunassa, maantieltä katsoen, tasattua isoa pihaa alempana oli myös paikat pituuden ja korkeuden hyppäämi-

seen. Iso piha sopi myös pesäpallon ja jalkapallon peluuseenkin. Urheilupaikkoja käytettiin myös iltaisin.

Koulun joen puolella lähellä lääkärin vastaanottotilaa oli myös heinäpelto jossa pelattiin jalkapalloa sen kuivuttua. Tämä pelto tuli jalkapallon peluu paikaksi vasta kun heinät oli korjattu eli syksyisin kuivana aikana. Ei tulvien aikana jokiveden noustessa niitylle.

Koulun joenpuolella rinteessä oli ulkokäymälät omassa rakennuksessaan joka oli laudasta tehty kevytrakenteinen ja kylmä. Pojilla ja tytöillä oli omat erilliset osansa ja oli siinä opettajillekin oma lukittu osastonsa välissä. Koulussamme ei ollut WC:tä eli vesiklosettia.

Viisikymmenluvun alussa oli jalankulku tie koulun päästä Vaihisen rajaa myöden alas Riippusillalle josta kuljettiin Kränin puolelle.

LISÄTILAA KOULUUMME.

Silloin kun Yhteiskouluamme jatkettiin maantieltä katsoen vasenta päätä puhuttiin kuinka siihen laajennukseen laitetaan ”peruskirja”.

Aihe Lastu taituroi pergamiinille hienon tekstin faktuuralla Yhteiskoulun puolesta. Siinä oli juhlava sanamuoto ja silloisen johtokunnan nimien lisäksi Tasavallan Presidentti Juho Kusti Paasikiven nimi. Nämä luettiin juhlavasti. Käytössä silloin olleet rahat ja päivän lehti. Nämä laitettiin metallisen sylinterin sisään ilmatiiviisti. Vihkiäisissä tämä muurattiin keskelle perustusta lattian valuun jätettyyn aukkoon. (Eli alakerran luokan lattian betoniin noin 1 /3 osaan pituudesta käytävästä lukien!) Me otimme selvää mitä meille outo sana peruskirja piti sisällään ja kuulimme kuinka sinne pitää laittaa päivän lehti, käytössä olevista rahoista mallit ja peruskirjan muurauksen suorittaneiden nimet

Vasen kuva on lisäosan ”harjakaisista” ottamani ehkä 1951 jolloin luokat otettiin käyttöön kesken-eräisinä. Kuvassa luokittain oli kahvitarjoilu meille oppilaillekin. Ensimmäisenä kevät lukukautena lautaseinät olivat vailla maalia ja pahveja. Maalaukset ja tapetoinnit tehtiin seuraavana kesänä. Oikeassa kuvassa näkyy uuden toisen osan laajennus rakennus, ehkä 1956 aloitettu.

Voin nyt kertoa että Vaihisen Pertti toi kotoaan tyhjän kranaatinheittimen kranaatin kuoren, isänsä tuoman sotamuiston. Siitä oli nalli ja räjähdettä poistettu ja se on täysin vaaraton kuori. Meidän pienen poika porukkamme nimien lisäksi sen sisään laitettiin istuvan presidentin nimi eli J. K. Paasikivi ja Merikarvian lehti. Laitoimme säästäväisyys syistä vain käytössä olleista metalli rahoista pienimmät! Tämä tapahtui kai 1951. Sen kranaatin täytteineen muurasimme ulkoseinään vielä pehmeään betoni massaan käsin kaivaen. Varsinainen peruskirja tuli uudisosan keskelle! Joten siinä jat-

ko-osassa onkin nyt kaksi perustamis kirjaa. Meidän perus kirjamme oli vieläkin paikallaan (tarkas-
-tettu kesällä 2005 joen puoleisessa seinässä.)

KOULUMME OPPILAAT.

Yhteiskouluun haettiin silloin neljänneltä tai viidenneltä luokalta kansakoulusta.

Merikarvian yhteiskoulu oli sekä tyttöjen että poikien koulu, sitä tarkoitti nimi yh- teiskoulu. Koulu oli perustettu 1920. Yhteiskoulumme kokosi oppilaansa paitsi Me- rikarvialta myös Sidebystä, Ah- laisiin ja Siikaisiin muodostuvalta alueelta. Iso oli nautinta-alue mihin oppia jaettiin. Koulumme toimi lukukausimaksujen ja lahjoitusten varassa yksityis kouluna. Koulussamme oli vain viisi luok- kaa joten jatkoa varten piti mennä Porin kouluihin.

Tätä päivää ja aikaa viisikymmenluvun alussa on vaikea verrata. Silloin oli rahasta pulaa kaikilla. Elettiin lähinnä omavaraisesti marjojen ja sienien sekä perunan, juureksien , kaalien ym sekä kalan- kin suhteen. Vuodenajat vaikuttivat kotien tilanteeseen. Kotityöt oli tehtävä eikä siihen aikaan pu- huttu lapsityövoiman käytöstä. Ne työt tehtiin mihin pystyimme, se oli käytäntö jokaisen kotona. Lukukausimaksu suuruutta en muista mutta muistan kuinka muutama poika jätti pyrkimättä sen vuoksi. Ei ollut kotona yksinkertaisesti varaa. Lukukausimaksun lisäksi kun tulivat vielä itse ostet- tavat koulukirjat ja vihot ynnä muut tarvikkeet. Minä sain käyttööni Ojalan Pentiltä hänen käyttä- miään kirjoja. Vanhat kirjat kelpasivat alaluokilla kun opettaja tarkasti ettei ollut ”liian vanhasta” kirjasta kyse. Sitten alkoikin tulla uusia kirjoja vähän kaikesta ja se säästö loppui. Vapaa oppilaiksi oli mahdollisuus päästä anomuksesta jos oli vähävarainen mutta ”välkky”. Mentaliteetti oli tosiaan hiukan niin että yhteiskoulu on ”Herrojen kakaroitten koulu” - vaikkei se pitänytään paikkaansa. Me oppilaat emme ainakaan rajoja tunteneet.

YHTEISKOULUN ALKU OMALTA KOHDALTANI.

Pyrin isäni määräyksestä Merikarvian yhteiskouluun 1950. Vastentahtoisesti, lienee oikea sana koska hyvistä Ahlströmin koulun kavereistani vain muutama pyrki! Eikä koulukavereista halunnut silloin erota.

Ennakkoon isäni pisti minut saamaan lisää oppia kesällä. Laskentoa Vuoren Reijon opastamana ja kaunokirjoitusta Vapaatalon Kertun oppiin. Laskento tunneilla kävin Reijon kotona. Toiset kävivät uimassa viereisessä kauniisti virtaavassa joessa ja minä istuin tunnilla ja voin vain ikkunasta nähdä. Voi vääryyttä! Vapaatalon Kerttu (nyk. Pollari) ,tumma nätti tyttö, ei lopulta paljoakaan minua van- hempi, oli enemmän opettajaa kuin Reijo. Kerttu pisti minut kirjoittamaan ”Kiljusen Herrasväestä” kappaleita kaunokirjoituksella! Vapaatalon Kertun kamarissa pitsisten verhojen takana kirjoittelin kieli keskellä suuta mahdollisimman kaunista. En oikein onnistunut! Muistan vieläkin!

Kaunokirjoituksesta muistan kuinka opettaja oli neuvonut alakoulussa miten erottaa oikean ja va- semman käden. Piti kirjoittaa jotain molemmilla käsillä ja se kumpi oli kauniimpaa oli oikea käsi! Minulla ero ei ollut selvä!

Silloin muuten ei ollut vasenkätisiä kirjoittajia. Niitä ei saanut olla! Jokaisen oli kirjoitettava oike- alla! Paljon oli sekakätisiä silloinkin! Itsekin olin, sillä jo isällänikin oli opettajan kouluttama oikea kätisyys. Sekakätisyys on minulle ollut myöhemmin etu monessakin asiassa. Esimerkiksi vasara py- syi vasemmassakin kädessä!

Siellä pääsykokeissa oli myös historian ja maantiedonkin kysymyksiä ja niiden valvojana oli L.Va- lakivi. (L.- oli hänen käyttämänsä lyhenne Lahjasta joka oli hänen etunimensä.) Ehdoton upseerin ja herrasmiehen perikuva, everstiluutnantti evp. Tuttu mies, olin vienyt usein hänelle isäni kirjoittamia juttuja. Hän toimitti Merikarvian Kunnallislehteä ainakin 2.1.1947- 1953 elokuuhun jolloin myi sen Esko Sipilälle. Merikarvian Kunnallislehti oli ilmestynyt jo sodan aikana 1941 – 1946 mutta silloi- sesta päätoimittajasta en tiedä. Valakivi oli myös kirjailija jonka kirjat olivat osittain myös aikanaan

julkaisu kiellossa. Historialliset romaanit Pertti Simonpojan ja Jakken (1951 Tammi) olin lukenut kirjahyllystä kotonani mutta ainakin ”Karhumies Tarsaa” koskevat kirjat olivat Kunnan Kirjastosta Neuvostoliiton Valvontakomission toimesta 1944-45 tienoilla takavarikossa. Olen niitäkin jostain jonkun löytänyt ja niissä ”ihan hiukan” silloinen vihollisemme joutui altavastaajaksi. Sarjaa ilmestyi ilmeisesti neljä kirjaa joista viimeisen: ”Tarsan kuudes kolonna” ilmestyminen ehkäistiin ja muut takavarikoitiin. Tarsan koti kun sijaitsi Hyrsylän mut- kassa itärajalla. Tarsa oli karhujen kasvattama, vahva kuin karhu ! Sotilasarvossa Tarsa oli noussut everstiksi! Esikuvana ehkä oli käytetty Tarzania osittain, ainakin nimikin viittaa siihen. Nykyisen katsannon kannalta niissä ei ole mitään kiellettävää! Silloin oli! Vastaavasti Armas J. Pullan ”Ryhmy- kirjat” poistettiin myös kirjastoista ja kauppojen listoilta. Ne ovat kokeneet uuden tulemisen! Tarsa - kirjoja ei ole tullut.

Nämä asiat olivat silloin hiukan toisin kuin nyt, sota oli liian tuoreessa muistissa. Poliitiikka oli päivän sana eikä itäistä naapuria saanut morkata edes huumorilla!

Muistan pääsykokeista selvinneeni ja pääsin yhteiskouluun Ahlströmiläisistä pojista yhdessä Heilän Mikon, Carlssonin Aten, Anttilan Matin ja Ollilan Simon kanssa. Muista kouluista tuli myös poikia joista tuli hyviä uusia kavereitani. Kaikkiaan meitä oli kahdella rinnakkaisella luokalla 1950 tytöt mukaan laskien 70 kpl.

Vuotta myöhemmin alkoivat yhteiskoulunsa mm. Taimen Heikki, Salmen Pekka, Leutosen Teuvo, Salon Tarmo, Sundelinin Kosti, Peuraniemen Jorma, Kauppisen Markku, Kankaanpään Kari, Kalliovuon Ilmo, Uudentalon Olli ja monta muuta. He saivat minut kiinni koska minä ”tuplasin” eli jäin luokalleni toisella. Osa jätti koulunsa kesken kun kotona tarvittiin työmiestä tai luvut eivät maittaneet ja lähdettiin maailmalle. Mukavia kavereitani kaikki. Syy miksi en muista tyttöjä on siinä että silloin touhuttiin pääasiassa poika joukossa enkä kuvistakaan tunnista kaikkia tyttöjä.

KUVA luokasta I A 1950. Eturivi vasemmalta: Ulla Lehto, Toini Salonen, Kerttu Koivukangas, Ulla-Maija Vanhatalo, Helena Anttila, Anni Salin, Liisa Saarenala, Ritva Anttila, Marja- Liisa Setälä, Ilona Aittamäki. Toinen rivi: Arvi Salo, Atte (Ralf) Carlsson, Heikki Lempelä, Matti Sevon, Seija Vaajasaari, Kerttu Mahlamäki, ?, Sisko Ruoho, Sirkka Laineranta, Ritva Haanpää sekä Luokanvalvoja L. (Lahja) Valakivi. Kolmas rivi: Pentti Kuusinen, Heikki Hirsimäki, Pekka Vihervuori, Kalevi Toivo, Rauno Ruissalo, Mikko Heilä, Pertti Vaihinen, ?, Pirkko Itäpuro. Takarivi: Raimo Kuusinen, Hannes Viertola, Jorma Anttila, Matti Viikilä, Sakari Aartelo, Kari Kossila, Pentti Viertola. Poissa

ainakin Pauli Linden. Meillä oli rinnakkaisluokat ainakin vielä toisella luokalla mutta olisiko neljännellä ollut jo luontaista ”karsintaa” niin että yksi luokka taisi riittää.
 Kuva: Aili Kohvakka.

KUVA luokasta I B vuodelta 1950. Eturivi vasemmalta: Aili Starkman, Pirkko Rantala, Leena Nieminen, Laila Lahtinen, Maija-Liisa Toivonen, Irma Lehtinen, Maija-Liisa Kaihe, Aila Viitanen. Toinen rivi: Kaisa Kasvinen, Raija Salmi, Ulla Vuorio, Virtanen Raili, Sirkka Salo, Aira Hautamäki, Aune Vilen, Meeri Palonen, Anna-Liisa Koskinen, Anja Peltomäki. Kolmas rivi: Peltomäki Lauri, Kyösti Turkki, Heikki Henriksson, Simo Mäkelä, Raimo Varkama, Atte Levänen, Pertti Kohvakka, Luokanvalvoja Reino Rannikko. Takarivi: Simo Säilänne, Jukka Kolsio, Raimo Aalto, Pekka Turkki ja Matti Anttila. Poissa Veijo Kaukosalmi ja Ossi Kivikanta. Anteeksi jos joku nimi on väärin! Varmasti epäselvät korvasin ? merkillä. Tunnistuksessa minua auttoivat myös Matti Viikilä ja Arja Fagerros. Kuva: Aili Kohvakka.

KIRJOITTAMINEN KOULUSSA.

Eräs merkittävyys oli siihen aikaan opetettu kirjoitus ”vanhalla tyyllillä”. Tarkoitan sitä koristeellista fraktuuraa joka nykyisen antikvan rinnalla on aivan erilaista. Sitä oli osattava lukea ja kirjoittaa tavallisen tyylin lisäksi. Joskus kun sellaisella tyyllillä kirjoitettu kirja on tullut myöhemmin vastaan, olen ihmetellyt kuinka helposti taito palaa. Vain ässä, ärrä, vee ja koo tuottavat ensin pientä vaikeutta! Varmaa on kuitenkin että osaan! Taitaa olla, vähän niin kuin polkupyörällä ajo, kerran kun oppii, osaa aina!

Musteella kirjoituksen, ns. kaunokirjoituksen lisäksi Yhteiskoulussa opetettiin myös tekstausta ja siihen oli eri levyisiä pyöreäpäisiä teriä silloin kun tekstattiin musteella. Terässä oli ikään kuin se pyöreäpäinen terä tavallisen päällä niin kuin satulana (kaksoisterä). Terät olivat irtonaisia ja niihin kuului puinen varsi johon sai terän vaihdettua. Samaan varten sopi niin kaunokirjoitus terä kuin tekstausteräkin. Silloin viisikymmenluvun alussa oli vanhemmilla ihmisillä taskussa kuljetettavia mustekyniä, millä oli nimenä tätekynä. Siinä oli mustesäiliö johon voitiin lisätä pullosta mustetta. Näitä oli alussa merkiltään ainakin ”Mont Blanc”, ”Parker” ja ”Pelikan”. Niissä oli usein kultaterä,

tai ainakin se oli kullan värinen! Lyijykyniä oli myös säiliöllä varustettuna mutta lapsille niitä ei hankittu kuten ei myöskään mustetäyttekyniä. Ilmeisesti olivat hintavia. Kuivamustekynät tulivat koululaisille ehkä viisikymmenluvun puolivälin tienoilla, ja ne yleistyivät nopeasti.

Kuivamustekynien riesa oli ensin aluksi säiliö joka alkoi vuotaa ja toisaalta pallo kynän kärjessä lakkasi pyörimästä jos kynä oli kuivunut. Näihin kyniin sai ostaa lisää ”täytteitä” eli säiliöitä. Muistan kuinka semmoisen kuivuneen kynän kyllä sai toimimaan kun sitä veteli santapaperiin mutta sen jälkeen se kyllä helposti vuoti. Monet niillä vuotavilla kynillä likasivat housun tai paidan taskunsa siniseksi.

Näistä koulukuvista huomauttaisin ettei näitä tilattu silloin kovinkaan monia. Monellakaan ei ollut yksinkertaisesti ylimääräistä rahaa eikä kuvien ottaminen ollutkaan kannattavaa niin kuin nykyisin. Äitini kuvasi koulumme kaikki luokat 1950 – 1958 näin muistaisin, jonka jälkeen tuli ulkopuolisia maata kiertäviä koulukuvaajia.

Ensimmäisellä luokalla meitä oli A ja B rinnakkaisluokat. Meitä oli yhteensä kahdessa luokassa 70 oppilasta jotka yhteiskoulumme aloimme 1950. Olimme niin sanottua suurta ikäluokkaa.

Luokkakuvissa ei kaikkia ollut. Koko koulun oppilas määrää en muista.

Tässä kuvassa edellä mainittuja kouluvälineitä. Koulureppu vm/1946, penaaleja, tussi ja mustepullo, pyyhekumi. lyijykynän teroitin, lyijykyniä, mustekynänteriä, harppi ja edessä isäni laskutikku jota silloin ei saanut edes tunneille viedä.PK

Kuvassa opettajat keväällä 1953. Eturivi vasemmalta: Irma Sillanpää (matematiikka, fysiikka, kemia, algebra, geometria), Helvi Paasio (saksa), Leila Säynäjäjärvi (äidinkieli), Hilma Vaihinen (vt. käsityö tytöt), Reino Rannikko (laulu ja musiikin teoria). Toinen rivi: Vitikkala (ruotsi), Laura Koskenkorva (käsityö tytöt), Aihe Las-tu (piirustus ja kuvaamataito), Risto Rantala (voimistelu ja urheilu pojat), Leila Sipilä (voimistelu tytöt). Takarivi: Heikki Anttila (Uskonto ja historia), Ilmo Vaihinen (vt.) sekä Perttinä (Kasvioppi ja maantieto). Kuvassa silloin vielä käytössä ollut putkiradio ja on siellä kaapin päällä myös maapallo! Radiosta opettajat kuuntelivat uutiset. Kuva on otettu Opettajien huoneessa. Kuva: Aili Kohvakka.

Tämän kuvan otin ehkä 1954. Muuten samat mutta kaksi miesopettajaa lisää. Toinen takana oikealta on "upseerimies" ja toinen Sakari Sulamäki..

Osa kävi koulunsa kotoaan. Osa kulki linja-autolla kouluun. Osa asui viikot ”koulu- kortteerissa” jossain Ylikylän talossa. Meidän naapurina oli Eelis Toukolan evp.pan- kinjohtajan aikanaan isännöimä Malmilund. Eelis Toukolan kuoltua sen vuokrasi (1951) ja myöhemmin ostikin omakseen Lammelalainen kunnanvaltuutettu Kalle Taimi jolloin siitä tuli koulukortteeri mm Taimen Heikille ja Leenalle, Tuulikille sekä Pirkolle heidän tullessaan käymään vuorollaan Merikarvian Yhteiskoulua. Taloutta koulukortteerissa piti Fammu, Heikin isoäiti eli isänäiti. Fammu oli suora käännös ”farmorista”. Heikistä tuli paras koulukaverini yhteiskoulussa. Koulumatkat kuljettiin silloin kävellen ja polkupyörällä, talvella potkukelkalla ja suksilla. Myös opettajat käyttivät 1950 luvun alussa näitä perinteisiä kulkuvälineitä.

Yhteiskoululla oli ruokailuhuone tieltä katsoen oikeassa päädyssä alakerrassa. Renlundin Arvon vaimo Marjatta oli talonmiehenä ja teki ruokaa mitä sai maksua vastaan. Kouluruokailu oli tullut 1948 kansakouluihin mutta yksityiskouluissa edelleen oli omakustannus ruokailussa.

Osa kävi omin eväin. Osa kävi ruokatunnilla kotona syömässä. Niin kävin minäkin. Piti kiirettä pyöräillä koululta kotiin, syödä ja ajaa takaisin koululle. Matkaa oli ylä ja alamäkineen lähemmäs puolitoista kilometriä. Ruokatunnin pituus taisi olla 20 minuuttia kun normaali välitunti oli 15 minuuttia. Kerran minulle kävi vahinko kun lähdin kymmenen välitunnilla syömään. Kotona äitini ihmetteli kuinka minä niin aikaisin tulín, joten takaisin pyörälle ja ehdin tunnille! Se oli muuten kilpailua aina kun kouluun mentiin tai sieltä tultiin, kuten myös ruokatunnillakin. Kerran minulla kävi huono tuuri. Maantie kulki silloin eri kohdasta kuin nyt. Se kulki Pappilan pihan läpi ja siinä alhaalla jokivarressa Paloasemasta 50 metriä ylävirtaan oli jyrkkä T-risteys. Tulín siihen polkien kuin vimmattu ja kääntäessäni ohjaustankoa ei etupyörä kääntynytkään. Etu kahveli oli mennyt poikki ja minä menin päin jokea kunnes kaadoin itseni aivan joki rannassa. Ei tullut sentään kylmää kylpyä mutta yhdeltä tunnilta myöhästyin. Ei kävellen ehtinyt !

OPETTAJAT JA HEIHIN LIITTYVIÄ MUISTIKUVIA.

Rehtorimme Leila Säynäjärví oli opettaja isolla Oolla! Hän osasi ottaa kurin heti ensiluokalla ja piti sen vaivattomasti koulun loppuun! Hän oli reilu ja oikeuden mukainen opettajana. Häntä kunnioitettiin! Hän oli voimakas persoona joka hallitsi kouluamme. Niin oppilaita kuin opettajiakin! Vieläpä vanhempiammekin!

Muistan kuinka Säynäjärví piti itse aamuhartauden joka jäi mieleeni. Suomeen oli tullut juuri radiosta suruviesti Lausannesta Sveitsistä missä Suomen Marsalkka Carl Gustaf Emil Mannerheim oli kuollut 27.1.1951. Silloin olivat liput puolitangossa koko Suomessa.

Rehtorimme Leila Säynäjärví piti koulullamme muistotilaisuuden 28.1. 1951 aamuhartauden yhteydessä jossa hän kertoi tästä suurmiehestä ja hänen Suomen hyväksi tekemästä työstä. Se oli silloisessa sodan jälkeisessä Suomessa, rohkea teko. Kaikissa kouluissa ei vastaavaa tilaisuutta järjestetty.

Tänään (2004) suomalaiset tunnustivat Mannerheimin ”Suurimmaksi Suomalaiseksi ” yleisessä Ylen järjestämässä äänestyksessä mutta sodan jälkeisessä Suomessa se ei ollut itsestään selvyyss, silloisessa poliittisessa tilanteessa.

Hän oli hyvä äidinkielen opettaja joka sai meidän poikienkin päähän painumaan sijamuodot ja muut kielemme kommervärkit niin että vieläkin pystyn niitä muististani luettelemaan melkoiset litaniat. Ei niitä uskaltanut jättää ulkoa lukematta!

Leila Säynäjärvellä oli aika työmaa karsia meidän poikien kielen käytöstä murre sanat pois ja saada oikeat taivutukset. Muistan erikoisesti kuinka Olympia sanaa taivuteltiin 1952, eikä kaikilta mei-

nannut millään onnistua oikea ääntäminen. Säynäjärven mielestä oli jokaisen koulumme oppilaan osattava ääntää kyseinen sana oikein. Jos tulisi joku ulkomainen kisavieras Merikarvian raitilla vastaan! Ei kyllä tullut!

Kerran saimme tehdä runonkin. Malliksi oli muistaakseni V.A.Koskenniemen runo ”Koulutie” joka oli opeteltu ulkoa. Siitä on muistiini jäänyt säe ”Olen unessa useasti sinun kaduillas koulutie, ah enkö mä loppuun asti myös koululainen lie!” Sitä soveltaen piti runoilla oma koulutiensä. Tehtävä oli haastava.

Nyt ajatellen, elämän koulutiellä olemme vieläkin!

Muistan kuinka kerran ainekirjoituksesta saimme vapaavalintaisen aiheen. Allekirjoittanut kirjoitti Ojalan autotallin tulipalosta (1954) ja siitä kuinka me pojatkin olimme vapaapalokuntalaisia. Käytin myös ”kirjallista vapautta” jota rehtorimme oli korostanut monien kirjailijoiden käyttäneen.

Aineessani hiukan arvostelin koulua joka ei myönnä vapaapäivää meille vapaapalokuntalaisille edes yöllisen tulipalon jälkeen. Tulipalo oli yöllä ja seuraavana aamuna olimme saaneet uneliaisuudesta moitteita opettajilta. Mielestämme perusteettomasti, olimmehan helmikuun lopun pakkasyönä olleet miesten töissä torjumassa punaista kukkoa!

Aineet palautettiin arvosteltuina ja sain muistini mukaan hyvän numeron. Mutta muistan myös kuinka rehtorimme totesi: ”Aihe taisi olla vapaa ja sen vuoksi sitten olikin kaiken laista!”Koin tämän henkilökohtaiseksi viittaukseksi minuun. Sen jälkeen en koskaan käyttänyt ainetta koulumme moittimiseen!

Merikarvian Yhteiskoulu oli Leilalle tärkeintä! ”Säyskä” oli lempinimi jota paljon käytettiin. Säyskä luettiin meillä Aleksis Kiven: Seitsemän veljestä. Luimme sitä niin että osat oli jaettu ja jokainen luki vuoropuhelussa oman osansa. Näin tulivat veljekset meille tutuiksi! Itselläni oli Aapon osa. Säyskä tilasi yhteistilauksena Salan kirja- kaupasta koko luokalle ”Seitsemän veljestä” jonka jokainen joutui itse maksamaan. Näin tämä kirja levisi koteihin! Oli toki koteja joissa kirja jo olikin. Kirja oli sellainen ”virsikirjan kokoinen taskupainos”. Tätä luettiin 1954 ja se oli painettu 1948. Tarkistin asian kirjasta joka on vieläkin kirjahyllyssäni tallella.

”Vänrikki Stoolin tarinat” luettiin myöskin ja yllätin itseni äskettäin osaamalla vieläkin runosta ”Döbeln Juuttaalla” pitkän pätkän ulkoa. Täytyi oikein kirjasta tarkistaa.

Yhteiskoulun opettajia oli silloin Yhteiskoulua alkaessani vielä myös Horsma, matka laukkuineen, missä oli herätyskello! Tunnin alkaessa hän laitto kello soimaan, tunnin päättymisen varmisti näin oman kellon soitto. Korkeushyppy oli erikoisesti hänen lajinsa. Kysymällä siitä jotain, sai aikaan pitkän esitelmän aiheesta. Usein meni koko tunti! Hän opetti ilmeisesti silloin viimeistä vuottaan ja oli sairas mies. Taisi lopettaa kesken lukukauden. Hän oli oikeastaan humoristinen ilmestys polkupyörineen missä takahäkällä oli pieni matkalaukku. Meille hän opetti ruotsia.

Nyt puhutaan ”pakko ruotsista.”Alkaessani yhteiskoulua oli ruotsi pakollinen ensimmäiseltä ja saksa pakollinen toiselta luokalta. Englanti tuli vapaaehtoiseksi kolmanneksi kieleksi jota ”sattu-neesta syystä” pojat eivät monikaan ottaneet! Kaksi kieltä riitti monen mielestä – niin minunkin. Muistan kuinka ruotsia opettelimme Lydia Almilan kirjoittamalla oppikirjalla ja saksaa Solmu Nyströmin oppikirjalla. Nämä molemmat olivat kaksi osaisia opuksia. Ensimmäinen ruotsin opettajani jonka muistan oli Horsma ja Pirkko Juvonen vuodelta 1951 ja seuraava ruotsin opettaja oli temperamenttinen ja hyvä Vitikkala ja saksaa opetti koko ajan Helvi Paasio, - omalla tavallaan. Maantietoa, kasvioppia ja historiaa opetti ensin L. Valakivi josta jo aiemmin kerroin. Sitten meille tuli maantiedon opettajaksi Pertinä ja seuraavaksi Kerttu Lehtonen (avioitui Eero Ellilän kanssa) ja viimeksi Tiitisen Olavi opettamaan maantietoa ja biologiaa. Mainittakoon että Kerttu Ellilä otti opetus suunnitelmaansa uutuuden, nimittäin rainakuvat! Tänäpä mustavalkeat rainakuvat eivät näytä juuri miltään mutta silloin se oli melkoinen uudistus. Hän toi meille näytille myös Merikar-

vian saaristosta kartoitusta varten otetun ison ilmavalokuvan - mustavalkoisen, josta näki saarten muodon ja meren kirkkauden. Vesi oli silloin sen verran puhdasta että myös pohjan kivikkoja näkyi hyvin kuvassa. Tänään meri ei ole enää yhtä puhdas!

Toki meillä oli edelleen kuvataulut opetuksessa mukana kuten kansakouluissakin. Yhteiskoululla oli oikein oma ”kokoelmahuone” mistä löytyi kaikkea ihmeellistä. Lasipurkissa spriissä olevasta kyy käärmeestä muihin täytettyihin eläimiin sekä kuvatauluihin.

Kasvien keruu kuului myös kesäisin 1951 oppiohjalmaan. Luokittain tuli kerätä 30, 30, 50, 50, 50 = 210 erilaista kasvia viiden vuoden aikana ja tutkia ne sekä nimetä ne oikein suomeksi ja latinaksi. Itse keräsin lisäksi myös 30 hyönteistä.

Kuvaamataitoa opetti osaava, tosi taiteellinen Aihe Lastu (kuoli 2008). Hän hallitsi värien maailman ja osasi opettaa niitä asioita. Todella herkkä ja hyvä opettaja.

Aihe Lastu oli kuvaamataidon opettajana ehdoton. Hän sai suuren osan innostumaan värien maailmasta. Hän osasi perustella ja näyttää miksi jotkut värit eivät sopineet, toiset taas sopivat yhteen. Mitkä värit söivät toisiaan ja mitkä taas korostivat toisiaan . Itse saan kiittää häntä paljosta sillä puutarhurin ammatissani kukkien ja kasvien värisommitelmat olivat tärkeitä ja hänen opetuksensa auttoivat ymmärtämään ”värien sinfoniaa.” Vastasin Porin kaupungin kukkaryhmien suunnittelusta ja toteutuksesta Porissa vuodesta 1971 vuoteen 2002.

Matematiikkaa, algebraa, geometriaa, fysiikkaa ja kemiaa opetti ensin Iivor Hall joka oli jo ilmeisesti eläkeläinen. Valkopäinen mies joka ei leikkiä ymmärtänyt. Opettajana erittäin hyvä sai minutkin innostumaan matematiikasta. Hänet on siunattu Noormarkun Hautausmaan ns. Ahlströmiläisten osaan, kuului samaan sukuun . Titteli hautakivessä on : Magister Philosopiae Rektor Gymnasi IVOR R. HALL 1879 – 1964.

Oppikirjana oli Cederin kirjoittama opus kun kansakoulussa oli opiskeltu Ojalan laskuoppia. Sitten opettajanamme oli vähän aikaa tilapäisesti Koskimäen Aimo joka tunnettiin myös muusikkona. Hänellä oli oma tanssiorkesteri.(kuoli 2013). Hänen jälkeensä tilapäisesti Ilmo Vaihininen jota seurasi Sakari Sulamäki kunnes (1953) saatiin pätevä ja osaava, tirheä Irma Sillanpää.

Historian ja uskonnon opettajaksi tuli myöhemmin (1953) Heikki Anttila, eläkkeellä oleva kirkkoherra, jonka aamurukouksissa aina joku pyörtyi.(kestivät tavallista pidempään kun Heikki innostui !) Aamuhartauden piti aina joku opettajista vuorollaan.

Laulua ja musiikin teoriaa opetti kanttori Reino Rannikko jota tuurasi välillä jo eläkkeellä oleva Heikki Vaihininen. Käsitöitä (1950) Mikko Väre pojille ja Hilma Vaihininen tytöille ennen Laura Koskenkorvaa. Vai oliko niin että Laura oli äitiyslomalla aina välillä jolloin häntä tuurasi Hilma. Voimistelua opetti tytöille Leila Sipilä ja pojille Risto Rantala.

OPPILAIISIIN JA OPETTAJIIN LIITTYVIÄ MUISTOJA.

Silloin pidettiin koululla myös ”konventteja” joihin järjestävä luokka teki ohjelman ja iltama päättyi piirileikkiin. Tämä piirileikin suosio johtui rehtoristamme joka ei yläluokillakaan hyväksynyt tanssia. Konventteja järjestettiin lukukauden aikana kai yksi per luokka mutta kertyi niitä viiden luokan voimin siitakin. Koulussamme oli rinnakkaisluokat ainakin 1950 tienoilta. Silloinhan olivat isot ikäluokat koulutettavina.

Yleensä rinnakkaisluokat järjestivät yhdessä konventin ja kutsuivat siihen ylemmän tai alemman luokan vieraakseen. Konventin sai järjestää vasta toisella luokalla olevat mutta ekaluokat kutsuttiin

vieraaksi siihen tokaluokan järjestämään. Näin opittiin katsomalla minkälaista ohjelmaa muilla oli ja kuinka järjestelyt tehtiin.

Meidän luokallamme oli muutamia välkkyjä jotka osasivat ja uskalsivat esiintyä. Suurin osa ujos-teli! Aallon Raimo oli jo alaluokista hyvä ja varma esiintyjä kaksirivisen haitarinsa kanssa, väärä vartinen piippu suussaan. Oli muitakin hyviä esiintyjiä mutta oli meitä ujoja enemmistö! Tarvittiinhan toki järjestysmiehiä ja järjestely tehtäviinkin tekijöitä joten tehtäviä löytyi ujoillekin. Eräs muisto vuodelta 1953, kauppoihin oli tullut ”särkymättömiksi” mainostetut juomalasit. Koulullemme oli hankittu nämä uutuudet ja ne olivat ”konventissamme” ensi kertaa käytössä. Hakasalon Veikko oli tietoinen hankinnasta ja näytti kuinka lasit kestävät, heittämällä lasin lattiaan! Lasi sälähti pieniksi siruiksi! Veikko oli totinen, uusi lasi oli ostettava samaa sarjaa tilalle. Perttinä (sukunimi) joka oli biologian opettajanamme kai vain vuoden tai kaksi (1953?) oli varsinkin meidän poikien kanssa vaikeuksissa. Muistutuksiakin sateli. Päiväkirjassa oli aika usein suorastaan houksi asti teksti: ”Luokan pojat osoittaneet kurittomuutta, poistettu luokasta se ja se. Perttinä.” Tai : ”Sundelin, Uusitalo, Erkkilä, poistettu luokasta. Perttinä.” siinä oli jo loppusointua-kin!

Kerran koko luokka sai jälki-istuntoa, siis pojat! Syynä oli se kun opettaja Perttinä valvoi talviai-kaan välituntia niin joku heitti hänen hienoon karvalakkiinsa lumipallolla! Oli kova kysely syyllisestä mutta kukaan ei tunnustanut! Perttinä kirjoitti päiväkirjaan: ”Luokan pojat osoittaneet kurit-tomuutta heittelemällä lumipalloja koulun seiniin!” Jälki-istuntoa tuli siitäkin vaikei me seiniin heiteltäkään!

Luokkamme metelöidessä ruotsin opettajamme Vitikkala, vaikka oli nainen, paukautti ”Donner-vetter” ! Sitä ei löytynyt sanakirjasta mutta joku oli tietävinään sen tar-koittavan ”Tuhannen per-kelettä” - ja se tehoi!

Kerran muistan kuinka ruotsin käännöksessä Peuraniemen Jorma käänsi sanan ”Röda Korset” suomeksi muotoon ”Punainen korsetti” ja lensi suoraa tunnilta ulos! Syynä oli ilmeisesti Vitikkalan pitämä korsetti!

Kerran ruotsin opettajamme kuuli välitunnilla vahingossa jonkun kysyvän toiselta: ”Mikä kala ei ui!” Ennekuin asianomainen ehti vastata kuului terävästi: ”Kyllä Vitikkala ui!” Opettaja kun sattui tietenkin olemaan välitunti valvojana ja tietenkin asian omaisen kysyjän selän takana.

Muistan myös kuinka eräs Tuomo joka oli kotoisin Sidebystä ja äitinsä tuli kerran ihmettelemään opettajallemme kuinka hänen poikansa on saanut huonon numeron ruotsissa. Meillähän on kotikie-lenä ruotsi! Se taisi olla kuitenkin ns. ”Kasalan ruattia”! Ei kirjakieltä!

Eräs koulukaverini meni ruotsiin kesäksi oppimaan kieltä setänsä luo.

Olimme kateudesta vihreitä kun kaveri oli päässyt ulkomaille opiskelemaan. Ei olisi kannattanut! Nimittäin Sakari Aartelo kertoi tultuaan reissustaan että siinä kylässä, mitä ruotsalaiset sanoivat kaupungiksi oli vain yksi ruotsinkielen taitoinen! Nimittäin hänen setänsä!

Tämä kertoo siitä että suomalaisia oli paljon muuttanut ruotsiin sodan jälkeen ja siellä asuttaneet samoja seutuja. Minunkin koulukavereistani osa muutti ruotsiin työn perään ja suurin osa oli Vol-von tehtaalla töissä, - omien puheidensa mukaan!!!

Kerran me pojatkin opetimme opettajaa. Eräs naisopettajista nimittäin käytti puheessaan runsaasti ”siis” sanaa. Me pojat rupesimme laskemaan kuinka monta kertaa hän sen lausui yhden 45 minuut-tisen oppitunnin aikana. Viiva paperiin joka siis-sanasta, oli päätös! Olimme tästä syystä tavallista tarkkaavaisempia ja opettaja ihmetteli huomattavaa luokan poikien tarkkaavaisuuden lisäystä. Opettaja huomasi erään pojan merkkaukset ja kysyi tältä mitä hän oikein kirjoittaa? Johon kaveri vastasi: ”Me merkataan ylös aina kun opettaja sanoo ”siis”! Opettaja terävänä kysyi: No montako

kertaa olen sanonut? Johon poika, tarkastettuaan luvun paperista, totesi 118 kertaa! Opettaja lehahti punaiseksi ja lähti luokasta kesken tunnin, sanaa sanomatta.

Sen jälkeen opettajamme ei käyttänyt siis sanaa, ei silloinkaan kun olisi tarvinnut!

Me siis opetimme kuinka tällöinen sanojen toisto eli ”maneeeri” poistetaan!

Eihän asianomainen useinkaan ole itse selvillä tavastaan mutta meidän tekomme rajuus on tullut vasta jälkeenpäin mieleeni. Vikahan on hyvin yleinen. Muistan kyllä opettajamme ja kyseisen pojan nimenkin mutta jääköön mainitsematta! Opettajamme oli hyvin pidetty tämän tapauksen jälkeen.

Kerran huhu kertoi koulun uudistyömaalta (vai oliko Terveystalon työmaalta?) viedyn pikeä joka joutui yläluokan opettajan tuolille ja kanttorimme Reino Rannikon housuihin. Asiaa selvitettiin mutta ei se tainnut selvitä kuka oli syyllinen.

Sen paremmin ei selvinnyt kuka meidän luokalla matki samaa temppua ja taas kohteena oli Reino Rannikko joka tuli frakki päällä luokkaamme kun oli menossa Poriin heti tuntimme jälkeen. Hän istui tuolille johon oli laitettu pieni pikipallo. Tuoli nousi mukana irroten kolahtaen kun kanttorimme nousi, saatuaan kirjoitettua päiväkirjaan tiedot! Huuto oli valtava mikä siitä seurasi.

Syyllinen ei tunnustanut, eikä kukaan muu ilmeisesti tiennyt kuka oli syyllinen joten selvittämättä jäi sekin!

Kanttorilla oli myöhemmin ensimmäisenä auton ”kupla volkkari” jonka hän kouluun tullessaan valmiiksi käänsi kun oli paremmin tilaa! Varovaisena miehenä kanttorimme tuli ajoissa, ennen muita, silloin ainakin aluksi. Kerran auto oli taas kouluun tullessamme valmiiksi käännettynä lähtövalmiina portaiden vieressä. Jollain välähti! Otettiin porukalla kiinni ja nostettiin ja käännettiin auto nokka päin seinää! Ei uskoisi että poikalaumassa on voimaa moiseen mutta kyllä on!

Hiiasimme auton ympäri vähän kertanaan! Jos joku käskisi ei se olisi mahdollista mutta vapaaehtoisesti pienenä kiusantekona kyllä! Ei kanttorimme tästä meteliä nostanut, liekö ollut edes varma oliko itse ajanut sen siihen niin päin. Se oli kuitenkin Rannikon Reinon ensimmäinen ja vielä silloin uusi tuliterä auto merkiltään Wolgsvagen eli kupla Volkkari ns. Kansanauto! Siihen asti hän oli kulkenut kouluun polkupyörällä kuten muutkin opettajat!

Joskus Rannikkoa tuurasi laulun opettajana ”Vanha Vaihin” eli Heikki Vaihin evp pankinjohtaja ja innokas laulumies. Hän opetti meitä laulamaan kaksiaänisesti. Hänen lempi laulunsa oli ”Kyyhkynen kylpee” mitä treenattiin aina kun hän oli opettajanamme. Me pojat kyllä osasimme laulaa kaksiaänisesti, nimittäin kovaa ja hiljaa! Muutapa ei paljoa osattukaan.

Silloin oli erikseen laulu ja musiikinteoria. Koulun sääntöjen mukaan laulu oli kolmannelta luokalta vapaaehtoista yhteiskoulussamme. Olin joutunut henkilökohtaisesti laulamaan aina laulun kokeissa kahdesti. Kysyin kerran toisella luokalla miksi minä joudun aina laulamaan kahdesti? Tähän kanttorimme vastasi: ”Sun äänesi on siinä 5-6 vaiheilla ja sen tarkistamiseksi kumpi on oikea jouduit laulamaan kahdesti.” Sain kuutosen aina! Asia selvä ajattelin ja kolmannella luokalla ensimmäiseksi ilmoitin kanttorille etten enää laula! Rannikko siihen: ”Olet silti mukana tunneilla ja opettelet sanat ja musiikin teorian niin kuin muutkin! Laulaminen on vapaaehtoista mutta sanojen luku ei!” Osaan vieläkin laulun sanoja paljon, vaikken laula - edes yksin!

Käsitöitä opetti ensi luokkien pojille Vären Mikko joka valmistuttuaan 1950 tuli käsityöopettajaksi. Koulullahan ei ollut opetustiloja tähän tarkoitukseen eikä välineitä joten käytettiin kansakoulujen tiloja. Itse kävin käsitöissä Ahlströmin kansakoululla. Muistan Vären Mikon valvonnassa tehneeni nelikanttisen selkänojattoman tuolin tai oikeammin jakkaran. Se tehtiin puuvalmiiksi ja jokainen sai itse maalata tai la- kata haluamukseen jos kotoa annettiin maalia! Minä maalasinkin sen tumman vihreäksi kun sitä löytyi kotoani. Mikko oli erittäin pidetty opettaja. Käsityötaito pidettiin silloin kai tärkeänä koska sitä opetettiin vielä keskikoulussakin.

Urheilua ja voimistelua pojille opetti Risto Rantala. Lempinimeltään ”Ryökäle”, tämä nimi johtui hänen tavastaan käyttää puheessaan moista sanaa!

Hän oli urheilumies ”henkeen ja vereen”! Meillä oli useimmiten talvi aikaan juhlasalissa voimistelua. Siellä olivat: Puolapuut, köydet, rekki, renkaat ja nojapuut sekä hevonen.

Kerran talvella heittelimme lipputangon nuppiin lumipalloja. Huomasin Riston tulevan välitunti valvojaksi joten ei tietenkään sopinut nuppiin osata. Risto tarkkaili hetken ja lupasi minulle seuraavan voimistelutunnin vapaaksi jos osaisin nuppiin! Heti napsahti kohdalle kun sain luvalla heittää ja tunti oli vapaata! Muutkin pojat kysyivät samaa mahdollisuutta muttei Risto antanut.

Syksyllä ja keväällä kelin salliessa oli pallopelejä ulkona. Usein myös talvella hiihdettiin tai käveltiin. Nämä kävelyretket suunnattiin tavallisesti niin että kohteena oli Alakylässä Satakunnan Osuuskauppa jota piti silloin Paavo Lammi. Nämä olivat poikien urheilutunteja, tytöillä oli omansa jotka sujuivat ilmeisesti tamburiinin tahdissa taivutteluissa ja ”vannevoimistelussa.” Tyttöjä voimistelutti Leila Sipilä.

Usein kävi niin ettei ”Ryökäle” lähtenyt itse kävelemään vaan me jouduimme käymään ilmoittautumassa kaupassa Lammin Paavolle. Kerran joku huomasi ”Maitoauton” (Kuorma-auto joka kuljetti kauppoihin maitoa hinkeissä) lähtevän juuri kun olimme tulossa kaupalle. Se jätti maitoa myös Alakylän kauppaan ! Ilmeisesti maito tuli Porista meijeristä. Meitä kiinnosti auton aikataulu.

Seuraavalla kerralla me juoksimme menomatkan ja niin olimme valmiina kun maitoauto tuli. Auto pysähtyi ja me hiippailimme lähellä ja kun auto lähti hyppäsimme lavalle salaa maitohinkkien joukkoon. Niin luulimme. Ilmeisesti kuljettaja kyllä huomasi temppumme. Näin saimme ilmaisen kyydin takaisin koululle monet kerrat. Ei tarvinnut kävellä! Hyvissä ajoin hyppäsimme lavalta, ensin riiputtiin vähän aikaa käsistämme lavan perästä ja kun auto hiljensi mäessä ennen kouluamme pudottauduimme juoksemaan jolloin ei edes kaatunut. Tämä onnistui melko kauan mutta kerran talvella auto ei hiljentänyt jolloin jouduimme hyppäämään lumikinokseen ojaan vauhdista. Vaihisen Pertti ei ehtinyt ennen koulua hypätä vaan jäi lavalle. Koulun pihalla oli paljon opettajia ja oppilaita jotka näkivät Pertin lavalla. ”Ryökäle” sai kuulla asiasta ja seurauksena oli että hän alkoi taas kulkea mukanaamme kävelyllä valvomassa. Lysti loppui siihen.

Suunnistus oli silloin kouluissa myös urheilutunneilla opetettu laji. Silloin koululla oli nippu marsikompasseja niitä neliömäisiä alumiinisia. Kai armeijalta saatuja, mitkä jaettiin tunnin alussa luokan pojille. Ensin harjoiteltiin suunnan ottoa ja kulkemista suunnassa. Kartta oli ns. Topograaffi kartta Merikarviasta jonka mittakaava oli 1:42000. Venäläisiä karttoja! Kartan koko oli noin 20x30 senttiä kanttinsa, painettu huonolle pahville. Se oli aika surkea kartta verrattuna tämän päivän karttoihin. Kartta oli mustavalkea. Karttamerkit olivat ”kuin karpäsen paskoja” ja painojälki oli tuhruinen. Pellot olivat selvin osa karttaa! Näillä opeteltiin ja opittiin suunnistamaan. Kompasseja ei silloin viisikymmenluvun alussa ollut myynnissä tai ne olivat kalliita eikä karttojakaan ollut. Sain isäni ”käsi busolin” eli tykistöissä käytetyn piiru jakoisen suunto laitteen. Siihen kuului myös guttabergainen suuntolevy missä oli piirujako (60 astetta = 6000 piirua) jolla sai kartasta määritettyä suunnan. Merikarvian kartan, talouskartan 1:20000 sain ostettua kai 1952 ja sekin on minulla vielä tallella. Näilläkin opin suunnistamaan, samoin moni muu!

Tiitisen Olli, maan mainio biologian opettaja löysi monia uusia opetuskeinoja. Hän harrasti keväisin tunnin tai kahden retkiä luontoon mistä me pidimme. Hän saattoi yhdistää kasviopin ja maantiedon tunnit jolloin olikin aikaa kaksi tuntia. Kerran kehuimme Sikarounikkaa ja sieltä Taimen Heikin kanssa tietämäämme pitkää luolaa. Tiitinen innostui viemään meidät sinne ja hän halusi itse nähdä luolan. Toki me näytimmekin. Me, tarkoittaa tässä yhteydessä partiolaisiin, Meren Poikiin, kuuluvia jotka olimme joka paikassa kolunneita. Luolan suu meni hyvin mutta sitten tuli vaikeuksia kun joudui pujottamaan itsensä kapeasta raosta alemmas. Siinä opettaja jäi kiinni vatsastaan. Pääsi kuitenkin

vielä irti kun palasi takaisin mutta ei olisi onnistunut ilman apua! Me pojat kävimme luolan perällä asti taskulamppuinemme.

"Noin Seitsämän veljrestä" eli luokan pojat Sikarounikolla. Vasemmalta Jorma peuraniemi, Heikki Taimi, Arvi Salo, Kari Kankaanpää, Pertti Vaihinen, Pekka Salmi, Atte Levänen, Heikki Henrikson, Pertti Kohvakka ja Ilmo Kalliovuo. Kuva PK.

Tiitisen Olli löysi Merikarvialta silloin myös kasvin jonka oli luultu jo kokonaan suomesta kadonneen, nimittäin sahalehden (*Stratiotes aloides*). Hän oli löytänyt saman kasvin pienen esiintymän aikaisemmalta työpaikkakunnaltaan olikohan Joroisilta mutta täältä hän löysi Jukolasta umpeen kasvaneen merenlahden jossa sitä kasvoi paljon. Tiitisen Olli oli itse innokas tutkija ja sai ainakin minut innostumaan kasvien maailmasta ja yleisesti biologiasta.

Kerran tämmöisellä Ollin retkellä oltaessa olimme Piinukoskella missä tukkeja ui joessa. Vaihisen Pertin teki mieli uimaan. Oli kaunis toukokuun päivä. Sai jonkun puhuttua kaveriksi ja siellä pojat uivat tukkien joukossa pienen matkaa! Naamat sinisinä nousivat joesta ja pukivat päälleen. Ei siinä kuinkaan käynyt. Olisi voinut käydä hullusti sillä virtaava vesi oli kylmää!

Irma Sillanpää oli myös opettaja joka uhrasi vapaa-aikaansa meille oppilailleen. Hän veti Yhteiskoulun Kemian- ja Fysiikan kerhoa jonka hän yhdessä kanssamme perusti. Me teimme erilaisia kokeita ja rakensimme monenlaisia laitteita hänen johdolla. Hän hankki tarvikkeita koulullemme ja myös meille halvemmalla Porista tai Helsingistä erikoisliikkeestä yhteistilauksena. Eräs silloin kätevä laite oli kidekone jolla korva kuulokkeella sai kuunneltua radio-ohjelmaa! On muistettava ettei silloin viisikymmenluvulla ollut vielä matkaradioita ja tämä guttabergaiseen saippuakoteloon (ei ollut muovia vielä) tai saman kokoiseen pahvilaatikkoon koottu laite edusti meille jotain uutta. Minulla on vieläkin itse rakentamani kidekone tallella!

Sakari Sulamäki eli "Sakke" oli meille pojille mieleinen matematiikan opettaja. Hän oli ennen Irma Sillanpäätilapäisenä. Meillä oli siihen aikaan "Meren Pojat" niminen lippukunta Merikarvialla. Olimme aloittaneet toiminnan jo ennen Sakken tuloa opettajaksi (syksy 1952). Meidän koulustamme kuului siihen, alkuaan uudelleen perustajina Heilän Mikko, Viikilän Matti, Kanervan Ilmari, Viervuoren Pekka, Taimen Heikki ja minä (Pertti Kohvakka), johtajana meillä oli Veikko Hakasalo.

Partio oli ollut sammuneena muutaman vuoden. Me olimme toimineet niin innokkaasti että koulu jäi toiseksi ja Sakken osuus oli merkittävä siinä että aloimme myös opiskella.

"Meren Pojat" Vasemmalta Pekka Vihervuori, Heikki Taimi, Pertti Kohvakka, Mikko Heilä, Matti Viikilä, Veikko Hakasalo ja Ilmari Kanerva. Järjestimme tällä porukalla ILTAMAT Yhteiskoululla "Voimalla seitsämän miehen". Juhla pidettiin 21.11.1954 klo 18.00.

Hän oli paitsi hyvä opettaja myös urheilumiehiä ja partiolainen. Hän auttoi meitä partio touhuissamme mutta oli myös vaativa opettaja joka piti nämä kaksi asiaa erillään. Edellisenä vuonna kun aloitimme partio toimintamme niin taisi jokaisella olla vaikeuksia selvittää luokaltaan.

Partiotoimintamme on luku sinänsä ja vaatii omat muistlunsa. Sulamäen Sakke sai Porista vakinaisen opettajan paikan ja siinä ohessa hän valmensi Porin Tarmon urheilijoita ja jatkoi vielä eläkkeellä ollessaankin Tarmon riveissä. Henkilökohtainen ystävyys jatkui tullessani Poriin 1970 töihin kunnes Sakke kuoli 18.5.2005.

Välituntisin meillä pojilla oli eräs mielenkiintoinen harrastus nimittäin "markan heitto". Sitä aloimme harrastaa ilmeisesti yläluokilla sillä eihän kenelläkään ollut aiemmin rahaakaan. No se oli yksinkertaisimmillaan niin että laitettiin tikku pystyyn tasai sille paikalle ja mitattiin matka kai 4-5 metriä. Viivan takaa sai kukin yrittää heittää markkansa. Lähimmäksi tikkua saanut sai ensin ravistaa kaikkien rahoja kourissaan ja heittää ne kun oli ensin sanonut kruunat vai klaavat. Sitten sai ottaa ne rahat jotka olivat niin päin että huudettu kruuna tai klaava oli näkyvissä. Sitten seuraavaksi lähimmäs heittänyt sai yrittää vuorostaan. Näin kokeiltiin kunnes potti oli mennyt "uus jakoon" ja rahan heitto jatkui.

Vaikeampi oli "Flatku" siinä heitettiin seinää päin malliksi raha ja yritettiin kuka sai samoin heitettyä lähimmäksi. Jos ulottui toisten rahoihin vaaksalla (etusormen ja peukalon väli), niin sai rahat itselleen. Näin "potti" saattoi kasvaa isoksikin kun markat vierähtivät liian kauas eikä ulottunut mihinkään. Eniten voittanut sai heittää ensimmäisen rahan. Tämä oli helpompaa pelata koulun pihalla missä rahapeli oli kiellettyä. Monesti kun opettaja yllätti ehdittiin astua rahojen päälle jos ei ehditty niitä poimia. Muistan aloittaneeni rahan heiton niillä vanhoilla kuparisilla kymmenpennisillä jotka olivat käypää rahaa vielä neljäkymmenluvulla. Kuten olivat 5,10,25 ja 50 pennisetkin. (Rahan uudistus 1963 jolloin pienin raha oli 1 mk.)

Rahapelit olivat kiellettyjä yhtä hyvin kortinpeluu kuin rahan heittokin. Silloin kuulin myös uhkapelin määritelmän: "Kun potissa on enemmän rahaa kuin vähimmän ansaitsevan ringissä olevan pään palkka niin siitä tulee uhkapeli." Koululainenhan ei mitään ansainnut joten raja ylittyi heti! Muistan kuinka kesäisin "takapiruna" tukkilaisten ringissä joskus näimme miehen menettävän kortilla tilinsä ja kellonsakin. Tiliä olisi tarvittu varmaan kotonakin! Siksi sodan käyneet miehet jotka

niissä korttipeleissä olivat himokkaita tarvitsivat rajoituksen itselleen. Eri asia oli noudatettiinkö sitä! Muistaakseni koululla ei pelattu korttia koskaan rahasta.

Silloin kouluaikaan aloitin kuten moni muukin keräämään postimerkkejä ja tulitikku laatikoitten etikettejä. Postimerkeistä muistan siihen aikaan saaneeni suomalaisten merkkien lisäksi myös ulkomaisia merkkejä. Amerikkalaisia, kanadalaisia ja englantilaisia sekä saksalaisia merkkejä oli merikarvialaisten tallessa enemmänkin. Olihan maailman meriä kiertämässä merikarvialaisia.

Amerikassa sekä Kanadassa oli siirtolaisena myös vieläkin monia. Vai pitäisikö tuo Amerikka kirjoittaa niin kuin vanhat ihmiset sen sanoivat: Ameriikka! Melkein joka talosta oli joku sukulainen ulkomailla. Keskenämme vaihtaen oli monella aika värikkäitä kokoelmia. Emme ymmärtäneet kuinka saksalaisissa merkeissä oli niin suuria päälle painettuja arvoja, jopa miljoona ja useampikin!

Vain postimaksuksi kirjeestä! Tuntui ihmeeltä. Vasta myöhemmin ymmärsimme saksassa pudonneen silloisen rahan arvon aivan mahdottomasti. Oli halvempaa käyttää vanhat postimerkit leimamalla ne uuteen arvoon ennen kuin ne laskettiin liikenteeseen.

Tulitikku etiketit olivat pääosin Porin Tulitikkutehtaan tuotteita, suurin osa, sillä sehän teki niitä myös vientiin. Tulitikkuja nimittäin! Etiketit olivat suosittu keräyskohde.

Rahojen keräilyynkin innostuin kun sain äidiltäni vanhoja vuosisadan vaihteen hopea rahoja muutamien. Keräsin silloin viisikymmenluvulla vielä käytössä olevia metalli rahoja: 5, 10, 25, 50 penniä sekä 1, 5, 10, 20 markka arvoja. Osa oli rautaisia ja osa kuparisia, osasta oli molempia.

Arvokkain oli kai 1949 kuparimarkka mitä tehtiin pieni erä, sekin minulla oli mutta se minulta varastettiin. Rahojen keräilyä kuten postimerkkienkin olen jatkanut vieläkin.

Viimeiseksi varsinaiseksi koulumuistoksi sopinee Antti Eskon toteama kun kerran puhuttiin yhteiskoulustamme. Olimme yhdessä joululomalla tekemässä pokasahalla tukkeja heidän metsästään Korpimatilla. ”Se on sillai että Merikarvialla täytyy olla yhteiskoulun päästötodistus ennen kuin pääsee edes ojaan kaivamaan!”

Antti oli minua vähän vanhempi mutta hurtin huumorin miehiä! Hyvä kaverini.

Antti laski leikkiä monista asioista. Hän esiintyi myös ”Tippavaaran isäntänä” Mieskuoron iltamissa ja muuallakin. Esitti muuten erittäin hyvin! Yhteiskoulun jälkeen hän jäi kotiinsa kai vuodeksi pariaksi ennen kuin meni jatkamaan opintojaan.

Sai koulukavereiltaan kirjeitä, koska se oli ainoa tapa kommunikoida eli pitää yhteyttä! Kerran Antti oli pyytänyt Uudentalon Jukkaa lähettämään hänelle kirjeen ja pistämään hänelle titteli :”Lant. pat. ins.” niin riittää muijille ihmettelemistä!

Antti sai kirjeen ja olihan siinä ihmettelemistä kyseisillä rouvilla. He kysyivät Antilta viimein suoraakin mitä lyhennys tarkoittaa!

Se on :Lantapatteri insinööri ,totesi Antti joka levitti lantaa kotipelloilleen!

RIPPIKOULU.

Silloin oli kirkkoherrana Teuvo Innola ja ”Pikku pappina” Leevi Vihervaara. Innola päätti pitää meille yhteiskoululaisille talvella rippikoulun arki iltaisina. Päätös oli kokeilemisen arvoinen miehistämme ja muistaisin ettei ilta rippikouluja ollut ennen pidetty Merikarvialla.

Innola järjesti niin että rippikoulun voisi suorittaa parissa kolmessa viikossa. Vaatimuksena oli katkismuksen osaaminen ennen kuin aloitetaan. Pääsykokeessa ensimmäisellä kerralla me pojat reputimme kaikki. Tytöistä suurin osa pääsi läpi. Me pojat olimme lukeneet käskyistä vain käskyt, emme niitä pienellä prantätyjä ”mitä se on” ja ”kuinka tämä tapahtuu.” Seuraavalla kerralla kokeessa oli poikavoittoinen porukka. Ei vielä kukaan kaikki läpi. Sitten kolmannella kerralla Innola teki hyvän oivalluksen ja koe olikin suullinen. Innola kyseli ja me pojat vastailimme ja kaikki hyväksyttiin rippikouluun. Olimme käyneet kokeissa yhteiskoululla iltaisina. Innola huomasi kuitenkin parem-

maksi hankkia lähempää keskustaa rippikoulun pitopaikan valiten siksi Pappilan vierestä Ahlströmin koulun. Siellä yläluokassa me iltaisin kokoon- nuimme ja opiskelimme ”rippi koulun” oppimäärän.

Erään kerran kun olimme luokassamme alkoi ulkoa pihalta kuulua virren veisuuta. Helluntailaiset jotka paheksuivat Innolan tapaa pitää rippikoulua iltaisin olivat tulleet osoittamaan mieltään.

Kului aikaa ja rippikoulu suoritettiin ja pääsimme edes.

Eräänä iltana huomasimme Helluntailaisten kokouksen olevan lähellä siinä Meri- Kinoa vastapäätä olevassa Erkkilän talossa. Me olimme menossa elokuviin. Huomasimme tilaisuuden maksaa virren veisuun takaisin. Niin me entiset ”rippikoululaiset” vahvistettuna muilla pojilla menimme sinne ikkunan alle ja lauloimme : ”Joutukaa sielut”. Lauloimme varmasti moniäänisesti ja lujaa! Voin vakuuttaa ensin tulleen hiljaista siellä sisällä ja sitten olikin meidän vuoro lähteä pimeässä illassa karuun!

Kerran kun rippikoululaisia kuvattiin meillä kotona valokuvaamossa olin auttamassa valojen hoidossa äitiäni. Äitini kirjasi tilaukset kirjaan. Toinen samalla sukunimillä oleva tyttö sai äitini kysymään ovatko he sisaruksia. Siihen vastasi pienempi: ”Ei, mä olen ton tati!” Mikä olikin totta.

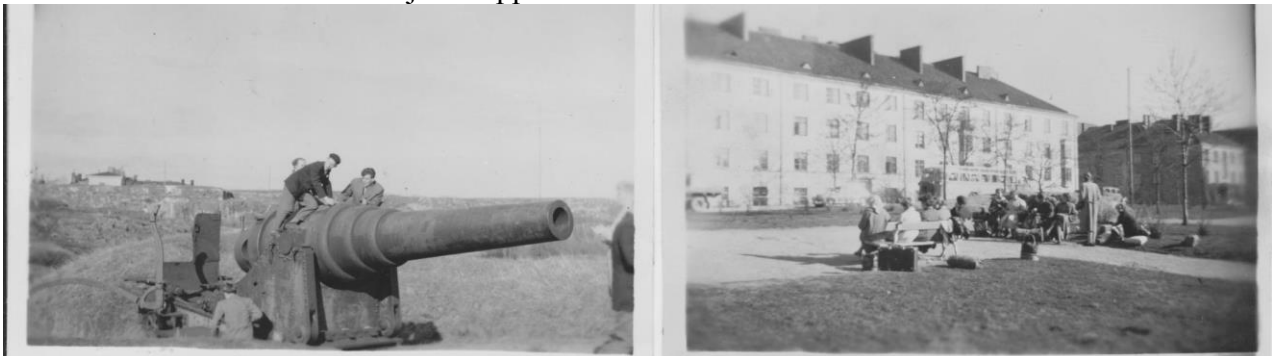
LUOKKARETKI.

Luokkaretken teimme viidennellä luokalla 1956 Helsinkiin. Se kuului silloiseen ”Oppiohjelmaan” ! Jokainen maksoi oman osuutensa. Ojalan linja-autolla mentiin ja kuljettajana oli Altti Ojala apumiehenään veljensä Pentti. Tiitisen Olavi oli retkemme johtajana.

Olimme koulumajoituksessa kai Kallion koululla kuten silloin oli tapana. Tiitisen Olavi lähti omia tuttujaan tapaamaan vannotettuaan meitä olemaan kunnolla. Me olimme eri luokissa tytöt ja pojat, siskon petillä. Eri käytävälläkin mutta samassa kerroksessa. Luokkiin oli varattu oljilla täytettyjä patjoja kasaan mistä sai kukin ottaa itselleen makuualustan. Siskon peti oli tällaisen majoittumisen määrittely. Sitä käytettiin myös kotiolioissa kun tuli vieraita enemmän kuin sänkyihin mahtui! Jotenkin taisi illalla käydä niin että tytöt tulivat pääosin meidän luokkaan. Ilmeisesti olimme kova äänisiä sillä vahtimestari heitti tytöt ulos! Altti tuli yöllä majapaikkaan ja näki tytöt pihalla kasseineen. Hän päästi tytöt linja-autoon loppu yöksi. Aamulla Kyläkosken Paula tomerana tyttönä haki apua joltain isänsä tutulta joka oli Helsingissä. Vahtimestari sai melkoiset nuhteet! Olihan se aika tempu heittää maalais tytöt yöhön vieraassa kaupungissa!

Kyllä me Helsinkiinkin tutustuimmekin. Kävimme Stadionin tornissakin ja Kansallismuseossakin ja Eduskuntatalossa. Kaisaniemen kasvitieteellisessä puutarhassakin sekä Suomen linnassa minkä tykkejä ihastelimme. Näimme halukkaat Kansallisteatterissa Tsehovin Kolme Sisarustakin.

Näin maailman kuvamme laajeni ja hauskaakin oli! Elokuvisakin käytiin Casinossa missä meni ”Casanovan lemmenseikkailut” joten oppia sekin!

Oikealla kuva tyttöjen yöstä ”Stadissa” ja vasemmalla Suomenlinnassa tykin päällä oikealla Atte Levänen, Pertti Kohvakka ja takana Maija Viikilä.

Vasemmalla tyttöjen kanssa Olavi Tiittinen Stadionin Tornissa. Oikealla olemme lähdössä Kansallisteatteriin. Kuvassa vasemmalta Aila Uusitalo, Mirja Saine, ?, M-L Salokanta, ?, Leena Koivisto, Maija Viikilä, Paula Kyläkoski, Olavi Tiittinen ja Heikki Taimi. Kuva PK.

Olavi Tiittinen, retkemme johtaja Kasvitieteellisessä puutarhassa Kaisaniemessä Hieno opettaja. Kuva PK.

Helsingissä kohtasimme kadulla Yrjö Jyrinkosken, lausujan, joka oli ainakin kolme neljä kertaa käynyt eri vuosina koulullamme esiintymässä. No me kaikki tietysti olimme sen näköisiä että tuttu mies! Hän kysyi kohteliaana että minkä koulun oppilaita olemme. Kuultuaan meidän olevan Meri-karvialta hän muisti käyneensä esiintymässä sielläkin ja toivotti meille hyvää retkeä! Siihen aikaan Yhteiskoulullamme kävi lausujia, useimmin kai juuri Yrjö Jyrinkoski. Armoitettu lausuja! Pääsymaksun jokainen maksoi jos sai kotoa rahaa tai sitten oli pois. Koko koulu kokoontui Juhlasaliin ja siellä istuimme ja kuuntelimme.

Taikuri Solmu Mäkelä kiersi myös kouluilla esittämässä taikatemppujaan ja oli hyvin suosittu.

Kävi myös teatteriseurueita jotka esittivät jonkun katkelman jostain näytelmästä. Heillä oli myös lavasteet ja puvut oikein mukanaan. Muistan yhden kerran 30-vuotisen sodan olleen kuvaelman aihe. Jäi mieleeni hakkapeliittojen pelti puvut ja musiikki mikä tuli gramofonista ja mikä antoi näytelmälle paljon. Sekin porukka oli koottu Suomen Kansallisteatterista. Näyttelijöillä oli aikaa näytäntökauden välissä käydä kiertueita jolloin he saivat ylimääräistä tienestiiä.

Myös elokuvissa käytiin koko koulun kanssa. Yksi elokuva jäi mieleeni. Nimittäin: Walt Disneyn ”Erämaa Elää” mikä oli väreissä ja kuvaukseltaan kaunis! Erityisesti jäivät sorsat mieleeni, ne las- kivat liukkaalle yön vanhalle jäälle ja muksahelivat mikä minnekin kun jarruttivat niin kuin veteen tullessaankin. Liukas jää yllätti!

Muutama muistelus vielä.

Yhteiskouluamme vastapäätä oli kouluni alkaessa Sepän Maijan ja Hilman mökki mikä aikanaan purettiin pois Neuvolan tieltä.

Leila Säynäjärvi ja Aihe Lastu rakennuttivat itselleen talon siihen melkein vastapäätä Vaihistä, vähän tienhaarasta Ollinmäkeen päin. Säynäjärven ja Lastun talon Merikarvialaiset ”koiran leuat” ristivät ”Ylijäämävarastoksi” asuihan siinä kaksi yksinäistä naista.

Myös Hento Salan kirjakauppaa laajennettiin ja rakennettiin jatko-osa ja se ristittiin ”Valituiksi Paloiksi”.

Lehtosen Risto rakennutti ”Sähkö Pallolle” oman kiinteistön ja se sai kansan suussa nimen ”Jakorasia” Ilmasta katsoen ehkä muistuttikin!.

”Yönsilmä” oli matkustajakoti Kajavasta enemmän käytetty nimi. Paloihan siellä pihalla aina ulkovalona yksi lamppu!

Näin ennen ! Nämä nimet eivät olleet suinkaan haukkumanimiä vaan osoittivat jonkunlaista nase- vuutta ja idearikkautta kyläläisissä. Kuka nimet keksi?

En osaa sanoa, ne vain syntyivät ja jäivät käyttöön!

PÄÄTTEEKSI.

Nämä muistelut jaksottuvat ajallisesti vuosiin 1950-1957 sillä ”tuplasin” eli jäin luokalleni kak- koselle kun en yrittänytkaan suorittaa saksan ehtojani ja varmistin vielä viidennenkin käymällä osan uudestaan. Se ei silloin ollut ihmeellistä. Samasta syystä osa kavereista on alkanut koulunsa 1949 osa 1951.

Ilman rehtorimme puuttumista asiaan olisin jättänyt koulun keväällä 1956 saatuaani ehdot saksassa. Olin suorittamassa niitä ensimmäisellä kerralla ja olisin saksan kertaus kurssin opettajan arvostele- mana saanut ehdot suoritettua ja kuutosen siitä kokeesta! Olin ottanut kalkkeripaperilla kopion vas- tauksestani. Menin protestoimaan Paasion Helville se mukanani väärästä arvostelusta jolloin hän sa- noi minun pääsevän kyllä varmasti syksyllä läpi! En kuulunut Paasion suosikkeihin sillä en käynyt kertaakaan hänen järjestämässään ”iltakerhossa” laulamassa. Päätin etten toista kertaa rupea yrittä- mään. Tein töitä sen kesän ja syksyn Hirvikoskella setäni puutarhassa. Kerran Säynäjärvi poikkesi meille silloin syksyllä ollessani kotona käymässä ja ilmoitti merkanneensa minut viidennelle luokal- le joka alkaisi osaltani vasta syys lukukauden loppupuolella! Ei hänelle voinut vastaankaan pistää! Säynäjärvi tiesi minulle tehdystä tempusta. Olen kiitollinen saamastani mahdollisuudesta joten pää- sin vasta 1957!

Pääsyvaatimukset oman alani opistoon muuttuivat joten Paasion temppu lisäsi jatko opiskeluani kaksi vuotta!

1955 olivat Mustalaiset "penkkarien" teemana. Kuvassa vasemmalla luokan poikia, Vasemmalta: Pentti Kuusinen, Sulevi Aalto, ?, Kosti Sundelin, Raimo Aalto, Ilmari Kanerva, Jukka Kolsio, Mikko Heilä, Kalevi Toivo ja Pentti Viertola. Oikealla kuvassa Aallon Raimo ja Toivosen Maija. Kuvat PK.

Mustalaistytöt olivat kauniita ja menekkiä oli! Jukka Kolsio on päässyt tyttöjen väliin, oikealla ilmeisesti Laineranta.

Oikealla kuvassa ovat vasemmalta Anja Vilen, Leena Nieminen ja Anna- Liisa Koskinen. Kuva PK

Vasemmalla 1955 Pekka Vihervuori, Mikko Heilä, Matti Viikilä ja Veikko Hakasalo.
Oikealla 1956 olivat "Puukkojunkkarit" pop vasemmalta Matti Sevon, Raimo Stenvall, Pekka Vihervuori, Matti Viikilä ja Pertti Kohvakka.

1957 olivat intiaanit ja uudisaukkaat kai teemana. Vasemmalta Atte Levänen, ?, Pertti Vaihinen, Leena Taimi, Riitta- Marja Salokanta ja Leena Koivisto. Oikealla kai Salmisen Erkin kuorma-auto millä silloin mentiin ajelulle. Kuvat PK.

Luokkamme tytöt valmiina maailmalle 1955. Kuva PK.

Kuva vuodelta 1956. Minäkin olin kuvassa mukana vaikka sain saksasta ehdot. Kuva A. Kohvakka.

Yhteiskouluun tulivat lukioluokat 1958 ja 1973 kunta osti koulun velkoineen ja varoineen. Peruskouluun siirryttiin Merikarvialla 1.8.1976.

On ollut mukava ”pränttäillä” näitä ylös ja elää tavallaan uudelleen vanhat muistot. Ihmisen muisti näyttää olevan ihmeellisellä ”kovalevyllä” varustettu jonka avaamisessa tarvitaan vain sopiva hakusana. Näin olen muistanut kouluvuosien tapahtumia. Joku toinen muistaa varmaan jonkun asian toisinkin. Olen parhaani mukaan yrittänyt pysyä totuudessa.

Silloin koulu aikanamme luotiin suhteet jotka ovat pitäneet. Aina kun kohtaamme juttu alkaa niin-
kuin olisimme juuri eilen kohdanneet. Emme välitä mitä olemme tänään oppiarvoltamme tai amma-
tiltamme. Olemme edelleen samoja tyttöjä ja poikia Merikarvian Yhteiskoulusta. Tätä kaveruutta
joka on elämän ikäistä on vaikea kuvata. Vanhoja olemme toki! Mutta edelleen kavereita!
Viimeisimmän luokkakokouksen pidimme kesällä 2015 Merikievarissa, me 1950 koulumme alka-
neet!

”ERRARE HUMANUM EST”

Muistellut

Pertti Kohvakka / 2003 – 2015.

TUNNETUIMMAT KOULUAMME KÄYNEET.

Harvempi muistaa Raimo Heinosta joka myös kävi kouluaamme 1948 – 1950 Raimosta tuli myö-
hemmin hyvä voimistelija joka voitti useampia suomen mestaruuksia ja oli peräti Olympialaisissa-
kin suomen edustaja! Saaden pronssimitallinkin Melbournesta .

Usein muistetaan Yhteiskoulumme oppilaista Arvo Salo kirjailija, runoilija ja poliitikko, taiteilija
professori, professori sekä kansanedustaja ja ministerikin.

Kalevi Lamminen lentopalloilija ja poliitikko sekä kansanedustaja. Muistan heidät molemmat ylä-
luokan poikina. Koulumatkat Arvo polki tavallisella polkupyörällä ja paskeri oli vuoroon talvella
kummallakin korvalla. Arvo oli pitkä hoikka poika.

Kalevi oli tukevampi, vahva urheilijatyyppe joka myöhemmin pelasi Porissa muistaakseni Pysin-
nössä lentopalloa edustusjoukkueessa ja maajoukkueessakin. Sai jo kouluaikaan lempinimen
”Korsto” joka johtui hänen pituudestaan ja vanteruudesta.

Nuorempia koulukavereitani oli myös Saara Paakkinen (os. Ylikerttula) josta tuli myös poliitikko,
kansanedustaja ja peräti Eduskunnan varapuhemies vaikka oli nainen.

Muistetaan myös nuoremman ikäluokan Antti Kalliomäki, seväshyppääjä Montrealin olympiaki-
soissa hopeaa ja poliitikko, kansanedustaja sekä ministeri, joka tuli minun jälkeeni Yhteiskou-
luamme.

Hyviä laulajia on tullut koulustamme paljonkin. Meidän luokalta (1950 alkaneista) olivat Hannu
Mäkipuro, Hannes Viertola, Atte Levänen sekä vuotta myöhemmistä Pekka Salmi ja Teuvo
Leutonen. Olivat kovia laulajia, oikein ”lukkari” ainesta. Oli varmaan muitakin. Kiitos Opettajam-
me Reino Rannikon.

Koulussamme on ollut monia muita oppilaita vuosien varrella joista on tullut yhteiskuntaamme
vaikuttajia laidasta laitaan. Moneen ammattiin on meistä riittänyt. Heidän luettelemisensa ei olisi
tarkoituksen mukaista. Jonkun tiedot jäisivät varmasti pois tai olisivat vajaavaisia.

Pertti Kohvakka 2010

65. KOUHIN SAHA, TUULIKKI.

Kouhin saha, Tuulikki, oli silloin siinä nykyisen lepikon paikalla mikä on vastapäätä Radan taloa.
Tai oikeammin nykyistä Meriserin teollisuuslaitosta vastapäätä. Kouhin Kosti, tehtailija (s.
13.9.1907), oli toisen polven sahan omistaja. Hänen isänsä Fredrik Kouhi perusti sahan ja Koston
jälkeen jatkoi hänen poikansa Risto Kouhi jonka jälkeen saha siirtyi pois suvulta ja isäntänä on nyt

Finnforest taisi toimia eri nimelläkin välillä. Sahan paikka siirtyi nykyiseen paikkaansa satamaan Riston aikana 1972 joka myös modernisoi sahan nykyaikaiseksi.

Tuulikki oli suuri saha silloisen mittapuun mukaan. Eräs sen erikoisuuksista oli se että puita varastoitiin maalle eikä lähellä ollut vettä mihin niitä olisi voitu laittaakaan. Siellä sahattiin tavaraa ulkomaillekin vietäväksi. Se työllisti melkoisesti Merikarviaa. Saha kyllä seisoikin välillä ja kerrotaan Kosti Kouhin sanoneen jollekin joka oli kysynyt seisokin syytä: ”Se on niin että meidän saha toimii kalastuksen ehdoilla. Silakan kudun ja siian kudun aikaan meillä on yleensä seisokki kun miehet on kalassa! Tämä taisi pitää paikkansa.

Silloin ajettiin paljon puutavaraa tukkeina metsästä hevosella sahalle. Sahalla tarvittiin sahaamissa miehiä ja lautatavaran ja plankkujen saamiseksi satamaan tarvittiin väkeä. Satamassa puutavara ladottiin risti karkoille siihen nykyisen Kouhin suulin ympärille kallioille Sevion taakse ja Brändöössäkin oli Kouhin tapuleita. Sahalla, se mitä ei ehditty ajaa taapeloitiin eli ”taaplattiin” sinne myöhemmin ajettavaksi. Viisikymmenluvulla kai puolella välissä isäni suunnitteli Kouhille tupakkalaatikon kanteen ensimmäisen traktoriin tarkoitetun rautaputkista hitsatun telineen puutavaraa varten. Traktorit olivat uusia koneita mutta niihin sopivia laitteita ei vielä yleisesti ollut. Telineen idea oli se että siihen voitiin pinota puutavara suoraan sahalla ja traktori voi ajaa niitä sitä mukaa kun kerkesi. Ei tarvinnut odotella koskaan ja vastaavasti voi jättää täyden lavan taaplattavaksi satamaan ja tuoda tyhjän takaisin. Idea oli niin yksinkertainen että se toimi! Silloin ei ollut vielä hydraulikkaa käytössä, se kehittyi vähän myöhemmin. Näissä pukeissa oli putkijalat missä alaosa oli nostettavissa ajon aikana ylös ja laskettiin perillä taas pitkäksi sokkatapin varaan ja ajettiin traktori pois. Tämän laitteen ”prototyypin” rakensi E. V. Lehtosen korjaamo.

Kouhin Kosti oli silloin sahan omistaja ja johtaja. Hän oli yritteliäs ja uudisti sahaansa monin tavoin.

Kouhin sahalla oli siihen aikaan, siis neljäkymmenluvun lopussa ja viisikymmenluvun alussa, omaa laivan rakennustakin. Brändöössä oli ”varvi” eli veistämö, missä se viimeinen rakennettu laiva oli vielä silloin. Sen nimi noin epävirallisesti oli ”Susi” niin muistan. Oli siellä proomukin silloin tekeillä. Talvella kun siellä seikkailimme oli rakentaminen avotaivaan alla pakkasella seisokissa. Talvella sinne ajettiin karkkoihin proomuihin tarvittavaa puutavaraa. Me kakarat kiipeiltiin niin puutavara karkoissa kuin siellä ”Sudellakin”. Kiellettyä huviahan se oli! Kukaan ei koskaan loukannut vaikka joskus pudottiinkin.

Muistaisin Kouhin sahan vaihtuneen kokonaan Satamaan 1972, olin kyllä silloin jo pois Merikarvialta.

66. KALKUTTAJA.

Uudentalon Eeliksen omistama Kalkuttaja sijaitsi itse asiassa Överholmassa kun mylly oli Holman saarella. Holman sillasta kun tultiin maantietä yli ensin Holman saareen erkani joen rannan suunnasta sivutie jota pitkin pääsi Kalkuttajalle, läheltä myllyä oli silta Överholmaan. Tämä oli oikein hevosella ajettava silta ja taisi siitä autotkin ajaa. Överholmasta oli sellainen jalan kuljettava ”silta” hiukan sahan yläpuolelta Uuno Uudentalon puolelle jokea. (Eli PP-kaupiunkiin), Sitä käytettiin oikotienä ja kevät tulvien aikaan siitä virtasi vesi ylikin paikoin. Joka vuosi sitä korjattiin ja siinä virtasi pääuoma, tukkiränni oli sivu-uoma (juopa) joka alkoi vähän ylempää ja meni sahan läpi. Itse asiassa se silta liittyi patoon jolla vettä ohjattiin sahan ränniin ja ”silta” oli epävirallinen oikaisu yli joen.

Se oli iso saha silloisen mittapuun mukaan ja sen omisti Uudentalon Eelis. Hänen isänsä Jukka oli sen omistanut aiemmin. Kalkuttaja on perustettu 1864. Joessa oleva pato mahdollisti sahan kohdalla tai oikeammin yläpuolella säilyttää vedessä tukit. Sahatukkien tuholaiset kun eivät haitanneet vedessä säilytettäviä puita. Sahalla oli, silloin kun sahattiin useampi mies töissä, taisi olla kymmenkunta.

Se oli raami saha. Pienempi se oli kuin Kouhin saha eikä se sahannut muuta kuin silloin kun vesi - voimaa riitti. Näin muistaisin.

Sielläkin joskus kakarana kuljettiin mutta sahan käydessä ei kakaroilla ollut sinne asiaa. Sahalla voiman siirto tapahtui remmeillä jolloin vahingon vaara oli suuri. Sahan seisoessa pääsi sinne sisään turbiini ränniä pitkin kahlaamalla mutta jos Eelis vaan huomasi niin lähdöt tulivat nopeasti.

Toisaalta muistan kuinka saha pysäytettiin äkkiä kun sahan rännissä näkyi keväinen nousu lohi.

Pitkävärtinen haavi oli siellä seinällä vakio varusteena joten ei se ollut kerta tai kaksi kun saha pysähtyi kalastuksen merkeissä. Sahattaessa rännissä oli voimakas virtaus johon lohi ohjautui hel- posti.

Kalkuttaja nimi taitaa juontaa sahan pitämästä äänestä kun vesivoimalla tukkia sahattiin.

Kalkuttajan osti Pirkko (os. Uusitalo) ja aviomiehensä Kalevi Liutala kaiketikin 60-70 luvun vaihteen tienoilla ja silloin sille tulikin nimeksi Kalkuttaan Saha ja Höylä. Nimittäin sinne ostettiin höyläkin. Sitä ei Eeliksena aikana ollut. Saha pysyi kuitenkin samalla suvulla sillä Pirkon isoisä Jukka oli sen rakennuttanut 1902. Kalkuttaan tarina sahana päättyi 2006.

67. MYLLYT.

Merikarvialla oli Ylikylässä kaksi myllyä viisikymmenluvulla. Molemmat olivat vesivoimalla toimivia ns. kivimyllyjä. Setälän mylly oli Holman saarella joen toisessa haarassa lähellä maantie- siltaa Sairaalaan vastapäätä. Myllykoskessa missä on ollut myllyjä kait 1600 luvulta asti. Siinä oli vielä 1920 luvulla isoisäni mukaan kaksikin myllyä nimittäin joen toisella rannalla oli Sepän (oli hävitetty jo 1940 luvulla) ja Setälän paikalla oli ehkä Järvelän omistama mylly. Setälän mylly oli muistaakseni hiukan pienempi kuin Uudentalon mylly. Siellä oli myllytuvassa yksi erikoisuus. Nimittäin ”Pirun lukko” missä oli pari rautalangasta taivutettua moni pykäläistä juotettua lenkkiä ja messinkisiä renkaita. Tässä oli semmoinen avattava ettei jokainen sitä osannut. Täytyi oikeassa järjestyksessä pujottaa välillä yhtä, välillä useampaa rengasta kerrallaan. Vastaavia pienempiä olen kuullut myöhemmin nimitettävän vangin lukoksi. Setälän myllyä isännöi silloin vielä Niilo Vihtori (s.24.7.1985, k.1.2.1956). Hänen poikansa Seppo jota olisi hyvällä syyllä kutsua vaikka ”Nuoreksi Mylläriksi” sillä hän jatkoi isänsä työtä jo viisikymmenluvun alussa.

Hänestä muistan tosi tapauksen. Me pojat kulutimme aikaa usein myllytuvassa mutta yksi oli use- ammin kuin muut.

Seppo lähetti kerran kyseliään pikku pojan asialle. Hän antoi pojalle tyhjän pullon ja käski hakea Vären kaupasta ”Vesiturbiinin käynnistys nestettä pullollisen”. Poika ajoi polkupyörällä Vären kauppaan missä Ensio totesi aineen olevan heiltä lopussa mutta ehkä sitä olisi Häyrisen kaupassa! Poika polki Häyriselle. Kalle ihmetteli kuka oli osannut lähettää moista ainetta kysymään juuri nyt kun heiltä on se päässyt loppumaan. Poika kertoi Setälän Sepon pistäneen asialle. Häyrisen Kalle mietti vähän ja sanoi ettei varmaan muualla ole kuin Satamassa Sevion kaupassa! Mene sinne! Poika polki Satamaan ja siellä Heimo Sevio totesi että loppu on heiltäkin mutta huomenna on tulos- sa Ojalan autossa! Poika polki myllylle kertomaan ettei koko Merikarvialla ollut ”Vesiturbiinin käynnistys nestettä”! Tähän Seppo pökkana totesi löytäneensä tarpeellisen määrän vanhasta varas- tostaan. Oli avannut myllyyn veden virtaamaan ränniin!!! Sitä käynnistysnestettä kun oli joellinen!

Toinen mylly oli Uudentalon Eeliksena mylly Holman saaren yläpäässä joka on 1900 luvun alussa perustettu. Tie tai oikeammin kuja sinne lähti Holman sillan pielestä vastapäätä Österbyttä jokiran- nan mukaisesti myllylle ja hiukan aiemmin oli silta mistä kuljettiin Överholmaan Kalkuttajalle asti. Pääasiassa tätä tietä käyttivätkin sahalle tai myllyyn menevät.

Eräät luulivat Mylläri nimeä joka liitettiin Eeliksena ja koko perheeseen sukunimeksi mutta sehän oli arvonimi myllärin ammatin mukaan! Ilmeisesti tämä mylly oli tarkemman jauhatuksen tekijä koska siellä isännät enimmäkseen kävivät. Toisaalta Eelis oli niin hyvä puhumaan että sinne poiket- tiin ilman jyvääkin. Myllytupa olikin sen ajan kokoontumistila jossa kerrottiin kylän asiat.

Uudentalon Mylläri jauhoi myös kaloista jauhoa kanoille ja samoin herneitäkin jauhettiin. Siellä oli myllynkivet joiden välissä kaikki jauhettiin ja kiviä vaihtamalla sekä väliä säättämällä hoidettiin mielestäni jauhojen vaatima karkeus. Särkiä kuivattiin seinustoilla keväällä kun niitä kudulta helposti sai. Särjet pujotettiin tuoreina silmistään rautalankaan joka ripustettiin nauloihin etelän seinustalle. Siinä aurinko kuivasi ne ja kun olivat kuivia siirrettiin ne sisälle ulkorakennukseen suojaan. Osa myllytti särjet, osa murskasi ne suoraa kanoille.

Eelis kertoi ostaneensa koskioikeudet, vai olisiko ollut jo Eeloksen isä Jukka ostanut Kruunulta. Hän väitti omistavansa joen keskiuoman alas mereen asti. Tiedä sitten pitikö paikkansa mutta ennen vanhaan ”Kuninkaan juopa” käsitteellä tunnettiin keskiuoma mitä ei saanut tukkia millään pyydyksellä. Ja toisaalta vanhaan aikaan perivät voudit kaloista osan, varsinkin lohista, kuninkaalle eli vero oli silloinkin.

Erikoisuus oli myös myllyn säkki hissi. Sillä nostettiin jauhosäkit ylös samaan paikkaan mihin vietiin jyvätkin. Myllyssä oli useampi syöttötratti mihin jyvät kaadettiin ja jauhinkivet joilla Eelis sai karkeampaa ja hienompaa jauhoa aikaan. Muistan kuinka Eelis kerran myllytti isäni tuoman herne-säkin jauhoiksi. Ei niistä ollut oikein ihmisruuaksi mutta kun samalla jauhettiin kuivia särkiä kanoille niin nämä ikään kuin puhdistivat sitten myllyn ja kanoille kyllä kelpasi! Muuta en myllytyksen saloista tiedäkään. Uudentalon Eeloksen jutut keräsivät aina kuulijoita, eikä vain pikkupoikia vaan raavaita miehiäkin.

Asiantuntija myllyistä kertomaan on Eeloksen poika, Jukka Uusitalo. (Hämeenlinna.)

Tästä hissistä tuli mieleeni kun uuteen Kunnan taloon tuli hissi niin kunnanjohtaja Olavi Järvelä kehui sitä minulle Merikarvian ensimmäisenä. Hän ällistyi kun ilmoitin sen olevan järjestyksessä vasta toinen! Hän rupesi väittämään vastaan jolloin kerroin Uudentalon myllyllä olleen hissinkin aina-kin jo neljäkymmenluvulta!

Kerrottiin juttuna kuinka kerran joku poika oli sanonut isänsä sitoneen niin huonosti säkin suut kotoa lähtiessä että hän oli joutunut ne kolmasti matkalla sitomaan! Tämä saattoi johtua silloisten teiden huonosta kunnosta ja kovapyöräisistä kärryistäkin. Tässä kyydissä kun vilja oli liukasta ja säkki saattoi muuttaa muotoaan. Tai sitten solmu oli väärä! Myllärin Eelis opetti minulle kuinka säkin suu sidotaan niin että pysyy! Kaksi kertaa naru säkin suun ympäri ja päät toitensa alta jolloin kiristettäessä naru jäi luistamattomaksi ja oli helppoa tehdä rusetti. Osaan vieläkin.

Kuten edellä huomaa oli kumpikin mylläri huumori miehiä.

Uudentalon myllyllä oli myös pärehöylä missä höylättiin Merikarvialla tarvittavat kattopäreet.

Isännät pöllittivät pärepölkkyt sopivan mittaisiksi keväällä ja tuoreena ne höylättiin, useamman talon kerralla, päreiksi. Ne niputettiin rautalangalla nipuiksi ja pistettiin pinoon höylän viereen mistä aikanaan isännät hakivat omansa pois. Höylättäessä jäi aina keskipöllistä kiila polttopuuksi kun keskipuu oli halkeavaa pahemmin kuin laitapuu ja lisäksi se meni liian kapeaksi. Pärehöyliä oli varmaan muuallakin Merikarvialla, ainakin Hampulassa oli omansa mutta oli niitä varmaan muuallakin. Päre oli kotimainen ja tiileen nähden halvempi vaihtoehto ja siksi paljon käytetty.

68. LEHTISEN SAHA JA HÖYLÄÄMÖ.

Tämä saha sijaitsi Alakylän puolella jokivarressa siinä Ollinmäen kohdalla. Siinä oli pieni saha ja höyläämö jossa tehtiin mitä vaan kukin tarvitsi. Voimansa tämäkin saha sai joesta. Puutavara valmistui omilla vakio mitoilla tai sitten tilaajan antamalla. Se oli hyvin monipuolista tuotantoa mitä Toivo Lehtisellä höylättiin. Sodan jälkeen tarvittiin uudisrakentamisessa ovien ja ikkunoiden kar-meja, jalkalistoja, kattorimoja ja monen laista höylättyä lautaa. Höylälauta oli silloin hyvin yleisesti käytetty sisäseinä materiaali ja monessa paikassa tehtiin seinän alaosa panelista ja yläosa pinkopahvista tai tapetista.

Viisikymmenluvun puolivälissä siellä tapahtui työ tapaturma. Heikki Vaihin, eläkkeellä oleva pankinjohtaja, entinen kanttori ja Yhteiskoulun tilapäinen laulun opettaja oli katsomassa ja odotte-

lemassa jotain. Seisoskeli höylän vieressä ja katsoi terää mikä pyöriessään näytti ”Kuin huntu” olisi terän päällä. Vaihinen ajatuksissaan koetti kädellään onko siinä jotain. Samalla sävähti kipu sillä sormen päät menivät terään. Kyllä Vaihinen vielä senkin jälkeen soitti pianoa ja harmoonia mutta oli kova opetteleminen kun muistaakseni kolmesta sormesta puuttuivat päät.

Lehtisen höylästä lienevät viisikymmenluvun kaikki paneelit ja listat höylätyn. Ei niitä muualta haettu kun omasta kylästä sai!

69. KEPPI SUULIT.

Merikarvialla oli lapsuudessani rakennuksia joita en ole muualla nähnyt. Nimittäin keppi suuleja! Me kakarat käytimme niistä merikarvialaisittain nimitystä ”köppisuuli”. Ne olivat rakennettuja ilman seiniä. Seininä oli muutama lauta harvaksen vaakana joiden tarkoitus taisi olla ryhdittää tuki tolppia joiden varassa oli oikea pärekatto niin kuin silloin oli yleisesti käytössä.

Suulit olivat pajukeppejä varten. Voisi kyllä sanoa voitiä varten, nimittäin ne olivat halottuja peukalonvahvuisesta pajusta mistä oli oksittu pikku oksat pois ja pituutta niillä oli noin 1,5 - 2 metriä. Niput olivat kietaistut paalilangalla kiinni. Toiset käyttivät pajun oksaa siteinäkin. Nipussa oli tarkka määrä voitiä. En muista paljonko mutta ehkä 20 tai 25. Keppisuulissa oli keskellä avoin kulku käytävä ja keppiniput olivat vaakassa molemmin puolin alusien päällä ladottuna vieri viereen ja monta nippua päällekkäin ylös asti niin että ilma pääsi kiertämään altakin ja kepit kuivuivat.

Keppejä tuotiin muualtakin suomesta kun Merikarvialla pajut eivät enää riittäneet.

Tehtiin niitä silloin neljäkymmen- ja viisikymmenluvun vaihteessa ainakin Kouhilla vielä koska minulla on muistikuva teosta. Vielä 1955 oli Kouhilla virallisesti ”Kouhin Saha ja Kala-astiatehdas ja toinenkin oli Ylikylässä nimittäin Kala-astiatehdas Arvo Esko. Oli vielä varmaan joku muukin mutten muista!

Keppejä tehtiin kappale hinnalla jolloin niitä voi tehdä myös kotona. Maatonkin mies voi niitä tehdä sillä pajulla ei ollut semmoista arvoa vaikka se hyvin kasvoi kun aina vesattiin välillä.

Ennen käyttöä kuivatut vyöt laitettiin likoamaan vesikuoppaan. Näin niistä saatiin silakka pyttyihin voitiä. Vyöttäminen ja koko silakka pyttyjen teko loppui viisikymmenluvun puolivälissä muistini mukaan. Joku teki vielä koristeeksi niitä pieniä määriä senkin jälkeen.

Meillä kakaroilla oli myös vöille käyttöä. Ne olivat erittäin hyviä miekkoja, keveitä ja kestäviä. Keppisuuleja muistan olleen Kouhilla siinä kotona pari suulia ja siinä mäessä pari mistä mentiin Lauri Laiholle eli Impivaaraan. Eskolla oli omansa ja oli niitä varmaan muuallakin mutta nämä ovat jääneet mieleeni.

Pyttytehtaista, joita viisikymmenluvun alussa oli, en muista kuin tehtailija Salmen pyttytehtaan joka oli suurin. Se toimi vielä viisikymmenluvun alussa. Oli Kouhillakin omansa kuten myös Arvo Eskolla ne olivat juhlavasti ”Kala-astiatehtaita”. Viisikymmenluvun puolella ne kaikki kuitenkin loppuivat eikä enää tarvittu keppisuulejakaan. Silakkaa kyllä kuljetettiin pärekopissa mutta uusien saanti oli huonoa. Pärekopan tekijät olivat oman alansa osaajia. Silloin tulivat puiset kalalaatikot kuvaan mukaan halvempina. Niidenkin vetoisuus oli sama nelikko! Muistaakseni niitä valmisti Merikarvialla Lankoskella Veistelehto oikein ”tehdasmaisesti”.

Nyt ovat muoviset ja styroxista valmistetut laatikot käytössä.

70. JUKOLAN SAHAN PIIPPU.

Jukolan sahasta oli viisikymmenluvun alussa vain muistot jäljellä. Se piippu oli enää muistomerkki tai paremminkin maamerkki viisikymmenluvulla. Muistan kuinka sieltä ylhäältä näki kauas merelle. Siellä oli tikkaat jotka oli tehty paksusta raudasta suoraa tiilien väleihin kiinnitettynä aina puolen

metrin välein. Pitkältä väli tuntui ja kun vielä jotkut olivat irtoamassa piipusta ja osa oli syöpynyt ruosteesta olikin jännittävää kiipeillä siellä! Saha oli rakennettu kait 1890 luvulla tai niillä main ja sen omistaja oli J. W. Norrgårdin joka oli myös rakennuttanut ”Norkoolin” kuten sitä viisikymmen luvulla nimitettiin. Silloin Norkoolia isännöi Kurki etunimeltään muistaakseni Viljo joka oli naimisissa Kouhin Kostin sisaren kanssa..

Piippu sai kuitenkin purkumääräyksen viisikymmenluvun puolen välin maissa. Urakan otti hoi- taakseen Paavo Hakasalo. Muistan tämän siitä kun Paavo kävi meillä usein silloin kun piipun purku oli suunnitteilla. Isäni tiesi ilmeisesti räjähdysaineista jonkun verran ja niinpä se päätettiin räjäyttää. He suunnittelivat mihin räjähteet tulisi sijoittaa ja kuinka paljon räjähteitä eli silloin dynamiittia tarvittaisiin. Päätös oli sijoittaa panos sille sivulle minne piippu halutaan kaatuvaksi. Varmaa tietoa ei ollut kuinka kävisi kun missään ei ollut vastaavia piippuja räjäytetty. Jukolan niemi vaara-alueelta tyhjennettiin ihmisistä ettei kukaan jäisi alle ja panos räjäytettiin. Homma onnistui täydellisesti! Kuului aika pamaus ja sitten piippu romahti alas. Ihan niin kuin oli suunniteltu!

Paavo myi tiilet tarvitseville ympäri maakuntaa. Moneen rakennukseen niitä tiiliä riitti sillä piippu oli paksu alaosaan ja ylhäälläkin oli vielä pari tiiltä rinnan. Parasta oli kun Paavo sai purkamises- ta sovitun palkkionsa ja sen lisäksi hinnan tiilistä jotka olivat helppoja myydä olihan niistä irronnut ”rapningit” räjähdys voimasta. Tiilistä suurin osa oli aivan ehjiä. Ne tiilet olivat suurempia niin leveydeltään kuin pituudeltaankin kuin nykyiset kaupan tiilet.

Tähän päättyi Jukolan piipun tarina ja samalla kappale Merikarvian historiaa!

Tämäkin piippu on rapistunut. Kuvattu Pyhäjoella 2006. Kuva PK.

71. MERIKARVIAN PANKIT 1950 LUVULLA.

Merikarvialla oli viisikymmenluvun alussa kolme pankkia, KOP eli Kansallis- Osake Pankki ja Merikarvian Säästöpankki sekä Osuuskassa

Säästöpankki oli Uuden koulun vieressä puutalossa ja siellä oli Uudentalon täti hoitajana, johtajana oli Heikki Vaihin. Sen johtaja Heikki Vaihin käytti ”damaskeja” kenkiensä päällä silloin kun hän oli oikein ”fiini”. Säästöpankille rakennettiin uusi konttori myöhemmin Koskivuota vastapäätä siihen uuden tien tai tieoikaisun joen puoleiselle sivulle.(valmistui kai 1957). Silloinen KOP eli Kansallis- Osake Pankki oli Pikku Pappilasta seuraavassa puutalossa Kunnan taloon päin eli myös vastapäätä Koskivuota. Kansallis- Osake Pankin konttori oli rakennettu 1939 ja johtajana oli Eero Ellilä. Eero Ellilä oli oikein pankinjohtajan perikuva. Hän oli isokokoinen vakaa mies. Meni myöhemmin naimisiin Lehtosen Kertun kanssa josta saimme Yhteiskouluun biologian opettajan. Muistan kuinka pankin pihassa kasvoi keskellä pihaa iso koivu joka olisi tarvinnut kaataa. Oli pihassa pari halon tekijää katsomassa urakkaa sen kaadosta. Mittailivat puuta ja totesivat ettei se mahdu kaatumaan mihinkään suuntaan. Ellilä pyysi miehiä kaatamaan ja tarjosi hyvän rahan kaatajalle. Isä oli siinä kanssa juttelemassa ja minä. Miehet empivät ja sanoivat etteivät kaada kun varmasti tulee vahinkoa. Puu oli kasvanut liian isoksi paikkaansa. Minä olin poikasena ollut hiljaa ja uskaltauduinkin kuitenkin tekemään oman ehdotuksen. Eikö voitaisi ”tikсахalla” miksi timpurin käsisahaa silloin sanottiin, katkoa oksia ja latvaa pois. Silloin miehetkin innostuivat että ”sillai kyllä voisikin tehdä”.

Ellilän Eero kohosi sillä hetkellä minun silmissäni. Hän totesi että poika keksi kaatotavan ja saa homman tehdä ja saa rahat. Te hoidatte puun haloiksi tunti työnä! Niin minä kiipesin puuhun ja käsisahalla katkoin ylhäältä oksat ja viimeksi latvan. Sen jälkeen miehet vetivät justeerilla rungon poikki ja sen jälkeen pätivät. Minä sain rahat omasta työstäni!

Tähän liittyen muisto Ojalan Heikin koivusta. Siinä Kirjailijakotia vastapäätä kasvoi Heikin tontilla iso koivu joka oli kaksihaarainen. Toinen haara oli tien päällä. Heikki ei olisi malttanut kaataa sitä kokonaan mutta nähtyään tämän onnistuneen kaadon päätti että se tien puoleinen haara katkaistaan. Tuumasta toimeen. Kiivettiin puuhun ja haara poikki. Silloin vasta huomattiin puun vuotavan mahlaa ja paljon! Katsottiin muutama päivä kuinka puu kastui märäksi omasta mahlastaan. Silloin Ojalan Vihtori ylytti laittamaan sinne auton sisärenkaasta ”lakin” ettei vuoda! Se tehtiin linja-auton sisärenkaasta ja kiristettiin vyörautaisella vanteella paikalleen tiukasti. Alkuun se pitikin, mutta pullistui pyöreäksi! Muutaman päivän päästä se puhkesi kun paine tuli liian suureksi. Sen tämä opetti ettei koivua pidä leikata keväällä mahlavuodon aikaan!

Osuuskassalle rakennettiin siihen kirkkoa vastapäätä uusi toimitalo. En muista missä se oli sitä ennen. Oikein kivitalo tehtiin kuitenkin viisikymmenluvun alussa, se valmistui vuonna 1951. Johtajana siinä oli Heimo Vuorela aina vuoteen 1956 asti. Kaivoa siinä ei ollut kuin semmoinen missä oli savinen vesi. Silloin alettiin tehdä Merikarvian ensimmäistä porakaivoa. Se oli sellainen vaijeri kone joka oli rakennettu niin että korkean telineen kautta vaijeri kulki terään ja se sai voimansa muistaakseni ”maamoottorista” vai oliko silloin sittenkin jo traktori peruskoneena. En muista varmaksi. Se teki kuitenkin reikää niin että pora roikkui vaijerissa ja sitä nostettiin aina vähän ylös ja pudotettiin taas alas. Ylös nosto tapahtui vaijeria rummulle kelaamalla ja alas se putosi omalla painollaan. Reikää tehtiin ”juntaamalla”. Poran terällä oli mittaa ensin noin kolme metriä mutta siihen ehkä metriseen karkiosaan sai jatkettua useamman saman mittaisen osan jolloin terälle tuli painoa. Vähän kertanaan reikää syntyi. Kaivon tekijä oli sopinut urakan ja veden tuloon takuun. Reikä oli 60 metrissä eikä vettä tullut Ei tullut 80 metrissäkään. Äijä otti kovat pöhnät ja sen jälkeen siirtyi vähän eri kohtaan ja alkoi uusi kalkutus. Varmaan aikaa kului parisen viikkoa lisää ennen kuin kaivo oli riittävän syvä, muistaakseni yli sata metriä ja silloin vettä tuli tarpeeksi. Muistaakseni vesi oli kuitenkin vähän suolapitoista.

Pankkien kilpailu oli kovaa, myös rakennusten täytyi olla edustavia, niinpä Säästöpankkikin rakennutti itselleen uuden talon siihen Koskivuota vastapäätä ”uuden tien” varteen. Se oikaisu kun alkoi Ojalan mäeltä ja jatkui Kirkon ohi torin kohdalle asti. Tämä rakennus vihittiin käyttöön 2.12.1956.

Pankit muuttivat nimeään aikojen kuluessa: Kop: stä tuli ensin Merita sitten Nordia. Osuuskassa muuttui POP eli Porin seudun osuuspankiksi ja Säästöpankki muuttui Porin seudun säästöpankiksi, sitten Satakunnan Säästöpankiksi ja hävisi sittemmin kokonaan.

”Kaikki on katoovaista, sanoi Metsä. Metsä oli kunnalliskodin kasvatti.” sanottiin aikanaan Merikarvialla.

72. MERIKARVIAN POSTI.

Koulussa muistan kuulleen kuinka vanha Rantatie oli ollut Kristiinaan asti Ratsupostin tienä 1500 luvulla ja oli näin yksi vanhimpia Suomessa! Virallisesti postin kulku alkoi suomessa 1638.

Merikarvian posti aloitti toimintansa 1890 Sastmolan postitoimistona ja nimi muutettiin Merikarviseksi 1894. Isoisäni muisti että posti olisi ollut Eerik Ylijumpilla, Jumpin talossa vuokralla jo siihen aikaan kun hän ensikertaa Merikarvialla kävi vasta vihityn (1893) vaimonsa kotitalossa heidän tultuaan takaisin Amerikasta.

Neljäkymmenluvun lopussa oli kuitenkin nykyajasta kyse eikä ratsuilla enää kuljetettu postia.

Merikarvian Posti sijaitsi silloisen Suojeluskunta-talon (Mieskuoron talo) vai oliko se silloin sittenkin Seurojentalo, taidettiin tuntea kummallakin nimellä, kuitenkin sen vieressä. Hakasalon talossa joka oli mäen päällä joen suuntaisesti. Posti oli siirtynyt siihen 1920 ja oli vuoteen 1949. Posti kuljetettiin silloin oranssin keltaisella linja-autolla missä myös kuljetettiin ihmisiä. Joskus postia kuljetettiin vastaavasti maalatulla kuorma-autollakin johon ei ihmisiä tietenkään mahtunut mutta tämä oli harvinaista. Muistan kuinka postiauto peruutti Seurojentalon pihalta lähelle postia. Se oli helpoin tie koska suoraa jokirantaan Österbyn lammen kohdalle oli kapea tie ja lisäksi jyrkkäkin niin että kävelijä kyllä siitä pääsi mutta autolla oli liukkailla syyskeleillä mahdottomuus. On huomattava että Mieskuoron talon siipi rakennettiin myöhemmin (1956). Siinä samassa yhteydessä asui silloinen postinhoitaja Katri Hakasalo, kunnansihteeri Hemminki Hakasalon puoliso. Posti oli heillä kotona vuokralaisena. Heidän lapsistaan tunsin parhaiten koulukaverini Veikon ja Hilkan.

Partiotouhuissa oltiin myös usein pitämässä kokousta heillä joten paikka oli tuttu. Posti muutti 1948 Koskivuon taloon keskelle kylää ja uudeksi postinhoitajaksi Santola niminen nainen. Siinä kun viisikymmenluvun alussa, kai 1951 valmistui Osuuskassan uusi liiketalo Kirkkoa vastapäätä myös posti muutti sen Näsin puoleiseen päähän missä se muistini mukaan palveli kauan merikarvialaisia, eli vuoteen 1972 jolloin muutti valtion tiloihin siihen keskelle kylää..

Postin kantajista muistan paskeripäisen Salon Ainon joka postin kantoa ainakin meille. Ensinhän postinkantaja toi lehdet ja kirjepostin suoraa ovesta kullekin kotiin. Vasta myöhemmin erotettiin lehdet kulkemaan oman kantajansa kautta, tämä johtui kilpailusta mikä lehti tuli aiemmin lukijoilleen. Taisi olla niin että Satakunnan Kansa jaettiin aamulla tilaajilleen mutta esimerkiksi Helsingin Sanomat ja Uusi Suomi jaettiin normaali kannon yhteydessä päivän vanhana.

Eräs muisto minulle on kun isäni lähetti kerran kirjeen jollekin tärkeälle henkilölle. Hän käytti silloin kirjeen sulkemiseen kirjelakkaa jota sulatti ja painoi siihen isoisäni aikanaan teettämällä kuumennetulla messinkisellä leimalla monogramminsa RK .Minun isoisäni nimi kun oli myös Robert Kohvakka. Tämän monogrammin sain isältäni muistoksi. Tämä kirjeiden sulkeminen oli jo silloin harvinaista vaikka oli aiemmin ollut hyvinkin yleistä. Näin kirjelakalla ja monogrammilla suljettu kirje oli vaikea esimerkiksi salaa avattavaksi, eli tämä oli varmistus vastaanottajalle tavallaan ja toisaalta näki kirjettä avaamatta kuka lähettäjä oli. Toisaalta se oli juhlavaakin niin kuin oli julkisissa esim. Kauppakirjoissakin lakkaan painettu sinetti.

73. MERIKARVIAN PUHELINKESKUS.

Merikarvian puhelinkeskus oli keskellä kylää siinä Santamäen vieressä melkein vastapäätä Kaasmannia, pieni punainen hirsi talo. Keskus oli talo mihin tuli mahdottomasti puhelinlankoja. Erotti kyllä muista kylän taloista. Puhelinkeskus oli viisikymmenluvun alussa käsivälitteinen. Oli keskuskoneisto jossa oli reiät pistokkeelle jokaista puhelimen omistajaa kohti ja kun haluttiin jonnekin soittaa soitettiin ensin keskukseen joka vastasi: Keskus. Kerrottiin mihin haluttiin jolloin kuului: yhdistän. Näin saatiin yhteys kahden puhelimen välillä aikaan. Kaukopuhelut täytyi tilata sillä on ymmärrettävää että vei aikaa ottaa yhteys muutaman käsivälitteisen keskuksen välillä ja sitten vielä kopituhelimeen! Usein oli vain muutamia yhteyksiä esimerkiksi Merikarvia-Pori välillä joten montaa puhelua ei voinut olla kerralla. Silloin keskus soitti tilaajalle ja ilmoitti kun yhteys oli kunnossa. Kun olit asiasi puhunut niin tarvittiin loppusoitto jolloin keskus tiesi ottaa piuhat irti ja linjat olivat muiden käytössä. Joskus kun puhelu kesti tavallista pidempään saattoi kuulua Ailin kirkas ääni: ”Puhutaanko”? jolloin voi ilmoittaa halusiko vielä jatkaa. Aili vain varmisti ettei ollut loppusoitto vaan unohtunut. Näin se pääperiaatteessa toimi. Pääperiaate oli että kun tuli kaukopuhelu tai pika puhelu jollekin niin se sivuutti tavallisen puhelun jolloin Aili ilmoitti kummalle puhelu tuli kahdesta keskenään keskusteleavasta ja katkaisi toisen pois langalta yhdistäessään kaukopuhelun. Nämä kauko- ja pikapuhelut olivat muistaakseni tilaajalleen kalliimpia juuri niiden etuoikeudesta johtuen. Todellinen kaukopuhelu oli Erkki Hakasalon Australiasta soittama puhelu joka ylitti ”Uutiskynnyksen” sillä siitä kerrottiin 1952 oikein Merikarvian Kunnallislehdessäkin! Kävin muutaman kerran Ailia katsomassa keskuksessa ja vieläkin muistan ihaillen kuinka keskuksöyt, mikä oli suuri, toimi Ailin pistäessä pistokkeen oikeaan reikään ja yhdisti puhelun.

Meillä Merikarvialla oli silloin astetta parempi keskus! Nimittäin ”Keskuksen Aili” eli Aili Yli-Knuussi joka oli verraton keskusneiti. Hänellä oli palvelun halu ja koko kunnan luottamus. Hän saattoi sanoa kun johonkin numeroon pyysi, (silloin muuten pyydettiin numerolla tai nimellä), sanoa että yritetään yhdistää! Jos ei vastannut saattoi Aili tietää mihin olivat menneet joten hän käytti tietoa, ne sanoivat menevänsä ”sinne ja sinne” koitetaanko sieltä? Ja näin saatettiin saada haluttu ihmisen kiinni ihan vieraasta paikasta mistä ei itse olisi osattu yrittääkään. Meillä kotona usein kun menimme jonnekin ilmoitettiin Ailille keskukseen että me mennään vaikkapa Ojalaan ja ollaan siellä pari tuntia. Aili kirjoitti lapulle ja yhdisti meille tulevat puhelut suoraan Ojalaan. Vanhoista ”Sentraali Sandroista” on Suomi- Filmi luonut kuvan että he olivat juoruilijoita. Ei pitänyt ainakaan Merikarvialla paikkaansa, ”Keskuksen Aili” oli koko kylän luottohenkilö! Joka varmasti tiesi paljonkin kylämme asioista mutta koskaan ei mikään asia tullut kylän puheen aiheeksi hänen kauttaan! Siitä olen varma!

Keskuksia oli myös pikkukylissä ja niidenkin hoitajat tekivät hienoa työtä. Ne olivat sellaisia ”sivutoimisia” eli ei tarvinnut koko aikaa olla keskuksessa vaan sai tehdä omia hommiaan. Ilman työaikalakia, pitkiä päiviä päivystäen. Oli myös sellainen tapa ettei kovin myöhään soiteltu, ehkä klo 8 ip eli nykykielellä 20.00 oli sellainen raja ettei sen jälkeen soitettu kuin hätätilassa. Keskuksen Aili päivysti yötkin joten hätäpuhelut hoituivat.

Oli myös sellaisia numeroita missä soitettaessa ”sanottiin numero ja kaksi soittoa”. Tämä tarkoitti sitä että samassa päälinjassa oli kaksi taloa missä kummassakin oli puhelin ja jos soittoa oli yksi tiesi etumainen vastata ja jos kaksi vastasi takimmainen.

Puhelin yhtiöt olivat silloin paikallisia ja linjojen korjaukset ja puhelin viat korjattiin heti kun tieto saatiin. Merikarvian - Siikaisten Puhelinyhtiöllä oli omat asentajansa ja korjausmiehensä ”monttöörit” kuten silloin sanottiin. Yhden muistan nimittäin Tuomisen Lassen joka oli nuoremasta päästä ja kova urheilijakin. Linjat olivat ns. avolinjoja jotka kulkivat pylväissä ja esimerkiksi Tuorilan tien varressa oli varmaan reilut parikymmentä pari johtoa mitä silloinen tekniikka edellytti. Pylväs oli pyöreää puuta joka oli kuorittu ja minkä maahan upotetut tyvet tervattiin.

Puhelinkeskuksen automatisoinnista ja sen myymisestä pidettiin kokous toukokuussa 1955. Valtio kai osti 1958 nämä pikku yhtiöt pois. Vasta kuusikymmenluvulla taisivat tulla ensimmäiset kyllästetyt pylvää käyttöö. Aiemminkin oli käytetty pylväiden maahan upotettujen päiden tervausta joka lisäsi pylvään ikää. Puhelin langat olivat kiinni pylvään latvaan pultattuihin poikkipuihin kiinnitettyihin posliini eristimiin. Nämä eristimet olivat vahvoin rautakoukuin kiinni niissä poikkipuissa. Puhelimia oli kahta tyyppiä. Seinäpuhelin, eli sellainen ruskea pysty malli missä oli iso patteri sisällä, seinälle kiinnitetty oli yleisempi malli. Siinä oli sivut ja hylly puuta mutta kaareva kotelo maalattua peltiä. Taisi niitä olla kokonaan puusiakin. Minulla on tallella kaksikin näitä puhelimia, lähinnä seinän koristeena. Toinen oli pöytämalli joka oli vanhempi mutta niitäkin oli käytössä. Molemmissa oli sama toimintaperiaate soittaessa. Ensin veivattiin hälytys soitto keskukseseen että keskus tiesi avata linjan ja puhelun päätteeksi veivattiin loppusoitto että keskus tiesi piuhat irrottaa!

Ojalan Vihtorin puhelinnumero oli 60 ja meidän oli 195 eli pieniä olivat silloin numerot nykyisiin verraten. Ilmeisesti vuonna 1948 oli Merikarvialla kaikkiaan 195 numeroa käytössä koska saimme sen numeron.

Ensin radion aikamerkki oli kello kahdeltatoista päivällä tarkan aikamerkin paikka koska silloin se ilmoitettiin soittamalla Turun Tuomiokirkon kelloja kaksitoista kertaa. Samat kellot ilmoittivat myös pyhän alkavaksi lauantaisin kello 18.00. Niiden kellojen ääni tuli jokaiselle tutuksi. Kehitys meni eteenpäin. Joskus viisikymmenluvulla alkoi puhelimessa palvelu ”Neiti Aika” jolle soittamalla sai tarkan ajan kellon ympäri. Tämä oli tietysti kytketty puhelimen laskuun joten ilmaista se ei ollut.

Kerran olin kotona kovalla ukkosen ilmalla kun salama löi johonkin lähelle ja leiskahti puhelimesta mielestäni metrisenä liekinä sisällä! Vahinkoa ei tullut mutta pelästyttiin tietysti.

Meiltä kotoa kävivät naapurit soittamassa koska kaikilla ei ollut omaa puhelinta. Usein kuulin kuinka joku vanha ihminen kiersi ja kaarsi ennen kuin sai sanottua että hänen pitäisi soittaa. Useimmiten asian omainen pelkäsi puhelinta ja pyysikin äitiäni soittamaan hänellä olevaan puhelinnumeroon. Äiti auttoi ja soitti sekä antoi ”luurin” sitten kun oli yhdistetty ja saatu oikea henkilö toiseen päähän. Monesti puhuja ei uskonut puhelimen äänen vahvistamiseen vaan huuti korkealla äänellä ja lujaa asiansa. Siinä oli puhelinsalaisuus vaarassa vaikka asianomainen jätettiin puhumaan yksinään huoneeseen. Huuto kun kuului hyvin läpi useamman oven!

Kerran kuulin kun ”Krinni Antti” tuli meiltä soittamaan, hän oli kovaääninen mies, ja pyysi johonkin. Keskus ilmoitti että sinne ei voi nyt yhdistää, on linja poikki! Johon Antti totesi: ”Yhdistä vaan, kyllä mä yhden tolpan välin ilman lankaakin huudan!”

Toinen muisto ”Krinni Antista” joka oli oikealta nimeltään Antton Krinnilä ja vieläpä kunnan valtuutettukin. Kerran olin pyörälläni ”Kunnan risteellä” kun ”Krinni Antti” syöksyi siihen ja kysyi ”joko Ojala meni?” mihin vastasin jo menneen. Ojalan auto kiersi silloin Pappilan ja Jumpinmäen kautta joten Antti lainasi pyöräni ja oikaisi suoraa Kunnantalolta Ojalaan. Mistä sitten hain kävellen pyöräni ja oli Antti ajanut niin lujaa että sai auton kiinni!

Puhelinkeskuksia automatisoitiin, ilmeisesti ensimmäisiä silloin joskus 1954 tai 1955. Näin keskusneidit jäivät historiaan.

Satakunnan Kansa kertoi heinäkuussa 1960 kuinka Porin Seudun puhelimeen oli 1.7. yhdistetty Lavian Telefooni Oy ollen 19 liittyny. Täysautomaattiseen liikenteeseen pääsevät Harjavallan lisäksi Kaasmarkku, Kyläsaari, Niittymaa, Palus, Pihlava ja Söörmarkku. Puhelimia oli Porissa v.1965 lehdistiedon mukaan 6700 käytössä. SK

74. SÄHKÖTEHDAS JA SÄHKÖSTÄ VÄHÄN MUUTENKIN.

Merikarvialle rakensi sähkötehtaan Fredrik Kouhi 1919 joen rantaan sahan kohdille. Paikka tunnetaan vieläkin sähkötehtaan vaikka toiminta loppui jo 1950 luvun loppuessa, niin muistelen. Se toimi pääasiassa Tuulikin sahan pyörittäjänä ensin alkuun Kosti Kouhi oli Merikarvian Sähkön johtaja. Sähkötehdas oli lapsilta kiellettyä aluetta ja vähän kaukana meiltä joten tutuksi ei tullut.. Lankoskella oli toinen sähkötehdas mistä sähköä saatiin silloin alkuaikoina, ilmeisesti 1920-30 luvulla, jo myös valaistukseen. Ensin sitä käytettiin päivällä vain työkoneitten pyörittämiseen. Niistä ajoista kertoo juttu minkä kuulin joskus pikku poikana äidiltäni.

Kerrottiin juttua kuinka ”Näsin vanha-emäntä, Selma nimeltään, katsoi kuulemma ikkunasta Kalkuttajalle päin illan pimetessä. Huikkasi piioille ”Nyt sähkö tulee, Kalkuttajalla palaa jo!” Silloin jännite johtoihin ilmeisesti tuli Lankoskelta asti hitaasti. Vai olisiko tullut silloin vielä Kouhin tehtaalta?

Eikä ilmeisesti joka talossa luettu sähkövalossa! Ei luettu vielä viisikymmenluvun alussakaan. Syrjäisiin taloihin ei ollut vielä vedetty sähköjä. Jokisivuilla ja pitkin meren rantaa ja saaria löytyi taloja joihin sähköä ei tullut. Siellä valonlähteenä iltaisin oli öljylamppu, karbidilamppu tai petromaxi. Kaasuvalo (nestekaasulampput) tuli vasta kuusikymmenluvulla käyttöön. Silloin kun tarvittiin voimaa ja sähkövirtaa sellaisissa paikoissa mihin ei oltu vielä linjaa vedetty oli Maamoottorit hyviä voimanlähteitä. Niillä pyöri niin tappuri kuin sirkelikin tarvittaessa. Valoa saatiin öljylampuista, petromaxeista ja kaasulampuista ja oli jossain vielä karbidi lamppujakin.

Silloin viisikymmenluvulla oli oma Merikarvian Sähkö yhtiö joka toimitti sähköä ja vastasi linjoista. Lehtosen Risto oli kait ensimmäinen oikein koulutettu ammattilainen joka yhtiön palvelukseen 1953 palkattiin toimitusjohtajaksi. Hän olikin tarmokas ja hänen aikanaan Merikarvian Sähkö kehittyi. Yhden silloisen vanhan sähkömiehenkin muistan nimittäin ”Isoremontin” mutta en muista hänen oikeaa nimeään. Kaikki puhuivat vaan ”Isoremontista” joka osaa sähköhommat. Mäkisen Jaakko palkattiin Lehtosen Riston aikaan sähkömieheksi. Jaska oli jonkun verran minua vanhempi. Sähkölinjoista muutama sana. Puutolpissa oli poikkipuut lyötynä ja niihin oli kierretty posliiniset eriste nupit joihin oli kiinnitetty kupariset johdot. Johto oli noin 6 mm vahvuista ja linjat olivat ns. avolinjoja eli ne olivat kaikki näkyvissä. Maakaapeleista ei edes puhuttu. Maajohdosta kylläkin, nimittäin radio vaati sellaisen. Ukkosen vuoksi tarvittiin maajohtoa joka johti salaman maahan. Linjat kulkivat kylällä monia lanka pareja aina pylväissä kunnes viimeiseen taloon meni enää kaksi lankaa. Näin sitä voisi mielestäni kuvata. Toki muuntajasta toiseen kulki paksut johdot mutta muuntajalta jako taloihin oli tuo. Kupari johtimet korvattiin rautalangalla kun kuparin hinta nousi.

Purkuvaiheessa niitä lankakeriä varastettiinkin koska romuttamot ostivat ja maksoivat hyvin. Sitten tulivat kehityksen myötä kaapelit ja alumiinijohtimet käyttöön ja tänään on valokuitu kaapeli yhteydet. Suuri on ollut kehitys. Vanhoja punatiilisiä muuntajia muistan kaksi, nimittäin Kouhin sahan Tuulikin nurkalla ja toinen oli Uuden Koulun vieressä. Nämä ovat vieläkin pystyssä.

Viisikymmenluvulla muuntajat olivat pääasiassa puurakenteisia. Neljä pitkää jatkettua hirttä nurkissa noin kolme kertaa kolme metriä ja niiden päälle oli lyöty kakkos neloset vaakaan ja niihin laudat seiniksi. Katto oli pärekatto ja sinne ylös oli puiset tikkaat. Korkeimmissa oli vielä väli tasannekin ettei tarvinnut suoraa ylös asti kiivetä. Alhaalla oli lukittava ovi. Muuntaja oli yleensä ylhäältä kapeampi kuin alhaalta joten se auttoi tukevuutta. Yleensä ne olivat alunperin punamullalla maalattuja mutta osa harmaantuneita. Itse muuntajan koneisto oli pienemmissä muuntajissa ylhäällä mutta siten kun niitä alettiin muuttaa tiilestä tehdyiksi ne koneistot tuotiin lattiatasoon ja olivathan ne paljon suurempiakin. Vastaavasti tiili muuntamoissa oli suurempi kapasiteetti muutenkin.

Tutustuin muuntajaan paremmin kun isäni osti Yhteiskoulun lähellä olleen muuntajan jonka purkamiseen osallistuin. Hyvää pitkää hirttä olivat pystytuut sekä poikkituet ja punamullalla maalatut laudat olivat kovia alapäitä lukuun ottamatta. Hyvää puutavaraa oli yllättävän paljon. Sen puretun sijaan tuli sitten kait yksi ensimmäisistä pylväsmuuntajista Merikarvialla. Se rakennettiin niin että oli neljä pylvästä joiden varaan rakennettiin ylös ristikko johon sijoitettiin muuntajan laitteet muttei

enää tehty lauta vuoria suojaksi eikä kattoakaan. Oli siinä ”Uuden koulun” vieressä Ylikylässä vanha tiili muuntajakin joka oli oikein punatiilistä muurattu. Oli Merikarvialla myös betonitiilestä rakennettu muutama muuntaja. Ensimmäinen oli viisikymmenluvulla siinä mäellä Yli-Knuussin lähellä. Naapurissamme Jumpilla asui siihen aikaan Risto Lehtonen joka näytti minulle muutaman kerran uutta muuntajaa ja kertoi kuinka siinä oli öljy vastukset. Kerran ainakin se samainen muuntaja syttyi palamaan salaman iskusta mutta Risto sai sen sammumaan heti alkuunsa, silloin Risto pyysi minut mukaansa koska turvaohjeiden mukaan sinne ei saanut mennä vahingon sattua yksin..

Kyliä ei siihen aikaan valaistu. Ei ollut tarvetta teitäkään valaista. Suuremmissa taloissa oli oma ulkovalo joka oli yleensä sen verran korkealle sijoitettu että yksi lamppu valaisi riittävästi. Sitäkin poltettiin vain talvella ja useimmiten kun oli ulkona oma väki kulkemassa tai odotettiin vieraita. Kaupoilla oli oma pihavalonsa joka paloi talviaikaan kaupan ollessa auki. Eräs valo paloi aina öisin. Matkustajakodin valo paloi pimeällä opastuksena ja siksi Matkustajakoti Kajava tunnettiin ”Yönsilmänä” jonka nimen joku koiranleuka keksi.

Ennen valoa käytettiin vain tarvittaessa ja säästettiin kun voitiin. Ensimmäisen kerran kokeiltiin Suomessa kesäaikaa eli syksyllä 1942 siirrettiin kelloja taaksepäin ja keväällä taas tunnilla eteenpäin. Tämä kokeilu kesti vain yhden talvikauden. Kuitenkin sota-ajan ”Säästä sähköä” kampanja tehoi vielä viisikymmenluvullakin.

75. SAIRAALA JA NEUVOLA.

Merikarvialle rakennettiin oma kunnansairaala 1900 luvun alussa ja se on vielä jäljellä. Mäki millä sairaala sijaitsi oli nimenä tietenkin ”Sairaalan mäki”. Siinä tien vieressä oli vanha koristeellinen puutalo. Taisi olla silloin valkea väriltään. Sairaala en osaa kertoa sen kummemmin joskus muistan käyneeni siellä katsomassa jotain sairasta. Rautaiset, valkeaksi maalatut sängyt siellä oli. Siihen on samaan yhteyteen rakennettu nykyinen sairaala ja vanha sairaala ei liene enää käytössä. Lääkärin vastaanotto jossa kävin useammin oli viisikymmenluvulla Yhteiskoulun takana joen rannassa. Siinä asui silloinen kunnan lääkärimme Carlsson perheineen. Lääkärin vastaanottotila oli siinä lähellä yhteiskoulun rajaa olevalla puolella. Carlsson asui perheineen siellä yhteiskoululta katsoen takana. Hän oli lääkärinä erittäin arvostettu ja pidetty. Samassa rakennuksessa oli siis myös vastaanottotila. Hän muutti Merikarvialle muistaakseni 1949 jolloin hänen poikansa Atte tuli Ahlströmin koululle luokkakaverikseni. Kuka häntä ennen oli lääkärinä sitä en muista. Sielläkään en montaa kertaa käynyt, en sairastanut kovinkaan paljoa. Siihen aikaan ei ollut tapana vaivata lääkäriä minkään flunssan tai pienen kuumeilun takia. Yleisin sairaus taisi olla vanhemmilla ihmisillä varsinkin esiintyvä ”krämpä” joka oli yleisnimi sairauksille tai vaivoille mitä ilmeni ja joita ei itse osattu tai haluttu sen paremmin määritellä. Lääkäri määritti jos lääkäriin mentiin. ”Sanottiin että jokaisella vanhalla on joku ”krämpä” tai jollei ole niin se on kuallu”! Siihen aikaan oli tavallista että lääkäri oli saatavissa aina kun oli hätä. Oli yö tai päivä niin lääkäriltä sai avun! Kunnanlääkäriksi tuli 1953 J. Vaahtoranta ja silloin oli T. Carlsson valittu Poriin Kaupunginsairaalaan Alilääkäriksi (19.5.1953)

Neuvola rakennettiin vasta viisikymmenluvun alussa (1951) koska muistan siinä olleen Sepän Maijan mökin melkein samalla kohdalla Yhteiskoulua vastapäätä. Maija asui sisarensa Hilman kanssa pienessä harmaassa mökissään. Kouluaikana muistan Maijan olleen herkkä suuttumaan. Tämän tietäen kulmakunnan poikaviikarit heittivät kiviä iltaisin mökin seinään ja Maija tuli ulos ”huutamaan kuin käkikello”. Näin kerrottiin.

Ensimmäinen kättilö joka palveli neuvolassa äitejä taisi olla Koskelan Mailis. Itäkylän emäntä Signe oli vanhempi kättilö vielä siihen aikaan vai jäikö hän niihin aikoihin eläkkeelle. Hän oli hoitanut äi-

tejä kotonaan emännän töiden ohella kuten maalla oli tapana. Hyvin olikin hoidellut merikarvialaisten synnytykset ja muut velvollisuudet.

Heinäsen Maija oli terveyssisarena joka hoiteli mm. koulurokotukset käymällä kouluissa silloin kun tarvittiin. Yli-Kerttulan Elvi hoiti toisena terveyssisarena asioita kunnassamme. Hänen kanssaan en joutunut ”virka-asioissa” tekemisiin koska Heinäsen Maija hoiti Ahlströmin koulun oppilaita.

Hammaslääkärin vastaanotto paikkaa en saa mieleeni. Jossain se oli siinä keskellä kylää. Uudessa Säästöpankin talossa muistaisin sen olleen kun se valmistui mutta missä sitä ennen?

Hammaslääkärinä oli viisikymmenluvun alussa Into Parvala. Into Parvala oli Raumalta ja sinne hän muuttikin takaisin. Oli myös ”Rauman giälen” osaja. Hänen jälkeensä Merikarvialle tuli 1952 nais hammaslääkäri nimittäin Eeva Ingström. Aarre Auranen tuli hammaslääkäriksi 1953. Toiseksi hammaslääkäriksi tuli ehkä 1956 - 1957 Aarne Stauffer joka oli myös innokas partiolainen.(Tarkemmin ”Partio” osassa)

Ensimmäinen verenluovutus järjestettiin SPR:n Merikarvian osaston toimesta 27.9.1957 Merikarvian Kunnantalolla klo 11 – 18 välisenä aikana. Verta luovutti 103 vapaaehtoista luovuttajaa mikä oli melkoinen määrä sittenkin pienellä paikkakunnalla. Hauska yksityiskohta oli kun kauppias Heimo Sevio lahjoitti jäät veren säilytykseen ja lähetykseen Poriin koska verta ei voitu muualla vielä käsitellä!

75 B. RUTTOLA.

Alakylässä siinä Lehtisen Sahan ja Höyläämön vieressä jokivarressa alaspäin oli Ruttola. Jo nimi oli kalsea lapsen mielestä. Siinä oli kuitenkin ollut Merikarvian kulkutauti sairaala, siis oma osasto johon eristettiin kulkutautiin sairastuneet. Lähinnä sitä oli käytetty tuberkuloosiin eli ”tubin” ja keuhkotautiin sairastuneiden eristämiseen. Keuhkotautia pidettiin vielä kolmekymmen- ja neljäkymmen luvulla kuoleman tautina ja sen hoitoon liittyy myös Satalinnan parantola Harjavallassa. Vielä viisikymmen luvulla oli Lavantautiakin mikä oli myös kulkutauti.

Ruttola oli suljettu jo viisikymmenluvun alussa. Ovet olivat lukossa mutta ikkunoista näki siellä olevan vahoja rautasänkyjä kahdessa kerroksessa. Mielikuvituksemme ja se ettei siitä puhuttu teki siitä kauhun paikan mihin ei saanut mennä! Ruttola oli tyhjillään minun muistamani ajan, mutta oli siis ollut käytössä ainakin keuhkotautisten , lavantautisten ja tuberkuloosia sairastavien hoitopaikkana ehkä vielä 1940 luvun.

Ruttola oli toiminut aikanaan myös yhteiskoulun väliaikaisena tilana jo ennen kulkutautisairaalaan oloakin.

Ruttola on purettu ja lähes samalla paikalla on nyt Merikarvian Leipomo.

76. POLIISIT JA ”VALTESMANNIT”.

Merikarvia kuului Ulvilan kihlakuntaan. Merikarvia oli oma nimismiespiiri johon kuului myös Siikainen jossa oli apulaisnimismiehellä oma virkavastaanotto määrä aikoina. Apulaisnimismiehen vakanssi oli ilmeisesti juuri perustettu, ehkä 1953. Oli nimismies Eero Koivisto, oikea vanhanajan ”valtesmanni”, niin kuin vanhat miehet sanoivat. Koivisto oli hoitanut Merikarvia – Siikaista yksinään kunnes sai avukseen apulais nimismiehen. En tiedä koska Koivisto tuli Merikarvialle mutta ainakin hän oli jo 1943 jolloin hän toimi myös kaupan vahvistajana. Apulaisnimismies, ensimmäinen, oli Tauno Hallikainen joka piti toimistoaan Jumpin talossa keskiviikkoisin ja Siikaisissa Hih-

nalalan talossa tiistaisin ja perjantaisin. Poliiseista muistan nimeltä vanhemman konstaapeli Väkinen ja Vuorenmaan. Oli kyllä useampi poliisi.

Poliiseilla oli autonaan musta Buick –henkilöauto millä he kulkivat eri puolilla laajaa kuntaa ja Siikaistakin jonka poliisiasiat hoidettiin Merikarvialta. Poliisit saivat uuden auton, Renaultin 1953. Vasta kun apulaisnimismiehen toimi tuli sen puitteissa oli myös mahdollista Siikaisten kirkolla saada lakiasioihin apua. Muistaisin että siellä oli ensin määräpäivinä viikosta apulaisnimismiehen vastaanotto.

Oli Merikarvialla oma poliisiasema ja putkakin jota tarvittiinkin. Putkan vartijana oli Salminen, joka perheineen asui samassa talossa. Putka sijaitsi keskellä kylää siinä Koskivuon Matkustaja -kodin takana lähellä Hyrskylahden Polkupyörä Korjaamoa. Putkaa tarvittiin paitsi rauhoitettaessa merikarvialaisia liikaa juhluneita, myös ohi kuljetettavien vankien säilytykseen. Silloin kuljetettiin vangittuja pitkiäkin matkoja saamaan tuomiota oikeassa paikassa. Silloin vangit kuljetettiin ”Kruunun kyydillä”. Matka saattoi kestää useamman vuorokauden ja silloin käytettiin ”putka verkostoa” hyväksi kun johonkin välillä pysähdyttiin yöksi. Oli sanontakin, ”leiväton pöytä on katettu” millä tarkoitettiin linnaan tuomittuja. Salminen asui putkalla ja toimi myös vartijana. Hänen poikansa Erkki oli hyvä kaverini ja yleisesti häntä puhuteltiin ”Putkan Erkiksi”!

Nimismies Eero Koivisto oli ankan maineessa. Asiallinen ja jämti oli toinen arvio. Vanhemmat ihmiset käyttivät hänestä nimitystä ”valtesmanni” tai ”vallesmanni”.

Nimismiehen kanslia sijaitsi hänen omistamansa talon päässä. Siinä Pappilan vieressä Ahlströmin kouluun päin. Toimisto sijaitsi siinä Ahlströmin koulun puoleisessa päässä. Siellä oli nais kirjuri mitä tänään sanottaisiin varmaan kanslistiksi ja taidettiin sanoa silloinkin .Irene Alho hoiti tätä tärkeää tointa ainakin viisikymmenluvun puolella välissä. Siihen aikaan nimismiehen kansliasta haettiin ajokortit, metsästyskortit, aseenkantoluvat, viinakortit, juhluksivat niin kokouksiin kuin juhliinkin sekä viisikymmenluvun alussa tulleet kalastuskortitkin. Kyllä siellä muutakin asioitiin, ainakin ulosotot ja verot olivat silloin perittäviä. Tämän Koiviston omistaman talon historiasta tiesi isoisäni sen kuuluneen aikanaan Jumpin suvulle päätalona. Sitten kaksi vävyä oli halunnut kumpikin jäädä isännäksi kotitaloonsa ja silloin olisi rakennettu nykyisin Jumppina tunnettu talo. Silloin oli nimetty talot uudelleen Alajumppi oli vanha päätalo ja Yli-Jumppi oli tämä nykyinen. Sitten se tunnettiin Rosnellina ennen kuin Koivisto sen osti. Isoisäni oli aikanaan ,1893 Pitsburgissa, mennyt avioon Jumpin tyttären Maria Josefinan kanssa joka oli kotoisin silloisesta Yli-Jumpin talosta joka tunnettiin silloin jo varsinaisena Jumppina. Nimien logiikka oli yksinkertainen, Yli-Jumppi oli ylempänä kuin toinen joka oli syntynyt aikanaan veljesten jakaessa taloa. Nimitys Alajumppi unohtui ja talo tunnettiin Rosnellina näin Jumpista tuli vain Jumppi. Hauska sattuma oli kun nimismiehen virkatalo oli Alajumppi (oikeammin Rosnell) ja apulaisnimismies piti vastaanottoaan vanhassa Ylijumpissa eli Jumpilla.

Siihen aikaan, 1950-luvulla, oli Merikarvialla myöskin ”kotiteollisuutta” mitä valvomaan tarvittiin poliisia. Pontikan keitto oli silloin yleistä. Oy Alkoholi Liike Ab ei moista touhua hyväksynyt ja sitä yritettiin kuriin. Tehtaan ilmiannoista luvattiin palkkio. Sen ilmiannon sai kuulemma tehdä nimettömänäkin mutta usein niistä kuiskittiin. Ei ilmeisesti toiminut. Viinaa keitettiin tarpeeseen olihan Poriin, lähimpään viinakauppaan matkaa.

Kerran kuulemma oli konstaapeli Väkinen ollut viinapesällä kytkessä ja odottelivat pääpukaria tulemaan. Poliisit olivat piilossa puskipöydässä ja katselivat kuinka ”apukeittäjäksi” tiedetty mies lisäili puita ja ”lätsäytteli” mäskiä aina välillä melalla. Totesi ääneen itsekseen jutellessaan: Jos tossa olis Väkinen niin näin mä lätsäyttäisin sitä! Silloin Väkinen pinna kuulemma paloi ,pomppasi pystyyn ja karjaisi: ”Lätsäytä nyt sitten!” Keittäjän apupoika kauhistui vallan ja naama valkoisena soperteli ettei ollut mitään tarkoittanut! Väkinen oli kookas mies ja keittäjä oli pienen läntä! Pääpukaria ei saatu kiinni kun Väkinen hermostui liian aikaisin! Näin kerrottiin!

Muistan kuinka nimismies Koivisto otti allekirjoittaneen puhutteluun hakiessani asean kantolupaa isäni haulikkoon. Hän katseli anomuskaavaketta jonka olin saanut kanslistilta aiemmin ja joka oli isäni täyttämä. Allekirjoitukset olivat oikein ja muutenkin paperi täytti vaatimukset. Muistaisin olleeni kolmetoistavuotias. Anomus poikkesi siis tavan omaisista hakijan ollessa säädetyn rajan tuntumassa vasta.

Hän tutki anomusta ja minä jännitin. Sitten hän rykäisi ja totesi: ”Sinulla on niin hyvät takaajat tässä anomuksessa että myönnän luvan”. Takaajinani olivat tehtailija Kosti Kouhi ja apulaisnimismies Tauno Hallikainen! Ei varmaan monella pojalla ollut sellaisia takaajia. Nimismies sanoi sitten vähän niin kuin saate sanoiksi ettei sitten tehdä mitään vahinkoa aseella etteivät takuumiehet joudu maksajiksi! He vastaavat sinun tekemisistäsi jos vahinkoja sattuu!

Sitten hän vähän niin kuin itsekseen totesi: Olet kuulemma kulkenut isäsi haulikon kanssa ilman lupaakin mutta nyt sitten saat kulkea oikein luvan kanssa!”

Totta sekin oli. Silloin sai kantaa luvatta lataamatonta asetta holhoojansa vastuulla kun yhdessä kuljettiin. Olin minä ampunutkin isän valvovan silmän alla joten osasin kyllä. Joskus isä oli poikennut Häyrisen kauppaan ja oli lähettänyt minut asean kotiin viemään yksin. Asetta ei tarvinnut silloin kuljettaa suojuksessa vaan se oli kaikkien näkyvissä selässäni. Joku oli ilmeisesti nähnyt ,vai olisiko nimismies itse nähnyt minut asean kanssa naapurissa kun asui.

Silloinhan oli polkupyörä yleisin keino liikkua ja varsinkin metsäreissuilla Korpimatille pyörä oli kätevä. Meillä oli suomen ajokoira, oikein jänispiiska, joka oli hyvä ajamaan. Saalistakin saatiin. Takuu miehiä ei ole tarvittu koskaan ja olen siitä asti harrastanut metsästystä !

Nimismies Koivisto oli pitkäaikainen virkamies Merikarvialla, hän taisi jäädä eläkkeelle 1960 tai 1961.

Seuraava nimismies olikin nimeltään Erkki Lakari joka oli ”kirjan oppinut” nimismies. Hänen kanssaan oli monella vaikeuksia.

Isä sai kerran sakon, taisi olla 50 mk, väärästä parkkeerauksesta siinä Kunnan taloa vastapäätä, meidän kioskin edessä. Isä oli jääräpää! Hän oli siihen aikaan jo Satakunnan Kansalla toimittajana. Hän otti kuvan autostaan joka osoitti sen tarkan paikan. Poliisi jolle Lakari oli antanut määräyksen sakottaa teki työnsä. Isä joutui käräjille jossa sakon todettiin olleen aiheeton mutta oikeuden käyntikulut maksoivat isälleni valituksineen kaikkineen toista tuhatta markkaa. Kysymys oli periaatteesta, aiheetonta sakkoa hän ei maksanut! Isäni oli itsepäinen hänkin!

Apulaisnimismiehen tehtäviin viisikymmenluvulla kuului hoitaa lähinnä Siikaisten asiat. Oli hänellä yksi erikoistoimikin. Nimittäin Pajatsojen tyhjennys. Siihen aikaan oli kahviloissa yleisesti kymmenen markan pajatsoja. Merikarvian ensimmäinen pajatso oli Tuorilassa Shell-huoltoasemalla mitä piti Eeva ja Gunnar Häyrynen.

Naapurissa kun asuin käytti Tauno Hallikainen minua apupoikanaan rahojen laskussa. Hänellä oli sellainen laatikko mihin rahat ladottiin jolloin ei tarvinnut joka kymppiä laskea erikseen. Täydet pinot, olisiko ollut parikymmentä pinossaan ja vajaat siihen päälle. Sen tarkastuksen hän teki itse ja sen jälkeen kahvilan pitäjä allekirjoitti rahoista luovutuspaperin ja Hallikainen pisti oman nimensä ja leiman kuittiin jolloin oli tarkka tieto mitä valtio oli saanut. Sitten alkoi se hauskin osa. Piti pelata taulu täyteen. Se oli minun tehtäväni. Hakkasin sen vaihtokassan joka oli aina saman suuruinen kunnes viimeinenkin raha oli koneessa ja taulu täynnä. Voittoja ei saanut ottaa vaan nekin lyötiin koneeseen. Joskus pelaaminen kesti aika kauan kun opin hyväksi lyöjäksi. Raha millä pelattiin ensin oli kymmenen markkaa. Pajatsojen seuraava panoksen nousu oli kun 20 markan pajatsot tulivat. Seuraavana joskus 1963 vaiheilla, hiukan jälkeen panos nousi 50 penniin. Seuraava nosto oli markkaan, sitten viiteen markkaan ja nyt ovat panokset senteissä eli euroissa! Vielä joskus pelaan nykyisilläkin pajatsoilla vaikkei siitä mitään himoa tai peliriippuvuutta jäänytkään.

Pajattoja oli Merikarvialla myös Matkustajakoti Kajavassa eli ”Yönsilmässä” ja toinen oli siinä Koskivuon talon päässä olevassa kahvilassa.

Viisikymmenluvulla tuli muotiin kotiviinin teko. Se oli oikein luvallista mutta siihen ei saanut tulla liikaa prosentteja. En muista rajaa mitä sai olla. No kuitenkin sitä päättivät kokeilla Kouhin Kosti, Tauno Hallikainen ja isäni. Kouhilta tuotiin meille iso AIV- pullo ja se sijoitettiin Valokuvaamon nurkkaan. Vesilukko ja tarvittavat viinihiivat isä osti Apteekista. Omenista ja punaisista viinimarjoista saatiin käymismassa. Siellä se pullo pulputteli aikansa kunnes pulputus väheni ja miehet päättelivät viinin käyneen tarpeeksi. He kokoontuivat maistajaisiin jonka jälkeen totesivat viinin valmiiksi pulloitettavaksi. Viini pulloitettiin ja varastoitettiin kukin oman osansa. Silloin Hallikaisen Tauno otti myös näyte-erän jonka lähetti tutkittavaksi ”virka näytteenä”! Täytyihän siitä prosentit selvittää! Vastaus tuli, en muista prosentteja, mutta muistan kuinka tyytyväisiä mestarit olivat kun Tauno julisti että sieltä tullessa lausunnossa oli kuulemma määräys ”takavarikoitava välittömästi” ! Ei sitä takavarikoitu mutta valmiste tuhottiin mestarien toimesta juomalla!!! Seuraavana vuonna oli taas viiniä käymässä mutta ilmeisesti vesilukko meni epäkuntoon ja pullo pokahti rikki ja käyvä viinin alku valui pitkin lattiaa. Haju oli mahdoton! Se touhu loppui siihen.

Merikarvialla ensimmäisen tietämäni akvaarion hankki Hallikaisen Tauno pojilleen. Osti sen valmiina kai Porista vai olisiko käynyt peräti Tampereelta asti. Tämä tapahtui viisikymmenluvun puolen välin tienoilla. Muistan siinä olleen pieniä erivärisiä kaloja, kerrassaan kiehtovia seurattavia. Tutustuin perin pohjin niihin sillä siihen aikaan niille piti vaihtaa vesi kerran viikossa eikä siihen kelvannutkaan mikä vesi tahansa. Jumpin kaivossa oli hyvä vesi mutta lähde vesi olisi kuulemma parasta. Tiesin lähteen siellä metsässä vanhan Laihon takana mistä haettiin heillekin vesi kesällä. Sain Laihon Mammalta luvan hakea sieltä vettä akvaarioon. Vettä tarvittiin 20-30 litraa kerralla ja toin sitä puhtaaksi pestyssä puusaavissa eli tiinussa. Käsirattailla kärräsin kesällä ja talvella vesikellassa. Olin Taunon ja Esterin luotto henkilö sillä aina kun he lähtivät lomalle johonkin kauemmas niin sain hoitaa kalat ja kastella kukat. Taunon vaimo Esteri oli Karviasta Saran kylästä kotoisin jossa he myös paljon kävivät lapsineen. Hallikaisen Tauno lähti Merikarvialta ja meni Hartolaan nimismieheksi. Hän oli mukava mies! Uudeksi apulaisnimismieheksi tuli kuusikymmenluvun alussa ensin Hongisto sitten Reino Valkama, näin muistan.

77. KUNNAN KIRJASTO.

Merikarvian lainakirjasto oli kai perustettu 1861 ja kansakoulu 1874, ilmeisesti Ahlströmin koulu, joten perinteitä on.

Merikarvialla oli kunnan kirjasto viisikymmenluvulla. Se oli silloisen Kunnan talon yläkerrassa siellä perällä ikkuna oli päädyssä joka oli päin KOP:n risteystä. Siihen aikaan kaikki kunnan lainattavat kirjat mahtuivat tähän yhteen isoon huoneeseen. Olihan toki sitten vielä sivukirjastoja kouluilla eri puolilla kuntaa mutta ”pää kirjasto” oli tässä! Aukiolo ajat olivat ensin maanantai – keskiviikko – perjantai iltaisin klo 17.00 – 20.00. Muistaakseni 1956 muuttui aukiolo vain kahteen iltaan eli Maanantai ja torstai. Oikeammin se oli siihen aikaan Kantakirjasto!

Kirjaston hoitajana toimi Impi Kutvonen. Nainen joka asui nimismies Koivistolla yhdessä kamarissa. Hän oli kai sukua nimismiehelle. Hän oli kyttyräselkäinen.

Hän oli erittäin hyvä kirjaston hoitaja joka piti huolta asiakkaistaan. En tiedä olinko minä erikois asemassa naapurissa kun asuin. Hän kuitenkin aina tarkisti mitä lukemisekseni lainasin. Otti joskus kirjan pois sanoen: ”ettet sinä siitä tykkää” tai ”ei sovi sinulle.” Usein hän otti jonkun uuden juuri hankkimansa kirjan antaen sen ”tiskin alta” minulle ensimmäiseksi luettavaksi. Palauttaessani hän

kysyi mitä tykkäsin kirjasta? Vastasin totuuden mukaisesti sillä oletin hänen tarkkailevan ”kirjallista kehitystäni”. Toisaalta näin hän sai tietoa edelleen jaettavaksi jostain kirjasta. Luin siihen aikaan paljon ja varmaan olin kaikki kirjat lukenut mitä kirjastossa oli. Siis ne jotka sopivat minulle! Siihen aikaan alkoi ilmestyä jo nuorten kirjojakin omina sarjoina ja niitä luettiin innolla. Hän oli itse lukenut joka kirjan joka kirjastossa oli ,näin uskon, joten hän oli omistautunut työlleen. Hän opetti ja avasi minulle kirjojen maailman. Silloisista menestyskirjoista muistan 1954 ilmestyneen ”Tuntemattoman sotilaan”. Niihin aikoihin, ehkä lähempänä 1960 lukua, kohua herätti myös Myklen ”Punainen rubiini”. Tätä viimemainittua en lukenut kirjastosta mutta kopio kiersi poikaporukassa. Sitä ilmeisesti ei kelpuutettu kirjastoon vaan se oli julkaisukiellossa. Joku oli keksinyt alkaa sitä monistamaan. Se oli pornokirja silloin. Neiti Impi Kutvosella oli selässään kyttärä ja käveli siksi hiukan oudosti .Hän oli vammastaan huolimatta tai ehkä juuri sen vuoksi löytänyt ilmeisesti kirjoistaan yksinäisen elämänsä täyteen. Myös kouluilla oli omat pienet lainakirjastonsa jotka toimivat kouluaikana opettajan hoitaessa lainojen kirjaukset.

Sen ajan kirjastoihin liittyy myös 1944-45 suoritettu kirjojen poisto lainauksesta ja myös kirjakaupoista. Syyinä oli Neuvostoliiton Valvontakomission määräys. Neuvostoliiton vastaisina poistettiin kirjoja joissa moitittiin siellä vallitsevaa järjestelmää tai joissa oli neuvosto vastaista huumoriakin. Näitä kirjoja oli sodan aikana julkaistu melkoinen määrä osittain propaganda tarkoituksessakin kai- keti mutta osa oli kirjoitettu myös matkakirjoiksi. Kirjaston hoitajat joutuivat kirjastoissaan tämän operaation tekemään eikä siitä suurta melua pidetty. Näin takavarikoitiin myynnistä ja kirjastoista noin 3000 kirjaa. Joukossa oli Mika Waltarin, Armas J. Pullan, Ollin, Kalle Väänäsen, L. A. Valakiven ja monen muun kirjoittamia kirjoja. Meidän yhteiskoulumme maantiedon ja historian opettajana oli 1949- 1951 L. A. Valakivi .Hänen kirjallisesta tuotannostaan ei silloin puhuttu mutta syy- nä saattoi olla juuri hänen kirjojensa kohtalo. Muistan erikoisesti L. A. Valakiven kirjat: Pertti Si- monpoika ja Jakke jotka eivät olleet ”kiellettyjen kirjojen” joukossa. Karhumies Tarsa kirjat joita meillä oli kotona muutama ja nekin olisi tarvinnut hävittää mutta isä otti ne pois kirjahyllystä ja lait- toi laatikkoon kuten monta muutakin kirjaa. Valvontakomissiota pelättiin jopa yksityiskodeissakin. Yleisesti näistä asioista vaiettiin.

Vuonna 1958 näitä takavarikoituja kirjoja kuulemma palautettiin kirjastoihin tutkijoita varten, ei siis lainattaviksi. Kuitenkin esim. Armas J. Pullan Ryhmy kirjoista otettiin uusintapainoksia kait 1960 luvulla ja joistain muistakin.

Mainittu L. Valakivi oli paitsi kirjailija ja opettaja Yhteiskoulussamme myös Merikarvian Kunnal- lislehden päätoimittaja ja omistaja. Hän toimitti lehteä jo 1948 ja teki sitä elokuuhun 1953 jolloin il- meisesti jäi eläkkeelle ja muutti pois paikkakunnalta. Hänen jälkeensä tuli päätoimittajaksi Esko Si- pilä. Kunnallislehti oli ilmeisesti kyllä perustettu jo 1941.

Merikarvialaisia kirjailijoita olivat siihen aikaan Martti Santavuori jolta ilmestyi montakin histor- iallista teosta. Arvo Salosta kehittyi myös kirjailija joka alkoi jo ylioppilasajoilta silloin viisikym- menluvulta.

78. ELOKUVATEATTERI MERI – KINO JA BIO REX.

Meri- Kino oli vanha rakennus jo neljäkymmenluvulla mutta oli ilmeisesti ollut elokuvateatterina jo aiemmin. Kerrottiin Vären Ension olleen sen aikaisempi omistajan. Ilmeisesti sota ja sodan johdosta seurannut lama hiljensi teatterin. Välillä teatterin omisti kai joku helsinkiläisenkin joka sitten myi sen Kankaanpään Jaakolle ehkä jo neljäkymmenluvulla. Näistä asioista en ole varma. Ensimmäiset elokuvat joita kävin neljäkymmenluvulla katsomassa olivat mustavalkoisia ja niissä oli musiikki mutta tekstitys oli aina kuvien välillä omina osinaan. Näistä kuvista muistan ”Majakka ja perävau- nu” elokuvat sekä ”Ohukainen ja Paksukainen” elokuvat jotka molemmat olivat huumori kuvia.

Rakennuksen ja teatterin oli ostanut aikanaan Jaakko Kankaanpää joka teki siinä täyden remontin , jonka jälkeen elokuvia alettiin taas näyttää siinä 2.3.1956. Meri- Kinoon asennettiin tällöin Cine-mascope laitteet ja uudet kaksoiskoneet jolloin väliajat jäivät pois.

Meri- Kinon omisti Jaakko Kankaanpää silloin kun ”minä siirryin elokuva-alalle”. Kävi nimittäin niin että yhdistetty ovimikon ja mainoksen laittajan paikka vapautui kun edellinen ”viranhaltija” muutti muualle opiskelemaan. Edeltäjäni oli nimismies Koiviston poika Juhani jolta perin tämän homman. Tämä tapahtui kun isäntänä oli Jaakko Kankaanpää ja päättyi 1957 osaltani lähtiessäni itse puutarha-harjoittelijaksi Poriin. Homma kulki ikään kuin perintönä, minun jälkeeni sitä hoiti veljeni Jorma ja siitä jatkoi sisareni Pirkko.

Meri- Kinolla oli esitys keskiviikkona ja perjantaina klo 20.00 sekä lauantaina 20.30 ja sunnuntaina klo 18.00 ja 20.00. Sunnuntai päättyi vasta klo 18.00 jonka jälkeen oli luvallista järjestää elokuvia-kin. Ylimääräisiä elokuvia tai uusintoja ”yleisön pyynnöstä” esitettiin maanantaisin. Palkka ovimiehen ja mainosten laittajan hommasta oli se että sai katsoa elokuvat ”luontaisena” eikä muuta sitten saanutkaan! Minulle se riitti enkä muista saaneeni kertaakaan muuta palkkaa.

Lauantai oli siihen aikaan työpäivä . Vielä 1958 työpäivä päättyi klo 14.00 Porin Kaupungilla missä olin harjoittelijana.

Meri-Kinon viereisellä tontilla oli Työväentalo. Työväentalolla eli Torpalla toimi myös elokuvateatteri BIO KARHU ,muistaakseni, jonka kanssa oli kilpailua . Bio Karhussa alkoi toiminta 29.6.1956 ja siinä kaksi teatteria oli naapuri tonteilla. Työväen taloa ei oltu tehty teatteriksi vaan siellä oli suora lattia ja plankku penkit.

Kankaanpään Jaakko yritti hankkia uudemmat filmit vaikka niissä oli kovempi vuokra ja tämä sekä kaluston uusiminen 1956 tuottikin tulosta sillä pian Merikarvialla olikin vain yksi teatteri.

Viisikymmenluvulla oli myös aatteellista katselukantaa mihin teatteriin voi mennä ja muista kuinka ”Rovaniemen Markkinoilla” (1951) oli ensimmäinen semmoinen suurempi elokuva mitä käytiin katsomassa koko Merikarvialta. Aatteellisuus unohtui ja hauska elokuva mursi puoluerajat! Silloin ensikerran myös esitettiin ylimääräisiä näytöksiä. Toinen elokuva mikä jäi mieleeni oli ”La Strada”-Tie ” joka oli niin taiteellinen että hyvästä ennakkomainoksesta huolimatta merikarvalaiset sinä sunnuntaina jättivät väliin. Ensimmäisestä näytöksestä lähti kesken esityksen puolet katsojista pois eikä siihen alunperinkään paljoa lippuja myyty. Toiseen näytökseen myytiin vain muutama lippu. Itse katsoin virkani puolesta molemmat näytökset. Elokuva oli surullinen tarina joka ei merikarvalaisia kiinnostanut. Ehkä elokuva oli aikaansa edellä ja silloinen katsojakunta arvosti huumoria ja seikkailuelokuvia enemmän.

”Sinuhe Egyptiläinen” oli amerikkalaisten tekemä elokuva joka perustui suomalaisen Mika Waltarin saman nimiseen romaaniin oli myös vaikuttava. Erikoisuus oli myös elokuva ”Jättiläinen” jossa naispääosassa oli Elisabet Taylor ja James Dean. Tämä oli kai 1955 kuolleen Deanin suurelokuva.

Toinen hänen elokuvistaan oli ”Nuori Kapinallinen” ja ensimmäinen oli ”Eedenistä itään”. Hän oli naisten mieleen ja kun hän kuoli nuorena auto-onnettomuudessa oli suosio taattu. Salissa oli hyvin naisvaltainen nyyhkyttävä täysi katsomo. Nämä kaikki nähtiin Meri- Kinossa.

Viisikymmenluvun puolivälissä tuli Merikarvialle ensimmäinen peräti kolme tai neljäosainen sarja-elokuva. Nimittäin italialaisesta Isä Camillosta kertovat elokuvat. Se kertoi toisen maailmansodan jälkeisestä ajasta jossain Po-joen mielikuviutus paikassa missä pääasiassa oli porvarillisen papin ja kommunistisen kunnanjohtajan välisistä kahinoista kyse aatteellisella tasolla! Huumori kukki mutta tämäkin elokuva selvästi jakoi silloin katsojat kahtia, osa ei voinut ”ideologisista syistä” katsoa niitä! Tänäpäin ehkä ne otettaisiin paremmin huumorina jota ne kieltämättä edustivatkin! Isä Camilloa esitti Fernandel.

Sen ajan näyttelijöistä tuli mieleeni muutama: Alan Ladd (Etäisten laaksojen mies), Gary Cooper (Sheriffi), James Stewart, John Wayne, Johnny Weismuller (ainoa oikea Tarzan), Humbrey Bogart, Clark Gable, Robert Taylor (Sumujen silta), Audie Myrphy (sotasankari todellisuudessaakin) ja monia muitakin tuli tutuiksi silloin suosituista lännen kuvista ja sota elokuvista. Naisista on mieleeni

jäänyt Ava Gardner (Paljasjalka kreivitär), Esther Williams (entinen Olympia uimari), Elisabeth Taylor, Doris Day, Vivian Leigh, Lauren Bacall ja tietenkin Sophia Loren, Brigitte Bardot, Marilyn Monroe. Kotimaisista Edvin Laine, Jalmari Rinne, Aku Korhonen, Tauno Palo, Åke Lindeman, Oke Tuuri, Joel Rinne, Tommi Rinne, Lasse Pöysti, Helge Herala, Matti Ranin, Sakari ja Jussi Jurkka, Leo Jokela, Esa Pakarinen, Eemeli, Reino Helismaa, Tapio Rautavaara. Vain muutama malliksi siitä ajasta. Naisista mieleen tulevat: Eeva Kaarina Volanen, Ansa Ikonen, Maija Karhi, Marjatta Kallio, Elsa Turakainen ja Siiri Angerkoski. Hehän jatkoivat työtään monikin kuolemaansa asti joten myös nykypolvet heistä ainakin muutaman muistanevat.

Vuonna 1956 tuli Merikarvialle sellainen ensi-ilta joka mursi lopullisesti rajat ja esteet, nimittäin Edvin Laineen: ”Tuntematon sotilas”! Se oli kolmen tunnin elokuva. Sen käsikirjoitus oli tehty, 1954 ilmestyneestä saman nimisestä Väinö Linnan teoksesta josta oli tullut myynti menestys. Se käännettiinkin monelle kielelle. Elokuva valmistui joulukuussa 1955 Edvin Laineen ohjaamana mutta muistaisin tosiaan Merikarvian ensi-illan olleen talvella 1956 taisi olla tammikuussa! Talviaikaan kuitenkin.

Se oli realistinen kuvaus sodasta. Näin sanoivat isäni ja muut sodan käyneet miehet jotka olivat olleet itse rintamalla. Se oli ylimääräisen näytännön arvoinen. Katsomo oli silloinkin täynnä kuten oli ollut aiemmassakin näytöksessä. Se näytettiin poikkeuksellisesti pituutensa tähden silloin maanantaina ja tiistaina alkaen klo 19.00. Sen suuri menestys suomessa ja muuallakin, näin jälkikäteen ajatellen. Suosion syynä lienee ollut siinä että se kuvasi tavallisen porukan sotaa ja on muistettava että toinen maailmansota oli päättynyt Suomen osalta vasta 27.4.1945.

Ovimies ei mitään ”formupukua” kaivannut vaan tavallinen asu riitti, se että seisoj ovella ja käsi ojentui repimään annetusta lipusta osan, teki ovimiehen. Siihen aikaan elokuvien verotus oli sidottu ennen varsinaisen filmin alkua esitettyihin katsauksiin mikä alensi lipun veroprosenttia. Siksi jokaisen filmin alussa oli yleensä ”SF- Suomi Filmin” tekemiä katsauksia mitä erilaisimmista asioista. Näin sai tietoa muotinäytöksistä, urheilukilpailuista, tehtaiden avajaisista ym. ym. On huomioitava ettei siihen aikaan ollut televisiota ja tämä ehkä olikin sellaista yleis- sivistävää toimintaa. Muistan katsoneeni myös Helsingin Olympialaisista 1952 tehdyn filmin.

Muistan kuinka elokuvateatteri paloi osittain, lähinnä elokuvien näyttökangas paloi. Se oli talviaikaa. Silloin Kankaanpään Jaakko pyysi minua varmistamaan ettei ketään vaan ollut jäänyt saliin. Kiersin teatterin enkä löytänyt ketään. Kaikki pääsivät pois eikä henkilövahinkoja sattunut. Tulipalo oli talviaikaan. Syttymisen syytä ei muistaakseni saatu koskaan selville. Ehkä syynä olivat sähköjohdot sillä valkokankaan takaa alkoi savu tulla. Silloin kun kiersin salin siellä ei vielä ollut liekkejä näkyvissä mutta savua oli runsaasti.

Meri Kinon lämmitys hoidettiin sellaisilla purukamiinoilla. Niitä oli ainakin kaksi tai kolme teatterin katsomon takaosassa. Ensin laitettiin sytykkeitä pohjalle. Keskelle pistettiin puruja laitettaessa yläpäästään suljettu peltiputki keskelle pystyyn niin että kun se vedettiin pois jäi keskelle ilmareikä. Kovilla pakkasilla lisättiin purua näytösten välilläkin.

Se katsomo oli nouseva niin että sieltä oli hyvä näkyvyys joka kohdasta, päin vastoin kuin Bio Karhussa jossa oli plankku penkit tasaisella lattialla. Meri- Kinossa oli oikein ”klaffi” tuolit! Tuolin istuinosi nousi ylös kun siitä nousi ja vaikka istuin oli kova olihan se sentään selvä tuoli! Torpalla oli istuimet, plankku penkit, suoralla lattialla!

Meri- Kinolla oli mainostaulut, kaksi lasikaappia, toinen oli Värenmäellä ja toinen Kunnantalon ulkorakennuksen päässä sekä Meri- Kinon päässä isot taulut mihin laitettiin kuvia elokuvasta joihin voi tutustua ennen esitystä. Ovimies laittoi elokuvaesityksen jälkeen kun väki oli poistunut ovet kiinni, sammutti valot ja antoi avaimet Kankaanpään Jaskalle joka haki kassan samalla jos oli vieras lipunmyyjä mutta usein Jaska tai hänen vaimonsa Kaisa hoiteli lipunmyynnin. Ovimies, eli minä, kävin kotimatallaan hakemassa mainoskaapeista vanhat mainokset pois ja laitoin uuden tilalle.

Muistaakseni Anttilan Toivo toimi elokuvien näyttäjänä eli käytti koneita. Siihen aikaan oli kaksi konetta tarpeen koska kelan vaihtuessa tarvittiin valmiiksi ladattu kone ettei vaihto olisi kestänyt kauaa. Tosin silloiset filmit olivat monesti paljon kiertäneitä ja katkeilivat helposti joten ”liimaus katkojakin” tuli! Joskus filmi saattoi jäädä paikalleen ja silloin kuuma projektorin lamppu saattoi sytyttää filmin kesken esityksen. Katkot kuuluivat silloin asiaan ja samoin se että joskus kerronta ”hiukan hyppäsi” kun näin oli osia leikattu pois filmin kiertäessä teatterista toiseen.. Silloinen Elokuvasensuuri oli saattanut myös leikata liian rohkeita kohtauksia pois.

Filmit tulivat Ojalan linja-autoissa Porista ja siinä mukana oli aina seuraavan filmin mainokset.

Filmit oli pakattuna peltisiin kuljetuslaatikoihin. Yksi elokuva oli useammassa kelassa. Filmit lähetettiin esityksen jälkeen Matka-huollon välityksellä seuraavaan esitys paikkaan.

Meri- Kino paloi 10.10.1959. Silloin oli lämmitys muutettu naftalla (polttoöljy) toimivaksi ja se toimi ns. kuivailma lämmityksenä . Teatteri syttyi illalla klo 21 aikoihin jolloin klo 20.00 alkanee- seen näytökseen tulleet ihmiset ihmettelivät savua, kuuluuko se elokuvaan? Katsomossa oli satakunta katsojaa jotka poistuivat rauhallisesti eikä henkilövahinkoja tullut.

79. FILMIN TEKOA MERIKARVIALLA.

(Julkaistu Merikarvian Joulussa 2011)

Viisikymmenluvulla ilmestyi Hans Helmut Kirstin kirja 08/15 joka oli sotaromaani. Se käännettiin suomeksikin 1957. Elokuva siitä tehtiin joskus kuusikymmenluvun alussa. Tähän sotaromaaniin tarvittiin kuvia Siperian aroilta ja kovaa lumimyrskyä. Silloin ei ollut mahdollisuutta saksalaiselle filmiryhmälle mennä kuvaamaan silloiseen Neuvostoliittoon. Lähinnä vastaavaa löytyi suomesta ja tarkemmin Merikarvialta Ourasta. Täällä kuvattiin niitä tarvittavia talvi ja lumimyrsky kohtauksia ”siperian” aroilta. Niissä kuvauksissa esiintyvät merikarvialaiset hevoset ja hevosmiehetkin. Sekä sivuosissa eli venäläisten siviilien osissa esiintyi merikarvialaisia.

Näin ollen merikarvialaista maisemaa ja ihmisiä esiintyi länsisaksalaisessa elokuvassa mistä tuli maailman menestyskin. Silloin tunnettiin Länsi- ja Itäaksa omina valtioinaan. Kirjasta ilmestyi jatkoosakin 08 / 15 Tänään joka ilmestyi 1963 ja suomeksi 1965.

80. SIRKUSHUVEJA.

Surman ajajia kävi Merikarvialla usein kesäisin, se oli vähän niin kuin muotia. Oli sellainen puulevyistä koottu suuri ”pytty” tai ”kirnu” jonka sisällä ajettiin moottoripyörällä kovaa ympäri. Joskus jopa kahdella pyörällä samassa ”kinnussa” .Se näytti vielä vaarallisemmalta kuin se olikaan. Siinä kai sen viehätys olikin. Katsomo oli siellä ylhäällä ja aina varoitettiin ettei saa laittaa sormiaan kinnun sisäpuolelle. Eivät ne pyörät ihan reunaan ajaneet mutta pelko sormien menosta tehosti näytöstä.

Se oli useamman päivän paikkakunnalla ja pieni katsomo korvattiin useilla esitys kerroilla. Hurjan näköistä toimintaa! Uusi näytös alkoi aina kun maksavia asiakkaitaoli ilmoittautunut riittävä määrä. Useimmiten muistan näytökset pidetyn silloisen Kunnantalon vieressä pellolla eli nykyisen Kunnantalon kohdilla.

Tivoleitakin kävi. Siellä oli ammuntaa ilmakivääreillä ja pallon heittoa! Palloilla heitettiin sellaisia peltipurkkeja ja kun riittävän monta sai pudotettua sai palkinnon. Niissä oli monia pelejä mihin meidän poikasten rahat menivät. Paljon oli iloisia värejä käytetty teltan maalauksessa ja muussa koristelussa. Oli oikein värivalojakin! Eli oli vedetty tavalliseen hehkulamppuun punaista, keltaista ja sinistä maalia päälle. Ensikerran näin ruletin ja onnenpyörän, korttitemppujakin muistan jonkun tehneen mikä oli vallan ihmeellistä.

Nämä kuvat on äitini Aili Kohvakan ottamia 1930 luvulla Turussa. Ajajalla oli nahkapuku, nahkainen lakki täydensi turvavarusteet. Kuuluttajalla oli sen ajan torvi käytössä.

Äitini ottama kuva lentonäytöksestä kolmekymmenluvun lopulta Turussa. Kuvan kaksitasoja olivat koneet vielä 1950 luvullakin.

Kävi Merikarvialla kai parikin kertaa talviaikaan lento ”sirkus” missä oli lentäjänä kapteeni Raimo Aulio. Muistaakseni siinä oli yksi kaksitaso lentokone jolla hän esitteli lentotaitojaan. Surman silmukka näytti meistä mukuloista vaikealta kuten myös se kun toinen lentäjästä kiipesi seisomaan koneen siiven päälle ja piti kai jostain köydestä kiinni kun kone lensi vaakalentoa. Muistaisin että tässä sirkuksessa olisi ollut useampikin kone, peräti yhdeksän yhteensä, mutta osa oli yksitasoja. Olisi päässyt silloin lentämäänkin mutta ei ollut rahaa, eikä uskallustakaan olisi tainnut olla. Muistaakseni lentonäytös järjestettiin Krookan lahdella tai Viikilän rannassa. Päivämäärä oli 18.2. 1951.

Eihän Merikarvialla muuta isoa tasaista isoa paikkaa ollutkaan kuin meren jää.

Varsinainen sirkus oli kai Suomi, Sariola tai Finlandia niminen, en muista varmaksi. Sirkuksen suuri teltta pystytettiin siihen kirkkoa vastapäätä olleelle ketoalueelle. Alueelle joka rajoittui Kansan

ja Satakunnan Osuuskauppaan sekä Näsin taloon ja toiselta reunaltaan maantiehen. Se sirkus kävi kai useampaan kertaan Merikarvialla. Muistan ohjelmasta trapetsilla esitetyt numerot sekä voimistelevat kiinalaistytöt jotka taipuivat vaikka kuinka monelle mutkalle niin kuin ei olisi ollut luita lainkaan. Oli siellä kädetön veitsen heittäjäkin joka heitti varpaillaan tarkasti painavia veitsiä tytön ääriviivojen mukaan. Tämä veitsen heittäjä myi myös postikortteja joita oli maalannut varpaitaan apuna käyttäen. Norsu oli ehdoton vetonaula kuten myös simpanssi. Muistan myös nähneeni suomen pisimmän miehen Eero Myllyrinteen esiintymässä. Muistan myös kuinka juhlavasti norsu käveli Merikarvian keskustassa tiellä mainostamassa seuraavaa esitystä. Sen lisäksi oli tietysti ”Tolp - pamainokset” eli sellaiset reilun kokoiset mainokset mitkä oli valmiiksi painettu niin että vain aika lisättiin sekä paikka. Nämä olivat silloin tehokkaita sillä ihmiset liikkui paljon pyörillä ja jalan ja ehtivät näin tutustua ilmoitukseen.

Kerran muistan kuinka oltiin poikien kanssa uteliaina katsomassa juuri pystytettyyn teltaan liepeen alta salaa. Siellä harjoittelivat silloin esiintyjät. Emme muistaneet vartioida selkäpuoltamme ja yht’äkkiä kaverini nousi ilmaan parahtaen jolloin me lähdimme karkuun kuin ammuttuina. Yksi sirkusmiehistä oli nähnyt kuinka takapuolet näkyivät telttakankaan alta ja otti vyöstä kaveria. Muistan vieläkin kuinka pelästyin silloin. Kyllä kaverikin meidät kiinni sai Näsin sireeniaidan luona eikä siinä sen kummemmin käynyt. Seuraavana päivänä olimme katsomossa porukalla.

81. PALOASEMA JA VAPAAPALOKUNTA.

Merikarvian Nuorisoseuran taloa kutsuttiin myös Palokuntataloksi joka myöhemmin muuttui uuden omistajansa mukaan 11.9.1951 Merikarvian Mieskuoron taloksi.

Paloasema oli jokivarressa Pappilan mutkassa. Se oli rakennettu 1939 sementtitiilistä muuraamalla ja siinä oli letkutornikin jossa sai letkut pestyinä kuivumaan. Tornin huipussa oli palosireeni. Tällä palosireenillä oli sodan aikana annettu myös ilma hälytyksiä. Ensin siellä oli ollut kuulemma veivattava sireeni jonka ääni aaltoili veivaajan voimien mukaan. Sitten sinne saatiin sähköllä toimiva sireeni jonka ääni myös nousi ja laski. Sitä koe soitettiin joka päivä kello kaksitoista. Se oli aikamerkki ja samalla kokeiltiin että sireeni toimi.

Merikarvialla oli VPK eli vapaapalokunta johon kuuluivat velvoitettuna kaikki miehen puolet ikään ja säätyyn katsomatta mutta oli sammutustöissä usein naisiakin mukana. Palopäälikkönä toimi Frans Peltonen.

Paloasemalla kuivattiin ja pestiin puhtaaksi pellavaiset letkut. Pesun jälkeen ne hilattiin torniin kuivumaan ja kuivuttuaan kerittiin pyöreille kiekkoille että olivat taas käyttökelpoisia tarvittaessa.

Paloruiskukin oli oikein moottorilla käyvä mitä kuljetettiin kunnan kuorma-autolla. Muistan kuinka joskus mentiin sammuttamaan tulipaloa jolloin olimme ruiskun ja letkujen kanssa lavalla ja Vären Mikko puhalsi aina välillä varoitusta irtotorvella kun tultiin tien risteyksiin.

Viisikymmenluvulla kunta hankki ensimmäisen kuormaauton varsinaisesti paloautoksi. Se oli Volvo merkinen.

Silloin viisikymmenluvulla oli vielä pakollisena kaikissa taloissa oltava palohaka. Useimmiten se oli katolle johtavien tikapuiden vieressä tai sitten varjon puolen seinällä nauloissaan vaakana. Se oli iso rauta ”keksi” jossa oli vielä patkä rauta kettinkiä, vajaa metri, köyden kiinnittämistä varten.

Varsi oli kuusta ja noin 5-7 metriä pyöreäksi kuorittu. Tämä palohakanakin tunnettu oli hyvä ase kun palavaa hirsirakennusta piti purkaa. Osa miehistä oli köyden päässä joka kiinnitettiin mainittuun ketjuun ettei se palaisi ja loput miehet kannattivat hakaa varresta. Näin se liikkui hyvin!

Silloin oli isommissa taloissa myös sellaisia palotikkaita joissa oli kolme sivupuuta ylös lappeelle ja toista metriset puolat askelina. Näitä ei voinut siirtää mutta niistä oli hyvä kiivetä parinkin miehen

kerrallaan. ”Kylkipuut” eli ”aisaat” olivat pitkästä kuusesta joka oli kirveellä tuoreena muotoiltu sivulta suoriksi ja tyvestä sopivan ohueksi. Ne kaadettiin talvella ja vietiin veistettyinä kuivumaan pukeille suorina talon varjon puolelle etteivät liian äkkiä kuivuisi. Puolia varten tehtävät reiät porattiin hirsikairalla valmiiksi vasta kuivaan puuhun etteivät halkeisi turhaan. Puolat tehtiin kuusen näreestä joka hidaskasvuisena, varjossa kasvaneena oli sitkeää. Puolat lyötiin kaikista kolmesta kylkipuusta läpi niin että rakennelmasta tuli kiinteä. Muistan Kunnantalolla olleen sellaiset keskellä rakennusta pellon puolella eli nykyisen Kunnantalon puolella. Vastaavasti tehtiin myös tavalliset lyhemmät palotikkaat kahdella kylkipuulla. Tikkaat vaadittiin joka taloon.

Oli taloissa silloin myös kuparisia omia 10 litran paloruiskuja joissa oli metrinen letku ja suutin päässä että vesi hajosi pisaroiksi. Nämä ns. sankoruiskut olivat pakollisena joka talossa. Niillä sai pientä paloa sammutettua. Oli myös palosankoja jotka olivat pohjastaan kapeita ja siellä pohjassa oli vielä kädensijakin että sillä oli hyvä vettä heittää. Siihen aikaan alkusammutusta varten usein koottiin ämpäri ketju millä saatiin palopaikkaan vettä. Kukin tuli paikalle oman ämpärinsä kanssa! Merikarvialla oli silloin useissa pikku kylissä oma ruiskukoppi missä oli sijoitettuna käsin pumpattava iso ruisku mikä hevospelillä kuljetettiin palo paikalle. Ylikylästä muistan ruiskukopin joka oli siinä Häyrisen kaupalta Mäkivaaraan lähtevän tien varressa heti ”Keppisuulien” jälkeen. Ruisku sieltä poistettiin ja vietiin johonkin sivukylään silloin kun kunta osti uuden moottorikäyttöisen ruiskun. Ehkä viisikymmenluvun puolivälissä koska muistan kerran kuinka yksi ”pöhnäinen mies” kajahti avoimista ovista suoraa sisään! Peräseinä oli äkkiä vastassa ja vauhti pysähtyi siihen. Kolaus oli kova mutta vähän ajan kuluttua äijä kömpi sieltä esiin ja matka jatkui!

Toinen ruiskukoppi taisi olla siinä ”Vären mäellä” mihin myöhemmin rakennettiin palokaivo.

Kouhin Sahalla ja Satamassa oli lautatapulien välissä selvät käytävät ja niiden nurkissa vesitynnyrit palosankoineen ensi sammutusta varten. Paloämpäri oli kapea malliltaan ja siinä oli pohjassa kiinteä kaari kädensijaksi joten veden heitto onnistui muutaman metrin päähänkin. Ne olivat maalatut punaisiksi eikä niitä saanut käyttää muuhun kuin palontorjuntaan! Puhuttiin lautatapuleista vaikka suurimmalta osaltaan esimerkiksi ulos vietiin Merikarvian satamasta erilaista plankkua. Satamassa olleissa tapuleissa oli isot reiät mistä tuuli hyvin kuivasi sinne pinotun puutavaran. Pinoamista sanottiin ”taaplaamiseksi” ja se oli ammatti työtä. Karkko oli neliö minkä koon määräsi puutavaran pituus. Puutavaraa yhtä hyvin lautaa kun plankkuakin ladottiin kerros ensin suuntaansa ja seuraava poikittain siihen nähden. Puutavara oli ”ristikarkossa”. Lautakarkoissa oli pienemmät reijät kuin paksussa tavarassa. Tapulit katettiin myös ettei sade päässyt kastelemaan puutavaraa.

Keväällä tapuleilla alkoi palovartiointi ja siellä oleskelu oli aina kiellettyä. Oli siellä hieno kiipeillä, toisesta reiästä ylös ja jostain alas, varsinkin kun se oli kiellettyä! Ristikarkon ansiosta jokaisessa reiässä mitä karkossa oli, oli samalla valmiit ”portaat” kiipeämiseen. Niihin väleihin hyvin mahtui varpaan kärjet!

Sahatavaraa varastoitiin talven aikana satamaan isoja määriä koska vasta avovedellä sitä voitiin laivata ulkomaille.

Suurin tulipalo mitä muistan ja mitä olin sammuttamassa oli Ojalan Autotallin palo helmikuun viimeisen päivän yönä 1954. Oli kova pakkanen ja haalarit jäättyivät ”ankaksi” eli ”tönköiksi” kun kävelin palon jälkeen kotiin.

Palokaivoja rakennettiin kunnan toimesta strategisiin kohteisiin ympäri kuntaa ja siihen aikaan kun oikea paloauto tuli niin siinä oli myös vesitankki. Yksi palokaivo tehtiin Vären mäelle. Taisi olla ensimmäinen joka kuntaan tehtiin.

VPK toimi joka kylässä ja hoiti kaluston ja sammutuksen. Kaikki olivat velvollisia auttamaan kun tulipalo uhkasi. Ylikylästä lähti paloauto matkaan hälytyksen tullessa, iskuryhmä mukana.

Iskuryhmä muodostui niistä jotka ehtivät mukaan. Jokainen hoiti omat varusteensa eikä kunta mitään korvannut jos rikkoi saappaansa tai repäisi housunsa. Viisikymmenluvulla hankittiin kunnan toimesta haalareita ja oltiin me pojat ylpeitä niistä! Sinisistä tavallisista haalareista!

Muistan kuulleen kuinka kerran Merikarvialla syttyi tulipalo joskus kai 1920 luvulla. Talon isäntä oli innokkaasti ollut hankkimassa paloruiskua, sellaista miesten pumpattavaa VPK:lle. Semmoinen oli juuri ostettu Merikarvialle. Tulipalo kun oli syttynyt niin isäntä esteli sammutusmiehiä vesiketjun teosta. Odotetaan kun pumpppu tulee niin näätte! Pumpun haku kestitkin yllättävän kauan ja palo ryöhäsi! Silloin äijät tekivät ämpäreineen vesiketjun ja tuli se pumpppukin sitten kuulemma kun hakijat lähtivät palopaikalta hakemaan! Se oli niin uusi asia ettei ollut vielä nimetty ketkä hoitavat pumpun tarvittaessa paikalle ja talo paloikin pahasti, ihan Ylikylän keskustassa. Siinä Meri- Kinoa vastapäätä!

Silloin ennen vapaapalokuntalaisten edellytettiin ottavan ämpärin mukaan joten sillä saatiin pitkäkin vesiketju toimimaan ja vettä sinne missä paloi.

Palon syttymisen syyn selvitys oli usein poliisin tai vakuutus asiamiesten tehtävä jälkikäteen. Usein heti palopaikalla VPK pojat tutkivat sulake taulun ja monesti sieltä poistettiin ”vahvistettu” sulake missä oli kupari markka tai kymmenpenninen tai rautanaula pohjana. Sulake ei enää silloin palanut normaalisti vaan johdot alkoivat palaa. Johtojen eristeet olivat silloin huonompia. Näin alkoi aika moni palo. Vakuutus ei tietysti olisi vahinkoa korvannut jos ”vahvistettu sulake” olisi löytynyt. Usein vakuutukset olivat nimellisiä ja korvauksista useinkin riideltiin. Taisi olla niin että talot olivat yleisesti alivakuutettuja että maksukin olisi halvempi.

Ylivakuutuksista siihen aikaan ei puhuttu. Useimpiin taloihin oli sähköjohdot ja sulakkeet laitettu vain valaistusta varten ja kun alkoi tulla lisää sähkölaitteita eivät sulakkeet kestäneet vaan paloivat. Kun ”vahvistettiin” sulakkeet eli proput eivät johdot enää kestäneetkään joka paikassa.

Sähköjohdot olivat silloin vielä sellaisia kangaspäällysteisiä johtoja ja langat olivat kaksi vierekkäin niin kuin narut. Usein ne oli päältä maalattu seinän väriseksi ja niiden kiinnittimet olivat posliinisia pieniä nuppeja. Uutuutena tuli sellaiset johdot jotka olivat peltivaipan sisällä missä oli kaksi johtoa kumpikin paperiin käärittynä. Ulkorakennuksissa käytettiin ”tallikaapelia” jossa pinta oli lyijyputkea ja sisällä vastaavat eristeet. Nämä kiinnitettiin puisilla kiinnikkeillä missä oli kaksi puolikasta ja ruuvilla ne kiinnitettiin seinään. Näin johdot jäivät irti seinästä ja kestivät kosteissakin tiloissa.

Näihin aikoihin tuli sähkö tarvikkeita posliinisten tilalle uutuus nimittäin ”bakeliitti” hiukan muo - vimainen aine joka oli kova ja siitä tehtiin katkaisijat, jakorasiat ja läpiviennit

Erikoisin tulipalo mielestäni oli sukeltaja Vesasen tulipalo. Vesanen asui siinä yhteiskoulua vasta - paatä joen toisella puolella lähellä riippusiltaa. Vesanen oli ammatiltaan sukeltaja ja laturi.

Vesasella oli oma sukeltajan pukunsa missä oli kuparinen kypärä lasisine silmäaukkoineen, veden - pitävä pukuosa ja lyijypohjaiset painavat kengät. Pukuun pumpattiin kypärän kautta ilmaa letkuilla joten ne kulkivat ”napanuorina” mukana kun hän sukelluksissa liikkui. Asu oli kummitusmainen kun näin hänen joskus sitä huoltavan kotipihassaan. Hän sukelsi paitsi Merikarvialla myös ainakin Raumalla ja Porissa. Muistaakseni hän tapaturmaisesti kuoli sukeltaessaan jommassa kummassa viimemainituissa paikoissa. Jotain oli kaatunut letkujen päälle eikä apua saatu ajoissa. Hän hoiti myös maanpäälisiä kallioiden ja kivien räjäyttämisiä olihan hänellä kai ainoana viralliset laturin pa - perit. Vesasen tulipalossa palopäälikkö Peltonen komensi ettei saanut VPK:laiset mennä lähellekään ja pidettiin muutkin kauempana. Letkut kyllä vedettiin valmiiksi joesta mutta sammutus alkoi vasta palon laannuttua. Syynä oli pelko räjähteiden, dynamiitin ja nallien räjähtämisestä. Me vartosimme kiinnostuneina isoa pamausta mutta ei mitään tullut, vain pientä rätistelyä kun nallit paukkuivat.

Ilmeisesti dynamiitti ei palaessaan räjähdä vaan sulaa! Se oli ainutkertainen tulipalo jossa ei saanut sammuttaa vaan katseltiin päältä kuinka talo vajoineen paloi.

Talot enimmäkseen maalla olivat silloin puurakenteisia ja helposti syttyviä liiasta lämmittämisestä tai sähkö johdoista.

Yleensä tulipalot ajoittuivat yöhön. Pärekatot kesäiseen aikaan olivat helposti syttyviä. Usein koval - la helteellä isännät eivät sallineet valkean tekoa ollenkaan päivällä. Yöllä oli usein tyyntä ja hiukan

kastettakin, toisinaan joku päivysti vesiämpärin kanssa katolla kun leivinuunia lämmitettiin. Toiset kastoivat pärekattoaan vedellä varmuuden vuoksi. Talvella pärekatot olivat lumen peittämiä mutta yllälämmitys aiheutti muurauksiin halkeamia ja näiden kautta syttyi taloja palamaan. Ihmishenkiä ei muistaakseni menetetty tulipaloissa Merikarvialla mutta aineelliset vahingot olivat monesti suuret.

82. OLLINMÄKI.

Alakylässä siinä Yhteiskoulusta eteenpäin kun mentiin tuli ensin Jokimäki ja seuraava samalla puolella tietä oli Ollinmäki. Vastapäätä jokirannassa hiukan ylempänä oli Vihervuoren talo ja siitä alaspäin jokivartta seuraavana oli Lehtisen saha ja höyläämö. Ollinmäkeen avattiin neuvola 5.2.1951. Ollinmäestä muistaisin siinä olleen Neuvolan siihen asti kun Yhteiskoulun mäelle rakennettiin uusi. Ollinmäen omisti siihen aikaan opettaja Iines Tommila niminen naishenkilö jota me kakarat harvemmin nähtiin. Ilmeisesti hyvin vanha ja sairaalloinen. Talo sijaitsi kauempana tiestä ja sinne johti kujanne jonka varsi oli metsittynyt aika taajaksi. Enimmäkseen haapaa ja koivua muistaisin. Oli ilmeisesti ollut ympäristö hoitamatta jo jonkun aikaa. Siinä Ollinmäessä oli yksi meitä kakaroita erikoisesti kiehtova kohta. Nimittäin yhteen pieneen kukkulaan joka näkyi tielle oli muurattu kiven lohkeista niin kuin valli kiertämään sitä. Siihen aikaan luimme ”Musta nuoli” ja ”Ivanhoe” sekä ”Robin Hood” tyylisiä kirjoja jotka kertoivat englannin linnoista ja meille ne Ollinmäen rakennelmat olivat linnan raunioita! Kyllä sinne oli kielletty menemästä mutta joskus tuli varkain käytyä ja kaukaahan sai ihailla! Tosiasiassa ne olivat pihan rakennelmia eli jonkunlaisia pergoloita joissa voi istua ja ottaa aurinkoa kahvia tms. juoden. Meille mielikuvituksemme myötä ne olivat linnan osia!

Iines Tommila lahjoitti paikan Mannerheimin Lastensuojeluliitolle testamentissaan.

83. MÄKIVELKA.

Tämä oli niin sanottu ”kunniavelka” jota ei koskaan rahassa suoritettu. Se syntyi kun olit jollain talkoissa päivän tai kaksi, mitä tarvittiinkin. Silloin siitä henkilöstä jolla olit töissä tuli ”mäkivelkainen” sinulle. Se suoritettiin takaisin sitten kun sinä tarvitsit työmiehiä. Tämä oli erittäin kätevää silloin sodan jälkeisessä suomessa. Työtä ei arvioitu rahassa vaan työn arvo oli kaikilla sama eli päivä päivästä! Toki pikku poikien työ oli eriarvoista kuin aikuisten mutta kyllä nekin monesti tehtiin samassa suhteessa takaisin. Olen huomannut tästä ”velasta” käytetyn myös nimitystä ”Väkivelka” joka myös on kuvaava. Ihmistyövoimaahan siinä tehtiin varastoon mistä saatiin takaisin tarvittaessa. Talkoissa tehtiin työtä josta saatiin usein ”palkkana” kahvit jaruoka millä asiat kuitattiin. Toki herkemmin mentiin talkoisiin taloon missä ”trahteri” oli hyvää.

84. PÄREKATTO TALKOOT.

Viisikymmenluvulla oli pärekatto Merikarvialla yleisin kattojen kate. Se sopi yhtä hyvin asuintaloon kuin latoonkin ja oli paikallisesti saatavaa. Oli muutama peltikatto ja tiilikatto mutta yleisin oli pärekatto. Oli yksi kuparikattokin se tehtiin kirkkoon. Se herätti silloin kiivasta keskustelua kalleutensa vuoksi ja siksi että se oli kirkas mutta hyvän valinnan kirkon vanhimmat tekivät. Katto on ja pysyy. Hienosti patinoitunut vihreäksi niin kuin kupari merellisessä ilmastossa tekee. Pärekattoja rakennettiin uusiin taloihin ja rakennuksiin. Vanhoja pärekattoja uusittiin tarvittaessa sehän oli pitkä ikäinen. Sen ainoa heikkous oli tulipalon arkuus kuivana kesänä. Silloin ei

pahimmilla helteillä saanut valkeaa tehdä kuin illalla kun oli tyyntynyt ja silloinkin piti käyttää koivu puita ettei kipinöi.

Pärekatot olivat suuritöisiä ja siksi niitä tehtiinkin talkoilla. Merikarvialla oli varmaan useampiakin pärehöyliä mutta yksi yleisesti käytetty oli Uudentalon myllyllä jota käytti vesi voima.

Siellä pärehöylässä kun höylättiin päreitä, oli tärkeää että ne niputettiin niin että puuaines oli samalla päin. Sen voi tarkistaa taivuttamalla pärettä jolloin sen syyt olivat ”pörhössä” toiseen suuntaa. Kun päreet olivat järjestyksessä se oli selvempää. Päre niput olivat sen kokoisia että niitä helposti pystyi nostelemaan. Näiden sitomiseen käytettiin pehmeää, mustaa rautalankaa, paalilankaa. Päreniput pinottiin kuivumaan pari metriä korkeisiin pinoihin ja kun ne olivat kuivuneet ne olivat käyttökelpoisia.

Pärekatto talkoisiin kokoontui koko kulmakunnan mies väki. Jokaisella oli oma vasara mukana. Poikasetkin kelpasivat päreitä kantamaan. Päreet kiinnitettiin naulaamalla ne ohuilla kahden tuuman lankanauloilla joita sanottiinkin pärekatto nauloiksi.

Kun tehtiin uutta kattoa ruodelaudat olivat lyötynä räystäällä noin puoli metriä taajaksi ja ylempänä harvempaan. Siinä kyykittiin lappeella eikä kukaan koskaan pudonnut. Joskus kun oikein jyrkkää kattoa lyötiin niin ruodelaudat laitettiin vasta kohdalla paikalle niin saatiin seistä tavallaan katon sisällä olevilla telineillä. Silloin ruodelautoja jouduttiin lyömään aina välillä ja kun päreet oli saatu lyötyä niihin jatkettiin taas ruodelautoja lyömällä. Loiva katto voitiin ruodelautoittaa valmiiksi kokonaan jolloin istuttiin ruodelautojen päällä päreitä naulattaessa samoin kuin vanhaa kattoa uudistettaessakin.

Kattaminen aloitettiin räystäältä. Ensimmäinen rivi päreitä lyötiin ruode lautojen mukaan suoraan ja vähän enemmän päällekkäin kuin myöhemmin riian avulla lyötävät. Laitettiin se riia ensimmäistäkin päriveriä varten kun oli mittapäreet ensin lyöty. Jäihän alimmaksi vain yksi rivi päreitä eli siinä oli vain yksinkertainen osa. Päreet asetettiin riian avulla oikeaan kohtaan niin että riian varaan ladottiin päreet. Riia oli vaaka lauta joka ulottui yhtämittaisena koko lappeen yli pituus suunnassa. Siitä oli parimetriset pysty laudat, parin metrin välein joilla riialauta tavallaan saatiin naulattua ruodelautoihin aina oikeaan korkeuteensa joka riviä varten. Riia nostettiin kymmenen senttiä kerralla. Aina välillä päämäiset miehet tarkistivat riian suoruuden silmällä katsoen, muuten saumasta joka jäi näkyviin tuli ”kuin juosten kustu” niin kuin eräs mies sanoi. Päämäisiksi miehiksi nimettiin aina hyvä naulaaja ja tarkaksi tiedetty mies sillä se oli luottamus toimi!

Olikohan se niin että kolmas osa (10 cm) jäi näkyviin joka päreestä. Tavallaan joka kohta oli siis kolminkertainen paitsi räystäällä alin rivi. Päreet laitettiin suomuun myös sivu suunnassa, aina rivittäin suuntaa vaihtaen. Päreiden asettaminen oli tarkkaa puuhaa ja sitä tehtiin pareittain. Toinen latoi päreitä irtonaisena oikein päin riian varaan mistä naulaaja siirsi päreen oikeaan paikkaan ja löi yhdellä naulalla sen kiinni. Naula jäi aina uuden päreen alle piiloon. Näin naula kiinnitti aina kaksi kerrosta pärettä ja jäi kolmannen alle piiloon. Pärekaton lyöminen oli kilpailua jossa joka miehellä oli yhtä pitkä osuus naulattavana. Lape jaettiin siitä riippuen kuinka porukkaa oli. Kuka kerkesi huutamaan ”Riiaa ylös” useimmin oli kovin naulaaja! Pienemmillä katoilla ja kun väkeä oli vähän, naulaaja lajitteli itse päreensä. Jos päre oli lyöty väärin päin niin tarkka katsoja huomasi sen valmiissa katossa ja silloin se vaihdettiin kovan moitteiden saattamana. Se muistettiin kuka oli siinä kohtaa naulaajana ollut!

Oli tärkeää taivuttaa pärettä polveaan päin koko käteensä ottamaa nippua niin näki kuinka päin se tulee. Kupera puoli päälle ja myötäsukaan alaspäin. Vesihän pääsi suoraa puun sisään ja lahottasi sen hetkessä jos päre oli väärin päin. Oikein päin oleva päre uittaisi veden alaspäin. Tämän vuoksi päreet olivat nipussa jo höyläys vaiheessa samaan suuntaan asetettuja. Kiireessä ne vähän joskus sekosivat niin että tarkka täytyi olla sillä päreen oikein laitto teki katosta kestävän.

Silloin kun vanhaa pärekattoa uudistettiin ensimmäisen kerran niin usein lyötiin uusi vaan suoraan päälle. Naulat pitivät mutta silloin oli tarkkaa että riassa otettiin huomioon ettei sauma tule samaan kohtaan.

Jos kysymyksessä oli vanha katto niin jouduttiin rautalapiolla poistamaan vanhat päreet katosta. Rautaisella lapiolla päreet lähtivät kuivina kuin kalan suomut. Samoin naulat menivät kumoon, ne jotka eivät irronneet päreitten mukana. Jos katto oli vuotanut samalla uusittiin tarvittaessa lahot ruodelaudat.

Pärekatto oli hyvä kestävä katto jota myös uudistettiin tarvittaessa ajoissa.

Niissä talkoissa juotiin aina hyvät kahvit ja syötiin välillä niin ettei se ihan ilmasta ollut talkoita pitää.

Lisäksi oli vielä harjakaiset katon valmistuttua mutta niihin me pojat emme päässeet, tuskin olimme menneetkään!

Talojen rakentamiseen tarvittiin kirvesmiehiä joista mieleeni on jäänyt Saloniuksen Pappa ja pojat, joista toisen etunimi oli Pauli ja toinen Olavi. He muodostivat tehoryhmän joka Papan johdolla pystyi rakentamaan piirustuksistakin mikä oli siihen aikaan harvinaista. Yleensä kirvesmies ryhmä tarvitsi jonkun rakennusmestarin johtoonsa. Sitten muistan Vesilahden Friidin joka myös pystyi rakentamaan ja tekemään puusta mitä vaan. Samanlainen taitaja oli Särmen Franssi. Franssi joka pystyi tekemään vielä huonekalujakin ja sukset minkä me kakarat noteerasimme korkealle kun kaupasta ei suksia saanut. Lindellin Jussi oli mainio puuseppä joka teki mitä vaan verstaassaan. Monessa talossa on ovet ja ikkunat Jussin tekemiä ja paikalleen pokineen sovittamia. Rakennusmestareista muistan Vapaatalon Franssin joka oli tunnustettu ammattimies ja monen merikarvialaisen talon piirtäjä. Kiviranta oli rakennusmestari joka valvoi Merivartioaseman rakennustöitä ja oli äitini tuttu Turusta.

Kunnan rakennusmestariksi tuli Niemi kai viisikymmenluvun alkupuolella. Hänestä muistan kuinka Kunta osti hänelle pakettiauton, merkkiä en varmaksi muista mutta taisi olla Ford, väriltään harmaa ”beessi”. Kerran muistan kuinka Niemi tuli kunnantalolle ja jätti auton siihen mäen päälle portaiden eteen, niin kuin yleensäkin. Nyt hän ei muistanut käsijarrua tai vaihdetta jättää päälle. Oli hauska näky kun hän huomasi juuri auton oven suljettuaan ja päästyään kunnan talon portaille, kuinka auto lähti vierimään kohti risteystä ja KOP:n taloa. Niemi juoksi perässä mutta ei mahtanut mitään. Auto pysähtyi omia aikojaan KOP:n viereen. Ei siihen aikaan ollut onneksi liikennettä paljoa joten ei käynyt kuinkaan.

Oli näitä rakennusalan ammattilaisia varmaan muitakin mutta nämä muistuivat mieleeni. Siihen aikaan jokainen osasi itsekkin tehdä puutöitä mutta nämä olivat osaavia ja taitavia, muita parempia!

85.. TIILI TALKOOT.

Sodan jälkeen tarvittiin tiiliä rakentamisessa. Poltetut tiilet, eli ne niin sanotut punaiset tiilet ostettiin kaupasta, kuten myös tulen kestävät tiilet (valkeat) joita tarvittiin tulipesiin.

Sementtitiilet tehtiin itse paikan päällä. Muistan Anttilan Väinön luona jokisivuilla tehdyn näitä talkoilla joissa me pojatkin olimme mukana. Sementtitiiliin tarvittiin soraa joka oli tasalaatuista, sementtiä ja vettä. Näistä sekoitettiin massaa joka oli kuivahkoa niin että kun sitä ”bruukia” otti käteensä ja puristi se jäi palloksi. Tätä massaa sekoitettiin puulavalla lapiolla ja se oli niin tarkkaa hommaa että sen tekivät miehet. Sekoitus taisi olla 1:7 eli valehtelijan suhde, niin muistaisin.

Tiilet tehtiin semmoisella muotilla missä tuli kolme tiiltä kerralla ja näitä formuja oli muutama käytössä. Muistaakseni sanottiin ”tiiliä lyötävän” kun niitä tehtiin. Se lyöminen taisi tulla siitä kun formua hakattiin että massa valui tasaiseksi, eikä tiileen näin jäänyt ilmaa vaan se oli tasalaatuista.

Tiilet otettiin pois ”formusta” eli muotista nostamalla muotti pois jolloin tiilien väliin jäi saumat.

Ne saivat kuivua siinä lavallaan yön yli ja seuraavana aamuna ne kannettiin niillä lavoilla missä oli kolme tiiltä rintasin lavassaan kuivumaan. Muutaman päivän ne saivat olla lavalla ja niitä kastutettiin kastelu kannulla niin etteivät ne kuivu liian nopeasti. Sen jälkeen ne nostettiin syrjälleen ja

pinottiin pinoihin missä oli laudat välissä että ne täysin kuivuivat. Tiilikasat suojattiin laudoilla ettei sade päässyt niitä liottamaan. Sementtitiiliä käytettiin ulkorakennusten seinien muuraamiseen. Niinpä näistäkin tiilistä muurari aikanaan muurasi navetan seinät. Kattotiiliäkin muistaakseni joku teki sementistä vastaavasti mutta siitä en muista mitään. En ollut niissä talkoissa.

86. TURPEEN NOSTO.

Kartoissa näkyy usein suon kohdalla YHT. millä tarkoitetaan koko kylän yhteistä aluetta. Ennen turve oli yhteistä. Suolla ei ollut arvoa. Tämmöinen yhteisalue oli usein kohdassa josta sinne pääsi kovalta maalta tehtyä tietä. Silloin viisikymmenluvulla nostettiin suosta turvetta. Sitä varten oli omat työvälineensä. Oli miekan näköisiä leikkaamiseen tarkoitettuja teriä jotka olivat teräviä mutta painavia sopien näin turpeen leikkaamiseen suosta. Sitten oli turvepehku kirveitä joissa oli teränä vanha ojalapion terä, oikein sellainen ”puulapion terä”. Puulapiossa oli rautainen reuna kärjessä. Puulapiot olivat haapaa jolloin se oli kuivana kevyttä ja niitä oli ilman rautavahvikettakin käytössä. Rautaterällä vahvistettu lapio sopi tähän tarkoitukseen. Sen rautaosan yläpuolelta oli sahattu lapa poikki ja siihen oli metrinen puuvarsi kiinnitetty niin että sillä voitiin hakata kuin kirveellä. Sekä tietenkin tavallinen lapio. Turpeet leikattiin ensin neliöiksi, noin 30 x 40 senttiä paloiksi jotka nostettiin kuivumaan kaivannon reunalle pystyyn lyötyjen telineiden varaan. Ensimmäin hakattiin suora reuna molemmin puolin kun turvetta alettiin nostaa ja katkaistiin vasta siinä kun palat nostettiin. Seuraava rivi olikin helpompi ottaa kun oli alku saatu. Nykyäänkin vielä suolla näkyy neliömäisiä alueita mistä turvetta on otettu ja minkä vieressä on pystyssä jo lahoavia seipäitä muistona näistä. Useimmiten niitä paloja ajettiin hevosella vasta suon tultua kantavaksi sieltä pois. Sen jälkeen niitä käytettiin turvemyllyssä missä piikit repivät palat pieneksi ja näin saatiin turvepehku. Tämä paalattiin noin 50 x 50 sentinlevyisiin ja noin metrin mittaisiin paaleihin. Paalissa oli joka pitkällä sivulla kolme neljä rimaa jotka olivat kiristetty päistä rautalangalla kiinni, ns. paalilangalla joka oli n. 3 mm rautalankaa. Paali tehtiin niin että rautalangat laitettiin tarkoitukseen tehtyyn laatikkoon ja niiden päälle ensin pohjalle kolme rimaa ja sivulle samoin kolme sen mukaan kuin saatiin kuivaa pehkuu laatikkoon. Viimeksi päälle kolme rimaa jotka painettiin kannella tiukaksi ja langat kiristettiin. Paaliin tarvittiin näin ollen kaksitoista rimaa. Turve oli näin paaleina helppoa varastoida kuivaan paikkaan. Siihen aikaan turvetta tai paremminkin turvepehkuu käytettiin navetassa ja tallissa kuivikkeena joka käytön jälkeen ajettiin pellolle lannoitukseen. Turvepehkuu käytettiin paitsi kuivikkeena myös lämpöeristeenä välikatoilla. Muistan kuinka viimeksi ostin, kai seitsemänkymmenluvun alussa turvepehkuu paalin mökille käymälän kuivikkeeksi. Silloin siinä luki Poland, eli se oli tuotu Puolasta. Oli ilmeisesti halvempaa kuin kotimainen. Turpeen käyttö varsinaisesti maanparannukseen ja puutarhaviljelyyn yleistyi vasta viisikymmenluvun lopussa ja kuusikymmenluvun alussa kun professori Viljo Puustjärven työ turpeen parissa alkoi. Kasvihuoneviljelystä tuli turpeen suurkuluttaja. Alettiin puhua jyrshinturpeesta sen tavan mukaan millä sitä korjattiin suolta. Sitä jyrshintiin hienoksi suosta kerroksittain kun ensin oli pintakerros, saraheinät ja puiden juuret ym. koottu pois. Ajettiin pinnasta irti jyrshintimellä niin syvältä kuin saatiin hienoksi ja kuorittiin se talteen jonka jälkeen otettiin lisää seuraava kerros. Suota siis kuorittiin kerroksittain kunnes sopiva turve loppui tai tuli liikaa vettä. Jyrshinti turve oli usein mustaksi palanutta jossa maatuminen oli jo pitkällä mutta oli myös hyvää vaaleampaa ruskeaa jyrshinturvetta. Viljelytekniikka kehittyi ja kehitettiin Suomessa niin että tänään sitä viedään ympäri maailman.

87. PULA - AIKA MUISTOISSA.

Sodan jälkeistä aikaa sanotaan pula ajaksi tai kortti ajaksi. Silloin neljäkymmenluvulla oli vielä pulaa vähän kaikesta. Niukkuutta oli runsaasti. Radioitakaan ei ollut kaikilla. Meillä oli oikea putkiradio. Joissakin kodeissa oli vielä kidekoneitakin. Muistaakseni ohjelmaa tuli vielä neljäkymmenluvun lopussakin vain puolilta päivin tunnin ja iltaisin kello seitsemästätoista ehkä kahteenkymmeneen, taisi ilta kymmenen uutiset sentään tulla. Muistaisin myös kuunnelmia ja pakinoita sekä tieto ohjelmia tulleen iltaisin 20.00-22.00 välillä. En muista tuliko joka ilta vai oliko niillä vakio päivät. En ole ihan varma ajoista. Uutiset taisivat tulla puolilta päivin, illalla ennen 18.00 ja myöhäisuutiset klo 22.00. Taisi aamu-uutisetkin tulla. Vielä viisikymmenluvulla muistan avovesikaudella yleisin uutisaihe olleen ”Ajomiina havaittu Pohjan lahdella (Suomenlahdella, Itämerellä tai Ahvenanmerellä), sitten seurasivat tarkat koordinaatit ja varoitus laivaliikenteelle. Usein ilmoitettiin myös kun se oli saatu tuhottua. Monesti kesti vaan jonkun aikaa tai sitten havainto oli ollut epävarma. Miinavaroitukset olivat sodan jälkimaininkeja jotka olivat silloin joka päivästä todellisuutta. Muistaisin lastentunnin tulleen joka viikko torstaisin Markus-sedän (Markus Rautio) vetämänä. Hän päätti aina lastentunnin kehotukseen syödä kaurapuuroa! Lauantaisin tuli joka tapauksessa ensin ilta-uutiset ja tasan klo 18.00 julistivat kirkon kellot (Turun Tuomiokirkon) pyhän alkaneeksi ja sitä seurasi ”Lauantain toivotut levyt”. Siinä soitettiin yleisön toivomia levyjä tunnin verran. Iskelmä oli sananakin silloin vasta syntymässä. Olavi Virran lauluista monista tuli ikivihreitä joita lauletaan vieläkin. Kalle Kustaa Korkki ja Pekka Lipponen seikkailivat joka ruokatunti päivällä jossain vaiheessa viisikymmenlukua. Joel Rinne oli Korkkina ja Oke Tuuri Pekkana. Se päättyi aina samoin: ”Jatkuu huomenna!”. Tätä sarjaa seurattiin ja siitä pidettiin. Se oli joko 10 tai 15 minuuttia kerralla mitä tuli. Jonain iltana sitten viikolla tuli ruokatuntisin tulleet pätkät kerralla uusintana yhtenä jaksena. Frans Emil Sillanpään joulupakinat ovat jääneet mieleeni, ne isäni halusi joka joulukuulla. Ne alkoivat jo sodan aikana ja jatkuivat niin kauan kuin Taata jaksoi. Kyllä F. E. Sillanpää pakinoi muutenkin radiossa ajankohtaisista aiheista mutta tämä joulupakina on jäänyt mieleeni yhtenä aattoon kuuluvista muistoista.

Nämä muistoni ovat osin Aurasta mutta uskon Merikarviallakin olleen samaa. Kuitenkin lienee ollut viisikymmenluvun alku kun radio ohjelmaa alkoi olla koko päivän. Silloin tulivat muotiin ”tauottomat konsertit” niin että musiikkia kyllä oli. Itse olin päivät koulussa joten ei ole varmaa muistikuvaa koska radion ohjelmat yleistyivät koko päivän kattaviksi.

Elokuville muistan käyneeni ensi kerran kai 1946 ja filminä mitä kävimme katsomassa oli ”Mikkihiiri meri hädässä” piirrettynä missä Georg Malmsten ja tyttärensä Rangni lauloivat. Se oli vallan ihmeellistä silloin. Oli kai joku kiertävä filmin näyttäjä koska silloin ei ollut elokuvateatteria vaan tämä näytettiin seurojen talolla.

Paperia kerättiin silloin neljäkymmenluvun puolivälissä. Paperin keräys oli jatkuvaa. Itse keräsin kaksi isoa paperisäkkiä täyteen jotka sitten veimme äitini kanssa keräyskohteeseen eli Osuuskauppaan. Toinen säkki oli takana ”tarakalla” poikittain, toinen pystyssä satulan ja ohjaustangon välissä. Sieltä sai ensin ostoluvan jolla sai ostaa karamellejä pienen pussin. Äitini suoritti maksun ja minä sain karamellejä pienen pussin. Ne olivat jotain keinotekoista korvike karkkia mikä takertui hampaisiin eikä edes maistunut hyvältä. Paperin keruu jäi perheessämme siihen. Normaalisti oikeita karamellejä ei ollut ainakaan maaseudulla kaupoissa mutta oli ”vastike” tai ”korvike” karamellejä myynnissä. Niitä oli ainakin porkkanasta kuivattuja pieniksi kuutioiksi paloitettuja ja pussittain myytäviä. Tehtiin porkkanasta semmoista jauhoakin mutta se ei ollut

minusta hyvää. Joskus äitini teki talvella nekkuja. Voipaperi ”truuttiin” kaadettiin kuumana kotona tehtyä siirappia joka hangessa jäähtyi ja koveni. Niissä oli makua ja kestivät pitkään imeskellä. Silloin oli kaikki kortilla. Kansahuolto jakoi kortit perheen pääluvun mukaan. Näistä korteista leikattiin sitten sellainen sentin kanttiinsa oleva ruutu minkä kauppias otti talteensa. Näissä ruuduissa oli kirjaimia millä mitäkin sai. Niitä tarvittiin kun ostettiin lihaa, vaatetta, kenkiä, sokeria tms. Ilman korttia ei saanut kauppias myydä. Näin kontrolloitiin ja säännösteltiin kulutusta. Ostaja sai rajallisen määrän kortteja ja kauppias taas tilitti ne myyntinsä kuittina. ”Musta pörssi” kukoisti sillä siellä myytiin kun rahaa löytyi ilman kortteja. Siinä kaupassa oli myyjä ja ostaja molemmat syyllisiä rikokseen!

88. KORVIKKEET JA VASTIKKEET.

Oli käytössä sana korvike ja sen suomennettu muoto vastike joka ei tarttunut korvaan. Opetettiin kyllä koulussa. Käytettiin kuitenkin korvike sanaa. Mikä sanan mukaisesti tarkoitti korvaavaa tuotetta joka muistutti aitoa vastaavaa ja oli yleensä kotimaista alkuperää.

Kahvia ei saanut aina. Kahvin korviketta käytettiin silloin. Kahvin joukkoon paahdettiin ohraa tai ruista, kumpaa oli saatavilla eikä se kovin hyvälle maistunut. Tällaisesta puhuttiin niin että sanottiin ”kahvia jatketaan”. Osa oli aitoa kahvia. Joskus kun kahvia ei ollut keitettiin puhdasta korviketta, useimmiten kotiolioissa. Vieraita kun tuli niin silloin äiti jostain kaivoi kätköistään oikeaa kahviakin, jos oli!

Muistan viljaa, tavallisimmin ohraa, paahdetun tavallisessa leivin uunissa pellillä. Se ei saanut palaa koska silloin siitä tuli kitkerää. Oli melkein joka talossa ”brännäri” eli kahvin paahtamiseen tarkoitettu pellistä valmistettu ”astia” missä oli pitkä kahva ja puunuppipäinen veivi millä sai sekoitettua paahdettavia kahvin papuja mukavasti paahtamisen aikana. Näin pavut ruskettuivat tasaisesti ja tulivat sopivan ”bruuneiksi”. Silloin hyvin usein kahvin sai kaupasta raaka kahvina, ”pööninä” eli kahvin papuina. Silloin kun sitä sai! Silloin korttiaikaan vaan sai itse kahvia niin vähän että siihen oli pakko jotain lisätä. Sikuria myös käytettiin kahvin lisukkeena ja sitä kasvatettiinkin silloin runsaasti. Voikukkia tai paremminkin niiden juuria kerättiin myös ja paahdettiin. Niitä piisasi ja ne nostettiin semmoisella kapealla terällä missä oli pitkä puu varsi. En muista siitä sen enempää. Voikukan juurien lisäksi paahdettiin myös sikurin juuria ja sokerijuurikastakin. Kaikkea kokeiltiin mutta kyllä kahvi on aina kahvi!

Kahvipannu oli tavallisimmin kuparia mikä tinattiin joka vuosi. Tinuri kiersi vuosittain paikkakunnalla ja tinasi koko kylän pannut. Meillä oli kotona sellainen kuparinen kaksilitrainen, nätti nokkainen kannu joka oli tehdastekoinen ja muistaakseni Sorsakosken tekemä. Osalla oli perintöpannuja ja ne erotti tehdastekoisista muoto joka oli usein pyöreämpi ja usein vasaran jäljet näkyivät. Näissä pannuissa oli nokassa myös ero uusiin sillä niissä oli läppä noka suulla. Äitini tiesi miksi. Ennen kun oli ollut torakoita niin läppä esti niiden pääsyn kahvin poroille. Äitini kertoman mukaan torakat tykkäsivät kahvin poroista. Silloin sodan jälkeen kun oli pula kahvista käytettiin myös kahvin ”ylöskeittoa” eli pistettiin uutta vettä porojen päälle ja keitettiin kahvit siitä. Sitä nimitettiin ”sumpiksi”. Ei se hyvää ollut mutta juotavaa kuitenkin. Ei sitä voinut tehdä kuin kerran sillä tuskin olisi kolmannella kerralla enää tullut edes väriä. Eri asia oli kun vieraalle keitettiin kahvia, se tehtiin uusista poroista. Kahvi oli muuten kaikki silloin samalla karkeudella jauhettua. Viisikymmenluvulla taisivat tulla ensimmäiset alumiiniset pannut markkinoille.

Muistan kuinka vanhat ihmiset, varsinkin kalastajien emännät, usein lisäsivät kahviveteen hiukan suolaa ”että tulee makua”. Porokahvi tarvitsi myös selvittää ja siihen kävi tilkka kylmää vettä jonka jälkeen nokka kaadettiin poroista puhtaaksi ja kahvia voi tarjota vieraidenkin kuppeihin. Kahvin selvikettäkin oli olemassa mutta sitä ei meillä käytetty. Väittivät selvikkeen olevan kalan suomusta tehtyä, varma en ole!

Sokerin korvikkeena oli sakariini mitä myytiin pienissä peltirasioissa. Tabletti oli pieni ja meitä lapsia ihmetytti kun sen laittoi teehen tai kahviin niin se niin kuin kiehuun suli siihen. Maistui makealta mutta myös kitkerältä. Oli niitä guttabergaisiakin sakariini rasioita jotka olivat siistejä rasioita. Silloin kasvatettiin myös sokerijuurikasta pieniäkin määriä. Niistä keitettiin muuripadassa meilläkin siirappia. Perunajauhoja tehtiin myös kotona ja meilläkin oli sellainen mylly millä pienet perunat, jotka muuten olisi jääneet käyttämättä jauhettiin hienoksi massaksi mikä sitten kuivattiin ja tuloksena oli perunajauho!

Teen korvikkeena käytettiin ainakin kotonani monenlaisia kuivattuja lehtiä jotka antoivat makua. Vatun lehdistä keitetyn teen muistan hyvänä!

Voi oli myös kortilla ja sen lisäksi kallista. Silloin käytettiin meillä ainakin margariinia ja vain vieraskoreina joskus voita. Äiti sekoitti joskus keitettyjä muniä margariiniin jolloin se maistui hyvin ja sitä silloin kuluikin runsaasti. Joskus äitini sekoitti myös voin ja margariinin keskenään jolloin se oli riittoisampaa. Kaupoissa oli silloin myös välillä myytävänä ”Amerikan laardia” jota myös käytettiin varsinkin paistamiseen. Paistamiseen oli kotimaistakin Kokki-laardia. Nämä laardit olivat käytössä kun muutakaan ei saanut. Kyllä niillä voideltiin myös voileipiä jolloin oli syytä ripottaa hiukan suolaa niin hyvin kelpasi.

Kermaa oli myös kaupoissa myytävänä ”kestokermana” taisi olla Milka merkkistä. Tämä lienee ollut viisikymmenluvulla.

Tupakallakin oli kotimainen korvaava, nimittäin ”Kessu” tai ”nurkan takunen” tai ”presu” joka oli isolehtistä tupakkaa mikä kasvoi yleensä takapihalla, hiukan piilossa. Se korjattiin noin reilusti metrisenä katkomalla varret vesurilla poikki jonka jälkeen ne nostettiin riippumaan väärin päin nauloihin tai langalle ilmavaan paikkaan sateelta suojaan. Näitä isänikin kasvatti ja piipussaan poltteli tupakan nälkäänsä. Kun tupakan varret olivat hyvin kuivuneen ne laitettiin paperi säkkeihin missä ne säilyivät kuivassa paikassa. Oli oikein leikkurit millä tupakka kuivana leikattiin pieneksi suikaleeksi. Siinä oli käsin painettava vipuvarsi puusta mihin oli kiinnitetty terä ja tämä vipu oli saranalla kiinni toisesta päästään leikkaustelineessä. Käsin paineltaessa meni kerralla useampi varsi ja vähän kun ”syötti” niin tuli kapeaa nauhaa. Kuivana tämä leikattu silppu vielä isossa puuhuhmarissa murskattiin. Yleensä paksu varsi jäi leikkaamatta ja nämä karat heitettiin pois. Kessuja viljeltiin jollei nyt joka talossa niin melkein! ”Paperossi koneella” näistä tupakanlehden hienoksi silputusta silpusta tehtiin ”paperosseja” eli sätkiä.

Sodan käyneet miehet puhuivat ”Mahorkasta” millä tarkoittivat venäläisten käyttämää piipputupakkaa joka kuulemma ”haisi” pahalta eikä ollut suomalaisen ”Kessun” veroista!

Samaa Nicotiaanaa viljellään tänäänkin koristekasvina joten kyllä se tupakkakin suomessa kasvaisi! Isä poltteli kessuja sekoitettuna oikeaan piipputupakkaan: Muistaakseni merkki oli ”Prins Albert” jota sai punaisessa peltipurkissa. Oli sitä ennen kotimaistakin paperipakkauksessa olevaa ”Jymy” ja ”Motti Mattia”. Ne olivat isän mukaan ”sammalia”!

Kerran päätin kokeilla kun isän punainen ”Prins Albert” purkki oli vähän vajaa niin sekoitin siihen ”Jymyn” joukkoon. Isä poltteli purkin tyhjäksi eikä huomannut mitään! Kerroin tekoni ja isä ei uskonut ennen kuin näytin sen ”Jymyn” tyhjän paperipakkauksen. Se ”Prins Albert” oli hieno tuoksuista ja ehkä ne sekaantuivat purkissa joka oli ilmatiivis painokantensa ansiosta. Myös STRENBORG: n tupakka purkin varmaan moni muistaa. Se oli alumiinista ehkä prässäämällä tehty, noin 12

cm halkaisijaltaan, korkeutta 10 cm ja siinä oli pyöreällä nupilla varustettu tiivis kansi. Tupakkatehtaan nimi oli meistetty pohjaan. Piippumiehellä oli ”tupakka massi” sellainen nahkainen kukkaro mihin voi laittaa irtotupakkaa ja sitaista nahkalenkillä suun kiinni. Siellä kulki myös piippu. Näitä oli monen näköisiä, isälläni oli omansa joka oli ”sotareissunkin” tehnyt ja siksi tärkeä. Isäni hankki useamman piipun joskus viisikymmenluvun alussa kun puhuttiin että joka päivällä tulisi olla oma piippunsa. Muistan että niiden merkki oli ”Dollar” ja ne olivat Englantilaisia piippuja. Se ”sotapiippu” oli oikea ”äkkiväärä” eli väärävirtainen kun näissä uusissa oli suorat varret. Piippumiesten varustukseen kuuluivat myös ”piippu rassit” millä puhdistettiin piipun varsiosa niin että veto oli kunnossa. Tämä ”rassi” oli sellaista ohutta kierrettyä kaksinkertaista rautalankaa missä oli kiinni valkean pumpulilangan palasia. Sitten piippumiehellä kuului olla myös piipun pesän puhdistukseen oma välineensä mikä oli metallista niin kuin pieni lusikka ja sen parina ohut puikko milä sai myös piipun varren avattua.

Sai tästä piipputupakasta myös savukkeita semmoisella ”paperossi koneella” eli ”Sätkäkoneella”. Siihen laitettiin ensin ohut tupakka paperi jota myytiin rullissa. Rullassa oli leveyttä noin 10 cm ja pituutta ehkä metrin verran. Se oli ohutta. Paperi painettiin ”koneen” rullien väliin ja siihen laitettiin tupakkaa tasaisesti uran leveydeltä. Sitten pyöritettiin rullia ja kone katkaisi paperin johon hiukan sylkeä liimaksi ja ”paperossi” oli valmis! Vanhat miehet nimittivät tupakkaa juuri tästä syystä paperossiksi joka säilyi myöhemmin tehdastekoisillakin. Sätkiä käärittiin myös käsin sanomalehti paperiin. Miehet polttivat niitäkin kun tupakan nälkä oli kova!

Tupakka merkkejä joita lapsuudessani oli olivat: Klubi 7 ja 77, Kerho 2 ja 22, näissä oli se ero että toinen oli pillitupakkaa missä oli pahvinen pää suuhun laittamiseksi eli oli vähän fiinimpi. Sipilän Esko nimitti niitä ”arkun nauloiksi”. Tarkoitti ilmeisesti että siinä kun ei ollut filttieriä niin nikotiini tuli suoraa polttelijan keuhkoihin! Isompi luku tarkoitti pölly tupakkaa kummassakin merkissä. Pöllitupakka laatikossa oli aina myös mukana puusta sorvattu holkki. Oli toki hienompia oikein luustakin tehtyjä holkkeja ei imukkeita saatavana erikseen kultasepän liikkeistä ja niissä saattoi olla myös koristelua. Kilpi, Mekka, Työmies, Oiva, Saimaa ja Sevilla olivat myös myytyjä merkkejä. Työmies oli ehkä kaikkein eniten myyty sillä se oli halvin. Niissä oli laatikossa myös puu holkki missä tupakan voi polttaa. Oli epähienoa jos nainen poltti tupakkaa julkisella paikalla. Silloin eivät naiset todella poltelleet niin kuin nyt. Muistan kuinka viisikymmenluvulla tuli markkinoille ”Nortti” sitä oli vihreää ja punaista pakkausta. ”Camelia” oli myös pehmeässä pakkauksessa mutta se oli salakuljetettua jota merimiehet toivat. Siitä oli myös vääreännöstä markkinoilla mutta sen erotti aidosta kun katsoi tarkasti kyttyrää joka kamelilla oli. Aidossa kamelissa oli leijonan pää joka vääreännöksessä puuttui. Aidon Camelin etujalassa oli myös naisen kuva kun osasi tarkkaan katsoa. Mielestäni tätä Camelia tuli Merikarvialle merimiesten mukana laivoista, ei sitä virallisesti myyty. Siitä puuttui silloinen ”veronauha” joka oli liimattuna pakkauksen sulkijaksi. Veronauhat olivat kaikissa laillisissa tupakkapakkauksissa sulkijana. Tupakkaa sanottiin siihen aikaan ”röökiksi” ja ”röökäminen” oli tupakointia.

Tupakoihin tuli myöhemmin filtteri eli suodatin sinne ”suu päähän”. Suodatin osa oli noin sentin mittainen, ruskahtavalla tai valkoisella paperilla päällystetty tupakan vahvuinen pätkä missä oli niin kuin sillaa sisällä. Sen tehoa taidettiin hiukan epäillä. Isäni totesikin että ei hän ”tuttia ime” ja käytti pääasiassa tavallista tupakkaa. Parhaaseen tai pahimpaan aikaan häneltä kului kolme pakettia Norttia päivässä! Ilmeisesti siinä on syy etten koskaan ole polttanut, tai sitten syynä oli se ettei ”urheileva nuori tupakoi” lause!

Suuri oli ällistykseni kun 1963 olin Hampurissa Länsi-Saksassa ja siellä sain viljakahvia ihan normaalista kahvilasta! Maku palautti korvike ajat heti mieleen!

Kortti ajasta muistan sen kun äitini kerran laittoi koko perheen kortit niin ”talteen” ettei niitä löytynyt viikkoon! Silloin meinasi tulla hätä! Mutta löytyivät lopulta! Yhdet kortit löysin myöhemmin lähes käyttämättöminä joten ”tallessa” olivat! Nyt ovat muistoinani.

Silloin vielä neljä- viisikymmenluvun vaihteessa tarvittiin kortit melkein kaikkeen. Sokeriin, lihaan, kahviin, vaatteisiin, kenkiin ja moneen muuhun. Kortista leikattavan pienen ruudun otti kauppias jos hänellä oli myydä kyseistä tarviketta. ”Musta pörssi” kukoisti eli salakauppa missä hinnat olivat korkeat kaupan hintoihin verrattaessa. Kortti aika päättyi vasta 1953 lopussa.

Siihen aikaan oli tavallista että kylään mentäessä oli mukana omat sokerit. Äidilläni oli hopeinen noin 6 x 7 cm rasia jolla korkeutta oli 1,5 cm. Siinä oli omat sokeripalat mukana. Sokeripalat oli pienetty kotona valmiiksi sokerisaksilla joko palat puoliksi tai toppasokerista siruja! Sokeri saattoi olla myös nenäliinan nurkkaan piilotettuna. Hienoa sokeria ei saanut kaupasta silloin kun olin pieni. Silloin oli joka talossa sokerisakset joilla paloiteltiin toppasokerin lohkoja sopiviksi ja näistä sitten morttelissa eli huhmarissa survottiin hienoksi. Mortteli oli joko rautaa tai messinkiä ja siihen kuului myös sellainen pyöreäpäinen survin.

Silloin sodan jälkeen oli myös kierrätystä. Olosuhteiden pakosta. Tarkoitan tässä erikoisesti vaatteiden kierrätystä. Isät kun kotiutettiin sodasta rintamilta siviiliin niin he saivat armeijalta omat kesäpuseronsa ja housunsa mukaansa siviiliin. Vain arvomerkit ja olkapoletit poistettiin. Siitä syystä monella oli näitä vaatteita käytössä vielä viisikymmenluvun alussakin. Isät kuluttivat ne ensin jonka jälkeen ne purettiin ja käännettiin jonka jälkeen niistä kylän räätäli ompeli vaatteita lapsille. Muitakin vaatteita uudistettiin samoin käyttöön.

Samoin oli kenkien laita. Kyllä monelle tehtiin vanhoista aikuisten kengistä suutarilla sopivat lasten kengät tai saappaat. Jos pohjat kuluivat puhki eikä ollut uusia pohjia voitiin pohjat tehdä koivusta. Siis eräänlaiset puukengät, varsi nahkaa pohjat puuta. Minäkin kävin koulua tällaisilla kengillä. Talvella pakkasilmalla ne olivat lämpimät ja mukavatkin kun ei ollut mihin verrata. Nuoska ilmalla ne kyllä ”Tilsasivat” ei keräsivät lunta pohjiin mutta siihenkin oppi niin että automaattisesti potkaisi tilsan pois muutamien askelten jälkeen jolloin ei sekään haitannut.

Siihen aikaan hienot herrasmiehet käyttivät kumisia kalosseja kenkien suojana. Silloin oikein hienolla herralla saattoi olla ”damaskit” kenkiensä suojana. Ne olivat kuivalla ilmalla käytettäviä suojia jotka olivat kauniista kankaasta tehtyjä kengän päällä pidettäviä koristeita itse asiassa. Ne pysyivät paikallaan kun niissä oli nauha kantalapun etupuolelta joka piti ne paikallaan.

Villasukkia käyttivät silloin kaikki. Naisille kudottiin ehkä hienommasta, ohuemmasta langasta mutta miehille tehtiin ”pässin pötkkimästä” oikein saapas sukkia.

Muistan kuinka naiset ja tytöt alkoivat hienostella sukillaan viisikymmenluvun puolivälissä. Siihen astikin oli ollut saatavilla silkkisukkia mutta ne maksoivat paljon. Niitä ei useinkaan pula aikana saanut. Muistan kuinka äitini puki sellaiset päälleen ja oli oikein hansikkaat kädessä kun hän ne ylös veti. Äitini selitti että niihin tulee niin helposti reikiä!

Sitten tulivat pumpulisukat jotka olivat ruskeita ja niitä käytettiin paljon. Tuli nailonitkin muotiin! Oikeammin nylonit joskus 1953. Kesäaikaan ei ollut ongelmia mutta talven tultua monen tytön sääret jäätyivät kun pakkasella erehtyi menemään ulos. Nailonit jäätyivät ihoon kiinni! Moni tyttö sai pahat paleltumat.

Niin, niistä sukista vielä. Niitä oli ensin saumallisia ja sitten tulivat saumattomat muotiin. Niitä saumattomia oli tyttöjen helpompi pitää sillä saumat helposti kiersivät eivätkä enää silloin kaunistaneet sääriä! Silloin opin sanat ”saumat kiertävät”, ”silmät juoksevat” ja ”silmäpaon”, näillä oli käyttö kun kiusattiin tyttöjä!

Amar oli silloinen muotisukka. Siitä oli monet mainoslauseet joista yksi jäi mieleeni. ”Vain Amarit sen tekevät!” Niin minkä, kysyi moni poika!

Papiljotit olivat jokaisen naisen käytössä varsinkin maaseudulla. Kampaamoja oli vain kaupungeissa mutta partureita kyllä oli maallakin. Ensimmäinen kampaamon Merikarvialle perusti kait Kaarina Väre joka miehensä Ension kanssa oli kauppiana. Kampaamo tehtiin viisikymmenluvun alkupuolella, näin muistan, ja se oli Vären kaupan perällä olevassa kamarissa. Odotustila oli kaupan puolella. Siellä oli oikein semmoinen kuivauslaitekin mihin naisen pää pistettiin ja kiharat saatiin kampauksen jälkeen rullattuna ”kestokihariksi”.

Kotona naiset tekivät papiljoteilla itse kiharat tukkaansa. Hiuksia kierrettiin rullalle, noin 10 senttisen papiljotin ympäri märkänä ja kuivuessa siihen jäi kiharat. Oli naisilla sellaisia piippaus saksiakin mitkä kuumennettiin ja sitten ”piipattiin” kiharat hiuksiin. Moni poltti hiuksensa kun rauta oli liian kuuma. Taitoa tarvittiin siinäkin. Toisaalta kampaamossa käynti vaati rahaa jota ei liiemmin ollut joten kotikonstit olivat useimmille ainoa ratkaisu.

Naisten muoti tukka taisi olla ”Polkkatukka”. Mikä tarkoitti sellaista suoraksi leikattua otsalta ja sivuilta. Paljon oli myös nutturat käytössä vanhoilla naisilla.

Miehillä oli hiusten leikkuu myös usein kotona. Saksilla lyhennettiin sopivaksi. Oli sellaisia kotipartureita joilla oli ”millin kone” millä meidän poikanöösien tukat kerittiin keväisin yleisesti millin mittaiseksi sängeksi mikä olikin helppohoitoinen aina koulujen alkamiseen asti. Saarisen Parturissa sai leikkauksen ja myös parran ajon jos sitä halusi.

Parrat ajettiin tai oikeammin leikattiin eli ”raakattiin” partaveitsellä. Partaveitsi oli sellainen taitettava vähän linkkuveitsen tyyppinen mutta pidempi. Ehkä noin 20 cm pituinen taitettuna ja siinä oli erittäin terävä, kovaksi karkaistu terä mihin ei mukulat saaneet koskea. Sillä oli oikein oma kotelonsa missä sitä säilytettiin. Terän tylsyttyä sitä hiottiin hienolla kovasimella vähän ja terä tehtiin ”liippaamalla” nahkaremmiin. Oli oikein siihen tarkoitukseen tehtyjä seinällä riippuvia nahkaremmejä mutta myös vyön hihnaan sai liipattua. Partavaahdoke tai silloin oikeammin saippua kostutettiin ja vaahdotettiin partasudilla miesten leukoihin. Sitten vaahdon myötä leikattiin parta pois. Usein tuli haavoja, varsinkin vanhoilla joilla käsi vapisi. Niihin laitettiin sanomalehdestä repäisty paperin pala joka kuivasi veren. Parran ajo ei silloin ollut jokapäiväistä vaan liittyi yleensä saunan yhteyteen ja tietenkin kun mentiin juhliin, häihin tai hautajaisiin! Partakone yleistyi siinä viisikymmenluvulla. Partakone jota sanottiin myös ”partahöyläksi” oli metallinen varrella (n. 10 cm) varustettu mihin sai vaihdettua irtonaisen ohuen partaterän. Näitä teriäkin teroitettiin liippaamalla. Ne olivat ohuita teräksestä kai tehtyjä joten useamman kerran niillä ajoi. Näiden terien teroitukseen oli oikein laite mihin sen terän voi laittaa kiinni jonka jälkeen sitä oli helpompi hioa ja liipata. Terä halkesi helposti keskeltä joten siksi tarvittiin moinen laite.

Oli Merikarvialla Ylikylässä Saarisen Parturi missä isompana poikana minäkin kävin tukkani leikkauttamassa. Vanhat herrat ajattivat myös partansa. Muistaakseni se ei ollut naisten tukkiin erikoistunut.

89. GUTTABERGA JA LEIKKIVÄLINEITÄ.

Guttaberga oli ihme ainetta. Vähän niin kuin nykyistä muovia mutta kovempaa. Helposti menivät rikki siitä tehtyt leikkikalut. Eivät kestäneet painamista tai taivuttelua. Nuken päänä se kesti huonosti. Ainoa jossa se oli hyvä oli siitä valmistettu ongen koho! Minulla oli sellainen silloin neljäkymmenluvun puolella. Lahjaksi saatu! Sitten sekin hajosi kun kaverit käyttivät puukkoa ja avasivat eriväriset ylä- ja alaosan erikseen. Ei ollut liimaa mikä olisi liimannut guttabergaa. Tehtiin siitä lautasia ja laseja retkikäyttöön ja taisi niitä olla muuhunkin tarpeeseen. Ikkunaan se kelpasi lasin

korvikkeeksi vaikkei lämmintä yhtä hyvin pitänyt eikä siitä läpikään kunnolla nähnyt. Kevyt raaka aine se oli.

Sitten tuli ”plastiikki” raaka-aineeksi lasten leluihin. Sen korvasi aikanaan muovi jota nytkin on käytössä. Guttaberga oli tavallaan muovin esiaste mutta paljon huonompi! Kuten myös seluloidi josta tehtiin aikanaan erilaisia mittalevyjä ym. Bakeliitista taas tehtiin esimerkiksi sähkökatkaisijoita valamalla ym. sähköeristeitä. Yleisin bakeliitista tehtyjen osien väri oli tumma ruskea, lähes musta. Paljon oli sähkörasioita, katkaisijoita, läpivientejä ym. jotka oli tehty posliinista ja neidän olivat kestäviä ja valkeina kauniitakin. Bakeliitti oli vaan halvempaa joten sitä käytettiin silloin. Posliinista olivat ennen myös johdon kiinnikkeet, nupit, joihin sidottiin varsinainen johto kiinni. Sodan jälkeen tulivat puiset johdon kiinnikkeet. Siinä oli kaksi puolikasta joiden väliin, siinä olevaan uraan, painettiin johto ja toinen puolikas päälle ja ruuvilla kiinni niin johto pysyi. Näitä käytettiin varsinkin ns. ”tallikaapeleissa” joka tarkoitti vahvempaa johtoa jota yleensä käytettiin kosteissa tiloissa ja missä oli lyijy vaippa sisällä. Huoneissa käytettiin ensin ”narun” näköisiä johtoja joissa oli molemmat johdot erikseen. Näiden tilalle tulivat ”peltipäälysteiset” johdot missä kulki kaksi johtoa sisällä jotka olivat eristetyt toisistaan irti.

Sodan jälkeen kun guttabergaisia leikkikaluja tuli kauppoihin niin niitä pidettiin hienoina erikoisuutensa tähden. Guttabergasta oli tehty myös pieniä kannellisia rasioita lääkkeille ja mm. sakariinille, sille makeutusaineelle jota käytettiin sokerin korvikkeena. Siihen asti olivat leikkikalut pääosin olleet kokonaan itse tehtyjä. Kaarnalaivat, vesirattaat, tuulimyllyt, lentosiivet ja monet muut olivat isien tai muiden tuttujen tekemiä. Kun opittiin tehtiin näitäkin itse.

Kätevät miehet tekivät itse lapsilleen leikkivälineitä. Moni teki hyrrän tai ”fyrrän” jonka helpoiten sai pun pisti puisen lankarullan läpi suoran kepin ja vuoli toisesta päästä liiat pois niin että se kapeni sopivasti ja oli terävä kuin kynän kärki. Kun tällaisen hyrrän veti vauhtiin käsien välissä se pyöri kauan. Puusta tehtiin laivoja, lentokoneita, autoja ja junia kunkin tarpeisiin. Puuhevosia oli oikein jollain harjallisia ja hienoja mutta tavallisin oli ”keppihevonen”. Eli hevosen pää oli muotoiltu vanerista tai puusta noin hahmoksi ja runkona oli keppi tai rima. Kyllä niilläkin kelpasi ratsastaa, mielikuvitus auttoi !

Muistan kuinka tehtiin kumilenkistä ja lankarullasta kätevä leikkikalu. Otettiin lankarulla, mieluummin puinen karhulankarulla. Se oli suurin silloin käytetyistä puisista rullista. Rullan kumpikin pää lovettiin hampaille. Laitettiin sen läpi kumilenkki minkä toiseen päähän laitettiin pieni toppari tikku ja toiseen päähän 10-15 cm mittainen tikku millä vedettiin voimaa rullaan pyörittämällä kumilenkkiin kierroksia. Kun veto oli täysi päästettiin rulla lattialle jossa se lähti suurin piirtein oikeaan suuntaan. Ensin vauhdilla mutta kumilenkin purkautuessa hitaammin ja nykien .Me oikein kilpailtiin näillä ”kirpuilla” vai oliko se traktori?

Toinen missä myös tarvittiin lankarullaa oli lentosiipi eli propelli. Itse siipi leikattiin ohuesta pellistä mitä saatiin säilykepurkista. Siipi leikattiin potkurinsiiven malliseksi ja siihen lyötiin naulalla kaksi reikää keskiöön. Siipi taivutettiin sopivasti että siitä tuli vetävä. Lankarullaan veistettiin tukikeppi, kädensija, josta sitä saattoi pitää kädessä niin että se lankarulla pyöri siinä. Lankarullan toiseen päähän lyötiin kaksi pientä naulaa joista kanta poistettiin. Naulat sijoitettiin molemmin puolin lankarullan keskireikää. Naulat olivat samalla etäisyydellä kuin siiven reiätkin joten se sopi siihen. Vetonaruksi tarvittiin pätkä kalastajalankaa joka sidottiin rullaan kiinni ja kiedottiin langan paikalle noin puolimetriä. Narusta vetämällä lankarulla pyöri tapissaan vinhasti ja siipi saatiin lentämään. Sitten vaan kilpailemaan kenen nousi korkeimmalle!

Tytöillä oli käpylehmänsä joilla leikittiin navetta leikkejä. Oli tytöillä myös nukkeja. Vanhimmat nuket olivat ”mollamaijoja” millä oli kroppa ommeltu kankaasta missä sisällä oli täytteenä sahanpuruja tai joissakin kuivaa hiekkaakin. Ensin niissä oli naama ommeltu langalla eli silmät,

nenä ja suu. Sitten tulivat pahviset ”muotoon prässätyt” naamat mihin oli kasvot maalattu käsin oikein poskipunaa myöden. Oli tyttöillä oikein posliinisia päitäkin näissä ”mollamaijoissa”. Ne olivat vanhempaa perua.

Me pojat emme niillä leikkineet. Meillä oli puusta tehdyt autot, lentokoneet, hevoset ja muut omat leikkikalumme. Sodan jälkeen isäni oli saanut ostaa jostain nallitykin! Sain sen joululahjana ehkä 1943-1944. Se on vieläkin minulla ja siinä voi ampua paperi nalleja jotka ”paukahtivat”. Myöhemmin tulivat muotiin nallipyssyt joilla samoja nalleja ammuttiin kun keskenämme ”sodittiin”. Paljon oli omatekoisia leikkikaluja jotka vaativat leikkijältä mielikuvitusta että leikki onnistui!

Mielikuvitusta lapsilta tarvittiin kun käpylehmillä ja muilla leikittiin!

Se oli kai viisikymmenluvun alkua kun isäni osti minulle liidokin kokoamis tarvikkeet. Taisin saada sen joululahjaksi. Muistaakseni kyse oli ESA I liidokista. Se oli ruskeasta pahvista tehdyssä metrisessä noin kymmenen senttiä leveässä ja pari senttiä paksussa laatikossa. Siinä oli sisällä ensinnäkin runkorima ja kaksi siipirimaa männystä. Sitten oli balsaa, ihmeellistä kevyttä puuta, pieni levy mistä tehtiin siiven kaaret ja vähän paksumpi pala mistä tuli nokkapala. Lisäksi pakkauksessa oli kumilenkki joka oli siiven kiinnitykseen runkoon ja tuubi liimaa. Pakkauksen päällä oli painettuna kaaren tekoa varten mallit ja suoraa laatikosta leikattiin pyrstöön puolipyöreä pala pysty ja vaaka eviä varten. Runkorimaan liimattiin pahviset peräevät ja etupäähän runkopala palsaa. Siiven kaaret leikattiin balsalevystä partakoneen terällä ja tarkasti sapluunalla piirtäen niin että levy riitti. Siiven etureunaan rima ja takareunaan toinen ja kaaret kiinnitettiin liimalla. Tähän tarvittiin vielä pintaan paperi ja siihen kelpasi voipaperi äidin kaapista. Se kiinnitettiin kaariin ja reunarimoihin liimalla. Hyvin kuivuttuaan painon alla että niistä tuli suoraa siipi kiinnitettiin kumilenkillä rungon päälle merkittyyn kohtaan. Rungon balsapalaan vuolttiin pieni kolo vetonarua varten ja kone oli valmis lennätettäväksi. Vetonaruksi kelpuutettiin valkea kalastajalanka. Muistan kuinka tätä Jumpinmäen ainoaa liidokkia porukalla lennätettiin. Alkukeväästä sain liidokin valmiiksi ja liian kovassa tuulella lennätys hajotti koko koneen. Kauan se ei ehjänä pysynyt ja aika pian loppui myös varaosien liimaaminen ja korjaaminen. Uusia osia kun ei saanut vaan olisi pitänyt ostaa toinen pakkaus.

90. PUHTAUS ON PUOLI RUOKAA .

Tämä vanha sanonta pitää paikkansa. Oli myös sanonta ”Puhtaus on toinen luonto”. Sekä toteamus ”Pesen käteni siitä ja siitä jutusta” millä tarkoitettiinkin jo muuta kuin puhtautta. Se tarkoitti lähinnä sitä että joku ei ottanut kantaa johonkin kuulemaansa! Se oli sellainen symbolinen sanonta.

Ainakin muistan pikkupoikana kuinka tärkeää puhtaus oli. Se oli aika tavalla myös terveys kysymys. Liassa sanottiin sikiävän kaiken maailman tautien. Ainakin täit ja luteet viihtyivät epäsiisteissä oloissa.

Sauna oli melkein joka talossa tai sitten käytiin naapurin saunassa saunomassa. Saunassa oli löylyhuone missä oli ”pönttökiuas” nurkassa lämpöä antamassa. Se oli yleensä noin metrin halkaisijaltaan ja yläosassa oli lukku löylyn heittämistä varten. Se pönttö oli kivillä täytetty. Eikä ihan tavallilla kivillä vaan vedestä jokirannasta kerättyjä nyrkin tai kahden kokoisia kiviä. Isäni väitti niiden kestävän parhaiten. Kivet ladottiin kiukaan rostien päälle ylös asti. Valkeaa poltettiin yleensä pari pesällistä ja talviaikaan usein jo yksi pesällinen edellisenä päivänä. Löyly vesi tuotiin viereisessä huoneessa olevasta padasta missä vettä kuumennettiin pesuvedeksi. Useimmiten noin sadan litran

valurautainen pata. Pukuhuone oli saunan vieressä missä olivayt vaatteet saunomisen ajan . Saunaan mentiin vanhoissa alusvaatteissa ja saatiin puhtaat saunomisen jälkeen.

Siirappia keitettiin saunan padassa itse kasvatetuista sokerijuurikkaista.

Äitini osasi nämä hommat.

Eräs varhaisemmista muistoista liittyy vahinkoon joka meinasi sattua itselleni kai 1946. Tiesin kylmäkomerossa olevan omatekoista siirappia. Oli kielletty ottamasta. Ne kielletyt tavarat olivat ylimällä hyllyillä kylmäkomerossa etteivät lapset ulottuisi. Olin tiskipöydän päälle laittanut jakkaran ja jopa ulotuin! Kerran äiti tuli yllättäen keittiöön ja olin juuri kiivennyt ylös ja ottamaisillani purkista sormeni makeaksi! Äitini huuti tavanomaisen ”Herra varjele!” .Ja täytyy sanoa että varjelusta olikin sillä se purkki mihin kurotin oli lipeäkivi purkki! Jos olisin ehtinyt olisi ollut kuolema lähellä. Lipeä kun syövytti. Lipeäkiveä käytettiin vaatteita pestäessä.

Muistan kuinka ihmettelin pellistä tehtyä ammetta jossa oli toisella reunalla kaareva korkeampi reuna. Meillä ei semmoista ollut mutta äitini kertoi sen olevan ”kuhne amme” missä sairaat ihmiset otivat kylvyn ja heidät voitiin pestä siinä. Pesuvateja oli joka talossa useamman kokoisia. Oli emaljoituja hienoja missä oli sininen reunajuova koristeena ja muuten valkoinen, oli myös kellertävä pohjaväri ja vihreä koristereuna. Sitten oli tavallisia peltisiä pesuvatejakin.

Silloin sodan jälkeen oli pulaa vähän kaikesta. Myös saippuasta joka muistaakseni oli kortti tavarakin. Siispä sitäkin tehtiin itse.

Saippua tai Merikarvialaisittain sanottuna ”saippoo” oli tärkeä hyödyke. Saippuan teko tapahtui keittämällä luita ja sian lahtauksen yhteydessä jäänyttä tavaraa ,rasvoja ym., mikä ei kelvannut syötäväksi. Kyllä siinä varmaan muutakin tarvittiin mutta sen työn teki äitini yksinään.

Teko tavasta muistan vain sen että sitä mössöä keitettiin ulkona muuripadassa, ja se haisi pahalle!

Kesäisin pestiin pyykki yleisesti ulkona. Monessa talossa oli ulkona pata nostettuna kivien varaan jolla keitettiin vettä. Pyykin pesuun oli kolmijalkainen punkka joka oli niin korkea että pyykkiä voi pestä selkä suorana. Pesussa käytettiin pyykkilautaa apuna. Se oli lasista tai pellistä tehty noin 60 x 70 cm kokoinen levy missä oli puu reumat. Lasi oli urutettu samoin pelti oli taivutettu pienelle aalolle joka auttoi kun pyykkiä pestiin pyykkiharjalla. Pyykin huuhtelemiseen oli puiset saavit eli paljut. Pyykinarut vedettiin vakiopaikkoihin ja pyykki ripustettiin niille kuivumaan. Jos oli lakana pyykkiä joka painoi märkänä paljon ,käytettiin pyykkiseivästä jolla narua nostettiin keskeltä. Pyykkiseipäitä ei saanut käyttää mihinkään muuhun. Joskus niillä hypättiin seivästä mutta se loppui lyhyeen jos joku näki!

Matot käytiin pesemässä jokirannassa tai meren rannassa kumpi oli lähempänä. Niitä pestiin vain kesäisin vaikka niitä käännettiin ja vaihdettiinkin talvella muutama kertaan. Jokirannassa muistan nähneeni kuinka pyykkiä pestiin kun ei ollut pesulautaa, tuota aiemmin kertomaani uralautaa. Muistaisin että lasiset pyykkilaudat olivat ”kiven alla” eli ei saanut kaupasta mutta galvanoidusta pellistä tehtyjä oli myytävänä. Niin näkemäni pesutapa oli sellainen että liotettu pyykki nostettiin tasaiselle kivelle ja sitten sitä lyötiin sellaisella kalikalla missä oli kädensija ja noin 10 cm leveä litteä lapa. Pyykkiä hakattiin ja vesi lensi, lähti likakin. Tällöinen kalikka oli nimeltään pesukarttu, opin sen myöhemmin.

Talvella pestiin pyykki saunan yhteydessä olleessa pesutuvassa missä oli muurattu pata missä vesi kuumennettiin. Pyykki kuivattiin silloin narulla ulkona jos ilmat suosivat tai sitten sisätiloissa.

Pellavaiset lakanat ja muutkin lakanat levitettiin kauniina päivänä puhtaalle hangelle pesun jälkeen jolloin ne ”valkaistuivat”. Silloin ei ollut muita valkaisu keinoja.

Mäntysuopa ja Lux ovat vanhimmat muistamani kaupan saippuamerkit. Lapsena oli vähän leikkivälineitä, yksi yleisimmistä oli kun laitettiin kuppiin saippuavettä ja olki pillillä puhallettiin saippuapalloja. Tämä oli puuhaa mikä rajoittui kesään.

Vaatteita myös värjättiin KAS - KAS kotivärein. Villa lankojen värjäykseen käytettiin myös tätä. Toki lankoja värjättiin myös luonnonväreillä joita saatiin kasveista. Kuusen kävyistä keitettiin liemi mihin puuvillaverkot kastettiin jolloin niistä tuli ruskeita. Sipulinkuorista, puiden kuorista ja nokkosista sekä erilaisista sienistä saatiin värejä jotka kiinnitettiin muistaakseni alunalla lankoihin. Sitä työtä en oikeastaan nähnyt tehtävän mutta äitini kyllä värjäsi luonnon väreilläkin. Kaupan värejä kun ei aina saanut.

KAS - KAS oli myös kengänkiillokkeen nimi, oikeammin ”plankin” jota sai mustana ja ruskeana.

Oli silloin yleisesti käytössä DDT joka oli huomattavasti vahvempi myrkky kuin nykyään ja sitä käytettiin yhtä hyvin täitten torjuntaan ihmisten päästä kuin muurahaisten ja muiden ötököiden torjuntaankin! Se oli yleismyrkky!

91. MANKELI, SILITYSRAUDAT JA HELLAT.

Mankeli! Tämä sana kätki taakseen suorat lakanat ja muut mankelissa manklutut vaatetavarat. Silloin oli aika monessa talossa vielä omat mankelipuut. Niihin kuului pari pyöreää puuta ja kaareva lauta millä niitä puita sai pyöritettyä. Idea oli yksinkertainen. Vaate joka haluttiin sileäksi kostutettiin ja käärrittiin tiukasti, ilman ryppyjä, pyöreän ”tukin” ympäri. Sitten sitä manklattiin sillä laudalla niin että alla oli puhdas pöytä. Siinä tukissa oli sellainen ohut suojakangas kierrettynä viimeisten lakana tai pyyhe kierrosten mukana suojaksi. Näin saatiin esimerkiksi pyyhkeet ja lakanat rypyttömiksi ja sileiksi. Emännille se oli tärkeää että liinavaatteet olivat sileitä. Paitoja ja muita suoristettiin silittämällä. Silitysraudat olivat siihen aikaan raudasta tehtyjä niin että rauta muodosti kotelon mihin tulikuuma ”luoti” otettiin hellan pesästä lämmikkeeksi. Annettiin lämmön tasaantua ja sen jälkeen kostetut paidat ja muut silitettiin raudalla sileiksi. Paitsi tyynyliinan nauhat, ne silitettiin niin kuin haitariksi. Miksi näin – en tiedä vieläkään! Kaipa se oli muotia. Silitysrauta oli malliltaan pohjasta kiilamainen kolmio, niin että sillä kärjellä sai paidan kauluksetkin nurkkia myöden silitettyä. Siinä oli myös puinen kädensija eli kahva mistä kuumaa rautaa oli helppo käsitellä. Se punaiseksi kuumennettu ”luoti” pistettiin siitä raudan leveästä päästä sisään ja luukku kiinni. Emännät kokeilivat sylkäisten koska raudan lämpö oli sopiva. Toisessa rautamallissa oli pelkkä valurautainen ”luoti”, valettu rauta sydän mitä voitiin sellaisenaan kuumentaa esimerkiksi keittolevyn päällä. Tätä keittolevyä sanottiin myös ”säästö levyksi” koska se varasi paremmin lämpöä kuin ”ringit”. Silloinhan oli tavallisesti joka taloudessa hella missä ruoka keitettiin ja näin saatiin myös rauta kuumennettua. Hellan piitassa (kansi) oli vanhemmassa mallissa toisessa päässä avotulen paikka missä oli vain pelti suojana joka nostettiin silloin pois kun valkeaa tarvittiin. Siinä oli helppo silitysraudan luoti kuumentaa. Se onnistui myös leivottaessa kun leivinuunia lämmitettiin tai pystyuunissakin luoti kuumeni. Hellan piitassa oli yleensä kaksi tai kolme pyöreää reikää missä oli irtoringit niin että se sopi sen ajan kattiloille ja padoille. Aina löytyi sopiva kun renkaita poisti sopivasti. Tällainen piitta oli valurautaa, Rosenlewiläisiä suurin osa, ja samoin olivat valurautaa myös irtorengaat. Keittolevy (säästölevy) oli valurautainen, pohjastaan moni ulokkeinen pyöreä levy jonka voi laittaa rinkien tilalle. Se taisi olla lämpöä varaavana ensimmäinen suurempi parannus keittolaitteisiin. Se pysyi paksuutensa vuoksi kauemmin lämpimänä eikä tarvinnut jatkuvaa lämmitystä. Ensin hellat olivat tiilestä muurattuja ja niissä oli myös veden lämmitystä varten kuparinen tulipesän viereen sijoitettu vesisäiliö missä oli messinki hana josta päästettiin kuumaa vettä tarvittaessa. Vesisäiliössä oli päällä täyttö aukko mistä lisättiin uutta vettä käytetyn tilalla. Siten tulivat Matit ja Maijat mitä Rosenlew teki Porissa. Porin Mattia oli kolmea kokoa. Porin Matti

on muuten Timo Sarpanevan suunnittelema ja muotoilema. Ne olivat valmiita helloja, niissä oli omat jalat, peltinen kuori . Porin Majassa oli uuni osa, vesitila ja yksi liitos savuhormiin takana tai päässä. Se oli edistystä! Porin Konepaja oli myös valutuotteiden merkki. Moneen taloon muurattiin tiilistä iso uuni jossa oli leivinuuni ja keittotila erikseen. Tällaisilla muureilla myös lämmitettiin tupaa talvella.

Siinä viisikymmenluvun alkupuolella tulivat kauppoihin ensimmäiset sähkösilitys raudat ja sähkölevyt missä saattoi keittää yhdellä kattilalla.

Näin tehtiin silloin kotioiloissa ja itse saatiin pyykki sileiksi pesun jälkeen.

Muistan olleeni äitini mukana isossakin mankelissa missä maksua vastaan sai käyttää mankeliä. Se oli idealtaan samanlainen kuin alussa kertamani .Tässä oli vaan koko huone missä oli iso lava ,kivillä täytettynä painona pyöreiden pulikoiden päällä. Siinäkin pyykki muistaakseni kostutettiin ja levitettiin suoraksi puhtaalle ”mankelipöydälle” ja rullattiin painavaa lavaa muutaman kerran yli silitettävän lakanan tai muun. Lakana oli ensin vedetty suoraksi ja viikattu 4 tai kuusikertaa, niin että se oli paksu ja vailla ryppyjä. Mankeli teki loput. Tällaisen mankelin muistan Aurasta ehkä 1946 ja sitten Porista 1958 muistan harjoittelukaverini äidin käyneen mankelissa VI –osassa yhdessä puutalossa. Me kannoimme pyykkikopan mennessä tullen. Siitä muisto.

Merikarvialla muistaisin etten käynyt isossa mankelissa mutta varma en ole. Muistikuva olisi että iso mankeli, missä olisin käynyt olisi ollut Näsillä.

92. JUMPINMÄEN OLYMPIALAISET JA MUUT LEIKIT.

Meidän asuin mäkemme tunnettiin yleisesti Jumpin mäkenä. Se oli yleisnimi joka kattoi kotini pihapiirin, Jumpin talon ja Kouhin talon alueen. Tiessä, joka silloin oli päätie kylän halki, oli oikein maki joka alkoi jokirannasta Pappilan kohdalla ja jatkui Häyrisen kaupalle. Tämä tien osa varsinkin mutkassa meidän kohdalla eli Jumpin alaportilla, oli paikka missä pelattiin ja touhuttiin. Milloin neljää maalia tai karttua, milloin jotain muuta. Silloin ei kunnassamme ollut yhtään leikkikenttää tai muuta lapsille tarkoitettua aluetta. Olisi tainnut joutua tutkittavaksi jos joku olisi kakaroille ehdottanut leikkikentän tekoa. Urheilukenttä oli juuri saatu hyvään kuntoon (1949) ja siihen oli saatu valtiolta rahaakin. Meidän leikkialueenamme olivat metsät, niityt ja tiet. Itse vastasimme varusteistamme jotka olivat yksinkertaisia jonkun isän tai äidin neuvomia. Esimerkiksi keinut tehtiin puun oksaan narusta ja turvallisuudesta ei ollut normeja! Toki me leikimme kuten lasten kuuluukin mutta jokainen joutui tekemään myös lapsille sopivaa työtä jota oli joka talossa ja torpassa.

Olympiavuonna 1952 muistan kuinka innostus oli valtava. Muistan kuinka koulussa ilmoitettiin Olympialaisten vuoksi tulevan paljon ihmisiä suomeen muualta. Eikä yksin Helsinkiin vaan koko maahan. Siksi olisi siivottava tien varret ja muut näkymät kuntoon. Aika tavalla yleiset kyläkuvat paranivatkin kun joka paikkakunnalla siivottiin näkyvät paikat. Siihen aikaan ja ennen, jo ennen viisikymmenlukua oli ollut tapana rakentaa navetat ja tallit niin että niiden lantalat eivät näkyneet tielle. Vasta teiden oikaisut ja uusien teiden rakentaminen toivat nämä rumemmat puolet kyläkuvaan ja näkyviin.

Takaisin vuoteen 1952. Silloin opetettiin kouluissa kuinka kieleemme vieras Olympia oikein äännetään! Ei se silloin niin helppoa ollut! Silloin uskottiin yleisesti ilmeisesti koko suomen olevan tutustumisen kohteena ei yksin urheilusuoritusten paikkakunnat.

Kaikki urheilivat ja puhuivat urheilusta. Silloin kesällä lähtivät Merikarvialta Helsinkiin oikein paikan päälle katsomaan pikkuautolla isäni, Kouhin Kosti ja Hallikaisen Tauno ainakin. Muistaisin

auton olleen täynnä mutten saa mieleeni ketä muut varmuudella olivat. Yksi taisi olla Viljo Yli-Kerttula ja toinen Reino Rannikko. Ilmeisesti viisi henkeä kuitenkin silloin Merikarvialta lähti yleisurheilua katsomaan! He olivat muutaman päivän silloin reissussa. Tullessaan takaisin he olivat täynnä intoa ja päättivät pitää meille kakaroille omat ”Jumpinmäen Olympialaiset”. Ne pidettiinkin tosin vasta 15.9.1953. Osallistujat koottiin vähän kuin kutsukilpailuina. Kouhin Kosti rahoitti palkinnot ja isäni oli puuhamiehenä kuten yleensä! Paikkana oli Kouhin navettapiha. Siinä oli hyvä hiekkainen alue aivan navetan edessä. Siihen tehtiin suorituspaikat ainakin pituutta, kuulan työntöä ja 300 metrin juoksua varten. Kilpailu oli kolmiottelu mainituista lajeista laskettiin pisteet yhteen. Osallistujia oli neljätoista joten mistään ihan pienistä kilpailuista ei ollut kyse! Mukana olivat: Kauhilta Riitta, Risto ja Marja ja taisi olla Mattikin katsomassa ainakin mukana. Yli-Kerttulan Saara, Seppo, Altti ja Aino, meitä Kohvakoita Pertti, Pirkko ja Jorma, lisäksi mukana taisi olla Santamäen Sirkka ja Helena ja oli joku muukin. Lähinnä porukka koostui keskenään hyvin mukaan sopivista leikkikavereista, minä siinä joukossa olin vanhin ja kilpailin vähän erikseen omassa sarjassani. Pienet tytöt ja pojat kilpailivat omassa sarjassaan, isommat omissaan. Palkintoja oli vain pienemmille joita oli yhdeksän. Oikein meillä oli kilpailunumerot ja muutamilla suomen lippukin rinnassa. Tapahtuman vuosi oli 1953. Onpahan muisto ”olympialaisista” kun olimme yhdessä kilpailemassa tulevan Eduskunnan Varapuhemiehen kanssa! Yli-Kerttulan Saara, joka otti käyttöönsä koko etunimensä Saara-Maria ja avioituessaan nimen Paakkinen saavutti moisen arvon myöhemmin urallaan!

Jumpinmäen kohdalla maantiellä, siinä mutkassa porttien kohdalla oli tiessä tasaista, siinä muuten pelattiin myös palloa usein iltaisin ja sen nimi oli ”Jumpin mutka”. ”Pappilan mutka” tarkoitti kohtaa joka oli joessa Pappilan kohdalla. Maantiellä oli kokoontumispaikka sen ajan mukuloille. Siinä tiellä lähinnä lyötiin palloa omatekoisilla mailoilla ja pelattiin mitä pelattiin! Porukkaa tuli usein enemmän kuin tarvittiinkaan. Useimmiten saatiin kaksi joukkuetta. Joukkueiden koko oli joustava. Välillä yritettiin pelata myös ”Kyykkää” jossa ensin pistettiin pystyyn maantielle riviin pyöreästä koivuhalosta sahattuja n. 30 cm klapeja. Niitä heitettiin metrin mittaisella kalikalla nurin ja kuka sai eniten nurin oli voittaja. Tämä ei saavuttanut oikein suosiota mutta joku sen pelin toi. Varsinaisesti silloin pelattiin kesäisin Ahlströmin koulun takana kentällä potkupalloa, pesäpalloa tai ”neljää maalia”. Niissä opin sanan ”ei killata”. Kun löi esimerkiksi laittoman kiljaistiin ”ei killata”. Se kiljaistiin muutenkin jos joku rikkoi sovittuja sääntöjä. ”Killataan” huudettiin kun oli oikein. Toinen outo sana oli ”inni” millä tarkoitettiin syöttöä. Pallo heitettiin suoraa ylös maahan piirretyn ympyrän kohdalla mikä kuvasi ”syöttö lautasta”. Jos ”inni” putosi lautaseen se oli hyvä ja jos ei osunut ympyrään se oli väärä. Syy miksi maantietäkin tarvittiin oli yksinkertainen. Koulun kentällä sai pelata vasta kun siitä oli niitetty heinä ensin lehmien rehuksi! Kouluaikana se oli urheilu käytössä mutta hyöty otettiin siitäkin siis kesällä. Potkupallo oli silloin nimensä mukaisesti sitä. Oli yksi nahkainen pallo jota ommeltiin aina välillä kuntoon. Ei ollut jalkapallokenkiä kellään mutta potkimiseen riittivät kumiteräsaappaat tai puukengät (pohjat puuta), into oli kova mikä oli pääasia. Kentäksi sopi mikä alue vaan mihin saatiin kaksi maalia laittamalla kivet tai seipäät osoittamaan sen paikkaa. Pelaamisen ilo oli suurta. Muita neljäkymmenluvun leikkejä olivat ”Litta” tai ”Naatta” jossa yritettiin toista kiinni, jos saatiin lyötiin olkapäälle ja siinä oli seuraava kiinniottaja. ”Viimeinen pari uunista ulos”, Karttu ja sen sellaiset. Näissä oli yhteisenä piirteenä se ettei tarvittu mitään välineitä tai kenttiä. Piha kelpasi, tai niitty tai muu suurin piirtein tasainen alue. Yksi muistiini tullut peli oli ”Maapeli”. Siinä sateen jäljiltä pehmeää maata taputettiin lapiolla tai kengin niin että saatiin pari metriä halkaisijaltaan oleva veteläpintainen ympyrä. Jollain oli puolimetrisen, koivuhalosta yleensä lohkaistu sälö, mikä oli teroitettu vähän veitsen malliseksi ja siloiteltu. Tällä ”veitsellä” joka heitettiin löysään maahan pystyyn niin että heittäjän piti yltää siihen

kehän ulkopuolelta ja piirtää raja jolla suurensi omaa aluettaan. Jos epäonnistui, ei ulottunut tai horjahti kehään kurottaessaan menetti vuoronsa ja toinen sai yrittää. Ruudun hyppääminen oli yleensä tyttöjen leikki mutta kyllä me pojatkin hyppäsimme. Siinä piirrettiin ensin muistaakseni kolme peräkkäistä ruutua noin 50 x 50 cm ja sitten kaksi samanlaista rinnan ja taas pari peräkkäin ja taas kaksi rinnan sekä lopuksi pari peräkkäin jonka jälkeen oli ”kotipesän” viiva. Tätä hypättiin peräkkäiset ruudut yhdellä jalalla ja parit molemmilla ja vaihtelua toi kun välillä käytettiin vasenta ja oikeaa jalkaa hyppyihin. Sen ajan leikeissä oli omatoimisuus valttia eikä tarvittu valmiita leikkikenttiä.

93. UINTIA. MERIKARVIALLA.

Silloin neljä- viisikymmenluvun vaihteessa pidettiin uimakoulua Merikarvialla siinä Österbyn lammissa, tarkemmin siellä yläpäässä missä Uudentalon myllyltä tuleva myllyjuopa oli tuonut santaa joen pohjalle. Muutenkin se oli suosittu uimapaikka, siis koko lammi kesällä kun joiki ei niin lujaa virrannut. Paikkaa sanottiin myös Hakasalon rannaksi olihan se melkein heidän kohdallaan. Toinen suosittu uimapaikka oli joen yläjuokulla ”P-kaupungista” ylöspäin, ohi Kalkuttajan oleva tasainen virran uoma missä ei ollut virtaa kovinkaan paljoa mutta syvyyttä ehkä kaksi kolmekin metriä. Ainakin meillä oli siellä oma ponnahduslautakin, oma tekoinen johon jostain oli saatu leveä plankku laudaksi ja ristikko pukki oli tehty kannakkeeksi. Siellä me kävimme paljonkin uimassa. Muistan kuinka meitä oli aluksi vaan muutama mukula uimaan lähdetessä mutta kun olimme ohittaneet muutamia taloja oli joukkomme kasvanutkin suuremmaksi. Silloin ei käyty yksinään uima reissuilla vaan uskottiin joukkon voimaan mikä olikin hyväksi sillä kukaan ei koskaan porukastamme joutunut hätään. Siellä muistan ensikerran myös vetäneeni tupakan savua keuhkoihini. Muistaakseni muut kiusasivat etten muka uskalla maistaakaan joten päätin uskaltaa. Vedin henkeeni savua ja hyppäsin saman tien ”ponnulta” sukeltaen jokeen. Menin syvälle ja tajusin samalla että keuhkoissani ei ollutkaan muuta kuin savua. Silloin meinasin tukehtua ja tupakan kokeilu loppui siihe! Silloin tekemäni päätös on voimassa vieläkin! Silloinhan urheilijanuorukaiset eivät polttaneet joten en minäkään. Me olimme hyviä uimaan ja aina kun ehdittiin omilta töiltämme vesi kutsui. Meillä Ylikyläläisillä oli kolmaskin uintipaikka nimittäin Vassan kohdalla joessa oli syvä kohta siinä nykyisen Urheilutalon kohdilla, ehkä vähän alempana. Siinä oli savipohja mutta vettä kesälläkin sellaiset kaksi kolme metriä joten se oli hyvin uimataitoisten uintipaikkana. Kesällä siinä kohdassa sai ongella myös suuria lahnoja, ainakin kiloisia! Uimataito oli hyvin yleinen silloisessa kaveri piirissämme, en muista yhtään joka ei olisi osannut. Osattiin uida koiraa ensin ja uimakoulussa oli oppittu rintauintia ja krooliakin. Myöhemmin kaverit opettivat kissaakin uimaan. Siinä pyöritettiin käsiä edessä toistensa ympäri niin että pysyttiin pinnalla jos joku ei moista tapaa tiedä. Osattiin myös kellua ja liukua sekä sukeltaa joten oli vaihtelun varaakin. Uinti oli erittäin suosittu kesäaikaan meidän mukuloiden laji.

Iltaisin näissä uimapaikoissa kävi myös vanhempaa väkeä uimassa lähinnä miehiä.

94. HIIHTÄMINEN , SUKSET JA SAUVAT.

Suksia tehtiin käsityönä viisikymmenluvun alussa vähän joka kylässä. Aina löytyi käsistään taitavia miehiä. He tekivät yleensä sukset ensin karkeasti veistämällä kirveellä ”sielun”. Sitten puolivalmiit puut kuivattiin. Viimeistelyn he tekivät höyläämällä ne mallin mukaiseksi, ura omalla höylällä pohjaan ja tervasivat ne. Tervatut sukset kuumennettiin ja pistettiin taipumaan paininpuihin jolloin niihin saatiin kärjet ja keskelle suksea jalkavuutta. Jollei niitä olisi tervauksen jälkeen siinä kun ne jäähtyivät ”painettu” niistä olisi tullut lähes suorina. Usein kärkien kaari loiveni ajallaan jollei niitä säilytetty painin puissa. Tosin aina tervauksen yhteydessä kun ne kuumennettiin ne voitiin taivuttaa

uudelleen. Kesäksi ne laitettiin talvisäilöön sitomalla ne parittain, pohjat vastakkain, takaa ja edestä nippuun. Lisäksi suksien keskikohdassa oli poikittainen puupalikka n. 5 cm joka piti suksen jalkavana.

Tehdastekoisia suksia tuli ensin mustiksi tervattuna markkinoille. Sitten muistaakseni Järvisen ja Lampisen suksitehtaat alkoivat toimittaa lakkapintaisia suksia mitkä olivat punaruskeita väriltään. Ainakin Lampinen ja Järvinen olivat sen ajan merkkejä, siinä viisikymmenluvun puolella välissä. Sitten tuli sälesuksi jossa oli reunassa jopa kovapuu reuna! Sälesukset olivat liimatut monesta puu säleestä. Siitä nimitys. Näin saatiin suksiin keveyttä ja kestävyyttä. Vasta paljon myöhemmin tuli kuvaan muovipohjat ja viimeksi lasikuitusukset.

Hiihtämistä nimitettiin Merikarvialla ”suksimiseksi”. Silloin hiihdettiin ”murtomaata” ja vuoro taita lykittiin, mäet noustiin ”harakkaa” eli ristikäyntiä. Silloin kun oli hyvä hankiainen pelloilla tai meren jäällä hiihdettiin aika lailla nykyistä vapaata hiihtotyyliä joka silloisilla suksilla oli vaikeampaa mutta lujaa mentiin. Kakarana jokainen hiihti, silloin oli aina talvella paljon lunta ja kesät vastaavasti oli kuumia ja helteisiä. Vai muistaako joku sataneen kesällä omassa lapsuudessaan?

Hiihtämistä harrastettiin myös koulussa talvisena urheilumuotona joka ei tarvinnut valmisteluja. Sukset olivat ensin mäystimillä eli ”troffuilla” kiinni jaloissa. Jalkine oli pieksu tai huopatossu suurimmalla osalla, harvoilla mono! Nahkaiset monot taisivat tulla muuten enemmän käyttöön vasta 1960 luvulla ja muistan kuulleen että hiihtokengän nimeksi ”Mono” tuli juuri valmistajan nimestä joka oli Monosen kenkätehdas. Se tehdas taisi olla Lahdessa. Mäystin oli yli kengän laitettu hihna joka oli kiinni suksessa. Päältä siinä oli solmittava nahkahihna jolla sai mäystimen sopivaksi. Tätä voitiin vielä varmistaa laittamalla auton sisärenkaasta leikattu 2 cm levyinen kumilenkki joka edestä jäi varpaiden alle ja takaa nostettiin kantapään taakse. Alkeellisesta siteestä oli oikeastaan kyse.

”Troffuiksi” näitä merikarvialla nimitettiin yleisesti. On muistettava että silloin ei paljoa monoja ollut vaan useimmiten talvijalkine oli huopikas tai pieksu. Pieksu oli nahasta suutarin tekemä ja siinä oli kippurakärki jonka takana mäystin pysyi hyvin. Seuraavaksi tuli käyttöön Voitto-side ja sitä seuraava olikin jo Rotanloukku jotka sopivat monoihin! Silloin sodan jälkeen kait viisikymmenluvulla alkupuolella tuli kauppoihin ruskeita korvikekumitettuja kenkiä joita yritettiin hiihtojalkineiksi. Ne muuttuivat pakkasessa koviksi ja kylmiksi. Eivät yleistyneet. Ne olivat jotain korvike kumia ja repesivät helposti pakkasessa. Eivät olleet kotimaisia vaan jotain ilmeisesti muuhun maahan valmistettuja vaikka malli oli sama.

Suksisauvoja sanottiin myös porkiksi. Sauvat olivat ensin pelkät puiset kepit joihin oli laitettu sompa ja käsi remmit. Sodan jälkeen palasi markkinoille rottinki eli bambu jota oli käytetty jo kaksikymmenluvun lopullakin. Tänäpäin ovat vuorossa alumiini, lasikuitu ja hiilikuitu sauvat.

Suksivoiteitakin käytettiin. Ensin oli pelkästään uusi terva mikä luistikin hyvin. Sitten tuli steariini kynttilä millä hinkattiin luistoa sukseen. Pitoa suksiin saatiin vasta kun alettiin voiteita kehittämään siihen tarkoitukseen. Ensin oli Kas - Kas rasva, sitten Valttia ja Rexiä taisivat olla ensimmäiset näkemäni suksirasvat merkiltään. Olikohan myös ”Vax” ja ”Svix”?

Siihen aikaan kun olin pojan koltainen kului suksia. Ne nimittäin katkeilivat kun tehtiin ”ihmeitä”. Tämä tarkoitti sitä että laskettiin paikoista joista oli tarkoituksena ettei toinen uskaltanut tulla perästä. Tässä oli selvä etu edessä laskevalla joka laskee umpilunta toisella oli luistava latu edessään ja vauhti huomattavasti kovempi! Ei Merikarvialla niin kovia kallioita ollut mutta kyllä koluttiin Kalpakka, Kiila ja muut tarkoin. Oli myös hulluttelua. Laskettiin katoiltakin! Kerran laskin malliksi meidän ulkorakennuksen katolta. Alla oli lumikinos johon putoisin! Se vaan loppui siihen kun Jumppilla asuva Hallikaisen Tauno näki touhumme ja tuli kieltämään! Kyllä moni kellarin kattokin oli lumisena hyvä laskettelu paikka! Kuten olivat Kalpakan ja Kiilan kalliotkin.

Äidilläni oli vanhat sukset mitkä olivat peräisin ehkä 1920 luvulta. Pitkät, kapeat ja molemmista päissä oli kärki. Vain etukärki oli taivutettu hyvin vähän kaarelle. Mäystimet olivat keskellä suksea. Ne olivat oikeat tasamaa sukset! Pituutta niillä oli varmaan lähes neljä metriä! Niistä tehtiin lyhentämällä minulle sukset kun ”ihmeiden teossa” kerran katkaisin kahdet sukset enkä saanut uusia enää. Polttopuiksi nekin päätettiin aikanaan.

Isälläni oli haapapuiset sukset jotka olivat leveät ja tervatut .Mäystimillä varustetut oikein metsä sukset. Ne sukset olivat edestä leveämmät ja niissä oli nipukat kärjissä. Ne nipukat olivat sitä varten että niihin voitiin sitoa veto remmi jolloin suksista sai tehtyä ahkiota vastaavan vaikka haavoituneen kuljettamiseen. Ne olivat isän ”sota sukset” jotka hän oli saanut omiensa tilalle jotka hänellä oli ollut talvisota reissun alussa. Lahjoitin ne Korsulle missä ne ovat oikeassa paikassa kertomassa suksien monipuolisesta ja tarkoituksen mukaisesta käytöstä sodassa.

95. LUISTELUA MERIKARVIALLA.

Silloin viisikymmenluvun alussa ei kenenkään mieleenkään tullut että kunta olisi velvollinen pitämään yllä kakaroiden leikkipaikkoja! Oli oltava omatoiminen jos jotain haluttiin. Me tai oikeammin isämme esimerkiksi tekivät meille linkrun kun jäät alkoivat kestää syksyllä. Paikkana oli Ovastengin lammi mistä virtasi Pölspäkin oja läpi. Tämä lammi oli turvallinen paikka. Ensin hakattiin jäähän reikä noin 5-6 tuuman (n. 15 cm) pystytolppaa varten joka lyötiin pystyyn lammin pohja liejuun. Se sai rauhassa jäätyä. Puu katkaistiin jään päältä noin metriseksi ja sen päähän lyötiin keskele rautainen tappi. Sitten katkaistiin semmoinen 6 metrinen kuusen näre joka tyvestään oli 4-5 tuumainen. Tämä orsi akseloitiin pystytolpan päässä olevaan rautatappiin niin että pari metriä jäi paksumpaa päätä kiertovarreksi ja loppu kelkan päähän. Maha kelkka joka oli lähes joka talossa siihen aikaan sidottiin narulla kiinni puun päähän. Kun Linkrua väännettiin toisesta päästä muutaman pojan voimin saatiin mahakelkalle sellainen liuku että usein kyydissä ollut poika tai tyttö lensi lumivalliin. Joskus kelkkakin hajosi kun hulluteltiin. Isät muuten tekivät itse koeajot ja hauskaa oli heilläkin! Ovastenginlammin läpi virtasi Pölspäkin oja joka virtasi ohi Laihon niityn päätyen jokeen siihen Kalkuttaan yläpuolelle. Tästä ojasta käytettiin alaosastaan nimitystä Pikkujoki myöskin. Tämä oli siitä mukava paikka että se tulvi aina syksyisin ja vesi nousi korkealle metsään. Pakkaset tulivat ja vesi jäätyn puihin kiinni ja jää muodostikin pitkiä luolastoja kun vesi pakeni alta. En usko että vanhempamme tajusivat sen vaarallisuutta. Me kuljimme pitkiä matkoja jään alla ja kun halusimme pois niin tehtiin mukana laahatulla halolla tai vastaavalla alta päin reikä jäähän. Samoja jälkiä ei olisi osannut palata. Oli se hienoa luolastoa! Vaarallista se oli ilman muuta! Jäähän olisi voinut romahtaa päällemme. Ei koskaan onneksi sattunut mitään vakavempaa. Tämä pikkujoki oli mainio luistelu paikka tulviessaan laajalti niityille. Vanhempiemme mielestä se oli turvallinen paikka koska siellä ei ollut paljoa vettä. Siellä pelattiin omatekoisilla lepän juurakoista tekemillämme mailloilla jääpalloa. Kukaan ei osannut sääntöjä kuin suurin piirtein mutta hauskaa oli! Ei myöskään kukaan tehnyt meille jäitä. Pakkaset tulivat aikanaan ja lumet kolasimme kotoamme tuomillamme lapioilla ja puisilla kolilla pois ! Oikeasti olivat käytössä sanat ”klouvi” ja ”klouvaaminen” kuvaamassa sitä hommaa. Se oli osa joka kuului silloin niille jotka harrastivat ”sovellettua” jääpalloa. Säännöistä kun ei niin paljoa tiedetty, mailat olivat itse tehtyjä ja luistimetkin olivat kotona tehdyt suurimmalla osalla. Luistimet tehtiin siihen aikaan useimmiten Merikarvialla Kouhin sahan katkenneista raamin teristä. Raamista tehtyyn terään veistettiin puusta kenkää varten alunen jossa oli reiät remmeille mistä ne saatiin huopikkaaseen kiinni vyötettyä. Usein näihin sidottiin kotona jo huopikkaat kiinni jolloin ei tarvinnut solmia enää jäällä. Sai vain potkaista vaihtokengät pois ja huopikkaat vetää jalkaan! Allekirjoittaneella on tallella omat raamiluistimet vieläkin! Sain myös toisetkin luistimet Ojalan Pentiltä ,oikein ruuviluistimet! Ne olivat sellaiset missä oli monon kantalappuun vahvistettu poikittain oleva reikä. Luistin otettiin käteen, laitettiin poikittain ja väännettiin reiässä jalan

suuntaiseksi ja ruuvattiin monon etuosaan sivut kiinni! Siinä oli ja pysyi! Ne olivat kätevät ja kevyet. Ainoa ongelma oli että kasvaessani monot tulivat pieneksi ja jouduin antamaan ne velipojalle! Siihen aikaan kierrätettiin! Silloin oli Merikarvialla myös muutamilla ns. Malmurit! Niiden terä oli paksumpi kuin ruuviluistimessa, eli terä oli niin kuin leveämpi! Niillä oli helppo luistella. Niissä oli myös puuosa jalan tukena. Ne myös sidottiin huopikkaisiin vähän samoin kuin raamista tehdytkin luistimet! Oikeastaan ne olivat ilmeisesti olleet mallina raamiluistimen tekijälle! Näin uskon! En muista ketkä näitä raamiluistimia tekivät mutta se edellytti metallimiehen taitoja että sai terän mallin viilattua ja puusepän taitoja että puuosista tuli nätit. Osaavia kuitenkin löytyi niin yleisiä ne olivat ettei varmaan yksi mies kaikkia tehnyt! En muista että hokkareita tai kaunoluistimia olisi ollut kellään Merikarvialla viisikymmenluvun alussa.

96. POTKUKELKAT JA VESIKELKAT.

Jokaisessa perheessä oli yksi tai useampia potkukelkkoja. Aikuisten malleissa oli tekijän käden jälki näkyvissä sillä osa niistä oli vanhaa perua ja sepän takomat olivat jalakset. Usein kärjet oli kierretty kierukalle niin ettei niihin satutettu itseään. Puuosat olivat usein veistämällä jonkun puusepän tekemiä mutta oli toki sorvaamallakin tehtyjä. Tehdastekoiset kelkat olivat suorakulmaisempia puuosiltaan vaikka olivatkin sorvattuja. Ne olivat myös korkeampia istuinosastaan kuin vanhat. Rautaiset jalakset olivat lattaraudasta tehtyjä. Useimmat olivat vanhoista maalaamattomia mutta uusista oli osa lakattuja osa maalattuja. Nyt myös löytyi lasten kokojakin mitä aiemmin ei juuri näkynyt. Vesikelkka oli kelkka missä oli puusta tehty jalakset 120 – 150 cm pitkät joiden päälle oli tehty lava laudasta. Peräpäässä oli kaksi pystytolppaa poikkitangolla varustettuna mistä kelkkaa oli helppo työntää. Jalaksissa oli rautaiset ”pohjat” että luisto oli taattu. Kelkan etuposassa oli ”jukolauta” mistä oli mahdollisuus köydellä vetää kelkkaa. Vesikelkka kuului melkein joka taloon. Sillä sai helposti kuljetettua polttopuita halkoina tai klapeina, sillä kulki myös vesisaavi navettaan ja maitotongat tien varteen. Kätevä työväline!

97. PUHDETYÖT.

Miehet olivat kautta aikojen tottuneet tekemään tarpeelliset työvälineet ja kalusteet itse. Seppä takoi pajassaan rautaosat mutta puu osat tehtiin itse kotona esimerkiksi rekeen. Myös rikkimenneet puuosat korjattiin kotona. Tuvat olivat verstaita talvella kun valoisaa aikaa oli niukalti. Usein talojen huoneissa oli vain yksi sähkölamppu keskellä huonetta tai pöydän kohdalla jos se oli ikkunan lähellä. Valon lähellä niitä tarkempia töitä tehtiin. Tehtiin itse rekiä ja kärryjä tai niiden osia jotka saatettiin koota valmiiksi ulkonakin. Ulkotöiden jälkeen illat kuuluivat puuhastelussa, kellä ison työn kanssa kellä pikku juttujen näpertelyssä. Joku veisti kauhoja, joku näpersi koriste-esinettä. Tuvassa oli usein höyläpenkki ikkunan vieressä.

Kerrottiin tarinaa isännästä joka mitan puuttuessa otti ulkona käsiinsä noin mitan reen leveydestä. Avasi oven ja pisti sisään tullessaan kiinni ja siinä se mitta meni! Tällä esimerkillä korostettiin mitan tärkeyttä.

Samoin naiset kutoivat kotona kankaat ja kutoivat villapaidat ym. Sodan jälkeen oli tapana että aina kylään mentäessä äitini otti mukaansa jonkun kudonta- tai virkkaustyön joka oli valmisteilla. Siihen aikaan se ajan hyödyntäminen oli tähdellistä. Näin valmistui perheelle paljon tavaroita jotka tänään haetaan valmiina kaupasta rahalla. Silloin ei ollut rahaa tai ainakaan sitä ei käytetty sellaiseen mikä voitiin tai osattiin tehdä itse. Aikaahan joka näihin puuhiin kului ei laskettu miksiäkään.

Eräs taito joka oli miehille tullut sodan aikanakin tutuksi oli erilaiset pulloihin tehdyt rakennelmat. Merimiehet ovat kauan osanneet tehdä laivoja pulloon mutta nyt tulivat kuvaan ”motti halkoja, saha ja kirves” tai jopa viinatehdas saatettiin tehdä pulloon. Suosittuja muistoja nekin ja melkoista näppäryyttä tekijältään vaativia. Samoin rintamalla miehet tekivät tuohiesineitä, pahkakuppeja ym. mikä oli helppoa kuljettaa mukanaan repussa kun ei vienyt paljoa tilaa.

Varmaan tänään sanottaisiin puhdetöiden olleen rintamalla ”terapeuttista” puuhastelua.

Moni kihlasi emännän itse tekemällään sormuksella joka saattoi olla tuohesta, pahkasta tai visasta, nahasta, luusta, sarvesta ja jopa alumiinistakin. Alumiinia saatiin rintamalla ”sotasaaliina” alas ammutuista lentokoneista ja ehkä muualtakin. Osattiin sitä silloinkin ”sosialisoida”.

Sotamuistoina oli monia esineitä joita oli valmistettu vain puukko aseena, oli tuohitöitä, pahkakuppeja ja kaiken laista muutakin. Muistan hauskat pullot missä oli motti halkoja pääpuineen kaikkineen ja motin teko välineet, kirves ja saha. Pienoiskoossa tietenkin. Sitä ihmeteltiin kuinka isot miehet olivat saaneet ne pulloon” Aivan samalla periaatteella kuin merimiehet laittoivat pulloon laivoja. Osat tehtiin tietysti valmiiksi ja vaikkapa ne motin tukipuut joita ihmettelimme, ne vedettiin narulla pystyyn kun ne oli ”viritettynä ensin pulloon pujotettu. Narulenkki irtosi kun päästi toisen pään irti ja näin ”ihme” oli valmis. Kaikenlaista ihminen keksii aikansa kuluksi. Rakentaminen antoi tekijälleen ajankulua ja lahjan saajallakin riitti miettimistä kuinka homma oli oikein tehty.

98. KÄYMÄLÄ KULTTUURIA.

Suomen kielessä on kauniimpia sanoja kuin vastaavat ruotsiksi. Merikarvialla käytettiin kumpaakin ja vielä murre sanojakin. Minusta on kauniisti sanottu kun ennen mentiin käymälään. Tai pikkulaan. Tai ulkohuoneeseen. Tai poikettiin pihan perälle. Joskus kun hienosteltiin saatettiin sanoa myös ”PuuCee”. Näiden kaikkien kohde oli pieni, hyvin tehty huomaamaton ”pömpeli” pihan perällä. Lautaseinät saattoivat olla hiukan harvat jolloin tuuletus varmistui. Ovessa oli usein saranat nahasta, rautasaranoitakin oli! Siinä oli ”puuhellaksi” nimetty istuinosa joka oli sopivan korkea aikuiselle ja lapsia varten oli usein pieni irtokoroke jaloille että ulottui istumaan. ”Puuhella” nimitys taitaa juontaa siitä kun kansi, eli istuinosa oli puuta ja siinä olevat reiät muistuttivat hellan reikiä. Usein lasten istuimessa oli pienempi reikä tai sitten isomman reiän päällä oli pienempi saranoitu supistus osa. Hyvin tehtyt puukannet sopivat reikiin. Sitä sanottiin myös ”tiskiksi” mutta ”puuhella” oli yleisempi. Toisilla oli kannet saranoitu nahka hihnan pätkillä, tampeilla, kiinni. Muutamissa oli rautasaranat ,mutta suurin osa oli irtonaisia.

Sisällä seinien verhoiluna oli usein käytetty kuvalehdistä leikattuja kansikuvia tai filmitähtien kuvia. Myös kaunis maisema kuva oli usein nastoilla kiinni sopivassa kohdassa katsojaan nähden. Näissä käymälöissä oli usein myös ikkuna jonka laudalla oli kesäaikaan luonnon kukkia. Ja naulakko mihin saattoi laittaa vaatteitaan roikkumaan kun ryhtyi ”patsaan paljastukseen”. Nämä olivat siistejä ”huoneita”. Ne pidettiin siistinä ja niitä myös siivottiin viikottain! Samoin kesäaikaan kalkittiin tarpeen mukaan ja kuivikkeena käytettiin turvepehkuu, näin eliminoitiin haju. Talvella hygieenisyyden hoiti pakkanen. Talvella oli käytössä myös puukeppi millä syntyneet ”tönöt” eli tornit aina välillä kaadettiin. Oli oikein käymälän nurkassa siihen tarkoitukseen tehty ”mela” millä oli pituutta noin 1,5 metriä.

Keväisin ne alustat tyhjennettiin ja syntynyt ”makki” piilotettiin jonnekin maan sisään. Harvoin sitä käytettiin muun lannoituksen yhteydessä pelloilla. Ei kuitenkaan yleensä vihannesmailla!

Käymälästä puhuttiin myös kiertoilmaisulla;” Paikka missä kuninkaatkin istuvat yksin”.

Ruotsin voittoisesti puhuttiin Merikarvialla välillä ”huuseista” tai ”hyyskistä” ja törkeimmät sanoivat ”paskahuusiksikin”!

Sana minkä opin muutettuumme Merikarvialle neljäkymmentä luvulla oli ”pua”! Se oli outo kunnes kaverit kertoivat sen olevan sama kuin takapuoli tai rumasti sanottuna: perse! Sanana pua on lyhyt ja ytimekäs sekä kaunis sana kuvaamaan kyseistä aluetta. En ole muualla kuullut sanaa käytettävän. Kerran kuulin kuinka eräs aikuinen kuultuaan puan, totesi sen olevan harvinaisen kauniin sanan! Hän oli ruustinna Anni Raitala!

Siihen aikaan oli käytössä myös potta eli yöastia. Yksikorvaiseksikin sanottu. Ne olivat tavallisesti oikein posliinia ja niitä käyttivät lähinnä lapset ja sairaat. Oli niitä myös pellistä tehtyjä emaljoituja. Joissakin perheissä ei ollut pottaa vaan käytettiin ämpäriä. Muistan isoisälläni olleen käytössä myös ”sorsa” silloin kun hän sairasti. Eli lasinen pullon mallinen astia joka oli muotoiltu miehelle sopivaksi ja mitä voi käyttää vaikka sängyssä. Näin minä oikean ”alus astiankin” kerran sairaalassa käydessäni. Se oli sellainen matala ”vati” joka oli rautaa ja emaljoitu. Se pistettiin takapuolen alle ja näin potilas sai isomman asiankin suoritettua makuulla ollen. Oli niitä sellaisia posliinistakin tehtyjä, vähän finempia.

Vielä noista käymälöistä. Ahlströmin koululla oli viisikymmenluvulla siinä ulkorakennuksen joen puoleisessa päässä opettajilla oma käymälä ja vieressä olivat tyttöjen ja poikien omat tilat. Poikien tilassa oli laudasta tehty ja galvanoidulla pellillä päällystetty ränni missä hoitui pienempi tarve! Reikiä koulun käymälässä oli useita ja niissä puukannet.

Yhteiskoululla oli siellä joen puolella rinteessä , koulusta erillinen, samoin varustettu käymälä rakennus. Siinä oli tyttöjen ja poikien puolet erikseen.

Pappilassa oli yleisölle tarkoitettu isompi käymälä siinä ulkorakennuksen takasivulla. Silloin Pappilassa pidettiin lukusia, kinkereitä ja seuroja joten välillä oli isompikin väkimäärä. Naisille oli oma puolensa kuten miehillekin. Pappilan käymälässä oli miesten puolella, ihan viisikymmenluvun alussa, vielä varusteena kuiva haapa tai koivu halko. Siihen aikaan jokaisella miehellä oli vyöllään tuppipuukko jolla siitä voi lohkaista lastun ja veistellä siitä itselleen sopivan työkalun. Siihen aikaan miehet kantoivat puukkoa takana vyössä niin että sen sai tarvittaessa kummallakin kädellä käyttöön. Oli miehiä jotka kantoivat puukkoa määrättyllä kyljellä, minkä uskon johtuneen vasen tai oikea käntisyydestä. Silloin oli puukon tupessa, kuten usein vieläkin, siinä ripustus lenkissä napin läpi. Se oli sitä varten että ommeltiin vyön lenkkien väliin nappi joka piti puukon tupen paikallaan ja silti vyö vielä varmisti pysymisen.

Paperina käytettiin yleisesti Satakunnan Kansaa tai vastaavaa mistä repäistiin pala. Toisilla oli seinään lyöty kannaton naula mihin oli valmiiksi leikattu paperi paloiksi. Sanomalehti saattoi olla kovaa paperia, ja olikin. Mutta olihan siinä aikaa istunnon aikana hieroa paperi käsissään pehmeäksi! Vain fiineimmissä huusholleissa käytettiin oikein silkkipaperia mitä sai ostaa tehdas tekoisissa nelikanttisissa pakkauksissa. Lukikohan paketissa SunSilk ? Näin muistan. Se teksti oli vinottain paketin päällä jossa se oli sinisellä, tuotteen nimi. Rullapaperi tuli paljon myöhemmin. Kunnan talolakin oli siihen aikaan ulkokäymälä. Samoin oli juhlapaikoissa ja muissa kokous tiloissa.

Niinisalossakin Satakunnan Tykistörykmentissä oli käytössä pohjoismaiden suurimmaksi sanottu käymälä, peräti 120 reikää ja ”urinaalia” eli kusiränniä 45 metriä! Ollessani siellä asevelvollisena 1959-60 se oli käytössä ja jäi käyttöön! Käymälässä ei ollut ovia joten ilmanvaihto toimi ja kun lisäksi reijissä ei ollut kansia toimi ”ilmastointi”. Kullakin patterilla ja yksiköllä oli oma patkensä missä käytiin ja mikä kuului päivittäisen siivouksen piiriin.

Varsinaisia vesiklosetteja eli WC:tä ei Merikarvialla montaa ollut viisikymmenluvun alussa. Ei ollut vesijohtojakaan! Ensimmäiset WC:t olivat komeroita mihin oli tehty istuin osa puusta ja kannen alla oli tyhjennettävä ämpäri tai vastaava. Näitä sitten piiat tyhjentelivät. Silloin viisikymmenluvulla alkoi tulla yleisemmin viemärit taloihin. Ne usein johtivat ensin suoraa pellon ojaan mutta kyllä viisikymmenluvulla tarvittiin jo likakaivot mitä meilläkin oli kaksin kappalein.

Enää ei tarvinnut laskiämpärillä (flaskiämpärillä) kantaa pihan perälle ruokajätteitä ja pesuvesiä kompostiin. Pitkään kuitenkin oli taloja missä oli ulkokäymälä ja komposti. Yleisesti ruokajätteet syötettiin sialle tai muille eläimille mutta jos ei ollut, niin silloin kompostoitiiin ja siitä saatiin multa maan parannukseen kivisille pelloille.

Tänään on kesämökeillä käytössä paljonkin käymälöitä. Muuten sama mutta nyt osataan jo estää käymälästä valumien pääsy luontoon .On ns. .biologisia vessoja joita tarvitsee vain kerran kaksi vuodessa tyhjentää riippuen sitä käyttävästä väkimäärästä.

99. MUURAHAISTEN MUNAT.

Muistan kuinka silloin minun nuoruudessani, sodan jälkeen, kerättiin muurahaisten munia. Apteekkiin ne myytiin litrahinnalla ja sinne ostettiin neljäkymmenluvulla. En tiedä mitä lääkettä niistä tehtiin, jotain kaiketikin. Tämä keräys tehtiin kesäaikaan kun muurahaiset rakentelivat pesiään. Silloin otettiin valkea, puhdas lakana mikä levitettiin sileälle kalliolle suoraksi. Lakanan reunoille tehtiin katajan oksista ikään kuin kehä. Tämä puuha vaati kauniin aurinkoisen päivän onnistuakseen. Nyt otettiin muurahaispesästä lapiolla varovasti pinta pois jonka jälkeen pistettiin pesän keskus kangas säkkiin ja levitettiin lakanalle missä sitä pöyhittiin. Auringon paahteelta muurahaiset kuljettivat kilvan munia talteen katajien alle varjoon. Niillä oli tosi kiire ja siinä sai ihailla niiden järjestelmällisyyttä ja ahkeruutta. Liikkeen hiljennettyä olivat munat suojassa josta ne oli helppo harjata astiaan talteen kun keräsi katajat pois samalla. Sitten palautettiin lakanalta kaikki roskat ja jäljelle jääneet munat ja muurahaiset takaisin omaan pesään mistä ne oli otettukin. Samasta pesästä ei otettu toista kertaa munia vaan se sai rakentua seuraavan talven kestäväksi. Oli myös tarkkaa että muurahaiset palasivat omaan pesäänsä eikä esimerkiksi naapuri pesään. Vanhat ihmiset väittivät silloin tulevan tappelun ja pesän tuhoutuvan. Niitä näin saatuja puhtaita munia ”paistettiin” vähän uunin pellillä ennen Apteekkiin vientiä missä ne mitattiin litroina. Tämä ei ollut poikasten harrastusta vaan oikein aikuisetkin tekivät tätä ja saivat ilmeisesti kohtuullisen korvauksen koska oli tarkkaa millä alueella kukin pesiä ”munitti”.

100. METSÄSTÄJIÄ, METSÄSTYSTÄ JA RIISTAHOITOA MERIKARVIALLA.

101. HÄMEENMAAN GUFFA.

Tällä nimellä hänet muistan neljäkymmenluvun lopulta. Tavastlandiksikin joku kutsui. Miehen joka asui Pappilassa siinä väentuvan päässä olevassa huoneessa. Hän suoritteli Pappilassa pikku töitä mihin vanha mies kykeni. Suutarin työt hän osasi myös. Hän oli pieni kokoinen, hiljainen, yksinäinen mies. Guffa nimeä olen jälkeinpäin miettinyt. Oliko se ruotsin sanasta gubbe (ukko) vai gudfar (kummisetä) sanoista muodostunut käytännön puhekielen mukainen käännös? En usko sen olleen hänen etunimensä vaan ehkä mainitunlainen johdannainen. Guffa nimeä kuitenkin hänestä käytettiin.

Eräs hänen erikoistöistään oli hakokirveellä (tasateräinen vesuri) hakata kuivikkeeksi hakoja. Hänellä oli palkus eli pystyssä oleva pölki minkä päällä hän vesurilla pätki hakoja noin kymmenen sentin pätkiin. Paksut oksat, ruodot, heitettiin omaan kasaansa pätkittynä polttopuuksi sopiviksi. Päätuote oli ”hako”, se kymmensenttinen havun pätke jota käytettiin hevosilla ja lehmillä kuivikkeena. Olkea syötettiin eläimille siihen aikaan silputtuna veden ja jauhojen joukkoon. Ei olkia riittänyt siihen aikaan kuivikkeeksi. Myöhemmin kun ei ollut enää ukkoja hakotukin ääreen niin havun käyttö kuivikkeena loppui. Moni vanha isäntämies hyödynnettiin aikanaan hakotukin vieressä viimeiseen asti.

Guffalla oli kaksi valkeaa pystykorvaa, taisivat olla ”Pohjan pystykorvia” niin poikkesivat ruskeasta suomen pystykorvasta. Saman tyyppisiä kyllä, ehkä hiukan pienemmän kokoisia. Ne koirat olivat hyviä riista koiria! Ne haukkuivat mitä Guffa kulloinkin metsästä haki. Useimmiten ruustinna Anni Raitala esitti toivomuksen lintu tai jänis olis mukava kun Guffa kysyi mitä ruustinna haluaisi. Koirista usein toinen jäi kotiin mutta joskus ne pääsivät molemmatkin metsälle. Guffa sanoi koiralleen ”Haetaan jänis ruustinnalle!” Ja sai olla varma ettei sillä reissulla lintua tai oravaa haukuttu. Haettiin jänis. Guffa oli huippuluokan metsästäjä joka tunsu riistaeläimet ja tiesi missä ne milläkin tuulella ovat. Hänellä oli mustaruuti panokset yksipiippuisessa haulikossaan joka oli ”Husgvarna” merkinen. Aina kun Guffa ampui oli saalis varma. Guffa tunsu aseensa ja ampui vaan silloin kun osuma oli varma. ”Kato panokset maksaa vaikka itte lataankin ja aina tulee hyväkin ampumisen paikka! Hätäillä ei kannata!” tuumi Guffa. Toisaalta Guffa käytti mustaruutia aseessaan ja panokset hän latasi itse. Savu oli mahtava, ei siinä olisi toista laukausta nähnyt ampuakaan! Guffalla oli sellaisia messinkisiä hylsyjä joihin vaihdettiin aina uusi nalli ja ruuti, haulit ja huopa tulppa tulivat täytteeksi. Isot haulit ja vähän runsaampi määrä tarvittiin isolle riistalle niin kuin metso ja jänis. Oravalle pieniä hauleja ja vähemmän ettei nahka mene pilalle. Erikoispanoksia Guffa teki pitkälle ammuttaessa, niihin hän kääri voilla voidellun voipaperin haulien ympäri jolloin ne lensivät ensin alkumatkan ”klönttinä” ja näillä hän tavoitti saaliin kaukaakin. Näin opetti Guffa! Isälläni oli kaksipiippuinen haulikko, oikein rinnakkaispiiput ja tavallisella savuttomalla ruudilla ladatut panokset joista savua ei juuri tullut.

Maaston tuntemus oli Guffalla myös hyvä. En tiedä kuinka kauan hän Merikarvian metsiä oli kiertänyt. Minun oppiessani naapurissa asuvan Guffan tuntemaan hän oli jo vanha mies. Ilmeisesti lähempänä seitsemääkymmentä. Yli tai alle, vaikea arvioida. Silloisen pojan mittapuun mukaan hän oli jo vanha ja valkotukkainen!

Koirista, jotka olivat eri ikäisiä vanhempi lieenee ollut silloin toisella kymmenellä. Puheissaan hän kertoi niiden olevan emä ja sen tytär. Niiden sukulinja oli hänellä ollut jo kauan. Urosta kun tarvittiin silloin Guffa lähti Pohjanmaalle mistä löytyi samantyyppisiä koiria.. Pentuja hän teetti harvoin,

vain niin että suku säilyi! Hänen koiransa pennuilla oli menekkiä sillä ne tunnettiin metsäverisinä. Mielestäni ne olivat puhtaita vielä viisikymmenluvulla Pohjanmaalta löytyviä pohjan pystykorvia. Toiset kyllä silloin väittivät niitä seka rotuisiksi kun täällä oli yleisempi punaruskea suomenpystykorva.

Joskus pääsin hänen kanssaan metsälle. Hän vaati minua kulkemaan takanaan ja hiljaa. Astumaan samoissa askelissa ja pysähtymään aina kun hänkin. Näin on mahdollista myös kuulla ja nähdä eläimiä. Koirat risteilivät edellämme ja tulivat välillä katsomaan missä kuljimme. Kerran toinen koirista alkoi haukkua ja Guffa kertoi heti äänestä sen haukkuvan teertä. Mettolle kuulemma tulee karheempaa haukkua, pyylle varovaista ja jänisajo on erikseen. Se on liikkuvaa ja kimeämpää. Näin sain täydennystä isäni opetuksiin. Meillä oli suomenajokoira kotona ja Guffan metsästys oli ihan erillaisista. Saalis ei ollut Guffalle sen paremmin kuin isälleenikään pääasia vaan sitä oli koiran osaaminen. Kaipa nämä kaksi opettajaani minustakin koiramiehen tekivät.

Guffa otti jäniksiä myös ilman koiraa jäljittämällä lumiaikaan. Hän tunsi jäniksen elintavat ja tiesi millä ilmalla jänis kestää jäljittäjän. Kerran muistan kuinka Guffa kertoi nyt olevan hyvän ilman kun oli lämmennyt ja lumi oli suojaantunut. Lähdimme jäljittämään. Ensimmäinen paluuperä, tuli toinenkin ja ne Guffa antoi minun selvittää mutta kolmas oli hänen itsensä mentävä edellä! Se makaa tässä jäljessä! Nyt ei saa pysähtyä vaan on liikuttava hiljaa koko ajan! Jänis oli noussut pieneen kumpareeseen missä kasvoi katajia. Guffa suhahti hiljaa minulle että tule perässä. Hän poikkosi jäljeltä ja kiersi kumpareen eikä jälkiä tullut ulos! Siinä makaa, totesi Guffa. Hän alkoi pienentää kierrosta ja yhtäkkiä jänis pomppasi läheltä juoksuun! Guffan yksipiippuinen paukahti ja asia oli selvä. Guffa kertoi että jänis lähtee jos pysähtyy hiukankin kierron aikana mutta kun koko ajan liikkuu niin jänis luulee miehen menevän ohi ja lähtee vasta liian myöhään. Niinkus näit!

Guffaan tutustuin alunperin Anttilan Heikin välityksellä joka asui myös Pappilassa kuten koko heidän perheensäkin silloin. Heikki tiesi kertoa Guffalla olevan hyviä ongen vapoja eli ”saittoja”. Menimme juttelemaan ja Guffa näyttikin varastonsa. Varjoisassa nurkassa oli kuivumassa kuusen pitkiä siististi oksittuja ja kuorittuja näreitä. Oikein semmoisia kituneita, hidaskasvuisia jotka olivat sitkeitä. Oli myös pitkäkasvuisia pihlajan saittoja. Saimme valita kumpikin yhden mieleisemme kuusisen pitkän vavan. Guffa vielä siloitteli oksan kohdat höylällä ennen kuin antoi vavat.

Siimaksi äiti antoi karhulankaa ja siitä Guffa teki meille vahvempiakin siimoja. Pien kanssa hän teki kolminkertaisen siiman pyörittämällä joka kesti isonkin kalan. Koukku väännettiin hakaneulasta jollei Häyrisen kaupasta saanut ostettua uutta tehdastekoista Mustangin koukkua. Ne olivat galvanoituja tai mustia no: 3/0 koukkuja ja ne olivat Norjalaisia. Koho tehtiin männyn kaarnasta itse veistämällä ja lasinpalalla hiottiin vielä pinta sileäksi. Sitten oltiinkin jo valmiina matojen hakuun joko kaivaen tai jos sade sattui niin kasiaisia kerättiin taskulampun valossa säilöönkin. Kyllä me joskus Heikin kanssa myytiinkin kasiaisia. Vären Ensio ja Häyrisen Kalle niitä tarvitsivat kun eivät itse kehdanneet lähteä hakemaan. Kasiaisia oli hyvin meidän ja Jumpin pihassa, Kouhilassa, Pappilassa ja Urheilukentällä, ne taisivat olla pääpaikat. Joskus käytiin hautausmaaltakin hakemassa mutta sieltä ei montaa löytynyt. Paikkakin hirvitti.

102. KALLION URHO.

Hän asui pienessä mökissään, ison kiven vieressä, siinä kujan pielessä vastapäätä Murtomaata, Itäkylän sekä Yli-Knuussin välissä. Hän oli vähäpuheinen, juro mies. Meille lapsille hän oli mukava. Kertoi jos kysimme, jollei kysytty ei puhunut. Hän eli yksinäistä elämää meidän mieles-tämme. Hän oli taitava käsistään ja teki erilaisia korjaus töitä mm suutarin töitä. Hänen mökkinsä oli pieni ja muistaisiin vain yhden ikkunan antaneen huoneeseen valoa ja katosta roikkui öljy lamp-

pu. Hänellä näin ensimmäisen ”Suutarin lampun” eli sellaisen pienen pyöreän pullon jossa oli vettä ja jonka läpi kohdistettiin valo tehtävään työhön. Siinä ”polttopisteessä” mihin auringon tai öljylampun valo näin kohdistui oli tosi kirkas valo! Pullo vesineen toimi eräänlaisena prisma.

Erittäin siisti yksinäisen miehen asunto missä kaikki oli paikallaan. Oli sitten kysymys verkon kutoimisesta, rysän paikkauksesta tai muusta kalastukseen liittyvästä, niissä hän oli taitava. Lisäksi hänen varastossaan oli jokaisella esineellä naulansa ja paikkansa niin että ne olivat saatavilla. Teki hän vee-neenkin itse. Ruuhia samoin. Meidän kakaroiden mielestä hän oli kuin seikkailukirjasta otettu län-nen metsästäjä.

Urho oli kalastaja, sanoisin jopa ammatilainen, mutta vain joella. Hänellä oli ainakin kolme tol-pamertojen toetta Pappilasta Holman sillalle ja Kalkuttajan koskessakin ainakin pari. Lisäksi hän kalasteli matalilla luokkarysillä jokisivuilta.

Hän tiesi koska kalat nousivat kudulle ja mistä niitä sai kulloinkin. Hän tykkäsi liikkua aikaisin aa-mulla jo ennen muita kokemassa pyydyksiään. Kaloja hän vei määrättyihin taloihin jotka niitä olivat pyytäneet. Kalastus oli hänelle tärkeää ja hän viihtyi joella. Kallion Urho oli hiljainen, omissa olois-saan viihtyvä mies. Hän osasi tehdä myös juurista luudan joka kesti, samoin variksenmarjan sekä liekojen varsista ja koivujen oksista. Hän teki myös ovensuu mattoja liekoista ja sammalista ja ne-kin kestivät käyttöä hyvin. Hän kaiketi eli varsinaisesti suutarintyöllään ja muulla pikku askareella mutta meidän kakaroitten mielestä hän oli ennen kaikkea innokas ja osaava kalamies!

103. KOIRAT JA KOIRAMIEHET.

Isäni oli innokas metsästäjä. Hän viihtyi metsässä eikä saalis ollut pääasia mutta kyllä sieltä monet paistit tulivat. Meillä oli suomenajokoiria niin kauan kuin muistan. Ensimmäinen oli Mirkka nimel-tään. Isälläni oli ollut pienenä sen niminen koira ja siksi tätä nimeä käytettiin myöhemminkin. Aurassa asuessamme meillä oli Suomen Suurkisojen (Helsingissä pidetyt) mukaan nimensä saanut Kisa. Se oli uros ja hyvin tumma kookas koira. Hyvä luontoinen lasten kanssa.

Se erehtyi naapurin kanoihin jotka silloisen tavan mukaan olivat irti. Koira piti reviirinsä rajat ja nappasi kanan tappaen sen. Omat kanat saivat olla rauhassa mutta ei naapurin kanat saaneet koiran mielestä tulla samalle reviirille. Isä maksoi kanan ja koira sai kunnolla selkäänsä. Toimenpide ei auttanut. Kun toinen kana tapettiin Kisan toimesta se sai taas selkäänsä mutta tällä kertaa isä osti yhden kanan vielä elävänä. Koira pistettiin selkäsaunan jälkeen koppiin ja kana seuraksi. Säkki lyö-tiin nauloilla kopin oveksi. Aamulla mentiin katsomaan kuinka on käynyt .Kana tuli kotkottaen tyy-tyväisenä ulos ja koira vasta pitkän maanittelun jälkeen. Sen jälkeen koira aina kanan nähdessään lähti karkuun. Oli ilmeisesti ollut niin suuri häpeä olla kanan kanssa samassa kopissa!

Isä myi yhden koiran silloin kun olin pieni. Meillä oli silloin kaksi koiraa kasvamassa. Ostaja tuli hakemaan koiraa yli kahdenkymmenen kilometrin päästä ja vei Jekun autolla uuteen kotiin. Suuri oli meidän lasten ilo kun Jekku oli rapulla aamulla kun heräsimme. Oli tullut kotiin yhdessä yössä. Me emme ymmärtäneet vaan olimme iloisia ja pidimme Jekkua hyvänä. Illalla Isä tuli kotiin ja soitti koiran olevan meillä. Koira sai selkäänsä ja vietiin taas autolla. Jekku tuli toisenkin kerran vielä meille omia teitään. Oli päässyt karkuun. Silloin isä ajatteli jo purkaa kaupan mutta ostajakin oli kiintynyt hyvään ajuriin jonka halusi pitää! Selkäsauna ja uuteen kotiin vienti tehoi toisella kerral-la. Me lapset surimme Jekkua mutta emme enää olleet paijanneet sitä toisella kerralla. Kai koira siitä ymmärsi ettei enää ole asiaa meille. Jäihän meille vielä Mirkka paijattavaksi ja isälle jäniksen ajuriksi.

Merikarvialla puhdas rotuisia suomenajokoiria oli muutamia. Meillä oli Mirkka niminen narttu koi-ra joka olikin hyvä jänis ajuri ja uros Kisa. Ylikylässä muistaakseni oli silloin kanttori Reino Ranni-

kolla kaksikin ajokoiraa, pankinjohtaja Heikki Vaihisella yksi Oli ollut Jekku n.1928 – 1930 samoin Rouhikolla. Alakylässä Pitkärannalla oli myös ajokoiria siihen aikaan. Siinäpä ne jänispiiskat olivat. Rannikon koirat olivat myös hyviä ketun ajajia. Ne kohtasivat kuolemansa molemmat samassa ajossa kun lähtivät ketun perään yhdessä talviaikaan. Kettu kevyempänä oikaisi sulan laitaa Piinukoskella virtaavassa paikassa. Jäljistä voitiin nähdä tapahtuman kulku. Virta vei koirat jään alle ja kettu oli jatkanut matkaansa.

Suomen pystykorviakin oli Ylikylässä muutama paras tuntemani oli Viertolan Jullella. Se oli isokokoinen uros ja etu jaloissa oli ruskeita pilkkuja. Me sanoimmekin siinä olleen ilveksen verta joukossa.

Hämeenmaan Guffalla oli valkoisia pystykorvia joiden luulen olleen puhtaita pohjan pystykorvia. Hänelle ei Jullen ruskea uros kelvannut vaan hän haki uroksen nartulleen Pohjanmaalta. Vären Ensio hankki ensimmäisen muistamani terrierin ja oli hänellä kettukin joskus liekassa pihassaan. Vären Mikko hankki joskus viisikymmenluvun puolivälin tienoilla ensimmäisen dreeverin. Oli joi-takin karhukoiran ja pystykorvan sekoituksiakin mm. Levanderilla. Puhtaan karjalan karhukoiran hankki isäni Isoltajoelta Usvan kennelin kasvatin joka sai myös nimekseen Mirkka. Muita metsästyskoiria ei tule mieleeni.

Autojen alle koirat jäivät silloin harvoin. Yksinkertaisesti autoja ei ollut ja ne ajoivat silloin varovasti. Meilläkin oli Kisa niminen uros koira joka hyvin usein oli keskellä tietä makaamassa ja päivysti ketä tuli ja meni. Siihen isä ei keksinyt muuta kuin pyytää Lehtosen Lassea hiukan autolla kolauttamaan koiraa! Lasse teki pyynnön mukaan varovasti tuupaten koiraa ! Kyllä oppi kerrasta! Sen jälkeen kun Kisa kuuli auton tulevan vaihtoi tieltä pientareen puolelle!

Koirakuri oli silloin huonoa ja monessa paikassa saivat sekarotuiset tai paremminkin monirotuiset juosta vapaana ympäri vuoden. Vasta viisikymmenluvulla alettiin koirien kiinnipitoa rauhoitus aikana vaatia ja valvoa!

104. METSÄSTYSTÄ MERIKARVIALLA.

Minä sain kulkea isäni kanssa metsällä jänis jahdissa niin pienestä kuin kykenin. Kuljin isäni perässä ja opin koira touhuihin ja metsästykseen. Isäni oli innokas jäniksen ajattaja eikä antanut meidän koiran ajaa kuin jänistä. Siihen aikaan Merikarvialla oli vain yksi metsästysseura.

Kettu oli silloin harvinainen ja sen nahasta sai hyvän hinnan mutta kaatolupa tarvittiin siihenkin vielä ainakin 1938 ja 1939. Kettukannat olivat silloin romahtaneet. Penikkatauti oli vähentänyt kettukannat (1929?) kuten myös irtokoirat.

Merikarvialla maksettiin tapporahaa ketuista 1947 ”silloin kun nahka oli huono” ja 1949 Sampson ketusta (kapi) ainoastaan enää tapporahaa 500.-. Silloin ei enää maksettu tapporahaa kuin kapisista ketuista sillä hyvästä nahasta sai silloin hyvän hinnan joten ei tarvinnut. Vielä ainakin 1954 oli tapporaha voimassa. Hirven salametsästäjän kiinni saamisesta maksettiin ilmiantopalkkio. Silloin kun Merikarvian Siikaisten yleinen riistanhoitoyhdistys perustettiin 1937 ”salametsästyksen ilmiannosta joka tulee toteen näytetyksi sama koskee myöskin hirven sala-ampujaa.” Silloin tehtiin riistanhoitotyötä.

Hirven kaatolupia metsästysseura sai siinä viisikymmenluvulla muistaakseni yhden tai kaksi vuositain. Hirviä oli vähän ja taisi olla salametsästystäkin vielä. Kerran toinen niistä luvallisista ammuttiin Mankanevalle. Sen muistan kun olin vetämässä sitä. Sitä tuotiin räntäsateessa vetäen pari kilometriä ennen kuin päästiin paikkaan missä hevonen odotti reen kanssa. Miehistä suurin osa oli ”liikuttuneessa tilassa” nautittuaan ”korpirojuja” eli pontikkaa ja täytyi aina välillä tarkistaa että

joukko oli pääluvultaan säilynyt. Ettei kukaan jäänyt metsään se oli pääasia. Eskon Antti varmaan muistaa sen reissun!

Silloin joskus jäi hirviä kaatamattakin. Ei löytynyt. Kanta oli niin pieni.

Muistan kuinka yhtenä vuonna oli hirviä hakemalla haettu, eikä löytynyt. Lupa oli päättynyt edellisenä päivänä kun seuraavana oli Strikan postilaatikolla joku nähnyt kaksi hirveä. ”Ne kävivät varmistamassa Satakunnan Kansasta että jahti on ohi”, totesi joku!

Merikarvialla oli viisikymmenluvun alussa kummallisia jälkiä tekevä jänis. Lumi ei sitä kantanut mutta jälki oli muuten kuin jäniksen. Isäni sai sellaisen ammuttua ja silloin selvisi. Se oli rusakko! Eli peltojänis! Eskon pelloilta se löytyi! Meidän koira otti ajon ja isäni ampui! Niitä ei oltu ennen nähty ja vähän ihmeteltiin mistä niitä ilmestyi. Sen jälkeen ei ihmetelty vaikka jälki olikin lumessa kapea ja kypälät eivät kantaneet lumessa kuten metsäjäniksellä. Väitän rusakon ilmestyneen Merikarvialle 1950 vaiheilla!

Eräs jänisjahti jäi mieleeni. Vähätalon Tauno, koulukaverini, oli kanssani passissa Korpitiellä ja isämme olivat toisella haulikolla kahteen pekkaan toisessa paikassa passissa. Ajo kiersi ja kuulimme kuinka se kaartoi meihin päin. Jänis hyppäsi tielle ja lähti vitomaan pitkin tietä pois päin. Me juosten perässä kunnes tulimme meidän polkupyörien kohdalle. Siinä Tauno tempaisi pyörän ja minä hyppäsi tarakalle haulikon kanssa ja niin mentiin. Jänis vähän odotteli välillä ja kuultuaan pyörän aiheuttaman rapinan lähti juoksemaan. Tauno polki kunnes olimme ampumahollilla ja pyysi antamaan haulikon. Minä ojensin sen ja samassa Tauno posautti. Ilman käsiä hän silloin ajoi! Jänis keikkasi ja paisti tuli!

Metsän hengistä puhutaan vieläkin. Aikanaan 1800 luvulla vielä niihin uskottiin. Tänäpä ei taideta uskoa enää mihinkään muuhunkaan. Metsän peikkoja lienevät olleet pöllöjen poikaset. Joka on kähisevän huuhkaajan pojan nähnyt ymmärtää erehdyksen. Sehän on kuin pieni kääpiö! Ruma kuin pahu! Huuhkajan poikanen on aika isokin!

Ahti oli veden hyvä henki joka hoiti kalojen ja sen puolen asioita. Näkki oli vesien paha henki. Tapio oli metsän henki ja joka vaimonsa Mielikin kanssa hoiteli metsän eläjien asiat.

Muistan kuinka isänikin antoi ryyppyn ensin Tapiolle, heittämällä korkillisen yli olan metsälle. Sitten vasta äijät ottivat itse ryyppy! Viinaksia isällä oli metsällä mukana pieni taskumatti silloin kun oli joku vieras mukana. Siitä sai kumpikin pari ryyppyä, ei sen enempää! Aikanaan viinaa käytettiin varsinkin hirvijahdissa kohtuuttomasti. Metsästäjät saivat ryyppymiesten maineen, kaikki leimattiin! Sanonta: ”Hyvä kello kauas kuuluu, paha kello kauemmas!” pitää paikkansa.

Tänäpä ei alkoholia viljellä metsällä mikä onkin hyvä sillä siinä on myös ajokortti vaarassa jos ryyptään. Silloin aikaisemmin liikkumavälineenä oli usein polkupyörä.

Niin tai näin. On kuitenkin niin ettei sen paremmin kaloja kuin metsän riistaakaan oteta. Saalista saadaan silloin kun annetaan! Toki taito ja osaaminen sekä tieto auttavat saamisessa!

Kerran olimme jänismetsällä Korpimatilla. Koira ajeli ja jänis kiersi. Iso valkea metsäjänis oli ajossa ja viimein aikansa kierrettyään se erehtyi tulemaan ampumahollille. Isä ampui heittolaukauksen kun jänis tulikin yllättäen takaa ja loikkasi juuri isäni ampuessa yli ojasta. Hyppy päättyi kesken ja vesi vaan loiskahti kun jänis putosi ojaan. Isä kehui laukaustaan ja minä isää! Jänis avattiin ja koira sai oman osansa sisäelimistä. Siinä vaiheessa isäni ihmetteli kun ei huomannut jäniksessä haulien reikiä. Totesi jäniksen kuolleenkin ilmeisesti sydän halvaukseen!

Kotona jänistä nylkiessämme huomattiin yhden haulin osuneen jäniksen silmään, ei siis kuollutkaan halvaukseen! Eikä isäkään kehunut laukauksellaan josta sattuma hauli oli tuonut saaliin!

Kerran taas oltiin isän kanssa jänis jahdissa ja koira ajoi hyvin. Säädetty tunti oli kulunut ja isä laittoi panokset piippuihin. Lyhyeen ajoon ei jänistä koskaan saanut ampua että koirakin sai nauttia. Se oli isän opetus! Jänis tuli hollille ja joutui reppuun. Me tulimme pyörillemme koiraa taluttaen ja jäniksen takatassut näkyivät repusta. Se oli silloin tapa. Vastaamme tuli eräs emäntä jonka kanssa juteltiin vähän aikaa kuten siihen aikaan oli tapana. Emäntä kysyi minulta ”Mitä te noilla jäniksillä oikein teette, syöttekö te niitä?” Pudisteli päätään kuultuaan että paisteja niistä meillä tehdään.

Tämä osoittaa silloista suhtautumista varsinkin jänisten metsästykseseen.

Siihen aikaan lauantait olivat vielä työpäiviä ja vain pyhät olivat vapaita. Olimme isäni kanssa olleet metsällä pyhäpäivän. Maanantaina ollessamme pappilan pellolla kaalia korjaamassa tuli luokseme eräs vanha nainen, Maija nimeltään ja haukkui isäni ja minut jumalattomiksi. Emme pyhittäneet sabattia ja vielä isäni houkuttelee nuoren poikansakin mukaan moiseen harrastukseen! Meinaan sieltä tuli oikein tuutin täydeltä. Se oli mummu tosi vihainen! Isäni kuunteli ja kun tuli pieni väli niin hän lausui otteen yhdestä runosta. Se jäi iäksi mieleeni :”Mun metsä kirkkoni olla saa, voi täällä palvella Jumalaa. Mun urkuni kauniit soikaa!” Mummu kuunteli ja pillahiti itkuun ja pyysi anteeksi. Sen jälkeen ei hän moittinut meitä metsästyksestä!

Viertolan Julle (Julius s. 8.6.1909, k. 1.1.1974) oli innokas pystykorva mies ja asui naapurissa. Hän taisi olla äitini pikkuserkku tai jotain. Usein poikkesi meillä. Hänellä oli uros pystykorva joka oli hyvä lintukoira ja orava koirakin. Se pystykorva jonka parhaiten muistan oli punainen uros. Etujaloissa oli ruskeita pilkkuja ja valkeat ”sukat”. Siitä Julle kertoi että siinä olisi ollut kettuaikin joukossa. Vahva ja hyväluonteinen koira.

Hankkiessani 1956 ensimmäisen oman aseeni, pienoiskiväärin joka oli Sako P 54, kuuden panoksen lippaalla. Silloin tuliterä uutuus . Kankaanpään Jaakko sen myi minulle tai oikeastaan niitä tuli kaksi Merikarvialle sillä Kankaanpään Kari sai samanlaisen. Minulla oli kyllä kantolupa isän haulikko- on mutta oma on oma! Julle oli meillä kun aseeni toin kotiin ensi kerran. Ammuttiin maaliin ja todettiin ase tarkkuutetuksi niin että tähtäin sopi minulle.

Julle oli innokas oravan metsästäjä ja kyselin häneltä neuvoja kuinka oravaa pitäisi ampua ja kuinka nylkeä. Julle totesi että päähän ampuen nahka on paras mutta pilalla jos lavoille ampuu jolloin siitä saa vaan puoli hintaa. Julle kertoi, noin teoriassa, kuinka orava vedetään tuppeen niin että karva jää sisään ja nahkaan ei saa jäädä rasvaa. Sitten se pitää venyttää niin ettei karva liikaa harvene. Siinä oli ohjeet joilla selvisin ensimmäisestä syksystä.

Kiertelin metsiä aina kun koulusta ehdin ja tulin tutuksi vähän joka puolella mutta samalla opin myös metsät. Joku kertoi että Vären Ensiolla on ärhäkkä terrieri joka haukkuu varmaan myös oravaa. Menin Väreille ja kysyin saisiko koiraa viedä metsään ja kerroin oravista. Ensio epäili koiraansa ettei siitä olisi oravakoiraksi mutta sanoi antavansa minulle sen kokeeksi. Me lähdimme pyhä aamu- na .Koira ja minä. Päästiin metsään ja koira alkoi haukkua isoon kuuseen mutta minä en oravaa nähty. Kolmannen kerran kun kävi samoin niin potkaisin puuta ja puusta lähti metsätiainen lentoon. Pari kertaa vielä tarkastin haukun kohteita ja totesin terrierin olevan erittäin hyvä haukkumaan kaikki tiaiset! Ei muita! Näin siitä tuli samalla kaksi reissua kerralla, ensimmäinen ja viimeinen, laina koiralla!

Sain kuitenkin ilman koiraakin muutaman oravan lisää ja minulla taisi olla yli kolmekymmentä nahkaa. Julle kertoi lähtevänsä Kristiinan markkinoille omia nahkojaan myymään ja ottavansa minunkin nahat mukaansa.

Julle tuli maksamaan osuuttani ja kertoi saaneensa minun nahoistani paremman hinnan kuin omistaan. Olivat näet päähän ammuttuja vain yksi oli lavoilta läpi. Sitten hän alkoi kysellä mistä olin

ne oikein löytänyt kun olivat suurempia kuin hänen omat nahkansa. Kerroin mitkä metsät olin kiertänyt ja Julle totesi itse ampuneensa samoja oravia eikä joukkoon ollut hänelle tullut niin isoja. Ihmettelin vähän kunnes sytytti, minä olin venyttänyt ne suuremmiksi! Siinä salaisuus.

Siihen aikaan oravan nahoilla ei rikastunut mutta kyllä niilläkin rahaa sai. Muistaakseni sain nelisensataa markkaa silloista rahaa mikä minusta oli paljon!

Silloin myös ostin teeripillin. Julle kyllä sanoi ettei peltipillillä mitään saa. Täytyy kuhauttaa näin. Hän näytti kuinka käsistä muodostui kuppi ja kun hän puhalsi niin kuului ihan teeren suhaus. Minä uskoin pilliini. Kerran olin syysaamuna Kräsmossan aukeen laidassa siinä kylän puolella kumpareella. Kuulin kuinka teeri suhautti kaukaa. Vastasin ja siitä alkoi kuhauttelu. Kuulin pellolta kuinka siellä piikkilanka narahti. Hain paikan mistä näin pellolle. Näin Jullen tulevan yli kaurapellon missä kaurat olivat seipäällä. Hän tuli varovasti hiljaa hiipien. Tajusin että minulle kuhautellut teeri olikin Julle! En malttanut olla kuhauttamatta ja Julle vastasi. Tuli lähemmäs ja kun hän oli reilun haulikohollin päässä sanoin etten ole teeri! Silloin Julle nolostui kun peltipilli oli hänet pettänyt!

Aika monta teertä on pillini vuosien varrella erehdyttänyt saaliikseni.

Silloin oli pienoiskivääri luvallinen ase metsästyksessä, muussakin kuin oravajahdissa. Lokakuun alussa 1959 ammuin viimeisenä sunnuntaina ennen armeijaan menoani avattuna 4,7 kiloisen ukkometson pienarillani.

Isäni oli 1946 liittynyt Suomen Kennelliittoon ja suorittanut Ajokokeiden palkintotuomari kortin 1947 ja oli toiminut ajokokeissa palkintotuomarina jo vuosia. Vuonna 1954 järjestettiin Porissa tuomarikurssit joihin osallistui merikarvialaisia, ainakin Jaakko Kankaanpää, isä ja minä. Kurssin järjesti silloisen Suomen Kennel-liiton alaisena Satakunnan Kennel- Keskus ry (Sat. K. K.) jonka kotipaikka oli Pori.(vastasi nykyistä Satakunnan Kennelpiiriä). Teoria osa suoritettiin Porissa mutta harjoittelu ajokoiralla tosi tilanteessa Merikarvialla. Muistaakseni Seppo Siivonen oli kurssin vetäjä. Hän oli meillä yöstä ja aamun valjetessa lähdimme metsään Sikamäelle. Mukanamme oli Kankaanpään Jaakon suomenajokoira uros Hurtti. Kun olimme valmiita päästimme koiran irti.

Valmistautuminen oli saman laista kuin nytkin. Verrataan kellot samaan aikaan ja täytettiin arvostelukortit alkuun koiran nimellä, maastolla ja mihin aikaan haku alkoi. Oli poikkeustakin nykyiseen, nimittäin Jaska heitti haulikon selkäänsä ladattuna että koira tietää että metsään on tultu jänis jahtiin. Näin lähdimme kävelemään hiljaksen valkenevaan syysaamuun. Hetken käveltyämme Jaska huomasi maassa kuuden teeren parven ja kysyi saako hän ampua yhden? Sai luvan ja posautti pais-tin joka joutui reppuuni. Jouduin kantajaksi koska minulla oli eväs reppu. Isäni oli tehnyt työn jaon! Saatiin jänisajo. Koira ajeli ja me täytimme kortteja. Korttiin merkittiin jokainen haukaus ja kun erä oli täynnä niin arvosteltiin silloiset arvostelu kohteet. Keskusteltiin miksi jostain annettiin juuri se numero, ei enempää eikä vähempää. Saimme Jaskan kanssa hyvät pohjat tuleviin tuomari tehtäviin. Silloisessa kokeessa oli yksi poikkeama nykyiseen nimittäin sai auttaa koira haussa eräin edellytyksin kun puolet erän 120 minuutin hakuajasta oli kulunut. Ajoerässä oli pituudessa eroa sillä nuorten luokassa ajoerän pituus oli 90 minuuttia, avoimessa ja voittajaluokassa 120 minuuttia.

Viimeisen ajoerän lopussa, kokeen päättyessä, voitiin myös ampua jänis jos maasto-opas antoi luvan. Silloinhan koirat eivät olleet yhtä tottelevaisia kuin tänään ja tämä perustui varmaan tähänkin. Tänään auttaminen on kielletty ja kokeissa ei jäniksiä ammuta! Suuri ero on kokeen luokkajaossa silloin viisikymmenluvulla oli nuorten, avoin ja voittajaluokka, seitsemänkymmenluvulla avoin ja voittajaluokka ja nyt 2001 voimaan tulleissa koesäännöissä on vain yksi: kilpailuluokka.

Kurssin päätös oli meillä ja siinä todettiin Jaakon läpäisseen ja saavan kortin mutta minun kohdallani kurssi meni ihan hyvin mutta ikäni ei riitä koetuomariksi! Koetuomarin ala ikäraja oli silloin 18 vuotta! Olin suorittanut kurssin isäni toivomuksesta alaikäisenä. Näin tiesin mitä kokeessa tapahtuu ja mitä arvostellaan vaikken tuomari korttia saanutkaan. Tästä lähti kipinä koetoimintaan johon in-

nostuin tosissaan vasta 1974 hankittuani itselleni oman beaglen ja suoritettuani silloin myös palkin-totuomarikortin. Toki olin siihen asti ollut mukana monessa ajokokeessa maasto-oppaana. Koesääntöihin tehtiin parannuksia ja ne ovat sisällöltään aivan erilaiset kuin silloin viisikymmen luvulla. Kaikkiaan suomessa on ajokokeita järjestetty yli sata vuotta!

Olen ollut jo kahdeksankymmenluvulta alkaen ylituomari niin suomenajokoirille kuin beagleillekin. Sain 1999 kunniatehtävän toimia Suomen Mestaruuskokeessa Ajovoittajassa ylituomarina Nurmi-järvellä.

Eräs innokkaimpia merikarvialaisia metsä- ja kennelmiehiä oli Mikko Väre. Hän oli erikoisesti dreeveri miehiä ja harmaa pystykorva oli myös hänellä itsellään. Hän oli hyvä kaverini vaikka tosi-asiassa olimme tutustuneet Merikarvian Yhteiskoulussa jossa hän oli käsityön opettajana ja minä oppilaana. Oli hienoa kun Mikon kanssa olimme myöhemmin toistakymmentä vuotta Satakunnan Kennelpiirin hallituksessa. Mutta piste iin päälle oli kun Mikko oli Kennelpiirin puheenjohtaja ja minä varapuheenjohtajana taisi olla 1986! Silloin Mikko sanoi: ”Nyt on kuule hallituksessa johdos-sa kaks silakkaa!” eli Merikarvialaista! Mikon vuosia en tarkkaan tiedä mutta niitä kertyi kait yli kahdenkymmenen koska minullekin niitä kertyi 22 vuotta! Mikko valittiin kai 1972 tai niillä main ensi kerran hallitukseen ja minut 1979. Jatkoin kyllä vielä Mikon jäädessä pois hallituksesta. Mikko Väre kutsuttiin Satakunnan Kennelpiirin kunniajäseneksi .Saman kunnian sain minäkin 2004!

105. MERIKARVIAN METSÄSTYSSEURAN AMPUMAKILPAILUT.

Ensimmäiset riistapolkuammunnat ammuttiin Annalammilla tarkasti sanottuna Ylinevalla. Siellä tehtiin kiertävä reitti metsään ja päin Mankanevaa oli kiekkojen ammunta. Kiekkoja heitettiin sil-loin käsilingolla. Radan varrella oli myös piilomaaleja ja miehet lähetettiin kukin vuorollaan kiertä-mään maastoon merkittyä rataa. Luvallisia ampumakohteita oli alas kallion rinnettä syöksyvä pel-tilevy-kettu mikä juoksi vaijerissaan nopeasti omalla painollaan. Monelta karkasi ja jäi ampumat-ta. Osuma haulien jäljet laskettiin peltisen ketun kyljessä olevasta valkeasta paperista .Tasa tuloksen sattua haulien osumat ratkaisivat. Oli siellä joku kysymys rastikin ja myös rauhoitettuja lintuja lensi vaijerissa yli polun tai sen sivussa. Jos ampui niin miinuksia siitä tuli! Hirvosen Topi ampui metsoa tällaisessa paikassa, siis kuvaa, ja manasi kun sai virhepisteitä! Silloin ei metsoa vielä olisi saanut ampua. Kaiken kaikkiaan kiva kilpailu jonka jälkeen juotiin kahvit Uudessa- Heikkilässä! Kankaanpään Jaakko taisi olla voittaja siinä ensimmäisessä kisassa.

Silloin viisikymmenluvulla oli ensimmäinen ampumarata jokivarressa Piilukoskella siinä Krapu-kallion kohdalla. Se rakennettiin talkoilla jokipenkkaan joka oli syntynyt sorasta ja kivistä mitä oli joesta kaivun yhteydessä 1949 nostettu. Sitä oli helppo levittää ja kivet noukittiin pinnasta pois. Siihen tehtiin laudoista seinämä eteen ja tausta täytettiin lapioimalla hiekkaa, mikä esti luotien kim-poamista. Se oli tarkoitettu pistooli ja pienoiskivääri ammuntaan. Olin siinäkin talkoissa mukana koska isäni oli Aliupseerikerhonkin toiminnassa mukana. Ensimmäiset kilpailut siinä pidettiin kai 23.5.1954 ja sitten siellä pidettiin ensimmäinen metsästysammunta 24.5.1954. Sitä ennen ammut-tiin siinä, saman tien varressa aikaisemmin olevan autiotalon kohdalla päin mäkeä mutta siellä oli kimmoke vaara melkoinen ja siksi tarvittiin parempi paikka. Oikeastaan tämä rata oli reservin up-seereita ja aliupseereita varten mutta kaikki harrastajat mahtuivat hyvin samalle radalle ampumaan.

Siellä uudella radalla alkoi idea Hirven Hiihto-kilpailusta. Isäni (Robert Kohvakka) oli sen idean todellinen keksijä. Alustavasti sitä kehiteltiin kerran kesällä ampumakilpailun jälkeen. Se oli kai noiden mainittujen kilpailujen jälkeen. Merikarvian Metsästysseura on saanut siitä kunnian. Tosi

asia oli että silloinen seuran puheenjohtaja Heikki Holmi ei uskaltanut ”poliittiseen tilanteeseen” vedoten ryhtyä ampumakilpailua järjestämään. Oli muka sodan henkistä?

Niinpä sen ensimmäisen Hirvenhiihdon järjestikin ns. ”hiviporukka” epävirallisesti. Sota oli niin tuoreessa muistissa että kiväärillä ampumista kilpailumielessä pidettiin vähän niin kuin ”suojelukunta toimintana” joka oli sodan jälkeen kiellettyä! Kilpailuun tosin kuului myös metsästys aiheisia kysymyksiä ja matkan arviointia. Nämä otettiin keventämään ja tasapainottamaan kisaa ettei hyvä hiihtäjä voinut pelkällä hiihdolla voittaa kilpailua. Ammunta taito oli tärkeää ja myös matkan arviointi jotka olivat molemmat puhtaasti sotilaallisia osia kilpailussa. Siihen aikaan sotilas lajeista ei puhuttu. Toisaalta isälläni joka oli silloin Merikarvia- Siikaisten yleisen riistanhoitoyhdistyksen puheenjohtajana (1949) oli huoli myös hirvimiesten ampumataidosta ja ampumamatkojen arvioinnista jota tämä kilpailu huomattavasti auttoi. Silloinhan useinkin kävi niin että hirvijahdin päättyessä nostettiin ase naulaan ja seuraavan hirvijahdin alkaessa se otettiin käteen taas. Harjoitteluun ei kalliita panoksia juuri käytetty. Aseet olivat suurimmalla osalla vanhoja, osa sotilaskivääreistä eli ”pystykorvista” oli porattu suuri reikäisemmiksi. Tämä kilpailumuoto mielestäni oli silloin hyvään tarkoitukseen kehitetty ja hyvin siinä onnistuttiin koska se vieläkin on käytössä ja se on myöhemmin poikkinut sivulajiksi kesään sopivan Hirven juoksun! Hirvosen Arvo oli maakuntatason hiihtäjä ja hän totesikin säännöt tehdyn niin ettei hyvä hiihto pelkästään riitä vaan täytyy osata ampua ja arvioida matkaa!

Tarkempi laatimani kirjoitus on Merikarvian Metsästysseuran hallussa ja siinä on kerrottu kaikki mukana olleet.

106. MERIKARVIAN JA SIIKAISTEN YLEINEN RIISTANHOITOYHDISTYS. PÖYTÄKIRJOJEN KERTOMAA.

Seuraavat tiedot eivät ole mielipiteitäni, vaan ovat poimintoja pöytäkirjoista vuosilta 1937 - 1949.

Kokouksen pöytäkirjan ”3 § Luettiin maaherranviraston kirjeet, koskevat Merikarvian Siikaisten riistanhoitoyhdistyksen muodostamista, sekä maaherran vahvistamat Merikarvian - Siikaisten yleisen riistanhoitoyhdistyksen säännöt.” Tämä kertoo mistä oli kysymys.

Mikä tilanne oli metsästyksen kannalta on nykyihmiselle vaikeammin ymmärrettävää. Siihen aikaan, reilut seitsemänkymmentä vuotta sitten, oli metsästys lainsäädäntö vielä ”uutta”. Paljon oli vanhoja tapoja. Esimerkiksi metsoja ammuttiin soitimelta aika yleisesti. Hirvikannat olivat pienet ja niitä vähiäkin salakaadettiin. Metsästysseuroja ei ollut vielä kaikkialla. Pimeitä aseita oli paljon. Joskus suorastaan nälkä pakotti jonkun ottamaan Tapion tarhoista särvintä. Metsästys ei ollut valvottua ja tarkoin säädeltyä kuten nykyään.

Tästä alkaen alettiin myös koota mainitun yhdistyksen toimesta saalistilastoja ”kaadetusta riistasta” mistä tulikin suorastaan perinne ja mikä jatkuu edelleen.

Tämä yhdistys perustettiin Merikarvian kunnanhuoneella pidetyssä kokouksessa 20.4.1937 jolloin saapuvilla oli 9 riistanhoito yhdistyksen jäsentä. Ilmoitukset olivat olleet molempien kuntien ilmoitus tauluilla ”säädetyn ajan”.

Kokouksen avasi nimismies Juho Rantama ja sihteeriksi valittiin opettaja Sakari Kettunen. ”Luettiin Maaherran viraston kirjeet koskevat Merikarvian Siikaisten riistanhoitoyhdistyksen muodostamista, sekä maaherran vahvistamat Merikarvian- Siikaisten yleisen riistanhoitoyhdistyksen säännöt”.

Pöytäkirjan tarkistajiksi valittiin maanviljelijä Frans Santti ja tilanhoit. Reino Nummi.

Johtokuntaan valittiin: Tilanhoitaja R. Nummi, opettaja Sakari Kettunen ja metsäpäällikkö Matti Kause. Varajäseniksi valittiin asentaja Arvo Lehtonen, maanviljelijä Oskari Pitkäranta ja nimismies

Juho Rantama. Tilintarkastajiksi valittiin johtaja A. Sylvänne ja kunnankirjuri Hemminki Hakasalo. Varatilintarkastajaksi F. Santti. Kokouksessa käsiteltiin myös metsästyksenvalvoja V. M. Klemolan kirjelmä.

Johtokunta kokoontui jo 24.4.1937 ensimmäiseen kokoukseensa jossa tehtiin toiminnan kannalta ratkaisevia päätöksiä. ”2 § Johtokunta päätti maksaa jokaiselle joka todistettavasti ilmiantaa sala-ampujan, hirvestä 300:- ja muusta riistasta 100:-, sekä 25:- jokaiselta yövalvonnalta”. ”3 § Riistanvalvojiksi valittiin Siikaisiin: Sakari Kettunen, Reino Nummi, Arvo Mattila, Artturi Sylvänne, Matti Haaparanta ja Erkki Ylikoski. Merikarvialle: Matti Kause, Oskari Pitkäranta, Artturi Peltonen, Armas Haapala, Viljo Vanhatalo, Aleksi Uusitalo, Lauri Tarkkio, Toivo Mäkelä, Eino Niemi, Matti Veikkola, Aapeli Holmi, Lauri Sarparanta, Heimo Pitkäranta ja Lauri Laurila sekä Artturi Lahti Siikaisista ja Jussi Romppanen Merikarvialta.

Tuloksia tulikin sillä 27.6.1937 päivätyssä johtokunnan kokouksessa päätettiin ”1 § Koska Oskari Haapakka oli ilmoittanut poliisiviranomaisille kahden hirven sala-ampujat ja jotka olivat myöskin tuomittu oikeudessa mainitusta rikoksesta, päätti johtokunta, että Oskari Haapakalle maksetaan se palkkio minkä johtokunta aiemmin on päättänyt hirvien sala-ampujan ilmoittamisesta 2:sta hirvestä a 300:- yht Smk 600:-.” ”2 § Riistanvalvojien vala päätettiin tehdä Merikarvian käräjillä syyskuussa 1937.”

Johtokunnan kokous pöytäkirja 30.9.1937 kertoo ”valan vannoivat tällä päivämäärällä Merikarvian käräjillä seuraavat henkilöt. Merikarvialta: Matti Kause, Artturi Peltonen, Oskari Pitkäranta, Heimo Pitkäranta, Lauri Laurila, Toivo Mäkelä, Eino Niemi ja Siikaisista: Artturi Lahti, Matti Haaparanta, Sakari Kettunen, Reino Nummi, Arvo Mattila ja Erkki Ylikoski.” Johtokunnan kokouksessa 30.9.1937 päätettiin ”2 § - maksetaan riistan valvoijille päivärahaa Smk 15:- ja matkakorvausta Smk 1:25 tulokilometriltä valan vannontatilaisuuteen.”

Seuraavana poimin mainittujen asioiden lisäksi muutaman asian toimintakertomuksesta jotka valaisevat sen ajan riistanhoitoa. Tämä onkin ainoa toimintakertomus alkuvuosilta sillä kokoukset hyväksyivät tästä alkaen ns. suullisesti esitetyn toimintakertomuksen mistä ei kirjattu mitään!

”Riistanhoitoa ja luvatonta metsästystä on myös valvottu. Tästä mainittakoon, että varisten hävittämiseksi on käytetty 3 kg fosforiöljyä ja haukkojen hävittämiseksi on ollut yhdistyksellä 2 haukka häkkiä, vaikkakaan nämä eivät toistaiseksi ole antaneet tuloksia. Myös on julkisiin paikkoihin asetettu julisteita joissa määrätään koirat pidettäväksi kiinni eläinten rauhoitusaikoina.”

Vuoden 1938 toiminta oli pääosiltaan samaa. Johtokunnan esittämä menoarvio hyväksyttiin. Siinä oli Riistanvalvojien palkkaukseen Smk 1000:-, Imiantopalkkioihin Smk 500:-, Kokous ja matka kuluihin ym Smk 1000:-, muihin kuluihin Smk 400:- eli yhteensä Smk 2900:-. Tulopuolta ei esitelty ollenkaan vain menot. Johtokuntaan valittiin puheenjohtajaksi metsäpäälikkö Matti Kause, varapj:ksi opettaja Sakari Kettunen sekä sihteeriksi ja rahastonhoitajaksi pankinjohtaja Heikki Vaihinen. Varajäseniksi Hemminki Hakasalo, Reino Nummi ja Arvo Mattila.

Johtokunnan kokous 27.10.1938 ”1 § Ketun metsästyslupaa olivat Siikaisissa anoneet: Isak Råbärg 5 kpl, Yrjö Heikintalo 5 kpl, Artturi Friman 5 kpl, Viljam Koski 3 kpl ja Ville Isoviita 3 kpl. Riistanhoitoyhdistys päätti puoltaa annettavaksi ketunpyyntilupia seuraaville anojista: I. Råbergille 4 kpl, Yrjö Heikintalolle 1 kpl, Artturi Frimannille 2 kpl, Viljam Koskelle 2 kpl ja Ville Isoviidalle 1 kpl. Ketunpyyntilupia Merikarvialle olivat anoneet: A. Ahlström Oy 10 kpl, O. Pitkäranta 2 kpl, Merikarvian Metsästysseura 5-10 kpl, Ilmari Aalto 2 kpl ja Leo Vanhatalo 2 kpl. Riistanhoitoyhdistys päätti ehdottaa ketunpyyntilupia annettavaksi seuraavasti: Leo Vanhatalo 1 kpl, A. Ahlström Oy 3 kpl ja Merikarvian Metsästysseuralle 6 kpl.”

”2 § Toivo Vanhatalolle päätettiin maksaa Riistanhoitoyhdistyksen myöntämä salametsästyksen ilmiantopalkkio salaa ammutusta hirvestä Smk 300:-.”

Vuosikokouksessa 19.4.1939 Siikaisten Kunnanhuoneella valittiin johtokunnan puheenjohtajaksi opettaja Sakari Kettunen, varapj. M. Kause ja sihteeriksi ja rahastonhoitajaksi työnjohtaja R. Nummi. Varajäseniksi Merikarvialta O. Pitkäranta ja P. Hilakari sekä Siikaisista F. Santti. Tilintarkastajiksi valittiin A. Lehtonen ja I. Seppälä, varalle E. V. Lehtonen ja A. Mattila.

”4 § Esitettiin seuraava talousarvio vuodelle 1939. Tulot: Rahaa kassassa 3681:30. Menot: Riistan valvojien palkkaukseen 1500:-, Ilmiantoihin 500:-, Kokous, matkakulut, johtok. palkkio 1000:- Kuluihin 681:30. Eli molemmat puolet sama 3681:30. ” Tämä on ensimmäinen tulo- ja menoarvio mikä on esitetty ja tästä päätellen rahaa on ollut kassassa edelliseltä vuodelta kyseinen summa. Onko kyseessä ollut muodostunut säästö aiemmilta vuosilta vai saatu toimintaraha ei selviä mistään !

”7 § Koirien kiinnipitoa päätettiin valvoa tiukasti luvattomana aikana, ja saattaa laiminlyöjät edes vastuuseen”.

19.11.1939 pidetyssä johtokunnan kokouksessa käsiteltiin taas ketun pyyntilupia.

”anomukset : Merikarvian Metsästysseura 6 kpl, Yrjö Koski Pooskerin tila 3 kpl, Pauli Ingström 2 kpl, Heikki Aalto 2 kpl, Leo Vanhatalo 3 kpl, eli yhteensä 16 kpl. Nämä anomukset kaikki yksimielisesti sellaisenaan hyväksyttiin. Siikaisten kunnasta olivat anomukset seuraavat: A. Sylvänne 1 kpl, Erkki Kahri 1 kpl, Ville Isoviita 5 kpl, Viljam Koski 5 kpl, Artturi Friiman 5 kpl, Väinö Friiman 5 kpl, Julius Kovokoski 2 kpl. eli yhteensä 24 kpl. Näistä myönnettiin: A. Sylvänne 1 kpl, E. Kahri 1 kpl, V. Isoviita 3 kpl, V. Koski 3 kpl, A. Friiman 3 kpl, V. Friiman 3 kpl, J. Kovonkoski 2 kpl eli yht 16 kettua.”

Seuraava vuosikokous olikin vähän myöhään nimittäin 12.7.1940 Merikarvian kunnan huoneella. Sota vaikutti ilmeisesti. Tulo- ja menoarvio päättyi summaan 3173:25 ja taaskin kaikki varat käytettiin eli tulot ja menot olivat tasan. Johtokuntaan valittiin puheenjohtajaksi Hemminki Hakasalo, sihteeriksi ja rahastonhoitajaksi M. Kause, varapj. S. Kettunen ja varajäseniksi Merikarvialta H. Vaihinen ja Siikaisista F. Santti ja R. Nummi. Tilintarkastajiksi Julle Viertola Merikarvialta ja I. Seppälä Siikaisista, vartalle A. Salovaara Merikarvialta ja Toivo Sakari Siikaisista. ”varajäseniksi 21.7.1940 nimettiin J. Viertola, F. Santti ja R. Nummi, eli Heikki Vaihinen jäi pois.”

Lokakuun 3 p:n 1940 johtokunnan kokouksen pöytäkirjasta ”1 § Luettiin maatalousministerin kirjelmä 7.5.40 No 19 missä ilmoitettiin ettei poikkeuksellisten olosuhteiden takia voida jakaa valti-onapuja.”

Tästä voitane päätellä valtionapua saadun aikaisemmin ja sillä oli varmaan maksettu palkkiot niin hirven salakaadoista, riistan valvojille kuin johtokunnan puheenjohtajalle ja sihteerille sekä matka korvauksetkin. Ilmeisesti tämän saamiseksi on vaadittu yksipuolista menoarviota jonka mukaan valtiolta on tullut raha yhdistykselle. Nyt rahoitus loppui!

Vuosikokouksessa 5.3.1941 valittiin uusi johtokunta. Puheenjohtajaksi Sakari Kettunen, varapj. Matti Kause ja rahastonhoit. Frans Santti. Varajäseniksi Merikarvialta H. Hakasalo ja Siikaisista T. Sakari. Tilintarkastajiksi Julle Viertola Merikarvialta ja V. Luoma Siikaisista sekä varalle A. Salovaara Merikarvialta ja Y. Valli Siikaisista.

”8 § Merikarvia-Siikaisten yleinen Riistanhoitoyhdistys päätti liittyä Satakunnassa perustettavaan suurempaan riistanhoitoyhdistykseen.” (tarkoitettane Satakunnan Riistanhoitopiiriä? Myöhemmin ei esiinny enää näissä pöytäkirjoissa mainintaa asiasta! Satakunnan Riistahoitopiiri perustettiin vasta 1962. PK)

Siikaisten kirkonkylän koululla pidettiin vuosikokous 3.5.1942. Siinä valittiin johtokunta: Puheenjohtajaksi A. Salovaara Merikarvialta, sihteeriksi Heikki Vaihinen Merikarvialta ja varapj. Sakari Kettunen Siikaisista. Varajäseniksi F. Santti ja R. Nummi Siikaisista ja M. Kause Merikarvialta.

”5 § Esitettiin Talousarvio 1942: Tulot: Rahaa kassassa 1791:60. Menot: Riistanvalvojien palkkuihin 1000:-, Ilmiantoihin 600:-, sekalaisiin kuluihin 191:60 yhteensä 1791:60.”

”7 § Tilintarkastajiksi valittiin Väinö Luoma ja Hemminki Hakasalo, varalle Yrjö Valli ja Julle Viertola.”

Sitten löytyikin enää johtokunnan kokouksen pöytäkirja 3.5.1942 missä vahvistettiin johtokunnan kokoonpano.

Seuraava pöytäkirja onkin 21.1.1945. ”1 § Kokous todettiin lailliseksi.” ”2 § Kokouksen puheenjohtajaksi ja sihteeriksi valittiin S. Kettunen.” Kokouksen 3 § kertoo jotain kolmen vuoden katkosta, tosin tämä rajoittuu sodan aikaan. ”3 § Sääntöihin päätettiin tehdä seuraava muutosehdotus: Seuran puheenjohtajan ja rahastonhoitajan toimet pidetään vuorotellen kolme vuotta kummassakin pitäjässä, eikä kuten ennen vuosi kerrallaan.”

”4 § Johtokuntaan valittiin Siikaisista S. Kettunen ja A. Mattila, Merikarvialta H. Hakasalo. 5 § Varajäseniksi valittiin Siikaisista J. Rintanen, Merikarvialta V. Siulo ja H. Vaihinen.”

”5 § Tilintarkastajiksi valittiin I. Seppälä ja Y. Mäkipuro varalle F. Sääntti ja U. Näsi.” ”7 § Puheenjohtajan ja rahastonhoitajan palkaksi määrättiin 500 mk vuodessa. Johtokunnan jäsenille päätettiin maksaa 25 mk kerralta ja 2:50 kuljetulta kilometriltä.” ”8 § Päätettiin tehdä luettelot pitäjässä olevista koirista, jotka lähetetään kunnan toimistoon.”

”9 § Eri kylissä oleville luettelon tekijöille päätettiin maksaa 100 mk kullekin.”

”10 § Hirven salametsästäjän ilmiantajalle, jonka ilmoituksen perusteella saadaan ampujat syytteen 1000 mk:n palkkio, muun riistan sala-ampujien ilmiantajille 300:-.”

”11 § Riistan valvojille päätettiin maksaa palkinto 150 mk, sekä 2:50 kuljetulta kilometriltä.”

”12 § Kana- ja varpushaukasta päätettiin maksaa 25 mk tapporahaa.” ”Kokouksen puolesta Sakari Kettunen. Lisäksi osallistujien henkilökohtaiset allekirjoitukset osoittava pöytäkirjan tarkastetuksi: J. Kariniemi, I. Seppälä, J. Rintanen, A. Mattila, A. Lampinen, V. Koskinen.”

Tämän vähän erikoisen pöytäkirjan jäljensin pääosin sillä kolmen vuoden katkos ilman kirjattuja vuosikokouksia tai johtokunnan kokouksia tuntui ihmeelliseltä. Tässä ei esitetty tulo ja menoarviota mutta tehtiin selväksi kuinka 1945 rahat käytetään. Myöskään työn jako johtokunnassa ei selviä!

Muutokset talousarviossa tai korvauksissa perustuva ”setelien leikkaukseen” joka suoritettiin 1.1.1946 jolloin rahan arvo itseasiassa puolittui. Setelien arvo oli 1.1.1946 vain puolet eilisestä! Tämä on hyvä muistaa kun vertaa menojen nousua.

Seuraava vuosikokous pidettiin 24.7.1946 jälleen Siikaisissa koululla. ”3 § _ Riistanvalvojiksi päätettiin esittää seuraavat henkilöt: Merikarvialta Reino Vähätalo, Armas Haapala, Toivo Korpu-nen, Viljo Heikkilä, Niilo Järvinen, Heikki Laine, Erkki Ollila. Siikaisista: Toivo Kytöviita, Oiva Tuovila, Jussi Koskiniemi. Edellä mainituille henkilöille määrätään vannomaan riistan valvojan va-lan syyskäräjissä 1946. Valtakirja on ote tästä pöytäkirjasta.”

”4 § Johtokuntaan valittiin Juho Rintanen (siht + rah.), S. Kettunen (pj.) Siikaisista, Jaakko Kan-kaanpää (vpj) Merikarvialta. Varajäseniksi Erkki Ylikoski Siikaisista ja Veikko Siulo ja H. Haka-salo Merikarvialta.”

”5 § Palkkiota päätettiin maksaa 100 mk kokoukselta, kyytistä laskun mukaan.” ”6 § Riistan val-vojille päätettiin toimintapäiviltä maksaa 300 mk ja kuljetusta matkasta 2:50 km.” ”7 § Sille henki-lölle joka luvattomasti kaadetun hirven ja joka toteen näyttää maksaa yhdistyksen varoista 2000:-. Muusta luvattomasta metsästyksestä ilmiannosta 500 mk.” ”8 § Koirakurin tehostamiseksi pää-

tettiin tilata riistapoliisi paikkakunnalle. ” Tilintarkastajiksi valittiin Heikki Soini ja Aarno Lampinen. Varalle Kalle Häyrynen ja Heikki Vaihinen.

”10 § Variksesta tapporahaa päätettiin maksaa 20:-, kanahaukasta 100:- kappaleelta.”

Seuraavassa johtokunnan kokouksessa 24.7.1946 oli ensi kerran hirviasia käsittelyssä. ”2§ Johtokunta päätti puoltaa J. Korpuselle, J. Aitasalolle ja J. Lähteenmäelle hirvenkaatoluvan 2:een uros hirveen.”

Seuraava vuosikokous pidettiin 27.4.1947 Merikarvialla Koskivuon Kahvilassa. Pöytäkirjasta poimin ”2 § Esitettiin että riistanhoidon edistämiseen ryhdyttäisiin siten että koirakuriin, salametsästyksen valvomiseen, petolintujen hävittämiseen ja hyötyriistan lisäämiseen ryhdyttäisiin ponteviin toimenpiteisiin.”

”3 § Päätettiin yhdistyksen varoista maksaa petoeläimistä: Kanahaukasta 100:-, varpushaukasta 50:-, variksesta 10:- Ketusta silloin kun nahka on siinä kelvoton päätettiin maksaa 300:- Salametsästäjän ilmiannosta jotka johtaa syytteeseen maksetaan palkkionormaalisti 500:-, hirvestä 1000:-.”

”3 § Johtokunnan puheenjohtajalle päätettiin maksaa 1200:- ja rahastonhoitajalle 1200:-, johtokunnan jäsenille 200 mk kokoukselta. Matkakorvaus laskun mukaan.”

”5§ Riistanvalvojille päätettiin maksaa 300 mk päivältä sekä matkakorvausta 3 mk km.” Johtokuntaan valittiin pj. kanttori Reino Rannikko, rahastonhoit. V. Ylikerttula ja Op. S. Kettunen. Varalle kunnankirjuri H. Hakasalo ja pienvilj. Jouko Kariniemi ja J. Rintanen.”

Vuoden 1948 vuosikokous pidettiin Merikarvialla 29.8.1948 Koskivuon Kahvilassa.

Rutiini kokouksessa oli ”3 § Päätettiin yhdistyksen varoista maksaa petolinnuista seuraavasti: Kanahaukka 200:-, varpushaukka 100:-, variksista 35:-. Ketusta 1.4 - 1.11 välisenä aikana 300:-.

Salametsästäjän ilmiannosta, jotka johtavat syytteeseen maksetaan palkkio seuraavasti 500:-, hirvestä 1000:-.”

”6 § Riistanvalvojille päätettiin maksaa 450:- päivältä sekä matkakorvaus 6 mk/km.”

”7 § Johtokuntaan valittiin puheenjohtajaksi kanttori Reino Rannikko, ja rahastonhoitajaksi V. Ylikerttula, varapj. Sakari Kettunen Siikaisista sekä lisäksi pienvilj. Juho Kariniemi. Varalle H. Hakasalo Merikarvialta sekä sahanhoitaja J. Rintanen Siikaisista.”

”8 § Tilintarkastajiksi valittiin maanvilj. J. Viertola ja pankinjoht. H. Vaihinen. Varalle kansanhuollon joht. Heikki Soini ja asentaja Aarno Lampinen.”

”9 § Luettiin Siikaisten Metsästysseuran pöytäkirjaote koskien riistanhoitopoliisin palkkaamista yhdistyksen alueelle. Periaate hyväksyttiin ja jätettiin asia johtokunnan harkittavaksi ja perille vietäväksi mikäli saadaan varoja asian toteuttamiseksi.”

”10 § Päätettiin ottaa toinen riistanvalvoja Merikarvian alueelle. Valittiin tähän virkaan Reino Rautela, mikäli hän siihen suostuu. Palkkio on sama kuin edellä on päätetty (450:-), merimatka korvauksena maksetaan 12:- km.”

Vuosikokous 7.8.1949. Se oli rutinoitu kokous aikaisempien vuosikokousten mukaan.

”5 § Yhdistyksen varoista päätettiin maksaa petolintujen taposta seuraavasti: Kanahaukasta mk 300:-, variksesta mk 50:-. Sampson ketusta päätettiin maksaa 500:-.”

”6 § Salametsästyksen ilmiannosta joka tulee toteen näytetyksi maksetaan mk 1000:-, sama koskee myöskin hirven sala-ampujaa.”

”7 § Riistan rauhoitusalueiksi esitettiin ja hyväksyttiin Metsästysseuran rauhoittama alue.”

”9 § Johtokunnan puheenjohtajan palkaksi hyväksyttiin mk 2000:- vuodessa sekä rahastonhoidosta mk 4000:- joka jaetaan tasan Merikarvian ja Siikaisten osalle. Johtokunnan jäsenten palkka on mk 500:- kokoukselta.”

”11 § Johtokuntaan valittiin puheenjohtajaksi Robert Kohvakka ja rahastonhoitajaksi Viljo Yli - Kerttula. Varapuheenjohtajaksi S. Kettunen ja jäseneksi J. Kariniemi. 12 § Varajäseniksi johtokuntaan valittiin V. Veistelehto ja J. Kankaanpää.”

”13 § Tilintarkastajiksi valittiin H. Vaihinen ja H. Soini. Varalle J. Viertola ja A. Lampinen. Riistanvalvojiksi ehdotettiin L. Rajajärvi, Onni Mäkinen, Pauli Heikkilä ja J. Hyrskylähti sekä F. Mäntymäki.”

Johtokunnan kokouksessa 7. 8. 1949.

”1 § Luettiin seuraavat hirvenkaatolupaa koskevat anomukset joista lääninhallitus pyytää lausuntoa, Kasalan Metsästysseuran, Juhani Aitasalon ym, Jussi Sillanpään ja I. Rantatalon. ” pöytäkirja jää tässä lähteessä kesken mutta siinä on liite : Kaatolupia puollettiin Kasala 1 uros, 1 naaras. Honkajärvi 1. Lauttijärvi 1. Siikaisten Mets. seura 1+1.

Pyntäinen hylättiin.”

Nämä otteet pöytäkirjoista kertovat kuinka Merikarvialla ja Siikaisissa ryhdyttiin riistanhoitotyötä tekemään 20.4.1939 perustamiskokouksen jälkeen ja siitä kehityksestä mitä työssä saavutettiin vuoteen 1949. Isäni Robert Kohvakan tullessa puheenjohtajaksi loppui pöytäkirjojen kirjaaminen kirjaan ja siirryttiin konekirjoitus kauteen ja mappeihin.

Yhteenvedona voitaisiin todeta että innokkaita tähän työhön oli ja siihen työhön uskottiin. Riistan valvoja vannotettiin 30.9.1937 peräti 13 henkilöä. Lisää valan vannoneita valvoja saatiin 24.7. 1946 jolloin valalle määrättiin 10 henkilöä. Riistan valvojille maksettiin kulukorvaukset ja näin heidän työnsä tuli mielekkääksi. Salametsästys oli silloin todellinen ongelma.

Hirven salakaadon ilmoittamisesta maksettiin ilmianto palkkio ja myös salametsästyksestä kiinni ottaminen korvattiin. Tämä salametsästys oli lähinnä keväisin metson soidin aikaan vanha perinne jota karsittiin pois, kuten myös lintujen ja jänisten ansapyyntiä.

Hirvet olivat ammuttu lähes sukupuuttoon joten sen ampuminen oli suurempi rikos. Ilmianto palkkiot olivat sen mukaisia. Vuonna oli 1937 palkkio oli 300:-, se nostettiin vasta 1945 summaltaan 1000:- joka heti rahan arvon puolituttua 1946 nostettiin 2000:-. Palkkio laski 1947 takaisin 1000:- liekö tehonnut niin hyvin koska pysyi samana vuoteen 1949 asti.

Vastaavasti ensimmäinen virallinen kaatolupa puollettiin 24.7.1946 jolloin ”puollettiin Y. Korpu-selle, J. Aitasalolle ja J. Lähteenmäelle hirvenkaatolupaa 2:een uroshirveen”

Seuraavia hirvilupia anottiin ja puollettiin vasta 1949 jolloin niitä annettiin kylittäin. Ketun metsästys oli luvan varaista. Ensimmäiset pyyntiluvat myönnettiin 27.10.1938 jolloin niitä anottiin Siikaisiin 21 ja puollettiin 10 kpl. Merikarvialle anottiin 26 ja puollettiin 10 kpl. Eli tasapuolisesti kumpaankin kuntaa. Seuraavaksi kettulupia anottiin 19.11.1939 Merikarvialle 16 ja kaikkia puollettiin. Siikaisiin anottiin 24 ja puollettiin 16 kpl. Ketuista ei vähään aikaan päätöksiä tehty kunnes 20.7.1947 päätettiin maksaa ”Ketusta silloin kun nahka on siinä kelvoton 300 mk.” Seuraavana vuonna määritettiin aika 1. 4 - 1. 11 välisenä aikana siitä maksettiin 300:-. Vuoden 1949 vuosikokous rajoitti ketun osalta ”Sampson ketusta päätettiin maksaa mk 500:-”. Eli kettukannat nousivat kymmenessä vuodessa anottavista luvista vapaaseen metsästyksen riittävään kantaan. 1949 mainittu Sampson kettu on yhtä kuin kapinen kettu jotka levittivät tautia ja siksi ne haluttiin pois.

Haukkojen hävittäminen alkoi 1937 jolloin hankittiin ensimmäinen haukka häkki. Ensimmäinen pöytäkirja merkintä Kanahaukan ja varpushaukan 25 mk tapporahasta on 21. 1. 1945. (Tässä on muistettava pöytäkirjoissa oleva kolmen vuoden katkos.) Tapporahat olivat 27.4.1947 kanahaukasta 100:-, varpushaukasta 50:- ja variksesta 10:-. Vuonna 1948 olivat tapporahat jo kanahaukasta 200:-, varpushaukasta 100:- ja variksesta 35:-. Vuonna 1949 tapporahat olivat: kanahaukka 300:- ja variksesta 50:-.

Riistahoitoyhdistystä perustettaessa koira kuria ei ollut. Koirat olivat penikkataudin myötä vähentyneet. Silloin ei ollut rokotuksia eivätkä eläinlääkärit, jos niitä edes oli, saaneet koulutusta pieneläimiin! Tapana oli pitää koirat auki ympäri vuoden eikä silloin montaa rotukoiraakaan Merikarvialta ja Siikaisista varmaan löytynytäkään. Piskejä eli ”monirotuksia” sen sijaan oli joka kylässä. Niitä näki kylän raitilla usein ja montakin kerralla. Oli oikein laumojakin.

Koirien kiinnipitämiseen päätettiin ensi kerran kokous pöytäkirjassa puuttua 16.3.1938. Sen jälkeen koirakuri ja kiinnipito ovatkin jatkuvana huolen aiheena. Koirat päätettiin luetteloida 1945 ja ne lähetettiin kunnan toimistoon. Koira veroa ei silloin vielä peritty eikä näin ollen ollut luetteloitakaan. Koirien irti pito ”riistan lisääntymiskaudella” koettiin niin suureksi ongelmaksi että 24.7.1946 päätettiin tilata riistapoliisi paikkakunnalle. Tämä ilmeisesti tarkoitti molempien kuntien alueella tehtävää ratsiaa missä poliisi olisi mukana. Vasta 29.4.1948 ensimmäisen kerran ilmeisesti huomattiin myös merialueella tapahtuvan salametsästystä. Tämä käy ilmi korvauksesta mitä päätettiin maksaa ”merimatka korvauksena 12:- km.”

On muistettava kun näitä pöytäkirja poimintoja tutkitaan myös se että Suomi oli sodassa . Toinen maailmansota syttyi Talvisotana 30.11.1939 ja viimeiset taistelut päättyivät Suomen osalta 27.4. 1945 saksalaisten poistuttua Pohjois-Suomesta.

Tämä varmaan vaikutti yhdistyksen toimintaan muutenkin kuin pöytäkirjoihin jääneenä aukkona 2. 5. 1942 - 21. 1. 1945. Olihan miehistä suurin osa sodassa joten harrastaminen oli vähäistä.

Nämä pöytäkirjat kertovat jotain siitä kuinka Merikarvialla ja Siikaisissa riistanhoitotyö alkoi ja niistä henkilöistä jotka olivat silloin puuhassa mukana. Pöytäkirjojen kielen olen säilyttänyt suorissa lainauksissa sellaisena kuin se niissä oli kirjattuna.

(Kooste pöytäkirjoista: Pertti Kohvakka 12.12.2003)

107. MUISTOJA MERIKARVIAN JOELTA.

Merikarvian joki oli silloin ruopattu (1949) ja se oli tärkeä vesitie. Joka kevät jäiden lähtiessä joki tulvi. Se oli oikein reilu tulva ja sen laukaisemiseksi usein tarvittiin dynamiittia. Lähinnä tätä käytettiin Pappila mutkassa kun jäät tukkivat väylät ja Österbyn lammin yläpäässä siinä Kalkuttajan koskessa. Österbyn lammi ei ollut sulanut ja aiheutti näin tulvan. Pappilan mutkan jääpadon aiheuttama tulva nosti joskus veden niin korkealle että jäitä ja vettä nousi Ahlströmin koululta Paloasemalle, tielle asti, eikä aina päässyt silloin autollakaan. Joka kevät vesi nousi silloisen Kunnantalon ja pappilan väliselle pellolle tehden siitä järven ja samoin nousi Kirkon ja Orkulan mäen väliin sillä puolella. On muistettava että silloin tie kiersi Paloasemalta noin sata metriä kunnan mäelle kääntyessään ja nykyinen ”Korsu alue” oli kokonaan vesialuetta eli jokea normaalisti keväisin. Tietä korotettiin ja korjattiin silloin viisikymmenluvun alussa, muistan kuinka tien penkkaan ajettiin kivenlohkareita TVH:n autoilla. Niiltä kiviltä ongittiin silloin säynäitä jotka nousivat kudulle jokeen ensimmäisen kevät tulvan aikaan. Silloin samalla korjattiin Pappilan kohdalta ennen läpi pihan tullut maantie kiertämään Pappilan pihapiirin. Silloin siihen liittymään tehtiin myös iso viemäriputki josta vedet valuivat jokeen. Tulvan aikana se myös nosti vettä

Pappilan pelloille. Keväällä usein tuli toinen tulva kun jäät lähtivät yläjuoksulta ja syksyllä oli myös hyvin usein tulva.

Monesti olen Merikarvian jokea plossaillut (kahlannut) niin kuin silloin puhuttiin. Toinen silloin käytetty sana oli ”puljut” tai puljata joka tarkoitti jalkojen tai jopa koko kaverin kastumista plossatessa. Joskus ei uskaltanut mennä kotiin märkänä vaan täytyi kuivatella ensin, pelättiin porttikieltoa joelle!

Uimassa käytiin kesäisin sakilla joella. Meillä oli kolme uimapaikkaa. Österbyn lammi oli hyvä paikka keskellä kylää. Siinä oli joen tuomaa hiekkaa pohjassa lammin yläpäässä. Siinä missä myllyjuopa laski lammiin oli paras paikka. Siellä pidettiin oikein uimakouluakin.

Toinen uimapaikka oli Vassalla siinä missä joen virtaus ei ollut kova eli vähän Setälän myllyhaarasta ylöspäin. Kolmas paikka oli jokivarressa vähän Kalkuttajasta ylöspäin missä oli syvää vettä ja sinne teimme oikein ponnahduslaudan eli ”ponnun” mistä oli hyvä hypätä. Siellä käytiin paljon vähän isompana. Muistan kuinka siellä vetelin ensimmäiset ja ainoat savut tupakasta! Pojat saivat minut vetämään savut vaikken olisi halunnutkaan. Tiedättehän sen ”et uskalla” ja niin edelleen! Vedin henkoset eli suun täyteen savua ja hyppäsin ponnulta jokeen. Siinä oli kai kolmisen metriä syvyyttä ja happi ehti loppua kun pärskien nousin pintaan! En sen jälkeen ole savuja vetänyt! Hakasalon Hemminki oli kunnan kirjurina siihen aikaan. Veden ollessa vähissä joessa olimme uimassa mainitussa Österbyn lammissa kun Hemminki tuli myös uimaan. Näytti olevan hiukan ”ottanut” mutta viihtyi meidän mukana. Lähti yhtäkkiä kahlaamaan keskeltä lammia yli. Ensin näkyi pää hyvin ja sitten yhtäkkiä pää painui veden alle. Me katsoimme silmä tarkkana ja tyytyväisenä näimme kuinka vastarannalla alkoi näkyä Hemminkin pää kun hän kahlasi rantaa. Totesimme ettei Hemminki osaakaan uida mutta on hyvä kahlaamaan! Tosiasiassa kyllä ilmeisesti osasi hyvinkin mutta halusi vain näytellä, meni varmaan syvän kohdan yli sukeltamalla mitä me emme voineet silloin edes arvata!

Joessa oli joskus kun sitä kaivettiin myös tilapäisiä ”tammia”. Tämä sana joen yhteydessä ei tarkoita puuta vaan patoa joka oli tehty veden juoksun estämiseksi. Näin joki koskineen tuli tutuksi ja vesi elementtinä myös. Niillä reissuilla mitä pikkupoikana joelle tehtiin luotiin pohja myöhemmille har- rastukselle kalastuksen parissa.

Kala oli silloin viisikymmenluvulla erittäin tärkeä osa vähän jokaisen perheen ruokavaliosta. Sitä saivat kaikki jotka ongelle pystyivät tai muuta pyydystä osasivat viritellä.

Merikarvialla oli meri se joka antoi paljon kalaa mutta jokeakaan ei pidä väheksyä. Se antoi usein kalaa juuri silloin kun meri ei antanut.

Särkeä ja ahventa sekä salakkaa eli salkkia sai joelta ongella aina. Ongintaa rajoitti joen vesi tilanne joten keskikesällä kun virtaus oli vähäistä mentiin niihin paikkoihin ongelle missä vettä oli. Österbyn lammi ja Vassa olivat lähimmät alueet missä voi aina onkia. Onget olivat oma tekoisia, saitat eli vavat olivat kuusen näreestä tai pihlajasta kuivattuja ja silitettyjä. Siimat olivat karhulangasta ja koukut hakaneulasta väännettyjä ja korkki kaarnasta veistetty. Kun kala söi niin sillekin oli oma ”merikarvialainen” nimitys se ”närppi” kun söi sillai varovasti ja sitten se oikein ”tokoo” kun söi hyvin.

Kudulle nousi säynäs ja siinä eroteltiin useampi laatu. Ensimmäiseksi nousi säynästä heti jäiden läh- dettyä ja sitä nousi suuria määriä. Sitä sanottiin kirsisäynääksi. Nimitys siitä kun kirsi oli sulamassa, seuraavana nousi lehtisäynäs kun puihin tuli lehti ja kolmanneksi nousi lämmin säynäs kun ilmat lämpenivät. Ongella oltaessa olivat säynäät normaalisti 700 grammaisista parikiloisiin ja siimat oli- vat mitä olivat. Yleensä heikkoja jotka helposti katkeilivat. Vaati taitoa uittamalla väsyttää kala niin että siima kesti. Suoraa nostoa ei olisi kestänyt ja haaveja ei silloin ollut joten kala oli väsyttävä ja uitettava kivien väliin mistä se napattiin käsin ylös. Joskus onkeen otti pieniäkin, alle puolikiloisia

säynäitä joita sanottiin ”säynään pölleiksi tai pölkyiksi” .Nämä pienet päästettiin takaisin kasvamaan koska haluttiin saada ne vasta isompana.

Säynästä kuten vimpaa ja lahnaakin tuli, silloin kun tuli, runsaasti. Niitä suolattiin myöhemmin käytettäväksi ja annettiin naapureihin. Koskaan en ole kalaakaan myynyt!

Vimpa nousi kudulle tukinuiton aikaan eli toukokuulla ja keskikesällä nousi lahnaa vain Vassalle, siihen missä oli savipohja. Nämä kaikki olivat onkijan tavoitettavia. Eikä pelkästään pikkupoikien vaan oikein raavatkin miehet kävivät ongella kun kala nousi kudulle. Säynävät söivät ahneesti kudulle noustessaan ja syöttinä käytettiin oikeaa kasiaismyttyä mikä pujoteltiin lenkittämällä matoa isoon koukkuun. Tämmöiseen möllikkään ei särki käynyt. Säynäs sen sijaan otti kovassa virrassa mötin suuhunsa kerralla ja kiinni oli. Säynäät painoivat jostain 700 gr pariin kiloon joskus suurempiakin tuli. Ne olivat ilmeisesti toutaimia. Emme me niitä silloin erottaneet eri kaloiksi.

Vimpa oli kooltaan alle kiloista suurimmaksi osaksi, joskus saattoi tulla puolitoistakiloinen mutta harvemmin. Vimpan kutu ajoittui tukinuiton aikaan ja sitä ongittiin lähinnä Pappilan mutkassa olevalta tukki poomilta. Vimpat olivat tukkien alla ja kai sieltä jotain toukkia tippui syötäväksi. Vimpa oli siitä merkillinen kala että kun sen jätti ruohikkoon niin vähän ajan kuluttua se oli kuin tervattu! Ihan musta yläpuoleltaan! Sen suomissa oli ilmeisesti jotain mikä aiheutti tämän. En ole muissa kaloissa moista värin vaihtoa nähnyt kuin silloin vimpoissa. Vimpa oli silloin salaperäinen kala se vain ilmestyi yhtäkkiä kudulle. Malliltaan se oli siikamaisen virtaviivainen, sen vatsa oli punertava, rintaevä oli etureunastaan tumma. Oikein mallikas kala.

Kerran sain joella vimpaongella ollessani lähes kiloisen harjuksenkin Pappilan mutkasta ! Kalaa en tuntenut mutta isäni kertoi sen olevan harjuksen joka on lohikala. Suuri selkävä oli hyvä tunnusmerkki.

Lahnoista olivat suurimmat mitä ongella sain kai parikiloisia.

Lohta nousi keväällä jäiden lähdön jälkeen ja sitä kalastettiin merroilla. Merta oli yleispyydys johon ui myös mateita, säynäitä, haukia ja särkiä. Keväällä ensimmäinen säynään kutu kun päättyi alkoi tulla särkeä, ja paljon. Silloin useimmat nostivat mertansa kuivumaan. Toiset pyytivät sitä kanoille kuivattavaksi. Lohi oli lähinnä sattumasaalis pää saalis oli säyne. Muistan kuinka Kyläkosken Pekka sai kerran yli kymmenkiloisen lohen tokeestaan. Siitä paikasta hän avasi kalan, kääri paperiin ja lähti aamun Ojalassa Poriin. Ei puhunut kotonaan mitään. Oli myynyt kalansa hotelli Otavaan ja viettänyt ”juhlapäivän”. Ilta Ojalassa iloinen Pekka tuli kotiin ja sai vaimoltaan Ireneltä semmoisen saarnan että! Mutta Pekka oli onnellinen, iso lohi oli saanut ansaitsemansa peijaiset!

Virvelöintiä eli uistimen heittoa vavalla eivät harrastaneet monet, yksi parhaista oli Viertolan Julle joka oli hyvä heittämään pientä lippaakin ja sai kalaa. Merellä hän käytti itse tekemiään uistimia ja sai myös sieltä kalaa heittämällä ja uistelemalla eli vetämällä uistinta veneen perässä soudellessaan. Hänellä oli tapana uittaa meressä säkkiä mihin pisti saamansa kalat elävinä ja teutrasti ne vasta maihin tultuaan. Kerran säkin pohja petti ja kalat menivät ” sen siliän”.

Toinen muistamani virvelöijä oli Lankoskella kerran näkemäni Tuunainen Porista. Oli vakuutusmies ammatiltaan. Hän sai silloin, kun katselimme, yli kymmenkiloisen lohen uistimeensa. Väsyttäminen kesti melkein puoli tuntia ja me pojat autoimme kalan ylös saannissa. Silloin kun kala oli saatu kuiville ja kalautettua hiljaiseksi Tuunainen meni harmaaksi naamaltaan. Hamusi sydänlähettä taskustaan ja pisti nitron kielelleen. Kohtaus hellitti, oli ollut niin kova jännitys että siksi kohtaus tuli. Meistä pojista Tuunainen oli suuri kalamies koska henkensä kaupalla otti lohen!

Virveleitä ei ollut minun pikkupoikana olo aikanani kuin harvoilla mutta kyllä uistinta heitettiin. Siiman pää laitettiin jalan alle ja siima kehittiin tasaiselle kivelle tai muulle vastaavalle. Isoa lusikka - uistinta pyöritettiin pään ympäri vauhdilla ja irroitettaessa siima purkaantui hienosti ja uistin

molskahti kauas. Sitten kerittiin käsin siima takaisin vyhdeksi ja jos kala otti kiinni niin se vedettiin useinkin liikoja väsyttelämättä maihin. Siimat olivat siinä touhussa vahvoja. Samaa tapaa käytettiin myös veneistäkin heitetäessä. Veneillä usein vedettiin myös perässä uistinta, turhaa ei soudeltu! Yksi tie, kaksi asiaa!

Sain isältäni ensimmäisen heittorullan kai viisikymmenluvun puolella välissä. Vapa oli omatekoinen mutta kaloja sillä tuli. Tuli myös ikuinen kalastusinto mikä toivoakseni ei sammunut koskaan.

Pilkkimistä Merikarvialla ei harrastettu tietääkseni ennekuin joskus viisikymmenluvun puolivälissä kun ensimmäisiä pilkki vehkeitä tuli kauppaan. Siihen aikaan ei puhuttu pilkkimisestä vaan talvionginnasta.

Kairoja silloin ei ollut ja reikiä hakattiin tuuralla joten paksuihin jäihin ei mielellään reikää kukaan tehnyt pilkkiäkseen. Vasta viisikymmenluvun lopulla tulivat ensimmäiset kairat myyntiin. Ne olivat ns. lusikka kairoja, nimi johtui terän mallista. Sitten tulivat ensimmäiset kierre kairat. Hyvä kaira oli Vanaja joskus seitsemänkymmenluvun alussa siihen asti hiki lensi kun reikiä tehtiin! Ensimmäiset kairat joita muistan tekivät 7,5 cm reiän, sitten suurennettiin 10 cm ja tänään taitaa normaalit harrastajan kaira olla 15 cm. Verkkoja varten on suurempiakin ja lisäksi niissä on moottorikäyttöisiäkin.

Pilkkit olivat ensin isoja metallisia pystypilkkejä, sitten tulivat peilipilkkit mukaan kuvaan ja myöhemmin kokoa pienennettiin. Vanhin tasapaino mikä minulla on, on viisikymmenluvun lopulta. Kyllä niitäkin oli ilmeisesti muualla käytössä mutta ei täällä päin.

Suurimman ahvenen näin Renlundin Arvon saamana joskus kait 1953 kun olimme Taulukareilla pilkillä. Se painoi toista kiloa!

Talvikalastuksesta pitänee mainita myös ”kolkkakala”. Tätä harrastimme poikien kanssa Pölspäkin lammella, joella ja matalissa meren lahdissa heti ensimmäisten jäiden tullessa. Lyömä aseina olivat halko tai metrinen pöllä sekä kirves. Silloin lähdettiin porukalla kiertämään lahdekkeita joissa oli kirkas 3-5 cm jää. Usein jää pettikin. Parhaat nuijajäät olivat ns. ”reissujää” joka kesti vaikka murtuikin säröille. Takaisin ei enää kestänyt samasta kohdasta. Syysjää roikasi ja äänteli mutta oli sitkeää kestävä ohuenakin. Kaloja näkyi harvaksen. Kun kala nähtiin jahdattiin se niin että joku ulottui lyömään sen kohdalle jäähän halolla. Kala pökertyi ja nousi jäätä vasten vatsapuoli ylöspäin. Äkkiä jäähän reikä kirveellä ja kala ylös ennen kuin se ehti toipua täryksestä. Saaliiksi saatiin pääasiassa mateita ja haukia.

Sanottiin ”Syysjään roikaavan ja varoittavan mutta kevät jää pettää kerralla”.

Kalastuskortit tulivat viisikymmenluvun alussa, olisiko ollut 1952. Ne piti lunastaa nimismieheltä. Perheen pää maksoi maksun ja siinä oli kohta johon ”muut perheessä kalastusta harjoittavat” merkittiin ja siitä sai lunastusta vastaan kopion. Olen varmaan yksi ensimmäisiä näitä ”lisäkortin” omaavia sillä isäni oli tarkka ettei lakia ehdoin tahdoin saanut rikkoo! Ainoastaan kerran minulta on kyseistä korttia kysytty tähän mennessä ja olen viitisenkymmentä vuotta sen aina lunastanut! Kalastuskortti tarvitaan nykyisin 18 - 64 vuotisilla, aiemmin ei näitä ikärajoja ollut!

SIKAA LIPPOAMASSA.

Siihen aikaan, 1950 luvun alussa, lähes joka talossa oli pitkävärtinen lippo varjonpuolella liiterin tai riiden seinällä. Siinä oli noin metrinen suuaukko ja kudottu verkkopussi noin metrin syvyinen. Tämän lipon tarkoitus oli vähän ongelmallinen. Laki kielsi lippoamasta siikaa joka nousee jokeen kudulle. Kudulle nousu tapahtui siinä heinä elokuun vaihteessa kun vesi oli matalalla ja illat alkoivat pimetä. Tämä oli sen verran ”uusi laki” että vanhat siikalipot olivat vielä tallella ja taisi joku tehdä uudenkin. Kesällä kun siika nousi viisikymmenluvun alussa veden ollessa alhaalla Merikarvian jokeen kudulle sitä lipottiin yöaikaan. Paras lippoamisen paikka oli vähän Pappilan lammesta alaspäin siinä Näkkikivistä alaspäin ison haaran puolella. Toinen saman arvoinen oli

Näkkikivistä ylävirtaan juuri siinä missä koski alkoi uudelleen. Silloin meitä pikku poikia tarvittiin alkuillasta vahdeiksi siihen Kirjailijakodin mutkaan ja kunnan mäelle niin että näki koska poliisien auto tulee. Silloin oli poliiseilla musta Buick merkkinen henkilöauto. Maantie kulki silloin viisikymmenluvun alussa Kunnantalon mäeltä Kirjailijakodin kautta kiertäen mutkan joen mukaan Paloaseman ohi, Pappilan tienhaaran kautta Holman sillalle ja siitä yli kohti Alakylää. Pappilan tien haara oli silloin eri kohdassa. Sillä tie kulki Pappilan pihan läpi, se muutettiin kiertämään Pappilan pihan vasta joskus viisikymmenluvun loppupuolella. Pappilan mutka joessa ulottui tiehen asti joten nykyinen ”Korsu” on täyttömaalla. Tien laita siinä mutkassa oli vahvistettu kivillä mutta tulvan aikaan nousi vesi tielle ja sen takana olevalle pellollekin nykyiselle Kunnan talolle asti. Jäälohkareita oli usein Ahlströmin koululta Pappilan mutkaan asti, kun jääpato muodostui keväällä Näkinkiville! Nyt oli keski kesä ja vesi alhaalla.

Me vihelsimme varoituksen kun näimme poliisien auton tulevan ja seuraava jatkoi ,viheltäen viesti tuli Pappilan mutkaan josta alkoivat hyvät lippopaikat. Poliisit kun tulivat olivat miehet tienvarressa kivillä istuskelemassa tupakalla, ja lipot olivat piilossa. Jälkikäteen ajatellen kyllä poliisit varmaan tiesivät tarkoituksen miksi kesäyössä jokivarressa oltiin, olivat vaan sen verran fiksuja etteivät polttaneet oman kylän miehiä. He tekivät tehtävänsä ja voivat sanoa hyvällä omalla tunnolla valvoneensa kalastusta. Poliiseista muistan Väksen joka oli poliisin oikea malli! Iso vahva mies. Meistä pikkupojista oli jännää koko puuha. Joskus ei meinannut sylkeä tulla sen vertaa että vihellys olisi ollut kuuluvaa, vain pientä pihinää! Hiljaisessa yössä sekin kuului! Yleensä lippoyönä oli tyyntä muistini mukaan. Heti kun poliisiauto jatkoi matkaa ja meni Holman sillasta yli alkoi lippoaminen uudelleen. Siikaa nousi muutamana yönä todella hyvin. Parikymmentäkin lippoojaa saattoi silloin olla joella. Me pikkupojat saimme palkaksemme kalan tai pari kotiin vietäväksi joten olen minäkin salaa kalastettua siikaa syönyt! Epäilemättä siikaa lipottiin myös muualla jokivarressa, siitä ei vaan puhuttu koska se oli kiellettyä oikein lailla!

NORSSIA LIPOTTIIN MYÖS.

Tänään muistellaan lipotun vain norssia mutta tosiasiaa samaan lippoon jolla lipottiin siikaakin vaihdettiin taajasilmäinen verkko norssille. Norssin noustessa jokeen kudulle yöaikaan vesi oikein kuhisi isosta merinorssista. Paras norssin lippoamis paikka oli Alakylässä Salmelan sillasta alaspäin. Sitä lipottiin silloin maalta ja parhaiten sai veneestä lippoavat. Paras veneellä lippoamiseen sopiva paikka oli jokiosuudella siinä Saineesta ylöspäin. Norssi käytettiin myös maiden lannoitukseen, sitä tuli niin paljon että hevosen vetämällä sontakomilla ajettiin niitä pelloille. ”Sontakomi” oli kovapyöräisillä pyörillä varustettu iso laatikko joka oli aisojen päällä. Nimensä mukaisesti sillä ajettiin pääasiassa sontaa pelloille. Sillä norssikuorma saatiin hyvin pellolle. Apulantaa ei silloin saanut, sodan jälkeen, mutta hyvin perunat norssellakin kasvoivat. Perunan istutuksessa pistettiin norssi tai särki samaan vakoon siemenperunoiden väliin. Norssia kuivattiin myös kanojen ruuaksi. Yleensä siihen käytettiin keväisin kutusärkeä joka seinustoilla silmistään pujotettuna rautalangoissa hyvin ahavassa kuivui. Särjet koristivat monen talon ulkorakennuksen päätyä kuivuessaan kanan ruuaksi. Uudentalon Mylläri (Eelis) myllytti välillä karkealla näitä kuivattuja särkiäkin jauhoksi. Kanat tykkäsivät kalasta ja ehkä munat maistuivat kalalle mutta ei kukaan sitä minään erikoisena pitänyt!

TOEPYYNTI.

Pääasiassa kalaa joesta pyydettiin ja saatiin tolppa merroilla. Rakennettiin oikein pukit ja niiden päälle muutama puu sillaksi (eli tokeet)ja siihen muutama väli joihin merta sijoitettiin. Pohjaan oli jo hyvissä ajoin edellisenä kesänä useimmiten veden ollessa alhaalla raivattu kivet niin että siinä oli ohjurit jotka ohjasivat kalan nousemaan juuri siitä tokeelle. Tokeen pystyssä pysymistä vahvistettiin puisin vinotuvin alavirtaan eli pönkillä ja kiviä kannettiin painoksi.

Tolppamerrat olivat ensin pajusta sen verran harvaksi kudottuja että vesi hyvin meni merrasta läpi mutta kala jäi pyydykseen. Siis harvempia kuin nahkiais merrat. Kehitys toi tullessaan katiskaverkon merran rakennusaineeksi. Merrat olivat noin puolitoistametriä pitkiä , halkaisijaltaan n. 80 cm. Ne alkoivat neliöstä joka muodostui pystytolpista sivut ja noin 80 sentin neliön täydensivät vaaka puut. Neljä katajaista nurkista lähtenyttä vahvempaa puuta yhteen sidottua puuta joita tuettiin vielä katajaisin renkain väliltä, merta päättyi suppuun noin puolentoista metrin päässä. Siinä oli erikseen rakennettu nielu joka oli tolppien neliöstä alkava. Nielu ulottui merran sisään noin 50-60 cm ja jonka reikä oli noin 15-20 cm josta kalat pääsivät sisään pyydykseen. Ne pystyt tolpat sivuilla olivat noin kaksimetriset, joista kokiessa pyydys vedettiin ohjureita myöden ylös. Merran päällä oli tyhjenys luukku joka sidottiin kiinni rautalangalla. Jos oli paljon kalaa tai roskaa virta painoi vahvasti, saattoi joskus vääntää kokijan jokeen uimasilleen. Paikasta riippuen oli yksi tai kaksi mertaa vierekäin. Meillä oli kaksi siinä Heikin juovassa. Yleensä virtaus oli niin kova tulvan aikaan ettei tokeita sen pidemmälle saanut vahvoiksi.

Tokeiden paikat olivat varmaan perinteiset, eikä niihin muilla ollut oikeutta. Ainakaan niistä ei koskaan ollut riitaa. Muistini mukaan kun lähdettiin Näkkikivien alapuolelta ylöspäin jokivartta oli maantien puolella seuraavat tokeet. Näkkikivet olivat ne kaksi isoa kiveä jotka olivat silloin keskellä jokea ja jakoivat joen kahteen haaraan Pappilan mutkasta alaspäin. Ojalan Heikki antoi luvan isälleni tokeiden tekoon heidän kohdalleen, siihen pikkujuopaan. Meillä oli ollut nimismies Koivistolta lupa edellisvuonna tehdä siihen heidän saunastaan alas päin tokeet, mutta siinä oli virta niin kova etteivät tokeet kestäneet. Sitten oli nimismies Koiviston saunasta ylöspäin oli Kallion Urholla yksi toe. Ahlströmin koulun saunan kohdalla oli oikein hirrestä salvoksin ja kiviarkuin rakennetut yksi toe kahdelle merralle joista Kyläkosken Pekka otti monta lohtakin. Ala-Knuussin saunan kohdalla oli heidän tokeensa ja siitä vähän Holman sillalle päin oli Kallion Urhon toinen toe ja kolmas oli toisella puolen jokea ,vähän siitä kohdasta alaspäin. Pappilan mutkassa ,vastapäisellä rannalla oli Viertolan Jullella hyvä tokeen paikka. Holman sillasta ylöspäin oli ensimmäinen toe Itäkylällä siinä heidän saunan kohdalla. Österbyn lammin yläpäässä alkavassa koskessa oli Uudentalon ja Kallion Urhon tokeet. Mieslaulajien talon puolella oli Österbyn lammin alkamiskohdassa joskus tokeet mutta ne vei tulvavesi. Uudentalon Eeliksellä oli omat tokeensa ja taisi sieltäkin lohta tulla nousihan se Myllyjuopaan ja joskus Kalkuttajan ränniinkin. Aina kun lohi nähtiin pysäsi Kalkuttajan saha tai mylly ja vähin äänin lipolla haavittiin kala parempaan talteen. Laiton pyyntipaikka se ränni oli mutta houkutuskin oli suuri! Muistan kuinka Kalkuttajalla oli siellä missä ränni alkaa seinällä naulassa lippo tällaisten ”häätäpausten” varalta.

Setälän myllyn kohdalla oli tokeita molemmin puolin mutta omistajia en muista. Siinä ”Fenno Uunon” puolella taisi olla kaksikin toetta ja vastapäätä ainakin yksi. Alakylässä oli omat paikkansa mutta pikkupoika ei sinne ehtinyt, piti valvoa omaa reviiriään.

Syksyllä ja talviaikaankin muutamat tokeet olivat pyyntikunnossa vesitilanteesta riippuen

Nahkiaisiakin pyydettiin ja saatiinkin pajumerroilla mutta sen pyynti ei kiinnostanut ja sitä tehtiinkin pääasiassa Alakylässä. Nahkiaisia isäni kyllä osti ja minäkin olen aina niistä tykännyt.

Nahkiaisia myytiin ”kerpona” jossa määrä oli 30 kpl ja yksi siteeksi eli 31! Nahkiaisten pyytäjät paistoivat ne itse ja kävivät myymässä suoraa vakioasiakkaille kotiin ja joskus torillakin oli niitä Toripäivänä saatavana. Näitä herkkuja sai elokuun puolelta alkaen aina lokakuulle asti..Nahkiaisia saatiin parhaiten kuuttomina öinä ja mielummin sai vaikka sataakin.

Nahkiais merta oli noin metrin mittainen ja reilu puolimetriä alapäästään halkaisijalta. Tämäkin päättyi terävään piikkiin jossa oli pajuista sidottu rengas mihin laitettiin merran tolppa pystyyn. Näin se ei tarvinnut muita tukia. Paikat oli katsottu valmiiksi tasaiseksi pohjaltaan.

LIISTEKATISKAT.

Alakylässä kalasti Saine ammattimaisesti vielä viisikymmenluvulla kiinteillä vanhan mallin mukaisilla sälekatiskoilla, liistekatiska lienee oikea nimi. Näitä en muista muualta kuin Alakylässä nähneeni. Ne olivat pohjaan painetuista säleistä tehtyjä katiskan mallisia pyydyksiä. Säleet tehtiin halkomalla kuusinäreistä tai pienestä rimasta. Halottu rima kesti paremmin. Ne sidottiin vaaka puihin kiinni niin että tämä tukipuu oli molemmin puolin sälettä samalla kohdalla. Usein vahvistettiin vielä rautalangalla toisiinsa sitoen. Niitä oli siellä jokisuulla missä virta ei ollut voimakas. Peipunlahdella lähellä Lammin Paavon kesäpaikkaa Porkkalaa oli ainakin yksi. Siitä ylöspäin taisi olla toinen. Tikkasuntin haarassa oli yksi tai kaksi ja Tikkasuntista ylöspäin alkoivat tolppamertojen paikat kun virta voimistui. Sälekatiskoita oli kolme neljä kappaletta ja ne ulottuivat rannasta aika pitkälle. Aita alkoi rannasta matalasta ja oli pisimmillään kai pituudeltaan parikymmentä metriä. Niitä koettiin ”pesästä” lipolla ja kerrankin isän pyytäessä ostaa isoa lahnaa niin Saine vei meidät veneellä katiskalleen ja näytti kuinka suuria lahnoja siellä oli. Isäni osti silloin yli viisikiloisen lahnan minkä äiti kotona teki uunissa. Muistan vieläkin kuinka hyvää se oli! Kalastimme myös pitkällä siimalla joskus jokisuulla jossa vesi ei virrannut paljoakaan. Meillä oli ruuhi Ojalan rannassa. Pitkällä siimalla saimme isoja ahvenia, säynäitä ja lahnojakin. Kerran olimme tulossa kokemasta siimaa. Oli oikein kuuma päivä ja yhtäkkiä alkoi kuulua kummaa solinaa. Isä käski soutaa heti rantaan! Matka ei ollut pitkä, muutama veto ja ehdimme rantaan! Siinä katsoessamme tuli alavirrasta pyörre joka piti solinaa ja näimme sen keskellä reiän johon olisi hyvin voinut pistää ison maitohinkin kuivana! Reikä oli tyhjä pohjaa myöden! Pyörre meni kymmenkunta metriä meistä ohi ja laantui, yhtä äkkiä kuin oli syntynytkin. Savea ja roskaa oli paljon vedessä. Isä oli totinen sanoessaan että aina kun jotain outoa kuulee kannattaa mennä heti maihin. Kuinkahan olisi ruuhellemme käynyt? Varmaan olisi pyörretty tosissaan! Oli kuuman päivän ja jokiuoman aiheuttama pyörremyrsky pienoiskoossa tai trombi kuten nyt sanottaisiin.

Muuten silloin eli (1950-lukua) siinä Vihtavaaraa vastapäätä yksinäinen majava maapesässään monta vuotta. Se pesä oli siinä Saineesta vähän ylöspäin toisella rannalla missä joessa oli poukama ja siinä suuri kivi.

Iltaisin sen näki ja komea oli läjäys minkä se hännällään löi sukeltaessaan! Majava ei löytänyt kaveria ja suku sammui silloin Merikarvian joella! Vähän niin kuin Junnu Vainion laulussa ”Vanhoja poikia viiksekkäitä”.

Minun muistini mukaan Merikarvialla ei tunnettu viisikymmenluvulla rautalanka katiskaa. Se tuli vasta myöhemmin. Silloin kyllä käytettiin ns. luokkirysää joita oli eri kokoisia ja joka oli joessakin kevät aikaan tavallinen pyyntiväline. Lähinnä jokipyynti tapahtui tolppamerroilla koskiosuuksilla rajoittuen kevät tulvien aikaan pääosin. Tästä kerroin jo aiemmin. Ehkä joen virtaus oli niin voimakas tulva-aikaan ettei katiskaa voinut käyttää. Merellä ensimmäisiä katiskoita näin kuusikymmenluvulla jolloin meillekin sellainen hankittiin ahventen pyydykseksi.

UISTELUA JOELLA.

Paljon uisteltiin niin että veneen perässä pidettiin parikymmentä metriä siimaa ja iso lusikka uistin. Se ei ollut meidän poikain laji kun ei venettä saatu ettei hukuta!

Tehtiin me silloin pitkiäkin kalamatkoja poikain kanssa. Kerrankin lähdettiin aamulla jokea ylös, kolme tai neljä meitä oli ja kaksi pitkää vapaa joiden päässä oli uistin. Minulla oli Isoisäni antama kirkas hopea Stubi ja toisessa oli Professori semmoinen hopean värinen. Taisi jollain olla lusikan pesästä tehty kuvakin mukana varalla. Kaupoissa ei silloin paljoa uistimia myyty. Siima oli vahva, moninkertainen karhulanka, piellä kierrettyä, Hämeenmaan Guffan tekemää.

Toiset menivät toista rantaa ja hissukseen kävellen käytiin joki Lankoskelle asti läpi. Siellä vaihdettiin rantoja ja palailtiin takaisin. Oli kaunis kesäpäivä ,mikä oli kalastellessa ja aina välillä uitiin. Saimme 4 -5 isompaa haukea kotiin tuomisiksi. Jokaiselle kala oli tavoitteena.

Silloin katsottiin Suolakivi tarkasti ja siellä kasvava pihlajakin joka silloin oli jo paksu rungoltaan mutta pituutta vain kolmisenkymmentä senttiä. Anttilan Heikki väitti sen olevan vanha. Suolakivestä kerrottiin silloin poikien kesken sellaista tarinaa että sen kohdalla oli suolaista vettä. Oli kuulemma ajanut joku Jump niminen laivuri suolalastissa laivansa siihen. Nimensä kivi olisi saanut siitä. Isoisäni kertomaa. Liekö tarua vai totta ! Sukelsimme poikien kanssa pohjaa painokiven kanssa eikä vesi siellä mitään suolaista enää ollut, – liekö jo laimentunut!

Anttilan Väinö ,Heikin ja Toivon isä rakensi sinne jokisivuille taloa perheelleen ja sai yhtenä keväänä rysällä sieltä kolmentoista ja yhdentoista kilon hauet. Näin muistaisin, isoja kuitenkin olivat. Siellä ”jokisivuilla” oli myös niitty jolla oli mielestämme karmea nimi ”Itkuniittu” johon kerrottiin jonkun piikatyön joskus kuolleen. Lähdekin siinä niityn laidassa oli.

Saatiin joelta kerran oikein isokin hauki vetämällä. En ollut silloin mukana mutta pojat kävivät meillä valokuvassa ja se oli yhtä pitkä kuin saajatkin! Silloin kymmenvuotiaat vesselit jotka tulivat meille valokuvaan saaliinsa kanssa. Kuva julkaistiin oikein lehdessä !

Joella käytiin myös kuumaan kesäaikaan hirttämässä haukia. Ensin oli vain ruhosta tehty silmukka joka varovasti pujotettiin kalan ympärille edestä päin ja nykäistiin jolloin silmukka kiristyi kalan ympäri ja kala lensi maihin. Paras heinä tähän tarkoitukseen oli ”kukko ja kana heinä” joka oli sitkeää ja notkeaa. Näin saatiin vain pieniä kaloja, yleensä hauen tuppia. Haluttiin isompia ja keksittiin tehdä ohuesta kuparilangasta lenkki joka sidottiin hirttosilmukaksi kepin päähän jolloin jo tuli paistinkalankin kokoisia saaliiksi. Tämä heinä sai nimensä siitä kun kokeiltiin toiselta kysyä: Kukko vai kana? Toisen arvattua vedettiin heinän päästä sormiin röyhy mikä näytti mallillaan oliko kumpi kysymyksessä.

Siihen aikaan Holman koski kuivui melkein kuivaksi kesäisin. Jäi vain lampareita joihin kalat olivat kokoontuneita. Kerran näin sellaisessa myös ison ravun! Rapuhan oli ennen ollut yleinen Merikarvian joessa mutta joen kaivu 1949 ja rapurutto tuhosivat hyvän kannan. Oli siellä isoja raakun kuoriakin mutta ne olivat puolikkaita mitä näin. Siis raakkuja oli ollut. Vanhat miehet kertoivat Merikarvian joelta löytyneen helmiä aikanaan. Liekö kaivaminen 1949 tuhonnut raakut eli helmi simpukat ?

Kerran kesällä olin Peipunlahdella ongella kun Tikkasuntin kautta tuli Lindellin Jussi itse tekemälään veneellä ajaen. Se oli kookas vene mutta vähän oman mallisensa. Tunnistin Lindellin Jussin paatiksi. Perä ui syvällä koska siinä oli painava moottori ja niinpä se veti vettä perässään. Ongin ja katselin kuinka Jussi ajoi. Veneestä kuului selitystä kun Jussi sanoi hiljentävänsä vauhtia kun tässä on kivi ja samassa kolahti. Jussi ajoi parikymmentä metriä vielä hiljaa kun kolahti toisen kerran. Silloin Jussi lisäsi kaasua ja kuului :”Ei tässä muita kiviä olekaan!”

TUKIN UITTOA JA TUKKILAISIA MERIKARVIAN JOELLA.

Silloin viisikymmenluvulla joki oli uittokelpoinen kevät tulvilla ja niitten jälkeen. Kun jäät olivat lähteneet, silloin ilmestyivät tukkilaiset kelupaatteineen. He olivat Yhtiön miehiä eli tällä joella uitti tukit Noormarkun - Merikarvian Uittoyhdistys. Tämä yhdistys hoiti tietääkseni uiton ainakin Isoltajärveltä ja Karhijärveltä mereen asti.

Isojärveltä uitto tapahtui Merikarvian jokea myöden. Karhijärveltä alkanut uitto taas tuli mereen kai Noormarkun joen kautta. Merikarvian jokihan on osa Karvian vesistöä joten kai sieltäkin tukkia uitettiin Merikarvialle asti.

Seuraava etelään päin oli tietääkseni Kokemäen joen uittoyhdistys mikä olikin pitkä reitti taisi tulla Nokialta asti uitettavia puita.

Merikarvialla tukkilaiset laittoivat ensin ohjuriksi puomit eli ”poomit” Österbyn lammiin ja Pappilan mutkaan. Ne ohjasivat tukit uimaan pääuomaan kummassakin kohdassa. Jokihan oli kaivettu juuri tukkien uittoa ja peltöjen kuivausta ajatellen 1949 viimeisiä koskia. Tulvia kaivaus ei poistanut vaan keväisin ja syksyisin joki virtasi komeana. Ohjuri puomeja tarvittiin varmaan muuallakin jokivarrella mutta niistä en tiedä kuin Alakylässä muistan nähneeni siinä Saineen kohdilla. Tukkilaiset olivat mukavaa porukkaa. He kun antoivat meidän pikkupoikien uittaa tukkeja kun ei ollut sumia. Itse he makailivat rannalla ja hyödynsivät ilmaista lapsityövoimaa. Itse pelasivat korttia rahasta. Silloin kuulin myös uhkapelin rajan.” Se on uhkapeliä kun potissa on enemmän kuin osallistujista pienimmän päiväpalkan verran”. Tiedä oliko totta mutta rahasta pelaamista ei suosittu. Siinä Ala-Knuussin saunalta melkein Pappilan mutkaan oli alue missä helposti syntyi ruuhkia ja sumia. Tukit kääntylivät poikittain ja kasaantuivat päällekkäin. Silloin pikkupojat eivät saaneet olla mukana. En osaa arvioida paljonko puita uitettiin mutta kyllä koko homma toukokuulla pari viikkoa kesti Ylikylässäkin ennen kuin ”perät vedettiin”. Silloin tarkistettiin rannat ja potkittiin penkalle vedetyt puut jokeen ja nostettiin ”poomitukit” varastoon rannalle vakiopaikkoihin odottamaan seuraavaa kevättä. Viimeksi tuli kelupaatti jolloin rannalla huudettiin ”perät tulee” ja siihen tukinuitto aina päättyi kun perät saatiin jokisuulle. Niin kauan kuin vesi oli korkealla ja puita riitti uitettiin. Tukkilaiset majoittuivat joen läheisiin taloihin. Lähinnä aittoihin joista vähän maksoivatkin rahakorvauksen tai tekivät työllään jotain korvaukseksi. Toisilla oli ateriakin talosta joten se maksoikin sitten jo enemmän toiset kävivät kaupasta ostamassa mitä tarvitsivat. Oli joukossa niitäkin jotka asuivat kotonaan eli olivat Ylikyläläisiä.

Eräs emäntä kehui kerran Häyrisen kaupassa kuinka hänellä on hienoja tukkilaisia tänä vuonna. ”Joka aamu kun juovat Illodiiniakin!” Niille jotka eivät tiedä, niin kyseisessä merkissä suuvettä oli alkoholia liuottimena melkoisesti!

Oli siellä yks notkeakin kaveri jota sanottiinkin Notkea Villeksi. Hän oli tosi notkea, teki tukkimiehen valankin. Seisoi ensin tukilla joka ajelehti joella, löi keksinsä pystyyn tukkiin ja kumartui ihan veden pintaan asti! Se oli temppu missä utiitiin kun sitä kokeiltiin.

Samainen Notkea Ville hyppäsi tynnyristä toiseen tasajalkaa ja niitä sai olla peräkkäin tusinakin! Se oli temppu, sillä tynnyrit olivat silloisia sillitynnyreitä jotka olivat metrin korkuisia ja ehkä kuusikymmensenttisiä halkaisijaltaan. En temppua nähnyt, mutta tukkilaiset vanhoivat todeksi!

Siihen aikaan suolasillit tulivat kauppaan mainituissa puutynnyreissä mistä tuli moneen taloon vesitynnyreitä.

Suolasilli oli siihen aikaan hyvin yleinen ruoka tarvike. Se oli halpaa ja hyvin säilyvää ruokaa. Kaupoissa oli silloin hienoa sokeria sadan kilon kangas säkeissä ja kovana sokerina oli ns. toppa sokeria. Se oli kartion mallista ja siitä lohkaistiin lyömällä pienellä kirveellä tai vastaavalla kunkin ostama tarve joka punnittiin. Topassa oli selvää makueroa sillä sen ydin keskus oli kovaa ja makeaa! Me pojat sen tiesimme!

Joka talossa oli siihen aikaan sokerisaket juuri mainitun topan paloitteluun. Silloin oli myös tapana että kun menttiin kylään kahville niin mukaan otettiin omat sokerit tai sakariinit. Sokeria varten oli hopeiset pienet noin 5 x 6,5 cm ja puolitoista senttiä korkea liuku kannella varustettu rasia. Ne olivat usein oikein kultasepän tekemiä.

Kahvia silloin sodan jälkeen sai harvoin. Lapsille sitä ei juurikaan tarjottu. Kahvia usein koti oloisissa jatkettiin sikurilla. Myös viljasta paahdettiin korvikekahvia. Ennen puhuttiin korvikkeista oikean raaka-aineen korvaavina sitten alettiin puhua vastikkeista kun haluttiin keksiä hienompi sana tilalle. Siihen aikaan, sodan jälkeen, käytettiin sakariinia paljon makeutus aineena. Niitä oli sellaisessa pienessä pyöreässä pelti rasiassa. Pieni tabletti sulii sihisten kahvin pinnalla pyörien. Oli sakariinia myöhemmin pahvi rasioissakin mutta ne vaihdettiin peltiseen rasiaan kyläreissulla koska silloin ne

eivät kostuneet. Sitä käytettiin leivonnassakin makeutus aineena. Ei kyllä vastannut maultaan tämän päivän makeutus aineita!

Tukkilaiset olivat pukeutuneet kuka mitenkin mutta yksi hyvin yleinen vaatekappale oli musta ”Filttihattu” joka sopi niin sateella kuin paisteellakin. Ruutupaita flanellista oli useilla ja osalla oli sodan peruja kaiketi pussihousut(SA INT vm 39), oikein semmoiset mandoliini housut. Saappaista yleisimmät olivat kumiteräsaappaat. Ne olivat käytännölliset kun samoihin nahkavarisiin sai ostettua uudet terät kun vanhat kuluivat. Suutari niitä ompeli. Oli tukkilaisilla herrastelu saappaitakin nimittäin monilla oli nahkaiset kippurakärkiset pieksut joissa oli pituutta polveen ja siitä alas oli käännetty tuplaksi varsi joka oli sidottu nahkahihnalla takaa kiinni. Niitä olisi voinut pitää ylhäällä reisilläkin sidottuna mutta en muista nähneeni. Sitten miehillä oli myös käytössä tavallisia nahkasaappaita jotka rasvaamalla pidettiin vettä pitävinä. Siihen aikaan hienostelu saappaina oli jatsarit! Minäkin sain sellaiset kai viisikymmenluvun puoli välissä. Ne olivat mustaa pehmeää nahkaa ja nilkasta ne olivat taitetut ”haitarille”. Ne olivat hienot ja niitä plankattiin plankkiharjalla ja Kaskas kiillokkeella melkein päivittäin!

Tukkilaisilla oli keksit jotka vartettiin 2,5-3,5 metrisiin kuusivarsiin jotka olivat notkeita ja kestäviä. Ne olivat syksyllä kaadettuja ja oksittuja. Parhaita olivat tiheässä kasvaneet näreet. Sileäksi veistetyt keksin varret olivat kunkin yksilöllisin mitoin tekemiä, nimikirjaimia ja muitakin koristeita oli. Usein osa oli kuorimatta notkeasta latvastaan että se kesti paremmin. Toiset olivat sitoneen viimeiset latvaoksat palloksi niin ettei keksi luistanut läpi käden. Tuppikeksi oli sellainen jossa varsi kiinnittyi kuin tuppeen, se oli kaikkein siroin. Oli myös hela kiinnityksiä mutta niihin käytettiin vähän pidempää ja paksumpaa vartta. Puukko oli siihen aikaan jokaisella miehellä vyöllä. Heillä oli käytössään soutuveneitä joilla laskivat jokea sitä mukaa kuin tarve vaati. Heidän paattinsa olivat joelle tehtyjä 5-6 metrisiä. Niiden malli oli semmoinen että niillä pääsi soutamaan myös yli poomin. Käsittääkseni tukkilaisten vene oli oma mallinsa. Leveitä ja kölittömiä. Ei ne mitään meriveneitä olleet. Kelupaatissa joka oli tavallista suurempi soutuvene, 6-7 metrinen, oli keskellä kelausta varten pyörivä rumpu jossa oli vääntö kapulat päissä ja toppari. Vääntökapuloilla oli kolonsa tehty läpi rumpupuun niin että ne olivat toisiaan kohtaa suorassa kulmassa. Yksi mies väänsi vuoroon kummastakin. Sillä kiristettiin köyttä tai vaijeria kelan rummulle käsin vääntäen kapuloista. Poomi (puomi) vedettiin näin paikalleen. Köydet olivat usein tervattuja mutta oli ihan tavallista manilla köytäkkin. Ilmeisesti tervattu oli hammppuköyttä, ainakin se näytti hienompi säikeiseltä. Poomi puu oli pitkä tukki jonka molempiin päihin porattiin iso reikä hirsikairalla mistä aina kaksi sidottiin toisiinsa. Sidonnassa käytettiin kuusivittasta tai pahoissa virtapaikoissa oikein rauta kettinkiä mikä oli tervattu ruostumista vastaan. Kettingit olivat reilun puolentoista metrin mittaisia, toisessa päässä oli rengas ja toisessa päässä samanlaisella pyöreällä lenkillä kiinni linnunpää. Siis uivan sorsalinnun mallinen rautainen sulkulenkki. Se oli helppo pujottaa paikalleen jolloin se lukittui itsestään ja sen sai helposti aukikin. Oli tukkilaisilla sellaisiakin kettinkejä missä oli molemmissa päissä kiilat jotka voitiin kirveellä lyömällä tukkiin kiinnittää. Siinä oli kettingin lenkki pitkämaisempi ja näin isompi kuin tavallisessa. Poomit säästivät paljon työtä kun ne olivat oikein laitettut niin että ohjasivat tukkeja pysymään virrassa. Tärkeää oli etteivät tukit päässeet akan virtaan pyörimään. Puomi ohjasi ne suoraa eikä ruuhkia syntynyt.

Tukkilaisilla oli omat varastonsa, uittoyhtiön suulit, joihin käytetty kalusto, keksit, köydet, kettingit, vinssit, veneet ja kaikki muukin tarvittava varastoitiin talveksi. Oli viimeinen työ uittossa kun kalusto pistettiin talvi kuntoon, keksit terättiin, köydet ja ketjut tervattiin, kirveet teroitettiin ja kaikki kunnostettiin. Siellä tukkilaisilla oli oma pieni ahjokin rautatöiden tekemiseen mikä meitä poikia tietenkin kiinnosti. Nähtiin kuinka rauta muutti muotoaan. Siinä taidettiin myös korjata rikkoontuneita talojen tarvekaluja.

Siinä oli työssä vain muutama vanhempi mies. Nuoremmat saivat lopputilin ja siirtyivät muihin töihin mitä sattuiivat löytämään. Osa otti renginpaikan talosta tai lähtivät pohjoiseen uittoihin. Jokivarresta, usein kaukaakin nykyjoesta löytyy isoihin kiviin tai kallioon pultattuja renkaita joiden tarkoitusta ei aina ymmärretä. On muistettava jokiuoman vaihtuneen monin paikoin kaivun yhteydessä. Kyllä niistä suurin osa on juuri näitä tukki poomien kiinnitys paikkoja. Täytyi olla lujat kiinnikkeet että poomit kestivät.

Tukeilla oli erilaisia kelluntoja, toinen ui syvässä ja toinen pinnalla. Jos lähti seilaamaan tukilla niin katsottiin sellainen joka ui syvässä. Pintauijat uittivat miehen pyörähtaessään ympäri herkästi. Täytyi tietää minkälainen puu kelpasi miehen seilaamaksi!

Uitoissa jäi aina uppotukkeja jotka paljastuivat vasta vesien laskiessa. Näitä tukkilaiset nostivat vedestä kuivumaan rantoihin kasoille jos ei puu enää uinut veden vesien laskettua alaspäin. Näitä uppotukkeja jäi paljonkin jokien pohjaan mistä niitä on nostettu vasta kun tekniikka ja laitteet ovat parantuneet.

HOLMAN SILTA.

Nimi Holman silta kertoo jo oman sijaintinsa. Se on ilmeisesti ollut ensimmäinen silta saareen (holma) joka oli joen muodostama haarojensa väli. Silta oli Österbyn (Itäkylän) kohdalla olevan kosken alussa. Alakylän puoleisessa haarassa oli myös silta jo viisikymmenluvun alusta mistä kuljettiin Yhteiskoululle ja edelleen Ahlasiin asti. Holman saarella oli pääpaikallaan silloinen Nuorisoseuran talo, entinen Suojeluskunta talo mikä tunnetaan nyt Mieskuoron talona. Holman saaresta pääsi puisen pikkusillan kautta myös Överholmaan missä Kalkuttajan saha sijaitsi. Holman silta oli alunperin puu silta jossa oli kaksi arkkua, hakatuista kivistä ladottu. Niissä oli kummassakin arkussa sellainen jään rikkomiseen tarkoitettu kärki joka oli niin kuin väärin päin käännetty veneen keula kivistä joka mursi jäätä jos lautta siihen jäi. Yleensä se ohjasi jäät sivuun mutta kun tuli iso lautta niin se murtui veden paineessa. Sillan kansi oli paksuista parruista ensin poikittain kantava kerros puisten paksujen niskojen varassa ja sitten vielä plankut pituussuunnassa ajo urien kohdalla. Tämä silta oli paikkansa nykyistä ylempänä ja siitä on vielä nähtävillä ”maapää”.

Kerrottiin kuinka eräs Merikarvialainen ammatti maalari oli viisikymmenluvun alussa maannut aika juovuksissa sillan alla. Hän oli nukahtanut ja herätessään tutki missä hän mahtaa olla. Hän oli silitellyt kädellään kivistä ladottua maapäästä ja todennut: ”Paljon, paljon menee pakkelsfärii”! Eli hän luuli olevansa maalaus työmaallaan ja siksi harkitsi rakojen täyttämistä pakkelilla.

Vanha Holman silta oli tehty lähinnä hevosliikennettä varten ja ilmeisesti autoja varten siihen oli pinnaksi laitettu ne pitkittäin olevat plankut. Sillassa oli kivistä ladotut rantapäät ja keskellä jokea kivistä ladotut kaksi arkkua. Kiviarkku oli tehty niin kuin laivan keula teräväksi ja se kaartui ylöspäin niin että se rikkoi ja mursi jäälautat mitkä sitä päin talvella ja erittäinkin keväällä tulivat. Sillassa oli puiset pitkät hirret joiden varaan kansi oli rakennettu. En tiedä kuinka vanha silta oikein oli mutta veikkaisin 1800 lukua. Lankosken kivilta jossa oli kaksi vesiaukkoa on vuodelta 1887. Holman koski on ollut jo 1500 luvun alusta postitien kulkuna joten siinä on ensin ollut varmaan jossain kahluupaikka ennen sillan rakentamista. Holmansilta kiehtoivat pikku poikia ja olihan siinä sen keskiarkulla, sillan alla, hyvä piilokin. Siellä oli mukava kuunnella kun hevonen kovapyörä rattaineen tai auto tuli sillalle. Se jyrisi ja sillasta tippui roskaa veteen mitä kalat tulivat tutkimaan. Vähä vetiseen aikaan silta-arkku muodosti akan virran missä ahvenet viihtyivät. Niitä ongittiin ja saatiinkin. Isolla vedellä ei onginta sujunut, virran voima oli niin suuri!

Monet kerrat mentiin sillasta yli kaiteita kävellen. Kukaan ei pudonnut koska ne kaiteet olivat ehkä viisituumaiset leveydeltään. Tämä silta tuli minulle tutuksi koska yhteiskouluun pääsi ainoastaan siitä yli menemällä. Yleinen kulkuväline oli polkupyörä, ei tosin kaikilla vielä silloin. Itselläni oli Isoisäni matalapaine renkailla varustettu miesten matalamallinen pyörä. Taisi olla merkiltään Sampo ja kappia oli kuitenkin varmuudella Torbedo- merkinen.

Vanhasta sillasta kerrottiin tarinaa minkä mukaan kaksi poikaa olisi hukkunut jokeen. He olisivat roikkuneet sillan alla ja pudottautuneet jokea alas lipuvalle jäälautalle joka halkesi ja pojat kangistuivat kylmässä vedessä. Tätä ei harrastettu minun aikanani, karmea kertomus toimi varoittajana.

Uutta siltaa alettiin rakentaa ennen viisikymmenluvun puoliväliä. Ilmeisesti rakennuttaja oli TVH eli Tie ja Vesirakennus Hallitus. Taisi olla työttömyys työ eli hätäaputyö millä nimellä ne tunnettiin. Tällaisen työn tarkoitus oli antaa paikkakuntalaisille omassa kunnassa työtä. Siihen koottiin paikallista työvoimaa.

Siltatyömaa oli ihmettelyn aihe ja varsinkin kun maapääät tehtiin ensin ja meidän kakaroiden mielestä oli sillan kannakkeet ”kauheen vahvoja” rauta palkkeja. Maapääät saatiin valettua ja tuli aika laittaa kannakkeet paikalleen. Työmaalla oli töissä myös Sireenin Pappa. Palkille oli tehty tuet ja se vedettiin paikalleen mies voimin. Pappa oli viimeisenä köyden päässä. Hän oli työmaan suurin mies joten sopikin siihen. Meidät kakarat komennettiin sivummalle mutta tarkkoina me katselimme. Äijät vetivät ja palkki liikkui rullien varassa vähän kerrassaan. Sireenin Pappa oli vetävinään mutta tarkat silmät huomasivat että köysi oli vähän notkolla! Vasta jonkun kirous:” Vedä sääkin, Pappa perkele!” paljasti muidenkin huomanneen fuskun! Pappa nauroi!

Silta valmistui aikanaan ja komea tulikin. Siinä oli kaiteet kulmaraudasta ja se vaati jo taitoa kun niitä pitkin joki ylitettiin. Vanha puusilta purettiin ja sen kivinen keskiarkku poistettiin. Kävin paikalla äskettäin ja oudon pieneksi silta ja silloin suuri joki oli muuttunut! Joen penkkoja on kyllä täytetty kun siihen on kevyen liikenteen väylä rakennettu!

Vanhasta sillasta olivat jäljellä maapääät joista näki ettei joki siltä kohtaa ollut aikanaan leveämpi ollutkaan!

Muistan viisikymmenluvun alkupuolella tai neljäkymmenluvun lopulla kuinka rakennettiin Merikarvian ensimmäinen riippusilta Yhteiskoulun kohdalle yli joen. Siihen asti kuljettiin joko veneellä soutaen yli siitä kohtaa tai kierrettiin Alakylän sillasta tai Ylikylän kautta maantietä pitkin. Yhteiskoulua kävi paljon koululaisia myös Satamasta ja silloin ei ollut koululaiskuljetuksia. Joen ollessa jäässä oikaistiin siitä mutta se todettiin vaaralliseksi. Olihan se oikaisu kiellettyä mutta kun sillasta kierto olisi vienyt liikaa aikaa! Se taisi oikaisulle olla yleisin syy ja toisaalta esimerkiksi koulun latu kulki myös jäällä niin ettei oikein ymmärretty miksi se oli vaarallista.

”Kylänvanhimmat” tekivät päätöksen, tarvitaan silta. Se rakennettiin Yhteiskoulun kohdalle.

Rakentaja oli ilmeisesti Kunta. Näin oletan. Molemmille rannoille valettiin pystytolpat ja maapääät betonista.

Tämä tapahtui kai neljäkymmenluvun loppupuolella. Käyttöä sillalla oli paljonkin myös muilla kun koululaisilla. Seuraava joen ylitys alempana kun oli Salmelan silta ja yläjuoksulla Holman silta. Oli Alakylässäkin Salmelan silta mistä pääsi Kränin puolelle ja sieltä Satamaan mutta se tie oli aika pieni. Tikkasuntin kaivun yhteydessä siihenkin oli rakennettu puusilta. Autoliikenne Ahlasiin kulki Holman sillan ja Setälän sillan kautta.

108. VAALIT MERIKARVIALLA.

Isäni oli innokkaasti mukana sekä Merikarvian että valtakunnankin politiikassa. Siinä sattui kaiken laista. Paras mielestäni oli kun vaalitoimikunnan listassa oli minulle nimellä vaalioikeus äänestämistä varten. Se oli niitä viisikymmenluvun vaaleja. Luultavasti 1953 kunnallisvaalit. Isä ja äiti ottivat minut mukaansa kun kerran olin saanut vaalilistaan nimenkin. Vaalivirkailijat, tuttuja miehiä kaikki, vaativat ettei vaali paikalle saa lasta tuoda. Isä oli tomerana ja selitti että jos kerran poika on listoillanne vaalikelpoinen niin tottakai saa myös äänestää!

Vaalivirkailijat tarkistivat listansa ja minut oli merkitty vaali kelpoiseksi ja ikäniikin oli oikein! Siinä tulikin miettimistä mitä vaalitoimikunta tekee. Tilasto olisi auttamatta sekaisin koska yksi oli mukana väärin perustein. Olisiko muita vastaavia virheitä? No toki sovittiin ettei minun tarvitse asiasta nostaa meteliä vaan olisin hiljaa. Tosiasiaksi jäi että niissä vaaleissa kaikki vaaliprosentit olivat takiani väärin! Ei paljoa, mutta virhe mikä virhe!

Siihen aikaan vaaleissa oli hyvät äänestysprosentit. Ihmiset halusivat vaikuttaa ja toisaalta he näin saivat arvostelu-oikeuden valittujen tekemiin päätöksiin. Kunnallisvaaleissa oli jokaisella silloisella puolueella myös Merikarvialla omat edustajansa ja vaalitaistelu oli kovaa. Ehdokkaat kiertivät talloissa ja pitivät tilaisuuksia mihin koottiin ”samoin ajattelevia”. Yleisesti kai tunnelma ja oppi oli samaa kuin nykyisinkin eli kehutaan omat ehdokkaat ja haukutaan muut! Joku työväen ehdokas kul-ki aina vaalien alla jonkun aikaa paikatussa puserossa ja housuissa vedotakseen omiinsa. Vaalien jälkeen otettiin kuitenkin ”järki käteen” ja puolueet jäivät sivuseikaksi. Kaikki pyrkivät kunnalle mahdollisimman edukkaisiin päätöksiin. Keskinäinen riitely odotti seuraavia vaaleja. Tätä järkeä tarvittaisiin tänäänkin.

Merikarvialaisille tuli ainakin seuraavia sanomalehtiä joista Uusi Suomi ja Helsingin Sanomat olivat paksuimpia. Seuraavaksi vahvin oli Satakunnan Kansa, Uusi Aika ja Lalli. Muita en muista nähneeni.

Politiikassa oli mukana paljonkin henkilöitä mutta muistiini on siltä ajalta jäänyt: Leila Säynäjarvi, Paavo Huhtinen, Kosti Kouhi, Viljo Ylikerttula, Kalle Taimi, Toivo Kuusinen, Toivo Kotikumpu, Hanna Alho, Viljo Saine ja monia muita. Näiden ainakin muistan hoitaneen kuntamme asioita.

109. MERIKARVIAN PALLO. (Katso Mepan synty./ Merikarvian lehti)

Merikarvialla päädyttiin seurajärjestelyyn siitä syystä että oli työväen urheiluseura muistaakseni Mars nimeltään sekä Merikarvian Into joka oli porvarillinen perinteikäs seura. Koska sittenkin pieneltä paikkakunnalta, mitä Merikarvia oli, ei olisi saatu kokoon kahta joukkuetta ja koska paikkakunnalla oli hyviä harrastajia kypsyi päätös perustaa oma jalkapalloon erikoistunut seura. Se olisi suoraa Suomen Palloliiton alainen. Eikä näin olisi poliittisesti suuntautunut. (SVUL ja TUL) Siihen voisivat kaikki liittyä.

Päätettiin perustaa Merikarvian Pallo eli MePa.

Perustava kokous pidettiin Ahlströmin koululla kai 1956. Olin paikalla isäni kanssa joka toimi kokouksen puheenjohtajana ja Viikilän Matti sihteerinä. Ensimmäinen keskustelujen jälkeen Merikarvian Palloseuraa ja lyhennykseksi MEPS, ehdottaja oli Kaölevi Vesterlund eli ”Vestu”.

Risto Lehtonen hyväksyi nimen mutta ehdotti lyhennykseksi MePa.

Seuranneessa keskustelussa Vestu totesi itsekkin kannattavansa sittenkin MePa lyhennystä. Näin päästiin nimestä yksimielisyyteen. Näin oli seuralle saatu nimi. Valittiin johtokunta ja tehtiin päätös liittyä suoraan Suomen Palloliittoon. Tämä tapahtui joskus viisikymmenluvun alku puolella.

Ensimmäisessä joukkueessa oli maalivahtina Antti Yliknuussi, hyökkääjistä muistan ainakin Heikki Henriksonin, Kalevi Liutalan, Arvi Salon ja Kalevi Vesterlundin eli ”Vestun”. Tukimiehistä Risto Lehtonen oli ehdottomasti ”kunkku”, hän hallitsi kuljetuksen ja laukauksen mestarillisesti ja pelasi

keskustukena useimmiten. Hän nousi tarvittaessa maalin tekoonkin. Hän myös valmensi MePaa. Muista puolustuksen pelaajista muistan Pekka Salmen ja puolustajana pelasini itsekini. Merikarvian Yhteiskoulun kasvatteja oli muitakin mukana ja aina kun tarvittiin sieltä löytyi reserviä.

Lehtosen Risto, sähkötekniikko joka oli tullut Merikarvian Sähköön 1953, oli pelannut mm. RU:38 riveissä ja esiintynyt myös maajoukkue paidassa ainakin B-joukkueessa. Kalevi Vesterlund eli ”Vestu”, lihamestari, oli myös pelannut jalkapalloa muualla muistaakseni Valkeakosken Hakassa.. Muut olivat merikarvialaisia kykyjä, Henrikssonin Heikki pelasi jälkeempäin Porissa ja niin teki muutama muukin.

Pelivarusteet jokainen hankki itse. Väri oli sinivalkea. Seura hankki kai toisena toiminta vuotenaan yhtenäiset jalkapallo sukat jotka olivat villaa ja sinivalkoiset raidat. Muistaisin että housut olivat valkeat ja paita sininen valkoisin numeroin. Selässä paidassa luki MePa valkealla. Yhteistilauksena saimme vähän edullisemmin housut, paidat ja sukat jotka maksoi jokainen itse. Siihen aikaan ei ollut nahkaisia jalkapallo kenkiä maaseudulla käytössä. Suurin osa pelasi koripallo- tai kumitossuissa. Sääri suojuksina oli pari Satakunnan Kansaa sukan sisällä. Satakunnan Kansa oli paksumpi kuin muut silloin Merikarvialle tulleet lehdet. Meillä pelaajilla taisi olla paljon enemmän tahtoa ja yrittänytä kuin taitoa!

MePalla oli parhaaseen aikaan edustusjoukkue joka pelasi korkeimmillaan kai maakuntasarjassa tai ainakin noususta sinne. Ikämiehissä oli myös joukkue ja junioreissa oli kaikki kirjaimet (ikäluokat) käytössä. Merikarvialla oli jalkapallossa buumi! Muistan kuinka menimme kahdella Ojalan linja-autolla ja muutamalla pikkuautolla Reposaareen pelaamaan. Me olimme pakkovoiton edessä ja me voitimme. Gröönin Eikka (paremmin tangolaulajana tunnettu) taisi pelata silloin Reposaarelaisten riveissä ja muutama nyrkkeilijä sekä painijakin.

Meidän etukäteistaktiikkamme siinä pelissä oli Risto Lehtosen laatima. Aloituksesta heti annetaan pitkä pallo keskelle vapaaseen tilaan ja Liutalan Kalevi, jolla oli juoksijan lahjat ja kova lähtönopeus perään. Näin tehtiin ja silloin saimme maalin ennen kuin Reposaarelaiset kunnolla heräsivät! Sitten puolustettiin ja taisi puolet meidän joukkueesta olla rampoja kun ottelu päättyi 1-0 voittoomme.

Muita vastustajia jotka tulevat mieleeni olivat: Ruosniemen Visa, Noormarkun Koitto, PoPa Porista, Kankaanpään Urheilijat ainakin jotka silloin kilpailivat samoissa sarjoissa.

MePa- laiset keräsivät rahaa toimintansa rahoittamiseen monellakin tapaa. Eräs tapa mitä käytimme ainakin parina keväänä oli pöllien kuorinta Korpimatilla. Sinne porukka kokoontui talkoisiin.

Muistan kuinka porukka oli ahkeraa ja tulosta tuli. Oli sovittu että kuorimme ns. puolipuhdasta propsia mutta olimme tehneet niin hyvän työn että saimme maksun puhtaaksi kuoritusta.

Muistaakseni Rosenlew oli maksajana. Parina vuonna myös olimme heittäessä puutavaraa mereen satamassa. Lähinnä propsia jota oli keväällä ajettu laiturille isot kasat. Tukkia ja propsia laivattiin silloin isot määrät. Tukit pudotettiin suoraa tuotaessa talvella jäälle tai niin että ne oli helppoa pudottaa suoraa pyörittäen veteen. Tukit niputettiin myös ketteillä mutta paljon niitä kuljetettiin lauttana laivan kylkeen. Paperipuu pinottiin kasaan ja ne heitettiin veteen vasta avovesien aikaan. Puomilla nekin ympäröitiin ja hinattiin ”Pukseerilla” eli hinaajalla laivalle.

Näistä saimme melkoiset rahat seuramme toimimiseen. Saimme myös lahjoituksia joista eräs oli Ojalan Vihtorin myöntämä muodollinen ”polttoaineen hinta” korvaus vieras matkoista joita teimme linja-autolla. Huutosakkia mahtui mukaan ja he maksoivat matkastaan korvauksen. Joskus kuljimme myös muutamassa pikkuautossa koko joukkue.

Silloinen ratkaisu perustaa oma erikoisseura johtui sodan jälkeisestä tilanteesta ja ymmärrän hyvin että tänään seuran kunniakkaita perinteitä jatkaa Merikarvian Into. Poliittiset aatteet eivät enää ole pääosassa kuten vielä viisikymmenluvulla mikä on hyvä asia!

110. MERIKARVIAN INTO

Into oli ennen kaikkea yleisurheiluseura jolla oli pitkät perinteet. Seura oli perustettu jo 1896 ollen yksi satakunnan vanhimmista. Oli Merikarvialla silloin myös muita seuroja Mars ja Lauttijärven Lukko ja Lankoskella Tuisku ainakin. Uusi Urheilukenttä valmistui kuntaan 1949. Oli paljon harrastajia vähän joka lajissa. Isäni toimi Innon puheenjohtajana ainakin 1950-1951 ja johtokunnasakin useamman vuoden. Tästä seurasi minun oma aktiivisuuteni vähän kaikkeen. Yrittää täytyi se oli isäni ”motto”! Erikoisia urheilumuotoja maaseudulla olivat ehkä paini ja nyrkkeily. Tähän oli selvä syy. Nyrkkeilyssä Suomi sai kultaa 1952 Olympialaisissa Pentti Hämäläisen tuomana ja porilainen Kelpo Gröndahl teki saman tempun painissa! Ne innostivat! Ilmari Taipale oli myös kisoissa 1952 vaikkei pärjännytkään. Hän juoksi 800 - 1500 metriä radalla sekä maastajuoksussa ainakin 5000 metriä. Taipale oli Siikaisten poikia osoittaen että maallakin voi kasvaa peräti Olympia edustajia! Meillä oli harjoituspaikka nimismies Koiviston ulkorakennuksesta vuokrattuna. Rosnellin pihatupa se kai oli. Siinä oli iso tupa ja kamari. Se kunnostettiin itse talkoilla meille sopivaksi. Tämä oli kai 1951- 52. Siinä oli vain yksi heikkous, katto oli matalalla. Meillä oli siellä paini molski ja ns. Kylmäkalle painijoille ja nyrkkeilijöille ”Päärinäpallo” ja nahkasäkki riipui katosta joita hakattiin nyrkeillä tosi kovaa. Innostus oli kovaa aina Lankosken koulua myöden josta opettajakin (Äijälä?) lähti nyrkkeilyyn mukaan. Tarkkion veljekset olivat myös mukana. Olikohan heillä Tuisku niminen seurakin, jotenkin muistaisin Tuiskun liittyneen nimenä Merikarvialla Ylikylässä järjestettyyn Suomen Nyrkkeilyliiton Satakunnan Mestaruus kilpailuihin.

Valm

ennus apua saimme Porista, muistaakseni ainakin Samperi niminen poliisi kävi usein näyttämässä kuinka painissa heitetään ja väännetään. Kilpailujakin järjestettiin niin nyrkkeilyssä kuin painissakin. Merikarvian Yhteiskoulun Juhlasali oli silloin paikkana. Sinne pystytettiin nyrkkeilykehä ja laitettiin paini molski lattialle. Innostus oli kovaa ja Yhteiskoulun juhlasalissa harjoiteltiin myös nyrkkeilyä kun siellä oli paremmin tilaa. Paini ja nyrkkeily innostus löpahti suurimmalta osalta silloin kun Koiviston ulkorakennus paloi. Se syttyi yöllä kun oli ehkä lämmitetty vanhaa uunia liikaa, talvi kun oli. Meiltä paloivat nyrkkeilyhanskat ,pärynäpallo, hiekalla täytetty ”kylmäkalle”, nahkapussi joka roikkui katosta sekä paini molski. Kaikki meni eikä uusia enää hankittu, näin muistan. Ilmeisesti ei ollut palovakuutuksia silloin ollenkaan. Palo tapahtui kai 1952 tai 53 kevättalven pakasilla.

Hiihto oli 1950-luvulla myös laji mitä Innossa harrastettiin paljon olihan Arvo Hirvonen maakunta tasolla menestystä saanut ja oli niitä muitakin. Korkeushypyssä oli silloin vallalla sisäjälän tyyli jolla ei kovin korkealle päässyt. Siinä otettiin vauhti siltä puolelta vinosta kummalla jalalla ponnisti. Suuri parannus oli 60-70 luvulla tyylin vaihto ”flobbiin” joka on vieläkin hyppytyylinä ja toi lisää mahdollisuuksia ylittää rima korkeammalta.

Meidän perhe kuului Intoon. Siihen aikaan Merikarvialla oli yksi huippu juoksija yli muiden nimitäin Kallioisen Reijo. Juoksi 100 ja 200 metriä päämatkoinaan. Satasen aika oli 11 pinnassa mikä silloin oli kova aika!

Into järjesti myös tansseja Mieskuoron talolla. Silloin siellä tarvittiin järjestysmiehiä. Olin järjestysmiehistä yksi lähes vakinainen sen jälkeen kun ikä riitti. Joskus oli myös tappeluita mutta ne pyrittiin selvittämään itse ilman poliiseja. Harvoin nujakoista mikään johti poliisiasiaksi, pahimmat pukarit pistettiin putkaan.

Muistan kuinka yksiin tansseihin tuli solistiksi Tapio Rautavaara joka oli juuri voittanut kultamitalin jousiammunnassa. Rautavaaran sisääntulo mainosti lajia. Näyttämölle verhojen eteen oli laitettu jousiammunnassa käytetty taulu ja siinä kaksinkertainen olkipohja. Rautavaara tuli sisään ovelle ja kertoi olevansa KULTAMITALIMIES TAPIO RAUTAVAARA ja ampui nuolen läpi salin näyttämölle! Olihan hän myös keihäänheiton kultamitalimies jo aiemmin!

Silloin piti olla myös ohjelmaa että iltaman alempaan veroluokkaan pääsi ja tämä kuului siihen osaan. Muuta esittivät Reino Helismaa ja Rautavaara lauluillaan ja jutuillaan, sketseillään niin kuin nyt sanottaisiin. Sen jälkeen vasta alkoi pääasia eli tanssi.

Innolla oli silloin maakunnallisesti menestyviä urheilijoita monia. Kallioisen Reijo oli juoksijana ja kuulan työntäjänä muistan Metsäniemen Heimon(?) ja hiihtäjänä Hirvosen Arvo ja Topin.

Isäni Robert Kohvakka oli innokas urheilumies. Ei enää itse urheilijana vaan toimija ja järjestelijä. Muiden yllyttäjä! Hänellä oli monia palkintotuomari kortteja mm Suomen Urheiluliiton I-luokan tuomarikortti ja samoin Suomen Palloliiton erotuomari kortti hänellä oli. Häntä myös käytettiin paljon koska hänet tunnettiin innokkaana tuomariksi lähtijänä. Tuomarikortteja oli hänellä vielä 1970-luvullakin voimassa.

Oli toki muitakin tuomareita Innossa. Silloin niitä koulutettiin Satakunnan Piirin toimesta.

111. PARTIOLAISUUS MERIKARVIALLA 1950 LUVULLA.

Tämä otsikko on vaativa enkä omalta osaltani pysty kuin osaa käsittelemään mutta ehkä joku muu muistaa jotain muuta täydentävää vanhoista ajoista. Ihmisen muisti on merkillinen, kun sitä alkaa hännätä niin muistaakin jotain 50 vuoden takaa jota ei tiennyt muistavansakaan!

Tähän muisteluuni ovat syypäät vanha partiokaverini Taimen Heikki joka osaltaan muisteli vanhoja jo aiemmin tämän Merikarvialehden palstoilla sekä Arvo Salo ja Uudentalon Jukka jotka kirjoituksissaan ovat partiolaisuutta sivunneet hiukan aiemmalta ajalta.

Muistan heidät viisikymmenluvun alusta jolloin Arvo lähti opiskelemaan ja Jukka vaikutti vielä Merikarvialla. Mielestäni ainakin heillä on varmasti tietoa 1940 luvulta ja aiemmaltakin ajalta kuka toimi partiojohtajana ja mitä toiminta oli !

Mikä oli esimerkiksi partion silloinen nimi? Silloisia muistikuvia ehkä löytyy vielä! Meren Pojat kenties ?

Viidenkymmenen vuoden takaisia asioita kun muistelee jää helposti jotain pois tai muistaa ehkä jonkun asian väärinkin. Seuraavassa minun muistini mukaisia asioita Merikarvian partiolaisista 1950 luvulta. Ensimmäinen muistamani Partiojuhla on vuodelta 1951 (11.3.) ja se järjestettiin Seurojen talolla eli VPK; n talolla. Partion vetäjä oli silloin Erkki Hakasalo. Olin silloin syömässä Paa-vo Hakasalon paistamia lettuja – eli vieraana. Taisi olla sen partion viimeinen tilaisuus.

Silloin kun allekirjoittanut viisikymmenluvun alussa lähti mukaan partioon oli tilanne se ettei partio toimintaa ollut paikkakunnalla. Ilmeisesti 1952 tai 53 aloimme oman toimintamme.

Veikko Hakasalo, josta itse oikeutetusti tuli nokkamiehemme, olihan veljensä Erkki ollut partiohommissa. Erkki oli tällöin Austraaliassa mutta ei muistaakseni tullut sieltä ennenkuin me jo hajaan- nuimme maailmalle. Hänestä puhuttiin usein ja kerrottiin hänen osallistuneen Jamboreeseenkin.

Muistan nähneeni Erkin nahkahousuissaan jotka olivat lyhyet, Austraaliasta tuodut ja eivät oikein sopineet kevättalviseen maisemaan.

Veikko valittiin vetäjäksemme sen muistan varmasti ja meitä muita silloisia aloittajia olivat: Viher-vooren Pekka, Viikilän Matti, Heilän Mikko, Taimen Heikki ja minä (Pertti Kohvakka) sekä Kanervan Jorma ainakin vähän aikaa. Me ensimmäiset partiolaiset silloin puuhasimme omin päin.

Kysyimme vetäjäksemme Itäkylän Mattia ja joitain muitakin mutta ”isoja poikia” kiinnostosi siinä vaiheessa, - näin olen jälkeenpäin ymmärtänyt, enemmän tytöt.

Teuvo Innola oli siihen aikaan ”pikkupappina” eikä hänkään innostunut vetäjäksi, yllytti vain toimimaan omin päin! Innola oli toiminut partiossa aiemmin Merikarvialla, näin muistan kuulleen.

No me toimittiin. Ensinnäkin olimme MERIPARTIOLAISIA . Yritimme rekisteröityä yhdistysrekisteriin jolloin meille ilmoitettiin että MEREN POJAT niminen lippukunta on rekisteröity Merikarvialle joten siitä vaan!

Me otimme MEREN POJAT nimen käyttöön. Yhdistysrekisteristä selvisi että Raffu Helanko oli aikanaan ollut vetäjänä. Hänestä tuli valtakunnallinen partiovaikuttaja myöhemmin.(Kirjoitti jopa 1951 ilmestyneen J.Carpelan-R.Helanko Vartionjohtajan käsikirjan I-II). Lahjoitin kirjat Ouran Pojille.

OURAN POJAT mainitaan perustetun 1919. Merikarvialaisena lippukuntana.Tieto:Suomen Partioliiike 1910-1960 WSOY 1960) siis erittäin perinteikäästä on partiotoiminta ollut.

Kuinka nimi oli vaihtunut Meren Pojiksi?

Me aloitimme pienessä porukassa ja järjestimme kokouksia toistemme kotona ja suoritimme eri aseteisia partiomerkkejä.Sähkötystäkin harjoittelimme mm Taimen Heikillä ja minulla oli omat morsetuksemme jatkuvastikin käytössä, asuimmehan naapureina.(Heikki oli koulukortteerissa Malmlundissa. Heikistä tuli paras kaverini ja olimme molemmat vielä Niinisalossa varusmiehinäkin ennenkuin tiemme erkanivat ammatinvalinnan myötä.)

Saimme Porista Nuotiopojista ja Ruoripojista vetäjiä esitelmöimään kokouksiimme ja Heiltä opimme paljon.Syntyi ajatus hankkia myös partiopuserot ja kolmioliinat Osmonsolmuineen sekä pillinarut.Pusero oli sininen paitapusero , ankkurinapein.Nämä maksoivat siihen aikaan sen verran paljon että kynnys hankintaan oli melkoinen.Sota oli vielä tuoreessa muistissa ja rahaa ei perheissä paljoa ollut joten tarkoin harkittiin mihin sitä käytettiin!

Muistan kuinka järjestimme ensimmäisen ja ainoan partiojuhlamme Yhteiskoulun juhlasalissa 1954. Rehtorimme Leila Säynäjärven myötävaikutuksella saimme juhlatilan ilmaiseksi. Säynäjärvi hiukan epäili meitä kuultuaan porukkamme pienuuden. Vain seitsämän poikaa?!

”Meren Pojat” 1954 Partiojuhlan jälkeen.Vasemmalta takaa Vihervuori Pekka, Taimi Heikki, Heilä Mikko, Viikilä Matti, Kanerva Ilmari. Edessä oikealta Hakasalo Veikko ja Kohvakka Pertti.

Silloin koulussamme järjestettiin aktiivisesti konventteja piirileikkeineen sillä Säynäjärvi ei hyväksynyt tanssia,joten homma oli sikäli tuttua.Pari ohjelmanumeroa muistan vieläkin.Taimen Heikki näytteli voimamiestä. Painot eivät nousseet, olivat niin raskaita.Heikki näytteli osansa loppuun pokausta myöten.Kokosi sitten helposti kaikki painot käteensä ja käveli näyttämöltä raikuvan naurun säestyksellä.Painot olivat pahvista.Itse aloitin ”historiallisen” kuvaelman partion kehityksestä luolamiehen asussa jonka olin harsinut lampaan nahoista kokoon.Ongelma joka selvisi vasta kuvaelman alkaessa syntyi alushousuistani.Ne nimittäin olivat silloisen muodin mukaisesti flanellia ja koko pitkät,nilkoissa nauhat lahkeiden sitomista varten.Niitä ei saanutkaan ylös vaan ne näkyivät. Uimahousuja ei ollut mukana eikä enää ehtinyt kotoa hakea. Kaverit neuvoivat jättämään alushousut pois

niin sitten teinkin. Ensimmäisellä askeleella kaaripyssyineni näyttämölle astuessani totesin ompeleiden ratkeavan. Puristin kyynärpäillä niin, että asu pysyi ylhäällä ja hiivin varovasti yli näyttämön eikä katastrooffia tullut! Pojat vinoilivat että olin aito luolamies!

Kuvaelmassa olimme koko porukka useampaankin kertaan eri asuissa ja se päättyi partioasuiseen ”nykypartiolaiseen”! Eli 1950 lukuun. Heilän Mikko avustajanaan Vihervuoren Pekka saivat ”Amerikan paketin” jota avasivat näyttämöllä. Löysivät mustia papuja joita arvuuttivat kahvin pavuiksi. Veivät jopa maistiaisia opettajien miehittämään pöytään. Tarjosivat maistiaisia mm rehtorillemme Leila Säynäjärvelle. Pojat palasivat näyttämölle ja Mikko sanoi papujen sittenkin olevan lakritsia. Johon Pekka : ”Juu täällä on koko lakritsi tehdas!” ja nosti kanin korvista näkyviin! Nauru kelpasi silloin opettajillekin!

”Amerikan paketit” olivat silloin vielä tuoreessa muistissa olihan niitä tullut kouluille jaettavaksi. Kuka sai ensimmäisen kerran purukumia joka nielaistiin kun ei osattu ”mäyssätä”. Tai kuka sai hammastahnaa jossa ei tietysti ollut käyttöohjetta suomeksi joten hyvän makuista kun oli niin sitäkin maisteltiin. Myös omenia, puolipohjia kenkiin ja vaatettakin näissä paketeissa oli. Opettajat jakoivat tasapuolisesti paketit huomioiden kunkin kotiolot. Luokalle tullut paketti jaettiin luokassa. Ei köyhän apuna vaan avustuksena. Olivat tärkeä osa omaa nuoruuttani.

Partiojuhlasta saimme hyvän tuoton kun pääsylippu tulot ja arpajais tulot ynnättiin. Niillä rahoilla kunnostettiin Partiokämppää ja muutakin tarpeellista. Silloin myös arvottiin KOOKOSPÄHKINÄ jonka Hakasalon Erkki oli lähettänyt kotiinsa missä olivat postimerkit kuten Taimen Heikkikin muisti.

Saimme myös lisää poikia (ehkä 1954?) mukaan partiotoimintaan: Kari Kankaanpää, Mikko Ahti, Jukka Vuori, Aarne Lindemanin ja Hannes Viertola tulivat ainakin. Silloin Apteekkari Lindeman lahjoitti meidän käyttöömme vanhan purjeveneen jota innokkaasti kunnostettiin. Valettiin pohjapaino betonista aiemmin käytettyjen hiekkapussien sijaan. Sillä veneellä purjehdittiin Ouran kivisillä väylillä tuurilla ja taidolla. Välillä käytiin kivellä ja taisi Merivartioaseman puhelinjohtokin joskus katketa. Merivartijat suhtautuivat vahinkoomme myönteisesti. Silloin johto kulki saaresta toiseen ilmassa ja meillä mastoa ei saanut kumoon. Laave-luodossa (Lafö) venettä pidettiin apteekkarin huvilalla.

Silloin myös PARTIOKARI oli monen retken kohde. Se oli jo silloin käytössä. Sitä kunnostettiin ja siellä pidettiin monet leirit. Sinne teimme myös ”veturi uunin” pihalle. Se oli kesäisin veneretkiemme kohde. Muistan kuinka kerran lähdimme porukalla Vihervuoren Pekan johdolla heidän veneellään jokea myöden Partiokariin. Moottoriveneen keskimoottori oli Vire- merkinen ja menomatka sujui ongelmitta. Paluun koittaessa se ei käynnistynyt. On muuten pahuksenmoinen soutumatka Partiokarista Peipunlahdelle ja jokea myöden Koskelan rantaan johon jätimme aamuyöllä veneen. Kävely maittoi paremmin kuin soutaminen vastavirtaan. Kesäyö oli valoisa kävellä!

Partiokarilla oli paljon käyttöä. Siellä olimme mm kevättalvella yleislakon puhjetessa 1956 ja muistan kuinka harmitti kun olimme tulleet kotiin ajoissa ja kuulimme koulun suljetuksi. Silloin teiden auraus oli myös pysäyksissä vaikka lunta satoikin.

Ojalan Vihtori pyysi meitä menemään lumitöihin Virtalan kohdalle missä tulvi rantatiellä.

Lähdimme ”Letukalla”, Ojalan Pentti ajoi ja mukana olivat: Särmen Heikki, Uudentalon Jukka ja alle kirjoittanut. Tämä ei ollut partion toimintaa vaikkakin sen hengen mukaista auttamista! Tänäpäin se taidettaisiin määritellä rikkuritoiminnaksi.

Eräs mieleenjäädnyt partiotapahtuma oli polkupyöräviesti, viisikymmenluvun alkupuolella, läpi Suomen. Me otimme osaa ja menimme pyörillä eli ”munamankeleilla” koko porukka, Tuorilasta Siikais-ten rajalle odottelemaan viestin tuloa hyvissä ajoin. Mukana olivat muistaakseni: Veikko Hakasalo, Pekka Vihervuori, Matti Viikilä, Mikko Heilä, Heikki Taimi ja minä sekä Itäkylän Matti joka innostui myös lähtemään. Kaksi pyöräilijää toi ”kapulan” mistä lukivat viestin ja antoivat eteenpäin

vietäväksi. Ajoimme pyörillämme melkoista vauhtia ja odottelimme Porin rajalla kunnes sieltä tuli yksi Ruoripoikien edustaja vastaanottamaan viestiä komealla vaihdepyörällään.(Olisiko ollut Sakari Mecklin?).Olimme ihan hiukan kateellisia ja ihmettelimme Porilaisten urheiluhengen puutetta kun vaan yksi mies tuli hakemaan viestiä mitä Heidän muu porukkinsa vartoi Ruosniemen rajalla. Sieltä Porin rajalta ajelimme kilpaa Lammelan kautta kotiin!

Piristysruiske toiminnallemme oli Sakari Sulamäen,”SAKKEN” tulo Merikarvian Yhteiskouluun tilapäiseksi matematiikan opettajaksi.Hänhän oli Porin Nuotiopoikien yksi vetäjä ja auttoi meitäkin monella tavalla. Sakkehan on tunnettu partioansioistaan ja ehkä vielä paremmin ansioistaan yleisurheilun valmentajana (Porin Tarmo) ja työmyyränä.

Meidän porukkamme MEREN POJAT hajosi opiskelemaan pois kotipaikkakunnalta ja toiminta sammui.

Aarno Stauffer oli seuraava varsinainen vetäjä ja silloin nimi muuttui OURAN POJIKSI ja samalla vaihtui puseron väri, tuli ruskea pusero ja maapartiot toiminta alkoi Merikarvialla.Silloin toiminnassa olivat mukana Hakosalon Lauri ja Heikki,Kouhin Risto,veljeni Jorma ja moni muu. Siitä onkin ker-tonut Lauri joka ne tietää paremmin.

Allekirjoittanut ja osa muista MEREN POJISTA lähti Merikarvialta 1956-57 opiskelemaan.

Miettiessäni syytä partiotoiminnan silloiseen ”sammumiseen” luulen sen olleen yksinkertaisesti sen että olimme liian samanikäisiä. Jatko-opinnot ja työ veivät meidät lähes kertaheitolla pois Merikarvialta.Toisaalta meillä ei ollut vanhempaa vetäjää joka olisi vetänyt nuoria ajoissa mukaan. Me toimimme vain itsekkäästi ja järjestimme meitä itseämme kiinnostavaa toimintaa.Mehän olimme aina porukalla joka paikassa.Toisaalta meidän maineemme oli äitien keskuudessa hiukan hurja. Oliko sama syy jo 1940 luvulla,ei hoidettu jälki kasvua?

Nuorempi veljenikin, Jorma pääsi mukaan vasta kun Staufferin Aarne perusti turvallisen maapartion eli Ouran Pojat. Aarne Stauffer nousi partiomaailmassa johtopaikoille kuten myös oli Raffu Helanko aikoinaan tehnyt.Monestako paikkakunnasta on löytynyt kahta yhtä kuuluisaa partiolaista?

Muistaako joku muu tarkemmin?

Partiolaisuus antoi allekirjoittaneelle paljon! Se antoi paitsi hyviä elämän ikäisiä kavereita myös itsetuntoa,osaamista ja rakkauden luontoon !

Pertti Kohvakka, entinen Meren Poika viisikymmenluvulta.

112. MERIKARVIAN SHAKKIKERHO.

Shakkia harrastettiin pääasiassa kaupungeissa missä oli omat kerhonsa ja klubinsa.

Viisikymmenluvun alussa muistan Satakunnan Kansassa huomanneeni ensi kerran shakkipalstan jota muuten toimitti silloin leipuri Aarne Dunder Porista. Ehkä Suomessa pidetyt ”Shakki olympialaiset” 1952 myöskin innosti maaseudulla pelaavia perustamaan omia kerhoja. Ainakin muistaisin harrastuksen virinnee lähes samaan aikaan kuin Merikarviallakin, Siikaisiin, Kankaanpäähän, Laviaan, Vammalaan, Nakkilaan ja ehkä muuallekin. Vanhoja shakkikerhoja oli Porissa ja Raumallakin ollut jo kauan.

Perustava kokous Merikarvialla pidettiin 29.1.1956 klo 12.00 , paikkana oli Ravintola Kajava jota myös ”Yönsilmäksi” kutsuttiin. Nimi ”Yönsilmä” oli kyläläisten keksimä ja johtui siitä kun sen oven päällä paloi aina ulkovalo matkustavaisten opastuksena. Siitä tuli pelipaikkamme.

Ensimmäinen pitkäaikainen puheenjohtajamme oli apulaisnimismies Tauno Hallikainen. Vuoden 1956 johtokunnan kokoonpanossa olivat mukana: Robert Kohvakka varapuheenjohtajana, Reijo Vuorela rahastonhoitajana + sihteerinä , Pekka Salmi oli kalustonhoitajana ja muina jäseninä Matti Lähteenmäki ja A.Ahola. Kerholla oli 1956 myös alaosasto johon kuului 11 pelaajaa Kuvaskan-

kaalta, Lauttijärveltä ja Honkajärveltä. Jäseniä oli vuoden vaihteessa ollut 54 joista koululaisia 25. Pelimiehiä olivat : Tauno Hallikainen, Matti Koskenkorva, Reijo Vuorela, Heikki Henrikson, Pentti Koskela, Eelis Haanpää, A. Ahola, P. Peltola, Esko Haukijärvi, Antti Viertola, Heimo Salo, Erkki Näsi, E. Koskeniemi, E. V. Lehtonen, Jouko Stenvall, Matti Lähteenmäki, Esko Kajander, R. Palomäki ja oli siellä kolme Kohvakkaakin, isäni Robert, veljeni Jorma ja minä Pertti. Yhtään naista ei joukossamme ollut!

Merikarvian Shakkikerho pelasi Satakunnan Shakkiliiton alaisena joka taas vuorostaan oli Suomen Shakkiliiton alaisena. Pelasimme erilaisia turnauksia keskenämme joissa saattoi olla avaus teemana ja tietenkin Merikarvian mestaruudesta. Merikarvian mestari olin kerhon perustamisesta vuoteen 1960. Muistaakseni!

Pelasimme myös joukkueena ensin karsintasarjassa 1956 josta nousimme joukkuemestaruussarjaan 1957. Uudelleen karsintasarjaan 1958. Menestystä oli vaihtelevasti. Satakunnassa pelattiin shakkia ainakin seuraavilla paikkakunnilla: Merikarvian SK Porin Shakinystävät, Rauman Työväen Sk, Kokemäen Shakkimiehet, Vammalan SK, Friitalan Sk, Pihlavan SK, Peipohjan SK, Kuparitehtaan SK, Kankaanpään SK, Lavian SK, Siikaisten SK, Karkun SK, Nakkilkan SK. Vammala oli paras ainakin 1957 – 58. Pelasimme vuosien varrella melkein kaikkien kanssa.

Karsinta pelattiin viisi miehisin joukkuein, eli viisi ensimmäistä ratkaisivat ottelun mutta hyvin usein oli kymmenen miehen pöydät kerrallaan. Ensimmäisen ottelun pelasimme Siikaista vastaan 11.5.1956. Tässä ottelussa joka oli ensimmäinen pitäjien välinen kisa oli kymmen miehin joukkue ja siinä tasatulos 5-5. Haastoimme Kankaanpään Shakkikerhon kolmanneksi tähän ”pitäjäotteluun”. Seuraava ottelumme oli Kankaanpäästä vastaan 16.12.1956 jolloin pelattiin myös yhdeksällä miehellä pitäjien välinen koska Kankaanpäällä ei ollut täyttä miehitystä. Karsinta pelattiin viidellä ensimmäisellä pöydällä. Voitimme ottelun 6,5- 2,5 ja karsinnan 3-2.

Sitten pelattiin karsinta Siikaista vastaan 6.1.1957 voitimme koko ottelun 6-4 ja karsinnan 3-2.

Näillä voitoilla nousimme joukkueellamme 1957 SATAKUNNAN MESTARUUSSARJAAN.

Tällöin vastustajinamme olivat: Porin Shakin Ystävät, Rauman Työväen SK, Vammalan SK, Kokemäen Shakkimiehet eli viisi kerhoa. Karsintasarjassa olivat kahteen lohkoon jaettuna :

Rauman SK, Lauttakylän SK, Nakkilan SK, Pihlavan SK, Kankaanpään SK, Lavian SK, Siikaisten SK, Nämä kaikki olivat jossain vaiheessa vastassamme.

Muistan vastustajistamme pelaajina eri seuroista nimet: Kirkkoherra O. Nevanko, Joonas Talasterä, Heikki Vanhatalo Siikaisista, Pentti Palmo Raumalta, Pekka Ahonen Vammalasta, Voitto Särkijärvi, Pauli Santanen, Kalle Haapanen, Aarne Dunder ja Risto Pohjonen Porista ja Lauri Kuutti Kankaanpäästä, Elias Peltomaa Nakkilasta. Nämä olivat omilla paikkakunnillaan kärkinimiä. Viimeksi olin mukana 1959-1960 kun olin armeijassa, silloin pelattiin lokakuussa Lavian SK vastaan minkä voitimme.

Luokkapelaajiksikin nousi porukkaa. Ensimmäisenä keväällä 27.5.1956 Pertti Kohvakka III-luokkaan ja seuraavana keväänä nousivat R. Kohvakka ja M. Lähteenmäki. Toiseen luokkaan nousi turnausten tulosten perusteella 1958 Pertti Kohvakka.

Lähteenmäen Matti oli innokas pelaaja ja silloin hän myös oli yhdistyksemme tukipilareita kun piti jonnekin lähtä kilpailemaan. Matin auto, BMV, oli yksi millä menttiin ja Hallikaisen Taunon, kupla volkkari, auto, oli toisena!

Porissa pelattiin suurottelu ”Kaupungit- Maaseutu” shakinpäivänä 20.1.1957 jossa oli Merikarvian SK edustus mukana muistaakseni kahdella autolla oltiin matkassa !

Meillä kävi myös simultaania pelaamassa silloinen Porilainen huippu nimittäin Aarne Dunder. Hän innosti myös allekirjoittanutta jatkamaan pelaamista. Perustavassa kokouksessa 29.1.1956 hän voitti simultaanissa meidät kaikki. Vuosikokouksessamme 27.1.57 voittajia olivat Antti Viertola, Matti Lähteenmäki ja E.V.Lehtonen sekä tasan pelasivat Ture Lindström ja Pertti Kohvakka kaikkiaan täs-

sä simultaanissa oli 18 pelaajaa Aarne vastassa. Voitin hänet siinä simultaanissa joka pelattiin 26.1.1958.

Kevät talvella 1958 pelattiin Porissa Satakunnan nuorten (alle 20 v) mestaruudesta ensi kertaa ja Aarne Dunder soitti ja tarjosi minulle majoitusta jos tulisin mukaan. Menin ja olin pari yötä Aarnen kotona. Kävi niin että voitin ensimmäisen mestaruuteni 1958. Seuraavana vuonna olimme veljeni Jorman kanssa turnauksessa ja voitin silloinkin. Kerran voitin myös (1959) PSY: ssä Porissa ”Teematurnauksen” ja ”Norsu” turnauksessa tulin toiseksi. Olin vierailevana pelaajana mukana, edustin edelleen MSK:ta. Hotelli Otava oli silloin pelipaikkana Porin Shakin Ystävillä. Tarkemmin vielä Otavan näyttämö. Voitte varmaan kuvitella kuinka ravintolasalissa naamat ällistyivät kun kello 22-23 astui näyttämöltä verhoja raottaen muutama tavallisissa vaatteissa oleva mies ja poika saliin poistuakseen saman tien. Muistan kuinka sinne tarjoiltiin verhojen taakse jos jotain tilattiin. Kahviakin sai mutta myös teräviä. Sain pelata PSY: n porukassa ollessani puutarha harjoittelijana Porissa kaksi vuotta.

Sen jälkeen pelasin minäkin muutaman simultaanin Merikarvialla, kaksi ainakin ja menestyin hyvin. Nousin Suomen Shakkiliiton II-luokan pelaajaksi. Tein myös shakki tehtäviä Satakunnan Kansaan ja Apu-lehteen.

Merikarvialla oli innostunut porukka joka harrasti shakkia. Se on peli jota koulupojatkin pelaavat! Merikarvian SK hankki shakkikelloja ja joku tuli lahjoituksenakin. Pikapelit olivatkin hyvin suosittuja. Isäni osti yhden kellon minkä lahjoitti MSK:lle.

Lähdin Merikarvialta muualle 1960 ja shakkikerhon toiminnasta en tiedä enää enempää muuta kuin että se jatkui ainakin muutamia vuosia varmuudella. Ainakin 1968 oli ottelu Siikaisten Shakkikerhon kanssa, sen muistan.

Shakin peluu varsinaisesti kilpailumielessä loppui kohdaltani voitettuani Niinisalon Aliupseerikoulun mestaruuden 1960 ja Lepaan Puutarhaoppilaitoksen mestaruudet 1960 ja 1961. Siirrot osaan vieläkin.

Shakkiin liittyen isäni opetti minulle suuren totuuden todetessaan :Ensin on opittava häviämään, vasta sitten oppii voittamaan! Häviö opettaa enemmän kuin voitto! Se on yksi tärkeimpiä oppeja mitä elämässäni olen koskaan saanut! Vasta häviämällä oppii jotain, ei ainakaan tee samaa virhettä uudelleen!

Shakki kirjallisuutta oli suomen kielellä vain muutama, Eero E. Böökin kirjoittama alkeiskirja vuodelta 1936 taisi olla ensimmäisiä. Yleensä shakkikirjat olivat venäläisten kirjoittamia ja siellä painettuja. Shakki on siitä hieno peli ettei välttämättä tarvitse osata kieltä kun siirrot merkitään samalla tavalla. Suurmestarit kirjoittivat omista peleistään kuten mm. Paul Keres, 1952, ”Theorie der schacheröffnungen” jonka sain palkintona 1959. Tämä oli saksankielinen käännös josta ymmärsin perusteluitakin olihan meillä Yhteiskoulussa saksa pakollisena kielenä. Näitä kirjoja ei siihen aikaan saanut kirjakaupoista yleisesti, vain tilaamalla erikseen Helsingistä. Näin kuitenkin opit levisivät ympäri suomen. Minusta juuri 1950 luku oli shakin läpimurron aikaa harrastuksena varsinkin maaseudulla ja koko kansan pelinä. Olihan shakkia pelattu suomessakin kauan ja varsinkin kaupungeissa missä vanhimmat kerhotkin tai klubit toimivat.

113. MERIKARVIAN MIESKUORO JA SEKAKUORO.

Merikarvialla oli siinä viisikymmenluvulla sellainen tilanne ettei kukaan hoitanut vanhaa ”Suojeluskunta taloa” ja se rapistui. Sen omisti muistaakseni Nuorisoseura siihen aikaan. Nuorisoseura toimita oli ollut 1900 luvun alusta asti hyvin vilkasta.

Merikarvian Mieskuoro osti sen nimiinsä 11.9.1951 ja taisi siinä olla muutkin kuorot tukena ja rupesi kunnostamaan taloa. Sitä alettiin nimittää Mieskuoron taloksi.

Isäni kuului mieskuoroon ja isä ja äiti sekä myöhemmin sisareni Pirkko kuuluivat vuorostaan kaikki sekakuoroon ja vielä kirkkokuoroonkin. Lauluharjoituksia oli muistaakseni melkein viikoittain kun kuorot valmistautuivat konsertteihinsa tai Laulujuhliin jotka olivat joka kesä. Isäni ja äitini osallistuivat laulujuhliin vuodesta 1949 merikarvialaisina. Sekakuoro toimi myös kirkkokuorona. Kuorotoiminta yhdisti merikarvialaisia ehkä enemmän kuin muut harrastukset. Paljon kunniaa kuoro sai pärjäämällä maakunnallisilla Laulujuhlilla hienosti vuosittain. Suurin ansio tästä oli tuli sie-luisella kanttorilla Reino Rannikolla joka kuoroja väsymättä treenasi.

Merikarvia sai ruotsista ystävyyskunnan, SKOGIN, jonka kanssa oli toimintaa vuoro vuosina. Ensin kutsuttiin merikarvialaiset rikkaaseen ruotsiin. Juhannusta ennen 1956 oli sitten linja-auto reissun vuoro ruotsiin. Ensin Turusta mentiin Tukholmaan ja sieltä esiintymisiin Skogissa ja Lingbossa. Äitini kertoi tältä ensimmäiseltä Skogin matkalta kuinka he olivat käyneet myös hautausmaalla kat-somassa. Siellä oli joku kuorolaisista katsonut hautakiviä ja todennut: ”Kyllä on ollut paljon fiilare-ita!”. Hautakivissä kun oli lukenut :Här vilar” minkä asianomainen suomensi omalla tavallaan!(Här vilar = Tässä lepää).

Kummikunta kuoro Skogista kävi vastavierailulla 27.6 – 1.7.1957 Merikarvialla. Heidät majoitet-tiin kuorolaisten koteihin eihän silloin olisi ollut missään tilaa semmoiselle joukolle. Koulujahan käytettiin silloin yleisesti kyllä yhteis majoitustiloina mutta kuorolaiset halusivat hoitaa asian kuten ruotsissakin oli tehty. Meilläkin oli ainakin yksi nainen yövieraana eli ”yökuntissa”. Oli oikein kil-pailua kuka vieraan sai siksi paljon majoittajia kuorolaisista löytyi. En tiedä kauanko tätä yhteiseloa oli, vai onko vieläkin!

Kesäkuun 2. 1955 esitettiin ensiesityksenä ”Laivan Kannella”. ”Laivan Kannella” oli myös kuorojen yhteistuumin esittämä laulelma pääsiäisenä 19.56

Kolmas merkki tapaus oli 1959 Martti Santavuoren ”Rakastunut Kadetti” joka esitettiin Mieslaula-jien talolla. 30.3.59.

Oli siinä kuusikymmenluvun alussa, Helatorstaina 26- 28.5.60, sellainen ”Kuvaelma Silakan Ryös-töstä” jossa Noormarkkulaiset tulivat varastamaan silakoita Satamasta. Virallisesti se oli Merikar-vian ja Noormarkun Kotiseutu yhdistysten hommaa. Tässäkin merikarvialaisia edusti kuorot vahvis-tettuna Nuorisoseuralla. Henkilöthän kuuluivat itse asiassa kaikkikin näihin yhdistyksiin. Neljäs olikin kuusikymmenluvun puolella , olisiko ollut 1962 kun Martti Santavuori kirjoitti ”Kylän Kuu-nari” nimisen laulu näytelmän missä hän käytti vanhoja merikarvialaisia talojen isäntien nimiä. Harrastaja pohjalta esitettiin näytelmää Merikarvian Mieskuoron talolla. Esitettiin siitä otteita myö-hemminkin ja tehtiin siitä kuoron toimesta filmikin televisiolle. Teksti oli Martti Santavuoren ja laulujen sävellys oli Reino Rannikon käsialaa.

Osasuorituksista muistooni jäi Kouhin Senjan Ruusa, Lea Nummelinin Kaasan emäntä, ja Vuorelan Tuijan joku neuloja. Miehistä parhaita olivat Mikko Väre Kaasana ja Lehtisen Toivo Knuussina myös Koskenkorvan Matin esitys oli mieleen jäävä. Nimet olivat suoraa Merikarvian historiasta liittyen minunkin isovanhempiini.

Harrastustoiminta Merikarvialla oli kaiken kaikkiaan vilkasta ja monipuolista viisikymmenluvulla. Olen tätä mietiskellyt mistä tämä johtui. Oli ensinnäkin hyviä ja innokkaita vetäjiä. Oli myös asial-leen omistautuneita miehiä ja naisia jotka harrastivat. Ehkä sodan aikana oli totuttu yhteistyöhön. Tekemään yhdessä. Tämä sopi yhtä hyvin rintamamiehiin kuin kotirintamillakin työnsä tehneisiin. He kuuluivat Suomi nimiseen yhteisöön. Sodan jälkeen oli luontevaa toimia yhdessä ja harrastaa. Toki silloin ei ollut TV:tä eikä radiossakaan soinut musiikki ympäri vuorokauden. Ohjelma ajat ra-dion puolella olivat tosi lyhyet. Ohjelmallisia iltamia oli ja niiden järjestäminen kaikkien iloksi oli koko kylän murhe! Kun joku jotain järjesti niin niihin myös osallistuttiin runsaasti, eli kannatti jär-jestää. Näin saatiin rahaa ja talkoilla tehtiin lisää!

Mielestäni silloin ihmisillä oli parempi yhteishenki kuin tänään!

Nuorisoseura toiminta nivoutui hyvin yhteen kuorojen toimintaan. Samat henkilöt toimivat itse asiassa kaikissa eli Nuorisoseurassa, Sekakuorossa, Mieskuorossa ja Kirkkokuorossa. Naiset eivät päässeet sentään Mieskuoroon mutta muuten oli yhteistä. Paljolti innostus oli kiinni vetäjästä. Reino Rannikko oli paras siinä hommassa.

”Messingin purijat” eli torvisoittokunta oli Uudentalon Arkan johdossa ja hänen vetämäänsä se kuului maakuntamme parhaimmiston! Kaikki torvensoittajatkin kuuluivat samaan porukkaan eli laulajiin.

Oura ooppera jatkaa tänään näitä kunniakkaita perinteitä.

114. MUISTOJA MEREN RANNOILTA.

Merikarvialla kala oli tärkeässä osassa kaikilla kuntalaisilla. Omaksi tarpeeksi kalasti vähän jokainen ja ammattilaisiakin oli kait reilut kolmekymmentä. Ammattimaista oli pääasiassa merikalastus mutta kyllä joelle kudulle nousevilla kaloilla oli myös merkitystä ja omat pyytäjänsä. Siihen aikaan, siis viisikymmenluvun alussa oli paljon meren rannoissa mökkejä joiden pihalla oli verkko vappeet verkkojen kuivaamiseen. Silakkaa, joka oli pää kohde, kalastettiin pumpuliverkoilla räätäämällä ja silakkarysillä. Saalistakin saatiin vaikka sen ajan verkot paksulankaisina eivät niin hyvin kalastaneetkaan kuin tämän päivän verkot. Usein täytyi ajaa hiljaa koska paatissa oli niin paljon silakkaa. Paatit olivat Merikarvialais mallisia ja niitä oli kajuutalla varustettu rääkivene ja pesäpaatti millä kuljetettiin rysien liinat ja itse rysä painokivineen. Laskuriverkot olivat myös pumpulilangasta kudotuja. Verkkoja kudottiin ja pauloitettiin itse talvisin. Silloin myös oli aikaa korjata eli ”parantaa” vanhoja pyyntivälineitä joissa oli korjattavaa.

Viisikymmenluvun alkupuolella tulivat ensimmäiset nailon verkot kauppoihin. Ne olivat kalliita mutta kalastivat paremmin joten ne alkoivat vallata alaa varsinkin ”sattuma kalastajilla”.

Lohi siimat yleistyivät kuten myös lohiryysät tulivat kuvaan ja siitä moni ottikin silakan lisäksi toisen tulonsa. Siikaa pyydettiin ”siikapesällä” jossa oli ensin suoraa aitaa rannasta laskettuna tai matalikon reunasta ja mutka ulko päässä. Tässä kalasti koko verkkojen mitta. Kalakannat kai olivat silloin paremmat eikä tarvittu mitään rajoituksia. Hylkeitä ei myöskään paljoa näkynyt. Nahkoja kyllä kiuvi monenkin rantahuoneen päähän naulattuna.

Merimetsoja ei silloin näkynyt edes syksyisin.

115 .MERELLÄ ONGELLA, VENEENTEKOA, HYLKEEN PYYNTIÄ JA MUUTAKIN.

Isäni kanssa kävimme usein ongella Renlundin Papan rannasta. Häneltä isä sai lainaksi soutuvenettä ja siinä edustalla kävimme ongella. Ongittiin ahvenia ja saatiinkin isoja .Joskus laskettiin myös pitkäsiima siihen Pikku Truutikarien maan puolelle .Saatiin ahventa, säynästä ja joskus ankeriaitakin. Vanhalla Renlundilla valmistui siinä viisikymmenluvun alkupuolella oma paattikin jolla käytiin joskus Ourassakin kalassa mutta enimmäkseen Pohjarannan edustan saarilla ja kivikoilla. Pappa tiesi hyvät kalapaikat kaikilla tuulilla.

Renlundin Pappa ja Mamma tulivat hyvin tutuiksi. Isäni ei oikein tykännyt kalojen perkaamisesta, kalastamisesta kyllä. Hän määräsi minut perkuu puuhiin aika usein. Renlundin Mamma minut opetti kaloja perkaamaan. Hän näytti kädestä pitäen, kuinka kala perataan mahdollisimman sujuvasti, ilman vaivaa! Mamman opit tulivat tarpeeseen sillä minulla oli siihen asti ollut kaksi vaihtoehtoa kalojen kanssa. Perkasin tai perkasin ja porasin (itkin)! Ei perkaaminen pienestä pojasta mukavaakaan ollut! Mamma opetti ennen kaikkea hyvän tavan perata ja sen lisäksi hän sai minut uskomaan että kalan perkaus on taitolaji mistä kannattaa olla ylpeä. Opin arvostamaan ja perkasin kaloja melkein huvikseni kuten vielä nykyisinkin. Olen Mammalle vieläkin kiitollinen oikeasta asenteesta jonka hän minulle opetti.

Renlundin Papalla oli kintaan malliset lapaset jotka olivat mamman kutomat. Tässä nyt ei mitään ihmettä ollut mutta kun Pappa koki kalan pyydyksiään talvella ne eivät kastuneet vaikka olisikin upottanut ne veteen välillä! Mammalla oli pitkät hiukset ja hän oli kutonut niihin villalangan joukkoon omia pitkiä hiuksiaan! Siinä salaisuus!

Renlundin Papalla, en muista kuulleen etunimeä koskaan mutta uskoakseni se oli Seemi tai Selmi, oli oma vene verstaas rannassa. Renlundit asuivat sen tien päässä mistä kuljettiin Raunelaan, Jurkakaan ja Laineelle ja yksi haara melkein vain ura vei Lemmenrantaankin.

Se paikka oli siinä missä Rimpikari on melkein kohdalla. Nykyisin se on Automiesten kesänvietto paikkana. Siinä kuitenkin oli Papalla verstaansa missä hän teki lähinnä soutuveneitä mutta rakensi itselleen oikein semmoisen rääkipaatin. Papalla oli kaikki veneen tekijän työkalut siellä vajansa seinällä. Hän piti verstaansa aina erittäin siistinä. Yleensä siellä oli vene tekeillä kun sinne poikkesimme. Hänellä oli siinä venevajan vieressä myös sellainen laite missä hän sai höyrytettyä veneen laitalaudat ja kaaret niin että ne kestivät taivutuksen. Pappa teki tarkkaa työtä ja käden jälki oli hyvää ammattimiehen tekemää. Hän sahautti veneen laudat niin että rungon keskusta ei kelvannut eikä se osa mikä oli aivan pintapuuta. Parasta oli talvella kaadettu tiheäsyinen kuusi. Laudat olivat särämäättä. Laudat saivat kuivua niin että parhaiten sopivat venelaudat olivat ylivuotisia karkossa katoksessa kuivuneita. Niissä oli oikea vahvuus mutta leveys katsottiin vasta kun ne laitettiin paikalleen. Toki laudat ohennettiinkin käsihöylällä tarkasti.

Pappa haki ja valitsi itse myös kölipuut. Hänellä oli sopimus sellaisen maanomistajan kanssa jonka metsässä kasvoi kölipuuksi sopivia kuusia. Usein niitä hoidettiin jo etukäteen kasvun aikana.

Kuusesta jossa näkyi vahva juuri maan pinnalle kaivettiin esiin ja lyötiin muut juuret poikki jolloin tämä yksi valittu kasvoi suureksi. Kaaret tehtiin katajasta ja kuusesta. Laudoiksi tarvittavat tukit olivat tarvittava vene huomioiden niin pitkiä että yksi pituus riitti keulasta perään. Molemmilta puolin tukkia otettiin pareiksi laudat jotka sahauksen yhteydessä numeroitiin niin että Pappa tiesi mitkä taipuvat samalla lailla. Näin saatiin paattiin ryhti mikä piti vielä vanhanakin.

Olin ensimmäisessä ”Oura Oopperassa” (2002) katsojana kun salakuljettajien vene puksutti maihin. Siinä oli jotain tuttua. Oopperan päätyttyä menin kysymään veneen omistajalta kuka on hänen veneensä tehnyt? Hän vastasi sen olleen joku ”Reelund”! Se oli Papan aikanaan itselleen tekemä vene joka muodoillaan herätti jotain mieleeni jäänyttä.

Kerroin veneen omistajalle tunteneeni tekijän, jonka nimi oli Renlund ja joka asui aikanaan ihan Oopperan kirjoittaneen Arvo Salon kodin naapurissa. Vene oli uusi viisikymmenluvun alussa. Vene sopi siis hyvin osaansa!

Muistan kuinka kerran olimme Ourassa kalassa Renlundien kanssa. Silloin kävi isälleni vahinko. Ankkuri raapaisi hänen jalkaansa ison haavan. Mamma tiesi keinon, polttoainetta eli petroolia tankista ja sillä hän pyyhki haavan. Side päälle ja vaikka oli kuuma kesäpäivä niin haava ei tulehtunut vaan parani nopeasti. Ourasta oli pitkä matka silloin kuten nytkin maihin eikä reissua keskeytetty. Kalastajien veneissä oli aika yleisesti Wickströmit moottoreina. Polttoaineena oli yleisesti petrooli joka oli halvempaa kuin bensa. Toisissa moottoreissa oli kaksi tankkia ja ensin käytettiin benssiiniä kunnes kone oli kuuma ja sitten vaihdettiin petroolille. Huviveneissä oli ns. keskimoottoreita muitakin mm. Vire, Bernhard vanhimpina ennen kuin perämoottorit tulivat muotiin. Tosin moni seilasi-kin purjeella kun hyvä ilma sattui.

Moni tunsu toisen veneen pelkästään äänestä joka ilmeisesti olikin yksilöllinen. Riippui tietysti äänen vaimentajasta ja kulmasta kuinka pakoputki tuli ulos.

Toinen tuntemani veneiden tekijä, noin kotitarpeiksi, oli Rimpirannan Franssi joka asui Alkrunnissa. Hänkin teki ainakin muutaman soutuveneeseen. Hänkin oli onkikavereitamme kuusikymmenluvulla. Silloin isäni rakensi kesämökin Pohjarannalle. Franssi hoiti Marjakarin loistoa. Kävi sytyttämässä iltaisin ja sammuttamassa aamuisin. Silloin ei ollut automatiikkaa vaan homma täytyi hoitaa joka

kelillä. Franssilla oli oksittuna tähystämistä varten kapea rako asuin saarensa puiden välistä mistä hän näki työmaansa suoraa ikkunastaan. Itse mökki, kun oli mantereen puolella saarta suojassa tuulilta.

Öljylyhty oli alkuaikoina valon lähteenä. Ensin kun loistoja parannettiin tulivat kaasupullot. Ei tarvinnut kuin sytyttää niin paloi koko yön kertoi Franssi. Sitten loistoja automatisoitiin. Tänä auringokenno tuottaa sähköä loiston tarpeisiin ja kello katkoo vilkun toimintaa. Ei tarvita kuin huoltoa aina joskus. Marjakarin loisto oli aikanaan ns. kalastajain loisto. Eli se toimi pääasiassa kalastajia varten vaikka se oli merikortteihin merkitty loistona.

Rimpirannan Franssi oli ajattelija ja huumori mies. Saaressa hän asui vaimonsa Helmin kanssa kahdestaan kunnes heille syntyi iltatähti, pikkuinen Kerttu.

Silloin Franssi joutui valeesta kiinni. Aikanaan kun vanhempi tyttäreni Liisa syntyi kysyin ostaa Franssilta ja Helmiltä kehtoa. Franssi oli monet kerrat puhunut kuinka hänellä on kehto valmiina. Kertoi myös kuinka silloin joskus Pohjarannan ämmät naittivat aikanaan tolle Helmille. Sanoivat: ”Kato ny Franssi mihin tilaan olet Helmin saattanu! Sun tarttee mennä pian naimisiin ennen kuin homma paljastuu.” Niin me sitte mentiinkin vihille. Ei se Helmi mitään varronnu, ei tullut kehdolle käyttöö. Helmi ei mitään sanonut, kuunteli vaan ja hymyili Franssin jutuille. Franssi kertoi silloin tehneensä kehdon mutta vieneensä sen vintille kun ei sitä tarvittukaan. Eikä ole tarvittu vielä! Franssi myös ilmoitti ettei hän voi sitä oikein vieraalle antaa tai myydäkään kun ei tiedä omaa tarvettaan.

Kertun synnyttyä Franssi joutui valeestaan kiinni. ”Kuule en minä voinut sitä sullekaan silloin myydä kun kysyit, kun ei mulla sitä ollu. Kunhan puhuin!” Mutta nyt on paras tunnustaa kun itse sitä tarvitsisimme. Ei minulla ole ollutkaan kehtoa!

Franssin vaimo, Helmi oli mainio verkon parantaja. Siihen aikaan verkkoja ei korjattu vaan niitä ”parannettiin”. Tämä oli taito joka ei ihan jokaiselle kuulunut. Käpyjä oli monen kokoisia, jokaiselle silmäkoolle sopiva. Oli ilo katsella kuinka hyvä parantaja antoi kävylle kyytiä. Kalastajat ja kalastajien vaimot, ne kätevimmat, pauloittivat ja kutoivat talvikaudella uusia verkkoja ja paransivat vanhoja. Silakkarysissä oli silloin katajasta isot kaaret ja niissä niin kuin rääkiverkoissakin ja myös laskureissa oli lankana pumpulilanka eli ”kalastajalanka” jota sai eri vahvuuksina. Näitä verkkoja tarvitsi joka kevät myös tervata että ne kestävät meressä. Se oli ulkona tehtävää työtä ja jokaisella oli vähän oma seoksensa mihin verkot kastettiin. Liemi keitettiin kuumaksi ja annettiin sopivaksi jäähtyä ennen verkkojen kastamista. Saman kylvyn saivat myös laskureissa ja rääkiverkoissa olevat korkit jotka siihen aikaan veistettiin aidosta korkista. Jokaisella oli niissä oma puumerkkinsä tai nimikirjaimensa. Samoin tervattiin myöskin rääkiverkoissa tarpeelliset lekerit jotka olivat pieniä kellukkeena rääkiverkkojen välissä käytettyjä puutynnyreitä. Korjattaessa esimerkiksi silakkarysää oli korjaajan kädessä ”sormiveitsi” joka oli taitajan kädessä kätevä. Varsinkin pumpulilankaa kun käytettiin niin tarvitsi aina katkaista lanka kun aukko oli paikattu tai vaikkapa vaan silmä oli korjattu silloin napsaus vain ja sormiveitsi veti langan poikki. Tämä sormiveitsi oli teräksestä tehty sormeeseen sopiva rengas minkä päästä oli jätetty noin parisenttinen kärki pystyyn ja se oli teroitettu toisesta reunasta. Tämän sormiveitsen etu oli siinä että se oli koko ajan sopivasti käytössä ja käsillä. Muistaakseni se oli keskisormessa, ylimmässä nivelessä, niin että terä oli ulospäin. Ei tarvinnut kuin taivuttaa sormea oli veitsi esillä.

Nailon verkkojen tullessa markkinoille kait viisikymmenluvun puolivälissä usein ostettiin liinat ja paulat erikseen ja itse koottiin verkot jotka näin tulivat halvemmiksi. Kyllä näidenkin korjaamiseen edelleen tarvitaan ”parantajia”!

Franssi oli mainio onkija ja filosofikin. Nosti monta kertaa melkein näkyville kalan. Päästi kuitenkin vielä takaisin ja kohosi vähän väliä upoksiin. Monen kehotuksen jälkeen Franssi viimein

nosti kalan, joka oli iso, paattiin. Sama rituaali toistui aina ison kohdalla. Pienet Franssi päästi kasvamaan niitä ei sovi kiusata.

Franssi kävi meillä usein ja juttua piisasi. Hyvin usein Franssi purjehti meille yli Pulttilan lahden. Hänellä oli sellainen perinteinen pikkuveneen purje jonka masto oli etumaisessa penkissä olevassa reiässä. Oli siellä kölissä samalla kohtaa oikein mastokenkä ja etupenkki oli vahvistettu alun perin purjetta varten. Purjetta piti ylhäällä ”Pässi” jolla nimellä Franssi nimitti poikkipuuta jolla purje nostettiin. Franssilla oli omat nimensä myös peräsimen raudoille. Mieleen jäi raudan joka on ylhäältä kölipuusta alas potkurin taakse kölirautaan kiinnitetty. Se oli ”kyrpärauta” johon peräsin puotettiin.

Oli Franssilla mainiot hylki jututkin. Oli ollut samassa porukassa kuin Sireenikin useamman kerran. Monesti oli ollut kovia paikkoja ja Franssi oli hyvä kertoja. Se kuinka suomalaiset ja ruotsalaiset virkamiehet olivat höynäytettäviä. Se oli monen jutun aihe. Silloinhan maksettiin hylkeestä tappo rahaa ja vielä saatiin nahat ja lihat. Tapporaha taisi vääristää sen ajan tilastot pahasti. Nimismies kun suomessa maksoi muistaakseni yläleuasta ja ruotsalaiset taas alaleuasta, niin joka saatu hylje kirjattiin kahdesti. Hylkeenpyytäjät ottivat kummatkin leuat talteen ja vaihtoivat itselleen arvottoman hinnalliseen ja molemmat hyötyivät vaihdoissa. Ainoa joka hävisi oli kuningaskunta ja tasavalta, omaa hölmöyttään! Vieläkin näihin tilastoihin suhtaudutaan luottavaisesti mutta tämä oli Franssin mukaan totta. Löysin 1910 vuoden hyljesaaliin ”Kansanvalistuksen vuosikirjasta”. Koko maassa maksettiin tapporahaa 19299 kappaleesta ja silloisessa Turun ja Porin läänissä 3020 kappaleesta, hinta oli 5 silloista markkaa !

Franssilla oli hyljeruuhi vielä viisikymmenluvulla rannassaan ja hylkeet huutelivat Lankoslahdella-kin keväisin siihen aikaan. Oli Franssilla muutkin hylkeenpyytäjän välineet tallessa kivääri, hyljesuksi ja aina puista kiikarin kotelo myöden. Se kuulemma ei kolissut ja oli hyvään tarpeeseen joskus kun joutui veden varaan. Se kellui ja piti kiikarin kuivana. Sille oli oikein paikkakin siinä suksen päällä mikä oli hylkijäitä varten. Se oli semmoinen pitkä suksi missä oli edessä kivääriä varten teline ja pieni valkea purjekankaasta tehty suoja ampujaa varten. Kun miehellä oli valkoset vaatteet vielä niin ei hylje huomannut kertoili Franssi. Franssi olisi ihmetellyt tätä nykytilannetta kun hylkeet ovat kevään syksyin suorastaan riesana repiessään pyydyksiä. Franssi osasi myös vanhan hyljelaulun jota lauloi isäni pyynnöstä useamman kerran. (katso **Hyljemiesten laulu 127.**)

Kolmas taitava, etten sanoisi paras Merikarvialla, suurtenkin paattien tekijä on Lankosluodossa asuva Salosen Kalle. Hän teki minullekin paatin 1974. Sen piti valmistua jo vuotta aiemmin mutta kun Kalle soitti että hänellä olisi nyt kuuma ostaja sun paatilles niin sovimme että hän myy. Hän lupasi tehdä minunkin paattini heti kuntoon ja hinta pysyy sovittuna. Kallella oli myös silloin pihallaan hyvä lautavarasto mihin oli laudat taaplattu kattojen alle niin että parit purkautuivat otettaessa helposti. Niissä oli myös numerot. Tukista keskipuu ei kelvannut veneen laudaksi joten se jäi plankuksi.

Kalle soitti kun paattini oli valmis. Hän oli kyllästänyt sen alustavasti mutta lupasi että saan sitä lisätä ennen kuin viedään paatti ulos. Kallen ohjeen mukaan sekoitin 1/3 osan pellavaöljyä, 1/3 osan tervaa ja 1/3 osan tenua. Silloin moni väitti että uudet lahosuojat olisivat parempia mutta uskoin Kallea. Onneksi, sillä paattini on vieläkin hyvässä kunnossa, tervan osuutta lisäämällä saa paatista tummemman. Seosta imeytyi heti alkuunsa nelisenkymmentä litraa ja vielä ennen veteen laittoa pistin lisää sen mitä puu imi.

Niinpä sain työntää oman paattini veteen 1974 mistä asti se on ollutkin siinä elementissä mitä varten tehtiinkin. Kyllä kehtaan vieläkin sanoa, ylineljänkymmenen käyttövuoden jälkeen että paattini on Salosen Kallen tekemä! Ei ole koskaan tarvinnut tilkitä ja aina on hyvin palvellut.

Merikelpoisempaa venettä saa hakea! Olin kerran 26 metrin tuulessakin sillä merellä kun halusin

kokeilla. Poistin paatista kaiken ylimääräisen ennen kuin lähdin pelastusliivi päällä ja uimahousut jalassa merelle. Ei tullut uintireissua ja tiedän ettei tulekaan paatin tähden.

Salosen Kalle oli muistaakseni sitten välillä Amerikassakin tekemässä paatteja lasikuidusta pidemmän aikaa. Kotiseutu veti miehen takaisin. Hänen käden jälkensä näkyy Merikarvialaismallisissa, hyvissä veneissä!

Merikarvialaisen veneen tekijänä tunnetaan tänään myös Kumpuselkä mutta hän teki ilmeisesti jossain muualla viisikymmenluvulla koska en häntä muista niiltä ajoilta. Alakylän koulu oli silloin koulukäytössä ja opettajana siellä oli Kanerva ja taisi olla vaimonsakin.

Meillä oli silloin viisikymmen- kuusikymmenluvun vaihteessa kaksikin paattia rannassamme. Yksi oli vanha Hacklinin paatti. Sellainen Holmingille pelastusveneeksi tehty tasaperäinen. Siinä oli ”prekaamista” varten kolo perälaudassa.

Tarkoitti että sillä pääsi yhdelläkin airolla kun osasi ”prekata”. Prekatessa airo laitettiin koloonsa ja rytmikkäästi sitä heilutettiin puolelta toiselle niin että lapa samalla kääntyi ja seisten kun tätä teki niin paatti sai melkoisen vauhdin. Tämä tapa oli ”kaikkien osaama” ja kun ei tuullut se kävi hyvin. Oli se peräkolo tietysti myös tehty perän pitoa varten. Isäni osti siihen neljä hevosvoimaisen Monark merkkisen takatuupparin eli perämoottorin. Sillä tuli opeteltua kivet mitä alueelta löytyy. Ei ihan kaikkia koska vaan välit mistä voi ajaa ovat tärkeitä. Siinä meni kyllä sokkanauloja. Silloin huomasin kuinka hyvää oli silloinen kuparinen sähköjohto sokkamateriaalina. Se kesti tarpeeksi mutta meni heti poikki kun kiveen osui. Näin säästyi potkurikin. Toisena paattina oli Franssin tekemä soutuvene. Se oli äitini mieluinen onki vene. Sillä hän liikkui mielellään. Vähän se oli kiero kun yksi kaari oli keulasta mennyt poikki ja puolti mutta äitini soututyylillä ei ollut paras mahdollinen joten ei haitannut.

Oli meillä Kallion Urhon tekemä pieni soutuvenekin vähän aikaa. Se oli siro, hieno vene. Se oli tehty joelle ja ei soveltunut merelle. Varmaan isäni näki vaaran joka siitä olisi meille kakaroille muodostunut. Se oli kiikkerä ja isä möikin sen Saloniuksen Paulille joka käytti sitä joella jonne Urho oli sen tehnytkin. Isä hankki meille jostain pelastusliivitkin. Sellaiset missä oli säkkikangas päällä ja kapokkia sisällä. Lahjoitin toiset niistä Merimuseolle Merikarvialle ja toiset ovat Satakunnan Museossa. Halusin näin varmistaa että jälkipolvetkin näkevät kuinka kömpelöitä ensimmäiset pelastusliivit olivat. Ne olivat kaiketi tehdyt oikein valtamerellä käytettäväksi. Näillä kokemuksilla väitän Merikarvialaisista veneen tekijöistä että yksi on ylitse muiden ja se on Salosen Kalle. Hänen tekemiään palvelijoita on vieläkin paljon toimessaan! Kallen paatit edustavat merikarvialaista veneenrakennus taidetta!

Merikarvialaisissa paateissa on kaikissa sama ”yleisilme” mutta myös tekijän käden jälki on näkyvä mistä ne erottaa toisistaan. Merikarvialaismalli on käsite mikä on muodostunut juuri tämän alueen aallokkoon sopivaksi kulkijaksi vuosisatojen kuluessa. Se on turvallisin vene näille alueille, ja sopii se vaikka Suomen lahdellekin missä on oma mallinsa yhtäläillä! Olen pohtinut mistä nämä mallierot perinteisissä veneissä johtuvat ja uskoakseni syynä on aallon erilaisuus Pohjanlahdella ja Suomenlahdella. Se taas riippuu veden syvyydestä ja pohjan karikkoisuudesta sekä vallitsevista tuulen suunnista. Ennen kun näillä veneillä purjehdittiin ja soudettiin oli tärkeää kuinka paatti meressä käyttäytyi. Henki kun oli ja on monesti paatista kiinni kalastajilla. Kalastajat ajoivat joskus ”Rääkipaateillaan” ruotsiinkin ja hyljejäät olivat myös yksi paha paikka.

116. HALKOKALJAASIT.

Rinteen Onni kertoi kerran kun ihmettelin hänelle saatuaani koksen kuonaa verkkooni senkin historian.

Kalliolahden (Pulttilanlahtena myös tunnetaan) rantoihin tuotiin siihen aikaan talvisin paljon halkoja ja niitä kärrättiin mm. Nikaniemen rannassa pieneen proomuun tai kalastajaveneisiin. Ne purettiin sitten Pihlava- lahdella odottaviin kaljaaseihin.

Halkokaljaasit olivat silloin merikarvialaisten omia suurin osa. Tosin joskus tuli joku kauempaakin halkoja hakemaan. Kyllä ne muutakin rahtia kuljettivat mutta halko lienee ollut pääartikkeli. Nämä kulkivat paitsi seilaamalla myös höyrykoneella mitä lämmitettiin koksillakin halkojen lisäksi. Minun yksi verkkopaikkani siinä Pikku Pihlajakarin vieressä oli osunut näiden kaljaasien ankkuri paikkaan. Muita ankkuripaikkoja olivat Limpun reuna, Pihlajakari ja Korkeakaran syrjä, Kirrin sivu. Hiukan tuulen suunta vaikutti mitä käytettiin.

Muistan näitä halkokaljaaseja olleen käytössä vielä viisikymmenluvulla. Ainakin Merimaalla oli omansa.

Silloin oli myös käytössä ”Pukseerit” eli hinaajat jotka hinasivat lastattuja ja tyhjiä proomuja ja lotjia eri kohteisiin. ”Pukseerit” hinasivat myös tukkilauttoja sekä propsilauttoja laivojen kupeelle lastattaviksi.

117. FRANSSIN SIRKELISAHA.

Silloin viisikymmenluvulla oli Alkrunnissa Rimpirannan Franssilla sirkeli sahakin jota pyöritti maamooottori. Sirkelissä oli yksi iso pyöreä terä ja rullien päällä pöytä mihin tukki kiinnitettiin haat lyömällä niin että puu pysyi. Ensin otettiin yhdeltä sivulta kelle pois, siltä suorimmalta. Näin saatiin suora sivu. Käännettiin se alaspäin ja alettiin sahata sopivaa lautaa jonka paksuus oli samaa. Laudat kantattiin nyt molemmilta puolin niin että niistä useinkin tehtiin eri levyisiä. Jos tarvittiin ”konsvärkkiin” esimerkiksi 2 x 4 tuumaista niin se tehtiin mittaamalla mahdollisimman tarkasti. Usein siihen jäi millin kahden heittoa mutta silloin ei ollut niin tarkkaa. Lylyinen puu saattoi vetää aika tavallakin itseään kieroön näin sahattuna. Sahaus tapahtui talkoilla jos ei ollut itsellä tarpeeksi porukkaa niin haettiin naapurista lisää.

Nyt joku varmaan ihmettelee mistä puutavara saarella olevaan sirkeliin tuli.

Osa oli rantametsistä ja mökkitonteilta kaadettuja mutta suurin osa taisi olla ”meren tuomaa”.

Aika usein laivoihin lastattiin kansilastiksi asti pyöreää puutavaraa. Joskus myrsky yllätti. Jouduttiin heittämään kansilastia mereen tai meri vei sen! Nämä puut sitten tuulien mukana kulkivat rantaan.

Ne saattoivat tulla yhtä hyvin ruotsalaisilta kuin suomalaisiltakin laivoilta. Aina kun puutavaraa oli meressä, oli se sitten kuorimatonta tai valmista lautaa tai plankkua olivat kalastajat ahkerina. Meren tuomia puita vedettiin saarien rantaan kuivumaan ja moni mökki lämpeni näin saaduilla puilla.

Joskus kun hyvin kävi tukkeja tuli paljonkin. Silloin oli kalastajilla omat keinonsa piilottaa puutavara. Kerran menin myrskyn jälkeen heittämään uistinta kun aallokko oli jo vaimentunut. Silloin näin kuinka yksinkertaista merellä on piilottaa puutavaraa. On paljon matalia viikejä jotka silloin mataloituivat lisää! Sidottiin tukkeja kiinni toisiinsa ja kannettiin päälle kiviä painoksi niin paljon että puut menivät upoksiin pinnan alle ja kivet jäivät näkyviin.

Usein kun tiedettiin jonkun yhtiön menettäneen laivan kansilastin mereen niin lähetettiin puun hakijoita, ”yhtiön miehiä”, kiertämään rantoja veneillä. Paljon puita löytyikin mutta hyvin piilotetut puut jäivät veteen odottamaan. Parin viikon päästä oli turvallista hakea puutavara ja hinata se johonkin rantaan kuivumaan. Franssin rannassa oli usein tukkeja kasalla. Varminta oli sahata kiekko tukin päästä jolloin yhtiön leimakirveen merkkäus häipyi poltto puuksi. Siinä pokasaha soi kun märkiä tukkeja sahasi. Näitä tukkeja ei voinut sahauttaa oikein ”virallisesti” ja kun saha oli omasta takaa niin homma kävi. Paljon sirkelisahalla sahattiin ”meren tuomaa” puuta mutta aina oli joukossa rannoilta ja omista metsistä kaadettujakin. Tämä oli oikeastaan leikkiä minkä teki jännittäväksi se että saiko Yhtiöitä vedettyä hiukan linssiin. Monesti puun hankinnassa oli paljon enemmän työtä kuin tavanomaisesti. Mutta se pieni jännitys antoi tarvittavan lisän! Oli tällä puun keruulla oikein nimikin, se oli ”friipyynti” näin muistan. Puu joka rannoilla ajelehti oli yleisesti vapaata riistaa jollei se ollut naapurilta laituri ym. puita.

Tähän liittyi yksi perinne joka koski puun ylös nostajaa. Saaren rannassa saattoi olla useampia tukkeja jotka oli nostettu kuivumaan. Jos olit nostanut puun toisen pään ylös kivellet se oli sinun puusi. Sen sai ottaa omakseen se joka sen oli merestä korjannut! Tätä kunnioitettiin! Puu säilyi kunnes kävit hakemassa.

Paitsi tietysti kun puutavaraa oli enemmän meressä silloin puut kuuluivat vahingon kärsineelle, noin virallisesti!

Ei Franssi ollut ainoa sirkelisahuri rannoilla, oli niitä muitakin.

118. SILAKKA RÄÄKISSÄ.

Olimme isän kanssa joskus viisikymmenluvun alussa Välimaan veljesten kanssa silakka rääkissä. Ilta oli kaunis kun ajoimme ulos Ouran ulkopuolelle. Siellä heitimme ensin lipun joka oli ”lekkerissä” kiinni ja sitten silloin käytössä olleet tervatut pumpuliverkot pyyntiin. Siihen aikaan silakkaverkot olivat pumpulilangasta kudottuja ja tervattuja mustiksi. Aina verkon vaihtuessa laitettiin lekkeri, puinen pieni astia joka oli tervattu vettä pitäväksi. Lekkerissä oli keskellä kiinnitys lenkki. Lekkeri oli vetoisuudeltaan kai 8-10 litraa joten umpinaisena se hyvin toimi kannattajana jadassa. Verkkoja heitettiin monta ja viimeksi sidottiin lekkeri ja siitä paattiin köydellä kiinni. Siinä sitten nukuttiin, tai olisi pitänyt nukkua. Vene ajelehti meri virran mukana omia teitään. Öljylampun tai petromaxin valossa tunnelmaa pienessä kajuutassa. Joskus Isällä oli pullo mukana ja miehet tekivät pienet yömyssyt mitkä tehosivat kummasti. Ensin puhuttiin kaiken laista kunnes tarvittiin toinen yömyssy ja lopulta tulikin ensimmäinen aamun kajo näkyviin.

Silloin oli aika nostaa verkot ennen kuin alkaisi tuulla. Ensin laitettiin nostolaidan puolelle sellainen teline missä oli puiset rullat minkä yli tai välistä verkko oli keveämpi vetää paattiin. Verkot vedettiin ylös rullan yli köytenään. Silakkaa tippui mereen mutta oli sitä paljon verkoissakin. Lekkerit poistettiin ja verkot avattiin niin että kukin oli omanansa. Viimein oltiin lipulla ja koneella ajettiin rantaan. Rantaan päästyämme kannettiin verkot verkkopaareilla kalliolle ja pudisteltiin silakat irti ja pärekoppiin. Silakoiden pudistelu oli taitolaji. Silakat hyppelivät verkolla mukavasti pudistelun tahdissa kunnes pomppasivat verkon laidalta ulos kalliolle. Elävän silakan näki silloin kun verkkoa nostettiin. Silakka kuolee pian. Pärekopat vetivät nelikon kukin.

Saatiin se pudistelukin tehtyä ja kahvit juotuamme ajettiin satamaan missä ostajat jo odottivat kuorma-autoineen kaloja jotka tarvittiin maakuntaan. Kello taisi olla siinä seitsemän maissa.

Kiitimme isäni kanssa reissusta ja pyöräilimme kotiin missä muistan unen maittaneen.

Kerran isän kanssa oltiin samanlaisella reissulla ”Rehu Empun” kanssa. Saimme silloinkin kalaa ja aamulla ajeltiin kotiin. Emppu oli perässä ja piti perää. Aina välillä hän pisti silakan suuhunsa semmoisenaan. Isäni joka tykkäsi kalasta kuten minäkin katseli kiinnostuneena. Emppu selitti että nää pikkuset silakat sopii syödä näinkin. Tarjosi maistaa ja kumpikin söimme mutta ei se meille maistunut. Emppu pisteli hyvällä halulla. Sitten hän ikään kuin huomasi jotain ja totesi: ”Niin en minäkään näitä ilman suolaa söisi! Mulla on täällä vahvaa suolavettä koittakaas!”

Se suolavesi kypsytti pienen silakan, vai liekö vasbuuki, kypsäksi kastettaessa ja sitten maistui meillekin pikagraavi silakasta.

Vasbuuki nimeä käytettiin yleisesti pienehköstä kalasta joka oli melkein kuin silakka. Ainut suurempi ero oli vatsa suomissa jotka olivat niin kuin karheita kun niitä kädellä koitti.

Isä innostui kerran suolaamaan niitä mausteliemessä ja ne olivatkin hyviä. Se isän liemi sekoitus oli paljon karkeaa suolaa, mustaa pippuria, sipulia ja tässä seoksessa kalat saivat olla muutaman vuorokauden jonka jälkeen niitä syötiin keitettyjen perunoiden kanssa. Hyvää oli!

Kerran taas tultiin Rehu Empun kanssa Ourasta maihin päin. En tiedä mistä Emppu oli lisä nimensä saanut. Näin häntä kutsuttiin. Iso, raavas, hiukan lihava mies. Oli pimeää ja minua jännitti. Emppu

ohjasi venettä ja makasi vetelänä paatin perässä. Oli miehillä ollut silloinkin jotain punssia ja osa porukasta jäi Lohilinnaan Ouraan. Meillä oli tarve päästä maihin ja Emppu lähti meitä tuomaan. Isäkin katseli aika huolestuneena Empun kuntoa. Ei sanonut mitään käski minun pitää vain kiviä silmällä kun lähestyimme maita. Silloin Emppu ”näytteli” heräävänsä, niin sen täytyi olla! Oli heti selvillä missä ollaan ja ohjasi varmalla kädellä venettä. Hän antoi minulle hyvän neuvon. Katsele taivaan rantaa, puiden kuviot, päin taivaan kajoa ohjaavat oikeaan! Niin ovat ohjanneetkin sen jälkeen. Emppu pahus tarkisti sieltä suuntansa ja mitä alempana hän makaili sen paremmin hän näki mihin ajoi. Ei kertaakaan kivellet maihin mennessä! Se oli saavutus ja näyttö meren kulkijan taidosta.

Oli niillä kalastajilla omat konstinsa minkä avulla kulkivat. Jos tuli pimeä tai sumu yllätti. Pahin oli merisavu joka sekoittaa suunnat. Harvemmin kalastajat vaan puhuivat keinoistaan. Silloin ei ollut tutkia tai kaikuja mutta kunnon vanhan ajan marssikompassi oli aika monellakin kiinnitettynä sellaiseen paikkaan ettei moottorin rauta tai mikään muukaan päässyt häiritsemään. Taisi viisikymmenluvun kompassista osa olla sodan peruja. Kuten kiikareistakin joista muistan jollain olleen saksalaisen tulenjohto kiikarinkin käytössä. Kai ”sotasaalista”. Monesti myös outo ei huomaa maamerkkejä olevan yhtä hyvin takana näkyvät rannan merkit kuin edessäkin olevat. Eivät kalastajat onnensa kaupalla ole merta kulkeneet. Kyllä se perustuu ongelmien ennalta määrittämiseen ja huomioon ottamiseen. Tuulta he seuraavat tarkasti. Tuulen suunnan muutokset ja tuulen voima olivat tärkeitä seurata. Ajaessa tuuli pidetään samassa kulmassa ja kun tuuli muuttuu otetaan sekin huomioon.

Ojalan Heikki hankki joskus kai kaksikymmen- tai kolmekymmenluvulla ensimmäisen kuorma autonsa. Hän alkoi ajaa silakkaa maakuntaan. Kerran hän vei Karviaan silakkaa ja yritti myydä ihmisille. Ei kelpannut. Rouvat katsoivat ettei silakalla ollut punaisia silmiä niin kuin heidän mukaansa hevosella kaupalla olleilla silakat olivat. Niin Heikki joutui viemään tuoreet silakkansa muualle!

119. TUMLARI. ELI PYÖRIÄINEN.

Kerran oli viisikymmenluvulla oikein kansain vaellus Satamaan siihen Kouhin laiturille.(Ehkä 1953).Siinä oli näytillä kalastajien silakkarysästä saama tumlari. Tumlariksi sanottiin silloin pyöriäistä. Tämän tumlarin muistan siksi että jouduin ottamaan siitä valokuvan omalla kamerallani. Kuva julkaistiin oikein Satakunnan Kansassa. Isä ja äiti olivat jossain reissussa yhdessä eikä muita ollut kun Heikkilän Paavo ilmoitti tumlarista. Kysyin Paavolta puhelimesta mikä se semmoinen on? Kertoi sen olevan niinkuin ison kalan.Poljin polkupyörällä satamaan ja siellä oli pyöriäinen esittelyssä. Otin kuvia ja Heikkilän Paavokin otti kamerallani yhden kuvan, varmuuden vuoksi! Minun kuvani kuitenkin kelpasi lehteen. Katsojia oli paljon, olihan se nähtävyys. Puolitoista metriä pitkä, ainakin, ja suu oli kuin hymyssä. Se minulle jäi mieleen.

120. TYRNI.

Tyrnit tulivat muotiin terveellisinä joskus kuusikymmen- seitsemänkymmenluvun vaihteessa. Kaikki puhuivat tyrnin terveellisyydestä. Sitä puristettiin, lypsettiin ja noukittiin. Vanha Nikaniemi, Sulon isä, kertoi käyttäneensä paljonkin tyrniä aikanaan. Ei sen terveellisyyden takia vaan jatkaakseen puuro jauhoja ja saadakseen niihin makua. Kertoi keräämisen tapahtuneen silloin ennen niin että varrottiin pakkasta. Levitettiin kovalla pakkasella jään päälle lakana ja kulmien päälle kivet. Sahattiin kokonainen oksa jäisestä tyrnipensaasta poikki. Sitä kolisteltiin lakanan päällä niin että marjat putosivat. Silloin talviaikaan ei ollut enää lehtiä tyrnissä vaan mitä roskaa tuli, ne vei tuuli. Marjat jäivät aika puhtaana lakanalle mistä ne kaadettiin astiaan. Pistettiin semmoisenaan

marjoina ruispuuron mukana kiehumaan. Ei ollut tosiaan mitään tietoa tyrnin terveellisyydestä mutta emäntä halusi vaihtelua ainaiseen ruispuuroon.

Silloin ennen ei tyrni ollut rauhoitettukaan vasta sekin tuli seitsemänkymmenluvulla ettei oksia saanut leikata pensaista kokonaisina. Siihen asti niitä oksia myytiin koristeeksi marjoiheen pävineen Porin torillakin.

Tyrnin poiminnan alkaminen määrättynä aikana lain perusteella oli pakko toimi kun tyrniä puristettiin raakana liian aikaisin. Marjojen noukkiminen käsin ei ole rajoitettua. Nyt 2006 poistettiin rajoitukset tyrnin poiminnasta, lieköhän virhe!

121. MUISTOJA KALASTAJISTA.

Pohjarannan edustalla oli silloin kun aloin niitä vesiä viisikymmenluvun lopussa kierrellä paremmin hyviä kalapaikkoja kun nykyisin. Huviloita ei ollut monia. Saaret olivat ilman asutusta.

Marjakarissa muistan olleen sellaisen kalastajien kämpän joka oli kait rakennettu silloin kun tarvittiin tukikohta ulkomeren laidassa syksyn ja kevään ”rospuutto” ajaksi. Siinä viereisessä karissa, yksi Saunakareista, oli vanha asunnon pohja josta oli jäljellä vain kellarin painuma ja piipun jätteet. Oliko purettu aikanaan vai oliko muuten tuhoutunut. Kylmä ja karu asuinpaikaksi missä kuulemma asui perhe aikanaan. ”Lohilinna” oli Ourassa ja oli siellä muitakin kalastajien tukikohtia. Ei vaan tullut käytyä kuin Lohilinnassa joten jäivät oudoiksi.

Varislinna (Kråkgrund) oli mökkinä muistaakseni Rannikon Reinolla. Lehtojoen Jaskalla oli mökkinsä Vähä-Alakrunnissa, Kalliolahdella (Pulttilanlahtena tunnetaan myös). Siellä meidänkin mökki oli mantereella ja sitten oli Lankosluodon kärjessä yksi mökki Esko Cajanderilla. Vielä oli Pärskerin sivussa saarella Mäkipuron Heikin huvila. Oli toki kalastajien paikkoja runsaastikin. Kalliolahdella oli silloin Nikaniemi, Rinne, Kallion veljeksiä kaksikin ja Rantasen Heikki sekä Alakrunnissa Rimpirantoja parikin jotka pääasiassa elättivät itseään kalastuksella.

Nikaniemen miehet, Sulo ja isänsä Antton, laittoivat kerran koko päivän silakkarysää paatteihin, joita tarvittiin kaksi. Siinä olivat aidat ja itse rysä katajaisine kaarineen toisessa sekä ankkuri ja painokivet (krapikivet) valmiiksi naruineen pikkupaatisissa. Verkot olivat kaikki puuvillasta kudottuja ja tervattuja. Tarkoitus oli tuulesta riippuen heittää rysä pyyntiin. Olin katsellut kiinnostuneena homman edistymistä ja joskus puoli kahdeksan aikoihin illalla huuteli Nikaniemen emäntä kahville joka kutsu koski minuakin. Mentiin sisään ja istuttiin pöytään. Silloin Sulo kysyi äidiltään: ”Mitä se lupas?”. Tarkoittaen radion merisäätä joka oli tullut ilta seitsemältä. Emäntä hätkähti, mutta totesi sitten: ”Kaunista ilmaa ja myötä tuulta!” Hän ei ollut muistanutkaan kuunnella säätietoa muttei voinut suoraa myöntää koska se oli hänen hommakseen annettu. Kahvit juotiin ja asiaan ei sen paremmin puututtu vaan miehet lähtivät heittämään silakkarysänsä.

Tuulen suunta olisi ollut tärkeää tietää mutta ilmankin selvisivät. Tuuli tyyntyi sinä yönä mutta virtauksia oli.

Sulon isällä oli kuulolaite. Meidän kesämökki oli naapurissa ja aika usein poikettiin puolin ja toisin. Kerran ”Anttu” oli hiukan nauttinut muutakin kuin ”kansalais luottamusta” mistä taas emäntänsä ei ollenkaan tykännyt. Anttu vinkkasi minut mukaan kahville vähän niin kuin ukkosen johdattajaksi. Senja antoi Antun kuulla kunniansa, ja Anttu vaan hymyili ja kuunteli. Rippi oli kestänyt muutaman minuutin kun emäntä huomasi ettei Anttu kuullut. ”Sillä ei oo kuulokone päällä” totesi emäntä ja pisti patterin rintataskussa päälle. Eihän enää emäntäkään jaksanut samaa saarnaa uudelleen pitää. Rauha palasi ja emäntäkin naureskeli Antun temppua.

Pihalla Anttu sanoi minulle kuulokojeen olevan hyvän keksinnön. ”Näiks kun oikeen moitittiin niin pokka piti kun en kuullut mitään!” Ei vaan uskalla kovin usein tehdä ettei emäntä suutu. Kuulolaite oli siihen aikaan varustettu isolla latta patterilla ja siinä oli katkaisija että oli helppo ottaa pois päältä kun ei ollut niin tähdellistä kuultavaa.

On ollut ihailtavaa seurata kuinka kalastajan ammatti periytyi isältä pojalle. Anttu oli hyvin osaava kalastaja joka opetti osaamansa niin kalapaikkojen kuin muunkin osaamisen suhteen pojalleen Sulol-le joka jatkoi omalle pojalleen Raimolle ja vielä pojan pojalleenkin Tonille. Vain näin on mahdollista siirtää perinnettä ja osaamista.

Sulo oli nuorena Kouhin sahalla töissä aina välit, kun kalastukselta ehti. Silloin Kouhin Kostin aikaan kun saha oli Ylikylässä oli tavanomaista että kun alkoi silakan pyynti tai siian kutu niin äijät lähtivät. Ottivat lopputilin jollei muuten päässyt. Niin kova veto oli merelle kalaan. Kouhin Kostin kerrotaankin sanoneen kerran että heidän saha toimii kalastuksen ehdoilla!

Silloin oli myös kalaa ehkä paremmin kuin nyt. Pyyntivälineet olivat huonommat mutta kalastajat ehkä taitavampia tuulen ja sään tuntijoita sekä kalan liikkumisen tietäjiä. Suhteessa kalan hinta oli parempi ja kalastajan osuus oli huomattava. Tänään ”pullalohien” ja tuonti lohien aikaan hintatasossa ei ole kehumista.

Sulo taas on siirtänyt osaamistaan pojalleen ja pojanpojalleen. Ovat jälkikasvut muutakin työkseen tehneet mutta aina on selvästi ”veren veto” merelle ja kalaan. Sille ei mitään voi! Toisaalta kalastajan ammattitaito ja vesien osaamiset voi parhaiten oppia juuri näin. Niitä ei voi mielestäni koulussa opettaa ja jos linja katkeaa niin osa ammattitaidosta jää seuraavilta saamatta!

Eipä kalastajan ammatti niin herkkua ole. Se on tosikovaa työtä meren ja ilmojen ehdoilla, mutta on siitä Merikarvialla leipä otettu tai ainakin leivän jatke!

Eri asia on otetaanko vielä näiden kaikkien EU säädösten aikaan. Taitaa muuttua harrastukseksi!

Tänään ongelmaksi on noussut hylkeet joiden kanta on kasvanut ja kasvaa. Hylkeet kokevat sulalla vedellä verkot ja repivät liinat rikki. Talvella ne pahukset sukeltavat pitkiä matkoja jään alla ja löytävät verkot. Ehkä hyljekin on oppinut kuinka paljon helpompaa on hakea verkosta ruokansa kuin uida yksinäisten kalojen perässä. Nyt tehdään hylkeen kestäviä rysiä jotka ovat kalliita investointeja kalastajalle joka ne joutuu maksamaan, tai ainakin suuren osan. Eräs kalastaja kertoi kuinka hän oli kokemassa talviverkkoa kun viereisestä avannosta kuului suhinaa kun hylje veti ilmaa pää näkyvis-
sä. Kesälläkin hylkeet huomaavat ja tunnistavat verkkojen merkit, eikä kolmea päivää pidempää voi verkkoa paikalla pitää kun jo hylkeet tulevat saalin jaolle. On aikoihin eletty.

122. SUOLA JA SUOLAUS.

Vanhan kunnan verkkosilakan pyytäjän rantahuoneessa oli muutama iso tiinu jotka olivat suolaamista varten. Halkaisijaltaan toista metriä, noin 150 cm. Näistä isoista tiinuista silakat ladottiin nelikonpyttyihin tai pienempiin kun niitä läh-
dettiin myymään. Oli siellä verkkojen talvi säi lytykseen orret ja muut mutta tärkein oli iso hinkalo karkeaa suolaa varten. Suolaa oli kuutio tai kaksikin, niin että sitä riitti. Suola kovettui pinnastaan kovaksi mutta rouhimalla sai siitä sopivaa käyttö suolaa. Suolaa yleensä tuotiin talvella lisää silloin kun pääsi hevosella rantahuoneelle eikä ollut pitkä matka lapioida. Se suola hinkalo oli usein siinä merenpuoleisessa päässä oven suussa heti. Näin kalastaja oli tavallaan omavarainen suolasta mikä oli kätevää.

Silakan suolaus tiinu oli iso. Noin metrin korkea ja halkaisijailtaan toista metriä, oli niitä melkein parimetrisiäkin. Nyt niitä ei enää käytetä muuta kuin koirankoppina.

123. OURA JA LAMPAAT.

Silloin viisikymmenluvulla vielä vietiin lampaat kesäksi kareihin Ouraan. Ne päästettiin sinne vapaiksi ja saivat hakea itse syötävänsä. Ne pystyivät ilmeisesti pärjäämään merivedellä. Toisissa saarissa oli kalliolla isojakin lätäköitä sadevettä mutta ei kaikissa. Lampaita saareen vietäessä ne makailivat hiljaisina paatin pojalla, jalat kangassuikaleella sidottuna. Eivät edes määkineet. Ne nostettiin maihin ennen jalkojen vapauttamista. Kyllä niitä päälin puolin katsottiin kun Ourassa joku

kävi muttei niillä ollut silloin esimerkiksi sade suojaa. Leipä Tuiskerissa oli isojen kivien välissä ikään kuin luola missä lampaat saivat suojaa. Muistaakseni Ourassa ei ollut ainakaan kaikkia saaria vielä jaettu, oli vaan Ylikylän ja Alakylän saaret. Isojako toteutui Merikarvialla aika myöhään. Saarissa ei paljoa mökkejä ollut. Oli Luotsiasema, Lohilinna ja Eskon Arvon mökki missä Sireeni oli aikanaan asunut (Hevosluodossa) eikä montakaan muuta. Saaret olivat silloin vielä paljaita lähinnä pensaita kasvavia. Sinne istutettiin muutamia saariin mäntyjä kyllä niihin aikoihin kai ensimmäiset.

Syksyisin koottiin aina iso porukka ja kerättiin lampaat saarista. Lampaat olivat tottuneet omaksi laumaksi kesän aikana. Ne otettiin juoksemalla kiinni ja jalat sidottuina ne nostettiin paattiin ja vietiin talveksi maihin. Se kiinnijuokseminen oli aina kova homma. Siellä ei huonojalkaiset pärjänneet. Lampaat olivat kesän aikana villiintyneet ja olivat ihan vauhkoja kun niitä alettiin kyörätä. Yleensä saari ajettiin läpi niin että lampaat joutuivat viimeiseen nipukkaan missä ne määkien vartosivat sitojaansa. Lammas ei vapaaehtoisesti lähde uimaan. Vanhat ihmiset väittivät että lammas hukkuu jos sen takapuoleen pääsee vettä. Tiedä häntä!

Syksyisin kun katseli puita ja pensaita niin näki lampaiden napsineen suihinsa katajien vuosi kasvaimetkin niin korkealta kuin ylettyivät. Kaikki vihreä kelpasi.

Ourassa alkoivatkin lehtipuut kasvaa vasta lampaiden kasvatuksen vähentyessä.

Silloin saarten kasvillisuus muuttui eikä enää löytänyt ahomansikoita niin kuin ennen!

Ahomansikoista juontaa nimitys marjakarit tai marjasaaret jotka jäivät pois käytöstä vain muutama sai nimen pitää.

124. MUUTAMA MUISTO LAIVOIHIN LIITTYEN.

Satamassa oli yksi mies joka teki kauppaa laivojen kanssa kait kuusikymmenluvulla. Hän maalasi yhteen kalliorantaan tekstin: ”Sifs Handel” ja oman nimensä jonka joku koiranleuka muutti muotoon ”Snaps handel”!

Taisi olla oikea nimike kaupalle jota käytiin laivoista mantereelle!

Salakuljetus laivoilta oli lähinnä pullo tai kaksi kovaan tarpeeseen viisikymmenluvulla, ei niitä varsinaisesti edes ”trokattu”. Eri asia oli silloin kaksikymmenluvulla kun pirtua tuotiin autokuormittain lähinnä Puolasta ja ”Varsovan laulu” oli tunnettua pohjois-suomea myöden. Silloin rikastuttiin pirtulla.

Kerran silloin kun tullimiehet ja merivartijat valvoivat salakuljetusta satunnaisesti Merikarvialla. Eräs vene oli tulossa Kouhin laituriin mereltä missä oli juuri tullut uusi laiva ankkurissa. Mies ajeli rauhassa kunnes näki merivartijoiden tulevan rantaan! Heti tuli moottoriin vika, se sammui! Mies hääriäili koneen ympärillä ja pudotti yhteen sidottuna pulloja mereen. Kun lasti oli selvä, sai moottorin käymään ja ajeli rantaan. Tulli teki tarkastuksen eikä mitään löytynyt. Mies nauroi tullin tulleen liian aikaisin näkyviin, ehdin heittää satsin mereen!

Mies kävi jälkeinpäin naarailemassa mutta ei löytänyt pullojaan. Pilkki useitakin iltoja mutta totesi lopulta että koko liike toiminta tuotti tappiota!

Liekö joku löytänyt vai pudottiko hän pullot siihen juuri syvennettyyn väylään mikä oli ruopattu jollain mahdollisesti upposivat saveen! Toisaalta ei niitä pulloja tullikaan saanut ja lisäksi mies selvisi sakoista! Ei niin paljoa pahaa, ettei jotain hyvää!

Kerran ollessani kai yhteiskoulun toisella luokalla olimme poikien kanssa soutelemassa satamassa. Laiva oli lahdella ankkurissa. Me päätimme mennä ostoksille kohteenamme suklaa! Laskettiin rahamme yhteen ja paras kielineromme joutui puhemieheksi. Merimies puhui sujuvaa ruotsia mutta meiltä loppui kielitaito. Vaihdettiin koulu saksaan ja sama peli! Merimies vastasi saksaksi. Emme

tulleet ymmärretyiksi. Silloin joku totesi että koitetaan suomeksi! Niinhän siinä kävi että merimies oli suomalainen joka nauraen kertoi ihmetelleensäkin kielitaitojamme. Saimme suklaamme ilmaiseksi !

125. MERI VEI.

Meri on kova kumppani ja raju joskus. Sitä kalastajat osaavat kunnioittaa. Meri on opettanut. Varmaan jokaiselle on tullut eteen ns. ”läheltä piti ” tilanteita vaikka varovaisia oltaisiinkin. Meri on arvaamaton.

Kouluajaltani muistan syksyltä marraskuulta 1957 kun koulukaverini Juhani Venho hukkuu yhdessä isänsä Heikin ja Marjamäen Jussin kanssa. Juhani oli jättänyt koulunsa kesken ja lähtenyt kalastajan ammattiin. Koko tapaus oli selittämätön. Vain rääkipaatin ajohytti ajautui myöhemmin rantaan Kristiinan lähetyvillä. Tapaus järkytti koko kylää. Kadonneita toivottiin pitkään palaaviksi! Vasta kesällä 1962 voitiin kadonneet siunata viimeiseen lepoonsa. Hautajaiset olivat mieleen painuvat. Siunauksen mereen suoritti rovasti Teuvo Innola.

Toinen mieleeni jäänyt tapaus oli kun Kuuskajaskariin tansseihin mennyt porukka upposi Nalle nimisen aluksen myötä. Siinä meni paljon nuoria ihmisiä, asevelvollisia ja heidän ystäviään. Tämä tapahtui joko viisikymmenluvun lopulla tai kuusikymmenluvun alussa. En muista tarkasti. Tapaus jäi järkyttävänä mieleeni.

Muistuu mieleeni tarpeetonkin hukkuminen. Oli eräs ”sisämaalainen” ostanut Merikarvialta mökin ja säästäväisenä miehenä toi omalta kotipaikkakunnaltaan veneen ja siihen iso perämööttori. Häntä kyllä varoiteltiin. Hiukan liian heppoinen paatti merelle. Tyynellä kyllä pelasi. Taisi olla kolme tai neljä miestä kun ajoi sillä kovassa sivu tuulella ympäri ja hukkuivat. Vain yksi pelastui. Eivät osanneet uskoa meren voimaan! Eivätkä uskoneet muiden neuvoja!

Joki tai järvivene voi olla sopiva paikkaansa mutta meri vaatii omat veneensä.

Meri on aina meri, kaunis ja hieno joka voi muuttua yhtäkkiä rumaksi ja julmaksi. Sitä on syytä kunnioittaa!

126. MERIKARVIAN MURRETTA JA SANONTOJA.

MERIKARVIALLA VIISIKYMMENLUVULLA KÄYTETTYÄ PUHEKIELTÄ.

Mielestäni puhekieli on kaikilla yleisesti tänään lähempänä kirjakieltä kuin puoli vuosisataa sitten. Silloin sodan jälkeenhän oli voimakasta muuttoliikettä ja puhekieli sekottui. Kouluissa opetettiin ja opittiin kirjakieltä. Tänään muutetaan työn perässä ja näin edelleen sekaantuu puhuttu kieli koko ajan. Enää ei monenkaan puhetta voi suoraa paikantaa synty seudulleen kuten ennen. Sanavarasto on myös huomattavasti laajempi kuin silloin. Kaikki suomalaiset puhuvat suomen kieltä, kukin hiukan omalla tavallaan, asuinpaikastaan riippuen.

Merikarvian murretta puhuivat kaikki vanhat ihmiset hyvin yleisesti vielä viisikymmenluvun alussa. Me kakarat tietenkin myös. Olimmehan paljon vanhusten kanssa tekemisissä. Silloinhan oli kunnia asia hoitaa vanhukset kotona elämän iltapuolellakin.

Moni vanha ihminen ei osannut sanoa ”herras d:tä” vaan usein siinä tilalla oli ”kova” t eli ratio = radio tai sitten esimerkiksi: luores= luode, hauralle = haudalle. Oli muutamalla R- vikaakin jolloin puheen sorahtelu otti korvaan. S- vika taas suhisi. Usein hän jolla puhevika oli, esimerkiksi r tai s vika tavallisimmat, osasi tosi taitavasti kiertää niin ettei käyttänyt esimerkiksi ärrällisiä tai ässällisiä sanoja vaan ilmaisi itsensä ilman niitä.

Merikarvian murre oli hyvin ruotsin voittoista, olihan Kristiinan, Vaasan ja Eteläpohjanmaan ruotsalaisalue ihan vieressä. Murresanat olivat useimmiten tästä syystä ”kovia tai jopa raa’an tuntuksia” korvaan. Kielialueen raja oli alunperin varmaan epäselvä, puhuttiin paremminkin sekakieltä. Kalastajat olivat yhteyksissä ruotsalaisten kanssa yli Pohjan lahden ja pitkin rannikkoa sekä kalastuksen että hylkeen pyynnin merkeissä. Oli siinä opettajilla työtä jalostaa murresanat pois mukuloitten puhe- ja kirjoituskielestä.

Oli meillä lapsilla silloin oikein oma ”miver, taver kielemmekin”, missä laitettiin sanan osan, yleensä viimeisen tavun, perään -ver päte jolloin moni putosi kärryiltä. En siitä paljoa muista.

Meillä mukuloilla oli myös omia kirosanoja. Isot pojat kirosivat voimalla ja käyttivät ”oikeita” kirosanoja mutta ne olivat meiltä kiellettyjä selkäsaunan uhallä. Jumalauta oli vahvasana vaikka joku sanoikin sen olevan avunpyyntö : Jumal’ auta!. Osasimme me pienemmätkin niitä ”oikeita” voimalisia sanojakin. ”Jekunauta”, ”jukolauta”, ”helvekkö” ja ”jumankauta” olkoon esimerkkejä meidän pikku poikien kirosanoistamme.(”Jukolauta” oli kyllä kelkan osakin!) Ne sopi moneen paikkaan, eikä silti ollut varsinaisia kirosanoja! Vai oliko sittenkin? Tarkoitus oli sama!

Vanhojen puheet olivat mukavia kuunnella ja yllättävästi murresanat ”tarttuivat” lapsen mieleen. Muutkin kuin ”jassoo” - vai niin! Vanhat ihmiset puhuivat ” Provastista ja Pruustinnasta” eli olivat lisänneet rovastiin ja ruustinnaan p- kirjaimen. Oli tosiaan tarkkana oltava että ymmärsi mitä ihmiset keskenään ”praatasivat” (puhuivat). Joskus oikein ”paasattiin” (puhuttiin kovaa ja päätöksellä). Murresanat olivat kuin salakieltä asiaa tuntemattomalle mikä ei ollutkaan ihme. Lähinnä yritänkin seuraavassa muistella silloin käytettyjä sanoja. Ne ovat sellaisina kuin ne muistan joten ääntämisestä johtuvia kirjoitusvirheitäkin varmasti on. Murre on vähän kuin oman paikkakunnan salakieltä!

En osaa sanoa mikä osa näistä on merikarvian murretta, mikä osa lainaa muualta. Sen tehköön joku kielen tuntija. Seuraavassa kuitenkin sanoja joita muistan lapsuudessani käytetyn.

Useimmiten lauseyhteys missä sanaa käytettiin muutti vielä sanan merkitystä.

SANOJA JOTKA VAATIVAT HIUKAN EHKÄ SELVENNYSTÄ.

Lauseyhteydessä saattoi jonkun sanan merkitys muuttua tai korostua joten niitä seuraavassa.

Ensin kieli voimistelua! Mistä paikannimi Kräni ? Onko se sanasta ”kränätä” eli riidellä, vai ”kränä” joka tarkoittaa kuusen tai männyn huonokasvuista, kuivettunutta kränää. Oliko alueella huonokasvuisia puita? Vai onko se ”kränät” sanasta jolla tarkoitettiin selkään nostettavia hevosvaljaita? Vai onko ollut joskus esimerkiksi ”kränäävä Matti” josta puhekielessä on tullut muoto kräni. En osaa arvata saati tietää. Kräni on Merikarvialla ”kylänosa”, siinä Alakylän ja Krookan välissä. Tämä sanasta Kräni. Tämä vain leikkimielisenä selvityksen yrityksenä sanan alkuperästä.

Eräs vanhoilta ihmisiltä kuulemani erikoisuus on ”takasana”. Tällä sanalla tarkoitettiin sitä kun jouduttiin perumaan jotain aiemmin sovittua. Jos esimerkiksi oli sovittu että ”timpuri” (kirvesmies) tulee vaikka perjantaina niin hän saattoi lähettää takasanan ja siirtää tulemisensa vaikka seuraavaan keskiviikkoon. Tämä oli käytössä muttei mielestäni ole varsinainen murresana vaan hieno oivallus!

”Värkki” on sana jolla tarkoitettiin esimerkiksi varastossa kuivunutta puun palaa josta sai tehtyä vaikka kirveenvarren. Taloissa oli aina erilaista puutavaraa eli ”värkkejä” kuivumassa tai talteen otettuina tulevaan tarpeeseen. ”Värkätä” tarkoitti laittamista tai tekemistä, värkeistä saatiin ”värkkämällä” aikaan esim. kirveeseen varsi.. Oli sillä muukin tarkoitus, pojilla ja tytöillä oli ”värkki” erillainen.2Värkki” = raaka aine tai tarvike josta voi tehdä jotain.

Miehillä oli yleisesti puukko tuppineen nahkavyössä uumalla. Se oli tarpeellinen joka paikan työväline. Ei ollut mies eikä mikään jollei ollut puukkoa vyöllä. Ensimmäisen oman puukon sain kai viiden vanhana. Olin siitä ylpeä kun olin päässyt miesten kirjoihin Muistan paperimassasta puristetun tupen jossa oli Suomen lippu sinisenä siirtokuvana päällä. On se tallella vieläkin.

”Tuppivehkeet” tarkoitti puukkoa tuppineen ja võineen. Puukon terävä kärki oli ”nirkko”.

Eräs sana mitä käytimme ja jonka merkitys on myös kaksijakoinen oli ”tammi”. Sehän on puu, mutta me käytimme sitä kun tarkoitimme patoa joessa tai purossa. Olen huomannut kartassakin käytetyn monessa jokivarressa sanaa ”tammi” esim. Tammenmaa joka tarkoittaa tammeamalla eli patoamalla muodostettua joen saarta. Ei siis tammia kasvavaa, vaikka niinkin on ymmärretty!

Saatettiin sanoa :”Reidalla rustattu” millä tarkoitettiin että työ oli kunnolla tehty. ”Rustattu” tarkoitti laitettua ja ”rustinki” tarkoitti kokonaisuutta joka oli laitettu kokoon.

”Meirän lapset ja muitten mukulat” oli hyvin käytetty vertaus. Samaa tarkoitti ”kersat”, kakarat, sekä ”pojan gossit tai gossipojat”.

Oli hyvin kuvaaviakin sanoja esimerkiksi kartano, talo, torppa, tupa, mökki, tölli, tönö, lato, maja jotka mielestäni antavat samalla selvän kuvan rakennelmasta jota tarkoitetaan.

.Yläpuoli eli ylinenpuoli ja alapuoli eli alinenpuoli olivat käytössä taloista puhuttaessa. Talot olivat usein rakennettu useasta osasta yhteen jolloin kirjaimellisesti saattoi nähdä eron. Jos otetaan huomioon vielä se että ensin oli rakennettu tupa ja jatkettu vasta myöhemmin, sanat ylinen- ja alinenpuoli saivat tästäkin merkitystä. Talon nimissä olivat käytössä: Ylätalo, Ylinentalo, Ylinen, Alatalo, Alinentalo, Alinen, Näsi, Lännennäsi tai Yli-Knuussi, Alaknuussi, Jumppi muuttui Alajumpiksi ja Ylijumpiksi ym. Nämä nimet kuvasivat usein talojen sijaintia alkuaan. Talon jako saattoi aiheuttaa tämän. Näin mm Jumppi ja Ylijumppi kohdalla. Eli nimi kertoi talon suunnan tai sijainnin päätaloon nähden.

”Trossilaate” tarkoitti lattiaa joka oli varsinaisen lattiapinnan alla ja piti ”fyllit” eli eristeet paikallaan. Siihen käytettiin vähän huonompaa lautaa, vajaakanttia ym.

Lattia eli ”laate” tarvitsi kannakkeita, niskoja eli ”pröyssejä” eli ”pattinkeja”. Lattia lautoja sanottiin ponttilaudoiksi millä tarkoitettiin höylättyä lautaa missä oli ”uros” ja ”naaras” pontti niin että ne menivät hyvin tiiviisti yhteen eikä saumasta vetänyt. Nämä lattialaudat naulattiin niskoihin hyvin kiinni ns. piilonaulauksella jolloin naula lyötiin naaraspontista kiinni niin että seuraava lauta piilotti kannan. Joskus käytettiin myös päältä naulausta jolloin lyötiin kaksi naulaa joiden kannat jäivät näkyviin. Toki ne lyötiin vähän pintaa syvemmälle ”tuunalla” jolloin lattiasta tuli sileä. Näin tehtiin yleensä sellaisissa taloissa jotka olivat osan vuotta lämmittämättä kuten kesämökit. Tämä naulaus antoi paremmin ”elämiseen” eli ”turpoomiseen” tilaa. Tällaista ”laatetta” ei lyöty ponttiltaan yhtä tiiviiksi tai tiukaksi kuin lämpimän talon lattia. Usein päältä naulattu lattia ”paklattiin” ja maalattiin. ”Paklaus” tarkoitti kitillä tms täyteaineella (pakkelilla) täytettiin raot ja naulan kantojen jättämät kolot tasaisiksi ennen maalausta. Valmis puulautainen lattia oli ”plankonki”. ”Raakapontti” oli sellaista lautaa joka oli sahapintaista mutta muuten samaa kuin ”ponttilautakin” joka oli höylättyä pinnoiltaan.

Paljon oli vanhoja tupien lattioita vielä joissa oli hirrestä veistetty kirveellä suoraksi alapuolelta karkeasti ja vaan päältä oikein käsihöylällä höylätty sileäksi. Tällaisessa lattiassa oli usein raot väleissä joista näki maahan asti. Siitä ”fiininpi” lattia oli kun lattialaudat olivat reunoista suoristetut ja niihin sahattiin ja höylättiin urat joihin sai tiivisteriman. Eräänlainen ”pontti” oli tämäkin. Laivoissa ja proomuissa käytettiin sahattuja plankkuja jotka olivat 2 – 3 tuumaa paksuja ja 4 – 6 tuumaa (tuuma 2,5 cm) leveitä ja joihin oli tehty molemmin puolin ”naaraspontti” mihin laitettiin erillinen tiiviste rima joka toimi niin kuin ”urosponsina”. Joskus oli myös tupien lattioita tehty samalla periaatteella.

Usein omasta metsästä haettiin tukit joita sitten sahattiin sirkelisahalla mihin voima saatiin maa-moottorista myöhemmin traktorista. Hienompi lauta haettiin oikein sahalla missä ”raami” teki laudasta millilleen saman levyistä ja vahvuista. Sahattaessa sirkelisahalla puita heitettiin ”kelteet” sivuun. ”Kelle” tarkoitti puun sivusta sahattua kuoripäälistä ensimmäistä ”loiskareta”. Tukista otettiin usein tyvestä lyhyt ”loiskare” että saatiin se suoraksi ja sitä nimitettiin myös ”klontiksi”. Sirkelisahalla tuli usein myös ”vajaakanttista” eli sellaista jossa laudan leveys ei ollut koko matkalta samaa vaan päähän oli jäänyt vajaata. Usein tämä ei haitannut käyttöä kuten ei muutaman millin paksuus heitotkaan. Tästä syystä sirkelitavarassa oli myös eri leveyksiä jolloin tukki käytettiin mahdollisimman tarkoin hyödyksi, eri levyiset laudat ja rimat hakivat paikkansa. Jos sirklattava puu oli ”lylyinen” siitä sahattu lauta vääntyi ”lenkoksi” eli kieroksi. Priima laudassa tai plankussa piti olla kantti päähän asti ja siinä paksuuskin oli tarkka eli se olikin usein sahan sahaamaa mutta kyllä paljon esimerkiksi ulkorakennuksia rakennettiin sirkelisahan tuotteista jolloin ei oltu niin tarkkoja. Sirkelillä sahattu lauta usein oli eri levyistä. Tukista otettiin laudat mitkä saatiin!

”Pykästää” tarkoitti rakentamista, rakennusmestaria sanottiin ”Bykmestariksi”.

Taloja rakennettaessa tarvittiin ”vatupassia”, vesivaakaa eli ”passia” että saatiin vaakasuuntaan seinät ja pystysuuntaan myös. Vesivaakaa eli ”vesiletkua” käytettiin myös samassa tarkoituksessa kun esimerkiksi tarkistettiin nurkkien korkeuksia. Siinä yhteydessä muistan kuulleen sanan ”ina” millä tarkoitettiin vähän vielä, eli toisella nurkalla olija tiesi nostaa tai laskea vain vähän! Tämä oli tärkeää kun tasattiin hirsikertoja vaakaan.

”Trotia” tarvittiin kangen alle kun väännettiin jotain. ”Kalju” korvasi kangen merikarvialla. Kalju tarkoitti myös klanipäätä eli tukatonta tai lyhyeksi leikattua tukkaa. Keväisin pojat leikattiin aina klanipäiksi tästä oli se etu että vasta kouluun mentäessä joutui seuraavan kerran parturiin..

”Traaspiikki” tarkoitti isoa tako naulaa joita seppä teki pyynnöstä. Takonauloja oli ennen useita kokoja Takonaula oli nelikanttinen isolla kannalla ja litteä kärki. Sopivan mittaiseksi sai takonaulan kun löi sen poikki vaikka kiven päällä moskalla jolloin pää jäi litteäksikuten oli ollutkin. Nauloja lyötiin välillä tarkoituksella läpiasti jolloin ne ”kotkattiin”. Eli ensin lyötiin vähän läpi ja lyötiinläpi mennyt osa kumoon, lyötiin vielä vähän ja toisen kerran lyötiin naula kumoon jonka jälkeen naula lyötiin pohjaan ja alapuolelta puuhun. Tämä oli ”kotkausta”. Näin saatiin vahva naulaliitos joka ei antanut periksi. Oli myös ns. Lankanaula jolla tarkoitettiin tehdas tekoista naulaa.

”Rossata” tarkoitti pudota alas. Myös kun hiekkaa ajettiin montulta niin usein ajettiin auton perä päin hiekkamontun reunaa ja rossattiin kuormaan hiekkaa jyrkästä rinteestä.

”Brunni” tarkoitti kaivoa elin ”vesibrunnia”, ”kivibrunni” kivikehäistä kaivoa, ”Savibrunni”saven otto paikkaa.

”Häikii” oli sana jota käytettiin kun aurinko esimerkiksi hangesta heijastui häikäisten.

Merikarvialainen saattoi sanoa jotain ”reheväksi” eli ylpeeksi vaikka kasveistakin sanottiin rehevä kun tarkoitettiin hyvä kasvuista eli komeaa. Kyllä talon emäntäkin voi olla rehevä jolloin hän oli lihava tai ylpeä tai muuten komia.

”Hameväki” tarkoitti naisia kuten myös ”vaimon puoli”, ”naisenpuoli”. ”yksilahkeinen”. Vastaavasti miehistä sanottiin ”miehenpuoli”, ”miesväki” tai ”kaksilahkeinen”

”Leveilijä” tai ”ollakseen oleva” eli ylpeä oli myös käytössä.

”Lunki” oli rauhallinen joka osasi ottaa ”lunkisti”.

Jostain saatettiin sanoa että se on ”huithapeli” tai ”tingentangeli” millä tarkoitettiin huikentelevaista tai vastuutonta.

”Tuuki” eli pöytäliina tai liina yleensä, ”kluuti” eli ”rätti” eli ”luuttu” oli taas pyyhkimiseen käytetty liina, kuten myös ”nestuuki” (nästuuki) eli nenä liina ja ”hantuuki” eli pyyheliina. ”Halstuuki” oli kaulaliina.” Tukko” oli käytössä myös kuten ”kluutikin” pyyhkimisiin mutta sitä käytettiin myös kun tuli haava niin siihen laitettiin ”tukko” eli side.

Vanhat ihmiset käyttivät Linnun siipiä tai jäniksen taka käpälää vielä viisikymmenluvulla hellan tai pöydän puhdistamiseen kuivasta roskasta.

Joskus mukulat loukkasivat itseään ja jalka nyrjähti. Silloin se ”nuljahti”, ”niukahti” tai ”meni sijoiltaan”. Hoitona oli usein vain tiukka kylmä kääre ja väliin päin ihoa vielä haettiin pihalta ”rautalehtiä” eli piharatamon lehtiä. Ei yleensäkään pienistä kolhuista menty lääkäriin.

”Kledjuilla” tarkoitettiin vaatteita. ”Kostyymillä” tarkoitettiin miehen pukua.

”Lyysi” , ”plyysi” tarkoitti puseroa tai kangasta.

Voitiin kysyä onko jotain ”arpeettia” eli työtä. Sodan jälkeen kelpasi kaikki työ.

”Närä” oli sana jota käytettiin kun oli jotain pikkuriitaa, se oli närää. Näre taas tarkoitti pientä kituliaasti kasvanutta kuusta ”kränää”. Närästys oli sitä kun tuli suuhun happan maku röyhtäyksen myötä. Esiintyi ”isoilla pojilla” ryppyjuhlien jälkeen!

”Kränät” taas tarkoitti hevosen valjaita.

Päälipuoli tai päällinenpuoli sekä sisäpuoli ja ulkopuoli. Ssäinenpuoli käytettiin esimerkiksi vaateista puhuttaessa.

Lapset käyttivät sanoja ”killata” ja ”ei killata” esimerkiksi neljässä maalissa ilmoitettiin laillinen ja laiton syöttö näin. Syöttö oli ”inni”.

”Kiilaaminen” tarkoitti kiilan apuna käyttöä puuta halkaistessa tai tarkoitti se myös sitä kun joku etuili eli ”kiilasi” jonoon väliin itsensä.

Saatettiin sanoa ”Isä raakasi partansa partahöylällä”, eli ajoi partansa käsi koneella tai ”raakasi” oikein ”partaveittellä”. ”Raakata” (lajitella) sanaa käytettiin myös lajiteltaessa esimerkiksi jotain huonoja pois joukosta! Sahalla puhuttiin ”raakeista” eli oli raakattu joku lauta vaikka oksaisuuden tai vajaasärmäisyyden takia pois. Samoin ”raakattiin” vaikka hyvät omenat erikseen ykkösluokkaan jota myytiin, ”Raakit” syötiin itse tai käytettiin vaikka mehuna. Puhuttiin myös hylkytavarasta. Tällä tarkoitettiin poistettavia. Lieneekö sana alunperin tarkoittanut laivan hyllystä löytyneitä..

”Änki” tarkoitti puheessa niittyä. ”Änkiotto” tarkoitti itsepäistä ihmistä.

”Ängetä” tai ”änketä” tarkoitti ”tuppaamista” eli tunkemista.

”Niittu” sana tarkoitti niittyä . ”Seivästäminen” tarkoitti heinä tai viljapellolla kun jaettiin seipäitä ja iskettiin ne pystyyn rautakangella lyötyyn reikään. Hangolla nostettiin seipäälle heinää tai viljoja.

”Kova maa” tarkoitti suolla kestäväää maata tai kuivaa maata. Suolla ne kulkivat ”juonteina” hetteiden välissä.

”Lisku” sana tarkoitti sepän tekemää portin lukkoa joka meni itsestään kiinni kun portti palasi kiinni asentoon. Se perustui portin painoon ja siihen että portti oli vino niin että se palasi itsestään aina kiinni asentoon. Tämöinen portti aukesi pihaan päin jolloin se oli karjan suojana Nämä ”liskut” olivat yleisesti käytössä toisilla myös talojen ovissakin. Lukkoon ovi laitettiin tietenkin kun mentiin johonkin kauemmas.

”Säppi” tarkoitti hakaa tai lukkoa. Yleisemmin kai hakaa. Lukosta käytettiin myös ”reikeli” nimitystä ja avaimen reikä oli ”reikelin reikä”. Saatettiin kysyä: ”pistiks oven reikeliin oikein?” Kahvaa tarkoitti ”hantaaki”.

”Vängätä” tarkoitti väittelyä kuten vankäyskin, voitiin käyttää myös sanaa ”kinata”. ”Vänkäri” oli väittelijä tai tukin kaadossa käytetty apuväline (rauta joka oli päästä taivutettu), joka laitettiin sahaus rakoon jolloin sillä voitiin vääntää puu kaatumaan kannolta..

”Rossata” tarkoitti sitä kun esimerkiksi hiekkakuopalla reuna luhistui alas. ”Raasaaminen” oli taas sitä kun esimerkiksi pudottiin itse hiekkakuopan reunaa alas eli ” raasattiin”.

”Praagata” tai ”prakaa” sanottiin kun esimerkiksi halkopino kaatui.

”Sihdata” tarkoitti sitä kun jauhoista myllytyksen jälkeen ”sihdattiin” akanat tai muut epäpuhtaudet eli roskat pois.”Sihti” oli pyöreä tai soikea noin 30 – 40 cm halkaisijaltaan oleva 10 – 15 cm korkealla puu reunuksella varustettu ”astia” missä oli pohja jouhista kudottu tai taaja verkko joiden läpi hienot jauhot saatiin puhtaina. Oli niitä isompiakin. Sihtiä heiluttamalla puhtaat jauhot saatiin menemään läpi sihdin ja akanat ja roskat jäivät sihtiin. Tällaiset puureunaiset sihdit yleensä oli tehty haavasta jolloin siitä tuli kevyt. Maito myös sihdattiin lypsyn jälkeen eli kaadettiin sihdin eli siivilän läpi. ”Sihdata” tarkoitti myös sitä kun katsottiin jotain suoraan linjaan esimerkiksi ojaa tehtäessä laitettiin seipäitä maahan joiden mukaan kaivettiin oja. Myös ammuttaessa esimerkiksi haulikolla piti ”sihdata” eli tähdätä että osui kohteeseen.

Rajat oli maastoon merkattu ”sampain” eli rajakivellä, kivipyökillä tai merkkikivellä eli sampaalla. Usein sampaassa oli ”viiksikivet” osoittamassa rajan suuntaa. Merikarvialla käytettiin rajakivestä ”sammas” nimitystä. Rajakivet laittoi maamittari eli maanmittausinsinööri.

”Temmi” oli taltan Nimitys ”Purasin” tarkoitti myös talttaa. Merkitys muuttui Isoisälläni kun hän sanoi että joku oli ”temmissä”. Hän tarkoitti tällä että asia oli oikein tai tarkasti juuri niin. Eli viimeisen päälle kunnossa, esimerkiksi pukeutuminen..

”Timpurinsaha”, ”tiksa” eli kirvesmiehen saha oli kirvesmiehellä käytössä rakennuksilla. ”Käsisaha” oli taas tarkempaan puusepän töihin tarkoitettu ja siinä oli pienemmät hampaat ja kapeampi jako kuin tiksahassa. ”Pokasaha” eli halkosahalla sahattiin halkoja ja ”Justeerilla” (kahden miehen sahalla) tai ”Peuralla” (yksi kädensija) kaadettiin tukkeja.

”Kaapata” sana oli sahauksen yhteydessä käytetty, jolloin ”kaapattiin” esim. sirkelillä useita samanmittaisia pätkeä laudasta.(Käytetään myös tarkoittaen = ottaa)

”Inttä” tarkoitti jatkuvaa saman asian toistoa ja ”tivastaa” tarkoitti vastauksen vaatimista.

”Änkyrä” tarkoitti itsepäistä ihmistä ja myös pöhnästä sanottiin kun oli oikein kovaa pöhnässä ”Se oli änkyrä kännissä”

Nukkumaan menoa tarkoitti ”nukkuun meno”, ”petiin meno”, ”maate meno” tai ”pani pitkäkseen”.

Kissanpentuja kun ”nutattiin” tarkoitettiin tappamista lyömällä päähän tai päätä vaikkapa kiveen

” Tyrne”, ”tyrnee” tai ”tyrnä” tai tyrnevä tai tyrnävä sanoja käytettiin tukevasta tai vaikka luotettavasta, vahvasta pojasta tai miehestä

”Hööveli”, ”höyli”, ”höylysti” eli kohtelias ja kohteliaasti. ”Höynäyttää” tarkoitti sitä kun jotain ”uunotettiin” eli luulotettiin eli uskotettiin että joku asia olisikin näin eikä niin kuin se todella on! Puhuttiin pötyä tai perätöntä. Narrattiin oikeastaan!

Valheesta tai ”valeesta” sanottiin että sillä on lyhyet jäljet! Eli niistä joutui kiinni.

”Tois'aikainen” eli poissa tolaltaan oleva.

”Kohkia” tarkoitti sitä kun joku kuljeskeli edes taa eikä osannu päättää. ”Kohkii ku nukkuneen rukous”!

”Hälvästä” tarkoitti kun esimerkiksi koira puraisi melkein eli otti kiinni purematta kuitenkaan. Sanallakin voi peitetysti ”hälvästä” toista. Nälviä on samaa asiaa tai naljailla.

”Häälyä” tarkoitti taas heiluvaa. ”Häälyminen” oli samaa kuin heiluminen.

”Höllästi” oli kun oli löysästi vaikka solmittu säkin suu. Saatettiin sanoa kosijasta joka oli pihkassa johonkin tyttöön että ”se on jo höllästi hirressä!”

”Hankkii” tarkoitti että joku aikoo jotain tai suunnittelee jotain. Meinaa jotain. Käytettiin myös kun alkoi tuulla: Tai saatettiin sanoa ”Se hankkii sadetta”!

Yksi erikoisempia sanoja oli ”häävi” jota käytettiin useammassakin merkityksestä jolloin lauseyhteys kertoi mitä tarkoitettiin. Saatettiin sanoa ”Oli häävi mies!” Tällä tarkoitettiin että miehessä oli jotain outoa, omituista, erikoista tai erilaista. Saatettiin myös sanoa ”Et oo häävi mies”! Tässä tarkoitus oli halventava, tarkoittaen ettet ollut miehen mittainen.

Vähän samanlainen sana oli ”metka”. Sitä käytettiin kun joku teki jotain ”metkaa” eli hauskaa tai yllättävääkin. Saatettiin sanoa myös ”mulla on metka olo!” eli olo oli jotenkin outo, oltiin tulossa kipeäksi.

Sanottiin ”kinuta” tai tuo ”kinuu” millä tarkoitettiin pyytämistä samoin vanhat merikarvialaiset käyttivät sanaa ”ruinata” mikä tarkoitti myös pyytämistä..

Oli myös sana ”pua” eli ”peffa”, ”ahteri”, takapuoli. Tätä ”puata” ruustinna Anni Raitala piti erikoisen hienona ja jopa kauniina sanana kyseisestä ruumiin osasta puhuttaessa. ”Ahteri” tarkoitti myös laivan tai aluksen perää.

”Ruustinna”, ”lääkärinna” ja ”tohtorinna” olivat ikääkuin aviomiehen ammatista väännetyt muodot kuvaamaan vaimon ”arvoa”. Näistä sai helpolla myös –tär tai -tar päätteellä naispuolisen ammatin harjoittajan: lääkäritär tai laulajatar noin esimerkkinä. Vastaavasti myös sukunimestä suoraan tuli ”Virtaska”, ”Toivoska” tai vaikkapa ”Jokiska” tarkoittamaan po miehen vaimoa.

”Protokolla” oli ohjelmaa tarkoittava sana, eli vaikkapa hautajaiset tehtiin ”protokollan” mukaan eli samassa järjestyksessä niin kuin ennenkin. Vihkikaava oli joko pitkän tai lyhyen protokollan mukaan.

Raamatusta vanhat ihmiset, 1800 luvulla syntyneet käyttivät vielä viisikymmenluvulla ”Postilla” nimitystä. He puhuivat yleisesti myös ”Bibliasta” tai ”Pyhästä Kirjasta” millä tarkoittivat Raamatua.

”Sapatti” tarkoitti pyhää. ”Sapatti” alkoi lauantaina klo 18.00 ja päättyi sunnuntaina klo 18.00 mikä näkyi esimerkiksi iltamien ajoituksessa. Tämä jäi pois kai viisikymmenluvulla.

”Klani” tai ”klanittu” tarkoitti lyhyeksi leikattua tukkaa, oikein millin koneella vedettyä.

”Kalju” oli myös sana jolla oli kaksi merkitystä. Sana tarkoitti sellaista päätä missä oli tukka kulunut pois, tai muuten kaljuuntunut. Tai oli leikattu millin koneella tukka pois. ”Kalju” oli myös esimerkiksi puinen kanki millä väännettiin vaikka kiveä pois pellosta. ”Kaljuttaessa” jotain painavaa vaikkapa kiveä tarvittiin avuksi ”trotia” tai ”rotia” millä tarkoitettiin kangen alle laitettavaa alustaa, kiveä tai parrua, mitä vasten väännettiin. Nostamalla ”trotia” korkeammaksi esimerkiksi laittamalla vaikka päällekkäin kaksi pölliä voima kertaantui ja nostokorkeus nousi. Kaljuamisesta käytettiin myös sanaa ”kaljuta tai kaljuttaa”

”Kankottaa” tarkoitti kun jotain väännettiin kangella vaikkapa suoraan.

”Koihari” tarkoitti ”filunkia” tai ”fuskaavaa” eli epärehellistä kuten ”kelmikin”. ”Nulju” oli sellainen joka ei ollut reilu, ei antanut paljostaankaan.

”Puliveivari oli nimitys joka tarkoitti oikein koirjaria joka käänsi kaiken edukseen”

Olla tinassa! Tarkoitti olemista alkoholin vaikutuksen alaisena.

”Tinurit” (ammattikunta) kiertelivät taloissa vielä 40 luvulla tinaamassa kuparisia pannuja ja astioita sisäpuolelta. He tekivät ja myivät usein myös ”pläkki tavaroita” eli pelti astioita. Puhuttiin ”läksi pellistä”, tai ”Pläkipellistä” tai ”ploodusta” millä tarkoitettiin tavallisimmin pelti tai kupari levyä. Sitä sai ostaa kaupasta ohuempaa käärittynä rullalle mutta paksua levyinä.

”Plooduhan” oli myös vanha suomalainen rahayksikkökin. Iso esim. 20 x 20 cm kuparinen levy missä oli ”Kruunun” leimat kulmissa. Ruotsin vallan aikuisia.

”Oijustaa” tarkoitti oikaisemista kun mentiin jonnekin suorinta tietä, oikotietä, esimerkiksi polkua pitkin. ”Oijustettiin” eli oikaistiin kun mentiin jonnekin ja oikaistiin matkalla lyhintä reittiä.

Hevosen ”naamasta” käytettiin sanaa ”pläsi” , sanaa käytettiin myös ihmisen kasvoista. Esimerkiksi lumisodassa saattoi saada lumipallon päin pläsiä.

”Ookata” tarkoitti hevosen ajamista mutta kyllä autoakin ookattiin tai sitten sitä ajoi ”suhari”, ”safööri”, ”pirssikuski” tai ”kuski”.

Heinakrinni /heinähäkki tarkoitti reess’ä tai rattaissa käytettäviä korkeita lasitoja.

Lanta ruuma oli tallin vieressä jonne lanta lapioitiin tallin seinässä olevasta nelikanttisesta n. 60 x 50 cm luukusta. Ruumasta lanta ajettiin yleensä talvella reellä pelloille. Se oli usein tallin ja navetan välissä jolloin se palveli kumpaakin. Oli siisti tapa .Lantala nykyisin nimeltään.

Laivan ruuma oli laivassa tila johon varastoitiin tavaraa kuljetuksen ajaksi

”Latasliiteri” oli varasto tallin lähellä , kylmä tila, johon varastoitiin hevosen tarvitsemia tarvikkeita kuten reet, kärryt ja ”klovvit” eli talvisin auraamiseen käytetty puinen A- muotoinen laite.

”Krinnaaminen” oli taas sitä kun vatsaleikkauksen jälkeen joku tunsu kiinnikkeitä jotka ”krinnasivat” .

Metsässä kuorittiin puita, tukkeja ja paperipuuta, kuorimaraudalla eli ”petkeleellä” (pitkä puu varsi) tai ”kavalla” eli ”kuorimaraudalla” (kaareva, toiselta reunaltaan terävä rauta, n.50 cm pituinen, min-kä molemmissa päissä oli puiset kädensijat joissa oli terän puolella rautaiset suojatapit), ”propseja” eli paperipuuta kuorittiin joko ”puolipuhthaaksi” tai ”puhthaaksi”. Puhthaassa ei saanut näkyä yhtään kuorta vaan puu kuorittiin nilaa myöden valkoiseksi, puolipuhthaassa sai näkyä kuortakin vähän.

Oli tapana ”aisata” puita. Tällöin vaikkapa kuusen näre kuorittiin niin että vain noin neljältä sivulta kuorittiin kuorta pois eli ”aisattiin”.Isommista puista useammaltakin kohdalta. Helpotettiin puun kuivumista.Keksin varsi kuorittiin ”puhthaaksi” eli kuorettomaksi heti tuoreena, vain päihin jätettiin osa kuorimatta ettei puu halkeisi.

Metsäpaloa sammutettiin ”hosalla” joka oli nuoresta näreestä katkaistu ja sivuoksat alhaalta poistettiin jolloin latvaan jätettiin puolimetrisen osa ehjäksi. Sitä voitiin kastaa veteen jolloin ”hosan” teho parani mutta kuivanakin sai sillä hakattua paloa sammuksiin.

Verhollakin oli kolme vastinetta muistoissani, oli ”sermi”, ”kartiini” ja ”salusiini”. Yksi niihin liittyvä oli ”krutata” eli koota käsiin tai esimerkiksi verho ”krutattiin” kun siihen laitettiin nauha millä se sidottiin kokoon alapäästään. ”Krutatessa” esimerkiksi kankaaseen tuli ”ruttu tai kruttu” elikä ryppe.

”Uhaallinen” vaatii myös selvennystä, sillä tarkoitettiin oikein hienoa ja hyvää.

”Huupee” ja ”puoli huuppee” tarkoittivat melko viileää ja kuuma oli kuuma eli polttava.

”Prässi” oli se millä painettiin rasvaa rasvanippaan eli rasvapuristin. ”Prässi” oli sana mitä käytettiin kun oli paineita jostain asioista. ”Prässi” oli sekin missä kasveja kuivattiin puristuksessa, eli ”prässättiin” kun niitä koulussa kerättiin. ”Prässääminen” tarkoitti myös miesten housujen silittämistä ja se suora sauma lahkeessa oli ”prässi”. Vastaavasti naisten puseroita tai hameita, vekkiahameita varsinkin, prässättiin myös. Yleensä kuuma silitysrauta riitti mutta miesten irtokauluksia muistan myös ”kovitetun” jollain aineella prässäyksen yhteydessä. Puhuttiin ”tärkistä” ja ”tärkkäys” oli taas sitä kun esimerkiksi miesten kauluspaitojen kaulus tai irtokaulus käsiteltiin ”tärkillä” jolloin siitä tuli siisti, mutta myös kova kaulassa pidettäväksi. Siitä lienee kuulemani: ”Sillä oli oikein kovat kaulas-sa!” sanonta kauluspaidasta.

Sanapari ”klipu ja klapu” näissä ”klipu” tarkoitti esim. niemen nokkaa missä oli pieni saari melkein kiinni tai matalan veden aikaan sinne pääsi kuivin jaloin. Samoin vaikkapa oven abloy lukossa olevaa ”klipua” millä lukon sai toimimaan tai pois. ”Klapu” oli taas esimerkiksi laudan pätkä.

”Lavo” oli saunan lauteista käytetty sana. Vesikuppi oli löylyn heittoon tarkoitettu usein metallinen varrellinen kuppi tai kuoppa. Saunakauhakin oli käytössä.

”Pönttökiuas” oli saunan nurkassa peltinen kiuas, vaippa ja avattava luukku yläkartiossa mistä löylyjä saatiin vettä heittämällä pöntössä oleviiv kiviin Hyviä löylykiviä sai ”vesikivistä” eli joelta haetuista kivistä. Ne olivat kestävämpiä kuin maakivet..

Käytettiin myös sanoja ”vinka” kun tarvittiin puristinta ja ”vinteli varsi” taas tarkoitti käsiporaa.

”Kukkapurkki” oli kukkaruukku ja ”kahvipurkki” oli kahviastia jonka sai kannella suljettua.

”Vimstaaki” tarkoitti vipua tai laitetta millä väännettiin.

”Sortti”, ”sorttimentti” ja ”sortteerata” tarkoittivat: Laatu, lajitelma ja lajitella.

Kelloa ”rukattiin” kun sitä laitettiin tarkempaan aikaan sieltä herätyskellon takaa pienestä vivusta, yleensä siinä oli plus- tai miinus merkki. Kello yleensä joko ”jätätti” tai ”edisti” jolloin se vaati ”rukkausta” eli säätöä.

”Plombuuki”, ”Pörssi” ”Plosa”, ”Pussi”, ”Kukkaro”, nämä kaikki olivat yleisesti lompakosta käytössä.

Ennen tuntia oli käytössä ”tiima” joka tarkoitti tuntia. Tiimalasi kesti tunnin ajan hiekan valua toiseen lasiseen kartioon niiden välillä olevasta pienestä reijästä Näin mitattiin ”Tiimaa” ennen. Kartiot käännettiin tunnin kuluttua kun hiekka oli valunut toisin päin. Silloin puhuttiin myös ”puoli-tiimasta” ja ”vartista” eli neljännes tunnista..Lasissa oli näistäkin merkit. Tämä ei korvannut oikeastaan kelloa mutta antoi aika tarkan mahdollisuuden mitata aikaa.

Isoisäni puhuessa sotaväestä hän käytti sanoja ”äksiisi” ja ”äkseerata” joilla tarkoitti esimerkiksi asennon teon harjoitusta. ”Syyni” tarkoitti kutsuntoja missä armeijaan pyrkivät ”syynättiin” eli tarkistettiin kelvollisuus. ”Syynääminen” tarkoitti tarkkaa katsomista esimerkiksi jonkun tekemä työ tarkastettiin. ”Täi syyni” oli kouluissa hyvin yleisesti vielä neljäkymmenluvulla pidetty tarkastus missä todettiin onko jollain täitä. Täikampa oli tähän kehitetty kampa missä oli harvempi puoli millä hiukset ensin ”avattiin” että tiheämmällä täi puolella saatiin täit kammattua pois, Kampoja oli ensin sarvesta tehtyjä ja pula-ajalla niitä tehtiin paksusta tervapaperistakin puristamalla ensin ”plankuksi” mistä kone sahasi sopivat piikit kahta puolta ja pätki siistiksi..

Isoisäni puhui myös ”onkapannusta” eli höyrypannusta. Onkapannuja oli maamoottorissa jolla pyöritettiin lähes kaikkea maatalossa tarvittavaa: kotitarvemyllyä, sirkeliä jne. Onkapannu oli myös rau-

tateilla silloin käytössä olevissa ”Ukko Pekka vetureissa” mm. Höyrykone oli ennen yleinen voiman lähde.

”Syytinki” tarkoitti talosta olevaa elatusta eli kun vanha isäntä myi talonsa voi kauppahibntaan sisältä syytinki esimerkiksi asunnon, maidon ja muun ruuan puolesta. Tämä jatkui hänen elin aikansa – tai myös vaimonsa elin ajan. Jos molemmat vielä olivat hengissä kun ”syytinki” laadittiin.

”Fölis” tai ”följys” tarkoitti mukana olevaa.

”Följata” eli seurata oli myös paljon käytössä normaalissa puheessamme esimerkiksi” tule föliin tai meinaaks följätä meitä”. Tai ”jaakaakko sä meitä”? ”Kyörääkkö sä meitä”? Eli ajatko takaa? Lasten muistan käyttäneen ”plittaamista” esimerkiksi kun leikittiin ”plittaa” tai ”littaa” eli juostiin toista kiinni ja lyötiin kevyesti kosketuksen merkiksi jolloin lyödystä tuli uusi juoksija miltä toiset juoksivat karkuun.

”Framilla olo” oli esillä oloa.

”Nytyyminen” tarkoitti kun jotain tuettiin ” nytyttiin”.

”Mäntääminen” oli meidän kakaroiden leikkimistä meluisasti jolloin sanottiin ”Ei mäntätä” ja leikki loppui siihen.

”Kuhista” tarkoitti korvaan kuiskaamista niin ettei kukaan muu kuullut tai sitten voitiin sanoa että hyttyset ”kuhisi” tai pienten kalojen parvi ”kuhisi” eli liikkui nopeasti keskenään paikkaa vaihtaen. Hyttyset joskus kyllä ”kihisivätkin”. Saunan kuumalle kiukaalle kun vettä heitettiin ”napolla”, ”kipolla” eli vesikauhalla niin sekin ”kihisi”.

”Köffi” tarkoitti itse tehtyä majaa, yleensä havuista Tai voi se tarkoittaa myös ”korsua” tai katettua maa kuoppaa..

”Ekstiä” tai ”tiäks” tarkoitti etkö tiedä vai tiedätkö. ”Millai?” (millä tavalla?), ”tällai” (näin), ”tollai” (noin), ”sillai” (sillä lailla.) . Noin sanottiin ”nuin”. ”Tämmöttes” näin, ”tommöttes” noin tai ”semmöttes”, ” sillai niin” olivat myös käytössä. Oli kiva ”rookata” sanottiin kun kohdattiin joku.

” Tinkä” tai ”tinkata” tarkoitti kun kaupassa hintaa tingittiin alaspäin.

”Tinki” tarkoitti myös sopimusta ,esimerkiksi ”maitotinki” oli sopimus jossa maitoa saatiin määrätty määrä talosta raha korvausta vastaan. ”Tinkiläinen” tarkoitti tällaista sopijaa. ”Tinki” voitiin tehdä vaikkapa ojan kaivamisesta jolloin päivän urakka sovittiin jolloin joka päivälle oli ”tinki”.

”Tilsa” taas tarkoitti hevosen kavieroista lumikelillä lentäviä lumikokkareita mutta myös kenkiin jäi ”savitilsat” tai puukenkiin jäi ”lumitilsat”. Puukenkä tarkoitti silloin sodan jälkeen nahkakenkää johon pohjan kulumisen vuoksi laitettiin uusi pohja puusta. Oli vielä neljäkymmen luvun lopulla paljon käytetty korjaus tapa kun pohjanahkaa ei ollut. Suksiin kertyi myös suojailmalla tilsat jotka estivät hiihtämisen ja vaativat puhdistamisen.

”Trokata” taas tarkoitti jonkun myymistä tai välittämistä (mm. viinaa tai tupakkaa).”Trokarilla” oli usein myös kaupan viinaa ”korkkaamattomassa” pullossa. Sanottiin myös kun pullo oli alkamaton (alkamaton tai avaamaton sano merikarvialainen!) että se oli ”pistämätön”.

”Rookata” tarkoitti kohtaamista tai tapaamista.

”Troikka” tarkoitti esimerkiksi useamman hevosen muodostamaa kulkuetta ja ”roikka” tarkoitti jatkojohtoa. Tässäkin on sanat vain pienillä eroilla tarkoittaen ihan eri asiasta.

”Venkoilu” tarkoitti väistelyä, kiemurtelua, saatettiin sanoa että joku venkoili kuin mato koukussa. ”Rotjailu” tarkoitti pahan tekoa tai muuta sellaista. ”Honkkeli” taas oli myös sana jonka tarkoitus riippui lause yhteydestä. Oli hyvää tai huonoa honkkelia eli tuuria. ”Honkkelia” saatettiin käyttää

myös kuvaamaan pituutta, esimerkiksi pojan honkkeli jolla tarkoitettiin pitkää poikaa. Tai saatettiin sanoa ”Toi on sen honkkeli poika” eli vähän yksinkertainen. Helposti ”höynäytettävä”. Tyhmää tarkoittivat myös ”kaheli”, ”koheli”, ”koffeli”, ”pöheli”, ”pölhö”, ”pölkypää”, ”älytön”. Voitiin myös sanoa ”meillä oli honkkelia!” eli tässä tapauksessa hyvää tuuria eli onnea! ”Uutuuri” oli taas huono tuuri. Renttu, kelmi, hulttio tarkoittivat huonoa miestä. Jätkä oli taas hyvä mies, arvo oikeastaan tukkilaiste keskuudessa.

Meni ”överiksi” sanottiin kun joku meni ns. ”yli”, puheet tai vaikkapa mittaus. Kauppias saattoi punnita ”nuukasti”, ”pihisti”, ”knaftisti” tai ”sormensakin” millä tarkoitettiin pieniä vilppejä punnituksessa tai muussa mittauksessa omaksi eduksi.

Kauppa-apulaisesta joka toimi kauppiaan juoksupoikana ja samalla opetteli ammattia käytettiin nimeä ”puksu” eli ”puotipoika”.

Puhuttiin myös ”monttööristä” eli konekorjaajasta, ”safööristä” eli kuskista tai ajajasta sekä ”paakarista” eli leipurista. ”Pakari taas tarkoitti leivintupaa, ”paakelsi” oli taas leivos. ”Hanslankari” oli apumiehen nimitys monessakin ammatissa esim. muurarilla, maalarilla ym. jotka tarvitsivat ”passausta”.

Jos jollain oli lapsi jolla ei ollut ollutkaan isää sanottiin häntä ”yksinpuoleiseksi”. Avoparia, mies ja nainen asuivat yhdessä vaikka eivät olleet aviossa olivat ”susipari”. Sellaista joka asui miehen kanssa vaikkei ollutkaan naimisissa sanottiin ”jalkavaimoksi” myös ”seljän lämmittäjäksi” tai ”vuoteen lämmittäjäksi” tai jopa ”leipäsudeksi”. ”Pullahiiri” oli myös tällaisen avoparin naisenpuoli. ”Vanhapiika” ja ”ikäneito” tarkoitti naimatonta naista ja ”vanhapoika” vastaavasti yksinäistä miestä, yksin eläjää eli poikamiestä. ”Kasvates” oli kasvatti, lapsi joka oli annettu kasvatiksi.

”Laps lykky” eli lapsi onni jolla tarkoitettiin lasten saamista. Taloon poiketessa vaadittiin vierasta istumaan ettei mee ”laps lykky”.

ÄITINI KÄYTTÄMIÄ SANOJA.

Äitini osasi puhua hyvää kirjakieltä silloin kun halusi ja piti puhua ”finisti”. Osasi hän kyllä murrettakin. Äitini puhui mielestäni aina vähän ”turkulaisittain” joka kuulti aina välillä puheesta vielä vanhanakin mutta kun hän innostui puhumaan ”merikarvialaista” sujui sekin. Äitini käytti sanoja jotka oli aikanaan oppinut omalta äidiltään Maria Josefina Erkintytäriltä eli Jumpilta (s. 15. 9. 1872 k.1941) eräissä lähteissä myös Ylijumppi nimi käytössä..

Saatettiin joskus sanoa hyvää tarkoittaen ”Vassa ku”! Minkä äitini käänsi hiukan ruotsiakin osaavana: ”terävä lehmä” sillä ”vass” on terävä ja ”ku” on lehmä! Muistan kuinka äitiäni harmitti! Olisi pitänyt sanoa hänen mielestään ”Var so god” eli ole hyvä! (Vass tarkoittaa paitsi terävää kaiketi myös järviruoko nimistä heinää !)

Niitystä vanhat ihmiset käyttivät sanaa niittu tai ”änki” . Änki oli luonnontilaisesta niitystä käytetty nimitys. Varsinkin Jokisivuilla oli änkiä! Tämä änki oli aika yleisesti myös meillä muksuilla käytöstä ja se juontanee alkunsa ruotsin sanasta äng eli niitty tai keto! ”Änkiotto” tarkoitti itsepäistä.

Eräs sana oli vanhojen ihmisten käyttämä ”fundeeraus” tai ”funteeraus” tai ”tuumaustunti” näillä kaikilla tarkoitettiin samaa miettimiseen otettua aikaa! Isoisäni sanoi ”Hyvin fundeerattu on puoleksi tehty!” mikä onkin totta monta kertaa.

Isoisäni käytti sanaa ”ungefärd” tai ”unkefärd” (yli alan) millä hän tarkoitti suunnilleen tai osapuilleen homma on hyvä yleensä tai kokonaisuutena. ”Ungefärd” sanoi isoisäni myös kun tarkoitti yli alan maalaamista tai muuta vastaavaa koko alaa koskevaa.

”Flekti” tarkoitti hänellä tuuletinta. ”Tungraffi” eli ”Tunkki” tarkoitti auton nosturia.

Hyvin moni vanhoista ihmisistä hallitsi kyllä jonkinlaista ”puheruotsia” juuri murteestamme johtuen Ei se ollut pelkästään Kasalalaisten taito! Se että ei oikein helppoa ruotsin oppiminen koulussa ollut, olikin mielestäni juuri siinä murteessamme. Koska muistista tuli helpolla korvaava sana joka oli aina väärin, ainakin taivutukseltaan vaikka olikin ”sinne päin”. Esimerkiksi pensas oli meillä puska = buska. Tosin nämä ruotsin peräiset sanat helpottivat toisaalta oikean ruotsalaisen sanan löytymistä. Mutta kumpi oli oikein, korvaan valitettavan usein se murre sana oli mukavampi ja väärin. Murteessamme oli paljon ruotsista peräisin olevia sanoja joita oli ”väännetty” omaan muotoonsa. Eräs erikoinen sana oli ”krooppi” johon usein liitettiin alkuun vielä vesi-, kivi-, suo-, kallio-, muta- krooppi jolla tarkoitettiin po. kuoppaa tai monttua.

”Kroppa” taas tarkoitti vartaloa.

Kotona ”huushollatessaan” eli kotitöitä tehdessään äidilläni oli paljon sanoja jotka eivät kirjakieleen kuuluneet sen opin koulussa aikanaan. ”Huushollerska” eli kotiapulainen tai kodinhoitaja oli hyvin yleisesti käytössä varsinkin lapsiperheissä ja yksinäisten miesten kodeissa. Nämä olivat mielestäni, ainakin useimmat, suoranaisia lainauksia ruotsista. ”Huusholli” tarkoitti kotia tai asuntoa. ”Huusholleerata” tarkoitti kotitöiden tekemistä ja ”Huushollari” tarkoitti kotiapulaista. Äitini käytti myös ”hoosata” sanaa millä hän tarkoitti touhuamista

Äitini lämmittäessä huonetta hän teki ”praasun” eli tulen hellaan ja kohensi sitä ”branstakalla” tai ”ranstakalla” eli ”uunikoukulla” eli ”hiilihangolla” jota myös kohennusraudaksi sanottiin.

”Piitta” tarkoitti reunaa (ojan piitta), oli myös valurautainen hellan piitta eli se missä ringit olivat, mutta ”piitata” tarkoittikin välittämistä. ”Hellakoukku” tarkoitti koukkua millä nosteltiin hellan ringit kuumanakin syrjään että saatiin pata liedelle. Näitä koukkuja oli pidempiä lattaraudasta tehtyjä joissa oli suora varsi ja toisessa päässä keskirinkiin sopiva koukku. Tai toiset olivat käsisilmukalla varustettuja joissa oli koukku. Ne olivat pyöreästä tai nelikanttisesta raudasta sepän takomia. Peltiunista sellaisesta pyöreästä käytettiin myös ”pönttöuuni” nimitystä. ”Kakluuni” oli taas oikea kaakeliuuni Molemmille oli yhteistä se että kun niitä lämmitettiin ne hohkasivat lämpöä kauan.

Siivotessaan äitini käytti rikkalapiota tai ”kiffeliä” ”Kiffeliä” käytettiin myös lapiosta. Paistettaessa pullaa tai leipää hän katsoi välillä joko on ”sopivan bruunia”(ruskeaa). ”Örfilarit” tarkoitti korva-puustia. Kahvista käytettiin usein ”kaffee” sanaa. Kahvin joukkoon saatettiin laittaa ”ehtaa kreddaa” eli ”kretaa” eli aitoa kermaa kun oli vieraita tai sitten maitoa tavallisissa oloissa. Vanhat ihmiset joivat usein kahvinsa niin että ottivat palan sokeria suuhunsa jonka jälkeen kaatoivat kupistaan kahvia ”tassille” eli lautaselle ja ”ryystivät” sen siitä, usein kuului tästä ”hörppäämisestä” oikein äänikin. Äitini mielestä se ei ollut ”fiksua”. ”Gredaa” eli kermaa äitini laittoi kahvin joukkoon. Kermaa lapsuudessani äitini ”kummasi” eli kuori yli yön seisooneen lehmän maidon päältä talteen kahvi kermaksi. Se maito oli ”kokomaitoa” jo- ka sekoitettiin kun siitä oli osa kermasta kuorittu. ”Joppi” oli taas kuorittua maitoa mitä sai meijeristä ”vasikan juomaksi”.

Muistan kuinka äitini silloin nuoruudessani (1940 luku) paahtoi kaupasta ostamaansa raakakahvia eli ”kahvin pööniä” eli papuja ruskeaksi omalla ”brännärillä” eli paahtimella. Kun ne olivat sopivan ”bruuneja” eli ruskeita ne olivat valmiita. Peltiseen pyöreään varrelliseen astiaan eli kahvinpaahtimeen laitettiin vaalean ruskeat raakapavut jonka jälkeen se nostettiin kuumalle hellalle. Hiljalleen ”brännärin” kuumetessa alettiin kiertää päällä olevaa nupillista kahvaa jolloin ”pöönät” pyörivät mukana ja paahtuivat tumman ruskeiksi jolloin ne kaadettiin pois laitteesta. Jos ne pääsivät palaamaan tuli niistä kitkerää kahvia. Oli ”prännäreitä” nelikanttisiakin mutta niitä täytyi heiluttaa jatkuvasti ettei ”pöönät” palaneet. Kahvin paahto kotona oli tarkkaa puuhaa. Kahvin säännöstely loppui Suomessa vasta 1954. Siihen asti myytiin kaupoissa myös ”kahvin vastiketta” ja ”korviketta”.

Tähän liittyen pula aikana kahvin joukkoon paahdettiin myös ohraa tai laitettiin sikuria (sikurin juurta) lisukkeeksi että vähät kahvit riittivät kauemmin. Lapsille ei juuri kahvia tarjottu pulasta johtuen, eikä sitä osattu ehkä siksi kaivatakkaan. Se oli aikuisten juomaa! Sumppia silloin myös juotiin! Keitettiin porot ”ylös” lisäämällä vettä päälle jolloin kahvin makuakin tuli!

Viimeisestä kupista jonka kahvipannusta sai tiristettyä käytti äitini nimitystä ”pootoora”. Kahvin kanssa oli ”trahteeria” eli tarjottavaa esimerkiksi pullaa tai pikkuleipiä. Usein tarjooja vielä selvensi ”ottakaa ny kaikkia seittämää sortti” vaikkei pöydässä olisikaan ollut kuin pelkkää pullaa! Pullasta käytettiin myös nimityksiä ”lendi”, ”pitko”, ”vehnänen”, ”lettipulla” ja ”kääntty” tarkoittivat kaikki samaa. Pikkupulla ja korvapuustit olivat erikseen. Äitini paistoi myös ”överfilareita” eli ”köyhiä ritareita” tällöin pullan apala kastettiin maitoon ja paistettiin paistinpannussa molemmin puolin ruskeaksi ja päälle sai hilloa ja kermavaahtoa!

Äitini paistoi myös hyviä räiskäleitä eli ”lettuja” eli ”plättyjä” eli ”präiskäleitä” joita halulla syötiin. Tehtiin meillä myös ”pannukakkoo” eli ”pannaria” eli pannukakkua. Äitini teki myös veri palttua jota silloin sanottiin ”veripannariksi” eli veripannukakuksi. Silloin sodan jälkeen usein keitettiin ”kokonaisia” eli ”pollakoita”, kuori perunoita missä päällä kypsyi samalla suolasilakat joista tuli makua perunoihin ja toki syötiin ne silakatkin. Tuli koko ruoka kerralla. Sianlihasta paistettiin paistinpannussa perunoiden kyytipojaksi ”fläski kastiketta” (eli läski) tai oikeammin sianliha kastiketta johon suurstettiin jauhoista ruskea kastike. Se sianliha oli kylkipalaa jossa oli silavaa ja punaista lihaa. Tästä oli toinenkin versio ”tirri kastike” missä vaan paistettiin sialihaa ohuita siivuja rapeaksi ja kastikkeena oli paistinliemi sellaisenaan. Vanhat ihmiset käyttivät veitsi ja haarukka sanojen sijasta ”veitti ja kahveli” Kaikki eivät syödessään käyttäneet kuin kahvelia ja osa miehistä käytti ruokailussa apuna myös omaa puukkoaan. Puukko oli ennen joka miehen vyöllä.

”Ärtsoppa oli Äitini usein käyttämä hernesopan nimi”.

Maitokannusta, sellaisesta posliinisesta litran pöytäkannusta käytettiin nimeä ”maito tooppi” tai pienemmästä ”halstooppi” (n. ½ litraa) ja kupista tai mukistakin myös nimeä ”tooppi”.

Äitini kertoi myös peukalojen pyöryksestä jota vanhat ihmiset harrastivat. Kun heille tarjosi lisää kahvia tai ruokaa niin hyvin usein naiset kieltelivät ettei enää, mutta peukalot jotka pyörivät itseensä päin vatsalle ristittyinä kertoivat että lisää vielä.. Jos ne pyörivät itsestään pois päin oli kielto totisinta totta.

”Plörö” oli taas kahvia minkä joukkoon miehet laittoivat vähän vahvistusta eli viinaa mitä kotona sattui olemaan. ”Lantraus” eli ”plissaus” eli sekoitus oli sitä kun laimennettiin esimerkiksi Spriitä. Lantrinkillä tarkoitettiin joukkoon lisättävää vaikka vettä tai kahvia.

Äidillääni oli sananlaskujakin tai niihin verrattavia joita hän aina joskus ”väläytti”. ”Se makian mais-taa, joka keitetyn paistaa!” Tämän muistan kuulleen kaurapuuron paiston yhteydessä.

”Paa laps asialle, ja mee itte perässä!” vuorostaan kun lapsi eli minä olin ollut jotain toimittamassa enkä ollut kuitenkaan osannut!

Makea, hapan, imelä, suolainen olivat selviä makuja mutta meillä kakaroilla oli vielä ”mukea” jolla tarkoitettiin sellaista makua mikä oli makean ja happaman välissä. ”Suu meni oikein muikeaksi, kun sitä söi!

Muistan Jumpin vanhan emännän (Alma Kaasmannin) hautajaisissa 1951 kuinka näin ensikerran sellaisen pienen valkean esiliinan kahvia tarjoilevalla tytöllä, musta hame korosti sitä. Äitini kertoi sitä semmoista ennen sanotun ”förrkeliksi” ja se pieni tarjotin oli nimeltään ”prikka” millä hän tarjoili kermaa ja sokeria kun toinen tyttö kaatoi pannusta kahvia. ”Prikalle” olin kyllä oppinut merkityksen aluslevy, joka laitettiin pulttiin mutterin alle ennen kiristystä. Silläkin oli siis kaksi merkitystä.

”Essu”, ”esliina” tarkoitti tietysti esiliinaa. ”Pänni” oli vyötärönauha esimerkiksi esiliinassa tai ha-meessa. ”Klänninki” tai ”leninki” tarkoitti hametta kuten ”kolttukin”.

”Golffarit” olivat yleisesti 1940- luvulla poikien käyttämät hienommat housut joissa oli polven ala-puolella remmi jolla lahje kiristettiin, asua täydensi pitkät sukat. Lapaset, tumput, villakäsineet eli vanttuut olivat käsien suojana pakkasella.

Äitini käytti ”morttelia” eli ”huhmaretta” kun ”survimella” hienonsi esim. toppasokeria tai palaso-keria hienoksi. ”Survini” oli kaksipäinen metallista valmistettu, messinkiä tai rautaa oleva, jolla sur-vottiin sokeria hienoksi. Survini oli myös puu nuija millä puolukkaa survottiin syksyisin säilöön hil-loja tehtäessä. ”Sokuri”, ”sokru” tai ”imeläkivi” tarkoittivat sokeria. Niitä mortteleita oli meilläkin kolmea kokoa, suurin oli valurautaa ja kaksi pienempää olivat messinkiä. Pienintä äiti käytti maus-teiden hienontamiseen (esimerkiksi ennen musta maustepippuri hienonnettiin kotona).

Mortteli tai sen tapainen puinen suurehko kaukalo oli myös käytössä kun ”Presuista” eli ”Nurkan takusista” eli kotona kasvatetusta tupakasta tehtiin poltettavaa. Ensin presut kuivattiin kimppuina, lähes metrin mittaisina. Sitten revittiin kuivat lehdet irti varsista (ruodoista) ja näistä saatiin leikkaa-malla suikaleiksi tupakkaa. Ruodoistakin saatiin leikkauksen jälkeen vielä rouhimalla hienoksi kel-vollista piipussa poltettavaa.

Äitini oli innokas kirjoittamaan ”preivejä” eli kirjeitä. Äidillääni oli myös hauska sana kun vähän sattui jostakin, hänellä ”kniippasi”

Nenästä käytettiin myös nokka ja klyyvari nimiä..

”Silmänklasit”, ”klasit”, ”öögonat”, ”öökunat” tai ”kakkulat” tarkoittivat kaikki silmälasia.

”Klasilla” tarkoitettiin ikkunalaseja.

”Oortelit” tarkoitti neuvoja tai ohjeita sekä järjestystäkin.”Viisauus” oli näyttämistä.

”Ootrauus” oli taas sana mitä isoisäni käytti maalatessaan lakkapintaa esimerkiksi huonekaluissa sellaiseksi hienosti juovaiseksi eli kuviolliseksi niinkuin puun vuosilustoja.

Maalatessaan isoisäni käytti sanaa ”mutlari” millä hän tarkoitti pyöreää jouhista tehtyä maalisutia. Oli sitten myös”lattapensseli” eli lattari mistä löytyi useita leveyksiä aina kuhunkin tarpeeseen, myös lakkaukseen. Hevosien jouhille oli käyttöä! Ennen hyvät siveltimet olivat jouhista.

Äitini ”toimertuessa” (keritessä, jaksassa, ryhtyessä) suursiivoukseen komensi hän ”koko hels-kaapin” tai ”koko konkaronkan” pihalle että ”huushollissa” saa siivottua! Helskappi tarkoitti kaik-kia henkilöitä ja huusholli koko taloutta, kyllä äiti osasi ”klaarata” eli selvittää nämä asiat. Äitini laittoi välillä oikeen ”korstraakin” eli ristivedon tuulettaessaan. ”Traakaaminen” oli taas sitä kun e-simerkiksi ikkunan poka oli huonosti tiivistetty ja siitä veti kylmää ilmaa ulkoa. Tähän tavallaan liittyi sanonta: ”Tääl, o, niinku hollituvassa” tai ”huustallissa” millä tarkoitettiin kylmää huonetta. (hevostalli) ”Väntä holl” tarkoitti odota vähän. Muistan pikkupoikana kuulleen äitini huutamana: ”Venttä holl, housut puttoo!” Eli piti odottaa että äiti kerkesi korjaamaan putoavat housut. Pikku poikana minullakin oli kesäaikaan haalarimalliset oikein ”luukkuhousut” eli kaksi nappia avaamalla putosi housuista ”takapuoli” niin että voi istua käymälän reiälle eikä tarvinnut koko housuja pudot-taa.

Metelöiminen sisällä oli ”melskaamista”, eli kovaaäänistä leikkimistä.

”Hollari” (sovitin?) oli sellainen osa mitä tarvittiin kun ei muuten ihan sopinut, vaikkapa lampun ”kuuppa” eli varjostin paikalleen

Siivouksen yhteydessä vietiin ulos tuulettumaan matot ja esimerkiksi sänkyvaatteet (sijaivaatteet) jolloin ne ”tampattiin” eli tomutettiin mattopiiskalla. Ne tuotiin vasta pienen ajan kuluttua sisään että ne saivat ”ilmottua raikkaaksi”.

Äitini käytti pyykkiä pestessään pyykkilautaa apuna kuten kaikki muutkin. Siinä oli puinen nelikantinen kehys n.50x 70 cm jonka sisällä oli aaltomainen lasi jota vasten pyykkiä hierottiin. Sodan aikana alkoi tulla lasin tilalle peltiä johon oli samanlaiset ”aallot” prässätty. Ilmeisesti lasista oli pulaa. Varsin kätevä ”pikkupyykissä” jos oli jotain tarkemmin pestävää sopi pesulauta siihenkin. ”Nyrkkipyykki” tarkoitti pientä pyykin pesua käsin vääntäen ja hieroen. ”Pikkupyykki” kuivattiin yleensä tai ainakin meillä sisällä saunan eteisessä tai keittiössä Äitini ei halunnut että ne kuivuisivat pihalla kaikkien nähtävillä. Ensin aluksi pyykki esim. lakanat oli laitettu ”likoomaan” veteen ja saippualiuokseen. Sitten ne pestiin normaalisti hieroen pyykkilautaan. Seuraavaksi ne huuhdeltiin. Huuhdellessaan hän käytti sanaa ”viruttaa”. Ja kun pyykki oli virutettu se väännettiin käsin kuivemaksi ennen narulle kuivumaan ripustamista. Joskus silloin oli tarpeen esimerkiksi villaista kudotua villapaitaa vähän ”vanuttaa” eli vetää oikeaan kokoon narulle laitettaessa.

Harvoissa taloissa tuli vesi pumpulla sisään vielä neljäkymmen luvulla. Kouhi ja Ojala olivat poikkeuksia. Tarvittava ruokavesi kannettiin kaivosta ämpärillä. Niissä oli kansi joka voitiin laittaa päälle ettei sinne menisi vahingossa roskaa. Kaivo oli tärkeä eikä sitä saanut liata. Sen tiesi pikku pojatkin. Kaivovettä kannettaessa käytettiin yleisesti ”Ämmän länkiä” joilla sai kulkemaan kaksi ämpäriä kerralla jolloin paino jakautui selän päälle eikä käsille. Näitä länkiä oli useampaa mallia. Vanhassa oli metrinen puu jossa oli niskaa varten kolo ja molempiin päihin se kaventui ja päistä oli kettinki koukulla varustettuna johon sai ämpärit. Toinen muistamani oli soikea rimoista tehty joka oli keskeltä ehkä 30 cm leveä. Tässä mallissa oli poikittaiset kangasvyöt jotka sopivat olkapäille ja ketjut koukuin kuten edelläkin. Molemmilla olen vettä lapsena kantanut ja se missä oli kangasvyöt oli minusta parempi.

Vielä neljäkymmenluvulla oli viemäri vain harvassa talossa. Jätevedet joita keittöstä tuli kannettiin ämpärillä nurkan taakse ulos. Tällä ämpärillä oli myös nimi, ”Flaskiämpäri” tai ”laskiämpäri” mutta myös lika- tai roskaämpäristä puhuttiin.

Sisä ”Puu- Cee” oli vain Kouhilla missä se ensin toimi tyhjennettävällä astialla ja ehkä neljäkymmen luvulta vesijohdon tultua ”Vesi klosettina” eli VC:nä.

Äitini oli valokuvaaja ja hän otti kuvia tehdessään ”pruuvi paloja” (koepala) että osaisi valottaa oikein tehtävän valokuvan. Valokuvauksessa käytettiin paljon vettä huuhteluun joka meillä kannettiin kaivosta mutta pois käytetty vesi meni viemäriin niin valokuvaamosta kuin keittiöstäkin metallista valetusta kaatoaltaasta 4” valurautaputkeen ja likakaivoon..

.Kemikaalioita (valokuvauksessa tarvittavat kehitteet ym tehtiin itse) tuli usein kankaaseen johon nestettä tipahti ” fläkki” eli tahra.

Äitini käytti siskostaan Ojalan Hellistä sanontaa ”systeri” (sisko) ja ”Musteri Helli” (täti) .Veljistään hän käytti myös ”broderi” (broder = veli) ja enostaan ”onkkeli” (onkel= eno). ”Kungstooli” oli keinutuoli ja ”glaudens” tarkoitti ”yli alan”, kaikki! Äitini puhui myös ”Väärteistä” (tuttava, sukulainen) jolla oli kahdenlainenkin merkitys, oli ”sukulaissärtti” ja ”kirkkoväärtti”(suntio). ”Väärtti” tarkoittaa myös jonkun arvoista. Saatettiin sanoa ettei joku ole sen ”väärtti”.

Jos äitini sanoi ”pistäytyvänsä” (piipahtaa, poiketa) vaikka naapurissa, hän tarkoitti tulewansa heti takaisin. ”Poikkeaminen” tarkoitti samaa,. ”kylään meno” tarkoitti viipymistä sillä ei kehdannut heti lähteä jos oli oikeen kylään käsketty. Silloin oli oikein pukeuduttavakin vähän parempiin vaatteisiin kun oikeen kylään mentiin! Samaa tarkoitettiin sanoilla ” tulin käymään” mikä edellytti myös viipymistä eli oikein kutsuttu. Reissaamisella tarkoitettiin matkustamista.

Seuraavassa luettelomaisesti muistamiani sanoja ja perässä kauniimmalla kielellä selvennys.

VOKOTELLA= yrittää herättää mielenkiintoa työssä, RIIATA tai FRIIATA tai RIIUSTELLA = seurustella, RIIARI tai FRIIARI= kosiskelija, FIINI = hieno, RAARIS= rakas tai arvokas, TUMPPU, TUMPUT, RASAT tai VANTUS= villa lapaset eli vanttuut, KAPSÄKKI = matkalaukku, PAKAASI = paketti jossa paperi päällä, KREETUTA = kertoa toiselle eli kieliä (kielikello), KREETUPUKKI = sellainen joka kertoi toiselle, PORUKOLLI tai ITKUPILLI = helposti itkevä, NYHYKYTTÄÄ = melkein itkua, PORATA= itkeä (tai porata reikää poralla!), RAAKUA = itkeä kovaa, PILLITTÄÄ = itkeä hiljaa, JULLATA = itkeä valittaen, KRIEKUA tai RIEKUA = huutaa iloaan, SOTATA (SOTTAPYTTY) = liata itsensä, PYHJETÄ = pyyhkiä, PRAATATA= puhua, PAASATA= puhua kovaa, JAHNATA= viivytellä, PROSIA= väittää vastaan, KRONKELI tai KRANTTU = valikoiva tai oikein valikoiva, KRONKLAAMINEN = valitaa tai valita, SYYNÄTÄ = katsoa tai tarkistella, PLOKATA tai LOKATA = valikoida, myös poimia,noukkia ,ROOKATA = kohdata, RUUKATA tai PRUUKATA = tapa tehdä tai olla tapana, KROOKKIA = kaivella, ”KROOPPI” = kuoppa, reikä tai kolo, KOHNATA = hakea tai etsiä, KUSKATA = kuljettaa. KUSKI tai ”SAFÖÖRI” = kuljettaja. VOHKIA = varastaa, KOHKIA= kuljeskella ympäriinsä, VASIKAN KETTA = vasikan karsina, KYTKY = vasikan tai lehmän kaulaan laitettava puinen ”laite” mistä eläin oli kiinni köydellä tai kettingillä navetassa, KÄTTINKI =kettinki, TRÖNTTI, RÖNTTI = kasvi joka kasvaa tai taimi, PRÄNTÄTTY = painettu tai kirjoitettu, oli isoa ja pientä ”pränttiä” eli tekstiä tai kirjaimia, AVIISI = sanomalehti, RÄKNÄTÄ = laskea, RÄTINKI tai RÄKNINKI = lasku, ”FÖRSKOTTI TAI KOTTI” tarkoitti esimerkiksi pal-kasta pyydettyä etuantia. TARAKKA = polkupyörän tavarateline, PANKROTTI = konkurssi, PUO-TI, PUTIIKKI = kauppa, TRAPUT tai RAPPU = portaat tai tikkaat tai askelmat, KATEEDERI = opttajan pöytä joka oli korokkeella luokan edessä. TAMPUURI = eteinen, TAMPUURIMAJURI = eteisvahtimestari, ULKORATI tai RATI = ulkorakennus tai oikeammin ulkorivi, RATI = rivi, POLSTERI tai MATRASSI = patja, ”SESLONKI”= peti, sänky, . KLEDJUT = vaatteet, PÄÄRLYT = kaulalla helmet, MÄÄLY tai MÄÄRLY = haan lenkki, SINKILÄ = piikkilanka lyötiin näillä kiin-ni tolppaansa, LISKU tarkoitti esimerkiksi portin lukkoa joka meni itsestään kiinni omalla painol-laan. LIISKU = ansa. GRUNDI = kaivanto perustusta varten, SOKKELI = betonista valettu raken-nuksen perustus, KIVIJALKA= irtokivistä ladottu rakennuksen perustus, PUUSTELLI tai PYTIN-KI = rakennus, HOSPITAALI = sairaala, BRUNNI =kaivo, GRANNI tai KRANNI = naapuri, HEN-GAAVA = riippuva, ÄNGETÄ tai TUPATA = tunkea tai sovittaa tai työntää, PERNAN ISTUTUS = perunan istutus. KRÄKSI = kuokka, KRÄKSIÄ PERNAT YLS = kuokkia perunaa maasta, PER-NA, POTAATTI, POTTU = peruna, PERNAVOI = perunamuusi eli perunavoi. TREKOOLI = puutarha, PUSKA = pensas, TIKKERSBÄÄRI (tikkerperi) = karviasmarja, KOLLIMARJA = mustaviinimarja, SIKAPUU = omenapuu missä oli happamat hedelmät (usein villi puu), VÄSKY-NÄ tai KRIIKUNA = luumu , PASKAMARJAPUSKA = terttuselja jota kasvoi villinä, VÄSKYNÄ SOPPA = luumusoppa, LUUMUKRÄÄMI = keitettyä luumusoppaa ja päällä kermavaahtoa. , RÄÄTIKKÄ= lanttu, RÄÄTIKKÄ LOORA = lanttulaatikko. KARTIINI tai SALUSIINI = verho. SAPATTI = pyhä eli sunnuntai ”BROKKI” = kuverepeämä ja ”BROKKIVYÖ” oli sen hoitoon tar-koitettu tukivyö.

Vanhoja ihmisiä teititeltiin. Meillä isää ja äitiä sinuteltiin mutta moni kavereistani teititteli vielä omia vanhempiaankin vanhusten lisäksi.

Vanhoja silloin kaikkien käytössä vielä olevia sanoja olivat: ”tuffa”, ”guffa”, ”papp”, ”paappa”, ”ukki”, ”ukko”, ”faari”, ”farfar”, ”vaari”, (isoisää tai mies vanhusta

tarkoittavia) ja ”fammu”, ”farmor”, ”morfar”, ”mufa”, ”mummu”, ”mummo”, ”mummi”, ”mumma”, ”muori”, (isoäitiä ja vanhusta, naisen puolta tarkoittavia), ”musteri”(täti) sekä ”onkkeli” (eno). ”Frouva” oli hienompi muoto rouvasta. ”Fröökynä” tai ”ryökkynä” millä tarkoitettiin neitiä ja ”flikat”, ”pojan gossit” tai ”pojan kollit”, (vertaa kolli= uros kissa), ”meidän mukulat” ja ”naapurin kakarat” olivat käytössä lapsista puhuttaessa. Kaikkia näitä muistan käytetyiksi ja näistä ”fa” sisältävät olivat isän puolta ”mu” tai ”mo” liitteiset äidin puolta. Eli ”morfar” äidin isä ja ”farmor” isän äiti sekä farfar isän isä..

MEREEN LIITTYVIÄ SANOJA.

Hauska oli kalastajien käyttämä sana ”fältti” se tarkoittaa ”avointa peltoa” ruotsissa mutta kalastajat käyttivät sitä puhuessaan avoimesta meren selästä, se oli fältti eli kalastajan pelto. ”Fältillä käy aika stormi” sanoi kalastaja tarkoittaen että oli myrsky. Se vähän ”bloosaa” tarkoitti pienempää tuulta. Erikoinen sana oli ”kummata”. Esimerkiksi maidon päältä ”kummattiin” (kuorittiin) lusikalla kermaa aamuisin. Kalastajat käyttivät sanaa ihan toisessa merkityksessä. Kun esimerkiksi Ouran saarten maan puolella oli työntä saaret ”kummasivat”. Tällä tarkoitettiin saarten kangastusta jolloin tyyni vesi peilasi saaret joskus vähän ylemmäs ja samalla lähemmäs. Näytti kuin saaret olisivat todella paljon lähempänä ja vielä usein väärin päin, peilikuvana siis. Sama ilmiö oli jos moottorivene liikkui ulkona kaukanakin sen kuvajainen näkyi yli tyynen veden. Kerran näin saman ilmiön ollessani kevät talvella pilkillä lähellä Marjakaria. Oli tyyni aamu, asteet hiukan plussalla ja jäällä oli vettäkin. Näytti kuin olisi ollut lumirinteisiä korkeita suuria saaria näkyvissä. Eräs Tamperelainen mies meinasi lähteä pyrkimään sinne eikä uskonut kun sanoin sinne olevan pitkän matkan, peilaus kun tuli Ruotsin rannikolta asti. Kului ehkä puolisen tuntia kun jäälakeus oli taas tyhjää merta. Se oli kangastusta josta vanhat Merikarvialaiset puhuivat ”saaret kummaavat” tai ”peilaavat” !

”Rääki ja rääkäminen” olivat silloin, kuten vieläkin sanoja joilla tarkoitettiin silakan, lohien tai siian ajoverkkokalastusta. ”Farvelit” olivat nimitys pikkuveneen pohjalla olevalle irtonaiselle, ohuesta laudasta tai rimasta tehdylle pohjalle joka suoristi pohjan niinkuin ”laatteeksi” (lattia) kaarien päälle jolloin sinne alle jäi vesivaraakin. Soutupaateissa oli ”farveliin” laitettu poikittain yleensä ”plankusta” tehty tuki soutajan jaloille josta oli hyvä ponnistaa kun souti. Toiset sano näitä farveleita myös tralleiksi, kumpi lie vanhempi? Pikkupaattista harvemmin käytettiin niin kuin yleensä rääkipaattista etupää eli ”fööri” ja takapää eli ”ahteri” nimityksiä. Paattia puhdistettiin keväisin vanhasta tervasta tai maalista ”krapaamalla krapalla” eli raapittiin puhtaaksi siihen tarkoitukseen tehdyllä raudalla.

Erikoista oli myös ”porkkaaminen” Suksisauvaa sanottiin myös porkaksi. Usein avovedellä käytettiin kauniina päivänä, iltapäivällä, kalaverkkoa sulkemaan jonkun matalan lahden. Verkko(t) viritettiin varovasti löysästi veteen ilman kolinoita. Sen jälkeen soudettiin tai työnnettiin vene lahden perälle mistä aloitettiin porkkaaminen. Tässä yhteydessä oli toisen lainen porkka. Parimetrisen seipään päässä oli levy jossa oli reikiä joiden läpi vesi pursusi ja piti ääntä ”porkattaessa”. Levy oli noin 20 cm halkaisijaltaan. Tarkoituksena olikin kolistella mahdollisimman paljon että kalat saatiin liikkeeseen päin lahden suulla odottavaa verkkoa. Näin saatiin varsinkin haukia jotka olivat tulleet matalaan veteen lämmittelemään. Poikien tapa kalastaa mitä aikuisetkin harrastivat!

”Krattu” oli talviverkon merkki joka oli katajasta katkaistu noin 1,5 metrin keppi (köppi) johon oli jätetty tukeva oksa (n.50 cm) minkä varassa se pysyi jään varassa keväälläkin avannon ollessa suuri. Verkko oli narulla kiinni ”köpin” (kepin) toisessa päässä. Näin verkolla oli joustava kiinnitys ja krattu oli helppo tuurata jäädä irti koettaessa. Talvisin kalastettiin jään alta verkoilla mutta myös

koukuilla. Oli ”Knipparit” eli iskukoukut joissa käytettiin elävää syöttiä miksi särki, norssi tai ahvenkin kelpasi. Laskinkoukut joissa oli messinkilangasta kierretty noin 30 cm peruke ja tavallinen iso koukku johon kelpasi kuollut syöttikin ahven, särki, silakka tai norssi, jolloin made kävi koukuun. Näissä koukku pyydyksissä käytettiin kummassakin siimassa koukun yläpuolella katajasta otettua oksan pätkeä n.25 cm pituista, joka sidottiin siimaan kiinni ja taivutettiin luokille mihin ylimääräinen siima kerittiin niin että se lukittiin luokin päähän tehtyyn loveen. Kalan ottaessa kiinni se purki siimaa ja pääsi pohjaan asti rauhoittumaan. Kesäisin käytettiin myös ”polvikoukku” missä oli elävä syöttikala ja usein siinä käytettiin merkkikohoa joka voitiin päästää ajelehtimaan jolloin se taisi ollakin ”polakoukku”. ”Polvikoukku” sellaista pienemmän kokoista käytettiin myös onnessa elävällä syöttillä (pikku kala) ongittaessa jolloin sillä sai suuria ahvenia. Talvella koukku kalastuksessa käytettiin samanlaista ”krattua” kuin verkkokalastuksessakin jolloin se jousti ja väsytti koukuun käyneen kalan ja esti siiman katkeamisen.

”Krapikivet” taas oli nimitys mitä käytettiin verkon painokivistä. Toiset puhuivat krabbikivistä, muistaisin kuitenkin kuulleen kovalla p: llä! ”Lauduksista” tai ”pupunista” eli verkon yläpaulassa olevista kohoista puhuttiin myös. Ammattikalastajan pihapiirissä olivat verkkovappeet (vaveet sano merikarvialainen) missä silloiset pumpuli verkot ripustettiin kuivumaan. Siellä niitä verkkoja myös ”parjättiin” tai ”parannettiin” eli korjattiin. Vapepuiden yläreunaan oli lyöty kannattomat naulat tai rautalangan pätvät joihin oli helppo ripustaa verkon yläpaula puhdistamisen ja kuivumisen ajaksi. Samoin kun pumpuliverkkoja keväällä tervattiin niin ne kasteltiin suuressa padassa missä oli lämmintä notkeaa tervaseosta joka otti lankoihin kiinni näin vahvistaen verkkoja kestäämään. Annettiin kuivua vappeella. Sitten ne vietiin ”verkko paareilla” rantahuoneeseen eli vajaan suojaan auringolta

Oltaessa silakka rääkissä niin verkkojen pinnassa pitämiseksi yön aikana niihin kiinnitettiin ”lekerit” eli ”kekkulit” kohoiksi. Näin rääkätessä verkkojen ulompaan päähän laitettiin sellainen lekeri missä oli tangolla varustettu ”flagu”(lippu) tai ”siihen kuulu kaks flagua” jatan ulkopään merkkinä. ”Maapääs” riitti yksi silloin kun verkot olivat ankkurissa. Jokaisen verkon liitoskohtaan laitettiin myös lekkeri merkiksi. Useampi yhteen liitetty verkko muodosti ”jatan”. Rääkätessä pistettiin toiseen päähän jataa siihen ”flagutankoon” usein pimeinä öinä öljylamppu palamaan ja varoittamaan muita. Toisessa päässä oli paatti jossa paloi valo joten kummassakin päässä oli näin merkki ja virtaukset tai tuuli kuljettivat jataa ja paattia mukanaan miesten torkkuessa. Rääkiin mentiin illansuussa ja laskettiin verkot kunnes ne aamun valjetessa nostettiin ylös.

Silakkaa pyydetessä tuli joskus runsaastikin ”vaspuukia” eli maustesilakaksi sopivaa kilohailia. Kalastajat Merikarvialla käyttivät myös niistä ”prislinki” nimeä. Ne myytiin kyllä silakkana ja vain pyynnöstä ”sai itte valita jos halus”. ”Laskuri” oli nimitys matalalle pikkuverkoille mitä käytettiin rannoilla kalastettaessa. Niiden pituus oli noin kolmekymmentä metriä kun silakkaverkko (rääkissä) oli puolta pidempi.

Lekkeri oli tavallisesti noin 10 litran vetoinen, suora sivuinen, pyöreä puinen pytty missä molemmat päät olivat ummessa. Siinä oli myös puiset vanteet lähellä kumpaakin päätä eli muistutti paljon puista silakka-astiaa. Kyljessä oli keskikohdalla rautainen määly mihin oli kiinnitettynä ohut tervattu köysi millä sen sai sidottua kiinni verkon vaihtokohtaan, siinä se sitten ”kekkuloi” (heilui) muille osoittaen verkon suuntaa. Kekkulissa oli toisilla vielä reikä jossa oli korkki, oikeaa korkkia veden päästämiseksi pois jos lekkeri vuoti sisäänsä. Joskus kun mentiin ensikertaa rääkiin saattoi joku kekkuuli tulla ”juotoksi” eli upota pinnan alle jolloin se oli kiiruusti käytävä tyhjäämässä ennen kuin siitä tuli paino. Kekkuleita sanottiin myös ”lekkereiksi”

Yleensä lekerit tervattiin samalla kun pumpuliset verkotkin keväisin niin että ne olivat hyvin veden pitäviä. Lekkereitä on kyllä ”kalastusmuseolla” Brändössä myös kolmiomallisia mutta sellaista en muualla ole nähnyt. Välillä joku asia meni ”lekkeri peliksi” sillä lienee alkuna lek = leikki. Toisaalta olihan piimä tai kalja lekkereitäkin (leilejä) joissa säilytettiin näitä juomia. Piimäleilit oli

vat usein niin tehtyjä että ne olivat soikeita ja niiden päät olivat ohuemmasta yksipuisesta haavasta - tehdyt ja lyhempi sivu hiukan vahvemmasta tavarasta. Näin leili oli kevyt kantaa. (Lekkeri = leili) yleensä kuusesta tai haavasta tehty puinen umpi astia missä puutappi korkkina.). ”Olla kekkulissa” tarkoitti vallan muuta silloin se tarkoitti olla ”pöhnässä” eli juovuksissa! ”Pöhnänen” tai ”kekkulissa” oleva ilmeisesti heilui niin kuin ”kekkulikin” verkon päässä..

”Prekata” sanaa käytettiin kun yhdellä airolla ”soudettiin” venettä. Tämä oli taitolaji mitä kaikki eivät oppineetkaan! Siinä oli kyse tasaperäisen veneen perässä olevaan koloon laitetusta airosta jota ”heitettiin” edes takaisin aina joka välissä kääntäen lapetta niin että paatti kulki eteenpäin aika vauhtia. Moni luulee että tasaperäisessä veneessä oleva kolo on perän pitämiseksi mutta on sillä myös edellä mainittu tarkoitus. ”Sleepissä” oltiin kun joku antoi köyden ja päästi toisen veneen hinaukseen. Tällaista kyytiä sanottiin ”friikyydiksi”(vapaa kyyti). ”Faarti” oli se kuinka lujaa kyydillä pääsi. ”Tyyräys” oli ohjausta ja ”trykäys” on tunkemista joukkoon. Jokaiseen kunnon veneeseen kuului ”pooshaka” eli keksi millä otettiin kiinni mihin vaan. Tukkiyeksi oli erona siirous, olihan käyttö eri.

Tässä yhteydessä lienee mainittava myös laivojen ja lottien sekä proomujen kansirakenteissa ennen käytetty erikoinen plankku. Vahvuutta näillä oli kaksi tuumaa tai paksumpiakin käytettiin, leveyttä 4 - 6 tuumaa. Erikoista oli pontti jossa oli jokaiseen plankkuun sahattu puolentoista sentin syvyiset, molemmille reunoille naarasponkki eli urat. Näitä lankkuja kun liitettiin toisiinsa oli siihen rima joka oli noin sentin vahvuinen ja kolme leveä, se pujotettiin paikalleen vasta kun plankku oli lyöty edelliseen ensin kiinni jolloin tavarat järeydestä johtuen voitiin käyttää lekaa tai nuijaakin surutta. Näin saatiin hyvin vesitiivis liitos kuivanakin.

Äyskäri oli ennen kokopuusta, yleensä haavasta, tehty ”kauha” millä ”lipattiin” vesi paatin pohjalta pois. Viisikymmenluvulla tulivat muotiin pelli pohjalla varustetut äyskärit jotka olivat keveämpiä ja kestivät paremmin kuin kokonaan puusta tehty. Soutaminen oli ”ruddaamista”. Soutaessa tarvittiin ”tullat” eli hankaimet airojen tueksi. Tullia oli useamman sorttisia. Oli kahden puutapin väli laidallaan jossa airo oli soudettaessa. Sitten oli yksi puutappi ja siinä lenkki airoa varten. Lenkki oli vit - taksesta väännetty (kuusen näreestä tai juuresta) tai narua. Oli viisikymmenluvun alussa jo hankaimia metallistakin eli näitä samoja kuin nytkin. Veneessä saattoi olla yhdet tullat tai jopa kolmet. Näiden tarkoitus oli paitsi mahdollistaa kolmilla airoilla soutu myös voitiin hakea parhaiten soutuun sopiva kohta veneen lastista riippuen. Sitten tuli, ilmeisesti veneiden mukana, myös järvillä suositua airoon kiinnitettyä metallitappia joka laitettiin laidassa olevaan reikään mutta se ei ollut merellä hyvä, aallokossa oli paha soutaa. Ei yleistynyt, meri vaatii erillaiset airot kuten veneenkin. Veneen varusteisiin kuului ”pooshaka” eli venehaka joka oli sirompi kuin tukin uitossa käytetty jossa oli pitkä varsi jolla tukkeja työnnettiin uimaan koskissa oikein. Tukkiyeksin varsi oli kuusesta ja sen ohut pää päättyi ”solmuun” joka oli tekovaiheessa vedetty tuoreeseen näreen latvaan ja joka esti keksin lipeämisen läpi käden. Venehaka oli useimmiten suoravartinen 3 – 4 m pitkä jolla voi työntää päähän asti ja toisaalta sillä sai otettua pyydyksen merkkilipun ym veneeseen.

Seili eli purje oli ”ennen aikaan” jokaisessa veneessä kertoi isoisäni, tarkoittaen 1900 luvun alkua. Silloin ei ollut koneita ja rääkipaattikin kulki seilaamalla ja kun tuli tyyntä soudettiin. Muistan vielä viisikymmenluvun alussa kuinka rääkipaateissa oli isot airot, jos jotain sattuisi moottorille sekä toiset vielä purjehtivatkin kun tuuli oli sopiva. Silloin otettiin vähän juhلاميelta mukaan ja haettiin ran - tahuoneesta orsilla säilytettävät purjeet tai purje. Hyvin usein oli vain yksi purje joka oli neliömäinen ja helppo nostaa lyhyeen mastoon. Hätämastoksi kävi airokein ja purje oli hyvä sateen suoja päälle vedettynä avoveneessä missä ei ollut ”kajuuttia”. Ne airot olivat siinä keula puolella reelin - gin vieressä, ”skanttäkilla”, kiinni sidottuna tai sitten niillä oli oikein koukut missä ne eivät päässeet liikkumaan. Tyynellä ilmalla airoilla soudettiin venettä myös verkkoja koettaessa. ”Ploosaaminen” tarkoitti tuulta. Saatettiin sanoa myös ”se eilen vähän tuules” jolla tarkoitettiin että eilen tuuli. Jos

tuuli oikein kovaa niin toiset käyttivät ”se oikeen paasas” eli tarkoitti kovempaa tuulta jonka oikein kuuli. Tuulen jälkeen meri saattoi vielä ”käydä” eli aaltoilla vielä seuraavanakin päivänä. Tuulen voimasta käytettiin yksikköä ”pesuvati” eli tuulee vaikka neljää pesuvatia eli neljää ”bofooria”. Neljä bofooria oli tuuli silloin kun vaahtopäitä eli ”lakkapäitä” näkyi aallokossa samassa aalto rivissä neljää.

Huviveneissä moottorit olivat ensin keskimoottoreita. Merkkejä oli ainakin kotimainen Vire ja ranskalainen Bernhard mistä käytettiin kansan omaisesti ”Pernhaartti” nimeä. Oli muitakin. Silloin moottoreissa käytettiin polttoaineena usein petroolia ja moni kone oli tehty niin että se kävi sekä benssiinillä että petroolilla. Kone ajettiin ensin kuumaksi kalliimmalla benssiinillä ja sitten vaihdettiin halvemmalle petrooli tankille. Tämä huomioitiin konetta valmistellessa pysähtymiseen, täytyi ajaa viimeiset minuutit taas vaihtaen petroolista benssiiniin niin varmistui uusi käynnistys. Paitsi lyhyt pysäys jolloin kuuma moottori saattoi lähteä vauhtipyörästä eli ”siivasta” käyntiin vielä petroolillakin.

Wickström oli myös keskimoottori jossa voi käyttää Bernhardin tavoin myös petroolia toisena polttoaineena. Näistä oli myös puhtaita benssiini koneita kummassakin.

.Perämoottorit eli ”takatuupparit” tulivat viisikymmenluvun puolella välissä, niin muistaisin ja meil -lekin isä osti ruotsalaisen Monarkin jossa oli 4 hevosvoimaa. Ne olivat kaksitahtisia moottoreita. Kun ajoin Monarkillamme ,imulla oli aina työkalut mukana ja vara sokkia sillä kun kolautti potkurin kiveen meni sokka potkurista poikki joten korjaamaan pääsi lähimpään rantaan.

Rääkipaateissa oli keskimoottori, merkkejä en muista mutta niin painavia ne joskus olivat että eräs paattikin upposi moottorin pysähdyttyä ja aallon lyödessä perästä sisään. Kaikki hukkuivat. Taisi olla traktorin moottori. Kaikkea kokeiltiin.

”Seilipaatti” oli mielestäni purjeen avulla kulkeva vene vaikka kyllä laivoistakin käytettiin samaa nimeä jos ne purjeella liikkuiivat.

Oli myös ”halkokaljaaseja” jotka kulkivat seilaamalla vaikka niissäkin oli myöhemmin jo konekin. Niissä oli oikein höyrykoneita. Purjein liikkuminen oli halpaa.

”Pukseerissa” eli satamahinaajassa jolla vedettiin tukkilauttoja ”lastoon” (lastauksen) yhteydessä laivan sivulle oli kone. Ne olivat höyrykoneita joissa polttoaineena käytettiin puiden lisäksi myös koksia ja kivihiiltä. Nämä pienet hinaajat olivat ketteriä liikkeissään ja uivat matalassa. Niistä käytetty nimitys ”pukseeri” lienee suora käänös ruotsin Bokserbåt sanasta. Hacklinillakin oli oma hinaajansa Merikarvialla kuten muillakin satamaa käyttävillä yhtiöillä.

Näissä isommissa ”Laivoissa” oli myös ruumat eli tila kannen alla missä voitiin kuljettaa tavaraakin .

Hauskoja sanoja olivat myös ”letatata” tai ”Lettaa” eli päästä irti tai päästää irti. ”Prekata” oli melkein samaa tarkoittava. ”Prakaa” oli myös irtoamista kuvaava sana.

Niin seilipaateissa kun kaljaaseissa tai muissakin isommissa paateissa pidettiin yöllä mastossa valo palamassa. Se oli usein öljylamppu mikä narulla vedettiin ylös. Varsinkin rääkissä oltaessa syksyllä oli varoitusvalo tarpeen. Paitsi öljylamppuja käytettiin myös kynttilälyhtyjä mastovalona.

Minullakin on yksi vanha purjelaivan mastovalo missä oli valon lähteenä kynttilä ja kaarevassa lasissa oli ”kruunaus” kaiverrettuna 1173 TR joka oli ilmeisesti kruunaaajan numero ja nimikirjaimet ja päiväys 29.3.16. (1916) jolloin lyhdyn valovoima on viimeksi tarkistettu. Kruunaus oli ilmeisesti lasin osalta voimassa niin kauan kuin lasi kesti ehjänä. Laivojen mastolyhtyjen tarkistus oli siis lakisääteistä. Valovoimaa mitattiin ennen ”kynttilällä” eli yksikkö oli kynttilä mutta sen valovoimasta en tiedä nykymittoihin verrattuna.

Rääkissä oltaessa käytettiin myös kajuutissa oltaessa valona kynttilää, öljylamppua tai Petromaxia. Valo auttoi pysymään hereillä ja oli siinä mukavampi ”praatata” (puhua) kaikenlaista. Joskus odotellessa pelattiin korttiakin. Yö kului nopeammin ja heti aamun sarastaessa alkoi verkkojen nosto.

”Möljä” eli laiturilla saattoi olla: Maamöljä, kivimöljä tai puumöljä, rakennustavasta riippuen. Tai näiden kaikkien yhdistelmä. Laiva saattoi lastata möljässä (laiturissa) Krookassa tai ”redillä” (väylällä, laivareitillä), tai isommat ottivat ensin osan lastia möljästä ja täkkilastin (kansilastin) vasta redillä Truutikareista tai Tynnyrikarista joka oli ulkoredin lastauspaikka.

Laivaan kun lastattiin puutavaraa niin merikarvialainen puhui ”tantuista” eli standardista. Lastattiin ”plankkua” tai ”pattinkia” eli lankkua. Standartti oli puutavaramutta sahatavarassa tavallisimmin 165 englannin kuutiojalkaa = 4,67203 kuutiometriä tai veistettyä puutavaraa vastaavasti 150 ja 4,24730 kuutiometriä näin kertoi tietosanakirja.

Laivoissa oli vielä paljon ”onkapannulla” varustettuja ”koli- tai onkapaatteja” eli höyrylaivoja jotka käyttivät polttoaineena hiiltä. Niitä nimitettiin myös ”Onkareiksi”. Moottorilaivat (öljyä käyttävät) yleistyivät viisikymmenluvulla ja samalla alkoi laivojen koko kasvaa ja niitä lastattiin enimmäkseen ulkona ”redillä” kun eivät syväykseltään päässeet Krookan lahteen. Väylää syvennettiin pariin otteeseen ainakin jo viisikymmenluvulla. Silloin myös väylää ”raijattiin” eli eräänlaisella naaralla jota vedettiin paatin perässä haettiin ja löydettiin väylällä tai ihan sen vieressä olevat kivet jotka ammuttiin (räjäytettiin) sitten pois. Naaroja ja naaraamista käytettiin myös jos joku hukkuu ruumiin löytämiseen. Silloin vedettiin naaraa edes takaisin paikalla mihin tiedettiin jonkun pudonneen.

Tuttuja olivat myös: ”plossata”, ”hamina”, ”varvi”, ”holma”, ”möljä”, ”viiki”, ”flada” ”suntti” eli kauniimmalla kielellä: kahlata, satama, laivaveistämö tai rivi, saari, laiturilla, lahti, lahti, salmi. Laiturilla oli kantena ”lankonki” joka johti maihin asti, se oli tehty yleensä plankusta jolloin laiturilta oli helppo lasta paattiin vaikka mitä. ”Möljäkala” oli mutua tai rautakala joka ui möljän tuntuun. ”Mutu” oli kalan nimi mutta myös hienoa purua tai putua joka pölisi silmiin tuulen puhaltaessa sanottiin ”mutuksi” myös.

Veneen ylösnostoon tarvittiin taljat, eli se koottiin muutamista ”pylppyröistä” eli ”plokeista” (väkipyöriä) joissa oli omalla akselillaan yksi tai kaksi pyörää kiekkoa, puusta tai metallista, joissa oli ura köyttä (”touvia”) varten. Suurin ”plokki” laitettiin kiinni isoon kiveen tai kasvavaan puuhun tai muuhun kiinteään vastaavaan jonka jälkeen köysi pujoteltiin ”plokista” toiseen ja viimeksi veneen keulaan kiinnitettiin ”plokkiin”. Nyt vedettiin köyden vapaasta päästä ja vene liikkui koska voima kertaantui ”plokien” pyörästä lukumäärästä ja kiekkojen suuruudesta riippuen. ”Rissa” tai ”trissa” oli samanlainen kuin ”plokki” mutta pienempi jolla oli esim. ”seili” (purje) helppo vetää ylös. Naru kulki mastossa kiinteästi olevan rissan kautta. ”Plokki” taas tarkoitti paperi lehtiötä mihin voi kirjoittaa. Joella oli joen tulviessaan tuomaa hiekkaa usein keskellä uomaakin, näitä sanottiin ”santapankeiksi”.

”Santapankki” saattoi vuosittain vaihtaa paikkaansa veden virtausten muuttuessa. Joella oli myös kalastuksessa kiinteitä tukirakennelmia ”tolppa mertaa” varten eli ”tokeet”. Niitä rakennettiin joka kevät tai ainakin korjattiin jos tulvat olivat niitä rikkoneet. Muistan vain yhden tokeet joissa ei korjaamista yleensä ollut ja ne olivat Kyläkosken Pekan hirrestä tehty, oikein nurkat ”salvetut” sekä kivillä täytet arkut, tokeet mitkä olivat Ahlströmin koulun saunan kohdalla. Tokeiden paikat olivat vakiot ja talokohtaiset. Muistan Holman koskesta alkaen ”Österbyn” lammista oikealla rannalla: ”Österbyn” eli Itäkylän olivat heidän saunan kohdalla. Ja siitä ylöspäin oli Kallion Urhon ihan lammin yläpäässä. Seuraavat alaspäin olivat Alaknuussin saunan yläpuolella seuraavat Ahlströmin saunan kohdalla sitten Koiviston saunan alapuolella joihin Isäni sai oikeuden sekä Näkinkivien kohdalla toiset siinä sivuhaarassa. Toisella rannalla oli ensin Pappilanmutkassa Viertolan Jullen,

siitä ylöspäin vähän rantasuulin alapuolella oli toiset ja sitten oli Österbyn lammin alkaessa vielä Hakasalon Hemmingin tokeet.

Oli toketa vielä muissakin koskipaikoissa mutta näitä seurailin.

Alakylässä muistan viisikymmenluvulla olleen Saineella muutaman ”Liistekatiskan” (3 ?) yksi oli ”Porkkalan” lähellä jokisuulla ja pari oli siellä ”Tikkalahden” haaran puolella. Näitä olin muutaman kerran kokemassakin mukana kun isäni halusi ostaa lahnoja. Isälläni olikin Saineen kanssa sopimus että ison lahnan käydessä pyydykseen hän toisi sen meille.

Ollessamme ongella käytettiin sanoja ”tokoo” tai ”närppii” tai ”tärppii” tai nykii kun kala söi niin että korkki liikkui! Kohosta käytettiin ”korkki” nimitystä sana ”koho” tuli muistaakseni vasta sodan jälkeen ja yleistyi. ”Jorpakko” tarkoitti jokea tai lampea järveä tai merta. Esimerkiksi sanottaessa: ”Heitti kiven jorpakkoon!” tarkoitettiin kiven heittämistä veteen. Onkivapaa sanottiin saitaksi. Tavallaan tähän sarjaan kuuluu sana ”juotto” joka tarkoitti juopunutta henkilöä mutta myös tukin uittoon liittyen missä ”juotto” tarkoitti melkein uponnutta tukkia joka vaan silloin tällöin nosti päänsä pinnalle ja oli upoksissa muuten. Tämmöinen ”juotto” oli vaarallisempi veneilijälle kuin normaali uppotukki. Kalastajat ottivat aina nähdessään ”juoton” kiinni ja ”sleeppiin” (köydellä kiinni hinaukseen) silloin se ei aiheuttanut enää vaaraa ja rikkonut pyydyksiä saati paatteja. Tuli siitä aikaa myöden ”kaffee” puutkin. Se kun kesti kauan rannalla kuivua.

”Klaarata” oli sana millä oli myös useampi merkitys. Sitä käytettiin säästä kun sateen jälkeen taivas ”selvisi” eli kirkastui tai vastaavasti esimerkiksi kahvia ”klaarattiin” kun joukkoon kaadettiin hiukan kylmää vettä. ”Lantrausta” taas harrastivat miehet kun oli ”liian väkevää” raakana juotavaksi. Eli sekoitettiin vaikka vettä pirtun tai muun sopivan joukkoon.

Merikarvian edustan saarilla oli ruotsin voittoiset nimet ennen melkein järjestään. Ne olivat saarta kuvaavia nimityksiä joista seuraavassa muutama mieleeni tullut tulkinta. Ne päättyivät ”ö” (Brändö = Palava saari) tarkoittaa suurta puustoista saarta, ”holm” (Björnholm = Karhusaari) samoin vehmasta tai puustoista saarta, ”grund” (Kråkgrund myös Varislinnana tunnettu) kivikkoista matalaa karia, ”klobb” (Alklobb = Leppäkari) jyrkkärantaista korkeampaa kallioista saarta, ”oora” (Kräsoora) lehtipuuta kasvava saari (voisiko alkuperä olla åra = airo ?), ”skeri” (Bärskeri = Marjakari) harvapuustoinen saari tai ”skär” (Höyskär) saman tyyppistä saarta, ”sten” (Djekesten) kivikko eli olivat selvästi ruotsalaisperäisiä. (ö / holm = saari, grund = matalikko, karikko, klobb = (block?) lohkar tai kivi, sten = kivi, skeri / skär = pieni saari, luoto, karikko). Tässä lähteenä oli ruotsin sanakirja. Vanhat kalastajat käyttivät näitä ruotsinkielisiä nimiä saarista niinkuin he olivat ne aikanaan oppineet. Isoisäni tiesi ja käytti Ouraan liittyen nimiä: Långgrund, Hampskär (Skraka), Storgrund, Södergrund, Likskär, Bastuskeri tai Bastuholm (Saunaluoto) sekä maihin tullessa Hallanskär (Halluskeri), Tykoura, Långskär ja Brändöholma (Brändö) nämä lienevät olleet 1900 luvun alun vaiheilla käytössä. Truutinkarit tai Truutikarit kumpakin käytettiin olivat saaneet nimensä niillä pesivistä linnuista eli ”truuteista” joita muistan olleen isotruuti ja truuti eli isolokki (merilokki) ja lokki. Kaija tai kalakaija nimeä käytettiin kalalokista.

Mainittakoon että isoisäni käytti sanaa kloppa tarkoittamassa isoa irtokiveä, siis myös maalla. Kivikosta käytettiin myös sanaa ”kivirakka” kun se oli meressä ja ”Rakka” oli kuivalla maalla oleva kiviko. ”Kallistaa” oli hieno sanana. Sillä ei tarkoitettu esimerkiksi hinnan nostoa vaan paatin kallistamista kyljelleen.

Kaikki nämä sanat olivat vielä 1950 luvulla normaalissa käytössä, tänään niistä on suurin osa jo unohtunut. Olen näitä muistellut hiukan pilke silmä kulmassa kuinka ennen käytettiin sanoja joka päiväisessä käytössä jolloin kokonaisuus ratkaisi usein sanan tarkoituksen.

En osaa enempää murteeseen kertoa, nämä ovat vain poimintoja mieleen tulleista silloin lapsuudessani käyttämistämme sanoista. Varmaa oli ettei vanhojen ihmisten ja meidän kakarain kieli olisi ollut helppoa ymmärtää nykyisille ”fiineille” Merikarvialaisille. Yksitoikkoista ei puhekielemme silloin totisesti ollut, pikemminkin ”moni toikkoista”!

Kerttu Pollari ,tyttönimeltään Vapaatalo.

Hänen isästään isoisäni puhui ”Frigårdin” Franssina olivathan he kavereita. Eli ennen nimen suomentamista .Kerttu on syntyperäinen Merikarvialainen, murteemme erikois tuntija ja osaaja. Hän tietää nämä asiat paremmin ja osanee paremmin kertoa mistä mikäkin tulee. Hänen kirjansa ”Presuhousu ja pöökshattu” jota suosittelen, on tosi hyvä opus!

Olin Kertun oppilaana 1950 Yhteiskouluun pyrkiessäni joten muistoja löytyy.

Lopetin muuten murre sanojen muistelun kesään 2005 jolloin po. kirja ilmestyi koska vaikutteita tulisi varmaan. Olin kokoilin muististani näitä sanoja aikaisemmin jo useamman vuoden ja kummasti niitä kertyi. Ehkä tyttöillä ja pojilla on kuitenkin vähän erilaiset sana valinnat mitkä muistiin jäivät. En tiedä ovatko kaikki muistiini tulleet sanat murretta, mutta sen muistan että niitä käytettiin.

Merikarvian murteen puhujista yksi taitavimpia lienee ollut Alisa Muurinen. Tänään niitä murre juttuja kirjoittaa myös Antti Väre.

127. HYLKIMIESTEN LAULU.

Näiden sanojen kertoja tai laulaja oli uskoakseni Rimpirannan Franssin ,Alakrundin luodosta. Hän tätä lauloi isälleni. Merikarvian hylki miehistä laulu kertoo. Kuka tämän laulun riimitteli , en osaa edes arvata. Kuulin tämän laulun FRANSSIN LAULAMANA joskus 1950 luvun alussa.Löysin tämän tekstin kopiona isäni Robert Kohvakan jäämistöstä. Ovat mielestäni taltioimisen arvoiset vaikken alkuperästä enempää varmaksi tiedäkään.

Hylkimiesten laulu.

*Vielä muistan kauhian myrskyn,
vielä ankaran,
josta aijon kirjoittaa
ystäville ilmoittaa.*

*

*Oli miestä kahdeksan,
kotoisin he suomesta.
Kolme oli veljestä
toiset kylän miehiä.
Sukulaisiin tuttaviin,
yksi heistä poikani.
Yhdess kaikin päätimme,
hylkeen pyyntiin menemme.*

*

Lauantaina aamulla
 Ouran luotsin paikalla.
 Seilit ylös taklattiin,
 kiireest sitt` lähdettiin.
 Etelätuuli puhalsi
 meidän kaikkiin purjeisiin.
 Paatti kulki vilkkaasti
 kotomaa jäi hyvästi.

*

Länsi oli kurssimme
 jota kohden kuljimme
 Kompassi sen osoitti,
 miehet jäätä odotti.

*

Puolipäivän aikana
 näimme raidan valkean
 joka mielet poltteli,
 ulapalle vietteli.

*

Kello neljän aikana
 tultiin siihen paikkahan
 Se oli huonoo sataa, vaan
 eikä jäätä parempaa.

*

Sitten tuuli tyveni,
 miesten mielet synkkeni
 , aikomus oli palata,
 ja vielä maata tavata.
 Vaan se oli mahdotoint`
 tuuli oli idäss`jo.
 Alkoi lunta tulemaan,
 tuuli tuima puhaltaa.

*

Sitten yhdess` päätettiin
 pohjoiseen päin käännettiin.

*Toivoin jäätä parempaa,
saada olla suojassa.*

*

*Pimeys meitä läheni,
myrsky aina eneni.
Ilma oli sakeaa,
meri pauhas vaahdossa.*

*

*Pimeässä kuljettiin
hiljaisesti seilattiin,
ettei meri täyttäisi
ja surmaa meille näyttäisi.*

*

*Vaan kun päivä valkeni
murhe meille eneni.
Paatti oli lastissa
vedestä ja lumesta.*

*

*Kylmä oli jäätänyt
paatin kaikki hyytänyt,
sisältä ja ulkoa.
Herra meitä armahda.*

*

*Sitten työhön ryhdyttiin
seilit alas päästettiin.
Paatti myötään käännettiin,
jäättä irti hakattiin.
Kaikki mitä paatissa,
oli meille rakasta.
Ruuhi myöskin heitettiin
valtameren uhriksi.*

*

*Tämä meitä muistuttaa
Tarsis matkustajia.
Myrskyisellä merellä,*

Foinikian laivalla.

*

*Kauhistaa kun katseli
kuinka meri lainehti,
juuri vuorten tavalla
edessä ja takana.*

*

*Miehet työtä tekivät
vettä ylös heitteli.
Laudat laitoin naulattiin,
jotka meri turmeli.*

*

*Meri oli hautana
laineet käärinliinoina,
joka silmän räpäys,
edessämme ijäisyys.*

*

*Hädäss`suomme aukeni
Herra, Jeesust`rukoili.
Sielumme nyt pelasta
ijäisestä kuolosta.*

*

*Syvyydestä huusimme.
Herra kuuli huutomme.
Sydäntämme vahvisti,
henkellänsä varjeli.
Ihmeellinen Jumala
ihmeitä aina tekevä.
Nyt meitä armahda,
hädässämme varjeli.*

*

*Pilvet äkkiä hajosi
ilma myöskin aukeni.
Tuuli meille tyveni,
vaikka meri lainehti.*

*

Vilussa ja märkänä
vuorokauden syömättä.
Alkoi miehet soutamaan
ja lämmintänsä koittamaan.

*

Silloin tuli paattiimme
lintuparvi pienoinen.
Kahdeksan oli luvultaan,
kaikki punarintoja.

*

Ystäviltä näyttivät
kun he itses käyttivät.,
päällämme he kävelivät
tulivat kuin enkelit.

*

Näin nyt päivät oli päättynyt
ilta sijaan ehtinyt.
Yö joutui tulemaan,
ilmas kuultiin kohinaa.

*

Meress`nähtiin mustana,
tuuli sangen tuimana.
Kompassiinkin katsottiin,
luode tuuleks huomattiin.
Tuuli meidät saavutti,
meri ristiin lainehti.
Kukkuroina kierteli,
vettä paattiin heitteli.

*

Kesku meren paikalla,
vähän Ruotsin puolella.
Toinen yö nyt edessä,
oltiin meren hädässä.

*

*Usko alkoi horjumaan,
toivo meiltä loppumaan.
Vaan kun hätä suurempi,
silloin apu läheni.*

*

*Pimeässä myrskyssä,
nähtiin laiva meressä.
Vaan ei tähän arvata
pimeässä turvata.*

*

*Tämän toivon uudistaa,
apuun vielä odottaa.
Sitten aamu hämäräs,
taas laiva oli näkymäs.*

*

*Sille merkki annettiin,
apua siltä pyydettiin,
johon kapteeni arvoisa
oli kohta valmiina.*

*

*Vaan kun laivaa lähenimme
ahteri laski päällemme.
Tahtoi paatin upottaa
niin meidän täytyi irroittaa.
Laivast varppi annettiin,
tuskalla siihen saavuttiin.
Mies ylös vedettiin.
Sanan saattajaksi aijottiin.*

*

*Sitten kapteeni komensi
että ylös otettiin.
Pyssyjä ja vaatteita
jotka oli paatissa.*

*

Itse kapteeni urhoisa

pelastusta toivova

Miesten kanssa yhdessä

veti ylös köysillä.

Isäni oli nämä näin kirjoittanut. Löysin kalkkeri kopion, eli alkuperäinen ykkös kopio on jossain. En tiedä missä. Isäni ei muistaakseni kertonut. Uskoakseni isäni olisi merkannut nämä muistiin Frans Rimpirannan laulamista säkeistä. Ainakin Franssi tätä lauloi, sen muistan. Nämä säkeet ovat 1950 luvulta taltioitu .Franssi lauloi hiukan ”jorottaen ” hiukan käheällä äänellään.En muista säveltä. Miehekästä laulua. Oikea tarinan kertoja. Tämä laulu kertoo eräästä hylkireissusta joka meinasi päättyä huonosti. Ketä oli mukana? Franssi kyllä kertoi olleensa Sireenin Vihtorin kanssa useamman kerrankin hylkimieressä.

Muistan kuinka Franssi usein puhui Merikarvian hylkimiehistä ja oli hänellä myös puinen kiikari kotelo joka pysyi veden päällä. Kiikari oli Zeiss merkinen tykistön tulenjohto kiikari.Ehkä armeijan peruja. Hyljelauta missä oli pieni valkea kolmio purje päällä näkö suojana ja siinä yhden suksen päällä oli vielä kiväärin tuki johon se sopi. Tällä ampuja pääsi näkösuojassa lähemmäs jäällä maakaavaa hyljettä. Katso Franssista lisää **116. Veneen tekoa ym.**

ERRARE HUMANUM EST!

Noormarkku 28.9. 2015. Pertti Kohvakka .